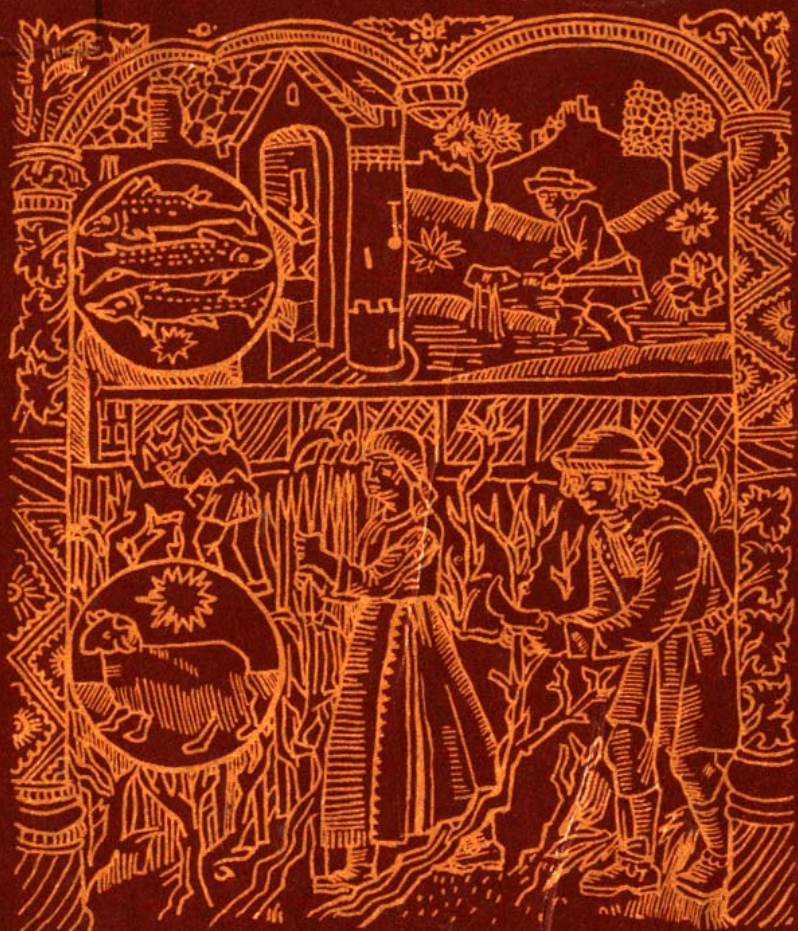




PAUL EUGEN BANCIU

SĂRBĂTORILE

editura albatros

PAUL EUGEN BANCIU

SĂRBĂTORILE

EDITURA ALBATROS • BUCUREȘTI
1981

Coperta de RODICA EUGENIA BANCIU
după o gravură din secolul al XV-lea

„Domnul de Rouă își avea șederea în muntele Carpați, iar doamna ședea la Celei. Noaptea, venea de la munte la doamna (...) și după cîntarea cocoșilor, pleca (...) cu căruța cu cai și pînă la răsăritul soarelui ajungea la munte. Într-o noapte, o babă și doamna au tăiat cocoșii din sat (...). Plecînd la răsăritul soarelui, l-a ajuns căldura și s-a topit la jumătatea drumului...”

Partea întâi

FILIPPI

„...Pentru suflete, a deveni apă înseamnă moarte, iar pentru apă, înseamnă moarte a deveni pământ. Apa ia totuși naștere din pământ, iar sufletul din apă...”

(Heraclit din Efes)

I ȘOIMANELE

1

ANA. Cîteodată, seara, mai cu seamă după ce se puneau soarele în gîtul dealului Priboi, ori în urma lui, între Colții Fierii de deasupra Ciulpăului; cîteodată, mai ales în serile în care rămînea singură (multă vreme fusese singură în viața ei, dar nu simțise asta din pricina vieților care se întretăiaseră peste a ei și numărase nouă, pentru fiecare bărbat cîte una) spunea: „m-am măritat la șaptespe ani și am trăit cu bărbatu-miu șaptezeci...” Apoi socotea, numai așa cît să știe că-i mai umblă mintea, cît face șaptezeci adunat de nouă ori și zicea: „șase sute treizeci!” De alte socoteli cu numere îi era frică, dar aceea a anilor ajunsese să-i fie proba, poate nu atît a minții puse pe agoniseală cît a ochilor, zicea ea, care au puterea să-ți aducă în palmă un ceva ce nu mai este, petrecut cîndva sau niciodată. Spunea din nou: „șase sute treizeci de ani... atîta ar trebui să am, și asta fără primii șaptespe de feciorie... (socotea) c-aș avea șase sute patruzeci și șapte de ani și-aș fi pe-al patruș-optulea, și pe alea șase sute nu le-aș mai socoti și aș rămîne femeie pe dunga vîrstei...” Zîmbea și se uita în oglindă. Nu se vedea; privea numai luciul zădărnicit de niște pete negre, unsuroase. Își spunea: „...Tu, Ană, ai ajuns la șaptespe ani și n-ai un băiat. Altele la vîrsta ta se mărită. Cată-ți om!” Își răspundea: „Știu mamă. Simt asta... O simt din oglindă... O simt aici și aici. O să-mi aflu...” Vreme de o clipă își zărea chipul în oglindă.

În seriile acelea nu era singură. Se retrăgea pe marginea patului și-și amintea povața, o inventase ea și o așezase în credință după cele nouă căsătorii. Era o povață despre cum să-l birui pe cel care fiind supus, fără să-l înșeli, fără să-l urăști... să-l birui dinăuntru, din vlagă, cu blîndețe, cu bunătate și iertare să-l birui. Povața i-o spunea mereu celei dinaintea măritîșului.

Cîteodată, seara mai ales, cînd nu bătea vîntul și cerul vînat se așeza ca un clopot peste sat să-l amuțească numai cu nesomnul cîinilor și-al cocoșilor de la miezul nopții, să-l înăbușe acolo între patru dealuri fără viața furtunilor și-a ninsorilor și-a noroaielor, uscat ca o tîgvă, îi era de ajuns să se atingă de ea un colț de masă ori vreo margine de ușă, să-și poată spune că-i întregă-n trup. Își pipăia șoldul sau pulpa cu latul palmei, fără sa pună degetele, și tăcea. Cu degetele își atingeau mai apoi fruntea și pieptul cît o trecea un fior.

Teama (nu era teamă) o făcea să se-nfășoare cu brațele, să se cuprindă, să-și spună în ea: atîta sînt, numai atît, ruptă de toate... Apoi să se simtă străină, singulară printre niște obiecte ale ei, ale altora, ale tuturor și să spună: „Fără viața dinainte sîntem niște scaune...”

Să creadă: „Urîtul vine de la trup, că numai el e singur totdeauna...”

Să vrea: „Să merg, să mișc, să fug de urît!”

Să stea cu ochii spre întunericul uliței, în fereastră și să-și spună: „De nouă or... și-a zecea oară, tot șaptespe ai... Peste șaptezeci am să-l îngrop și pe acesta...” (se ținea cu brațele peste sîni). I se năzărea că-n povestea ei aceea cu socoteala anilor este o greșeală, că uitase să adauge la fiecare șaptezeci de ani de viață cu bărbat cîte șaptespe de feciorie. Își spunea: „de zece ori șaptespe fac mai mult de o sută și jumătate. Să tot fie la un loc șapte sute nouăzeci de ani... Ar trebui să te măriți!”

Nu-și răspundea. Stătea la fereastră și socotea altele: „...trei bucurii și trei necazuri, atîta avem. Dacă începi cu necazurile, nu mai apuci s[ă] știi să te bucuri. Dacă începi cu bucuriile ajungi să crezi că viața-i un păcat... Eu le-am avut așa: un necaz, o bucurie, apoi două necazuri și în urmă două bucurii... (privea în întunericul din uliță) cînd vin împerecheate, cînd vin așa cum mi-au venit mie răul și binele te fac, m-au făcut temută și aspră și iute să știu avea, să știu lua, să știu să nu dau... Dumnezeu să-i ierte!...” Dacă ar fi fost în tot întunericul acela o lumină, s-ar fi simțit ca Ana – singură, cu toată lumea deasupra ei împingînd-o spre altă lume...

2

GLASURILE PĂTRUȚELOR. «...Ana-și îngroapă bărbații... Fiecare lasă în mintea celui alt un șanț prin care curge-ntruna aceeași apă, sălcie ori amară, tulbure ori...

Ana-și îngropa bărbații... Așa am știut-o după ce și l-a dus pe-al treilea în hulă, c-au trebuit să-i moară trei, să vadă satul, lumea și să o ierte de toate păcatele, apoi să spună Ana... Așa am știut-o, asta o lăsăm să facă, să-i îngroape așa cum vine nunta iernii să oprească aerul, trei-patru luni pe an, cît ține sărbătoarea aceea a nuntașilor albi și bețivi mîncăcioși și calici, care îi pun pe miri să joace în cărnuri și nu-i lasă să se împreuneze, curați îi țin, pînă ce vor da cu mințile prin smoala burților... Și iarna vine, trebuie să vină. O vezi, o știi, îi spui nuntă și te bucuri, n-ai ce face te bucuri pentru că știi că n-o poți scoate din calea ta nici odată, sau numai o dată... Ana-și îngroapă bărbații... Ceilalți, care urmau, nu știau asta, n-aveau de unde să creadă se vedeau viguroși, o vedeau cernită și-și rîdeau de bărbații aceia

drepti, cu mîinile pe piept, pe care-i ducea, ca niște lemne legate-n lanțuri toamna, lemne lungi de patru metri legate-n lanțuri la capete, pe două osii de roți spre tîrgu de vinerea. Vinerea scumpă, de Sînta Paraschiva, care-nghite lemnele și dă pe ele hîrtii de bani... Rîdeau bărbații, ceilalți șapte care urmau să-i fie soți cîte o lună, zece, patru ani, opt ani... o zi, numai o zi, ultimul, Manole sau Mihai cu care a apucat să se culce cît să adune în pîntec sămînța lui, a ultimului, să-l știe de bărbat, apoi să-i ducă merindele sus, pe șoprul morii ăleia noi care se ridica în gruiul satului ca o biserică nouă pentru un alt Dumnezeu care să le ierte și celor mai tineri păcatele, că numai pentru asta aveai nevoie de Dumnezeu, să-i ierte, de parcă ar fi fost un om care să le poată uita pe toate numai pentru un dram de iubire fricoasă...

...Ana își îngropa bărbații... Ultima oară îl îngropase pe unul, Petru a Urvanului, spătos, muțit, cu brațele țepene, cu ochii triști de vîrsta pe care nu i-o știuse nimeni niciodată. De sus, de pe zidurile șoprului, Manole sau Mihai i se uitase mortului în frunte și-și scoase căciula de pe cap; și i se uitase femeii între țîțe, nu i le vedea prin haina cernită dar i le știa... că-s de femeie, numai atît le știa. Nu trece cu gîndul mai departe că era nunta albă, cu calul alb al lui Petru în față. Carul se surpa prin neaua înghețată prost, după urmele carelor cu făină de la moară, ori ale celor ce veniseră de la tîrgul de vinerea, drepte și adînci ca o linie de tren de pe care nu se pot abate nici măcar cele patru roți ce duc la cimitir... Poate că Ana nici nu mai știa pe cine îngroapă. De pe la al doilea nu-i mai păsa, că atunci se căznise un an să sufere vina pe care i-o pusese cineva în soartă, și-și ținuse văduvia pînă în primăvara celuiilalt an, cînd apucase să-și deschidă fereastra, spre seară, și să se pună cu mîinile pe marginea ei, să obosească și să-și lase capul greu pe brațe și să-și atingă, un păcat de diavol, să-și atingă cu buzele pielea brațului stîng și să tresară din asta, să tresară și să se aprindă focul dintrînsa. Să fiarbă. Să fiarbă apa sufletului pînă la clocot și să-și spună că-i deajuns... Fiecare lasă-n mintea celuiilalt o dîră... O să mori, Ană ! își striga acolo, la fereastră, o să pieri în clocotul fierbințelii tale!... O să îngropi tot satul și-or să te blesteme toate femeile, steapo!... De atîtea ori crezuse că-s vorbiți toți oamenii satului să-i poarte ură. De atîtea ori crezuse și văzuse (nu e din cele care nu văd) că ochiul strîmb de teamă al bărbaților mai are o patimă... spre ea, de bună seama că spre ea... Și Ama-i îngropa... Cînd o văzuse, Manole sau Mihai era la catul de sus al acoperișului morii cele noi și trebuia să pună acolo o cruce să fie de norocul Ciulpăului. O văzuse trecînd. În noaptea aceea, bolta casei ridicate de Mihai, boltă care nu era de biserică și nu avea pictat capul Pantocratorului asuprindu-i pe săteni cu două brațe desfăcute, bolta aceea se surpase. Poate că satul fusese de vină, poate că satul

blestemase cîteva neamuri să-și piardă bărbații... Poate că nu pe Ana o blestemaseră... Oricum, a doua zi, după înmormîntarea lui Petru a Urvanului îl blestemaseră pe Mihai sau Manole pentru bolta surpată a morii. Îl văzuseră cocoțat, îi văzuseră ochii umblînd în păcat și-l știuseră blestemat... Poate că și Petru fusese la fel din pricina vîrstei pe care nu i-o aflase nimeni niciodată și asta pentru ca era străin de sat și de datini... Pe Ana n-o blestemase nimeni, dar se uitau cu toții la ea ca nuntașii puși să-și plătească vinul și mîncarea.

...Ana îngropînd... așa e dat să li se spună iernilor sau nunților prea timpurii... Manole sau Mihai o văzuse în pragul casei ei vorbindu-și singură ori vorbind celor nouă bărbați ai ei, pe care încă-i mai credea umblînd prin curte, muncind și aruncîndu-i cîte o privire, Așa o găsisese: vorbind. Așa o lăsase: vorbindu-i: „...și mîine, poimîine, dacă o să te afli în curtea asta, printre ei?” Manole sau Mihai pleca strigînd: „Ce-mi pasă, Ano?... Ce-mi pasă dacă tot n-o să fîu singur?... Cu primul va fi fost mai greu...” Rîdea...

3

MIHAI. „...Bucuriile nu vin întotdeauna luna. După un an, arată ca niște cioturi toate nenorocirile. Te uiți la ele, le ocolești și le așezi în împăcare. Dacă uiți de ele se vor răzbuna. Nu au nevoie decît să le vezi, să le știi că-s tot acolo și putrezesc încet, ca orice rădăcină de copac tăiat, așa putrezesc, în must alb și argint. Să le așezi întotdeauna în urmă, aproape de piciorul ultimei bucurii să o faci să te izbească, să nu-ți intre în viață ca o amăgire, să știi că suferi bucurîndu-te, că suferi de ceva numai al tău, ca o boală cruntă. Toate bucuriile sînt niște boli de minte, ...dacă lași bucuria să te năpădească uiți că mai ai de trăit și de murit... Dar parcă mai poartă un nume gîndurile oare se plimbă prin atîtea suflete de oameni?... Cîtă vreme nu te legi de un om, de niște case, de un loc — așa spune Ana — cîtă vreme vorbele tale nu poartă veșmîntul unui anume ceas, bucuriile nu ți se pot ascunde sub un nume. Zboară libere din om în om, și nu îmbătrînesc și nu se schimbă și nu știu nici de unde vin și nici ce vor să lămurească. Dar lămuresc — crede Ana — deșteaptă, după mult pustiu, un om, mai mulți poate, și-i lasă fericiți în singurătatea lor. Deșteptarea, Mihai — a spus Ana — te face singur. De aceea, n-ai pe cine să întrebi cînd ești fericit și n-are nimeni ce să te întrebe să-l poți mulțumi cu un răspuns... Bucuriile, Ană, bucuriile au nume, multe nume cu care te leagă (funiile, lanțurile și rădăcinile leagă), de aceea pot muri, au dreptul ăsta. Bucuriile nu vin luni și nu vin într-o zi anume și nici la capătul nenorocirilor ci aiurea, te mini cînd,

să te întoarcă din drum, dintr-un drum, să nu te mute pe un altul, ci să te oprească pe acela pe care erai dar să te facă să crezi că ești pe un altul și tu să fugi, să râzi și să fugi să-ți întâmpini sorocul... Ană, tu ai bucuriile tale pe care ți le aștepti răbdătoare, cu toate că știi că numai primele au venit pe nepregătite și poate ultimele, dar acelea nu mai arată a bucurii că-s fără nume și nu mai au în mijlocul lor oameni și locuri... Acelea de pe urmă sînt mute, străine de tine cît o punte către toată lumea pe care încă n-ai apucat să o afli... Ană, să nu erezi niciodată în bucuriile trecute. Bucuriile sînt muritoare, trăiesc trei zile și-n a patra, să le uiți... Ai văzut tu norii aceia roșcați de la trezitul zilei de noiembrie?"...

4

MARIA... Casa Goranilor era așezată sub cotul dealului cu acoperișul înfipt în piatra lui și cu privata sus, în mijlocul livezii cu meri. O potecă ducea șerpuit pînă acolo și se pierdea mai departe spre marginea pădurii de fagi, mințindu-și oamenii care porneau pe ea cu slobozenia din inima pădurii. Acolo însă poteca se întîlnea cu altele, cu cele ce porneau în dreptul tuturor privatelor așezate deasupra caselor ce apărau de surpare poala dealului. Sus, pădurea de fag cu nodul potecilor satului, cu viețuitoarele și cețurile ei, la mijloc pădurea de meri și nuci cu brîul de private vopsite-n alb, chilii de sihăstrie aspră, iar jos, viața de piatră a caselor zidite una în alta, ca o cetate, să se apere de cele de peste drum, ori de restul satului, puse pe alte degete de dealuri tot în chip de cetăți. Parșive cetăți, cu spatele lăsat pădurii, fugii. Ziduri de piatră și poteci de fugă și păcate. Cinci sute, sau poate numai două sute de poteci de fugă. Oricum, pentru fiecare casa cîte una. Curțile erau pietruite. De fapt, primii care se așezaseră acolo dăduseră pămîntul la o parte pînă la piatră, apoi ridicaseră casele, primele, acelea de lemn. Porți înalte, din lemn de fag, prinse între ziduri de piatră, ca un meterez în jurul dealului Priboi, să-l apere de celelalte două dealuri de peste rîu și de dincolo de biserică, unde alte metereze de piatră, peste porți de lemn, fără vreo răsuflătoare, se apărau. Apărau pădurea, locul sigur al fugii, neștiuta libertate. Și toate casele la fel: o curte strîmtă, în pantă, toate aplecate spre rîu, spre unul din cele două rîuri de munte, deasupra lor la cîtiva pași să nu le ajungă, să nu le atingă furia de primăvară a apelor aducînd bolovani, bușteni ori hoituri. În dreapta, la doi pași de zidul porții, casa, înaltă, să vadă cu geamurile ei satul, curtea satului unde era și biserica și mai cu seamă drumurile ce se întîlneau în gruiul ei; să le vadă pe toate și ulița și rîul, pe deasupra meterezului, să le vadă trufaș și tihnit. Cele ce

dădeau spre sat și îl vedeau, erau ferestrele de la camerale bătrînilor. Să poți ajunge acolo trebuia să treci prin bucătărie, unde dormeau copiii și nepoții. Părinții tineri aveau camera din urmă, aceea silnică și întunecată care-și avea geamurile sub acoperișul șopruului. În camera părinților tineri intrau mirosurile de fîn din podul șopruului și cel de lapte de vacă și de lînă de oi, și tot acolo se aduna, mai cu seamă noaptea, mirosul acru de mere și prune putrezite în teascuri să facă țuica. Toamna mirosea și a lemn tăiat.

Din bucătărie numai pe acolo se putea ieși din casa), ușa. dădea spre pridvorul acoperit oare cobora în trepte spre șopru. Porcii erau crescuți spre uliță, să nu se amestece cu cîinii ori cu celelalte dobitoace. Găinile dormeau libere în fîn ori printre oi, cloceau ouă numărate de oameni și nu se lăsau prinse decît o singură dată.

Sa ajungi la livada cu meri și nuci și pruni trebuia să urci o scară din lemn alb de mesteacăn, aflată în inima șopruului, să deschizi o ușă pusă culcat, să o ridici și să o dai la o parte, să treci doi pași prin podul șopruului, pe deasupra oilor, apoi peste vaci și să deschizi o a doua ușă, poartă, cu ivăr de lemn cioplit, prinsă pe dinăuntru. Să o deschizi și să o lași așa, să te mai poți întoarce. Toate casele de sub cele trei dealuri ale Ciulpăului, mai sărace, ori cu mai multe vaci, cai și oi, arătau la fel, cu șopruul așezat în surpătura dealului, cu scara de mesteacăn, cu ușa aceea culcată și cu ivărul meșteșugit la fel, să-l poată deschide cine-o vrea din sat, că numai cei din sat știau că se poate intra în cetățuile lor și pe deasupra, pe drumurile de către pădure. Livezile de deasupra caselor mu aveau garduri între ele. Numai în dosul privatelor rămăsese netăiate cîteva tufe de mur și de smeur ori măcieș, urmă de zid, ca o ruină, care să amintească celorlalți, vecinilor, că privata, cutia aia albă din scînduri de brad, este a celor de jos, din dreptul potecii. Ori poate să-i apere pe cei dinăuntru, iarna, mai ales prin februarie, de ochii lupilor. Tufele înconjurau cutia pe trei părți și se lăteau în jur pe cîte patru, cinci metri, să nu se poată apropia ființă decît lepădăturile de șobolani și șerpi, vara. Dinăuntru cutiei se vedea satul ca-n palmă. Găuri meșteșugite în scîndură aduceau satul în rotunjimea oricărui ochi curios cane-ar fi vrut să rămînă neștiut, și deopotrivă atâteștiutor. Găurile erau astfel făcute încît să treacă pe deasupra tufelor, să vadă marginea acoperișurilor de pe ulița ta, singura pe care n-aveai cum să o afli. Fiind așa departe de casă, erai prea singur acolo, sus, închis, să nu-ți trebuiască să vezi cu ce te pîndește lumea pe cînd vei ieși. Dacă ploua, iarba înaltă care pornea de sub acoperișul șopruului spre deal, iarba aceea înfiptă în piatra muntelui de lîngă șopruul acoperit cu șindrila, să ardă ușor, dacă-i va fi fost dat să ardă, să putrezească repede, dacă vor fi fost zece ani ploioși și să fie schimbată cu altă șindrila

nouă, alb-gălbuie..., când ploua, iarba aceea se culca pe deal ca un alt acoperiș, din paie verzi să se împreune cu celelalte acoperișuri de mai jos, să plimbe apa, în joacă, de pe unul pe altul, șiroaie murdare prin curțile de piatră spre râu, să se poată zvînta iute locul. Când ploua, apa trecea pe sub poarta din podul șoprului, uda scara de mestecăn, ușa aceea pusa-n cap, stropea oile cu fâșii de noroi și aduna vinișoare de pământ în mijlocul șoprului de parcă ar fi avut acoperișul spulberat de vînt. Și apa trecea mai curată spre celelalte neamuri ale ei, să se-mpreune peste pietrele curții spre șanțul din mijlocul porții.

Apa venea din pădure, din locul slobozeniei, să mîzgălească șederea și speranța de neașezare a sufletului de om, măcar să-l mînie în neputință. Când se topeau zăpezile, avalanșe albe se opreau în acoperișul de sus al șoprului și toate-erau la fel, atîta doar că urgia apei se petrecea sub cer senin. O parșivenie a soartei care nu mînia pe nimeni.

5

NUNTA DINTÎI. (Mogu spunea: „...întrebarea e ca un cerșit. Întrebarea cerșitului e o mînă răsucită cu palma în sus. Ochii privind în cer, pe lîngă coaja mestecănelui pitic crescut vremelnice într-un cotlon de acoperiș peste șopru. Semn de paragină, semn de bărbat plecat, mort ori dus să-și vadă de gospodărie în altă pante...”)

La nunta Anei, prin iunie, se adunaseră mulți în curtea Goranilor. Acolo făcuseră masa, în curtea închisă și aplecată spre râu, de-au trebuit să taie picioarele meselor pe-o parte să șadă vinul în ulcioare și țuica în ploștile de lemn. Ana se întreba, nu se gîndea la nimic, aștepta doar, așa cum văzuse pe la alte nunți, să prindă oaspeții să bea trei zile la rînd, ca ea să iasă în pridvor, deasupra capetelor lor, în fiecare zi să le spună...

În prima noapte a trecut spre deal prin burta șoprului spre livadă și la găsit pe taică-său. Se așezase pe vine, aproape de acoperișul șoprului, crezuse că-i un bolovan prăvălit din munte să-i amenințe petrecerea, nunta și soarta ei de o viață. Un bolovan. Îi desluși horcăitul, apoi îl află mort. Aproape mort. Nu-l putea duce, nu-i putea da viață și aer și coborî, trecu lunecînd peste trepte de mestecăn și se opri la masă. Oamenii jucau, chiuiau. O vedeau plînsă și speriată și-i rîdeau, și-i strigau de mire și de cămașa ei albă și de prima noapte. „Tuțu moare ! — țipa Ana — Moare sus pe șopru, horcăie !...” Ioan, mirele o auzise, nu-i deslușise vorbele. O văzuse speriată și crezuse că s-au luat vreunii după ea, sus, în livadă. Lăsa jocul, fugi în tindă să caute barda, trecu prin melcul șoprului suduind, ieși

deasupra să taie. Urca smintit cu barda în dreapta, trecu de tufele de muri spre codru pînă-l topi mîzga nopții... Pe cînd se întorcea, jos, lîngă acoperiș jucu lumini. Ajunse la vreme să-i vadă pe meseni tîrîndu-i socrul spre pod și de acolo jos, în curte. La vreme, cît să apuce să-l vadă cu barda și neamurile fetei. Neamurile fetei și Maria, mama ei. Ioan simțise că-l vede și-l aude și-l gîndește. Degetele i se desfăcură de pe lemnul bardei și-o auzi lovindu-se de piatră și fugind strîmb spre un loc ferit. I se desfăcuse pielea fetei și-a gîtului să-l curețe de căldura lui de om, să-l facă jivină, să-l întoarcă înăuntrul păcatului nefăptuit, să-l ia de la capăt, cum o fi să-l ia, să se știe vinovat de omor.

„Ioane! Cobori de vezi ce-au făcut necazurile din socru-tu... Cobori, Ioane, că tu ne-ai rămas bărbat în casă... om”, striga Maria, să-l lepede de gîndurile ce-l țineau sub buza muntelui; să-l coboare între oameni ca pe om nevinovat, ori cu o vinovăție pe care să i-o știe numai ea, să-l poată căzni cînd îi va fi fost de trebuință.

Trei zile a ținut praznicul și cu cea de l-a nuntă, patru. Chiote și colaci, țuică și ocări. Bătrînul stătea drept, în camera din față, cu trei icoane lîngă el: una a mamei cu pruncu', alta a unuia bătrîn, popă sau ce va fi fost la vremea lui cînd îl strigau Niculaie, și-a treia a lui Holoangă, sfîntu' Holoangă, căruțașul. Îl boceau pe Goran femeile bătrîne tocmită pentru asta și-l jeleau copiii lui și Maria. Îl jeleau și se jurau să-l răzbune pentru pata vineție de la tîmplă, să-l răzbune, că nu puteau vedea și crede că dinăuntrul lui, singure, să i se fi rupt drumurile... Și apoi pe cine să chemi în judecată pentru un mort la nuntă?

În camera din urmă, nuntașii de ieri beau și fugeau peste lavițe, ori băteau lemne de podea, a toacă. „Moraru' și morărița!” striga din patru în patru ceasuri vornicul, să facă loc unei perechi cu țoale de sac peticit, să se așeze în ocolul camerei să facă, să se facă de iubire pe-un tărîm. Morarul avea barba și pletele albe din lînă netoarsă și-și potrivea peste șolduri sfoara ce-i ținea între picioare un porumb desfăcut. Morărița, vopsită în făinuri, ducea o talangă vornicului să o țină și să fie el moara și pietrele ei, și el să le dea semn cînd s-or găta de măcinat boabele și s-or freca pietrele una de alta. Morarul căra saci și-i deșerta deasupra pietrelor în cutia de lemn să o umple, să aibă pace un ceas cît s-or rîșni boabele, să poată face dragoste cu morărița lui, apoi își lua morărița și o pune în mijlocul ocolului dintre oameni, după datină. Oamenii rîdeau, loveau cu palmele în lavițe, copiii țipau, iar femeile se făleau că nu se uită decît cu coada ochiului și-și frecau coatele. Apoi vornicul scutura talanga, oamenii țipau în hohote numele morarului din sat, de parcă el ar fi fost acolo sub ochii lor cu morărița lui aceea boantă și iute-n

șolduri. Strigau cu toții: „Scoală că se rod pietrele și-i măcina nisip și-i face turte de piatră și le-or pica dinții oamenilor din ele și le-or blestema să-ți pice porumbul și să nu mai aibi muieri!” Morărița se făcea că-l ține și nu-l lasă, omul se smucea să fugă, talanga bătea și oamenii, nuntașii de ieri, cei ce dăduseră sfat mirilor să-și caute de casa lor și copiii lor și să se ferească de alte păcate; nuntașii aceia de priveghe săreau în picioare și-l apărau pe morar să nu se poată rupe din brațele muierii, să-i macine moara pietre, să-i facă nisip, să-l poată blestema tot satul, să fugă ori să-și caute moarta după aceea și să vină un alt morar cu o morăriță mai tânără. Apoi se dădeau la o parte, după datina locului, și începeau să împingă copiii peste cei doi, să-i adune de peste tot și sa-i bată cu ei peste fețe și peste spate și peste capete. Pînă la urmă, lovit, călcat în picioare de copiii satului, morarul izbutea să se tîrască pînă la picioarele vornicului să i se agațe de nădragi și să se ridice în genunchi, apoi în picioare, să oprească dihania aceea de talangă, ținută sus, cît se putea mai sus. Odată amuțită, se chema că moara e oprită. Morarul n-o pornea, ci căuta o mătură de curte să-și bată nevasta de violența sîngelui ce i-l pusese în casă. Fugea s-o prindă, copiii i se încurcau printre picioare, cădea, se ridica și-o fugărea prin bucătărie spre pridvor și de acolo în curte, cu tot alaiul după ei. Oamenii strigau și rîdeau: „N-om mai avea pită!” Femeile se vînzoleau și ele în înghesuiala stîrnită și descopereau sticlele de țuică, una după alta, cum intrau de undeva în cameră și se goleau repede, să stîmpere ori să-nvrăjbească sîngele. Atunci, cîinele de vornic, unul și tot acela care strigase-n noaptea dinainte darurile de nuntă, vornicul acela striga și acum: „Sforile! Am aici sforile cu soarta!” Și se întîmpla alt joc, cu douăsprezece sfori pe care le ținea în pumn pe mijloc și zicea: „De sus trag bărbații, iar de jos trag femeile, cum s-o potrivești, numai să n-apucați să vă morăriți, că poate-ți fi oameni cu casă și copii și nu se cade... Că jocul ăsta, după datină numai în casa mortului se face, în prima lui noapte...”

De capătul de sus trăgeau bărbații, doisprezece, iar de capătul de jos femeile, douăsprezece, și se vedeau legați unul cu altul de o ață și asta ziceau că-i făcătura lor de atunci, de acolo, din casa mortului care-i un alt tărîm, unde se pot petrece orice fapte fără să fie păcate, și oamenii nu mai sînt legați între ei ca în ulița satului ori pe ia curțile lor. Se vedeau împerecheați după altă regulă și-i apucau căldurile din asta și se porneau să se strîngă perechi și să se sărute, gîndind c-ar putea ține sfoara aceea de un capăt măcar pînă la ziuă. Dar n-aveau voie să iasă din cameră, și-apoi vornicul aduna de grabă sforile de ciudos și cîine ce era și le striga oamenilor să poarte lumînările, să și le caute pe unde le vor fi lăsat, și să le

poarte unul după altul, mal întâi bărbații, apoi femeile, în ocol, pe după masa mortului, în cealaltă cameră, să se stîmpere, prin frica morții de păcatele stîrnite în trupurile lor vii. De sufletul mortului. în urmă, băteau cărțile vreo două ceasuri, beau și mînceau din colaci și ziceau: „Odihnească-se-n pace !” și sporovăiau, femeile mai mult, că ele nu jucau cărți și picoteau pe la colțuri. Vorbeau de „vînătura” de pe tîmpla Goranului, care ar fi fost de bardă, de bună seama, că al bătrîn nu-l voise pe Ioan a lui Cure, că n-avea decît cinșpe oi la trei feciori, cîte cinci de unul dacă ar fi fost să moară cei bătrîni. Și mai vorbeau de Ana că se iubise cu Ioan pe Priboi încă din vara cealaltă, și fata i-ar fi fost ca nevastă de atunci și că al bătrîn ar fi lăsat s-o aibă Ioan a lui Cure numai de grija vreunui copil, ori pentru vreo tocmeală de-a lui cu a lui Cure, bătrînul, care să-și fi dat fiul, pe cel mare, Ioan, sa-i fie slugă, ori să-l țină de baci la oile sătenilor de pe Croiță, după pădurile de brazi, la stînele vechi. Și mai ziceau că altă tocmeală fusese: cum că Ioan să primească de acasă toate cinsprezece oile, dar Goran să nu-i dea fetei lui decît camera din urmă, să-i fie de sprijin lui pînă la bătrînețe, tot ca slugă.

Ioan auzea. Topise de gînduri două sticle și se înhămasse la jocul de cărți peste lavița din colț. Auzea, dar asculta numai cînd își simțea spus numele, „Ioan a lui Cure”, arunci asculta cum se mișca în el o teamă de ceva ce nu făcuse, și n-ar fi fost în stare să facă. Să omoare. Simțea în palmă urma lemnului bardei și-n urechi cîntecul ei, ultimul, cel strîmb, cînd scăpase și fugise peste pietre cu latul fierului să se ascundă.

Din patru în patru ceasuri toate se luau de la început: cu morarul și morărița, cu sforile, cu purtatul lumînărilor, și-n urmă cu țuica, vorbele și jocul de cărți. Zi, noapte, priveghe lungă, de ori bogat. Trebuiau să se împlinescă douăsprezece jocuri, pentru fiecare lună de pe lumea cealaltă cîte un joc, pînă în dimineața zilei de a treia, cînd plecau cu toții pe la oasele lor să doarmă vreun ceas, două, să se spele, să se îmbrace în haine cernite și să asculte clopotele bisericii, din jumătate în jumătate de ceas, pînă ce groparii vor fi terminat de săpat poarta lui Goran de pe hulă.

Ioan a lui Cure se vîrîse în jocul al șaptelea și le dusesse pe toate pînă la capăt, mai la urmă strigînd: „Da’ voi pe cine jucați? Că asta-i nunta mea!” Ana îl auzea și se jura să nu se mai așeze lîngă el. Îl auzea Maria și-și spunea să-l urce în căruță cu al ei, ăla mortul, și să-i lepede pe amîndoi în aceeași groapă. Îl auzeau frații Anei, copiii Mariei, tocmiți, fiecare, în loc bun prin sat, îl auzeau și-și băteau gîndul să-l piardă.

A cincea zi după nuntă, Ioan a lui Cure pleca spre stînele din Croiță. Îl pupau Ana și Maria și-i aduceau caii și desagii. „Să uiți! Să te lepezi !” striga Maria. „Să te păzești !” striga Ana. „La iarnă, i-oi turna o cruce dintr-

un lemn, mare, cît n-au nici drumurile, să-i punem de pomenire lui Goran!”, striga Ioan și-și întorcea palma spre soare, ca și cînd s-ar fi așteptat să se așeze acolo pacea cerului, să le-o dea ori să și-o țină pentru el. Pedeapsa era să n-o aibă pe Ana de nevastă pînă spre iarnă cînd avea să mai coboare la casa Mariei și-a lor”. Atunci, însă, gîndea Ioan, n-o să mă mai aibă decît o slugă zdravănă și sănătoasă care, la vreme de patimi, uită calea lucrurilor și se apropie de copila stăpînei, o vădană de șapteșpe ani, să-i împace singurătatea...”

Așa fusese peste iarnă, cinci luni, cît cioplise crucea bătrînului dintr-un lemn și i-o pusese la cap, el i-o pusese, singur, într-o duminică. I-o pusese mai la o parte, spre stînga, acolo unde4 știuse lovitura, ori ruptura de sînge care-i adusese blestemul, să-l atingă pe Goran, să-l lovească, să păcătuiască măcar atunci, la nouă luni după nunta lui.

Apoi, în primăvară, Ioan plecase, din nou, cu alte oi la stînele din Croiță, să lase să se mai scurgă un an.

6

IOAN A LUI CURE. «...Pentru a ajunge la stîne trebuie, mai, întîi să urci dealul Priboiului, să cobori apoi în Valea Cioartei și să cauți, după un cot de rîu, să cauți cu ochii o urmă de picior pe celălalt mal. Mîncătură de picioare și bălegar de cal, ori numai urma copitelor înfîpte în mîl. Să treci rîul iute, să-l treci cu nădragii ridicați să nu ți se ude și să urci pe celălalt mal. Să te urci și să te-ntorci cu picioarele în rîu, să ți le spele apa de noroi. Să-ți tragi apoi ciorapii peste picioarele ude și reci, pe urmă bocancii, să intri iar cu bocancii prin mîncătura de mîl și să urci, să cauți mai întîi poteca și să te lași în voia ei, cu gîndurile tale, să urci prin pădure fără s-o mai vezi, piele de pustiu, șerpuiind prin iarbă, sus, spre stîne. Pe acolo erau aduse și turmele albe, negre, coborîte toamna și urcate pe la sfîrșitul lui mai, în celălalt an. După un ceas de mers, după ce aflai din tine, iar și iar, cîte ți s-au întîmîplat în două săptămîni de cînd n-ai mai trecut albia Cioartei, la vale ori la deal și iar la vale; după vreun ceas de povești (în singurătate — zicea Mogu — trebuie să faci ceva și-atunci îți spui povești) cîte s-au mai putut întîmpla fără să le știi, ajungi la „momîinie”, cum zice Mogu, la momîia de pietre puse una peste alta lîngă o scorbură. Āla-i un semn pe care-l năruie, cînd și cînd, niște oameni năuci, îl pun alții la loc și vin iarăși, năuciții de după un ceas cu bucurie, cît îți trebuie să ajungi de la rîu pînă la semn, și-l risipesc să nu mai afli drumul. Poți să ajungi la momîie și să nu o mai găsești pentru că a trecut pe acolo năucul, unul căruia nu-i mai pasă că ai sa

urci și că n-ai să afli nici un om în toată singurătatea pădurii și nici o urmă de om să-ți țină de călăuză și suflu cald. El a năruit momîia cu piciorul și a coborît cu sufletul limpede și-a rîs: „Cine știe drumul îl știe și după alte semne decît alea puse de om...”; la scorbura s-a gîndit, la scorbura de lîngă potecă, de unde începe celălalt urcuș, peste pietre, fără albia potecii, fără urmă de opincă ori copită; zgîrieturi numai, scrijelituri pe pietre din alunecarea copitelor potcovite, astea-s toate semnele, și sus, la un capăt, altă momîie, pusă să le fie de călăuză celor ce coboară. După mesteceni nu te poți lua decît în locurile deschise și-acolo tot numai pentru cei ce știu drumul... Așa sa vii, Ană, când ți-a fi de venit la stînele din Croiță, ori la mine...»

*

Ana s-a-nîmplat să treacă dealul Priboiului și să coboare în albia Cioartei într-o vinere, la vreun an după nuntă și după înmormântarea lui taică-su, să coboare și să urce spre stâne la bărbatu-su, după cum o învățase el peste iarnă. Femeia vedea șirul cailor cînd focoși, cînd înciudați pe poverile ce le aveau de dus, cînd mărunțiți de o soartă pe care n-o puteau schimba, și-și spunea că-s niște oameni din sat cu care nu poate vorbi doar pentru că sînt osteniți și n-au ochi și vreme pentru ea. Urmele copitelor nu-i spuneau nimic despre vreo potecă, dar avea să ajungă la momîie după primul ceas de urcuș. Momîia era întreagă, semn că năucul nu trecuse de multă vreme pe acolo, și Anei i se năzări că-i un om ca toți oamenii și ca toate lucrurile făcute de om, căruța, satul, casele, potecile, momîile... își spuse: „lupii nasc lupi, oile nasc oi, oamenii pot naște numai oameni; fiecă treabă fac, bună, rea, lucrurile seamănă numai cu omul... că brîndușile și ferigile și bureții le au pe toate cîte li-s de trebuință în ele, doar omul trebuie să-și așeze lucruri în jurul lui, să-și crească între ele viața cît un aluat dospit, chiar dacă nu-și încape în cît are și nu-i ajunge niciodată...” Se întîmplase să coboare dealul spre valea Cioartei mîniată pe singurătate și pe vorbele sătenilor c-ar fi stearpă și că moartea tatălui ei ar fi fost numai o felie de blestem dintr-o pită mare pe care avea s-o mînînce, încă șaptezeci de ani mai departe. Umblatul prin apa rece o domolise, și-i mutase furia de peste sat spre asfințitul lucrurilor vieții ei de pînă atunci și apucă să și le vadă departe, mici, ale nimănui, undeva pe granița care se pune întotdeauna între sat și stînele din munte. Peste granița aceea trec bărbații Ciulpăului să se adape cu viață, spre sat, și-apoi, cu nepăsare, spre munte. Cînd dăduse cu ochii de momîie i se păruse că-i un om, și era un om, schilod, făcut prost, dar așezat să fie de semn pentru ceilalți. Din urmă o ajunsese țar furia pe sat, apoi pe Măria, mama ei care se

pusesese-n odaia de da stradă să țină piept singură, cu iscodirile ei, răului ce se trecea prin fața porții, să-l mute spre alte case și să strige încă o dată că ginerele ei, ciobanul, bărbatul, singurul bărbat din casă, pe care-l vedeau numai iarna, era cel voit și scris să fie el, unul, Ioan, născut cândva și mort altă dată, mai târziu, după ce, o vreme, va fi fost omul fetei ei, după legea satului și-a oamenilor. O auzea bolborosindu-i prin cap: „Să fi fost singur, să fi avut numai lucrul dintre oi și să fi adus bani, unul peste altul, să ne umfle zidurile și să fie ale noastre două-trei case de pe uliță, una, lângă alta... toate așezate la rînd și banii și casele și gîndurile, cumiști și limpezi ca orice vrere. Atîta vrere numai...”

Se pierduse în ziua aceea. Ana se pierduse printre bolovani și nimerise pe latul pădurii care ducea... nu ducea. Se gîndise să piară în ziua aceea, să nu se mai întoarcă la nimeni și la nimic cunoscut, apoi se speriasse și voise să se întoarcă. Rătăcise de-a curmezișul pădurii pînă după amiaza. „Să duci sare și făină, cartofi și ceapă. Să-i duci astea că-i ajung!” spusese Măria.

Ana mai avea încă optsprezece ani și voia să-i dea desaga bărbatului ei de-abia în cealaltă zi, după ce se vor fi iubit o după-masă și o noapte întreagă. Atunci să i-o dea ca pe o sămînță uitată, pe care știi că n-o semeni nicăieri și mai știi că nici n-o duci la moară s-o torci în făină. Cu sămînța aceea de pace în desagi rătăcise pe latul pădurii și nu auzise, de teama nopții, clopotele de vecernie din sat, care vor fi trecut din deal în deal spre cel mai depărtat suflet de om. Își spuse: ”Și brînză, și făina de mălai, și clopotele sînt tot puii omului...”, dar nu găsi drumul. Căzu, se ridică vorbindu-și numai despre oameni și lucrurile făcute de ei, să-i cheme prin asta să se știe mai aproape de ei... în noapte ajunse sus și văzu focurile. „Și focu-i om, slugă răzbunătoare pe care trebuie s-o iscodești mereu”.

Se iubise, apucase să se iubească o noapte întreaga cu bărbatul ei. La ziuă, a trebuit să-i dea merindele, sau începuturile acelea de merinde. Și-au căutat unul altuia locul, și le-au schimbat să se simtă mai aproape, să se știe năuci că le vine să rupă crengile copacilor într-un fel, după un semn al lor, să facă o potecă prin pădure, una singură care să nu ducă nicăieri, o potecă de semne sortita să-i rătăcească pe toți cei limpezi și dornici să-și știe drumul. Singura, cea mai dreaptă, scurtă și iute spre inima satului. Au trebuit pentru asta să se lepede de haine și de lemnele scobite din care beau apa și de lumina focului de-afară, de fluier și cîini, să poată aluneca limpezi și orbi în pustiul fără momii și scorburi-semne, unde drumurile lumii sînt un ghem de lînă, scame fără rost, de care să se scape în cele din urmă. Nu erau stele pe cer și luna se ținea în orbeala ei dintre Craiul cel vechi și cel nou. Caii, cîinii și oile dormeau pe pămînt și sufereau apa ca pe un fior rece.

Apoi, pe tavanul năpădit de noapte al colibeii se trecură, de la stînga la dreapta, case, una după alta, sate întregi de case, fără biserici, fără rîuri, fără cele trei țuguie de deal cu țarcuri mărunte de ogrăzi. Se mirau oile, în visul lor, de tărîmul pe care fuseseră lepădate singure să-și nască mieii albi și negri, niciodată verzi sau vineții; se vor fi mirat și cîinii să-și audă glasurile răgușite fără să mai latre; și caii se vor fi rugat, în mintea lor, să fie întotdeauna la fel de ușori, păsări, purtate de samare pline peste păduri, aproape, între sat și colibe... Numai baciul și ortacii lui se mîniaseră pe singurătatea lor și se vor fi întors mereu pe priciuri să-i nimerească în tîmplă visul, unul singur, în care ei se sărută cu femeile lor din sat, se sărută și se despoaie de grijile satului, apoi de cele ale stîinii și-n urmă rămîn goi, înfrigurați pe dinăuntru să întîmpine năluca nopții pe alt tărîm, ca într-o moarte. Urîtă noapte și singură. Apoi, tărîmurile se rup unul de celălalt ca frații la moartea tatălui, ca avutul mortului...

Dimineța, Ioan și Ana s-au întors. Ciobanii, oile și cîinii, toate la locurile lor, așteptau.

*

Trecuse un an de la nunta lor și de la înmormîntarea tatălui ei și se purtase cernită pînă în ziua aceea cînd s-a întîmplat să treacă dealul Priboiului și să rățăcească prin pădure, dincolo de momîie, îmbrăcată în hainele albe, cele din ziua nunții, fără cunună și flori dalbe, cu o broboadă de nevastă, legată pe gît, și cu desaga. Hainele alea le rupseseră printre tufele de mur și măceș, apoi, tot pe acelea le pierduse lîngă priciul cu fin și piei de oaie, să treacă în alt tărîm, negru ca pămîntul de taică-su oare n-o lăsase să fie mireasă, să se bucure de luna puilor, și o ținuse plînsă șase luni și o ținuse departe de bărbat altele șase, pînă-n ziua aceea. Ioan a lui Cure, ciobanul, omul însurat cu oile și iarba, îi spusese că n-o așteaptă, și n-o așteptase. Se împăcase în el cu gîndul și acoperise lemnele țarcului și-a bîtelor cu semne să-i țină de ocol, să-l aibă-n pază. Semne de cerc după altă femeie pe care să o știe numai a lui. Își spunea că nu are să coboare în sat, să nu păcătuiască lumea cu el, să-i spurce călăuza de semne săpate-n cerc să cheme ele, singure, prin puterea lor, darul femeii, al miresei celei de a doua pe care să o aibă numai a lui.

*

Pe Ana o zărise de abia după ce se adunaseră cîinii în jurul ei s-o rupă. Atunci o zărise și-o întrebase cine e, de unde vine și pe cine caută. Ana i-a spus că sînt de-un neam, și Ioan a dus-o în culcuș și pînă ce femeia s-a

limpezit de frică și oboseală, Ioan și-a mulș oile, și-a slobozit iar cîinii, și-a stins țigara de-un par cioplit cîndva de el și le-a strigat ortacilor și baciului să-și caute de somn prin altă parte că el, Ioan a lui Cure, are mireasă.

*

„Femeile nu au un loc al lor la o stîină. Nici în colibă nu-l au decît noaptea și-atuncea numai în somn, pe altă lume...”, spunea Mogu.

Ana suduia, atîta apucase să facă, să suduie anul ce trecuse în prigoană; un an cît o noapte de după nuntă, cînd mirii, obosiți de daruri și joc, dorm unul lîngă celălalt, fără să-și mai ceara nimic. Dorm și apucă gustul somnului în patul mare, cel de datină, ca doi frați morți în aceeași zi, sub același trăznet. Ana suduia și către ziuă, după ce Ioan se răsturnase în al treilea tărîm, o vreme, să prindă vlaga. Un an în care nu făcuse drumuri, nu ascultase vorbe, nu văzuse oameni și nu vorbise decît despre morți, ai ei și-ai maică-sii, și se înăsprise judecînd viața mereu din jos de ea, de acolo de unde nu mai are nici o noimă, își ceruise palmele, își tăbăcise pielea pe o laviță de lemn, să simtă și ea că-i trup și trupul moare. Să afle asta din ea, nu de la alții.... Dar n-avea cum să creadă, la șaptespe ani și jumătate, că un trup viu, pe care nu-l dor oasele laviței și pielea țesăturilor groase din păr de capră, poate să fie vrut de pămînt și și poate să încapă în iei. „La șaptespe ani, numai ultimul an mai are ceva de ținut minte și de uitat”, spunea Mogu. În iarnă, cît fusese Ioan pe acasă și nu se ținuse dus prin tîrguri, îl auzise tăind din lemn de fag o cruce pentru cel bătrîn, una lungă, cu semne, fără nume, numai cu un an săpat drept în mijlocul cercului. Apoi îl știuse dus, în vreo șapte săptămîni, s-o pună, duminică de duminică, la capul lui Coran. Ei, copiii Măriei, de-abia în primăvară au văzut-o.

*

La ziuă, Ioan s-a-ntors spre femeie, a dat cu ochii de ea, s-a deșteptat a doua oară, căznit, să-și aducă aminte de ea și de rostul lor acolo. O strigă ușor, să n-o tulbure, apoi o uită în colibă, să se scoale cînd va vrea și să facă ce-i va veni. „Ioane”, șoptise femeia pînă ce apucase să se vadă îmbrăcată în toate hainele ei, „Ioane”, mai șoptise și pe la miezul zilei cînd terminase de gătit tocana de cartofi și o văzuse sleindu-se. Noaptea, după ce se întoarse la stîină și-și mulșe oile, Ioan se prăvăli lîngă ea în colibă, greu de osteneala drumurilor lui răzlețite pe munte și-i spuse: „Mîine să te duci!” în noaptea a doua Ioan trecuse singur pe celălalt tărîm.

Ana a rămas cu urechile spre lătratul clinilor să-l țină minte cîte zile sau săptămîni avea să fie în sat cu Măria, să țeasă și să-nvețe să aștepte mult

pînă în ziua în care avea să-l vadă iar.

*

„Prunii și merii cresc nearați, porumbul o să-l luăm pe banii de pe brînză, grîul pe lîna de oi. Găinile ouă, ouă mereu, de-ale dracului ouă, să umple toată lumea cu pui... Eu cobor, Ioane, (îi spunea la ziuă) dar să vii de Sfînta Maria, că facem colac”. Ioan ieșise în prag să se spele cu ceața de dimineață. „O fi, spuse, da’ și mumă-ta-i Mărie și n-oi putea să vin. Mi-a fi dor, te-oi vedea prin somn, te-oi striga... Jos este Mărie, și aia nu m-o vrut. Nu cobor...”

*

Femeia-l crezuse că nu vine și pornise spre sat cu alții doi care duceau brînză în burdufuri, pe cai. Într-o noapte, își amintea Ana, maică-să tunase prin somn: „De blestem o murit taică-tu, de blestemul ăstuia pe care l-ai adus în casă. Și nu ți-a fost dat să-l aibi și n-o să-l aibi niciodată...”, așa strigase Măria prin somn, fără să știe. Atunci se jurase Ana să-l aibă, să rupă vorba de blestem. Și-și mai amintea cum în ziua în care pornise spre sfîne se clătinasă icoana lui Ilie pe perete, căruțașul galben de pe norul cu ploaie, căruțașul bătrîn de care se temuse zece ani și-i dorise pieirea, să-l vadă spart, căzut din cuiul lui pe laviță și spart. De el se ținuse departe cu ochii, pînă în ziua în care venise în curtea Goranului unul Holoangă, căruțașul satului. Venise beat să-i aducă lui Goran, iertatul, niște fîn și-i mai dăduseră și ei să bea, să nu se mînie cînd l-or înșela cu plata, că-l înșelaseră. Ana le văzuse toate, iar pe cele pe care au le aflate cu ochii le ghicise din vorbele alor ei. Și Holoangă simțise, așa beat cum era, dar ca să nu se mînie pe un om ca Goran, își îndesase banii primiți într-un buzunar, fără să-i mai numere, și se apropiase de Ana, oare pe atunci zece ani, să-i spună: „Să fii bună, copilă; nu te încrezi în ce spun cei mari, că mint!” apoi îi pusese în palmă un bănuț, dintre aceia primiți, să-i fie fetei de noroc. Din ziua aceea prinsese Ana să se roage numai la icoana căruțașului și să-i spună: „Sfînte Holoangă, dă să mă mărit cu Ioan a lui Cure !” pînă în ziua în care îl avusese de bărbat. Un an, cît ținuse doliul după Goran, se rugase tot la căruțașul ei: „Sfînte Holoangă, fă să treacă mai iute zilele și să ies din hainele cernite, să mă pot bucura de omul meu!” și i se împlinise gîndul, numai că acum icoana mișcase. În una din zile își spusese: „Pe tata l-o luat Holoangă, pentru că nu l-o vrut pe Ioan și pentru că l-o înșelat pe căruțaș de mai multe ori cu banii...” Tărîmul sfîntului Holoangă și puterea lui erau știute doar de Ana și numai ea putea să audă cum se mișcă icoana pe perete în zilele în care mama Mărie îl hulea

pe Ioan și chema asupra lui ploile și vîntoasele și trăznetele lui Ilie. Pe tărîmul lui Holoangă nu era decît Ana și, după noaptea dintîi de la colibă, Ioan.

*

„...măine să pleci !”, o ajunseră iar vorbele lui Ioan, poarta aceea prin care fugise bărbatul ei după lege de pe tărîmul lui Holoangă. Acum cobora spre sat și se vorbea singură împotriva legilor lor care-i țineau departe unul de celălalt. Pe drum, la coborîre, Ana se așezase în fața șirului cailor și-a celor doi ciobani, îi știa în urmă, se știa în pace. Oamenii o vedeau purtîndu-și pașii ușori, grei, peste piatra potecii și se gîndeau la prostia din capul lui Ioan, care n-o ținuse cu el, sus. Se gîndeau apoi la Goran, mortul, atît numai cît să nu-i prindă ispita și să-i năucească în păcat. La cel mort se gîndeau și-l vedeau trecînd, cu un an în urmă, peste gruiul bisericii spre casa popii să-l cheme, să se spovedească ori să-i anunțe cununia fetei, îl vedeau mare și gras, cu pumnii înfipți în șerpar și cu laibărul pe umeri, cît să nu cadă. Unul dintre ortaci îl zărise de după fereastra camerei de la stradă, în „ziua” de pomină a „tîrgului”, aceea ținută în piața bisericii, cînd rînduiseră să păstreze obiceiul ca o dată pe lună să facă negoț între ei. De „tîrgul” Ciulpăului își aminteau. Aduseseră în ziua aceea toate cîte le prisosiseră prin ogradă și ajunseseră să-și schimbe, în batjocură, opaițe cu opaițe și potcoave cu potcoave, ca doar atîta se pricepuseră să facă. Tîrgul ținuse un ceas, pînă ce băt看 de douăsprezece. O săptămînă s-au ținut, apoi, încuiați pe după porți de rușinea pe care o mîncaseră cu piața lor de vechituri. Din ziua aceea, unul dintre ortaci prinse pizmă pe Goran, că dintre toți ciulpăoanii, doar el adusesese cele mai peticite cîrpe să-i înjosească pe ceilalți cu ele. Greșise tot satul în „ziua tîrgului”, dar bătrînul Anei îi bătuse și pe cei mai hapsâni, căci ceruse să i se plătească în bani toate cocliturile lui, și le spusese vorbe grele oamenilor, să-i piardă. Cei mai cu cinste din salt s-au retras primii și și-au aruncat vechiturile în capătul de sus al uliții de pe Valea Ursului, într-un loc anume. Alții și le-au părăsit în piața gîndind să se întoarcă peste noapte și să le adune de acolo. Numai Goran și le-a adunat pe oile lui și a mai scormonit și printre cele părăsite, să-și ia o bardă, o feștilă și un lanț. Ortacii îl auziseră, în altă zi, cum se certa cu morarul pentru apa care-i trecea prin fața casei, că voia înlesnire la prețul măcinatului. I-au văzut cum s-au luat de piept și s-au smucit dintr-o parte în alta să se sfarme de pietre. S-au certat, cu lemnele ridicate deasupra capetelor, și nu și-au mai intrat, din ziua aceea, în curte unul altuia, cît erau de frați. Goran era unul, spaima uliții și-a femeilor de ciobani, că bătea nopțile ca urîtul, prin porți, să le sperie... La el

se gîndeau ortacii, să nu le stea în ochi nevasta lui Ioan, care cobora fălindu-și picioarele.

„N-a fost pacoste, degeaba l-au jelit atît”, spuse unul din ortaci.

*

În albia Cioartei i-au văzut femeii picioarele și pulpele, cît trecuse apa și mai apoi cînd își trăgea ciorapii peste pielea udă, și-n urmă bocancii. Abia atunci l-au uitat pe bătrîn. Dar dincolo de Cioarta începea dealul Priboiului și mirosea a sat.

7

MESTECENII... S-au răsucit la început pe dinafară, apoi s-au urîțit cu totul. Ploua greu, o suduială mărunță și pizmașă de apă, mai murdară în cer decît pe pămînt.

Ana asculta șiroaiele cum coborau prin podul septului și se striveau de pietre. Le auzea și-și cosea cămașa de nuntă, mai cosea încă la ea, mai avea de potrivit cîte ceva la umeri, că se împlinise în anul de caznă de după moartea lui Goran. La Ioan, mirele din snoava cu biserica, se gîndea ca la un copil din vecini cu care se jucase ani la rînd în prundul rîului să-i curețe pietrele, să spele racii de mîl și să prindă păstră vii pe sub pietre cu mîna goală. De coadă să-i prindă, să-i lase să se strecoare prin palma și-apoi să strîngă două degete și să-i apuce de coadă. Se simțea pui nenăscut sau babă, ca toate cele șaptespe care-i intrau Mariei în fiecare zi în casă, de parcă ar fi fost tocmită să-i țină priveghe celui mort de-un an, ori să-i umple golul lăsat m urmă. Ana asculta șiroaiele în ultima cameră, acolo unde era locul ei și-ol bărbatului, și-al copiilor ei care nu veneau. Își amintea de un băiat, Ioan, cu care se nuntise în vara altui an, să fi fost doi de atunci, în pădure, deasupra caselor lor, unde spuneau babele că umblă jivine crunte ce chinuie oamenii și pe carnea pămîntului āstuaia și-n viața sorții de apoi... „Să nu-ți dea Dumnezeu să ai o soartă și pe ceea lume !” zicea și Măria, numai să o sperie și s-o mute ou sufletul de la pădure.

Acolo se nuntise. Ioan locuia cu douăzeci de case mai sus, tot sub poala Priboiului. Pornise în ziua nunții prin burta șopruilui lor spre privată și de acolo urcase-n deal, pînă la marginea pădurii, pe poteca zgîriată de jur împrejurul pădurii s-o apere de sat. Ga un lăstun plecase, iute, jucat de vînt în cupola întoarsă a văii. Ana urcase și ea pînă-n poteca aceea, după cum le fusese înțelesul la horă. Hora din duminica Tomii. Ioan o găsi, o atinse pe

gît ori pe umăr și din atingerea aceea se rușinaseră de sat și fugiseră-n desiș, în soborul mîzgav de frunze. Ar fi vrut să plouă atunci, să-și simtă trupurile dezlipite de aer, dezgolite de ochii satului, să-i scalde apa peste pielea de dedesubtul hainelor lor, după legea pămîntului și apei, acelea care nu pot fi păcătoase niciodată. Nu ploua și dorul nunții lor, unul, primul, coborîtor din pămînt cu durere, în părelnic dans de fluturi, le puse-n față un alt tărîm departe de crezul satului, de ființa lui, ori poate tocmai în mijlocul ei.

Spre seară, Ana pornise spre sat goală, despletită, udă, cu spatele jupuit de scoarța pietrei și peticită cu frunze moarte pe trup, să le strige din gruiul bisericii celorlalți, bătrînilor, părinților și copiilor cu care crescuse alături: „Heiii!”, atît să le strige și ei să priceapă tot, s-o vadă și să fie mai buni cu ea, ou el, cu ei, așa cum te porți mai bine cu oamenii bolnavi. Pornise spre marginea pădurii cu hainele în pumni să le agate în mestecenii albi, albe, la spălat de ploi, la uscat de soare, la scrobît de îngheț. Așa trecuse nunta : un om, poate pădurarul satului, i se opri în drum, s-o vadă cum fugea spre el. Din urmă venea Ioan să o acopere, și o acoperi, și-i strigă celuiilalt, omului cu bardă : „Pleacă, sîntem luați unul cu altul. Du-te!”

*

Așa fusese nunta Anei. Cea dinții nuntă.

În camera din față, la Măria, intrau babe, șaptesprezece, sau numai una singură de șaptesprezece ori, și striga, strigau, vorbeau apoi șoptit, scuiplat. „O să te țină soarta asta și pe lumea ailaltă și n-o să ai scăpare în vecii vecilor!” Ana șoptea: „Nu l-o lovit pe tata cu barda !”... „Nuuu, cu crucea, cu stîlpu cioplit... I l-o vîrît în cap să-l pironească în groapă, să nu se scoale, să nu se-ntoarcă-n drugul lui la stîină, să nu se poată răzbuna...” „...I-a luat sufletul lui taică-tu cu el în munte să îl semene în pustiu...” „...Din păcatele și bunele lui taică-tu și-o tocmit Ioan al tău semne, semne hulite de toți și de biserică, pe care și le-o răstignit în lemnele țarcului de la stîna de pe Croită, să-ți risipească neamul cu neamul lui...”

„Așa-i că nu l-ai mai visat pe taică-tu?!”

„Așa-i că nu l-ai mai visat pe-al tău?!”

„Așa-i că de douăzeci de nopți nu mai visezi cu oamenii din sat și nici cu tine?!”

„S-o-nconjurat cu semnele spurcate să nu-l mai poată avea nimeni în noapte prin vis !”

„Așa-i că nu-l mai știi pe Ioan!...” „Venin să cauți, șarpe de amiază și flori de strigoaie, să le topești în ceara și să i le pui în urechi, să nu-și mai audă oile noaptea, să nu-și mai audă cîinii, să nu-și mai știe locul. Abia

atunci ți s-o întoarce-n vis, și peste două zile ți s-o-ntoaree în casă și-n pat... Așa să-i faci și te-a ierta și taică-tu, și ți-a veni în somn să-ți ceară sfatul și să te învețe, să-ți spuie că-ți ține un loc curat dincolo să te ferească să porți o soartă și acolo, cu tine, în vecii vecilor...!”

„Să nu-i arăți ură bărbatului, să-l pui în pat cald, să doarmă când îi acoperi urechile, să rîdă în somn, tihnit!”

„Să cauți șapte ciuperci roșii și șapte ciuperci vinete, să le fierbi și fiertura lor s-o pui în plosca de apă și plosca în pod să o pui, să șadă o lună caldă, pînă ce s-o usca apa aceea~n lemnul ploștii, și-n urmă s-o urci iar în cuiul ei, s-o ducă-n munte. Tărie dă, și-l rupe de păcat!”

Ana asculta șiroirea de mîzgă prin acoperișul șopruului și cosea fir de aur în cruciulițe mărunte peste brîiele negre de pe pieptul cămășii. „Nuntă a fi. Ziua a doua și a treia, alea în care n-ai mai apucat să te întorci!” Șiroi au brîie negre peste pieptul cămășii, peste umeri, lungi pînă în gîtuitura pumnașilor. „Nuntă mare!” La capul crucii lui Goran le văzuse pe toate șaptesprezece vorbind și plîngînd pentru morții lor și rugîndu-l să le-aducă pace, să le spună că ele au rămas cum le-au lăsat, să le ierte păcatele, încă și încă o dată, pînă ce vor uita că au păcătuit, să le ducă apă, să le ducă grîu, să le spună drumul spre casele lor, să le mai vină să se întoarcă în vinele celor vii, să le aducă bucurie în sufletul de noapte și-n cel de ploaie. „Mortu-n vis, ploaie aduce!” Șiroia și nu-l mai visase pe taică-su, ci numai pe Ioan, care venea prin fereastră s-o ia cu el și să o ducă, ori numai să-i spună: „Să facem nunta, Ană, aia de-a doua, tot în pădure...” Și Ana se visa despuindu-se și fugind pe cerul greu de nori de peste sat ca pe un pămînt nins. Ioan venea în urma ei dezbumbîndu-se deasupra satului, rămas jos, ca un clopot întors spre cer, sortit să fie mut... „Ioane, șoptea în vis, oare nu-i urcat satul deasupra noastră?... Oare nu umblă oamenii în sus și ploaia care cade vine din rîurile Ursului și Gioartei?... Oare chiar nu ne vād?...” Și se iubeau, apoi ea fugea despuiată să se scalde în apa norilor în vreme ce Ioan rămînea pe marginea clopotului întors, culcat pe-o pante, și lovea cu degetele în marginea de bronz să-l facă să sune, să-l audă ce zice și să nu-i pese de nimic...

Așa visa.

*

Așa visase în noaptea dinainte, și-n cealaltă. Pe la trei pornise ploaia. Se trezise speriată și-și spuse: „Ioan al meu trăiește, de ce ploua?... Ori babele mint...”

„Mint, Ană, așa-i strigase omul ei în somn, mint; și ploile vin dacă se

adună norii. Și mai mint că am avut ceva cu taică-tu din groapă. N-am avut și nu i-am purtat pizmă!” „...Dacă ești viu, Ioane, că Ioan te chema și nu Ștefan sau Mihai, că aceia sînt frații tăi, erau; dacă ești viu, Ioane, hai mîine pînă-n sat, lasă-ți oile, nu bea apă din ploscă, arunc-o-n foc, noaptea, să nu se vadă flacăra din lemnul ei, caută ceara ce ți-am lăsat-o sub prici și topește-o, n-o fă luminare, topește-o-n gaură de șarpe și vezi dacă moare... Hai, Ioane !”

Seara, că toată ziua aceea arătase a seară și dimineată din pricina ploii; seara, pe cînd bătea din clopot, veneau caii din stîna Croiții, caii uzi, cu samarele pline, și pe unul, pe-al doilea, în locul desagilor, Ioan. De-o parte și de alta a calului, cîte o pereche de desagi plini.

8

ȘOIMANELE... S-a întîmplat. Mătușa Anei, sora Mariei zicea că se arătase celor din vale, de la capătul de către Jira, un om pe sus, zburînd, miercuri după amiaza, înainte de venirea norilor. Stătea drept, cu fața spre pămînt, cu mîinile de-a lungul șoldurilor și nu clipea. I s-a arătat ei și femeilor de acolo. Venise de undeva de pe munte, pe deasupra păduricii de brazi, plutind ușor ca un lemn pe ulei, să le sperie, de bună seamă, ori să le arate un semn rău. Plutise pe deasupra acoperișurilor și se oprise o vreme peste rîu, ca și cum s-ar fi uitat în apa lui, după pești. Apoi s-a dus peste celălalt munte, sus, ca și cum n-ar fi fost. Își pișcaseră femeile mîinile, pulpele, gîfîiseră fără să le fugărească nimeni, trîmbițaseră vorbe fără noimă, ca niște gîște speriate de un armăsar, pînă ce se dumiriseră că norii de seară șchirați pe toată coama apusului aveau să aducă ploaie. Atunci, în loc să-și strîngă rufele, să-și adune de prin curte lîna, lemnele ori pieile puse la uscat, porniseră spre mijlocul satului, pe la neamurile lor, mai întîi, să le spună, să le facă să creadă, să nu le fie rușine cînd or rîde de spaima lor.

„...Era sur la chip, cu părul negru și ochi holbați, verzi; avea ochii verzi, ptiu, Doamne păzește-ne se ținea de-a latul ca și cum ar fi dormit cu burta pe aer și nu mișca nici fi deget, de parcă aerul l-ar fi luat și l-ar fi dus singur, ca o apă... și noi, noi am fi fost niște lighioane pe fundul apei lui să ne uităm la el, suiș... luntre...”

Sora Măriei zicea că-și spovedește sufletul povestindu-le și nu se oprea, vorbea mai departe, repede, și-și muta broboada pe cap pînă ce i se învîrtoșa părul pe lături, să semene spaimă în toți. Pe cînd povestea, se făcu să cadă din cui icoana sfințului Holoangă (erau în camera de la stradă, a celor bătrîni și o chemaseră acolo și pe Ana, să audă neauzitele și nevăzutele și neștiutele

lumii). Holoangă se crăpă în sticla lui, cu căruța lui cu tot și cu norii suri, jumate pe laviță, iar restul jos, pe podea. Femeile (erau acolo și altele cîteva din cele șaptesprezece ce se treceau prin casa Măriei ca prin biserică, toată ziua după iertări, pînă ce adunau mai multe iertări decît păcatele făcute și cum altele nu puteau sa facă, îi pizmuiau pe cei tineri și-i judecau cu fierea) înțepeniseră în scaune ori pe laviță și așteptau să se mai crape ceva prin casă ori să se surpe dealul peste casele lor de acolo. Nu aprinseseră nici lampa de teama vreunui foc care s-ar fi putut isca din senin să mistuie casa și șoprul și merii din livadă și poate chiar și privata, și să se suie focul în deal, să ardă toată pădurea... s-o ardă...

„La vreme de neauzite și nevăzute și neștiute aerul și apa umblă altcum decît totdeauna și se întîmplă semne de nenorocire, ori vin chiar nenorocirile...” Toate știau vorbele astea dar nu se încumetaseră să le spună, cînd... prin noapte... ascultară (de văzut n-aveau cum să vadă în cealaltă zi), ascultară cum se adună Holoangă de pe podea și se lipește de resturile risipite pe laviță și se ridică la loc în cui, întreg, cu sticla nezgîriată, ca și cum acolo ar fi stat tot timpul. Sora Măriei nu mai apucă să o mai audă și pe asta că se muie lavița pe locul ei ca o vatră de rîu și o lăasă să se scurgă sub masă, repede și noduros, cît să le amuțească și apa din vine celorlalte, ca de gerul bobotezii.

*

Ana, cernită în haine, din pricina morții lui Ioan, că Ioan murise, socotea zilele pînă la parastas; atunci se hotărâse să se lepede de bani, și să-și spună sufletul, sufletul ei de văduvă tînă, care n-apucase în doi ani decît o zi, una singură, să-și poarte hainele de sărbătoare, spre stînele din Croiță, sufletul acela să i-l spună popii. Numai atît avea de spus, mai mult ca o sudalmă pentru cel ce-i hărăzise viața pe care o ducea, cel pe care îl slujea popa; pentru sudalma aia să-i plătească, s-o ierte.

*

Se făcu să trăznească în gruiul bisericii pe-o piatră și să se vadă jumătate din sat. Din trăznetul acela începu furtuna, o cumpănă de ceruri care scoase-n uliți toate femeile Ciulpăului, că peste vară în sat rămîneau numai femeile. Bărbații se țineau pe la stîne ori cu negoțul de oaie și apăreau prin Ciulpău, unul cîte unul, aiurea, fără să le pese de sărbători și datini. Doar iarna ce mai stăteau pe lîngă femeile lor, cîteva luni. Bătrînii, vreo cinci, apoi popa, dascălul, morarul, Holoangă... cam atîția dacă mai erau prin sat în seara aceea în chip de bărbați. Morarul... dar cine-l vedea pe el și pe potcovar?

Ceialți meșteri se aciuseră în satul de jos, sau către oraș, și nu mai dădeau prin Ciulpău nici măcar de sărbători.

La trăznetul din gruiul bisericii femeile din casa Goranului se buluciseră-n geam, și rămăseseră acolo o clipă ca o jumătate de ceas, afiți li se păru că ținuse lumina aceea, și că se purtase ca Rîul de Foc de sus în jos. Pe cînd se stinse, începură a auzi țișete și a vedea umblat de flăcări peste tot satul; femei cu șomoioage aprinse în mîini pornite spre bătătura bisericii s-alunge urma Rîului de Foc. Făcură cerc în jurul pietrei arse și mărunțiră-n tălpile desculțe noroiul, să nu rămînă pămînt întreg, să nu se mai lege și acolo un semn de blestem pentru sat. Din ceruri turna apă, luminată în răstimpuri de fulgere. Clănțăneau pietrele muntelui de tunete: pornise hora flăcăilor. Despletite, holbate, ude, fierbinți, răgușite de spaimă, femeile amenințau să dea foc singure satului în învălmășeala aceea. Își frigeau mîinile, călcau peste jarul torțelor zvîrlite, țișeau, fără să poată pleca de acolo. Cele bătrîne cîntau să vină popa, să le scape de dihononia oare li se vîrșe în trupuri. Și popa ieși, în fereastra casei, cu teamă, să nu-l sfîșie femeile. Ieși cu o lumînare în stînga și cu crucea în dreapta. Bătrînele se puseră primele fu genunchi în fața casei popii, cu spatele la biserică, bătură apoi cu toatele mătăanii în noroi, își năclăiră ochii, părul, fața și nu mai scoaseră un sunet. Popa vorbea, ridicat într-un scaun dincolo de pervazul ferestrei, vorbea sau cînta pe nas, mișcîndu-și buzele mărunț. Peste rîu o vîlvătaie lovi cerul. Niște femei se porniră să țișe că popa, el, Vasile, trecuse-n zbor peste sat și dăduse foc unei case cu lumînarea lui. „N-am auzit trăznetul!” țișeau altele. „L-am văzut — horcăia un glas — l-am văzut, bine a făcut, trebuia să piară cineva pentru toți!...” Măria zăcea în noroi și nu îndrăznea să se uite peste rîu. Simțea, și dacă simțea îi era de ajuns: „A mea-i!... Ană, Ană, să n-o stingi, să nu te atingi de ea! Las-o să ardă! Să ardă urîtul din ea, să ardă moartea din ea, să ardă soarta pe care am avut-o!...”. Se auziră mugete de animale înspăimîntate venind de peste rîu, izbituri și lemn rupt. Se auziră pietre răscolite de picioare, copite lovind pămîntul tot mai aproape, bufnituri în rîu. „Sar peștii la oameni să-i muște ca lupii și cîinii! Să-i ardă apele, să-i ardă gurile, să-i ardă pieile!...”

*

Ardea casa Mariei ca un soare pus în mijlocul satului, să-i dea lumină și căldură numai lui. Ardea șura Mariei, poarta, lemnele buților, ardeau merii și prunii, ardea privata, tufele de mur și măceș. Ardeau lavițele și podul, masa și acoperișul din șindrilă, podeaua și scara de mestecăn. Zburau găinile arzînd, loveau vacile opărite în poartă să-i rupă focul și să pice-n rîu; zburau fluturii de foc, paiele, deasupra satului să-l sperie, să-l despartă de

ploaia de sus și să-l păstreze uscat.

Femeile stăteau înfîpte-n glod cu spinările dezgolite de apă și priveau... Casa Mariei le răscumpăraseră păcatele și de acum, încă cincizeci de ani, sau numai patruzeci, aveau să fie liniștite, să moară-n pat, să nască-n pat, să doarmă-n pat, să ierte-n pat. Maria striga: „Ană, să te ții, să nu arunci apă pe foc, să ardă urîtul, să ardă slutul, să ardă urgisitul!” Femeile hohoteau: „Te-om ajuta, Marie, te-om ajuta să-ți pui casa da loc, iartă-ne pentru toate !..”

Popa tăcea. I se adună sufletul la loc și ieși între femei, cu a lui, în cămășoaiele de noapte. Nu se vedeau, dar se simțeau după umbre. Se nimeri cu dascălul și-și trecură amîndoi privirile peste rîu. Ana șoptea: „Mamă, cîți oameni pot să-i moară unui om?!” Maria spunea: „Cîți are, Ană, numai cîți are...” Ana vorbea: „Ioan, oare Ioan, ce-o face-n strunga Croiții pe-o vreme ca asta?...” Maria spunea: „Păcătuiești Ană, păcătuiești pînă nu ți s-or iertat cîte le-ai avut... Rabdă să ardă casa, rabdă acu... Mîine, pînă nu s-o lumina ne-om duce la el să-i punem o lumîinare la stîlp, că singur și-o cioplit stîlpu... Săracu' Ioan al tău... Și pe urmă vom urca în stîna Croiții, că atîta casă mai avem și noi...”

II NOVACII

9

TELEMAH... Ploua. Ploua undeva în afara lui, deasupra unui univers mărunt, cețos și iute. „Stropii de rouă — cuvinte jilave, colindă lumea vertical, de sus în jos și spală: cu prima apă murdăria, cu a doua păcatele, cu a treia bucuriile, cu a patra nenorocirile, cu a cincea numele, cu a șasea copilăria de neîncepuți, iar cu a șaptea locul în care a fost cineva.”

Omul mergea aplecat spre luciul pietrelor ude. Ploua continuu, milenii ude minate de biciul clipelor de vînt. Își pipăi nisipul umed al tutunului (răsfirat prin buzunare. „La ceasul cărnii, focurile pîlpîie înjunghiate în rădăcină de potopul mocnit...” Piatra nu-i răbda tiparele bocancilor slinoși cumpărați de mult la Pireu, sau la Tijuana sau la Hitachi. Doar sunetul lor monoton se răsfira înform prin vînt, la vale, peste malul stîncos. O vreme.

Corabia putrezea în patima izmei de baltă, pe stînci. Sus. „Împotriva apei ridici diguri, împotriva ploii ridici acoperișuri, împotriva umezelii...” Pămîntul îl strîngea în palma lui undeva pe marginea rîului vieții sau a

norocului, șanțul acela roșietic ce pleacă de sub degetul arătător în jos, spre gâtul palmei. „Plouă undeva în preajmă și mă afund. Uneori ghețarii, căciulile acelea de alb și muțenia mă mai țin treaz să cred, să știu că sînt pe aproape cu mine. Alteori, cenușa Saharelor. Rămîn treaz să aflu, trebuie să aflu și recele și caldul. Am patru destine de înțeles, patru vremi în roză de vînt. Și niciodată toate la un loc, și niciodată bucuros numai de una. Deasupra nepăsare, dedesubt — obișnuință.”

Prin cotloanele mărunte ale corăbiei fulgerau carii deschizînd drumuri noi aerului și luminii spre un alt timp. Pînzele, smulse cîndva de vînt, se topiseră în humusul zgîrcit dintre pietre să nască ierburi, licheni, mușchi, parameci. Alte pînze, fîrve, din os de păianjen, cîntau urma tangajelor de hulă prin cocoanele curbe.

Omul, cu o căldare de aramă în dreapta, înainta molcom să-și afle locul dimineții aceleia de iarnă. Și ieri, și alaltăieri... Într-un an, în celălalt, tot iarna, coborîse o cărămidă ținută o vreme sus pe covertă ori înăuntru, lîngă timonă, o cărămidă de nisip, nearsă. Jurnalul. Copertile încă dormeau. Dacă le-ar deschide, știe, pulberea sură i s-ar prelinge în palmă. Plajă. Își ridică privirea spre copacii înfiți cîndva, trei, în pîntecul corăbiei. Mirosul lemnului putred se mistuia prin aerul sărat și umed...

„Aer sfînt, tămîie sărată, iartă păcatele muritorilor morți... Niciodată!” întinse mîna spre lemnul jilav. „Cineva trebuie să-ți dea foc. Uscăturile nu se pot uita numai prin flăcări... degeaba ploaia asta, dinafara mea, îngîină, cheamă amînările... Ieri, parcă mai călătoream. Mîine, din nou. Între despărțirile astea două, așteptarea mii se pare o nenorocire. Ieri parcă mai aveam să spun: dacă bucuriile întoarcerii vor mai întîrzia... Ieri, spre seară tăceam. Mîine voi spune: dacă bucuria plecării va mai întîrzia... Azi dimineață m-am trezit cu gura acră... între două nenorociri, care trebuie să te petreacă, orice amînare e un dezastru”.

Își întoarse privirea spre piatra care se așezase cîndva, în joc cuminte, să-i țină de casă. În fața casei, o femeie cu mîinile peste piept privea spre mare. „Iar ți-ai pus pălăria veche pe cap — șoptea bărbatul — aceea de Porto, Barraquilla sau Sabang, și-aceleași fiare de brățări spre coate. Nu mă mai așteptai. Tu nu credeai în corabia de pe mal... Anul acesta vom mîncă grîu și brînză și mere. Caprele tale trăiesc. Peștii sînt din altă lume și nu le mai știm gustul... Hei, fie cum te-ar chema, întoarce-te în casă și grijește focul mocnit cu ploaia în pîntec! Avem nevoie de foc!... Aseară mi-ai spus să-ți repar hornul și tabla. S-o bat cu cuie de vînt. Ocărăște-mă cu tăcere, mîine la prînz, să uităm de grîu și mere, să ne plimbăm palmele prin păr, încet, ferindu-ne de sîngele celuiilalt, mai cu seamă tîmplele prin care auzim

nenorocirile... Hei, o să mă aștepti până atunci, ca-ntotdeauna... Mfine o să ies, din nou, aici pe mal și tot n-o să mă plouă. O să vin cu jarul furat din poala sobei să dau foc scîndurilor. Tu, tot acolo, pe treapta caisei, o să rîzi. Corabia va arde, în urma, iar eu am să-ți implor iertarea și-am să-ți aduc, în dar, jurnalul zilelor mele, copilul de pustiu în scutecele lui de lemn. Și o să rîzi. Mirosul fumului ne va îneca pe amîndoi și nu vom mai ști dacă rîdem sau murim... Îți vei desface brațele de pe piept, iar stînga întinsă o vei ridica spre cer să-mi arăți fumul de sub streășină, și cel din cutele tablei și celălalt, noros, jucînd în jurul hornului strîmb. Geamurile se vor muia, crusta zidului se va încinge și, înecați în fum, ne vom pune amîndoi pe prispă să rîdem și să ne încălzim spinările udate de ploaie pe piatra zidului casei...

...Sîntem liberi, îmi vei striga, sîntem iarăși liberi și bogați! Putem hălădui...

Piatra casei va fi tot caldă pînă poimîine. Hainele ni se vor usca pe noi, peste noapte, afară, în dreptul ușii arse, cînd vom dormi rezemați unul de celălalt, departe de ploi..."

Întoarse capul spre căldarea lui fierbinte de aramă, își făcu loc printre scîndurile rupte, spire burta corăbiei. Piei uscate, pieile acelea de ren, de antilopă sau de capră, se scorjiseră în uitarea calei. Deșertă jeraticul peste ele. Deasupra, ploua pe învelișul corăbiei scăpate de ghionturile stîncilor, de lava parșivă a nisipului, de luciul negru al solzilor vremii uitată în apă.

Femeia lăsase boabele de grîu să fiarbă în lapte. Voise, cîndva, să închege cu ele sîngele omului, al unui alt om, și să-l lege de pămîntul ei.

Bărbatul vorbea: „...Pînă mîine mai este o vreme. O să dormim în puținul de căldură al păturilor noastre, tu lîngă sobă, eu spre geam. Să nu uităm să ținem focul... Mai crezi că mă joc ca altădată?...” Fumul cotropi așezarea întunecată și curbă rătăcind pe sub punte spre cer. Omul ieși învălătucit într-un nor gros, cu mîinile moi și ochii stinși. „Niciodată nu m-am știut drumurile.” Femeia îl aștepta pe treapta din fața casei, rîdea. „Niciodată n-am avut răbdare să mă țin de un gînd...” În drum își luă cutia de lemn, jurnalul, cărămida cu litere surpate-n pulberi... Aproape de treapta casei puse cutia jos, la picioarele femeii, să o ajute să coboare spre el. Femeia își desfăcu mîinile și-și ridică stînga spre cer. Spuse: „Vin caprele, omule, vin caprele, n-auzi talanga lor ? O să trebuiască să le aduni, să le mulgi, să le duci în dosul casei să doarmă. Avem de strîns brînza. Cotarea trebuie dusă lui Onufrei în sat... Să vindem pieile, să luăm grîul, să-l ducem peste cîmp, la moară. Și-n urmă lemnele...”

Norii focului se prelingeau prin ceața iute, spre mare, mînați de vînt. Corabia se mistuia în flăcări scurte. Omul porni spre coastă, pe urma

caprelor. Prinsese să ningă cu petece albe și moi, mari cât ochii caprelor și pieritoare. Le-nghițeau pietrele și hainele omului și hornul sucit al casei. „Bîntuie seceta albă, bîntuie și nu se prinde de noi... de bună seamă că femeia a auzit moina și s-a temut că ne va întoarce din drum, de aceea n-a pus foc casei... Unde-s tălăngile caprelor? Nu le văd, nu le pipăi, nu vreau să le aud. Clopotul, unul, singurul, e sus, pe punte, lingă catarg și bate în mîna lui Gordie. A furtună și țărîm, bate. Țărîm de lemn, cu oameni, bun, rău, cu sînge ori apă dulce.”

Casa dispăruse în ceață. Omul pășea pe urmele potecii lui, aceeași dintotdeauna. „În pustiul apei, pînă și țărîmul corăbiei dușmane te bucură. Numai o vreme, pînă apuci să-i deslușești oamenii prin ceață și să le vezi ochii și brațele și să simți că între țărîmul tău și țărîmul lor mai este doar un val. Și-n bucuria ta ai vrea să-i strigi, și-i strigi, și-ți răspund la fel de bucuroși, tot mai aproape, mai aproape, pînă ce ajungi să-i simți mai mulți decât furia iernii și mai puternici decît pentru o îmbrățișare... Gordie îi simte, vîntul bate dinspre ei, n-o să apuce să-i vadă dar îi știe. Aerul iute, alicele apei, scîndura umblătoare desfundă pielea, plămîinii, mădularele... Avacum, Hrisogon, Alfeu, toți simt învelișurile celorlalți tăcuți, prin ceață...”

„...din scorbura cerului fulgii sărați ling trupurile lăsate înafară. Înăuntrul învelișului, alte scorburî uscate, cu melci, fluturi și carii adunate de pe unde vor fi întîlnit călătorii mei războinici pămîntul și femeile lui așezate cu toate tălpile pe nemișcare... Cine erau ultimii vii, netăiații aceia îngropați pînă în gît într-o lume străină ?... Noi rîdeam... Tata era (războinicul și mai păstrasem de la el doar nepăsarea... Avacum, Hrisogon, Alfeu! Hei, voi oameni-scorburî cu noime de vîgăuni, veniți de pe unde sînteți și căutați-i caprele femeii acesteia netemătoare de bogății!”

Pe marginea patului, femeia se gîndea la fiul ei, bastardul, ucigașul războinicului sau al călătorului aceuia cu care îl avusese. Mesteca între degete boabele fierte de grîu și blestema: „Nelegiuirea zace între maluri de piatră. Corăbiile pleacă, o străbat și se întorc. Bărbații coboară, stau, își urăsc curînd uscăciunea și pleacă. Îi macină grîul zdrobit între pietre, îi înăbușă aburul laptelui din dreptul păcatelor lor. Îi strivește de cer piatra de sub picioare și de frică fug să-și caute drumul pe scînduri umblătoare...”

Departe de mal, omul urca orb un pînten de stîncă. Se clătina sub vînt, apoi pășea spre nesfârșitul ceții. „Sînt liber — își spunea — mai liber de cum am fost vreodată. Corabia arde încă, păstorul e înghețat în pulpana hainei lui din piei de capră. Cine mai știe de mine, feciorul țesătoarei?... Femeile țes și așteaptă nestatornicia bărbaților plecați. Ei sînt puternici, înving,

pleacă și se întorc. Mai mult decât victorie nu știu ce să vrea... Din aceia vor fi învinși. Femeile rămân să-i învingă prin așteptare și să-i ascundă în trufia lor de învingători și să-i îngroape, apoi, morți, în trupuri tinere, puternice de vîrstă, de orice rang, de orice neam. Păgîne, femeile-i înving pe cei plecați... Mîine, dacă m-aș întoarce, s-ar bucura de mine o vreme, cît aș rămîne în pragul ușii. Și dacă nu i-aș recunoaște casa, m-ar îndemna să cred în singurătatea ei. Pietrele sobei ar fi calde, grîul din lapte fiert, peștii uscați, doșiți sub tabla casei și strugurii uitați să strîngă dulce. Mereu pentru un altul oare ar trebui zidit... Mîine m-ar recunoaște, dar dacă aș trece doar prin dreptul geamului și aș coborî spre țarm, s-ar lua după mine... M-aș despuia în frig și m-aș zvîrli în mare. M-ar aștepta pe mal să mă curețe de apă, apoi și-ar spăla mîinile prin părul meu. Nu m-ar întreba despre turmă, nici de corabie, ci mi-ar vorbi de nodurile plasei putrezite sub pat și despre cangea ruginită. Mi-ar pune vin și pești și struguri, să uit de frig, de capre, de pămînt... Și s-ar foi cu tăvile de aramă, cu ananas, curmale și smochine. Berbecule în proțap, stropit cu vin. Țapii tăiați...”

Tălăngile se auzeau în urmă. Omul se opri. „Am să le prind — spuse — am să-i prind caprele femeii și-am să le sui pe cealaltă corabie... Am mai spus asta... Am ucis toți peștorii și am crezut că-mi salvez tatăl... Am mai răbdat asta... Pe unul singur, păcatul din urmă al tatei, pe care nu-l știam, fratele meu vitreg, copilul femeii mele, pe el ar trebui să-l caut din nou, să ocolesc pămîntul să-i descopăr rotunjimea, marginile aceleiași lumi și să-l ucid de fiecare dată cînd îmi iese în drum... La Natal, Gobes, Daha... un om mai tînăr decât mine se întoarce spre casă prin ceață. Mîna din urmă turma lui de capre, aiurea, cu gura acră de păstor uscat, ca ieri și altădată mereu, pînă în pragul casei ce din întîmplare îi va ieși în față. Și-ntotdeauna va găsi acolo așteptînd o femeie... Pe mama... Mama lui, femeia mea, mă așteaptă pe mine... De ce să-l ucid?... Voi colinda lumea fără să mă apăr... Am mai crezut asta...”

Făcu cîțiva pași la dreapta, apoi din nou la dreapta. I se părea că se îndepărtează de toate țarmurile dinspre mare, începu să fugă cu brațele ridicate, aripi, să se smulgă de pămînt. Din urmă venea turma. „Sînt cel mai bogat om din lume!”, striga. Vîntul îi aducea în urechi sunetul tălăngilor lovind în pustiul iernii. „Miliarde de reni, de antilope, de cai vin din urmă, albi, să se scalde cu mine prin cer. Pietrele ard și se înalță cu noi. Urcăm, dar nu urcăm, ne saltă magma... Casiopeea, Vega, Carul Mare, sextantul și peștele de tablă... Velele sus! Gordie, pe catarg! Vom ocoli din nou pămîntul... Am mai spus asta, dar să crezi!... Vom aduce pămînt din Lumea Nouă, vom căra statui din Lumea Veche. Vom răscoli arhipelaguri

după aur... și femeii... Să aștepte...”

Omul ajunsese pe pîntenul de piatră de lingă casă. Prin ceață, femeia îi apărură cu brațele strînse peste cojocul de piele. Spuse: „Casa arde... Sîntem liberi acum și bogați... Vom dormi noaptea asta afară, unul într-altul, cu spatele rezemat de piatra fierbinte a casei, în zori eu mă voi trezi prima, ca întotdeauna, și voi fugi spre mare să-mi spăl palmele și ochii, atît. Numai atît mai poți spăla de la o vreme, să nu-ți pierzi uscăciunea. Cînd mă voi întoarce, vei fi treaz și îți voi spune: — Ieri, m-auzi? ieri mi-era frică de tine, că ai să urci pe colțul de stîncă unde-ți țineai luntrea ta pescărească și-ai să te pui să-ți chemi ajutoarele, sclavii tăi de gînd, războinicii aceia de umbră, și-ai să-i asmuți spre Gobes, Natal cu luntre cu tot, la șaptezeci de pași deasupra apei. Mi-era teamă, ca și în ziua aceea în care ai împins-o singur sus și mi-ai jurat că peștii sînt de lut... Putem pleca din zori. Mîine n-o să mai am ce să-ți spun... Poate vom rîde, să ne țină de frig sau de cald. Mai avem cîte trei drumuri fiecare... Primul îl vom face împreună, cîtă vreme cîmpurile vor fi verzi și cireșiile coapte. Al doilea, îl vom face unul în urma celuilalt, sub cerul cald și roșu, cu picioarele în cenușa roților de care. Al treilea, îl vom face singuri, bucurîndu-ne trupurile cu mere, prune și struguri. Ne vom vedea mai rar, apoi... Tu vei veni să-mi ceri bani și mă vei lua să le ghicesc prin cîrciumi, tu vei cînta, și-i vei ucide pe cei care s-or lua spre mine... Și vom fugi mereu, departe de odihna de noapte... Poate așa, risipiți, ne va fi mai la-ndemîină să murim...”

10

CASA NOUĂ... „Să punem mîna toți! Acum. Heei!... încă o dată! Aieong! Aieong!... Acuma, ultima dată! Heei!...”, striga Urvan, un om de doi metri, pe deasupra lemnurilor casei arse, între oamenii aduși de el să răstoarne pereții. „Aieong!”, și șura se lăsă ca un om lovit în burtă, într-un genunchi și rămase așa cîtăva vreme, pînă ce Urvan îi reteză cu barda ultima țîțînă ce o mai lega de munte. Se prăbuși cu sunet surd peste celelalte dărîmături. Către rîu, ulița fusese gîtuită de buștenii tîrîți, bucată cu bucată dintr-o margine de pădure.

Să fi fost pe la începutul lui decembrie, după a treia ninsoare, și cerul, ca întotdeauna după viscole, se crăpase albastru deasupra risipind peste lume o lumină nesimțitoare. „Aieong!” strigă Urvan și sări pe acoperișul cu șindriliă neagră tocmai de sus, de pe marginea muntelui, să sfarme, dacă ar fi putut, lemnele putrede și răul ce auzise că stă cuibărit în ele.

Petru Urvan venise-n sat prin vară, să-și caute femeie, ori numai să-și

sape un loc, să-și încerce rădăcina acolo, să vadă de se va prinde sau nu. O vreme locuise la învățător, cît avusese cu ce să-și plătească șederea, apoi la popa Vasile, cît timp se plăti tăindu-i lemne, și-n urmă la morar, unde ar fi avut oricînd cu ce să plătească, în cîteva luni îi merse vestea de om puternic, drept, cinstit și mândru, iar dacă ar fi fost (să fi fost el din sat, ori să i se fi știut rădăcinile și ce a fost taică-su, și cîți frați avea), l-ar fi luat, de bună seamă că s-ar fi bătut să-l ia de ginere, familiile cu stare din Ciulpău. Petru Urvan își căuta un loc, ori mai de grabă căuta să afle dacă oamenii satului aceuia purtau în ei ceva din sufletul lui, ori fugise de lumea dinafară pentru vreo pricină grea (așa credeau sătenii) și se fereau de el cu toții. Popa Vasile bătuse o predică într-o zi pentru sufletul cuiva, nu spusese nimănui vreun nume, neașezat în liniște ca păstorii, oamenii lor din sat, cei ce ajunseseră cîndva pînă în Caucaz, la Dunăre și-n susul lumii pînă-n Galiția și Boemia, și-n drumurile de către apus, pînă ce au dat de munți, de niște munți înalți ca ai lor, de care n-au mai vrut să treacă. Popa Vasile, tot în ziua aceea, se năpădi cu gînduri pentru Urvan și pînă în cealaltă dimineață ajunsese să-și creadă că va fi fost unul dintre băieții păstorilor lor din sat, morți te miri pe unde, pe care-i vor fi făcut cu vreo femeie din locuri îndepărtate”... și sîngele lui l-o fi pus să facă drumul întors după rădăcinile tatălui, cum se întâmplă... S-a dus tatăl și dus a fost și s-o-ntors fiul, să-și caute rădăcinile, locul, casa și mormîntul femeii pe care-o părăsise cel bătrîn, să-i pună o floare, ori să-i ridice o cruce pe care să nu mai fie trecute nume, doar semnele mari, rotate, ale soarelui și lunii...”

*

Pe la sfîrșitul lui octombrie coborîseră ciobanii de la munte și odată cu ei și cele două văduve, Ana și Maria. Petru Urvan auzise de ele și așteptase mai bine de o săptămînă în capătul de sus al satului să vadă turmele, pe ciobani și praful scurmat mărunt de copite. Cînd le-a văzut pe cele două femei nu a crezut că sînt altceva decît nevestele ciobanilor. Seara l-a întrebat pe morar despre una din ele, dar nu a primit răspuns decît după o altă săptămînă, și atunci, pe limbă de țiică a apucat să afle. Îl chemase morarul în casă la el să-i ajute la niște saci. Îl chemase din pizmă, că-l văzuse cîta putere are și voise să-l îmbete și să-l vadă jos. Numai că la țiică a apucat, mai întîi el, morarul să spună ce ținuse strîns. Urvan îl luă pe ocolite și-l întrebă ceva de casa arsă, din mijlocul satului, de locul acela pe care ar fi vrut să-l cumpere să-și ridice el o casă acolo. „Este loc blestemat — spusese morarul — că s-a mistuit casa fără să-i pună nimeni focul și fără s-o trăznească, s-a mistuit dinăuntrul ei. Las-o...” Abia atunci întrebă Urvan de femei. „Lasă-le. Uită-le, că-s spurcate de diavol”, spuse

morarul... Către ziuă, după ce mai desfundă o sticlă și Urvan golise în șase rînduri sacii în cuva morii, se hotărîră să meargă împreună la femeile acelea, să se tocmească pentru casă unul, iar celălalt, morarul, să-i țină de zălog pentru toate pe care Măria nu le știa despre străin.

Era spre prînz cînd ajunseră în capătul de jos al satului unde cele două văduve locuiau la sora Mariei. Se puseră în camera din față să bată socotelile în bani buni și, cînd îi ajunse noaptea, făcuseră lămpașul mare să-i poată vedea și cîntări mai bine. Morarul nu voia să rămînă de față la tîrg, îi era teamă să stea un ceas sub acoperiș cu Maria, mai cu seamă că de la o vreme lumea pornise să vorbească de o nuntă, a doua pe care o făcuse Ana în sat, cu numai cîțiva nuntași, mai înainte cu o zi de arsul casei. O nuntă cu Ștefan, fratele lui Ioan, cel mort la stîna din Croită după apa unei ploii otrăvite care i se pusese în vine.

*

Despre nunta aceea, petrecută în vară, știau puțini, iar despre Ștefan nu mai știa nimeni, uitaseră sau nu știuseră niciodată unde s-a prăpădit, pentru că trebuie să se fi prăpădit de vreme ce nu l-a mai văzut nimeni coborînd în sat. Florian, dascălul, se ferea să asculte de teamă că va vorbi cînd nu trebuie despre mocnelile satului. Popa Vasile, însă, care știa că-l are în spate pe Dumnezeu și că el e singurul ce le mai poate da oamenilor o speranță dacă ar fi ajuns să-și taie unul altuia brațele cu securile, popa Vasile vorbea, asculta ce zicea lumea pe o parte și vorbea în partea cealaltă, apoi își cerea iertare de la Dumnezeu pentru asta, și i se părea că a făcut bine, și se ducea în altar singur, înclua ușa bisericii, își punea un pahar de vin și-l bea, și-și mai punea încă două și după aceea își zicea : „Fie lăudat cel ce vorbește ce aude și ascultă spre a vorbi ! Fie lăudat, în numele Domnului, că face viața să curgă și face răul mai dulce și-i face pe ceilalți să-l spună și să nu-l țină în ei să-și vîndă sufletul gîndurilor diavolului, că numai omul mocnit ucide și numai omul tăcut se răzbuună !... Amin !”

După ce spunea astea se ducea la Mogu, starețul tuturor bacilor din Ciulpău, să afle de Ștefan. Se așezau la masă, în camera de la stradă, cu o sticlă de țuică sfințită de popă și două pahare mari. Femeia lui Mogu știa ce trebuie să facă: să aprindă candela sub Măria Mare, să aducă țuica și să plece, în curte, departe, să n-audă ce vorbesc, apoi să aștepte trei zile și să afle de la nevasta popii totul. Așa făcea întotdeauna. Popa Vasile începea:

„Fie lăudat cal ce spune ce știe, că din lucrurile știute e binele și din cele neștiute răul!

Beau. Mogu se foia pe laviță și se căznea să-și țină vorba. Atunci popa

Vasile continua: „Spune, Mogule, destupă-ți sufletul să-d afle Dumnezeu, că greul faptelor rele ne apasă-n groapă și n-o să ajungă vremea, pe lumea asta, să ne lepădăm de ele, să mai putem încăpea în lumea de dincolo ca oameni. Strigoi vom fi, strigoi, să-i tulburăm deopotrivă pe cei vii și pe cei morți în vecii vecilor... Amin!”

Mogu își făcea cruce, deșerta un pahar plin sub masă, umplea un altul și-l dădea pe gît, apoi spunea: „Iartă, Doamne, păcătosu’! (își prindea paharul gol cu amîndouă mîinile ca la rugăciune și se uita în mijlocul lui, și povestea:) Apoi, Ștefan a lui Cure-i mort, ca și frate-su, Ioan... Din vară. S-o-nsurat nu s-o-nsurat cu Ana lui Goran... au venit la stîna împreună amîndouă femeile. I-au ținut casa acolo, i-au ținut locul acolo. Iartă, Doamne, păcătosul... Pe după sfîntu’ Ilie am dat-o de păcat cu sufletul după Maria lui Goran, că era vădană și alte femei nu erau pe acolo. Așa bătrîn, m-am smintit și-am dat-o după fusta ei și n-am mai urcat pe plai cu turma cînd s-o îmbolnăvit băiatul Vlascalui, și l-am lăsat pe Ștefan cu ai lui să-mi țină și oile mele. Am mințit că-s cu moartea-n os și că nu mai pot urca. Am mers la stîna Goranului și-am trimis-o pe Ana la cea a Vlascalui să aibă grija celor doi frați, că-i apucase răul pe amîndoi după o cumpănă cu gheață și-o zăpadă în așchii venită în mijlocul verii. Ștefan s-o întors mai repede de cum l-am așteptat și m-o găsit la stîna lui. N-o zis nimic. S-o uitat și s-o dus. Nu știa cîte femei sînt înăuntru. Ai Vlascalui au zis că l-or văzut mai târziu umblînd pe la stîna lor, prin crăpăturile dintre lemne l-or văzut. Cînd a ieșit Ana să ducă un ceaun, nu i-a zis nimic, n-a strigat-o. S-a dus și nu l-a mai văzut nimeni...”

„Măi Mogule — se grăbi popa — păcatul spusese iartă, cel întors în minciună bate de două ori în poarta iadului!”

Mogu bău încă un pahar, îl așteptă sase ducă unde trebuie, se prinse apoi de masă și spuse: „Și ce să-ți zic? Că l-am tăiat ? Nu l-am tăiat... S-o bătut cîstit, ... s-or bătut cîstit cu bîtele, după cum e datul ciobănesc, cu Costa Vlascalui. Pentru oi s-or bătut, că-n ziua aceea le-or lăsat în coastă să se piardă și ne-or luat cîte zece oi, pentru fiecare femeie. Auzi, popă, zece oi pentru o muiere... Eu le-am dat pentru Maria. A Vlascalui n-or vrut și-or zis că o iau pe Ana, cîte zece zile la rînd fiecare, pentru cele zece oi pe care nu le primesc înapoi... Pe plai s-o întîmplat. De-o parte eram noi, a lui Vlascu, Ana și eu. De partea cealaltă Ștefan cu ai lui și Maria. I-am dat oile, din ale mele. Le-a cerut și pe celelalte. A zis: dacă nu le dați le omor. Turmele erau de-o parte și de cealaltă. Se uitau cîinii la noi și plîngeau. Am știut că-i dat să moară cineva. Plîngeau cîinii. A lui Vlascu a zis: Ți-o luăm pe Ana! Ștefan a ridicat bîta și s-o gonit spre turma noastră. N-a apucat să

toace decît unul dintre berbeci. Costa a Vlascului s-a cerut să-l omoare pe Ștefan. S-au bătut între oi. Nu s-a clintit un cîine, nu s-a clintit o oaie, de parcă jucau îngropați pînă-n brîu în nămeți. Și Costa l-a pălit în creștet... I-am făcut groapa sus și i-am pus cruce de mestecăn...”

*

Popa Vasile porni spre casa lui să spună, cui să spună, să tăinuie, pe cine să tănuiască ? Ajunse în altar și-și căută vinul. Aceasta a fost în urmă cu o iarnă, cînd s-au întors prima oară fără Ștefan. Ai lui Cure, tatăl lui Ștefan, mama, fratele mai mic, Mihai, îl așteptaseră pînă în ajunul Crăciunului, apoi trecuseră pe la biserică să-i pună parastas. La întoarcere, s-au oprit pe la casa lui Vlascu să se vorbească. Au intrat numai femeia lui Cure și copilul să stea de vorbă, pînă ce tatăl băieților avea să umble pe la Mogu și pe la sora Mariei în capătul satului să afle ceva despre Ștefan de la Ana și de la celelalte. Era spre seară cînd au ajuns la casa lui Vlascu. Costa, ceilalți frați ai lui și bătrînul i-au primit, nu le-au vorbit și-au vrut să-i omenească. Mihai și femeia, maică-sa, tăceau și nu voiau să se atingă de mîncare și de vin, cînd a intrat Cure cel bătrîn: „Am aflat, strigă, haideți acasă... E mont, bine că i-am pus parastas pe suflet!” Apoi, jos, la poartă, înainte de a se despărți le strigă Vlascilor: „De azi înainte să nu ieșiți din casă singuri! Avem de împărțit oile negre!”

*

Trecuse un an fără să se mai afle moarte între ciobani. Ai Vlascului umblau cîteșpatru toată ziua, iar femeia nu mai apucă să treacă pe la biserică decît de Rusalii, după ce-i urcaseră bărbatul și băieții sus la stînele din Croită. Mogu tăcuse pînă-n ziua cu popa; și popa tăcuse pînă într-o zi cînd se socotise: „Veștile astea e mai bine să le spună femeile decît bărbații, că numai moarte aduc...” Și-i spuse nevستی-sii, să afle tot satul pînă în ajunul de Crăciun.

„Vreau casa, locul ars — spuse Urvan — și dau banii acu. Cît?” Morarul ar fi vrut să fugă la moară și să-și caute în cutia lui din fundul lăzii cu perini, să-și caute banii, să-i numere de șase ori, să știe că nu-i lipsește niciunul. „Trei sute”, spuse Maria. Ana porni să plîngă. Morarul se întepeni în mirare de curajul femeii aleia blestемate pînă și-n mijlocul blestemului ei, să ceară pe o casă mistuită cît pentru două case noi. „Îți dau cincizeci — spuse Urvan — cincizeci din cei de aur, crăiești. Treizeci acu și douăzeci cînd voi termina casa, să nu te răzgîndești”. Și scoase banii. Morarul se liniști. N-avusese parte pînă atunci să dea cu ochii de banii crăiești, apoi se neliniști pentru legăturile ce le făcuse cu omul acela străin, cu sînge de lotru. „Bani

crăiești !” mai apucară să șoptească pînă ce Urvan îi numără treizeci și spuse: „De-acu, locu-i al meu !...”

*

„Aieong!”, împinseră poarta să se răstoarne în uliță. „Heeei!” răsturnaseră privata să curețe locul, să-l scuture de zăpadă și scrum, să vină altă zăpadă. La lăsatul secului, oamenii lui Urvan băteau scîndura sub acoperiș, în ajun de Crăciun, la un an după parastasul lui Ștefan, Urvan chema oamenii satului, pe dascăl, popă, morar, pe toți cîți apucase să-i cunoască, la sfințirea casei. Popa Vasile adusese o lumînare ca de botez și crucea. Se bucurau oamenii că veneticul acela uriaș ajunsese să fie de-un neam cu ei, de vreme ce le făcea pe toate după datină. Mîncaseră, băuseră, vorbiseră de casa nouă cu mirare, de șura lată, pentru o sută de oi, pînă și de privată apucaseră să se minuneze, mai spre noapte, cînd se desfăcură gurile din țuică, vin (vin popesc, adus de unul dintre cei care lucraseră la casa lui Urvan, de peste munte, de la un schit). Ana, să fi avut vreo douăzeci și unu de ani, stătea tăcută în colțul laviței, lîngă a lui Cure, așezat după voia lui, peste masă de-ai Vlascalui. Cure cel bătrîn nu venise, îi spusese nevastei lui să meargă, că nu se făcea să supere pe străin, dar că el nu merge pentru că ar trebui să-și ia și barda și nu se putea. Și-i mai spusese nevastei: „Ferește-l de Ana, de ochii ei, că ea e moartea neamului nostru și nu vreau să-l pierd și pe el!” Mihai șezuse peste drum de Ana și după cîteva ceasuri prinseră a se uita unul la celălalt, ca doi oameni oare s-au avut ca soți încă de două ori. Maria se așezase lîngă Urvan, să nu fie gazda singură. Ai Vlascalui se pipăiseră toată noaptea după cuțite de teama lui Mihai. Popa Vasile trecu mai înainte și pe la biserică să-și țină predica de ajun, apoi se întoarse cu Mogu și femeia lui. Pe la miezul nopții, Urvan, că băuse, își suflecă mîinile și plecă, horind, spre cealaltă odaie, unde zicea el ca ține lăutarii. Atunci se petrecu minunea: apăru cu o cutie mare ce avea deasupra o ureche cît un scoc, prin care veneau voci de oameni și muzică. Muzică nemțească, de oraș, cum apucaseră să mai audă numai cîteva din sat, dintre cei care făcuseră armata, ori fuseseră trimiși să ducă lemn și brînză acolo. Urvan învîrți de o clanță, desfăcu un ivăr și trîmbițele îi smintiră pe toți și-i ascunse, dincolo de betesugurile pe care le aveau unii cu alții, în uimire și frică. Imediat după aceea, Mihai își ceru iertare de la mama lui și se rugă să o ducă acasă pînă mai erau întregi. Ai Vlascalui plecaseră cîteva minute mai tîrziu fără să mai știe, să le pese că dușmanii lor de moarte erau la doi pași, în față. Curînd își cerură iertare pentru cît au stat și ceilalți și se risipiră pe la casele lor. Spre ziuă, la masa lui Urvan mai erau doar popa, dascălul cu

nevestele lor și cele două văduve. Goarna nu conținea cu cîtecele ei și Urvan, mai iute de cum îl crezuseră, mai iute decît îl văzuseră, porni să le joace pe cele două, mamă și fiică, după picior, un dans la care-i zicea „valț” pînă le ameți cum nu mai știuseră să fi fost din nimic. După ce plecă și dascălul cu nevasta, popa Vasile și-o probă pe a lui într-un „valț”, apoi se așeză mai aproape de mașinărie să facă el treaba cu învîrtitul manivelei. Dimineață, cu popa în față, porniră spre biserică cîntînd colinde cu ciobani, cu oamenii lor din Ciulpău. Urvan lăsase toate ușile și ferestrele deschise. Plecase numai în cămașă și le ținea pe cele două femei de după umeri. Cînta și el pe nas, că nu știa cuvintele colindelor. Mogu le ieșise în drum să-i omenească, spunea el, cu colaci și mere, cu nuci și vin. Vin acru, de viță slobodă, cu struguri vineții și piele groasă. Vin acru și cîstit, care nu îmbată și te face să joci, să cînți, dar nu-ți pune cuțitul în palmă. Simțise el că sărbătoarea aceea de la oraș, care se oprise în satul lor de ciobani, ducea în cîntecul ei de tablă sunet de nuntă, nunta întregului sat cu un om oarecare, vreun fiu risipitor și păcătos, întors pe urma strămoșului lui. După prânz, tot Mogu fu acela care-i duse la casa lui, să zăbovească pînă noaptea. Pregătiseră, de cum plecaseră de la străin, masa cea mare și chemaseră tot satul acolo să-și mai treacă pricina ce i-o purta, și să-i vadă măcar pentru încă o noapte alături pe ai lui Cure de ai Vlascului.

*

Trei nopți la rînd, Ana se visă în vechea lor casă, în care se născuse și crescuse. Peste zi, Maria amintea mereu de Urvan și de casa cea nouă, apoi de un drum pe care ele, amîndouă, l-ar avea de făcut acolo. Ana nu avea ochi pentru străin, chiar dacă s-ar fi topit după el toate femeile din sat ca luminările în nisip. Își spunea că Urvan e urîtul, de bună seama urîtul ce șezuse în pietrele de sub casa lor, că apăruse în sat de abia după ce se mistuise, fără să știe nimeni de unde. Își mai spunea că el trebuie că fusese cel ce dăduse foc casei, să și-o poată răscumpăra pe bani de aur. Îl ura. Maria se ținea de urma străinului mai mult pentru cele douăzeci de monezi pe care le mai avea de primit.

A patra zi, fără să-i spună ce avea de gînd, o luă pe Ana și porniră spre vechea lor casă, spre locul ei. Urvan era în pridvor, sus, și se spăla cu aer și zăpadă. Cum le văzu, spuse: „Mai am o tocmeală neplătită! Așa e...” Apoi coborî, să le iasă în întîmpinare. De intrat în casă nu mai voiră, așa că tîrgul se încheie în fața ușii, în pridvor, unde Urvan îi puse Mariei în palmă douăzeci de galbeni. Ana rămăsese în curte. Maria luă banii și-i puse în două grămezi, una și-o înveli în batistă și-o ascunse între sîni, cealaltă

grămăjoară o puse pe lemnul pridvorului și-i spuse bărbatului: „Ți-i las, să-mi cumpăr și eu ceva de la tine...” Urvan rîse. „Casa-i a ta, continuă Maria, toată-ia ta... Vreau, să ierți, vreau de banii ăștia să mă lași, cînd mi-a veni, aici am copilărit, aici mi-am născut copiii, să mă lași să trec poarta pînă în curte și să stau un ceas, apoi să plec...” Urvan rîdea: „Țineți banii și poștește cînd vrei, poarta va fi deschisă, n-am de cine mă feri!”... „Ia-i, spuse Maria, ia-i să pot veni cu sufletu-mpăcat că mi-am plătit locul din curte!” Urvan se întunecă, trăsni cu pumnul în stîlpul pridvorului și se închise în casă.

11

MOGU... „Se-ntorc relele în om, sînt acolo, stau și așteaptă și într-o bună zi se întorc în sufletul lui, în ochi i se întorc, ca și cum n-ar fi plecat de acolo niciodată, și vede lumea strîmb și nu-i mai pasă de ea și-i vine să se scalde gol, să-și umple pielea cu mîzga lipicioasă și să zică: ai! ce bine-i...”

*

De la sărbători, Urvan nu mai fusese văzut prin sat. Cămașa de noapte a lumii, aceea neagră cu care se îmbracă satul cînd nu e lună ori pe vreme sucită, cu burniță, cămașa de noapte iarna e o pacoste ce li se pune celor temători în gît și-i strînge. Nevasta lui Mogu avusese o zbatere în pleoapa ochiului drept, cu patru zile înaintea Anului Nou, și în cealaltă zi i se înțepenise pleoapa de parcă i-ar fi cusut cineva vederea. „Urvan, uriașul, umblă gol, s-o dezbrăcat de Țoale și umblă așa pe la marginea pădurii, seara, să se strecoare sub cămașa de noapte a satului — spunea femeia lui Mogu — să-i caute gura și Țitele, să-i facă prunci... Mogule, cum închid ochiul teafăr îl văd. Pe el îl văd, mare și gol, cum își întinde palmele pe deasupra nămeților să-și despartă albul de răceala nopții, să se știe ascuns în cămașa nerușinată a nopții...” Mogu o certa: „Păcătuiești, femeie, cu vorba și gîndul! Vrei să-ți bată-n cuie Dumnezeu și celălalt ochi?” Femeia nu-l auzea, sau nu-l asculta să-i poată spune ce avea în gînd: „Urîtul casei s-o mutat în el. Mogule, Pătru a lui Urvan e mort, și-o venit pe urma drumului lui de altădată să-și caute casa și păcatele ce l-or hulit din sat. Caută-l seara și-o să-l vezi gol, cum urcă în patima zăpezii, pînă ce-l acoperă-n cămeșoi noaptea și se culcă cu el să-i facă prunci negri, cîte unul pentru fiecare pod de casă și pod de șură și pod de șopru. Pipăie-l în creștet, cînd l-ai prinde. Pipăie-l și ai să-i găsești nodurile coarnelor. El e! El!”

Țipa femeia și începea să-și smulgă hainele de pe trup și să se tăvălească peste lavițe, pînă ce Mogu o lua și o punea în pat, apoi îi fierbea ceai de mac

și cînepă și îi dădea să bea. Dormea femeia cîteva ceasuri. A treia oară cînd i se întîmplase asta, Mogu pusese atîta cînepă și mac de ieși fiertura groasă și se temu că avea să o dea pe cealaltă parte a lumii pe nevastă-sa. Dar femeia abia de se ținu mută pînă a doua zi dimineța. Se cătrănise Mogu că-i fusese dat să înceapă anul ou betșuguri în casă, fără pită caldă și colaci, și după ce luă două pahare pline cu vinars porni peste piața satului spre pod, peste pod, la casa nouă a lui Urvan, să-l vadă și să-l scoată din colțul urîtului. Se opri în poartă și vru să bată, apoi deschise și intră de-a dreptul în curte. De sus venea zăpada albă, fărîme grele, una lîngă alta, să rupă ochiului locul casei și-al pomilor. Deasupra, în pridvorul casei, Urvan vorbea cu o femeie, dar și vorbele lui erau rupte de fulgii care cădeau și se culcau vătuit peste nămeții din curte. „O să fie an bogat!” spuse Mogu, să se știe măcar în treaba satului. Urcă treptele ce duceau în pridvor. De va fi intrat femeia în casă ori va fi vorbit Urvan unui cotlon mai întunecat al pridvorului care avea glas de femeie, Mogu nu mai apucă să afle. Îl găsi pe Urvan cu brațele strânse peste piept, cu cămașa desfăcută pînă la furca pieptului, de parcă l-ar fi tăbărit focul dinlăuntru, îi rîse strâmb, ca la păcat, să-i mute gîndurile cu care venise în altă parte. Mogu tăcea. „D-apoi bun an a fi!” spuse străinul să-i pună bătrînului pămîntul sub picioare. Nu-l chemă în casă, nu-i aduse dinăuntru un scaun să-l așeze, îi vorbi numai despre iarba ce va lovi, în primăvară, de burta zăpezii, cînd vor ieși ciobanii să-și învețe oasele, cu ploaia și vîntul, să poată pleca la stînele de sus ori mai departe, pînă la mare... Mogului i se bătu ochiul și-i fugiră din minte gîndurile, toate, și rămase acolo un pustiu alb, așa cît un vîrf golaș de munte, năpădit de neaua, peste oare nu îndrăznește să treacă nimeni, nici omul, nici fiarele pădurii, de teama morții. Atîta-i mai rămăsese în minte și într-un cotlon din spatele ochiului care se zbătea, simțea o traistă neagră, își mușcă bătrînul buza, apoi limba, lovi cu ea în cerul gurii să poată isca un cuvînt omenesc, dar Urvan vorbea despre un loc de piatră unde se bat peștii în mal să vină pescarii, să-i scoată din apă și să-i arunce în foc (poate ca străinul nu povestise chiar așa), oricum peștii erau fripți în țepușe pe jar și mîncăți.

„Niște pești mari — spunea Urvan — cît mîna omului din umăr pînă la degetul lung, atît de mari, ori și mai mari, cît un berbec flocos, pești cu solzi, flocoși de solzi, cu ochii mari, labe-ariپی, cu cozi de pește în două laturi, care pot răsturna bărcile pescarilor, oare fluiera. Pești muți care fluieră și au ciocul ca de pasăre, cioc bont de pasăre de pradă, și fug mai repede ca vîntul, vînt prin apă, pe dedesubtul ei, pe acolo pe unde-i numai apă, neagră, tot mai neagră ca o cămașă...” Mogu șoptea: „Cămașa nopții pe sub care fug peștii muți, fluierînd, degetele omului sa se cuprindă peste

trucul inapții — apă, să-i prindă țîțele, să i le joace-n gurguie, să-i placă... (se trezi față în față cu uriașul) Spune, că ești om umblat, spune, Petre, cu ce se taie vraja de pe ochi și sminteala, că-mi pierе femeia!?” Mogu nu auzi decît: „...și pe seară voi veni să o lecuî...” Apoi se pierdu, din nou, în vîlmășeala vorbelor uriașului care picau de sus, ninsoare albă, să rupă ochiului, urechilor lumea, satul, așa de împletit, lina oilor și dealurile, să le împartă în fărîmițe și să le vîtuie jos, sub omăt, surde...

Plecă bolborosînd: „...pești muți, mari cît berbecii, fluierînd...” Pe cînd trecu pe sub pridvor, spre poartă, auzi iar vocea unei femei, sus vorbind răspicat: „Cine era ?” și pe-a lui Urvan: „Un bătrîn, cred că Goran, mortu’...”

După ce trecu de poartă, Mogu se puse în genunchi în zăpada moale, ori poate că picase din picioare, și dacă se văzu în genunchi apucă sa bată mătănii și să-și facă o seamă de cruci, cu amîndouă mîinile și cu căciula, să țină, să vadă Cel-de-sus măcar semnul ei negru prin ninsoare și să-l știe prăpădit. Pe uliță trecură două umbre, rupte-n fișii de ninsoare. Se opriră, spuseră ceva, apoi se ascunseră în dosul unei porți să țipe acolo, în siguranța zăvorului pus. Mogu porni spre moară, rătăci pe ulița de peste rîu și-n urmă ajunse acasă, fără să știe cum, ca un cal alb și orb, căruia i s-au prăpădit stăpînul și căruța într-o prăpastie, și lui, singurului viu, atît i-a mai rămas de împlinit: să-și găsească satul, ulița, poarta și să aștepte acolo, în fața ei pînă ce un om, neamul celui căzut în prăpastie, să-i deschidă să intre, și să afle după muțenia calului totul, în amănunt, așa cum s-a întîmplat... Intră în curte, urcă treptele pridvorului cu ochii împăienjeniți de albeața ninsorii care venea mereu de sus în jos să taie lumea în fișii. I se părea că și în pridvor ninge și-n casă, că totu-i făcut fărîme care n-or să mai apuce să se lege niciodată. Urca treptele cu ochii la bocancii lui și nu-i simți pe celălalt, pe Urvan, care-i ieșise în cale să-i oprească și să-i spună:

„Ți-am văzut femeia, i-am dat bumbi și i-am pus o unsoare pe ochi. O să-i treacă...” Nu mai apucă să-i spună asta că Mogu se sperie, se primise cu mîinile de piept, apoi se lăsă pe spate ca un trunchi retezat. Dinăuntrul casei se auzi țipătul femeii lui Mogu. Un țipăt de pasăre singură.

12

VASILE ITU... „Să vin cu Ana, atîta vreau, să vin cu ea să-și vadă locul unde a crescut. Am să o țin în curte, am să-i spun să urce-n deal pînă la pădure; să o ierți dacă are să coboare tot pe aici. N-are să-ți urce în pridvor, n-are să-ți treacă pragul... Atîta vreau!”

Urvan rămase cu ochii la femeia ce cobora spre poartă. O revăzu curînd, trecînd prin curte cu fiica sa spre podul șoprului, așteptînd, acolo, la poala scării de mesteacăn, apoi le petrecu de la geamul camerei din față, pînă ce le văzu în uliță... (Era în sfîrșitul lui ianuarie și satul vorbea că Maria se ține cu Urvan să-și uite de văduvie, de ani, ori numai să-și răscumpere casa în felul acela).

*

După ce și-l îngropă pe-al ei, și apucă să vadă din nou cu amîndoi ochii, ca altădată, femeia lui Mogu se porni să vorbească: „Maria vrea să se aibă în nuntă cu străinul... și asta i-a fi pieirea. Maria se teme să i-l dea Anei, că-i blestemată, și i-ar părea rău întregului sat după atîta mîndrețe de bărbat... Maria se gîndește că-i mai bine să se știe dusă lîngă Goranul ei, petrecută din lumea asta prin mulțumirea de la un bărbat ca Urvan... O, Doamne, Mogule, cum m-ai lăsat singură, cu amîndoi ochii deschiși, să le văd pe toate, pentru tine să le aflu și să ți le pot spune pe mărunțiș cînd ne-om întîlni...”

*

Popa Vasile auzise și el de cîte vorbeau oamenii și se ferea să iasă în calea femeilor din neamul lui Coran și în a lui Urvan, să nu i se spună... să i se spună cît mai tîrziu: „Pregătește patrafirele, Vasile, pune-le la sfințit, iară, pentru robii lui Dumnezeu Pătru și Maria sau Ana...”, cît mai tîrziu, și, dacă s-ar putea mai bine el să meargă cu sculele sfințite la Urvan acasă, decît să-l aibă la biserică. Vasile trecea în hainele lui negre și de-abia dacă răspundea vreunuia dintre enoriași. Cînd mergea adunat bolborosea: „S-a așezat și în satul nostru... trebuia să se așeze. A venit, a trebuit să vină și aici... cine știe cîți vom mai rămîne...”, fără să se împace cu rostul gîduit al vieții satului, să creadă, să-i vină să creadă că toate erau trecătoare și că după o vreme, poate chiar dincolo de viața lui, aveau să se îmbuce iarăși bunele și relele în pacea aceea înșelătoare care-i lasă pe oameni fericiți, cu teamă și credință în viața și-n locul lor de pe pămînt. Mai mult nu îndrăznea să scotocească spre poarta prin care se vîrîse răul în sat... Așa făcuse și taică-su Itu, popa Itu, cînd se ținuse să nu treacă poarta răului care dezbinase satul celor bătrîni și se iscase „crepătura satului” în cinci stau șapte, după cîte locuri de vărat nimeriseră pe munte, și-și desfăcuseră oile obștei în familii să se aibă în „vrajba multului”.

„...Fiecare peste celălalt, pînă la cer, și cel de sus rumen, și ăl de jos strivit!” explicase Itu cîndva, fără să-l priceapă mulți, și aceia cu ochiul

bucuros că sfaturile de bine și puterea multului chiar dacă vor fi ele în dușmănie, n-au cum să se bată niciodată, că multul acoperă orice, și mai cu seamă sfaturile de bine... Popa Vasile și le spunea răspicat lui și numai lui, să nu se facă de minunea satului că și cel strivit, a lui Boacăță, bunăoară, tot în puterea multului credea și dacă venea la popă îi cerea sfat numai cît să treacă peste vreun beteșug de păcat.

„Crepătura în cinci”, șoptea Vasile și număra: „la miazăzi — stînele din Croită, cu vrajba dintre ai lui Cure și ai Vlascului, la apus — stînele din Colții Fierii, cu vrajba dintre băieții Goranului și Maria, maica lor, la răsărit — vrajba satului cu cei de la pădurea Slăveului, plătiții lui Marcoș din Burna, la miazănoapte — spaima satului de cei din Jira și Copadea și Zorinți pînă la Burna, spaima de oraș; și la mijloc satul — Ciulpăul, vara cu muierile, iarna cu bărbații și sărbătorile, primăvara dusul, toamna întorsul, ca o patimă... Crepătura-n cinci...” Astea și le spunea pe drum, pînă nu ajungea acasă, că acolo nu încăpea de gura nevestei. Îl bătu gîndul să se lepede de cele preoțești și să se facă cioban, dar nu în Croită, și nici pe Slăvei sau în Colți, nu, din cei care umblă, care bat cîmpurile pînă în Boemia ori spre mare. Se vedea stînd și suferind spaime, își spunea: „Ești slab și bătrîn!” și se gîndea imediat la călugărie, să meargă la vreun schit, să uite de oameni. Nici nu se călugărea, nici nu pleca în lume după urma altor păcurari. Stătea pe loc și se uita la sat pe după fereastra camerei, ori peste ușa altarului, dumineca și de sărbători, se uita la ei, își umplea un pahar cu vin, îl bea dintr-o-nghițitură să nu se vadă păcatul și se gîndea la Urvan. „Ăla, spunea Vasile, ori ne urcă, ori ne surpă...” Rotocolul vieții lui Vasile se purta molcom fără să-i dea brînci în vreo parte, fără nimic în plus și fără pagubă. Apoi ieșea între oameni să le cînte: „...că ieri am făcut bine și am fost biruiii!... și mîine, după ce o voi lua-o de la caaapăt, voi biruiii!...” Uneori stătea în ulița satului și se uita la oameni ca la o poveste și aștepta să mai treacă o noapte, mai cu seamă iarna, cînd erau strînși pe la vetre, să vadă ce s-a mai întîmpla în cealaltă zi, dacă gîndise bine sau rău pizmuindu-i omenește pe unii, ferindu-se de alții și nerugîndu-se pentru nici unul, căci: „Unul este și El și n-are vreme de toate cu cîte s-a înconjurat și care s-au apucat să se înmulțească și să nu-și mai încapă între ele...”

*

În ultimele zile din februarie fuseseră niște geruri crunte de crăpase coaja copacilor. Popa Vasile îndrăzni să-i intre în casa lui Cure, într-o joi. Bătrînul Cure nu scotea o vorbă și nici nu-și atingea ochii de hainele cele sfînte ale lui Vasile, căci, așa credea el: „...viața și gîndurile lumești ale popii au adus

pacostea în sat... dar de ce s-o fi lipit de casa mea?...” Cu Vasile vorbea numai bătrîna, nevasta lui Cure, și i se plîngea de fiu-su, Mihai, și de ai Vlascului, oare, zicea femeia: „...îi ațin calea de teamă să nu apuce el să se răzbune pentru frate-su, Ștefan...” Vasile ridica dreapta și zicea: „Iartă, femeie, iartă, că de cînd lumea cei tineri, s-au lovit unii cu alții pentru femeie, și de cînd sînt pe lume păcurari și-au tăiat viețile unii altora pentru oi. Ștefan al tău tot n-ar fi fost în liniște cu Ana lui Goran. Acu-i sus, între cei drepți și așteaptă să treacă spre el ai Vlascului, cînd le-o veni vremea să treacă... și el să-i mîngîie pe creștet și să le spună: V-am iertat pentru păcatele voastre! De-acum să ne creștem oile în pace...”

Bătrînul Cure, cu urechea pe partea cealaltă a ușii, îl suduia pe Vasile și-i jura să-i dea foc într-o zi bisericii, cînd o fi numai Vasile înăuntru, să se știe dus direct în iad, să nu-l vadă pe fiu-su Ștefan cum îi mîngîie pe creștete pe-ai Vlascului.

*

Era în ultimele zile din februarie și Mihai a lui Cure dormea, ori nu dormea, număra boabe de fasole în patul lui din camera din urmă, beteag. I se părea că le numără și că simt oi albe, una lîngă alta, „haită”, așa-i spunea: „haită de oi”, că oile Vlascului sînt adunate în haită. Sub pernă ținea o bardă cu coada întoarsă, să poată lovi din orice parte. Avea fierbințeală, mai mult seara, și în ceasurile acelea îi apăreau în geam ai Vlascului, pe rînd, cu bîtele ridicate deasupra capetelor să se apere. Apoi intrau în casă, prin geam intrau și începeau să bată cu picioarele în jurul patului lui și pe pereți, după cum le venea rîndul să-l lovească de către inimă, ori de către surzenie. Mihai lua barda și-i tăia pe rînd, apoi îi căra sus, deasupra privatei, între tufe, să-i așeze unul peste altul, ca pe niște butuci, în cămeșoi pleca, cu picioarele goale prin zăpadă... Gînd se întorcea, în gura șurii îl aștepta femeia, maică-să și-l întreba ce caută gol în neaua înghețată. „Vlascii — striga Mihai — trei butuci, și-așa n-avem lemne, ne-om încălzi cu ei!” Femeia îl chema pe cel bătrîn, să nu fie singură cînd va vedea ce avea să-i fie dat. Urcau. Bătrînul lua cu el o bardă mai lungă, un firez și cîteva icuri, să-i despice. După vreun ceas, Mihai tremura acoperit cu procoițe, în camera lui, și bătrînul umplea soba. „Iar au fugit — șoptea Mihai — așa-i, tată?... Eu îi tai și-i pun butuci în dosul privatei și pînă cobor, ei au grijă să fugă sub coaja altor copaci, netăiați, din pădure...” Bătrînului Cure i se așezaseră toate în cap de cîteva luni bune, numai că în ziua în care venise la ei Vasile, cînd ascultase, suduind, la ușă se socotise că a văzut destule pentru o viață împlinită, și se hotărîse el să încheie singur

sortii cu Vlascu, să-l știe așezat pe Mihai pe o altă parte a norocului. Noaptea însă, în noaptea aceea, îl auzise mugind pe Mihai și căinându-se după Ana și-n ceasul de venin (Mogu spunea că noaptea gândurile oamenilor umblă altcum decît totdeauna) o văzu pe femeiușcă, fosta lui noră, de două ori noră, dusă-n furcă de el și împinsă între pietrele morii să-i macine fața și trupul și ochii, și din făina lor să facă o pită mare pe care să o zvîrle în Colții Fierii unde era băcia Goranilor, să se strîngă acolo, după miros de sînge doșpit toate fiarele pămîntului, să se scape lumea, măcar o vară, de ele...

În nopțile acelea lupii coborîseră iar pe ulițele satului și urlaseră a pustiu pe la porțile oamenilor și scormoniseră pe sub ele să-și facă loc, să intre în curți, să desfacă șoprurile și să se stîmpere cu oi, cai și vaci. Lătrau cîinii, vuiiau vacile de nechezatul cailor speriați, priponiți prin șuri, iar cocoșii, înspăimîntați de uruiala întunericului strigau în miez de noapte „bună-dimineța” scormonind ouăle-n găini. Rîul înțepenise punte între două uliți peste care curgea un alt rîu, uscat, răscolind văile și somnul oamenilor cu apa lui.

*

Șapte nopți ținu gerul, seninul, urletul lupilor, văicăreala animalelor priponite pe lîngă casele oamenilor, pînă ce Craiul Vechi se stinse, într-o luni.

*

A cincea noapte, sora Mariei își sculase bărbatul, copiii, sora și nepoata să iasă cu toții și să vadă lupii. Nu văzuseră decît pe unul din caii Mariei, unul din cei doi pe care-i scăpase norocul din pîrjolul casei Goranilor, uitat de cineva, poate de Maria, venită tîrziu de prin sat, poate de la Urvan; uitat de cineva în curte și ucis, lovit numai de moartea lupului, venit parșiv pe sub poartă, prin șanțul pentru rațe. N-a plîns nimeni, iar Maria a fost prima care l-a ajutat pe cumnatul său să tragă hoitul în albia înghețată a rîului să-l ducă haita unde-o vrea. Apoi s-au culcat care de unde venise, dar de dormit n-au mai dormit. Maria se așează cu spatele de perete să-i vorbească fetei, femeii aceleia văduve ca și ea, care intrase în al douăzeci și doilea an al nenorocului ei. Maria vorbea despre casa lor, în care stătea acum Urvan, omul fără stare, fără oi, fără vaci, fără o capră prin curte sau găină; uriașul acela de om care-și cumpărase cine știe de unde, poate din tîrg de la Burna, un cal alb, de cîmp și fugă, cu picioarele lungi și subțiri, înalt și scump. Maria îl văzuse în seara aceea și se minunase cîți galbeni dăduse străinul pentru un cal, apoi socotise că pe aceiași bani ar fi putut să-și chivernisească

un ciopor de oi, vreo zece, și un berbec de prăsilă, plus o vacă și doi cai de-ai lor, din aceia de munte, mărunți și răbdători. Urvan rîse și-i scoase la vedere și o șa din piele, cusută des și împletită cu altă piele, moșie, și fir, pe care dăduse iarăși cît ar fi putut să-și cumpere alte zece oi de la oricare din sat. Maria vorbea: „...și mi-a spus: ce-mi trebuie? Cioban tot nu m-oi face... Apoi, ăsta, ori s-a săturat de oi pe undeva și le-a fi vîndut prin satele de jos, ori va fi strîns de pe altundeva o avere mare, că numai aceia sînt risipitori și neașezați...” Ar fi vrut să-i mai spună și de o nuntă a ei cu Urvan care i-ar aduce fetei liniște și așezare în ochii satului, și că s-ar vedea din nou pe locul lor de pe pămînt, unde trăiseră și se născuse ea, Ana, dar nu venise încă vremea așa că începu să-l spurce pe străin pentru neașezarea din vinele lui: „... că nici căruță nu și-o luat. Stă-n curte și-n casă, primește pe unul-altul, dar nu trece pragul casei lui. Nici la biserică nu trece. La ziuă, câteodată, vine călare, de vreo săptămînă încoace, vine călare dinspre Jira... Va fi avînd o femeie...” Mai mult nu se putea. Maria continuă să vorbească despre neamul Vlascului: „...Costa-i băiat bun. Poate n-o fi fost el în bătaia cu Ștefan al tău. Ni s-o fi părut nouă că-i el... Ș-apoi aia s-a dus, la vară-s doi ani. Ți-ai făcut starea, am plătit pentru toate, că uite, nici casa n-o mai avem, nimic n-avem, numai pe noi, una pe alta, că Vasile își Ghițu, cît mi-s de copii, vezi cum se poartă, sînt la casele lor și nu le mai avem partea. Noroc cu Paraschiva că ne ține la ea peste ai ei, noroc cu ea că altfel muștiu cum am fi scos-o peste iarnă. La vară, ca-n anii trecuți, om merge la stîna lui Cure, că mai ai și tu ceva acolo și-i locul tău... Acum că-i mort și Mogu, și i-a amuțit gura blestemelor către Vlasu, ai putea să te iei cu Costa, poate chiar pînă-n vară, pînă s-or urca oile, să le pornim laolaltă cu ale lor, să nu le mai împartă sus, că iar s-or omorî și-a cădea ori Cure ori Vlasu, Și-i păcat. Acu-i vremea și nu poți sta nici tu încă un an, că și-al lui Cure-i tînăr, te vede și chiar dacă nu-i vei cere să-și împartă turma cu a ta, tot i se urcă barda-n pumn...” Ana tăcea.

*

„Cînd ești prins numai de jumate — spunea Mogu — și te mai poți juca, îți vin în minte toate, ca și cum s-ar putea împlini. Îți vin ele și cînd nu te știi liber, dar atunci măcar suferi și te-ntorci în jugul tău spre cel ce te ține și mugești, atîta faci, mugești și aștepți seara, să noi poți doimi și să începi să-ți povestești cum ar fi fost dacă ai fi liber... Cînd ești prins numai de jumate, însă, dai și jumătatea liberă numai să te vezi slobod sau mort...”

*

Ana tăcuse în noaptea aceea. Se vedea umblînd după urma hui Urvan, șezînd pe calul lui alb, cuprinsă-n brațele lui și dusă-n păduri, trecută peste ierburi, scăldată-n rîu la ciotul bradului unde uruie apa sub stînci... se văzu scăldată și urcată-n șa, singură și slobodă de haine, hohotind în goană peste văi. Dacă i-ar fi văzut Maria visul și-ar fi scuipat în sîn și-ar fi tăcut două zile și două nopți să-și aducă aminte ce a făcut ea cu douăzeci și trei de ani în urmă, clipă de clipă, pînă ce-a născut-o, să se liniștească și să spună că o făcuse cu Goran și nu cu unul dintre ȣigani care ajunseseră în anul acela, o singură dată în viață, și șezuseră două săptămîni în căruțele lor la capul satului, și umblaseră prin case cu inele și cercei, cu salbe de aur să le vîndă pe bani buni, ca oile și vacile, ori chiar pe ele, trei oi pe un inel, patru pe-un cercel, zece pe o salbă... Trecuți prin sat de teama cuiva din Burna...

Către ziuă se treziră că stau una în fața celeilalte și tac. Maria vorbi, din nou: „Să știi, Ama că locul omului e dat de femeie. Pe ea o înconjură cu piatră și lemn și-i zice: casă; pentru ea e casa și pentru pruncii cu care se răscumpără față de bărbat. Pentru ea stă pe munte și suferă că-i singur și nu vede femei dar știe că a lui e jos, între oameni. Pentru ea îi urăște pe ceilalți... Și femeile nu-i lasă să moară, le fac pruncii, le mută numele peste vreme și-i iartă, că-ntotdeauna femeile știu că au ce ierta... Numai bărbații-s mîndri și nu vor să ierte. Îs mîndri de numele lor, de Goran ori Vlascu, și nu iartă... Dar ca să fie ei mîndri le mai trebuie o Marie și o Ană, alt nume... o muiere să le facă mîndria rîu să curgă în veci, Ană...”

III

ZILELE BERZELOR

13

ZIUA JOIMARILOR... (...de ziua Joimarilor vin sufletele celor duși de se așază pe o streășină si nu mai pleacă pînă la Sf. Gheorghe. ...Vîrsta vine dinăuntru omului și-l așază într-un loc după cum simte sosirea primăveri, uni pe la începutul lui ianuarie, alți prin martie, iar cei mai uitați de timp de-abia prin iunie, în împărțeala asta, cei prea tineri se satură de vară încă în capătul lui aprilie, cînd se mai întorc zăpezile pe munți și intră după aceea în moleșeală, de prin mai pînă-n septembrie, cînd iar simt un fel de primăvară coaptă că le cutreieră trupurile și-i saltă deasupra socotelilor așezate ale celor însurați, și-i plimbă, singuratici și neafîrnați, cu gîndul morții în gît și cu iarna în spaima ochiului... Pentru iarnă, mai cu seamă, nu au loc în trup și tot așteaptă minunea promisă de Vasile să vină un an cu două primăveri și

două veri, perechi, fără miere și lapte...” Așa îi învățase Mogu pe ciobani.)

*

Urvan, străin de Ciulpău, n-avea de unde să știe cum sînt puse vîrstele în oameni de acolo, iar dacă ar fi trebuit să vorbească despre asta cuiva i-ar fi spus: „ciulpăoanii au două vîrste, iarna și vara, sau invers, și între astea două așteaptă, se uită uni la alți ca săptămîinile din calendar și așteaptă să plece de acasă, ori să se întoarcă acasă. Atîta simt și fac”.

După betejeala din februarie, Mihai a lui Cure se trezise aruncat, cu slăbiciunea în vine, cum era, în iarba de sub nămeți, acolo, slobod de ai lui și de răzbunarea ce-i va fi fost crestată în sînge la un loc cu sămânța brîndușelor cu bulbul vînat. Ieșea în pridvor să vadă cerul aspru despoind casele din albul de cremene al zăpezi, acoperit numai cu un cojoc gros, cu pieptul desfăcut. Trăgea aerul rece în trup să-i înmoaie frigul, să-i rupă cuțitul, să vadă dusa iama, pornite apele și ivite ierburile. Voia ori nu voia, se gîndea să iubească vreo femeie că de bună seamă, în aerul pe care-l sorbea înăuntru se afla suflul tuturor femeilor din sat, cel curat, fără vorbă de pricină, cel spus noapte-zi, într-una, să se poiată ține cald; cel spus fără gînduri, ca apa și dragostea dinți, în colțul pridvorului, pe când aduna răceala în trup să știe că va veni primăvara mai iute, peste un ceas, două ori săptămîina viitoare..., în colț, auzea vorba cruntă a bătrînului Cure, aceea de răzbunare, spusă femeii lui, care nu-l asculta. Bătrînul știa, dar nu se oprea, să-l audă el, cel de-afară, copilului lui să-i intre-n suflet și-n trup odată cu sănătatea, fără să știe cînd, pentru ca mîine sau altădată să se rupă sîngele în el, să pună mîna pe bardă și să taie. Din colțul pridvorului, Mihai se uita la turturi și-i vedea muți și-și spunea că-s lucru netermirnat și aștepta, începea să simtă în el că așteaptă.

Albia atunci cobora în curte. Se ferea să asculte oile, vacile și cai din șură, se ferea să-și pună ochi pe găini, se ferea de cîini care se purtau blînzi după picioarele lui. Le lăsa pe toate adunate jos, în mișunatul lor și urca prin inima șoprului pe deal, să nu se mai știe legat de ai lui și de blestemele ce le purtau în ei. Deasupra șoprului, pe potecul lunecos care ducea spre privată, i se părea lui că intră în sat; acolo simțea că-i satul, printre meri și pruni uscați de iarnă, acolo îl simțea apăsîndu-i umeri, spatele, atîrnîndu-i-se greu de pulpanele șubei și de mîneci să-i țină, să-i spună în urechi: „Tu, Mihai a lui Cure, pe cît te duci, pe-atîta te vei gîndi mai mult la sat. Altceva n-ai. La ce să-ți mai fugă mintea?”... Mihai nu auzea satul, n-avea încă vîrsta să-l audă, îl simțea doar în umeri, mare, cu toată mărunțenia lui strînsă la un loc. „Mă Mihai, auzea vocea bătrînului Cure urcată în podul șoprului, neamul nostru

o fost cineva în sat!” Mihai trecu de privată fără isă o vadă, apoi calcă greoi în zăpada neatinsă ce urca spre pădure. Ajunse sus obosit, cu măruntaiele fierbinți, în urcuș uitase de ger, de sat, de taică-su și de tot neamul lui pe care trebuia să-i răzbune.

De sus, vedea curțile oamenilor, cai, câini, piața biserici și peste drum, departe, casa Goranilor, pustie, așa cum putea să fie cu un om străin înăuntru, își spuse: „De-acu nu mai am nimic cu satul. Aici e iarnă și pe asta n-o birui. E prea multă pentru toată ura noastră, și de-aia ne-ncape așa cum sîntem...” Rîse.

Singur. Jos satul. Vru să se știe bărbat și să umble prin pădure, să facă uitat Ciulpăul în legea lui, dar se trezi umblînd pe deasupra caselor, prin marginea păduri pînă la capătul de jos, unde era ograda Paraschivei. Acolo se opri să se uite la Ana, ori la vreo femeie tînăra ca și ea care ar fi fost prin curte. Știa și de altele, dar de Ana era sigur că o va găsi în curtea Paraschivei.

*

„Pe poteca din deal — spunea Mogu — nu ești nici în sat și nici la stîină și nu ești nici în treaba ciulpăoanilor nici în a jirenilor... Pe poteca din deal ești gorun, alun, mestecăn... ești și nu dai socoteală la nimeni, nici vîntului, dacă se iscă vreun pîrjol...”

*

În curtea Paraschivei nu văzu pe nimeni, începu să coboare, mai întâi pînă în dreptul tufelor de măceș, apoi mai jos, pe potecul lunecos pînă deasupra șuri, dar noi în dreptul ușii podului, ci pe o latură de unde putea să vadă pridvorul casei și pe Ana. Le văzu. Ana stătea lingă stîlpul din colțul pridvorului, cu o șubă pe umeri, și trăgea aerul rece în piept să-l moaie, să topească zăpezile, să rupă gheața rîului, să plouă... Femeia se uita la țurțuri și-și spunea că-s lucruri neterminate. Dinăuntru afumat ai vetrei se auzea vocea Mariei horbotind despre Vlasci și Cure își despre neamul lor, al Goranilor, care era ceva în Ciulpău. Mihai o asculta în cumpăna miniei, apoi o lăsa la o parte. Ana coborî în curte ferindu-se să-și atingă picioarele și ochi de vreunul dintre animale. Urcă treptele scări de mestecăn pînă în podul șuri, deschise zăvorul și ieși în livada uscată. Trecu de potecă, departe de unde băiatului, fără să i le fi văzut, fără să-l fi ghicit pe aproape și se afundă în pădure.

Mihai mai stătu o vreme pitit apoi luă urma femeii, s-o caute.

*

„Iarna nu poți fugi, n-ai unde. Urmele te pîrăsc, frigul te oprește cu noaptea lui, ziua îți arată umbra ca pe o haită flămîndă...”, învățase astea de la un bătrîn pe care-l urîse, poate Mogu, poate Goran. Goran nu avea de unde să știe asta pentru că viața lui se purtase între malurile socotelilor cu lină, oi, vaci și brînză, cu tîrgurile din Burna și bani. Unde-i vor fi banii acum, de femeile lui, văduvele, trebuiau să se țină cu casa la Paraschiva, ca neamurile sărace? Cine-i va fi pitit bani aceia și unde? Poate sus, în Colți Fierii, poate-n alt loc, să se bucure Nimeni de ei, Nimeni, el, Goran, oprit la cincizeci și șapte de ani și rămas fără vîrstă. El să se bucure, să plătească acolo unde era pentru păcatul de a-i fi strîns o viață întreagă... Nu putea fi Goran, numai Mogu știuse cum să-i învețe despre iarnă.

*

Trecu de marginea păduri după urmele Anei, fără graba de a o ajunge, fără teama de a o găsi. De la o vreme își mări pasul, sa se bucure că după atîta halire și așteptare măcar atîta i-a fost dat: să se știe ascuns sub aceeași pădure cu Ana. Roti capul să o caute și simți cum ar fi vrut să o și vadă, să o strîngă în toate, să o rezeme de-un brad și s-o sărute. O auzi cîntînd, ori murmurînd, pe aproape un cîntec după niște vorbe făcute de ea. Cîntecul miresii, după sunet, cîntecul miresii care se desparte de părinți. Mihai o mai auzise cîntîndu-l în două rînduri, înaintea munților ei cu Ioan și-apoi cu Ștefan, frații lui. Se opri, se cutremură de spaima blestemului ce-i purtase Ana peste frații lui și o porni în goană spre marginea pădurii să se știe în sat, om nu vedenie, să se simtă coborât între oile lor și să-și mîngîie cîini în pridvor, acolo unde nu-i lăsa să urce niciodată, în pridvor să-i mîngîie, și să-și ducă acolo și caii lui și-ai fraților lui, în pridvor, unde-i mai aproape de suflet, și să le jure că nu s-a însura niciodată cu nici o femeie.

Trecu în goană pe urmele lăsate în marginea păduri pînă deasupra casei lor, coborî răvășit pînă-n potecă și de-acolo se prăvăli pe alunecușul ei pînă în ușa șoprului. Coborî între oi, să le pipăie lima, își fluieră cîinii să-i adune de pe unde vor fi fost, de parcă venise sorocul plecatului la munte, îi urcă în pridvor și se puse în mijlocul lor să-i mîngîie, să li se uite-n ochi lor mici la blîndețe, să le vadă urechile căzute în neputința credinciosului mulțumind pentru neașteptata cinste. Bătrîna lui Cure îl auzise rotindu-se spre casă, pe deasupra acoperișului și-i ieșise în cale să-l întrebe: „Ce-i, Mihai?”, să nu aștepte nici un răspuns, ci să-i zică iar și iar: „Ce-i, Mihai?”, pînă îl va ști liniștit; și-abia atunci să-i spună: „Uit-o, Mihai, fugi de ea! Nu te lua nici după gura lui taică-tu, nu păcătui cu omor. Răul se răzbună singur...

Duminică să nu te duci. Atîta te-nvăț eu, să nu te duci. Duminică-i nuntă la Vlasci, îl însoară pe Costa cu Ana. Ne iau blestemul de peste neamul nostru si-l mută pe-al vrăjmașului. Așa-i mai bine, că ne lipsește de păcatul greu ce-l tot tocmea taică-tu... Bea, Mihai! Dute-n casa din spate, la taică-tu, să beți. De-acu nu mai aveți altă treabă...”

*

„Cînd încep să-ți vină în mirate vorbe de înțelepciune ca o apă trimisă de cineva să te limpezească — spusese Mogu — se cheamă ca ai învățat legea bătrînilor și că bătrîni se întorc în strașina casei tale să-ți fie de ajutor și să-ți mulțumească de neuitare...”

*

Mihai nu dormi nici miercuri spre joi și nici cînd vădana din visul lui taică-su adusese ploile spre vineri, în dimineata zilei lunecoase pornise spre moară și de acolo mai departe nu-l mai văzu nimeni. Norii joși stăteau pe aproape de acoperișurile caselor, stufoși și iuți. Pădurile, dealurile și munți, pană și privatele erau în cerul acela urîcios și ud. Mai departe de moară, unde nu intrase că n-avusese treabă, ocolise un pîrîu oare despărțea două case apoi urcase pe un deal, pînă la marginea păduri de care nu mai știa în ziua aceea nimeni. Deprinsese obiceiul de a se învîrți în jurul satului, pe deasupra lui, ca uliul, fără să bată din aripi, purtat de vînt în sus și-n jos, de parcă ar fi fost legat cu o ață de cer să-i bucure pe săteni, jucărie neagră bună de speriat cloștile cu pui și cocoși prea-nfoiați.

Vineri, pe cînd se întorcea roata satului prin picioarele popii Vasile, Mihai trecea pe cerul Ciulpăului, pe marginea păduri sau aiurea (cine l-ar fi putut vedea dacă este ori num ai vrea să fie și cui i-ar fi păsat de asta?), trecea spre locul de livadă al Vlascului, să coboare pe acoperișul șuri lor și sa se uite de acolo, ca un mire, la pregătirile ce se făceau pentru o nuntă, nunta lui Costa, cu o femeie, fată, oricare alta în afara Anei. Ploua și-n ceața cerului prin care umbla. Apa i se scurgea pe mițele șubei, picături, șiroaie, așa cum fuge peste cetina de brad să se adune la capătul de jos, izvor murdar pentru urma opincii. O simțea lăsîndu-i-se pe după căciula pe umeri, înăuntru, să-i înălbească pielea, să i-o spele de zerul sărat. Atîta simțea și vedea: apă curgînd, și-n dreapta lui o ceață neagră, pădurea, zidul ei, singurul semn al drumului lui. În jos, chiorala albă, în urmă și-n față așîderea.

*

„Prin ceață, prin nori, oricît de repede ai umbla, ori ai fugi, rămîi pe loc, ca pe un alunecuș. Nimic nu se schimbă, nimic cu se mișcă decît trupul tău nădușit, și-ți vine să-l biciui, să fugă, să treacă de locul închisorii albe, să scapi... Dar n-ai cum decît urcînd deasupra cerului acelaia stufos și mîzgav, dacă ești pasăre, să poți să suferi între tine și pămînt un cer de nourii și să nu-ți pese de singurătatea albastră de deasupra, să spui că numai acolo și atunci te simți slobod; ori să cobori în satul lunecos, dacă ești om, și să te simți abia atunci scăpat din închisoare...” „...„Fire-ai al dracului, Mogule!” strigă Mihai. „...Să te simți închis în cerul satului când vezi urma neagră a unui singur perete, pădurea, să vrei să cobori într-un loc și să nu-l ști, să n-ai după ce să-l ghicești... Să nu te poți întoarce...”

*

Dinăuntru cerului ud, Mihai îl blestema pe Mogu, apoi pe Vlascu și neamul lui care se ascunsese, jos, sub livezile de pruni și meri. Se opri de cîteva ori căutînd să afle vreun semn de viață și se văzu în același loc strîmt cît un trup de om, trei părți alb și pe o parte cenușiu, aproape, singurul semn pe aproape, mut și neschimbat. Se răsuci în loc, de parcă l-ar fi strâns pereții, îl prinse teama că va fi trecut de ultimele case din sat și-acum hălăduia pe deasupra drumului ce ducea în Croiță. Coborî în goană, fără să deslușească urmă de livezi, de parcă ceața s-ar fi pus peste el să-l orbească, să-i șteargă amintirile, să-i poarte o vreme în șagă, apoi să-l lepede în altă parte, pe loc străin, unde să-și ia viața de la capăt, întinse un braț, să știe ceva viu pe aproape și-l văzu retezat din cot și-ascuns în ceață. Și-l trase înapoi să se pipăie și se simți întreg. Se opri de spaimă când își căută picioarele și nu le mai văzu din brîu. Ciung de mîini și fără picioare, se vedea om plutind deasupra caselor ori, cine știe, prin cerul stînelor din Colții Fierii pe unde nu mai fusese niciodată. Un gînd îi spuse că e mort, ca frații lui, dar morți nu mai au neamuri, nici cunoscuți și se mîndri să știe că-i mort, singur, și ou și pasare și că, după ce-l vor cloci, aveau să-i crească brațele și picioarele cum au mai fost. Rîdea în hohote, fugărindu-și gîndurile, să știe limpede ca mai-nainte de început. Apoi îl prinse somnul... N-apucă să-și vadă fericirea somnului. O pală de vînt sparse coaja oului și-l lepădă cu picioarele în zăpada ciupită de apă, dintr-o livadă. Ploua cu stropi grei și cerul stufos se ridica spre marginea păduri. Jos, satul. Lîngă el, privata unei case, a Vlascului, a Mogului sau alta. I se întoarse udeala peste trup. Din urmă, îl ajunseră vorbele Mogului: „Ferește-te să te așezi cînd ți-a fi somn și-i ceață!” Coborî pînă în dreptul uși de la șopru. Era închisă, ar fi putut-o desface, dar n-avea vreme și începu să bată cu

picioarele în lemnul ei și să strige: „Vine Mogu din urmă! Oameni buni, nu treceți de livezi că peste tot, deasupra, se-ntinde Mogu cu ceața lui și-i face pe oameni ouă de pasări ciunge ! Nu urcați !...”

Îi deschise Urvan și-l duse lângă vatră, în casă, să-l usuce, să-l îmbie cu o ploscă, să-l liniștească.

Era spre seară: seara de vineri, dinaintea nunții Vlascului.

14

ZIUA STEARPĂ... Duminică, luni și marți; marți seara trebuia să se termine nunta după datină.

Lumea zicea: „Să facă atîta nuntă pentru o vădană!...”

Lumea vorbea: „Ce vină are Costa lui Vlascu, el n-o mai avut neveste. E nunta lui!...”

Lumea ierta: „...și Ana, cu ce-i vinovată dacă, în două rînduri, n-a avut parte de bărbății ei?...”

*

Femeia lui Mogu bătuse parastasul de patruzeci de zile cu o duminică mai înainte și chemase la colaci și vin numai cîțiva din sat: ai Vlascului, cu care se purtaseră de ortaci, pe morar cu nevasta și pe Urvan, de care lumea începuse să se teamă că avea gînduri mîrșave cu satul (se scăpase într-o zi Parasichiva să vorbească o bănuială de-a ei ca pe un fapt petrecut: cum că Urvan avea de gînd să cumpere încă un loc lângă casa pe care o avea, să-și deschidă o prăvălie, să strice prin ea satul și rostul oamenilor, să le ia banii și mințile și să nu le dea înapoi decît slăbiciunea de a se întoarce la prăvălia lui, că-i om străin și nu pricepe ce-i cu îndărătnicia sătenilor, a femeilor din Ciulpău mai degrabă decît a bărbăților, care, dacă ar fi știut că pot avea un loc de adunare, și-ar fi lăsat rătăcite oile și nevestele și-ar fi început să-și plîngă unul altuia soarta pe care-au avut-o pînă aci, să îndure grindini și zăpezi, să-i taie furtunile în cruce de munte, fără femei și bucurie omenească).

*

Mogu murise și lăsase-n fiecare casă cîte-un gînd pe care cei bătrîni îl spuneau celor tineri, mereu, să-i ferească de rău, să-i pună în drumul norocului și-al legi lor ciobănești. După Mogu, mai trăiau sfaturile bune, rele, ca niște povești despre oieri, din care aflai și ierburile și felurile pietrelor; aflai de viermii bradului, de bolile cailor, de locul unde se păstrează bîta și fluierul, și cum să-ți ții bîta deasupra capului să te apere de

o alta care te-ar lovi... și mai aflai pîraiele ascunse și ceasul la care coți să-i tai calea ursului în poienile din Croiță și de dincolo de Colții Fierii... Și mai aflai cum să ști să taci și să suferi, cum să-l ierți pe un viu, pe un mort și pe un nenăscut, și cînd să-l ierți pe cel ce a ucis... Și mai aflai de vremea cînd trebuie să ocolești o femeie și cînd să o lași slobodă să fie nebună, să-și termine singură nebunia și să se-ntoarcă singură... Astea le spuneau toți.

*

Paraschiva repetase doar gândurile, în alta zi, bărbatului ei care-o bătuse pentru vorbele pe care le scotea lui Urvan: „că zicea Mogu: cînd îs nebune să le stai deoparte, să nu le asmuți, să nu pleci, să le ierți ce ți-or spune, că altcum numai tu vei fi făcut vinovat de toate cîte le zbuciumă sufletul. Apoi să aștepți să se limpezească singure și să vrea să se țină pe aproape de tine, mute. Abia atunci să le bați, să știe că nu mai e nici o supărare între voi!...”

*

În ziua parastasului, văduva lui Mogu picase din scaun, în cîteva rînduri, pînă ce, seara, apucă să li se năzare tuturora din casă, pînă și popii Vasile, oare-și făcea cruci mărunte deasupra buricului, să nu-i bage în seamă careva, începu să li se năzare că pereții casei se moaie și prin ei, ca printr-un fum, își vîra capul deasupra tuturor Mogu, să-i vadă, să-i numere, să știe, acolo unde va fi fost, pentru cîți din sat mai avea vreun rost să țină ascunse spovedaniile păcătoase și pentru cîți nu mai trebuia. Toți știau asta, pentru că ei aleseseră cu ani în urmă, pe cînd popa Vasile era prea tânăr și nu prididea să-și ierte păcatele lui, ca Mogu să le asculte sufletul deschis și el să-i judece, că era oier nespurcat prin școlile de la orașe, cu datina dreptăți în sînge. Se întîmplase chiar, ca sub ochii lui Mogu oierii să-și fi lepădat ura și să se fi bătut în regula lor, pe viață și pe moarte, de parcă ochii bătrînului, tăcerea lui, le-ar fi fost de ajuns să se știe între legile drepte ale lumi. Știuseră ei, atuncea, că popa Vasile s-ar fi aruncat cu crucea ridicată să-i despartă și că asta n-ar fi făcut altceva decît să-i învrăjbească și mai rău de-a lungul mai multor neamuri. Dacă Mogu îi oprea, se opreau, își spuneau că nu au strâns destulă ură pentru împărtășirea dreaptă și mai așteptau, cîtva, pînă ce unul din doi greșea; dacă Mogu îi oprea și atunci se fereau să-și mai caute pricină pentru că însemna că vrajba lor e de rîsul satului și, dacă o mai țin, se rup de legea lui. Așa ajungeau unii să se ducă, în primăvara celuiilalt an, la vale, spre alți munți ori spre mare și mai departe, și să fie ca morți uni pentru ceilalți.

În seara parastasului li se arată cîtorva prin peretele de fum și cu toți găsiseră că Mogu e trist pentru că era de față Urvan, care nu-și făcuse nici cruce și nici nu scuiparse-n sîn și nici nu-și ridicase ochii în tavan să-l vadă, ultima dată, deasupra luminării celei mari puse-n colac.

Urvan tăcuse, îi privise pe rînd, băuse țuica și vinul în pomana cui se cerea și la plecare, după ce mai spusese odată „Dumnezeu să-l ierte!” către văduvă, pomi în urma celorlalți, care mergeau unul în altul de parcă l-ar fi îngropat a doua oară pe bătrîn. Ieșiră-n uliță și-n întuneric auziră-n urma lor vocea uriașului, grea, tremurîndu-le ceafa: „Să-l ierte pe Mogu cine trebuie pentru păcatele voastre pe care i le-ați pus în trup și le-ați îngropat cu el în culă, să nu mai știe nimeni despre ele. Să-i ierte trupul îngropat acolo, că Mogu n-a murit și n-are să moară pînă ce nu s-a naște altul ca el oare să-l omoare!” Apoi nu i-au mai auzit nici suflul, nici pașii.

În noaptea aceea nu dormiră nici unul din Vlasici, nici femeile lor și-a morarului, a popii și-a dascălului. Nu dormiseră ei nici popa, dascălul și morarul, dar cel puțin nu se arătaseră pe acasă, că-n noaptea aceea se ascuseră cu toți în biserică să bea vin, să țină-n palme lumînări și să asculte o rugăciune lungă pe care Vasile le-o citi dintr-o cărticică ascunsă sub catapeteasmă într-un loc de lingă zid. Către ziuă li se puseră în urechi pași unui om, de bună seamă că ai străinului care dăduse ocol bisericii de trei ori să o rupă de sat și să o lepede, „...corabie-n marea cu pești ca berbecii de mari și flocoși de solzi...” (așa-l auziseră cei dinăuntru). Mai băură o ploscă plină cu țuica întoarsă de două ori, să li se închidă repede frigul din oase și să nu mai simtă iapa ce le va clătina corabia pe valul ei.

Vasile pierduse cărticica și se porni să repete vorbele auzite de la Mogu în ziua cînd îl puseseră pe el popă în sat în locul lui Itu, taică-su, care pierise. Repeta Vasile: „...cînd se duc bătrînii, cei ce nu-s legați de curtea lor și nici de curtea satului lor... cînd se duce cîte un bătrîn din aceia care le știu pe toate pentru că nu-s legați cu patimă de nimic, atunci nu molare nimeni, și lacrimile vin în ochi celor vi doar cît să-i spele de-o amintire, ...bătrînul pleacă rîzînd și lasă ca prostia păcatelor lor să-i tulbure în devălmășie... o vreme, pană ce ajung să-și viseze bătrînul și să se teamă de spusele lui... Cînd se duc bătrînii aceia, ai nimănu, rămâne un loc gol în fiecare casă...”

La ziuă, ieșiră din biserică prin ușa din dos cîntînd pe nas o colindă lumească, cu gîndul la nunta din cealaltă săptămână. Se despărțiră spunîndu-și „odihnească-se-n pace!”, fără să se mai gîndească la Mogu, ca pe un blestem aruncat bătrînului să-și țină gura, unde era, să și-o țină și să nu le mai sufle în urechi, măcar o vreme, să-i lase să-și trăiască viața așa cum știu

ei, să nu le mai spună poveștile lui, să nu le mai împleticească picioarele cu povețe.

*

Vlascii, tatăl și cei trei băieți, șezuseră la masă toată noaptea, iar spre ziuă își căutaseră de lucru prin șură, fără spor. Către prânz, bătrînul îi chemă din nou în jurul mesei să le deschidă capul. Spunea Vlascu: „Să știți de-acu ce vă așteaptă. Femeia mea și altele, tocmite din sat au pornit cu pregătirea de nuntă, să stați pe aci... Să știți, cînd omu-i tînăr are de împlinit două bucurii și două necazuri. Bucuriile-s ale lui și necazurile nu-s prea grele. Prima bucurie e să-și facă nunta, a doua — să-și boteze copiii. Necazurile cele două-s înmormântările bunicilor, pe care trebuie să le facă... După asta vin alte două bucurii, care nu mai sînt ale lor și două necazuri grele. Să-și însoare copiii și să-și boteze nepoții — astea-s bucuriile; și necazurile grele — să-și îngroape unul după altul tatăl și mama. Astea-s grele și pot surpa omul. Cînd le-ai petrecut pe toate astea apuci să aștepți și să vrei să ajungi nunțile nepoților și botezurile strănepoților, două bucurii care nu-s nici ale tale, nici ale copiilor tăi... Mai mult nu se poate. Așa să știți, și că toate celelalte bucurii și necazuri sînt date omului ca niște pedepse venite de la păcatele celor bătrîni din neam. Că dacă-ți mor altcum, pe alt fir de soartă, se cheamă că nu-i așezare curată în cei ce te-or chemat pe lume...”

Costa nu-l asculta, n-avea cum să-l asculte, era doar mirele și povestea aceea cu șase bucurii perechi, tot mai depărtate și cu alte șase necazuri perechi tot mai apropiate o auzise cîndva, într-o noapte, ca pe-o dojană de la Mogu, în noapte de august, în celălalt an, după ce îl izbăvisese pe Ștefan a lui Cure; și dacă tatăl lui, Vlascu cel bătrîn, știa povestea asta, apoi tot de la Mogu o știa și tot pentru o pricină de omor în bîte și se chema că-i poartă tatălui lui nu numai numele dar și păcatele și pentru asta nu avea de ce să-l mai asculte. Costa ieși în pridvor, apoi sus, în livada, pe zăpadă, să-și termine dojana spusă în noaptea aceea de august de Mogu: „I-ai rupt roata lui Ștefan, i-ai rupt patru din cele șapte spițe care o țin. L-ai făcut să-și țină copiii în el, cu nunțile și botezurile nepoților. Ce-ai avut tu cu Ștefan? Că s-a născut, că s-a-nsurat, că și-a văzut bunicii duși ?... L-ai dat în vale cu roata știrbă, Costa, cu o roată știrbă...”

*

Mărți, pînă la cină, după ce biruise oile pentru ospăț și răsturnase butoaiele cu vin din căruță, își simți oprită vлага, de parcă i-ar fi fost ceva potrivit nunți.

ZIUA LUNECOASĂ... în ziua în care hotărîse Vlascu cel bătrîn să-l dea pe Costa după Ana lui Goran socotise mult, una peste alta: oile pe oare le aveau, cîteva sute, încă nerupte de turma lui Cure (aşa fusese înţelesul: să ţină oile împreună pînă ce văduva lui Ştefan ori cealaltă îşi vor afla un bărbat), apoi vacile, caii, stînele din Croiţă şi averea, aceea de care nu mai ştia nimeni — averea lui Goran. De ce nu şi-au lipit Maria şi Ana turmele lor de turmele celorlalţi Gorani, asta era o poveste ştiută numai de ele: cu un străin, cu care te-ai făcut odată neam, poţi împărţi cîstit, dar lucrurile amestecate cu ai tăi nu mai pot fi despărţite fără ceartă.

Maria îi spusese Anei în toamna cînd s-au întors fără Ştefan: „Le lăsăm între neamurile tale. Fraţii tăi sînt pe alţi munţi, cîinii lor nu-i ştiu pe-ai noştri şi caii nu ştiu drumul singuri...” Gîndise Maria: „Dacă i le las lui Cure, ţin o vreme de zălog pentru Ştefan al lui, îngropat în munte... Vremea trece şi ai lui Cure ştiindu-se stăpîni şi peste oile noastre s-or mai împăca, şi-n urmă, după ce s-or mai domoli în ură, mi-oi mărita fata după un altul, poate chiar din neamul Vlascului; doar ei au mai rămas tari în Ciulpău. Ne-om lua atunci şi oile înapoi, pe-ale mele şi pe ale Anei, cele dobîndite după nunta cu Ioan şi Ştefan a lui Cure. Le-or mai rămîne şi lor două părţi din şase şi le-oi lăsa şi doi cîini din cei fătaţi în vară şi o iapă, iapa lui Ştefan, că ştie locul. Ai lui Cure n-au avut prea multe oi şi la numărătoreea satului ei ar fi fost după al şaptelea, asta pe vremea cînd trăia Goran. Acum, cu oile noastre au ajuns să fie primii, iar la al treilea, în urma lor, ai Vlascului, şi de albia pe al patrulea Ghiţu, fiu-miu, şi Vasile, celălalt, cu nevestele lor. D-apoi şi căsătoria cu Ştefan a fost pe degeaba, că n-a schimbat cu nimic rostul satului şi nici numărătoreea, şi moartea lui i-a zvîrlit cu averea peste capul lui Cure cel bătrîn şi a lui Mihai...”

*

Văzută din sat, casa lui Cure, aşa ciuntită de doi cum era, arăta drept cea mai în putere şi de temut. Poate de aceea Cure cel bătrîn amînase răzbunarea pe neamul Vlascului pînă ce s-or arăta altfel faţă de sat. În numărătoreea lor, Mogu fusese undeva pe la urmă, cu vreo treizeci de oi, dar nu asta îl ţinuse între ai Vlascului, ci altele pe care nu le mai ştia nimeni, în sat vorbise numai popii despre păcatul cu Maria, dar nici acela nu-l crezuse, deşi fusese singurul rost pentru care Mogu trecuse să fie baci la stîna lui Cure. Mogu avusese soarta să-i moară povestea vieţii lui înainte de el şi să se întoarcă în sat ca o snoavă în care nu mai credea nimeni. Prin martie,

turma lui Cure mai număra încă o mie două sute de oi, la oare se adăugau, în fiecare an, oile primite pentru păstorit de la cei ce nu urcau, ori pentru câte un ajutor dat la nevoie, că alți bani nu schimbau. „Dacă se ține nunta lui Costa Vlascu — numărau oameni — în duminica asta, înseamnă că pe miercuri Ana o să treacă pe la Cure să-și ceară partea de turmă, pe-a ei, pe-a soților ei morți și pe a Mariei, turma lui Goran, care făcea la un loc cât jumătate din tot. De miercuri mai departe, ai lui Cure au să treacă după locul al nouălea, cu cele două sute șaptespe oi ale lor, iar Vlascii or să numere la o mie cinci sute, opt sute de oi, mai sus cu vreo șase sute de restul satului...”

Vlascu cel bătrîn socotise: „Or fi ele și alte fete în sat, dar nu mi-ar putea aduce la un loc toate câte mi le aduce Ana lui Goran... (către Costa:) E tînără, frumoasă, bună de prăsila neamului... Așa muiere nu ți-a mai fi dat. Auzi tu: să aibă oi și să n-aibă casă, să ști tu că-i bogată și să ți-o aduci cu mîna în curte, la tine, cînd ai fi putut să-i fi slugă în casa ei...” Costa n-o ghicise pe asta, e drept, și se simți mai mare decît tatăl lui, al casei, și decît tatăl saltului, cînd cel bătrîn îi făcuse pe-o ruptură de sac socoteala oilor pe care le vor dobîndi.

*

„La vreme de îmbogățire nu-ți pasă ce rămîne în urmă, după ce ai luat, și nici ce gînd îți poartă cei pe care i-ai păgubit, că toată lumea asta nu are decît o singură bogăție care se mută de la unul la altul și-i face fericiți mereu pe tot mai puțini. Iar cei ce se văd avuți cred că nu supără pe nimeni și că averea lor e venită cinstit, după o lege făcută de Dumnezeu, și nu de alții... Cînd omul se vede crescînd și nu are minte destulă să-și găsească și apărare pe măsură, ori măcar mintea limpede... pierde totul.... (Așa îl sfătuiseră Mogu pe tatăl lui Ioan, înainte de căsătoria acestuia cu Ana lui Goran, și Cure cel bătrîn i-a spus: «După ce știi asta?» și Mogu i-a răspuns: «după cum se-ășează ceața peste oi și le face una cu ea». Atunci Cure cel bătrîn l-a suduit, dar n-a uitat vorbele baciului și nici nu le-a spus alor lui, să nu-i întoarcă din drum)”.

*

Bătrînul Cure simțea că trebuie să sosească miercurea desfacerii turmelor, știa cu cît mai rămîne și socotise rosturile fiului lui, Mihai, din ziua acera mai departe, și-l văzu, înăuntrul ochilor strînși, risipind în paguba sortii și ceea ce mai aveau, apoi făcîndu-se slugă la Vlasci. Asta după ce el, tatăl, și maica lui Mihai vor fi morți; și-l mai văzu vînzîndu-și casa

părintească lui Urvan, să-și deschidă prăvălie de pierzanie în ea; și-l mai văzu pe Minai tocîndu-și bani de slugă în prăvălia străinului, pe țuică, să uite de ce soartă bună a fost scăpat.

Și sosi miercurea din martie care schimba roata satului.

*

Satul glăsuia: „Vlascii trebuie să ajungă mai tari de cum au fost Goranii, cu ani înainte, să se lase de păstorit și să se apuce de negoț cu brînză și lînă; să-și cumpere alte trei case, pentru fiecare fiu cîte una, și să tragă pe cei mai săraci în slujba lor, să le țină curțile, să le spele caii, să le taie lemnele... Goranii mai au o pădure sub Colții Fierii, de pe lemnul căreia cel bătrîn a adunat jumătate din banii pe care-i are ascunși pe undeva. Celeilalte păduri, de deasupra Cioartei și de peste Ciulpău, sînt ale unuia din Burna, Marcoș, pe care nu l-am văzut încă niciodată, dar căruia îi plătim, an de an, printr-un om, lemnele de foc și de case... De cînd a murit Goran n-a mai intrat nimeni în pădurea lui să prăpădească brazi; ori dacă a intrat careva apoi acela trebuie că era atît de sărman de în toată casa lui nu avea decît o bardă... Pădurea aia a rămas Mariei, să nu apuce frații, copiii ei, să se bată pentru ea. Goran murise fără să lase nimic nimănui. Murise cu toate. Dacă era vreo hîrtie semnată de el, apoi aceea era făcută de dascăl și ticluită de Maria să-i lase numai nepotului ei, dacă va fi băiat, născut de Ana... Le-a socotit pe toate Maria, și pe cele ce se puteau și pe cele care nu se puteau, să arate a lucru curat. Copiii Mariei s-au mîniat la început și au cerut parte, dar Maria le-a spus: „aș putea să vă cer cîte cinci oi pe an pentru folosința pășunilor...” Și copiii, băieții ei, Ghițu și Vasile, au tăcut și nu i-au mai stat în cale, și pentru că Ana era tot văduvă fără putință să nască, în lege, un copil care să mai fie și băiat... Au auzit frații de nunta Anei cu Costa Vlascului și-au pus la cale netrebnicii pe care însă nu le-au dus pînă la capăt... Așteaptă: una, să o vadă pe Ana cu pita sub fuste; două, s-o vadă că naște copil viu; trei, copilul ăla să fie băiat... Și atunci ar mai fi o tocmeală: să cumpere partea de sus a pășunii de la nepotul lor... Așa că n-au de ce să facă netrebnicii și să nu vină la nunta Anei... Suferă bătrînul lui Cure, suferă ultima lui nenorocine... Se spune că i-ar fi ținut calea Anei să-i pună lanțu-n gît și că l-ar fi oprit popa Vasile și i-ar fi deschis mintea, că o omoară degeaba, că oricum rămîne Maria, și Maria se ține cu Urvan, dar străinul n-ane treaba oilor, și are să-i ia partea de oi a Mariei și cele trei ale Anei și-o să le vîndă să-și facă prăvălie pe ele. Prăvălia lui spurcată, de care se tem cu toții ca de lucru străin... Și pe urmă nevasta lui Cure i-a descîntat cărbuni într-o dimineață străinului și s-a trezit luată-n pumni de bărbatu-su, dar

femeia n-a plâns, l-a lăsat să se ducă mînios și s-a pus să descînte, din nou, toată apa din curte și țuca pe care avea să i-o dea la prînz lui Cure. Și i-a spus: „Așa-i datul, omule, ca Ana să desfacă pacostea noastră și s-o mute pe Vlascu, să fim și noi iar oameni, săraci, dar oameni... pentru asta trebuie să plătim miercuri fără să cîrtim...” Și zice bătrîna, că ea a povestit, că bărbatul a băut țuca, s-a strîmbat de tămîia dinăuntru, dar a tăcut, și s-a culcat și-a visat, așa spunea bătrîna, a visat pe o mîndră de-a lui, o văduvă din neamul Pătrușilor cu care s-a ținut în tinerețe și a doua zi a plouat... Ceea ce-însemna că-i moartă... Asta era vineri și cînd se suce vremea luna și vinerea așa o ține patru zile...”

*

Ploaia îndesa zăpada într-o năclăială rece, sură, care, spre prînz, se-ntări într-un lunecuș murdar și iute. Animalele fuseseră închise în șuri să nu-și rupă picioarele. Cîțiva cai, scoși de nevoie, înhămați la sânni, se gîtuiau speriați de joaca pămîntului de sub ei. Popa Vasile voise să-și curețe sculele de nuntă și să deretice prin altar pentru duminică și ieșise-n ogradă, să treacă ulița pînă la biserică. Dar, după primul pas pus dincolo de pragul pridvorului, se trezi luat pe sus de fuga pămîntului, căzu strîmb și rămase jos, în ploaie, urlînd după nevastă-sa ori după alt om care să-l scoale și să-l ducă în casă. Atunci i-a apărut într-o parte Urvan, l-a luat pe sus și a început să urce prin curtea iute, înclinată, apoi au căzut amîndoi, din nou, ca un trăznet peste toată piatra din ogradă, pînă-n lemnul porții. Urvan rîdea: „Așa-i, popă, la sânnuș, ca un trăznet negru!” popa nu-l mai auzea, adormise din durerea piciorului drept, care din solid pînă la genunchi era întreg, iar de acolo mai jos se muta în toate părțile. În după amiaza aceea, ai Vlascului și-au înhămat caii și l-au dus pe Vasile la oraș, în Burna. Spre ziuă s-au întors, Costa și fratele lui, socotind cît îl vor ține pe Vasile în cîrpe, apoi, cît le va cere celălalt popă, pe care trebuia oricum să-l cheme pentru slujbă. Abia ajunși acasă, au trebuit să întoarcă din nou căruța spre oraș, să plece toți patru bărbații din casă și Maria la tîrg, să mai prindă ceva din el...că era vineri.

*

Pătrușele spuneau: „Că pe Urvan nu l-a mai văzut nimeni de cînd i-a rupt piciorul popii, că el i l-o rupt, să-i amîne nunta Anei, să aibă vreme s-o înduplece pe Maria să i-o dea lui...” Iar cale de peste drum: „La dracu!... că-i mult mai ușor să povestești ce nu știi decît să le pui cap la cap pe cele știute...”

ZIUA BULCILOR... Mogu spunea: „A noua joie e a Bulcilor și se numește așa pentru că în această zi se împrăștie Ielele...”

*

Gramofonul nu se vedea, nici n-avea la ce să se vadă. Dacă ar fi putut să-i umble sunetele fără să existe gramofonul... „dacă toți păunii ar fi numai pene înfoiate, păduri de pene înfoiate care privesc prin ochi negri...”, zicea străinul.

Urvan stătea aproape de vatră pe un scaun mic, în trei picioare. Cu dreapta ajungea pînă la manivela gramofonului. Mihai nu vadea pe nimeni, se cuprinsese cu amîndouă mîinile ca pe un alt om. Să plece... ar fi putut pleca acasă, dar îi trecuse spaima cu cețurile Mogului și pentru altceva, la ce să se fi dus și ce să le fi spus, și ce să se fi așteptat să-i spună: că poimăine e nunta Vlascului, că le-or lua oile, că vor rămîne ultimii, un fel de NIMENI în sat. Pe astea le știa, le auzise și-n el și-n jurul lui. Și-apoi ropotul acela neodihnit care venea din cutia lui Urvan avea darul să-i mute în afara satului, undeva unde să nu mai știe de Vlascu și de Goran și de Cure, chiar și de Cure. Uneori i se părea că stă închis între patru pereți de sunete oare nu-l mai lăsau să intre-n sat, patru pereți, fără o ușă, fără un geam prin care să se smulgă locului și să fugă în sat. Deodată se trezi că prin zidurile acelea groase care-i strîngeau și-i nimicniceau înlăuntrul lor sosește un om, Urvan, tot fără trup, numai cu un glas monoton, să-i spună ceva despre apă și pești, despre corăbii și ierburi cu ochi și brațe care sugrumă, despre turme de pești albi-albaștri care zboară pe deasupra pietrelor... spre adîncuri:

*

„...eram pe o zi cu nori joși, ca asta, care-a făcut să alunece satul... Pămîntul rabdă, rabdă orice, supus; tace, mocnește o răzbunare pe care n-o s-o împlinească niciodată... Apa nu. Apa se-nvolbură, ajunge la nori, îi mușcă, se zbate, nu tace, lovește vîntul, se luptă, pierde, întotdeauna pierde dar se răzbuna altădată cînd va fi cerul jos... Să vezi mișcîndu-se totul sub tine, să vezi războiul norilor cu apa, să fii săltat în nori, să cazi în văi adînci și înecătoare, să se prăvale peste tine păduri și dealuri de apă, să te-mproaște cu ierburi și pești, să se ridice singure sub tine movile și să te zvîrle de pe spinarea lor pe alte văi, tot pe alte văi pe care n-ai mai fost și n-o să mai fii niciodată. Să urle vîntul, tu să stai și-n jur toate să fugă, rotindu-te, clătîindu-te, amestecîndu-te-n vîrtejul lor... Unde să fugi? pe cine să chemi?

Ce-i aia: AJUTOR?!... N-ai nici o vină. Vrei să pescuiești, atît, să pescuiești berbeci din apă, cum tai berbeci din turmă fără să poarte vreo vină. N-ai vină nici tu și nu-i pasă nimănui dacă te mai întorci la mal ori pieri în ape. Singura pedeapsă e să te întrebi. Asta se pedepsește. Să nu te întrebi, să nu te îndoiești, să nu-ți pese decît de tine... fiecăruia de el și de lemnul care-l ține în mînă. Nu-s bani să plătească, nu-i atîta aur să arate ce-i omul în mijlocul războiului norilor cu apa, nuni om să nu-și găsească împăcarea dacă apucă să ajungă la liman... Să stai lipit de un lemn, să știi că-i drept și să te vezi culcat, să-ți pice-n umeri pești și bolovani din apă să ți se sfarme în ceafa, să sorbi cu gura strînsă apa sărată în pîntec, să nu te doară, să nu te sperie șerprii care pleacă dintr-un singur cap, cît o jumătate de om. Să nu te sperie cînd te cuprind de braț ori de după piept, să-i n-auzi, că vine el un munte ud care să te despoaie de șerprii aceia... Ce-i stila?... Bea, băiete, să-ți arzi greața și spaima... Și noi beam, la împăcare beam să ne vină să ne întrebăm, în drum spre mal: ce rost are să ne întoarcem ? Dar beam, și ne ardeam greața și spaima și nu mai știam cînd ajungem la mal. Apoi ne înfundam în circi urni grele, să ne batem pentru femei sau numai pentru că trebuia să vedem și sînge de om pe uscat... Ne bălteam pînă ce nu mai știam de noi și ne trezeam a doua zi cu un singur gînd, să plecăm, să ne curețe furia apei de putoarea romului, de putoarea banilor ș-a așezării pe-un liman... A doua zi știam atît: avem să-ntindem plasele lungi, țarcurile noastre, să strângem zile întregi, turmele de pești, să-i tragem și să-i ascultăm jucîndu-și moartea în bănci. Să nu ne întrebăm de cînd pînă cînd, ci numai să așteptăm, alte cețuri, alte certuri dintre nori și ape, să ne ghicim norocul... Să bei, băiete, să uiți ce ți-am spus, să crezi că toate-s din visul tău urît cu ceața Mogului... Era o zi cu norii jos ca ieri...

Mihai bea și asculta plescăitul apei în geamurile casei, scufundate de bună seamă, asculta apa, tăcerea gramofonului și țipătul unui om, afară, vreun înecat la poarta casei. Se dezmetici de abia cînd Urvan ieși din lotca lui, oprită lingă vatră, să-i caute pricina celui viu, aflat în albia satului. Era bătrînul Cure și-și căuta băiatul să-l apere, să-l adune din calea urii și-a răzbunării, să-l ducă, să-i închidă în împăcarea sărăciei lor. „Și ce-s muierile? Își spuse Mihai, și ce știu ele?... Știu. Numai pe-ale lor le știu și le cred și nu se întreabă și nu le pasă de ale bărbaților!” Bătrînul Cure se opri în ușă. Mihai îl văzu, îl desluși prin beția lui, apoi se tulbură cu torul. Strigă: „Ce-s cețurile Mogului pe lingă apele lui Urvan ?... Vise!” Bătrînul spuse: „Satul lunecă, te-a găzdui domnu’ pînă la ziuă, poate se oprește gheața ori te vei trezi...”

Urvan se ținu aproape de bătrîn pînă la poartă să-l ajute, apoi să încuie în

urma lui. Rămase în dosul porții să-i asculte pașii bătrînului îndepărtîndu-se prin întunericul iute. Aproape auzi umblet căznit de femeie, și mai răbda apa ploii să o aștepte, s-io deslușească și să-i deschidă. Era Maria, pusă-n drumuri de vestea beteșugului popii, și mai cu seamă de teama semnelui rău. Voia să afle de la Urvan cum că toate s-au petrecut ca la oameni și animale fără ceva ieșit din soarta obișnuită. Vorbiră în poantă. Maria ar fi urcat, dar cum străinul se ținuse pavază, află ce voise și porni mai departe, spre casa Paraschivei. Suduia Maria, o suduia pe femeia pe care, de bună seamă, o avea uriașul în casă; aceea din Jira la care se ducea pe calul alb în fiecare săptămînă. După ce alunecă într-un rînd și-și lovi șoldul de o bancă pusă-n fața unei porți, Maria se porni să blesteme în gura mare, să afle tot satul că ea n-a avut și nu va avea ochi și suflet pentru străin.

Întors în casă, Urvan îl găsi pe Mihai întins peste podea lîngă vatră, acoperit, ca vara la stîină, cu șuba udă, să doarmă. Gazda își luă gramofonul sub braț, trecu în camera de la stradă și se puse la masă, să bea singur și să adoarmă cu fruntea în pumni, cînd i-a veni.

*

Sîmbătă se treziră după ce singura căruță care umblase în zilele acelea de alunecuș trecuse cu Vlascii și Maria spre oraș. Primul care deschise ochii fu Mihai, înăcrit de supa ploștii. Urvan adormise cu capul lîngă lampă și de acolo se scula înfrigurat să caute o altă ploscă. „Azi ar fi a doua zi, spuse Mihai, muiat la vorbă, mîine seară, pe cînd s-a afla nunta Vlascului în toi, ar fi a treia zi și noi ne-am duce la culoare. Nu mai înainte de a le una noroc mirilor și de-a juca mireasa”. Urvan se gîndi să-l ia cu ușorul și să-l ducă pînă acasă, să-l lase pe mîna părinților lui, să se știe că nu-i amestecat în viața Ciulpăului. Se greși să-și scoată la vedere a doua ploscă și să pună la fript niște ouă pe slănină. Apoi se văzură luați de după cap, să nu mai fie atît de singuri, în lotca lui Urvan, aceea cu peștii care-și joacă moartea... Acolo îi prinse ceasul înserării, dinaintea nunții lui Vlascu. Acolo îi aflase și bătrînul Cure, venit a doua oară să-și împace sufletul că ultimul lui băiat mai era teafăr și în pază... Și tot în casa lui Urvan bău și el adălmașul prăvăliei ce o pusese la cale străinul cu Mihai... „Și ce dacă le-om da oile — rîdea Mihai — de miercuri încolo n-om mai puți a zer și-a lînă, om fi oameni în sat, mai tari ca Vlascii și Goranii, mai tari ca popa și dascălul. Petre dă banii, noi dăm casa, o parte din ea, o spargem jos și facem prăvălie. Eu vînd și el umblă cu banii pe la oraș să cumpere și să aducă marfa. Să vezi ce-om face! Și lîna și brînza, noi vom vinde-o la oraș, și-i vom lua pe-ai Vlascului și pe-ai Goranului să ne fie baci la oi, ia oile lor pe care le vom cumpăra.

Vom fi bogați, tată, primii în Ciulpău, și vom cumpăra și pădurea Goranului, să ținem și rostul tăiatului la lemn, Și-atunci să vezi...”

Bătrânul se întoarse acasă negru în suflet, hotărît să creadă că toate cele pe care i le spusese Mihai veneau de la beție. Uitase de Mihai, trecuseră greutățile peste el și familia lui și uitase să-l învețe și pe cel mai mic dintre fiii lui, singurul pe care-l mai avea, că bogăția, după legea Ciulpăului, nu putea să vină din altă pante, de la înțelegerea goală dintre doi oameni străini, oi numai prin legătura de sînge, prin împreunarea nunții. Crezuse că-i prea tînăr încă să-i spună, să-i repete legea Mogului: „Bogăția venită pe înțelegerea dintre doi oameni străini nu ține mult și ajunge să spurce satul și să-l risipească din datul lui, ca și cum ai pune o cîrciumă peste drum de biserică... Că în bogăția omului nu stă numai el și cel cu cane se înfrățește, după cum în toate pe care le face nu șed doar cei ce trăiesc atunci, ci toate neamurile care vin din ei, mai departe, peste timp, își care nu au cum să mai afle de unde li se trage strîmbătura sîngelui...”

Bătrînul Cure vru să se întoarcă și să-i strige străinului: „Pe cine cauți aici, omule? De ce ai venit să ne smintești?! Ia-ți gramofonu’ și du-te! Eu nu mai vreau să fiu primul în sat! Pînă miercuri mi-i deajuns, mai departe ne-om descurca...” Nu se întoarse la Urvan să-l judece. Își luă femeia, să se omenească amîndoi, fără pricină de sărbătoare, să se simtă trei zile, cît mai avea pînă miercuri, să se simtă cei mai bogați din sat și cei mai fericiți. Spre seară chemară la ei și pe alții, ca la o nuntă fără miri, mai zdravănă decît a Vlascului, ca orice nuntă de risipire. De la petrecerea lor lipseau Mihai și Urvan, aflați și ei în toiul celei de a treia zile din petrecerea în doi făcută după datină, pînă la urmă, cu vin (adus de Urvan) și cu berbec în proțap (ales de Mihai din turma lor cea mare și tîrît vreme de trei ceasuri, prin tot satul, pînă la casa străinului). Mihai știa că berbecul era al Goranului, dar cum încă mai avea drept să taie orice oaie, fără să se uite dacă era a lor sau din celelalte patru părți de turmă îl alesese pe acela, să știe că i-a făcut și el o pagubă Anei, cu Maria nu avea nimic, așa cum nu-l poți avea dușman pe un om pe care nu-l pricepi.

„Femei ne-ar trebui!” striga Mihai. „Vin ele și singure — îl liniștea Urvan — după mirosul vinului și-al berbecului vin... Vor veni după ce sentunecă. Femeile n-au răbdare să aștepte, n-au puterea să fugă cu gîndul într-altă parte, ca bărbații, să uite și să nu le mai pese că așteaptă... Femeile simt și vin. Numai să-ți placă de cine va veni...”

*

La casa morarului se iscase o petrecere de la niște saci cu grîu pe care

nevasta Mogului îi dăduse de pomana celui mort și, cum era obiceiul, morarul trebuia să-i cheme pe alții la pomană. Femeia Mogului fusese aceea care adusese și câteva ploști cu țuică, să-i fie de-ajuns Mogului unde era. Într-un ceas morarul îi adună pe dascăl și nevasta lui, apoi pe toți vecinii dintre moară și casa dascălului. Morărița, nevasta dascălului și bătrîna lui Mogu se puseră să bată niște scoverzi și să le usuce pe plită cu forfoteala cu care se pun la oale petrecerile iuți, făcute să înveselească, fără vreo sărbătoare anume. Satul aluneca mai al dracului decît vineri, teu o zi înainte, cînd nu apucase să fugă drumul de sub nici unul dintre ciulpăoani. Ba, de sub popă, numai de sub el fugise.

*

„Pînă miercuri — spuse Mihai — vom tot mînca din berbecul ăsta să-i fie de pomana Goranului, c-așa vreau eu să fie!” Urvan coborî să desfacă ivărul porții și s-o lase deschisă să intre cine va vrea, ca dintre toți care vor trece pragul să se aleagă și cu vreo femeie. Înnoptase iute, cu cețurile Mogului apăsînd paste turla bisericii să-i fure crucea, să nu mai vadă nimeni că-i sat creștin, nici măcar Dumnezeu, să poată să-și petreacă noaptea după cum vor vrea, să aibă de ce să le pară rău după viață și să se știe bucura de ea.

*

Doar câteva case erau luminate pe degeaba, adică fără veselie și cîntec. Una era a Vlascului, unde se pregătea mirele pentru nuntă. A doua, era a Paraschivei, unde Maria își făcea ultimele socoteli cu Ana, în vreme ce-i pregătea hainele de mireasă. A treia și-a patra erau ale lui Ghițu și Vasile, frații Anei, care împotriva datului urmau să le țină de nași, două perechi, să fie de noroc.

*

Pînă spre miezul nopții numai cîinii și copiii de țîță apucaseră să nu duhnească a țuică sau vin. Și Maria, care umbla, limpede, să deznoade capetele de ață care ținuseră pînă aci viața Ciulpăului într-un fel și să le înnoade după cum credea ea că-i bine pentru Ana și neamul femeilor desprinse de Gorani. Ceața se strânse-n cer și cerul o supse și lăsă luna să bată-n ulițele satului, să le facă lucioase și amăgitoare.

După miezul nopții, primul om, singurul, care trecu pragul casei lui Urvan fu Maria, limpezită de atîtea drumuri lunecoase, împăcată cu sminteala celor ce n-avuseseră răbdare să se țină pînă la nunta Vlascului

departe de petrecere; Maria, o femeie de peste patruzeci de ani, legată-n negrul văduviei și înăsprită-n țîțe și-n obraz. Urvan o puse într-un scaun și-i dădu plosca. Tăcură toți trei pînă ce femeia primi culoarea în ochi, luciul mizeriei din vin, care te întoarce din trupul satului în trupul tău. Atunci străinul deschise mașinăria lui și-i dete vînt pe dinăuntru, cu manivela, să le acopere muțenia și curînd (ca și cum așa ar fi trebuit să fie) începu să povestească despre drumul cu o bănică și de un pește mai lung decît berbecul opărit în vin, un pește cu botul de pasăre, un pește pe care l-au prins, el și ortacii lui de odinioară, într-o zi, cu o cange și l-au tras peste marginea bărcii, cît pe ce să-i înece în zi cu soare. „Era cît jumătate de barcă — continua Urvan — și l-am ținut. Mișca și mort, l-am ținut vreo patru să-l înțepenim și să-i tăiem burta, să-i scoatem dinăuntru viața și s-o aruncăm în apa neagră. I-am ținut icrele, ouăle lui de pește, o traistă de ouă mărunte și negre care se vindeau scump. Pe alea le-am ferit, să le vindem pe ascuns, să facem bani pe ascuns, să putem bate, tot în ascuns, cîrciumele cele mari la care veneau marinarii ce umblau pe toate mările pămîntului în corăbii cu pînze cît un lung de Ciulpău...”

Maria își Mihai visau în amorțeala, ce-i cuprinse. Visau păstrăvi cît șura, scoși din rîu și puși la uscare în curte, felii, felii, apoi zîmbeau în ei la gîndul păstrăvilor acelora și-și spuneau că nu-i păcat să ascuți povești. Și străinul ar mai fi povestit dacă ciobanul cel tînăr nu s-ar fi ridicat dintr-o dată și n-ar fi pornit spre femeie să-i strige de la trei degete de nas: „Vasile și Ghițu nu-s ai tăi. I-o avut Goran cu alta, mai înainte de tine, cu una din neamul nostru, soră cu mama, Chiva, am auzit de ea că s-ar fi prăpădit pe cînd îl avea pe-al doilea. Tu cine ești? De tine n-am auzit? Ce neam ?...” Maria avu vreme să se tragă într-un colț.

Urvan îl opri: „Femeile nu vin din nici un neam. Ele-s ca apa pe care ne ducem luntrile... Ele-i înghit pe luntrași...” Mihai ajunse pînă lîngă pieptul ei să-i sufle greul între ochi, apoi rămase încremenit pînă ce femeia se strecură ușor spre Urvan, să-l aibă zid, s-o apere... Se rupse ceva în mintea lui Mihai și ceasul dinainte rămase să se continue altădată, după ce avea să se trezească. Mihai se puse în cojocul lui, lîngă vatră, rășchirat ca pe o roată de pedeapsă. După o vreme, străinul o punea moale, de cealaltă parte a vetrei, pe femeie și începea să o sărute cu patimă, pe gît și lîngă umăr.

*

Mihai visa că trece în apă cu mîinile întinse și nu și le mai vede de la cot mai departe... și nici picioarele nu și le mai vede din jos de șolduri... apoi simți că-i închis într-un ou, într-unul din ouăle peștelui pe care-l prinsese

cîndva, Urvan. Un pește cu cioc de pasăre.

Și a venit ziua Nunții.

17

ZIUA FURCII... Nu se zăreau casele. Era la ceasul ziuă cînd luna e aprinsă și soarele încă prea departe de răsărit. Sărbătorile iscate sîmbătă seara în trei oase, să răscumpere, să se răscumpere dintr-o vreme potrivnică, intraseră în oboseală. Țipetele ritmice care cutreieraseră cu ecourile lor ulițele Ciulpăului se transformaseră în murmure, topind îndărătnicia cu care fuseseră pornite într-o molcomă împăcare cu vremea schimbătoare a primăverii; un ritual chinuit dinaintea începutului, menit să purifice și să întinerească, prin iertare. Un ritual al întineririi care-ți cerea să arzi nebunește pînă la istovirea ta și a iernii pe care o purtai în vine, ca mai apoi, să vezi copilul, restul de copil din tine, crescînd, și așteptîndu-se să crească, să treacă de pragul dragostei în lumea celei de a doua neîmpăcări. Vina, pentru că trebuia să fie cineva cu păcat, o purta nesăbuița Vlascilor. Ei fuseseră partea de preaplin, cu mîndria lor oarbă care-i trecuse peste semnele potrivnice ale ultimelor zile, și-i mînase încăpățînați să-și caute legea în afară din sat, la un străin care nu le știa datina și credința. O nelegiuire mai grea decît orice potop și pîrjol, pe care n-o putea pedepsi nimeni, pentru că Vlascii nu se luaseră an piept cu nimeni și nici nu s-au pus de-a curmezișul satului să-i mute casele și ulițele, să-i scuie oamenii. S-au pus de-a curmezișul semnelor vremii și asta — pentru cei mai bătrîni — era mai rău. De aceea nu băuse Maria, de aceea nu dormise în noaptea de sîmbătă și-i îmbucase trupul străinului, ca măcar trupul să i-l facă părtaș la nelegiuirea ei cu Vlascii. Și dacă în noaptea aceea, supărării lor nu i-au dat un nume, și dacă n-au măsurat-o să-i afle locul pe un fir al urii, de bună seamă că numai vîntul, cețurile și ploaia ori alunecușul fusese pricina. Pe ele le-au numit în poveștile lor, din cele trei case, pe ele le-au făcut vinovate de soarta ciulpăoanilor și de dorul de nebunie ce i-a apucat pe toți deodată, dor iscat din nimic, așteptat parcă. Singură, Maria simțise, în trezia ei, durerea ruperii de sat, și ura lui care o caută și-o ajunge prin somnul beat al lui Mihai, pe cînd ea, femeia, se iubea cu străinul, și după aceea, cînd îl lăsase pe uriaș dormind și-i căutase, cu o lumîinare aprinsă, chipul băiatului lui Cure să se încredințeze că doarme... și nu-l mai aflase nici lîngă vatră, nici în cealaltă cameră, nici în pridvor. Nicăieri. Atunci încă, mai simțise durerea ruperii de sat, dar tot n-o ajunsese rușinea, ci teama. Tema că unul, Mihai, nelămurit nici el de rosturile sărbătorii lor păgîne, este

în drum spre casa Vlascalui să împlinească, prin somn, pedeapsa dată în noaptea beată a Ciulpăului de către întreg satul cuiva, pentru nesăbuiința de a se fi opus soartei...

*

...La ziuă, Maria umbla de năluca spre casa Vlascalui să-l afle, să-l mai găsească în viață și să-l ascundă pînă-n ceasul munții.

Fierbea pământul satului sub casa Vlascalui, fierbea și-i întorcea pe toți cei dinăuntru în așternuturile lor. Maria bătea în porți să-i scoale, să-l caute pe cel pedepsit, pe Costa, și pe ucigaș, dar cîinii de abia atunci apucaseră să se trezească.

Vlascu, bătrînul, a apărut sus, în fereastră, și nu i-a deschis.

*

În celălalt capăt de sat, sub casa Paraschivei, înghețase piatra ca pentru mireasă de șaptespe ani, s-o țină departe de viață încă o noapte și o zi, cîteva ceasuri, și după ce s-or desface porțile să o lase slobodă în mîna unui singur om, pentru el, unul, să-l bucure, să se bucure, după obiceiul dat.

*

Maria rămase sub porțile Vlascalui să-l apere măcar așa de Mihai, de pedeapsa neamului lui Cure ajunsă în noaptea aceea a întregului sat. La Urvan nu avea de ce să se mai întoarcă decît un om slab. Se ridică să plece... își spuse: „Să păzesc niște temători care se apără cu moartea?! ... Să caut năluca lui Cure cel tînăr?!... Să-ni caut somnul, la ceasul ăsta?... somnul lîngă zălogul meu cu viața, singurul meu zălog, Ana, zălog pe care l-am vîndut în două rînduri cu cîștig?... o, Doamne! D-apoi cîștigului nu-i pasă de haina cernită. Ba o chiar luminează...” Porni spre casa Paraschivei, să ajungă înainte de ziuă, să-i scoale pe ceilalți și să le dea cîte o treabă, că-n ziua nunții sînt destule de făcut și-ntotdeauna oameni prea puțini. Pe drum auzi mersul unui om, apropierea lui. Se opri, să-l lase să treacă pe lîngă ea. Se gîndi că va fi fost Mihai cu vreo bardă spre casa Vlascalui și bătu înapoi spre casele mirelui să le apere și să-i scoale la vreme. I se păru ca aude pași venind și din urmă, peste rostogolul albiei rîului care prinsese să se rupă cu apă, cu apa tulbure a ploii. Șopti cu teamă: „Or fi venit nălucile, frații lui Cure, toți... Mihai i-a chemat să se răzbune!” Un glas greu de băutură lovi de departe, de dincolo de spusa pașilor: „Vlascule, scoală!” Apoi chemă altele să strige, să-l scoale pe socrul mare. „Scoală, Costa!” strigă un altul, de peste rîu.

Deasupra negrelii norilor cerul prinse un roșu vinețiu.

„Desfă porțile!” strigă aproape de Maria o umbră pe care n-o ghici. Începură să se știe acoperișurile caselor, apoi căciulile oamenilor care veneau. „Ieși, Vlascule, pînă nu-i ziuă!” strigă cineva din susul uliții. Maria era ajunsă în poarta Vlascului și o apăra cu mîinile desfăcute, fără puțința de a striga după ajutor. Acolo o găsiră, pe poartă, vedenie holbată roșu-vinețiu spre soarele de dimineață ca aceea pictată pe tîmpla bisericii. Se strînseră în jurul ei, unul în altul, mai aproape, nădușit, să descuie cu ea nunta ce avea să înceapă după prînz. Maria îi vedea bine pe toți, le vedea oboseala din ochi, patima slobodă, și-n spatele lor, vedea femeile, oprite neputincioase ori bucuroase de răzbunare, cîteva din nevestele netrebnicilor. Către ele strigă Maria: „Luați-i, culcați-i!... Pîn-or bate clopotele, să doarmă! Întoarceți-vă ca oameni! Toți! Veniți tot satul să facem o nuntă cum n-a mai fost!” Bărbații nu se clintiră. Unul care era mai departe de Maria strigă: „Dacă e să fie cum n-a fost, atunci să începem acu!” Femeile rămăseseră în urma bărbaților lor mute, cu brațele peste piept, să vadă cum s-a termina și să le afle Maria gîndurile să se teamă de ele și de copiii lor și de neamurile lor, și de oile și cîinii lor să se teamă din ceasul dimineții aceleia mai departe. „Strigați-i!” țipă Maria. Se pierduse. O clipă se pierduse și vru să-l strige pe Vlascu. O fulgeră gîndul că l-ar fi putut pierde și pînă la o împăcare ar mai fi trecut un an în care Ana ar fi putut să-i fie furată, ori să se mărite după vreun nevolnic. „Ferește-te să-ți ai potrivnice femeile satului!” își strigă singură, înlăuntrul ei. Îl căută printre ceilalți pe Mihai a lui Cure. Nu-l găsi. Apoi Maria se liniști. Simți că trecuse ceasul rău, se întinsese prea mult amenințarea ca să o mai sperie. „Veniți la amiază, strigă peste capetele bărbaților — la supă caldă și berbec fript!”.

Zidul bărbaților se puse în mișcare. Dădură înapoi fără să se întoarcă. Se dădură înapoi ca din fața unei minuni dar se loviră cu spatele de zidul femeilor lor, rămase neclintite. Acelea, simțindu-și perechile pe-aproape, prinseră glas: „Ce căutai la Vlascu de noapte? Ori poate tu te măriți cu Costa?”... „Ai băgat batjocura-n oameni! Ce cutreieri noaptea?”... „Cu cît ai vîndut-o pe Ana?... Dacă moare Ana, oaie se face, oaie stearpă...”...

În fereastra casei, sus, deasupra tuturor, apăru fiul de-al doilea al Vlascului, Chioru, în vreme ce bătrînul coborî să descuie poarta să-i lase pe oameni, dac-or mai vrea, să intre în curte, să-i ospăteze cît vor vrea și cît vor putea. Maria păși sigură peste piatra curții. Vlascu îi îmbie pe oameni să intre. Femeile de-afară își prinseră bărbații de după umeri și-i întoarseră spre casele lor. „Veniți !” — striga Vlascu. În fereastra casei, Chioru rîdea, să-l vadă toți cum rîde și să-i știe risipiți. Avea să-l lovească cel bătrîn pentru

rîsul lui neghiob, cu palma întoarsă pe noduri avea să-i lovească, să învețe să se bată în viața lui numai cu un singur om, întotdeauna cu un singur om, să-i mai rămînă și lui o bucată de noroc.

Curînd, peste întregul sat avea să se aștearnă o liniște de miez de noapte. Abia atunci, pe lumina soarelui, porni Maria spre casa Paraschivei să scoale mireasa, să o îmbrace, să-i caute șuba de drum, cea albă, să-i lege cununa, să i-o împletească. Pe cînd ajunse la poarta Paraschivei, sosi din urmă căruța Vlascului, cu scaunele în piele, în drum spre Jira, unde-și dormise noaptea popa, unul de la marginea Burnei, adus de vineri, în locul lui Vasile. Maria rămase cu ochii pe urma căruței pînă ce o văzu trecută de podețul de peste rîu. Atunci, de abia, o ajunse oboseala și moleșeala poveștilor, își căută fata, și-o spălă, o puse să se pieptene, apoi o îmbracă, iar și iar, ca la șaptesprezece ani, ca prima oară... După ce o găti, se puse în spatele vetrei, în mijlocul furnicarului de oameni ce loveau și mutau vase, oale, ploști, câni, să ațipească un ceas. Numai un ceas, cît să viseze nunta Anei așa cum ar fi vrut-o ea.

*

Maria era încă în camera din urmă cînd intră Costa ca la casa lui, la dreptul lui, să se culce lingă nevastă, să se bucure de ea. Cinaseră ca într-o seară obișnuită, ouă, slănină, ceapă și pîine, băuseră țuică și vin. După plecarea Mariei, Ana intră în cameră, și-l văzu pe Costa dezbrăcîndu-se și punîndu-se-n pat să o aștepte. Se supuse fără rîvnă și mai înainte de a fi început să se despoaie, stinse lampa. Costa o apucă în brațe, să o strîngă, să și-o lipească de trup, să-l tulbure în noaptea aceea sfîntă, fără popă-n sat, să i se întoarcă sorții și să pice femeia grea, să n-o mai vorbească lumea de stearpă, să-i nască Vlascului un fiu, ca orice femeie de om. Ana îl cuprinse cu brațele pe după spate ca la joc, ca la un joc de doi, în sărbători, la hora satului, să-l aibă atît de aproape cît să o știe lîngă el și atît de departe cît să-l chinuie ca n-o poate ajunge oricît ar fugi. Costa ar fi bătut-o mai degrabă, ar fi dat-o jos din pat și-ar fi bătut-o, și-apoi, așa, încălzită ar fi pus-o-n pat să-i asculte trupul. Așa ar fi făcut dacă nu i-ar fi auzit, din cealaltă cameră, pe frații lui umblînd după culcuș, îi mai rămase să icnească nădușit și să se lupte, ca atunci cînd tai un copac și nu mai ai răbdare, cînd tăiat de jumătate te apuci cu brațele de el, să-l rupi, să-l vezi doborît, să te bucuri nu atît de folosul luptei, pînă la urmă, cît de osteneala ei... Ana își trase brațele și le lăsă resfirate peste pat. Trebuie să fi fost aproape de miezul nopții. Femeia îl simțea umblîndu-i prin trup, răscolindu-i-l, fără să-i tulbure limpezimea ochilor, îi ținea ochii deschiși și se întreba (încă o dată ajunsese să se întrebe, după ce la fereastră și-apoi pe cînd se dezbrăca își spusese ca viața

ei, din ziua aceea, prin moartea vacilor intrase pe un fâgaș știut, se întreba dacă se mai puteau numi bucurii văduvia și foloasele ei: agoniseala, mereu aceeași... Dragostea, furia oarbă a lui Costa îi adusele într-o clipa îndoiala. Atît, o îndoială prin care uită o vreme, cît ținu căldura neagră... Apoi, cînd se simți eliberată de greutatea lui Costa, să creadă ca e iarăși văduvă, cu încă un mort arături de ceilalți, îndeplinind ritualul vieții ei. Deodată se văzu limpede, dansând deoparte de hora satului, singură, un joc nou, știut numai de cîteva femei bătrîne și uituțe acum, de la care ciulpăoanii nu puteau să învețe nimic, și nu învățaseră niciodată, așa cum te ferești de un adevăr ce stă pus în calea legilor știute de tine.

*

La miezul nopții, cînd ar fi trebuit să se adune sătenii în gruiul bisericii cu bărbații în față, doi cîte doi, primii cu un coș de nuiete plin cu flori, după datină, să bată în ușa casei cu turlă, să li se deschidă și să intre pe două șiruri pînă în fața altarului; la miezul nopții învierii, cînd femeile puse pe două rînduri aveau să vadă de afară și să asculte de acolo vorbele lui Vasile, departe de bărbații lor, în spatele celor cîțiva rămași în sat și-al tuturor copiilor satului puși tot după datină, pe două rînduri între bărbații și femeile satului... La miezul nopții, în anul acela, cînd satul bea păcătos, sau dormea, bătură clopotele. Un murmur lung, mutat din casă în casă... uliți despletite, femei șiruind, albe în bătaia lunii... vești, vestea, de la Paraschiva, din capul satului pornită: „S-a-ntors popa Vasile !... într-un fiacăr negru de oraș, din ăla cu care se îngroapă morții... sau se plimbă cei vii...”

Și mai bătură încă o dată, pînă către ziuă, pentru Boacăță.

20

FILIPUL CEL MARE... Urvan povestea:

„...Dimineța, soarele ieșea abia după ce ajungeam departe de pămînt. Îl vedeam rotund pe rotundul apei, cu coada ochiului, și întindeam năvoadele, niște sfori lungi, împletite, pe care le lăsam în apă. Făceam un cerc cu bărcile noastre, un ocol cît jumătate din Ciulpău, să întindem năvoadele mari, cele de zile bune. Vîsleam apoi spre soarele ridicat deasupra apei, rupt de noi, desprins de calea purpurie pe care o deschidea, să ne orbească, pe luciul apei. Alunecam spre el tîrînd după capetele sforilor lăsate-n ape, năvodul mare, să se facă pungă dedesubt : nu vedeam, dar știam ca se face pungă să adune toți peștii la un loc, să-i sperie din calea altor pescari, apoi să-i strîngem în țarcul sacului nostru. Trudeam o zi pentru asta și mîncam pești

uscați și trecuți prin sare, să ni se umfle pielea gurii, să ne pară pînă și aerul de mare dulce, și apa mării ca o rouă. Ne venea să coborîm din bărci în apă, ca netoții, să le vopsim repede ca de sărbătoare, acolo, pentru ziua aceea, pentru liniștea ei, pentru bogăția de pește pe care o vedeam cum se itrînge în sacul nostru. ...Bărcile aveam să le vopsim altădată, cînd veneau sărbătorile de da țarm, cele femeiești, cum le ziceam noi. Le vopseam beți de rom și veseli de necazul prapionirii în mal. Le vopseam cu smoală și trăgeam o dungă albă, cît să știm ca pot duce fără să se scufunde, și nu ne gîndeam ca linia aceea de-o palmă era hotarul dintre viața și moartea noastră. Nu ne gîndeam la asta de beți ce eram. Hrisogon, Gordie, Kirhan, Avacum, Alfeu..., ortacii, vopseam pe rînd, cu ultimii trei, cîte o bucată de linie albă, să știm ca am lucrat la fel de mult, numai de aceea, fără să ne gîndim ca-mprejmuirea albă pe oare o trăgeam ne lega în aceeași casă ...Femeile frigeau pește, fierbeau pește și se găteau. Era doar sărbătoarea lor, și pentru ea se găteau, pentru ea își spălau copiii, ca apoi să meargă, toate, cu pruncii de fuste, unde să mulțumească, fiecare Dumnezeuului iei, pentru viața noastră, a bărbaților care ne-am mai întons. Ce știau ele!? Mergeau la biserici să mulțumească cuiva, să se roage apoi aceluiasi, să ne mai ierte căite va drumuri pe apă. Acolo să rămînem vii, de parcă femeile noastre ar fi vrut să murim pe pămînt, ca oamenii, nu ca niște pești... Prostii... Noi ne bucuram cînd le vedeam pleocnd, iar Kirhan scotea dintr-un buzunar ceva de dulce, de la neamurile lui, să ne înmoaie gura și să ne taie acreala romului. Alfeu scotea din sîn sticla de rom furată de la masa pusă, acasă la el, să fie pe cînd s-or întoarce ai lui de la biserică. O desfunda și strtiga: „Ahoel!”, îi răspundeam: „Ahoel!” Cu nădragii sulflecați, cu spinările arse de soare, cu picioarele în nisip, arătam ca niște slugi la balul slugilor... Slugi de femei și de oameni care stau cu picioarele pe pămînt. Ne bucuram ca sîntem singuri pe uscat ca și în luntrea noastră, unde puteam vorbi de femeile pe care le iubeam, cîstit și tare, fără să mîniem pe cineva. Ne vedeam la un loc și începeam să strigăm mumele iubitei, cine știe de cîte ori, vreo tîrfă din circiurile prin care treceam, dar alea n-aveau alte nume decît Ianca, Ondia, Marta... fără vreun neam, și nu ne putea judeca nimeni pentru atît. Ca și alea vor fi fost fidele unor pescari muriți prea devreme, și, din asta, cu familiile risipite. Vezi tu, pentru un cîrcel din acela de soartă se rugau nevestele noastre... Noi beam rom și strigam cîte un nume: Marta. Cu picioarele în nisipul de la marginea apei, acolo unde mai erau încă legile pămîntului, oricît de beți am fi fost n-am fi șoptit mai mult decît un nume: Marta! și MARTA am scris pe barcă, să se înfurie nevestele noastre pe care le chemau: Maria, Ana, Filonia, Keny, să se

înfurie toate pe fiecare dintre noi, cînd s-or întoarce de la bisericile lor, să nu știe cine a scris Marta și cine a spus Marta și să ne cente pînă după cină, pe fiecare numai pentru Marta, iar noi să răbdăm pînă în cealaltă zi, cînd luam barca și plecam spre soare, înaintea lui. De-abia atunci încăpeau în vestele noastre și copiii noștri să o ierte pe Marta, să o aștepte pe Marta, să o iubească pe Marta, fie cine va fi fost, numai să ne fie de noroc pe toată viața și să ajungem bătrîni, legați de pămînt și de fustele babelor noastre, cînd să de spunem, degeaba, ca o poveste despre delfini: cine a fost MARTA... Am venit pe pămînt înainte de a fi bătrîn...”

*

Cînd ajungea cu povestea aici, Urvan se întorcea cu spatele spre ceilalți să poată spune pînă la capăt: „Am venit pînă la mijlocul pămîntului, în năvodul munților, să știu că nu mai văd diminețile înaintea soarelui, și rotundul lui peste rotundul apei...” Mihai stătea în cealaltă cameră și asculta prin ușa lăsată deschisă. Cosita, Grigore și bătrînul Vlascu rămîneau țepeni și nedumeriți în fața negustorului lor care, în loc să-i îmbie, să le arate curelele și hamurile cele noi, aduse din Burna, le spunea cîte-o plămuire de-a lui, ca o femeie rămasă-n sat o vară întreagă, cu pustiul gospodăriei în jur și cu trei, copii, ori patru, căroră seara, ca să le astîmpene visele, le spunea cîte-o poveste știută sau inventată de ea; o poveste care se petrecea aproape de Ciulpău, prin munți, pe văile Ursului și-a Cioartei, dar altădată, de mult, cînd ei, cei mici, nu erau încă născuți. Dacă-l vedea molcom la mers, pînă și bătrînul Cure ghicea ca Urvan avea de gînd să spună o poveste de-a lui, de pe cealaltă lume și se trăgea după ușa din pridvor să-l asculte de acolo, să bea, să se înspăimînte ca un prunc și, pînă la urmă, să le spună Vlascilor, la plecare, ca și cum n-ar fi avut niciodată ceva unii cu alții, să le spună: „Să-l punem popă! Știe ce vorbește! Așa va fi dincolo, îți vedea voi !” Și vorbele lui Cure li se puneau în spate celor trei ori patru Vlasci, dacă era cu ei și Chioru. Ultimul venea numai iarna, pentru ca dintre toți, doar Chioru ținuse, și după îmbogățirea familiei, să fie, mai departe, cioban.

Mihai suferea greu poveștile lui Urvan. Îl furau, îl rupeau de prăvălia lor și-l purtau aiurea pînă noaptea. Într-o zi i se pusese în drum uriașului să-i spună: „O să plătim scump tîrgul dumitale cu poveștile!” Poate ar fi vrut să-i spună altceva, dar simți că asta oricum trebuia spus... Mihai, cu tatăl dat în patima beției, cu mama nălucă holbată, cu doi frați morți și cu casa vîndută străinului, nu mai putea să roage. După toată ura celor din neamul lui, adunată, apoi mulsă zgîrcit, să nu apuce să se răzbune, ridicase în el un meterez

— mîndria, pe site care nu mai putea să treacă decît într-un ceas de nebunie, dînd foc casei și fugind. Altă dată îl opri pe Urvan să-i spumă: „Ai zis ca vom cîștiga! De ce ai vrut să pierd lingă tine, să-ți fiu părtaș la pagubă?!” Străinul nu-l prinse de umeri, ci-i spuse: „Vom cîștiga, mai rabdă puțin. Zilele trec oricum. Dar dacă nu te poți ține, uite, ți-oi cumpăra eu șeile și doi saci cu sare. Să mi le vinzi!... Mîine le voi aduce înapoi, și poimîine voi veni să le cumpăr, din nou, să mi le vinzi și atunci... O să facem jocul așa pînă ce nu va mai intra în prăvălie nici unul din neamul Vlascalui și nici Maria... Din ziua aceea, mai departe, poți să știi ca vei fi bogat!”

Suna a poveste cu pești, dar dacă Urvan zicea asta, omul care venise din altă lume, putea să încerce, că mai mult tot nu avea de pierdut... Și apoi, nimeni nu povestise pînă atunci, în Ciulpău decît despre una și aceeași lume cu munți și dealuri, cu livezi și ceturi, cu furtuni și clopote de biserică, toate ridicate sus spre cer... și despre cealaltă lume, care era la fel, cu aceiași munți și dealuri, cu livezi și ceturi, cu furtuni și clopote de biserică puse cu capul în jos, fund în fund cu cele de pe lumea asta. Puteau să fie, deci, și alte lumi decît cele știute, și chiar dacă lui Mihai nu i se părea prea important, îi dădea o speranță.

În ziua următoare îl opri pe Urvan să-l întrebe: „Și care-i tîlcul?!...” Străinul spuse: „Să deprinzi negoțul, să vadă lumea ca iese marfa din prăvălie, să vadă, să creadă ca aduc alta, mai bună. Să nu mai umble cu căruțele pe la tîrgul din Burna. Să creadă că-i mai bine să umble-n șa decît pe o pătură zvîrlită pe cal, să știe că unul e cuiul luat de aici și potcoava adusă aici decît acelea luate, în fugă, de jos, din celălalt sat, de la covaci... Să nu gîndești cu sufletul ca n-ai putea face negoț... Să-ți mai spun?!...” „Taci, și hai să-ți vînid!” ...Primul intră Mihai, iar după o vreme, Urvan, ca un străin, întrebă de țuică, ceru o sticlă, o destupă, o plăti, băură amîndoi. Străinul cerceta atent șeile, curelele și hamurile, cuiele și sarea de parcă nu ar fi fost ale lui, cumpărate din Burna.

Cînd ajunseră cu băutul pe la jumătatea sticlei, Urvan spuse: „Ai auzit că s-a întors în noaptea învierii Vasile, să-și țină slujba?... Mare om și de treabă. Am să-i plătesc ceva și nu știu cum s-o fac... Pe el nu l-or atinge. Nu. N-au cum să-l atingă, n-au de ce să-l apuce ca n-are copii. Răul te apucă de copii să te poată trage cu totul, să te piardă... Dă-mi șaua roșie și cealaltă! Uite banii... După sare am să vin mai tîrziu...”

*

Îl văzură femeile trecînd prin sat cu șeile subsuori și cu hamurile de gît. Îl văzură și Vlascii cărînd sacii cu sare în spate și își spuseră: „S-au certat, și-acu străinul își ia lucrurile înapoi !”

*

În cealaltă zi îl văzură trecînd în sus, spre prăvălie cu șeile subsuori și hamurile, altele sau aceleași, într-o căruță, și oamenii au zis: „S-au împăcat!”

*

Abia a treia zi, cînd îl văzură din nou cu hamurile după gît și cu șeile subsuoară mergînd spre casa lui, au pornit, pînă și ai Vlascului, să-și sucească gîndurile în fel și chip, fără să afle un răspuns.

*

A patra zi îl socotiră beteag la cap și-și aduseră aminte de plăsmuirile lui cu apa și peștii și-și spuseră (Vlascii, că numai ei știau de firul lor) să nu-i mai iasă în drum că de bună seamă era bîntuit de urît, ori numai de vreo vedenie... Maria se rabdă, și ea, să nu-i treacă pragul casei pînă în a patra seară. Intră ferit, îl găsi singur, ascultîndu-și gramofonul. „Mi-i da sare pentru oi?” „...Are Mihai la prăvălie, mîine, cînd deschide!” Astea și le spusese în loc de „bună seara”, ca Maria să-l știe pe străin cu mintea la locul ei. Abia atunci se așeză și începu să-l scotocească, să-l afle înlăuntrul lui. Urvan rabdă o vreme, apoi se mînie și-i spuse: „Vînd și cumpăr, ce ai cu mine? Dacă unul vrea să-i vînd șei și să i le duc acasă, le duc, nu mi-i rușine, da-n ailaltă zi trebuie să fug la Burna să cumpăr altele pe care să le pot vinde. Asta-i!”

Maria se porni să rîdă, îi puse mîna pe față să știe că-l crede mincinos. Urvan nu se clinti. Spuse: „Ți-or plătit vacile? Ți le-or plătit? sau ți-a fi de-ajuns un om mort, nătîng cum era, pentru o ciurdă de vaci!” Femeia își trase speriată mîna și vru să plece. Omul o apucă de fustă și-o aduse spre el, s-o aibă și să uite că-i singur, să nu-i mai pese de tîlcurile vorbelor.

Înnoptase. Maria urca spre casa Vlascului. În suflet îi mai sunau ultimele vorbe ale străinului, spuse șoptit sub ureche, pe furnicătura gîtului: „În iarnă, auzi, în iarnă... să treacă jumătate de an de la nunta Anei, atunci l-om chema pe Vasile, aici în casa ta, peste care am făcut-o pe a mea, să uiți de Goran...” Își trecu mîna peste broboadă și-i fu ciudă ca la ceasul acela Mihai își ținea prăvălia închisă. Ar fi luat totul, i-ar fi cumpărat și masa și țuica, și sarea, și chimirul de peste pîntec i l-ar fi cumpărat, și șeile, pe toate șase sau cîte vor fi fost... „Să uiți de Goran...” Nu-i mai păsa de Mihai și de ortăcia lui cu Urvan, nu-i păsa că banii pe care avea să-i dea se rupeau în două și numai o jumătate din ei se întorceau la Urvan... Nu-i mai păsa nici de gura celorlalte femei din sat care o văzuseră, și-or mai vedea-o și a doua zi

ducând în căruță șeile și sarea și curelele... Nici de Ana nu-i mai venea să își aducă aminte și nici de socoteala pe care și-o tocmise: să se bată în judecată cu Boacăță, sau să și-i facă slugă, pentru vacile moarte, cu tot neamul lui. În seara aceea îi fusese de-ajuns străinul așa cum era, cu toate poveștile lui de copil.

21

GHILICUL VECHI... „Nu-ți faci corabie să treci un tău!” spusese cîndva Mogu, fără să-l fi întrebat, mai apoi, vreunul dintre ortacii lui ce era aceea o corabie. Și nu l-au întrebat de mîndri ce erau. La urma urmelor, cum să fi întrebat ei, care aveau oile, pe unul fără oi, pus ca baci numai pentru că era bătrîn și iscusit. Pe vremea aceea urcau la stîne, vara, toți patru bărbații Vlascului. Tatăl și Costa coborau o dată pe săptămînă, miercurea, cu buțile pline, cu lîna tunsă, ori numai să aducă din sat merinde pentru cei de la stîna. Coborau o zi întreagă, joia stăteau în sat, uneori și vinerea, iar sîmbăta, dis-de-dimineată plecau înapoi, să ajungă pînă la ceasul nopții. Și pe un drum, și pe celălalt șirul arăta la fel: în față mergea Vlascu cel bătrîn, urmau trei cai cu desagii în spinare, doi cîini, alți patru cai (ultimii erau ai sătenilor cărora le țineau oile, ai morarului, ai popii, și-ai unui vecin, pus cu casa între moară și casa lui Boacăță. Despre ei se știa că-s veri de-ai morarului și-l ajutau cu treburile, primul, la moară, iar celălalt învățase tăiatul copacilor și despicatorul lor în fișii lungi pentru șindrila). Ultimul din șir era Costa, urmat de Ursu, un cîine flocos cu coada tăiată, să fie rău, să muște pe oricine s-ar fi apropiat de șirul cailor ori de turmă. Așezat pe drumul știut, șirul cailor cu cele două capete și paznicii săi mărunți și răi, arăta ca un vierme, zgîncit la trup și molcom în mers, gata oricînd să se apere; un vierme de brad ce lăsa în urma lui șanțul negru al unei poteci.

Pînă-n sat, Vlascu nu-i spunea băiatului mai mare nici o vorbă și nu de teama că l-or auzi apropiindu-se fiarele pădurii, că nu-i atacase niciodată haita și nu le ieșise-n drum ursul. Costa îl vedea pe taică-su mergînd în față, mut, singur, netemător, și își dorea ziua în oare să-i ia locul, iar ultimul din șir să fie Chioru, cel mic. Vlascu nu se gîndea la nevasta lui, iar năluca ei nu-i mai tăia calea de mult. Nu se gîndea la nici o femeie și se ferea să se greșească și să-și aducă aminte de vreuna. Fiul său, Costa, se gîndea la toate, fără dor, numai pentru ca mergeau spre sat și acolo aveau să dea de ele. Le vedea trecînd scurt peste uliță, ori stînd cu picioarele în apa rîului să spele cu cenușă albiturile de pe oamenii lor ori celelalte în care aveau să se țină peste iarnă. Le vedea de sus, să se obișnuiască cu ele, cu toate, și să se

poarte în sat, cu fetele, așa cum trebuie, să mi-l apuce dorul de vreuna, să se poată întoarce limpede la stîină. Niciodată nu aflase ce-i, trece prin cap celui bătrîn și, ca să se știe împăcat, își spunea mereu: „Așa va trebui să fac și eu!”

*

Peste trei zile, viermele pleca înapoi, cu același pas molcom, cu aceeași urmă săpată în iarba dealurilor și peste piatra muntelui. Vlascu cel bătrîn putea să tacă o zi întreagă, chiar și atunci, cînd poposeau în văile să-și adape caii și mai sus, după masa, cînd beau pe rînd din ochiul unui izvor. Izvorul Cioatei, așa-i spuneau pentru ca acolo, la începutul pîrîului, era un copac trăsnit care stătea rășchirat peste apă. O fîntînă de-un cot săpată în trupul muntelui, să-și bucure animalele. Acolo, viermele se aduna de jur împrejurul lacrimii reci să se adape prin toate gurile lui dintr-o data. Vlascu aplecat, doi cai la stînga, un cîine lîngă capul lui, în dreapta, alt cal, Costa, ceilalți cîini și ultimii cai, puși în cerc, cap lîngă cap, suflu lîngă suflu, să se răcorească. Nici pe drumurile de întoarcere, Costa nu ghicea ce-i trece bătrînului lui prin minte, dar nu se mai întreba și nici nu căuta să-și răspundă. Pe drumul de întoarcere, Vlascu urca mai slobod și-i auzea mereu vorbele lui Mogu, pe care avea să le spună și el copiilor, la foc, în seara aceea, ori înainte de plecare spre sat: „Păstrați-vă întregi, nimeni nu vă mai poate face la loc!”

Pe vremea aceea, Vlascii erau niște oameni din satul Ciulpău și nu cei mai din față, cum aveau să fie peste cîțiva ani, cînd nu mai trăia Mogu și numai Chioru se ținea de păstorit.

*

Seara, după mulsul oilor, cînd ajungea și viermele la stîină, se așezau în jurul focului și Mogu povestea:

„Un om avea de trecut ape și munți. Se născuse pentru asta: să-și caute liniștea, care-i era departe, peste ape și munți. Și nu știa cine-i Liniștea și ce îi va da în schimbul drumului său chinuit, îi vedea mereu năluca, după cum avea trebuință, cînd bărbat, cînd femeie, cînd casă, cînd copil, cînd apă, cînd pădure, cînd mamă, cînd fată, mereu alta, și se bucura, în sufletul lui, că-i afît de bogată Liniștea, să i le poată da pe toate deodată, la capătul drumului, îl ploua, îl ninge, îl tăiau vînturile de coastă, îl huleau animalele pădurii, îl zgîriau frunzișurile, dar mergea mereu, de unul singur, spre Liniște, să le aibă acolo pe toate cîte le visa... într-o zi, pe o furtună de vînt, fără apă, se porni un pîrjol de la un trăznet și se trezi înconjurat de fum și flăcări. Se văzu strîns în cercul fierbinte, se simți uscîndu-se, pierind. N-o să mai apuc să-mi văd Liniștea, strigă și se zvîrli prin foc. În cîteva zile își obloji arsurile

și porni mai departe... în alt an dădu peste o așezare. Văzu oamenii, bărbați, femei, case, copii, Părinții lui nu erau acolo... Și nu-și mai amintea de ei. Umbla pe uliți să le dea binețe oamenilor, fără să-l bage cineva în seamă, ori scormonindu-l cu privirea pentru hainele ponosite ce le purta pe el. Începu să bată la porți să-și caute casa, casa lui, măcar aceea să-i fie liniștea, dacă bărbații și femeile îl ocoleau. Curînd fu zvârlit în afara hotarelor așezării, își spuse: Asta va fi fost Liniștea altcuiva! și porni mai departe să și-o caute pe-a lui. Așa ajunse la malul unei ape mari care fugea pînă dincolo de marginea cerului, întîlni un pescar întors de peste ape, care-l duse în coliba lui și-i dădu o bucată de pește afumat și-o cană cu apă și-i arătă locul de pe pămînt pe care se putea culca lîngă el și femeia lui. Înainte de a adormi, pescarul i-a spus: aici e marginea pămîntului, mai departe nu e nimeni, nici bărbat, nici femeie, nici copil, nici casă, nici pădure. Dincolo de apă e o altă lume. Poate acolo e Liniștea pe care o cauți. Eu o am aici. Îți dau barca, toți peștii pe care-i am și apă. Du-te !... Hoinarul spuse: pe voi v-am căutat, voi sînteți liniștea mea — un bărbat și o femeie, o casă și apa de la capătul pămîntului. N-am să pot să vă mai părăsesc... Noaptea pescarul l-a omorît pe străin, apoi, i-a făcut o groapă, lîngă coliba lui, și i-a pus un semn. În cealaltă zi, cît fusese plecat pescarul, femeia a strîns scoici să acopere mormîntul străinului cu ele, să-l facă al ei și să poată plînge. Cînd a terminat treaba aceea și-a spus: N-am să mai rămîn niciodată singură... Asta îmi va fi Liniștea!... Să nu mă mai tem pentru celălalt...”

*

După ce-și termina povestea, Mogu le mai, spunea: „Păstrați-vă sufletul întreg. Numai acu stă-n voi. Mîine va fi iarbă și-a trece în burta oilor, să facă buburuze negrie din ce-a fost rău îmi voi își lapte alb din ce a fost bun”.

Chioru, încă prunc pe vremea aceea, ocolise o vară întreagă buburuzele negre lăsate de oi pe pășune, de teama ca va călca în urîtul cuiva mort în sat. Asta pînă-ntr-o zi cînd îl ghici taică-isu și-l puse să curețe bătătura din țarcul oilor cea neagră și arsă, s-o curețe de buburuze. A plîns în ziua aceea Chioru, le-a curățat, apoi a oftat amarnic ca i-a fost dat și lui să fie ca și ceilalți, să-și mute în suflet toate păcatele strămoșilor.

*

După ce Vlascu cel bătrîn rămase-n sat, să-și vadă de gospodăria de jos, și să așeze locul pentru băieții lui, Mogu le împuiase capul cu o poveste în care satul lor, râurile ce se întîlneau în spatele morii, casele, fiecare, stau fund în fund cu altele, făcute spre o alta lume, unde rîurile sînt de pămînt

topit în fierbințeală, iar tot satul celălalt, care pentru ei era cu capiul în jos, în lumea lui sită tea ridicat spre miezul pământului. Un soare roșu rămânea întotdeauna nemișcat deasupra dealurilor, pădurilor și Ciulpăului întors, pe cerul de purpură de acolo ca la facerea zilei. Povestea se încheia prim: „Acolo vom sta, mai departe, în Ciulpăul întors și pe munții de acolo ne vom paște oile...”

Chioru, mai copil, putea să întrebe, să fie lămurit cu toții: „Dar de la noi, pînă acolo?” Mogu spunea: „E iadul, pămînt și pietre reci și coltoase, de care nu pot să treacă oamenii răi, n-au cum, pietrele pământului sînt strîmte și păcătoșii nu încap printre ele...” Atunci lua o cană și vărsa apa pe pămîntul ars din jurul focului. Spunea: „Cei buni sînt ca apa, trec, se duc iute și ajung dincolo într-o zi. Atîta le trebuie, o singură zi, în a doua își caută casa pe care au avut-o aici în sat, își caută oile, acolo-s multe oi, mult mai multe decît aici, toate cîte au pierit, că oile nu-s păcătoase; își caută cîinii și pînă să-i vină și ceilalți din neam, cei fără păcate, urcă oile la stînele din Croița întoarsă...” Și tot Chioru, de spaimă, mai întreba: „Mama zicea că popa Vasile a spus că oamenii se duc în cer dacă-s buni și-n iad, sub pămînt, dacă-s răi, să-i ardă...” Mogu se supăra de fiecare dată cînd auzea numele lui Vasile. Îl supăraseră pe el popii, întotdeauna, dar de cînd Vasile îi luase locul tatălui său, Itu, Mogu apucase un soi de ură pe tagma „alor negri”, așa le zicea, și a femeilor cu care se înconjoară, că numai femeile pot crede ca pămîntul se poate face aer să fugă în cer, și-apoi ele erau cele ce se simțeau nădușite de păcate ori vrînd să păcătuiască, să se știe iertate și să poată păcătui din nou, iar și iar. Îl întrebasese Chioru în seara aceea, dar le răspunsese celorlalți doi, că erau mai mari și puteau pricepe: „Ce știe Vasile? Ce poate să știe despre lumea asta un om care-o cetit pînă s-o smintit despre altă lume? (atunci lua în mină un obiect și-i dădea drumul să cadă) De ce nu zboară? De ce fug toate către focul de dincolo, ca doar sînt mortăciuni și cana și ciotul și buburuzele negre? Sau poate dincolo crede Vasile că nu ne mai trebuie așa ceva?...” Cu asta mergeau să se culce pe priciurile de lemn, să se acopere cu șubele, să doarmă. Mogu îi aștepta să se liniștească, să le mai spună : „Oricum, în sus sau în jos, cele două lumi tot una peste alta sînt... Aproape, habar n-aveți voi ce aproape...”

*

Ar fi vrut, ani de zile îi umblase prin cap asta, ar fi vrut să afle locul pînă unde ține viața lor de atunci și de unde începe cealaltă, să poată trage o linie, o linie aibă peste care să treacă numai atunci cînd ar fi vrut el. Nu găsisese răspuns și dacă trecea treaz peste miezul nopții își spunea: „la ce bun să știi

?” și adormea. Se trezea curînd de teamă că nu-l ajunge șuba să-și poată acoperi deodată tot trupul, și iar se punea să-și vorbească: „Dar ce-oi fi făcut înainte să se fi născut mama Fira?” Se strîngea să poată încape sub șubă, și tot i se părea că-i undeva descoperit: „Fire-ar a dracului de zgîrcită, că niciodată nu încap sub ea!... (se răsucea să-și caute altfel căldura)... Mai bine să nu te întrebi !... Dar dacă ești treaz și vezi cu ochii în sus și-n jos, cum să nu te întrebi?!... (trăgea de sub prici niște desagi și-i arunca peste el)... Deștepte-s femeile ! Ele-s deștepte. Nu se întreabă, fac... Fac o corabie pentru un tău pe care l-ar putea ocoli într-un ceas. Fac corabia și se gîndesc numai la ea și se bucură de corabia aia și uită pentru ce au făcut-o, dar nu le pasă. Și dacă bărbații, care le așteaptă la capătul celălalt al tăului să le aducă pita și sarea, vin suduind un ceas pe după malul tăului, femeile le arată corabia și plîng că bărbații sînt răi și animale flămînde, apoi le spun să urce pe corabie să caute acolo traistele. Așa le spun... Și se tot miră de ce-s așa de mînioși bărbații lor și pentru ce nu iubesc corabia făcută de ele... (se acoperea cu șuba și peste cap)... Deștept lucru să nu te întrebi, să faci, numai corabia...”

*

În ziua cînd află de nunta lui Ioan a lui Cure cu Ana, le spuse băieților Vlascului povestea cu corabia... Cînd îl auzise pe Ioan a lui Cure la stîna lui urlînd de moartea ascunsă în pîntece și-n gît, încă înainte să se fi întors ai lui, a urcat pe o ridicătură să-l vadă murind singur, să știe că-i otravă de muiere, pusă în ploscă de vinars. Noaptea i-au ținut priveghe la stîna lui Cure, au jucat muți în jurul focului, au lăsat cîinii să urle, caii să necheze și oile să se frămînte în nesomn. Dimineața, înainte de a se despărți i-a strîns în jurul mortului să vorbească : „Ioane, vei ajunge în celălalt Ciulpău, ia-ți oile în prima zi și du-te pe munte, caută-ți o nevastă și du-ți-o cu tine. N-o mai lăsa în sat cît ești tînăr, iar dacă apuci să o lași, n-o mai aștepta să mai vină cu merinde la tine, ca-i suferi, merindele or fi trecute, ca nevasta din sat n-are vreme și-și va face corabie să ajungă la tine peste tău, atîta are în cap. N-o bate, și n-o blestema, iubește-o și trimite-o înapoi, să-și bată-n cuie corabia, s-o vopsească, iart-o, ca pe tine te așteaptă... Dar să nu te atingi de merindele aduse de ea, să le arunci, să nu le dai nici clinilor, pe jar să le arunci... Așa-l auziseră cu toții, și Ștefan, fratele lui Ioan, cel dintîi mort al Anei.

*

În alt an, cînd au urcat Ana și Maria, Vlascu cel mic i-a spus Mogului ca Ștefan e însurat. Bătrînul s-a chinuit două nopți să-l ajungă șuba și tot nedormit a rămas din pricina frigului, dar îi treceau toate durerile ca simțea

pe aproape miros de femeie, în ziua cu pacostea, când trecuse Mogu spre stînele lui Cure să o vadă pe Maria și să afle despre sat, femeia l-a primit, l-a omenit cu țuică și cu slănină, apoi bătrînul a dat cu întrebările despre moartea lui Goran, să-l plîngă și să-și caute loc de vară pe lingă văduvă, s-o știe scoasă din calea păcatului cu feciorii Vlascului. Ca pentru el tot n-ar fi găsit Maria o iarbă să-l apuce nebunia.

Începuse o furtună grea. Grindină mare cît oul de pasăre lovea pămîntul să-l chinuie. Cel bătrîn a lui Cure era cu ei în colibă și tăcuse toată vremea. După furtună, Mogu se întoarce la stîna lui și tot drumul i se păru ca pietruise cineva muntele pe deasupra și acu vor trebui să aștepte un an pînă să crească o altă iarbă. Băieții Vlascului au sosit țepeni de frig, mai devreme ea de obicei. Erau pe jumătate înghețați și spuneau ca sus, pe coastă, a căzut grindina, apoi zăpadă. La cină, Mogu le-a făcut mămăligă și tocană, să le îmblînzească frigul, dar nu s-au întins nici unul la mîncare. Erau fierbinți, iar peste noapte s-au zbătut cumplit. Mogu a trecut din nou spre stîna lui Cure să-l roage pe acesta ca a doua zi să-și unească turmele și să le urce feciorii lui Cure la deal, iar pe Ana să vină să le facă de leac băieților lui Vlascu, să-i scoată din fierbințeli, în ziua următoare Mogu se ținuse după coliba lui Cure ca o știa pe Maria înăuntru și se întrebă, o singură dată, dacă le va fi învățat cineva pe femei cînd să facă luntrea de scăpare, dar nu-și răspunse, ci bău o înghițitură de țuică să se spele de îndoială, apoi să-și spună : „Știu ele mai bine, simt potopul, îl simt la vreme și dacă au de pus mai mulți oameni înăuntru să-i scape...” în ziua aceea fusese senin, ca după ninsoare. Mogu era în coliba lui Cure, cînd auzi de afară : „Să ne dați oile!” Cînd ieși din colibă îl văzu pe Ștefan a lui Cure, dat mai în față, cu cîinii împrejurul lui, și-l auzi strigînd : „Le-am luat pentru femei! Zece pentru Ana și zece pentru Maria!” Din fața taberei lui, Costa striga : „Să le dați ca altcum douăzeci de zile ți-om ține-o pe cea tînă, pentru fiecare oaie o zi!” Mogu își ridicase bîta să-i oprească : „Ți-oi da eu oile dintr-ale mele — striga spre Costa — Lasă muierea!” Cîinii prinseseră mirosul de sînge dinaintea bătaii și începuseră să urle. Turmele Vlascului și a lui Cure erau de o parte și de alta a plaiului. „Ți-o iau pe Ana — striga Costa — ți-o iau!” Striga pînă ce-l vedea pe Ștefan cu bîta ridicată pornind spre turma Vlascului. Lovi un berbec în țîțîna coarnelor și-l birui. A doua lovitură i-o dădu tot berbecului, să-l stingă. Costa sosi la vreme cu bîta ridicată în fața lui, să-l oprească de la omorîtul oilor și să-l cheme la bătaie de oameni. Oile Vlascilor, speriate începură a se roti în jurul celor doi. S-au bătut cîstit, dacă putea să fie cîstită o bătaie între un păgubit de oi cu mintea limpede și cu o femeie luată zălog și bărbatul aceleia. Mogu sări din nou între ei să-i despartă, îl

ținură oile, i se puseră sub genunchi în hora lor turbată din jurul berbecului mort și-al bărbaților prinși în bătaie, și-l tăvăliră sub ele să nu se poată pune în calea sorții altcuiva. Când s-au oprit și s-au tras de o parte și de alta a Mogului, Ștefan era la un braț de ochii bătrînului, cu capul spart, iar Costa ieșea printre oi spre ai lui să dea drumul Anei să-și mîne cîinii, să-i strîngă turma, să se întoarcă la stîină, să aștepte acolo... Să aștepte venirea lui Mogu.

L-au așteptat pînă la ziuă și n-a venit. L-au strîns a doua zi de unde-l lăsaseră. Acolo, după ce plecaseră oile, după ce-și luaseră mortul, acolo l-au ajuns ai lui Cure pe Mogu, l-au despuiat de haine, i-au lăsat nădragii pe opinci și l-au bătut. Să nu-l omoare, dar să nici nu se mai poată scula, în două rînduri a strigat că-i prea scurtă șuba și de două ori a adormit nădușit, gol în iarba brumată.

*

În seara celeilalte zile le-a spus alor lui: „Am fost pe dincolo, cinstit. Mi-am căutat loc pentru toi. Era și Ștefan acolo. Și își căuta doc de stîină. Am știut că a fost om drept și cinstit. L-am lăsat să mă aștepte. I-am spus că-i ultima vară cînd mai urc în Croiță și că pe iarnă, colo prin februar, vin și eu pe Croița întoarsă... Să vă feriți de cioplitura făcută de femeie. Mai bine așteptați potopul lîngă un brad și cînd veți vedea ca vine tăiați-l și ținieți-vă de el...” Chioru, mai puțin copil ca altădată, îl întrebă pe Mogu ce-i aia o corabie. Mogu-i răspunse : „Păcătosule, stai cu maică-ta în sat să te ducă la Vasile, să-ți spună acela!”

*

În celălalt an, cînd urcă la stînele din Croiță, Mogu se opri la mormîntul lui Ștefan, se puse în genunchi cu mîinile pe laturile crucii de mestecăn, ca pe umerii unui om, și spuse : „Ne-am înșelat amîndoi, Ștefane. Eu că voi muri, tu că nu vei muri niciodată. Ține-mi loc în Croița întoarsă, vin, la iarnă chiar am să vin...Uită-le pe Ana și Maria! Uită-le, că-n sufletul lor stă acuma planul pentru altă corabie. Mai bine-i unde ești, că acolo toate corăbiile muierilor se mistuie. Ale lor sînt făcute pentru apă, mu pentru foc. Focu-i uscat și cînd vorbesc femeile despre el nu-i decît apă, apă clocotită...”

Pe cînd se ridica să plece îl ajunse Maria, ieșită din colibă cu Ana în urma ei. „Blestemi, spuse femeia, te-oi blestema și eu!”... „Taci femeie, taci și taie-ți lemnul, că-ți trebuie mult lemn. Ca mîne vei trece dealul cu toate oile tale s-o măriți pe Ana cu Costa lui Vlascu, să-l pierzi și pe acela. Eu nu te-oi aștepta să văd. De-acu le știu pe toate... La ce să aștept să le văd, dacă se împlinesc?... Simt, așa-mi vine să simit, că ultima bătaie o să se țină între

Mihai și Chioru... Dar pînă atunci o să treci și tu, Maria, nu-ți vine să crezi acum, iute ai să treci... Și n-ai să ajungi pînă în Ciulpăul întors, n-ai cum, te-ori opri pietrele și pămîntul, între ele ai să rămîi. Aproape de fața celui alt pămînt, să-l vezi, dar să nu-l poți avea... Eu am să-mi trec peste ochii tăi toată turma. Asta să-mi fie răzbunarea pentru ceilalți, nu pentru mine, că n-am avut nimic să-ți împart”.

Pînă ce vorbise Mogu, femeia stătuse înțepenită, abia după ce-l văzu îndepărtîndu-se începu să-i strige : „Tu mergi sub pămînt, eu merg în cer!” și Mogu să-i răspundă : „Du-te!”

Peste noapte plouase și, la ziuă, pămîntul începuse a se zvînta. În fața Mogului, iarba, mușchii fumegau un aer sur și rece. Bătrînul fu cuprins de o cumplită ciudă pe tot ceea ce era în jur, pe toată lumea pe care el o gîndise o viață întreagă într-un fel, și care acum i se împotriva, îi rîdea că o știusese dată de partea femeii: „TE-AM MINȚIT!” La stîna, la cea a Vlascului, îl găsi pe Costa singur, ținîndu-i locul de baci. Mogu nu-i dădu bună dimineața, ci i se puse-n față, îl ridică de subsuori, să-l aibă drept, ochi, în ochi, să-i spună : „Te-am mințit! Păstrează-te întreg, ăsta ești acum, o singură dată! Te-am înșelat cu prostia mea. Lumea cealaltă e oriunde, tare aproape de noi... Să nu mai urci în munte! Stai în sat și fă-ți corabie. Un brad tăiat te ține pe apă numai o jumătate de zi... Costo, îți spun, corabia e o casă pe apă, și satul e malul la care s-a oprit să stea cîțva. Să nu crezi că-i altceva o corabie... Zece ani mi-au trebuit să aflu și eu ce-i aceea, și-am ajuns să o văd. E o casă. Făți-o cu cine vei vrea și să nu te întrebi! Să nu ajungi să te întrebi, că nu ți-a ajunge șuba știutelor tale să-ți răspunzi!... Fă-ți corabie, oricîte ar mai fi!...”

După ce îl slobozi din strînsoare pe Costa, Mogu se întoarce cu fața spre stînele lui Cure și șopti: „Toate se răzbună!”

V

JOILE IEPELOR

22

CEA MÎNIOASĂ... într-o vinere plouase către prînz, după ce se iscaseră cocoșii din tot Ciulpăul. Mihai a lui Cure coborî curtea să-l adune pe taică-su din dosul porții, să-i spună că nu vor mai veni Vlascii în ziua aceea și că n-avea pentru ce să mai bea. „Să urci în casa din fund!” îi strigă mai înainte de a-i lua sticla și de a o sparge de bolovanul cu care priponeau cîteodată

poarta să o țină deschisă. Bătrînul suferi să-și vadă sticla sfărîmată, apoi spuse: „Pe omul beteag nu trebuie să-l închizi, auzi?!... Lasă-l să umble, să se curețe de boală umblînd...” Era ud de sus pînă jos, după ploaia care-l găsise și-l tocuse mărunț în același loc de după poartă. „Pleacă atunci! — strigă Mihai — Ia-ți calul și du-te, urcă la stîna Croiții să vezi de oile noastre, să nu le taie!”... „Ba să le taie...”, bîguit, bătrînul și porni să urce greoi curtea, să ajungă în șură și, de acolo, prin pod, în livadă, spre marginea pădurii. Nevasta lui era pe undeva prin șart, poate la femeia Mogului sau pe altundeva, să se plîngă de văduvia ei nerăzbutată. După ce-l văzu dus pe cel bătrîn, Mihai porni spre casa Urvanului. Cînd trecu prin fața porții Vlascului simți înăuntru femeia, pe Ana, dar nu-și întoarse nici gîndul, nici privirea, de teamă că-ar fi ghicit careva din casă. Spre Urvan plecase cu treabă. Străinul îi promisese ca pe marți, încă, să-i aducă două căruțe pline, să pună prăvălia la loc; asta după ce Maria o curățase și de ultimul cui. Mihai a așteptat marțea, miercurea pînă spre seară și s-a dus, prima dată atunci, la casa străinului, dar avea poarta închisă. Trecuse și joi, în cîteva rînduri, fără să-l găsească. Mai așteptă pînă vineri, să se împlinească cele șapte zile de cînd își golise prăvălia. Bătu în poarta casei străinului cu un lemn, să se audă, apoi îl apucă grija că ortacul lui va fi pătimit ceva și putrezea încuiat în casă. Peste poartă nu avea cum sări și-apoi l-ar fi văzut femeile ieșite la spălat în rîu. Porni spre moară, ajunse în dreptul ei și urcă peste fișia dintre cele două case, pe unde curgea un pîrîu, să ajungă deasupra livezilor și să coboare iar, spre podul șurii lui Urvan, dacă avea să i-o nimerească, să-i intre în curte. Din greul urcușului pînă la marginea pădurii se hotărî mîndru (avea banii la el, că Maria îi plătise totul în bani buni, de parcă ar fi vrut să-și răscumpere toate păcatele ei cu neamul lui Cure) să-i dea partea lui Urvan și să-i spună că el nu se mai ține părtaș la prăvălie.

De sus, din deal, acoperișurile șoprurilor arătau la fel, unul într-altul, ca niște căruțe de împrejmuire, într-un război al țăranilor cu ocolul satului în care s-au așezat, să se apere de el. Numai pentru atît: să se apere. Șura lui Urvan răsărea printre celelalte numai după culoarea șindrilei, încă galbena. Ajuns în poteca dintre meri, Mihai se temu, din nou, că va da de om mort și că vor trebui niște zile pînă ce să se descotorosească de vina, de bănuiala satului, aceea pe care aveau să i-o pună în spate: că el, Mihai a lui Cure, l-a omorît pe străin să aibă singur banii prăvăliei. Ușa din pod n-avea zăvorul pus. Trecu prin pod, auzi calul nechezând într-o latură a șurii și-l trecură sudorile. După ce coborî scara și ajunse în capătul de sus al curții, încremeni : căruța străinului era pusă de-a latul, gata să se răstoarne peste lemnul porții, iar sus, în pridvor, toate mărfurile cumpărate de Maria de la prăvălie.

„E mont!” spuse și porni cu încheieturile moi spre pridvor să-l urce, să deschidă ușa, trebuia să deschidă ușa să între să-l găsească umflat și greu, mai greu decât toată casa. Dădu ușa în lături, trecu în camera din dos, căută și-n cea de la stradă fără să afle urma străinului. Se întoarse în pridvor, își privi marfa vîndută și vru să urce, ca într-un vis urît, prin podul șurii să fugă spre deal, să scape de casa aceea însemnată cu foc. Cineva luase scara ce ducea la pod, o luase sau o mistuise și-i risipise-n vînt cenușa, să nu se mai știe de ea. I se năzări că peste peretele șurii și-al casei e trasă o dungă albă, lungă, continuă, cît o palmă de lată, ca de barcă pescărească și se sperie mai rău. Fugi spre șură, unde auzise nechezatul calului, să-l caute, să-l aibă aproape pînă se va mai liniști. Dar în șură nu era nici un cal, numai unul, niște fîn și balega uscată. „O fi fost al unui vecin!” spuse tare, să-i mai vină inima la loc, se întoarse și porni în goană spre casa lui Urvan să se ascundă undeva. Se opri lîngă vatră și închise ochii. I se părea că-n drumul lui peste uliță dăduse de o groapă mare în care căzuse fără să știe, fără să vrea; o fîntînă secătuită care nici nu-l omora, nici nu-l lăsa să iasă între oameni și să se întoarcă acasă. Cum stătea cu ochii închiși îl auzi pe Boacăță, vocea lui, pusă în altă minte să-i sufle în urechi : „Ce mu stai în barca ta? Ce nu te uiți unde-i dunga albă?... Să n-o linearei mai mult decât poate duce! Ce stai cu barca la țarm? Aici e pămînt, rîme și gîndaci născuți din ce o fost mai rău în oameni. Aici e iarbă crescută din ce-o lăsat raiul și iadul... și-n rai și-n iad. Așa sîntem cu toții aici.”

Deschise ochii să vadă că-i lumină, să știe că vocea lui Boacăță pusă pe mintea altcuiva era numai o plăsmuire de-a fricii, în curte se auzea tropot de cal împins de-a-ndaratelea, și căruța urnită să se întoarcă. Auzi iar vocea lui Boacăță, sau una de femeile ori nebărbart strigînd : „Deschide poarta, să scoatem dricul afară !” Mihai se ridică, se apropie de ușa rămasă întredeschisă și o văzu pe Maria trăgînd de spatele căruței să o întoarcă. „Adă scara !” Urvan apăru în pridvor, pe minutarele altui ceas decât acela pe care-și țira spaima băiatul lui, Cure. Picase de undeva în pridvor și deschise ușa. Trecu pe lîngă Mihai fără să-l bage în seamă, luă din cui o ploscă și ieși strigînd : „Aieong! Cine pierde și cine cîștigă?”... îl văzu coborînd în uliță, unde erau trase căruța și caii, ai Mariei. Cel alb, al străinului, rămăsese legat de poartă. Mihai auzi iar glasul lui Boacăță : „Facem juma-juma !” Apoi poarta fu împinsă își încuiată. Din uliță se mai auzi o dată vocea lui Boacăță strigînd: „Îți dai seama ce ai făcut?!”, apoi ropotele copitelor îndepărtîndu-se. Abia atunci îndrăzni Mihai să iasă în curte să caute scara ce dădea în podul șurii. Era la locul ei, putea să plece, să fugă sau să se trezească din visul lui urît. Ajunse deasupra livezii lui Urvan și se așează în potecă, să le

mai ia o dată toate de la capăt. Ori el, ori ceilalți doi erau năluci, careva dintre ei trebuie că nu mai era printre vii, sau poate casa aceea era bîntuiau.

*

Vocea lui Boacăță în gîtul Mariei !... Să treacă pădurea, să urce la stîni ; numai, acolo, cîteodată, un nor scurt, pus în picioare, fuge pe limbile de iarbă și te trezești că în urma lui lasă iun om. Acolo, în surzenia seninului, poți auzi vocile celor duși. La ceasurile cetii trecea pe acolo și Mogu, iar din văi, înainte de ploaie sie auzeau cîntecele lui Boacăță : „Nă-năi-năăă... năi... năăăă !” Ala era Boacăță, pînă ce n-a murit n-a știut nimeni de el, și acu... Acu se mutase în gîtul Mariei... Nă-năiii... Cine îi putea pricepe cîntecul, singurul cîntec pe careul știa și-l înflorea de fiecare dată altfel, îi afla și sufletul lui Boacăță. Dar cine avea vreme să asculte cîntecul ciurdarului ? Ciurdarii și porcarii se aleg dintre cei mai nătîngi, pe cîtă vreme de oierit nu scapă nici unul dintre cei mai teferi din sat. Dusul și păzitul oilor pe creastă ținea loc de probă pentru toți feciorii satului care se puteau gîndi la însurat.

*

„Îți dai seama ce-ai făcut ? !” auzi iar vocea lui Boacăță în spate, undeva, aproape de pădure, întoarse capul și o văzu pe Ana. Ana Vlascalui, întreagă, la doi pași de el cu gura strînsă, sau apucaseră, în cîțiva ani, să i se subție buzele într-atît încît din cumnata lui, aceea pe cane o visase nopți la rînd cum o tăvălește prin paie ori peste pășunile oprite ochilor celorlalți, să arate acum ca o femeie rea... „Ce-am făcut ?” se trezi vorbind bărbatul. „Unde-i Maria ?” spuse Ana... „S-o dus cu străinul, cu căruța și calul după marfă”... spuse Mihai... „Te-am văzut, te-a văzut și Ana și Urvan și toți Vlascii mei te-au văzut cum ai dus-o-n pridvor, pe sacii de sare, s-o batjocorești în ochii lumii!” se auzi o voce din pădure. Mihai se întoarse și-l zări pe Costa Vlascalui în mînă cu una din bîtele lui de alun, întoarse de un capăt. „...și-acu vrei să mă ai și pe mine”..., spuse Ana și porni în calea Vlascalui ca și cum ar fi căutat apărare.

Mihai rămase drept, în mijlocul potecii, nelămurit încă de vîrtejul ultimului ceas din ziua aceea. Costa se apropia suduind. Ținea bîta cu amîndouă mîinile ca pentru luptă.

*

„...Te aperi ridicînd bîta deasupra capului cu amîndouă mîinile și nu-l scapi din ochi pe celălalt. Te aperi, tot așa pe-o pante și pe cealaltă și în față, te ferești din calea bîtei ce trăznește spre tine. O apuci pe a ta de la un capăt,

de la capătul subțire, cu o mișcare și lovești tu, dintr-o parte, pînă celălalt n-are vreme să-și ridice bîta lui, să se apere. Lovești peste umăr. Îl puteai, lovi în cap, să-l omori, dar mai aștepți, poate nu vrea moarte, poate se joacă numai, vrea să te sperie, să te țină departe de oile lui, de cîinii lui, de femeia și caili lui, de casa lui. Nu cade, nu l-ai lovit să cadă și vede că știi să lupți. Știa asta dinainte, dar nu-i de-ajuns și-ți atinge tîmpla, în fuga bîtei, pînă nu apuci să o întorci în drumul ei pe a ta. Te-ai ferit, altcum ți-ar fi rupt osul capului. Deci, pe moarte...”

*

„De ce se bat oamenii însurați? Să facă prunci. Ciulpăul e bătrîn, pierde, să facă prunci...”, spunea Mihai și stătea mai departe cu mîinile blege în fața Vlascului oprit la doi pași de el. „Fă copii, Costa !... Am copilărit pe-o uliță, am crescut pe-un tăpșan de munte. Uită-te la Vlascu ăl bătrîn. El v-o avut pe voi, Cure pe noi, trei, din care mai sînt unul. Costa, noi pe cine avem?! Eu nu te-am uitat pentru Ștefan, dar nu-ți stau în drum. Nu te-am vorbit satului, și nu te-am blestemat. Mi-i de-ajuns să o aveți pe Ana și că vă bucurați de averea ei, aia de care încă nu știți...”

Costa îi fluieră bîta pe deasupra capului și-l îmbie așa, prin frică, să fie bărbat, să pună mîna pe o bîtă, pe oricare, să înceapă lupta. Fără o bîtă în mîini, fără un cuțit sau o piatră, cu palmele goale, nu se puteau lovi. Costa fluieră a doua oară bîta aproape de creștetul celuiilalt. Mihai simți că a treia oară bîta avea să-i fluiera pe la urechea stîngă să o audă un an, să țină minte c-a fost laș în fața luptei. Ana venise aproape, doar cît să n-o atingă cu bîta, în urma lui Costa, să-l întărite. Smuci bîta din nou, scurt, aproape de tîmpla celuiilalt să i-o spulbere, dacă nu s-a ferit. Mihai, strîns arc, fîșni spre pîntecul lui Coasta și-l izbi în dreapta, cu fruntea. Celălalt se răsuci greoi apoi se răsturnă lovind, din drum, cu bîta în umărul Anei. Mihai fugi spre fîgașul dintre case să coboare în ulița satului, acolo unde știa că nu se mai puteau bate. Pînă la moară se liniști, își așază cămașa și chimirul, apoi o luă spre casă, să-l caute pe Cure cel bătrîn și să bea amîndoi ca la parastas. Trecu de casa Urvanului, apoi se întoarse să caute urma de căruță, să știe că a trăit plămuirea cuiva, a celui ce-i era de-acum dușman. Găsi încă proaspete și urmele cailor Mariei și-ale celuiilalt, alb priponit de fîțina porții. Căută cîrpa cu banii străinului (îi pusese în două bocceluțe încă de acasă) și-o aruncă peste poartă în curte, ca pe un pietroi. Erau doua treimi din bani, așa cum se tocmiseră prima oară, nu juma-juma cum hotărîseră la început, pe cînd nu le intrau decît Vlascii în prăvălie, își aminti apoi de banii pe care-i dăduse străinul tatălui său pentru chiria casei, nu mai știa cît dar se socoti că partea

lui de câștig putea să țină cît jumătate din răscumpărare. Trecu prin fața porții Vlascului, aproape, să audă vorbele dinăuntru. Ana și Costa nu ajunseseră acasă, sau se ascunseseră pe undeva. Mihai își spuse : „Îți dai seama ce ai făcut ?!”, să știe că din ziua aceea trebuia să poarte cuțit sau să nu mai plece pe uliță fără bîta ciobănească. Intră în curtea lui și-l găsi pe bătrîn în dosul porții cu altă sticlă, blestemînd soarele că i-o încălzește. Mihai luă sticla, trase un gît, apoi o sfărîmă de piatra curții. „Mîine plecăm la stîină ! — strigă Mihai — altcum te faci buhă să sperii satul noaptea!” îl luă de subsuori și-l împinse în casă să-l pună să bea apă cu sare, să-l curețe, să-l trezească. Pînă spre seară tot obloji la bătrîn, apoi îl zvîrli în pat să moară o noapte, ca dimineată să creadă că totul n-a fost decît un vis urît. Apoi își luă bîta și porni prin sat s-o caute pe maica-să, s-o adune și pe ea acasă. Oricum ar fi făcut, trebuia să treacă prin fața ferestrelor Vlascului și a străinului de două ori. Pe bătrînă o găsi la popă. Se spovedise toată ziua într-un colț, punîndu-și în vină toate păcatele despre care auzise o viață întreagă că le pot face oamenii. Cît vorbise cu Vasile să-i ceară un sfat, sosi în curte și Grigore al Vlascului să-l roage ceva pe popă. Vasile ieși șchiopătînd pînă-n pridvor să-i strige : „La Burna, Vlascul, la Dobra să te duci! Āla vă iartă în fața Domnului pe bani. Eu vă iertam numai pe prescuri și n-am fost bun!”

Grigore plecă lăsînd poarta deschisă în urma lui.

23

CEA A FURNICILOR... „Urîtul vine din lucrurile lăsate singure... Cînd ajungi să nu le mai știi legate cu celelalte înseamnă că ți-au pierit din suflet ori s-au rupt de el... Poate frigul, necazurile vieții, ți-au împruținat sufletul să nu le mai poată acoperi cu uleiul lui... Rămase singure, lucrurile se mută peste drum de tine, în altă lume pe care o știi ca re un vecin, cu măselele și oile lui; și-ți pasă, nu-ți pasă, le are, îi pier și nu-ți mai pasă de vecin. Cînd se umflă averea și se varsă în drumul dintre tine și el cu ceea ce-l prisosește, să-l vezi, să ițe crezi mai, slab, să dai înapoi, să vrei să-l ai prieten rău, de nevoie să-l ai... Fluierul lui Ioan sau Ștefan, lung, bătut în foaie de aramă, la capete cu cinci inele șerpuite, trebuia să-l fi îngropat cu el să nu mai fie...”, așa vorbise femeia Mogului.

Fluierul lui Ioan, apoi al lui Ștefan, era la un loc cu țesala și bîtele una dintre ele o luase Mihai, de pomană, să nu-i uite, să-i răzbune cu ea). Pe fluierul acela nu mai pusese nimeni mîna sau ochiul. A stat ascuns, uitat, lîngă lucrurile vechi care se adună în casă într-o fundătură.

*

(„Fiecare casă — spunea Mogu — are un fund de sac în care se adună lucrurile vechi. Din drum se adună, pică din drumul omul ui și se adună mai întâi pe la colțuri, și de acolo, în vreo ladă, în pivniță sau pod, oricum într-o groapa comună, de-a valma cu zilele trecute... și când te muți, ori când îți cureți casa pentru vreo sărbătoare dai de ele și-ți afli unitul. Femeia mea zice, ghicește ea asta, că atunci se trage vremea înapoi, cum n-ai mai fi crezut că se poate întoarce, și te pune în trupul păcătosului, să-ți cauți spășit vina, să cureți lucrul de praf cu măneca hainei și, asta o spun eu, dacă vei fi un ticălos, te vei mira de luciul pe care-l mai are ; dacă vei fi un și mai mare ticălos vei spune că fluierul sau nasturele sau plosca sânt ale altcuiva ; iar dacă vei fi din cale afară de ticălos să zici : așa a fost să fie ! să spui asta și să te știi împăcat că niciodată nu-ți va afla cineva urâtul...”).

*

Ana găsi fluierul, îl ascunse sub opreg și porni spre pridvor, de acolo, în curte spre podul șurii, să-l ducă în livadă, sus, și abia acolo să vadă ce mai avea de făcut.

*

Din ziua în care-l întâlnise pe Mihai, Costa îl chemase în trei rînduri pe Vasile să-l spovedească, să poată muri.

Vasile nu voia și Costa nu-și putea lepăda pămîntului trupul păcătos. Ultima oară fusese Maria la popă să-l roage, dar Vasile o ținuse pe a lui : „Nu vin, spune-i că mai are vreme de păcate, când le va face și pe acelea, voi veni!”

Costa stătea două zile în pat, așteptîndu-și sfârșitul, apoi se ridica, umbla prin casă, iar a cincea zi ieșea în curte ca un om sănătos. Două, trei săptămîni uitau cu toții de nenorocire pînă în altă zi, când, din senin, cădea te miri pe unde, îl puneau în pat, îi fierbeau ceaiuri, ba o chemaseră și pe a lui Pătruț să-i facă de descînt și pînă la urmă fugeau la Vasile, își călcau pe suflet și-i treceau pragul, dar fără să-l poată clinti. „E tînăr, zicea Vasile, s-o scula el în două zile și iar va fi pe picioarele lui...”

Și Costa se înzdrăvenea din nou.

*

„Să știi ce ți-i prin casă — își spunea Ana — și praful să-l știi să nu te scoale odată din somn că l-ai uitat și ți se pare că-i adus acolo de altcineva!” Maria, în zilele bune ale lui Costa, umbla să cumpere casele din stînga și

dreapta casei Vlascului, să-și mute fata în una, să facă prăvălie pentru Urvan în cealaltă și să se știe astfel mai aproape de casa ei, prima, aceea a străinului. Socotise că i-ar fi fost scump să facă altele noi, ș-apoi ar fi trebuit să le ridice tocmai în capătul de jos. al Ciulpăului, către Burna, departe de vadul satului. Apoi Costa se beteja din nou și dintr-o dată piereau toate planurile iscate și se iscau altele: Să moară Costa, Ana să-l ia pe Grigorie Vlascu, să rămână amîndoi în casa bătrînului, să cumpere ei, bătrînii și Chioru, numai o casă, pe cea din dreapta și să facă din pivniță prăvălie, să i-o dea lui Urvan. Așa ar fi fost mai cu folos, și de aceea se dusesse Maria la Vasile, să-l înduplece să vină la capul lui Costa, să-l știe izbăvit.

*

„Ce vor fi fost bărbații în ograda femeilor? — bombănise cîndva Mogu — Niște lucruri, de bună seamă, miște obiecte pe care le numărau odată cu scaunele, masa, soba, ulcelele, străchinile, la rînd..., că după ce le spuneau numele, înșirau lucrurile bărbaților : șubele, topoarele, fluierile, bîtele, cîinii, caii, desagii, ițarii de duminică, bocancii, opincile, căciulile, să-i știe că-s în regulă cu cîte le au și nu le lipsește nimic. Și copiii erau niște lucruri din ogradă și le venea rîndul la numărătoare după iepe, vaci, scroafe, după cloști și rațe. Toate erau lucrurile femeilor și făceau la un loc o casă cu două camere, una în față și alta în spate, și între ele vatra, bucătăria cu ceaunele, oalele, ploștile, ulcioarele... Deasupra lucrurilor casei stăteau oile, banii și icoanele, fiecare cu socoteala ei. Oile, cu dusul numelui peste zece rînduri de neamuri; ele țineau loc și de bogăție și de meserie; icoanele, cu întorsul peste vămi; ele țineau loc de chipuri, pentru bărbații plecați; banii..., aceia sînt o bucurie ascunsă de care să știi, dar pe care să nu o socotești niciodată...”

*

Într-o zi, Urvan îi desenase Mariei, cu o piatră albă pe piatra curții, un plan de casă cu patru despărțituri, cum nu mai văzuse femeia, și nu-i pricepu rostul decît dacă ar fi fost prea mulți la un loc: șapte din trei familii, cum erau ei în casa Vlascului. Curtea lui Urvan, așa cum o desenase el, avea încă o șură, peste drum de casă iar zidul dinspre uliță avea în fața un rond cu flori. Ce să facă străinul cu florile ? Unde le văzuse Urvan pe toate astea ?... Oricum, nu e bine să te gîndești la ele că schimbă rostul satului.

Noaptea, Maria dormea pe un prici în camera din mijloc, de-o parte a vetrei, iar de cealaltă pante dormea bătrîna, nevasta Vlascului. Maria îi spunea bătrînă, deși aceea avea doar cu vreo șase ani mai mult decît ea. „Îi

bătrână — își spunea Maria — pentru că le are pe toate cele date să fie ale femeii în jurul ei. Omul, dacă-i singur și cu puține în jurul lui este mai slobod, și din aceea mai, iute în vine și mai tânăr...”

După ce Costa pică a treia oară, Maria îi spuse Anei că așa-i era sorocul: să fie beteag de trei ori și dacă scapă n-o să mai fie lovit niciodată. Și, dacă Vasile nu voise să vină nici de data aceea, femeia se hotărî să caute betejeala omului printre lucrurile lui, să-l găsească pe acela unul de la care îi venea răul și să-l ascundă, să-l îngroape undeva. Ana o găsisese pe maică-sa scotocind peste tot, două zile cât îl ținuseră ametelele și răul, și ghicind rosturile umblatului printre lucruri, se porni și ea să scormonească prin camera din urmă, prin lada ei de zestre, să simtă în trup fierbințeala când va atinge obiectul blestemat care o făcuse să aibă și să nu aibă bărbații. Așa găsisese fluierul lui Ioan, fluierul lung, legat în inele de aramă, în lada ei de zestre, jos da tot, sub ilice și covoare, sub Sîntămărie și rama lui Holoangă, atît mai rămăsese întreg din căruțașul sfînt, o ramă afumată și găurită de carii. Ana uitase de fluier, uitase că-l are acolo și o ajunseră fierbințelele când dădu cu ochii de el. Îl ascunse sub opreg și-l duse în pădure să-i sape o groapă, să-l știe pus în dreptul altei familii, să i se facă omul sănătos și întreg, să știe că vor ridica o altă casă.

Nici Maria și nici fiică-să nu se gîndeau și nu vorbeau despre oi decît atunci cînd era spus numele vreunui bărbat. Bărbatul era o poartă, ca toate celelalte din ograda femeii, care dădea spre ceva. Pereții casei nu dădeau nicăieri, țineau numai, atîrnate de ei sumedenia de porți ale femeilor. Sîntămărie și rama lui Holoangă, chiar și-n fundul lăzii de zestre a Anei, dădeau spre rai. Maria i le dăduse fiicei ei de abia cînd se asigurase că nu-i mai pot fi porți și n-o mai ajută la nimic. Lada de zestre era o poartă ce dădea spre fotie și copilărie și spre văduvie... Soba dădea spre iad, se vedea focul Gheenei și-i încălzea pe cei încă nu îndeajuns de păcătoși. Plosca, ploștile dădeau spre sărbători, spre toate sărbătorile de-a valma, cu tărîmul lor aburit și trist. Celelalte lucruri din ogradă dădeau spre trecut. Oricum te-ai fi așezat față de ele, te scoteau în zilele de altădată... Bărbatul era poarta care dădea spre oi, cîini și, cai. Dacă pierea bărbatul rămîneau clinii, ca niște porți mai mici care să dea spre bărbații de altădată. Cînd piereau și cîinii, rămîneau niște ușițe mici, caii, prin care femeile se strecurau în moștenirea de oi lăsată de bărbați... Și mai erau bîtele, fluierile și topoarele, găuri, mărunte prin care nu se mai putea strecura nimeni. Astea se adunau în fundul de sac al casei, peste drum de femei, să le pîndească liniștea, să le amenințe din uitare, de fiecare dată cînd le dădea ghes furia sîngelui și ajungeau, după o vreme, semnele blestemului — niște fundături închise care

întepeneau cu forța lor, pe rînd, toate ușile din casa femeii, s-o zăvorască, s-o rupă de sumedenia de drumuri nefăcute, s-o înmormânteze de vie, pentru că femeile nu văd și nu știu alte porți spre lume decît acelea din ograda lor, care-și au legăturile lor păgîne între ele și pot da răspuns la toate întrebările pe care și le pun. Dacă ograda n-avea copii, arăta fără rost, ciuntită de porțile cele mari prin care femeile ar fi putut fugi oricînd spre lumea ce venea, pînă la bătrînețe. Lumea ce venea era la fel cu cea care era, doar că se petrecea mai tîrziu și de aceea ultimele porți prin care-ți treci sufletul, la bătrînețe, sînt copiii. Astfel nu mai ajungi să mori, ci treci, faci ultimul pas spre porți și mai departe.

Fără copii îți cauți mereu porți amăgitoare, cît de multe, să te asiguri că n-ai îmbătrînit, și-ți suspectezi toate obiectele din ogradă (vechile porți)... Acolo, în ogradă, își căutau femeile răspunsul la rosturile cerului și ale pămîntului, după felul strîmb în care era pus în vreo dimineață urciorul pe sobă, din cioburile vasului, din funinginea sobei, din fluieratul vîntului, din cîntecul lemnului arzînd, din şușotirea cariilor prin lemnul casei, din șindrila căzută...

Dar nici un semn nu putea să fie mai greu decît un obiect lăsat singur : o bîtă, un topor, un fluier, uitate în fundătura casei.

*

Ana simțise fierbințeală în suflet și-i tremurase brațul ascuns sub opreg. Fluierul lui Ioan, fundătura aceea de soartă, avea puterea să-i închidă toate porțile vieții și să o îmbătrînească înainte de vreme. Fluierul acela îi închidea porțile pe care le avea, le încremenea zăvoarele să noi le mai poată deschide, să nu mai poată fugi .nicăieri, ca o boală cînd deprinde gustul părăsirii. Avusese nevoie de putere să-l ia, să-l ducă în pădure, să-l îngroape, de parcă fostul ei bărbat, primul — Ioan, și-al doilea — Ștefan, ar fi uitat pe lumea asta cîte un braț, brațul drept cu degetul arătător ridicat, s-o amenințe mut pentru viața ei.

*

Mogu spunea: „Pentru muieri toate cîte se petrec în afara casei lor sînt străine. Chiar și viitura, primăvara, e străină pînă ce-i proptește un buștean în poartă, de-atuncea-i gata, nenorocirea-i surpă viața, satul, lumea. Nenorocirea-i a ei, nu a cuiva străin, de parcă s-ar cununa cu bucuriile și cu necazurile... Și-apoi la fel e și cu vremea, că tot ce se petrece altădată decît acu, i se pare muierii că-i străin, pînă dă de-un topor de-a lui bunică-su, uitat pe undeva, care o oprește din drum. Atunci o apuca teama de lucru venit din

altă vreme, o apucă, dar nu fuge la Dumnezeu, că Dumnezeu n-a iubit 'niciodată femeile. El le-a iertat doar... Când dau de nenorociri, muierile fug la biserica lor din ogradă, la semnele lor, și nu să afle alinare sau iertare, ci să știe, mai degrabă decât se petrece, linia sorții, să se poată feri sau plînge. Și dac-o află, rămîn bete să asculte o vorbă : dacă dai de fluier, să-l întorci de trei ori în casă, apoi să-l duci ascuns în pădure, să nuni vadă soarele, să-l sapi o groapă adîncă să-l acoperi cu pămînt și semn să-i pui..., și betejeala va fugi

din casă și toate vor prinde să se împerecheze și să se înmulțească de două ori pe cîte sînt... Minte de muieră!... Dumnezeu nu le știe pe astea. Dumnezeu e bărbat, cu fața spre munte, spre mare, spre cer și coboară pe pămînt, lingă femei, numai cît să doarmă. Pentru el, ograda e cetatea închisă în care trebuie să coboare și să stea numai, cît să mănînce și să doarmă, să mai prindă puteri. Și ca să fie primit în cetate trebuie să plătească cumva, și-atunci iartă păcatele femeilor. Și femeile nici nu vor mai mult de la el. Pentru toate celelalte sînt de ajuns semnele ogrăzii, care au tot atîta bine și rău ca-n orice biserică... Astea-s muierile...”

*

Îi făcu groapa cu un cuțit, îl puse în picioare să nu poată fi dus de ape, adînc, la jumătate de metru sub pămînt. Deasupra puse un bolovan, să nu se vadă pămîntul răscolit, dar să fie un semn.

Trecuse prînzul. Începu să coboare, fără potecă, aiurea, de parcă i-ar fi fost totuna unde ar fi ajuns. Uitase de ograda ei, de beteagul ei, de Maria și cobora spre sat așa cum s-ar fi întors acasă. Se eliberase de povară și i se părea că oriunde ar fi fost mai liniștită decât în casa Vlascului, și nu din pricina oamenilor dinăuntru ei, ci din a lăzii de zestre, unde mai erau Sîntămăria și urma fluierului.

La marginea pădurii, înainte să fi trecut poteca de deasupra satului, auzi în urmă foșnet de picioare apropiindu-se. Pe potecă trecu Nuța lui Părut, o fată de șaișpe ani, care-și avea casa pe Valea Ursului, încă stătea să se uite la fată, cînd auzi aproape, auzi pe grumaz, caldă, vorba lui Mihai „Ce-ai făcut?!“.... „Îmi ții calea!“ spuse femeia. „Îți dai seama ce-ai făcut!?“ amenință Mihai. Ana își desfăcu opregul, putea să nu și-l scoată, dar nu avea altcum să-l oprească din mînie.

*

„Bărbații sînt ușor de pierdut — își spusese cîndva, simțise asta. Lași să-ți cadă opregul și ei cred, uită, nu mai vor nimic altceva”.

Mihai amuțise. Cinci ani, de cînd se măritase Ana cu Ioan, visase să o vadă singură, picîndu-i opregul. Îi puse mîinile pe gît și o trase spre pădure. I se învolburau în minte dușmăniile ținute și bucuriile neapucate încă. Se crezu înotînd prin valuri albe, cu brațele pe dedesubtul lor simțind răceala apei...

„Ne răsturnase un val (își aminti, nu-și aminti...văzu povestea spusă cîndva de Urvan), barca era departe ca un acoperiș pe apă. Înotam, ne purtau valurile, ne săltau spre nori. Norii joși, de furtună. Fulgerele trăzneau marea, sau își stingeau focurile în ea. Trebuia să dăm din vîslele trupului, să nu ne înăbușe sarea. Eram cu hainele pe noi, goi de ele, apa le trecuse, să ne spele. Valurile ne zvîrleau unul altuia să ne bucure. Dedesubt pești, deasupra nouri pentru păsări, iar noi, eu, fiecare o pată de ulei, între două nimicuri fără sfîrșit, asudam pentru fiecare gît de aer. Barca s-a întors... era pe aproape, din nou. Strigam să o prindem. Sarea udă ne izbea în ochi și pierdeam lumea... Apoi vedeam prin ochii roșii cum se îndepărta barca de noi și înotam spre ea. Alt val. Barca la două brațe de tine, îi ghiceam linia albă, știam: dedesubt moartea, deasupra viața... Numai apa dulce clin noi mai trecea, pată de ulei peste apa sărată a mării spre lemn. Lemnul bărcii. Apucam de marginea ei., smuceam de toate părțile, pe rînd. Sarea mi se amesteca prin pielea pieptului și a picioarelor cu sîngele și-l oprea, îl închidea în trup. Numai în ochi n-o puteam ierta...Greu ajungi să urci din apa în barca ta... Alt val mugind izbește, te scufundă, îți fură lemnul din mîini, te orbește. Bărcile simt făcute să fie urcate ia mal și coborâte la mal...Să urci în barcă din apă, fără să te ajute nimeni...Abia în cealaltă zi, nu știi, ne-au găsit pe o plată de jur împrejurul unei bărci întoarse. Marea se liniștise. Atît avusese de făcut, să ne scuipe la țarm, să ne învețe cu teamă, să ne învețe murind cu legea plutei, bucată aceea de pămînt pe care am îndrăznit ;să o ducem în mijlocul apei... Așa ne-au găsit : aproape morți, lingă barca noastră, Mana. Apa fugea încă peste noi și se retrăgea în matcă, apoi ne lingea iar și iar... Aveam nisip în ochi, pămînt mărunt și sărat, cimitir de scoici pisate... în cealaltă zi nu mai apucarăm să ne urcăm în barcă. Am adormit ținîndu-ne de ea, crîncen somn, pe pat de apă cu lemnul bărcii în pumn... Așa ne-au găsit...”

...Prin abureala visului, Mihai auzi glasul Anei peste frunzele uscate: „Îți dai seama?”..., deschise ochii s-o vadă îndepărtându-se, cotind spre capătul livezii Vlascului.

*

Femeia Mogului știa: „Urâtul trece, când lucrurile singure sînt întoarse din calea lor și puse între celelalte...”

*

Maria o aștepta pe fiică-să în mijlocul curții să-i spună: „Boacăță n-are banii de vaci, ne dă casa lui...L-om lua slugă pînă ce fii-su strînge banii să se răscumpere. Am cîștigat o casă, Ană!”, s-o scoată din abureala visului. Să o bucure. Vorbiră în fața pridvorului, se socotiră cum să-l îmbie pe Urvan să-și facă prăvălia acolo... Ajunseră să țipe ca iepele înfierbîntate, mîngîind cu brațele un cub de aer care ar fi fost așezat între ele.

De sus, din pridvor, se auzii mugetul hohotit al femeii Vlascului : „Costa e mort!”

24

CEA A OALELOR... Vasile predica: „...Dacă e pe pămînt trebuie să fie cumva: zi sau noapte, să plouă sau să fie senin, să încolțească, să se coacă, să aștepte sau să fie culesul... Dacă e viu trebuie să plîngă sau să rîdă, să înșele sau să fie înșelat, să fie treaz sau să doarmă... să se mire sau să se sperie... să fie copil, om, bătrîn... plin sau gol, să vrea să fie da sau nu... Dacă e pe munte trebuie să fie cumva: zi sau noapte... alb sau verde... Dacă-i pe apă trebuie să se bucure sau să plîngă... să înșele sau să fie înșelat... Dacă-i în cer... numai păsările sînt ailtcum...”

*

Costa era întins pe o masă în curte, îl plîngeau. Vasile vorbea rar, porunca cuiva să fie, numai atît: SĂ FIE (cumva rău sau bun). Peste drum de el (drumul era Costa), la picioarele lui, stătea familia Vlascului. La dreapta drumului aceleia, stăteau Maria și Ana, iar la stînga Urvan. În jurul lor, ciulpăoanii, bărbații, puțini, iar în spatele lor, femeile, negre, iarnă de femei negre. Boceau.

Vasile vorbea: „Dacă e viu, să nască, să crească, și-apoi să părăsească, să sufere că s-a născut... Dacă e sărbătoare, trebuie să fie a cuiva: de botez, de

nuntă, de botezul copilului, de înmormântarea bătrînilor și a părinților, de nunta copiilor, de botezul nepoților... roata, undeva pe o spiță a ei... Că spițele fug spre drum, una după alta, să ajungă, jos, să se ducă o singură dată toată greutatea căruței și-apoi să treacă, să vină alta la rînd... Dacă e femeie și dacă e bărbat și dacă li-i dat să se întoarcă roata de mai multe ori, să aibă mai multe nunți și mai multe botezuri, căruța-i va fugi repede și nu va aduna părere de rău și nu i se va lega sufletul de nimic.

*

Mihai a lui Cure era în poartă, amestecat printre cei care nu voiseră să urce nici la nunta lui Costa. Lîngă el, Nuța lui Pătruț.

*

Cîndva (cine mai știe asta?), Mogu era copil cînd i se povestise și lui. Cîndva, Ciulpăul fusese al Pătruțului. Pavel a lui Pătruț, Petru, Mihai, Gheorghe, Picu, Costa, Ștefan, Nicolae, Ioan, Vasile, Matei, Grigore, Pavel al doilea al lui Pătruț... și, după fiecare, cîte opt, zece copii, băieți, fete. Băieții întăriseră satul că-și aduseseră fete din Jira ori de peste munte. Copiii, patru băieți ai lui Matei Pătruț, plecaseră cu oile spre răsărit, într-o primăvară, și nu s-au mai întors niciodată. Peste ani a venit un om din Burna și le-a adus un sac de scrisori. Popa Itu, tatăl lui Vasile, i le-a citit femeii, lui Pătruț și femeilor fiilor lui, dar nu l-au crezut pe Itu și au rămas văduve să plîngă. Scriseră băieții mamei lor și nevestelor lor despre drumul pe care-l făcuseră, de o apă mare, de oile karacul și oamenii călări cu săbii și căciuli late, despre mieii cu blana în inelușe și încă despre o apă mare de care dăduseră. Scriseră: Astrahan, și femeile lor au crezut pînă în clipa trecerii că popa Itu le-a citit din Biblie despre drumul de apoi.

Alții trei și bătrînul lor, Costa a lui Pătruț, trecuseră muntele și se opriseră pe malul unui rîu mare. Au scris și ei și tot popa Itu le-a citit femeilor lăsate în Ciulpău despre Dunăre și oamenii întîlniți care erau ca și ei și vorbeau ca și ei. Așa scriseră și băieții lui Niculae a Pătruțului, iar după aceea plecaseră și alții: ai lui Vasile la apus, ai lui Grigore la miazănoapte, și scriseră și ei. Femeile din Ciulpău au plîns, apoi s-au bucurat că oamenii lor sînt bine și că au dat de semeni cu care s-au putut înțelege.

Bărbații Pătruților s-au dus, au găsit acolo femei, și-au crescut mieii și copiii de-a valma, într-o altă viață decît aceea, prima, din care veniseră. Poveștile despre oamenii de-o limbă și-un neam cu ei speriaseră femeile Ciulpăului doritoare de bărbați statornici, de gospodari priponiți ogrăzii lor, șurii și casei... Ciulpăul nu născuse soiul acela de oameni.

Într-o noapte, Marcu a Pătruțului, asta după ce și-a făcut câțiva băieți, cu nevasta și prin satele de jos, l-a luat pe Pavel a Pătruțului (al doilea), au trecut muntele și nu i-a mai văzut nimeni. Vreme de zece ani, Ciulpăul a apucat să țină datinile cele muieresti. După zece ani, a sosit o scrisoare de la Marcu, din Australia... Era pe vremea când fiicele Pătruților plecați își căutau feciori prin Jira și peste munte, să-i aducă în Ciulpău și să-i lege de poartă și să nu le povestească niciodată de tații și frații lor... Și i-au legat. O iarnă. Iarna de după nunta lor, apoi i-au trimis, ele i-au trimis, cu tatăl Mogului, în Croiță și la Colții Fierii să ciobănească. Atunci a ajuns Goran, primul dintre ei, să-și pună rostul neamului în Ciulpău. L-a adus tatăl Mogului de peste munte pentru fiica lui și, ca să-l lege de Ciulpău, l-a bătut într-o noapte și i-a rupt fața să se sperie oamenii de el, și să-i fie frică și lui să intre printre oameni. Să vrea să nu se mai miște din Croiță. Au fost nopți negre și picioare frînte pînă ce s-au născut ceilalți copii care nu mai știau despre bunicii lor decît că) au plecat în lume, adică au murit. „Fața ruptă”, Ion Goran, avusese un singur fiu. Așteptă să-l vadă mare și însurat, atît se putuse răbda, apoi nu l-a mai văzut nimeni din noaptea nunții fiului său cu Maria, una din fetele celui de-al doilea Pavel Pătruț. Aceasta i-a născut doi băieți, pe Ghițu și Vasile, și, după ce aflase de la notarul Burnei sau de la careva din marii satului, că oile Mogului fusesse lăsate copilului lui „Față ruptă” ca să se spele de păcatul că-l sluțise, Maria i-a mai născut o fată, pe Ana. Lui Goran, fiului, i-au zis „a lui Față ruptă” pînă ce s-a născut al treilea copil, Ana. Atunci l-au iertat să nu-i sperie pețitorii. Cînd s-au întîlnit copiii celor dintîi, Mogu și Goran, primul i-ar fi spus : „Plătesc eu pentru tata. Averea lui de oi e a ta, să pot avea și eu copiii mei, să se termine neamul Mogului cu mine. Tata l-a sluit pe-al tău... De dragul satului a făcut-o, să nu uiți asta! Mogu n-or mai fi după mine. Tatăl meu ți-a lăsat averea și povara satului pe umeri, să-l duci mai departe cu femeile tale...” Așa i-ar fi spus Mogu lui Goran într-o seară, la stîna din Croiță, după ce se născuse Ana. Scrisorile Pătruților se opriseră după un timp, cînd băieții ajunseseră să-și facă familiile lor acolo, lîngă mormintele ta ților lor, să nu le mai părăsească. Itu, tatăl lui Vasile, fusesse ultimul din sat care mai pomenea de vremea exodurilor pentru ca adunase toate scrisorile primite, să le citească, să le învețe pe de nost ca pe o carte despre lume, să o știe. Dar și lumea din scrisori era una moartă, văzută numai dintr-o lamură a ei, de pe partea călătorului însingurat, bucuros de oamenii care vorbeau aceeași limbă cu el, mînios pe hula vîntului de cîmpie, speriat de apa fără sfîrșit, și adunat, cu toate cîte puteau să însemne un sat, într-un singur om. Cîndva, bătrîn, îi spusese fiului lui Vasile : „Fiecare dintre Pătruți e un sat! Uită-te la ei așa:

crucea legată cu sfoară la gît e biserica, ochii ar fi cele două rîuri, a Ursului și Valea Mare, brațele ar fi femeile Ciulpăului, picioarele — bărbații, iar trunchiul ar fi pămîntul Ciulpăului cu toți morții lui presărați prin lumea largă... Ferește satul de paseri, că fură sufletul și-i risipesc oamenii...”

*

Vasile se gîndise mult la neamurile Pătrușilor să afle (Mogu nu-i spuse niciodată), să afle din ce vine dorul umblatului la ciobani, și dacă se întoarce blestemul acela, din vreme în vreme, peste oameni, în ziua înmormîntării lui Costa, popa Vasile stătea cu fața spre poartă și vedea resturile meamului Pătrușilor, femeile uitate-n sat, să ducă, unele sărăcia cîtorva capre... Își spuse: „Proaste-s, Doamne! apoi se uită la Costa Vlascului fără părere de rău. Era tânăr, fusese tînăr, și se încrîncenase să rămînă așa pentru totdeauna... Nu era aici din Pătruș, nici din Ciulpău...

*

Neamul Vlascului venise peste Croiță cu oile din alt sat, Tișca. Nu fuseseră buni acolo, sau le venise dorul de umblat și n-avuseseră puterea să cutreiere lumea cu oile... Nu-i chemase nimeni în Ciulpău și nici nu găsiseră locul gol. Ciulpăoanii i-au primit mai întîi ca oaspeți, apoi ca vecini.

*

„Tot e bine că se amestecă neamurile — își vorbea Vasile — că Maria e neam de Pătruș, rea cum e. Și-apoi, Vlascu-i tot păstor și tot de-o fire...” ,apoi, striga : „Și dacă e și zi și soare, ca azi, și păsările fug peste capetele noastre, și-i cald de iulie, și dacă știm că-i zi de miercuri, ne pasă, trebuie să ne pese de noi... pe ei (și arăta spre Costa) să-i plîngem, pe fericiți... Oare nu-i prostie să plîngi tu, nefericit, din milă pe un fericit ?...” O luase strîmb și dacă l-ar fi auzit vreun popă din Burna l-ar fi trimis să păzească viile la vreun schit. Dar dacă tot o luase pe partea aceea, de ce să se oprească?: „Oricum, cu fața spre mare, spre munte sau spre cer, Dumnezeu va fi cu spatele la așezările oamenilor, cele păzite de femei, spre casele lor, de la ferestrele cărora văd și muntele și cerul, dar marea niciodată, în mintea lor toate-s în casă, ascunse printre lucrurile bărbaților, și ei niște lucruri, și toate cele din afară sînt numai povești pe care nu le vor înțelege niciodată... Dinăuntru curții acesteia se uită azi Maria și Ana și Fira Vlascului la Costa, de aceea îl plîng ca pe unul plecat cu oile spre miazănoapte, pe care știu că n-au să-l mai vadă și căruia nu-i vor crede scrisorile, îl plîng, plîng locul lăsat gol și fața lui întoarsă de la ele, spre munte. De-acum așa va sta, numai

cu fața spre stînele Croiții...”

Vlascu plîngea alături de ceilalți și-și jura să-l pună pe Vasile în mu cînd va fi mai înghețat, atunci să-l pună, să știe că pînă la primăvară va avea vreme să se zvînte de toate sudalmele pe care le spune. I se părea, simțea că greșise scormonind mînia lui Vasile și acu, în loc să vadă înmormîntarea fiului, răbda urma nebuniei Mogului, lăsat slobod să se întoarcă peste neamul lui, să-l tulbure. Vasile vorbea din ce în ce mai tare și arăta ou mîna spre poartă, spre Nuța lui Pătruț. Nu-l vedeau. Toți stăteau cu ochii în pămînt, cocîrjați să îndure mai ușor, așa, vorbele acestuia. Numai străinul zîmbea și se uita cu coada ochiului la barba albă a popii.

Vasile nici nu-și mai ținea mîinile împreunate, ci striga și dădea din ele. „...Mai bine să-njuri ! E mai scurt și nu apuci să-i superi pe toți, dar cum să înjuri la capul unui mort”, își spuse Urvan. Popa continua : „...așa i-au dus femeile neamului Pătruților pe bărbații lor pînă la capătul satului. I-au plîns. I-au văzut îngropîndu-se în drum, cu oile lor cu tot... Așa îl duc acum Vlascii pe Costa. Oile ! aduceți-i oile și bîta și fluierul. Omoriți-i și doi cîini. Da-ți-le să le ducă, acolo-i iarbă și iarna... Să fie oile lui, nu ale Mariei, sau ale Anei, să fie ale lui că el trebuie să le păstorească pe orice lume ar fi !” Maria nu se mai putu ține: „Citește popă cartea! lasă oile...” Ana se apropie de Costa și-i puse mîna pe frunte : „Dacă te vezi cu Ioan și Ștefan să vă iertați!” De la picioarele lui Costa se porniră bocitoarele să se rotească în jurul mesei, să-i rupă pe Vasile de sufletul celui dus. Trebuie să fi ajuns la a treia roată, (o roată neagră, alunecînd uleios), cînd femeile apucaseră să simtă apusul soarelui, sau numai soarele picînd de pe cer, după munți, încremeniră cu toții.

*

Femeia Mogului povestea: „Și Costa s-a ridicat de pe masă, și-a luat oile, niște oi vătuite și cîini vătuiți, și porni cu ele spre capătul satului să caute poarta, strunga făcută în pămînt, prin care să se ducă dincolo, în Ciulpăul întors, să fie al doilea Vlascu oprit în Ciulpău. Casele, pomii, dealurile luminau sticlos și flacăra luminărilor înghețase cu albastru în ea. Atunci, Costa s-a întors și ne-a spus : Am văzut de la nuntă ca nu m-ați vrut. Am știut, dar cum să vă fi intrat în viață... ? Vă las mai singuri decît v-am apucat. Ana-i vina, feriți-vă de ea, de gheara ei ascunsă ! Cînd pleci, toate cîte s-au întîmplat cîndva nu mai sînt. Iau oile Anei, să știu că în plînsul ei nu se bucură, ci urăște. Mai bine să mă urască... Drumu-i lung. Nu mi-i foame, nu mi-i sete, mi-i de drum... Să-nchideți poarta după mine să nu-mi mai vină să mă-ntorc. Cînd pleci, toate-s o clipă, atît cît să n-ai cum să te

desparți, să nu-ți pară rău și bine... Dacă e de drum, nu mai trebuie să fie nici într-un fel...”

Femeia Mogului povestise asta femeilor din capătul de jos al satului, a doua zi, într-o joi.

25

CEA NEPOMENITĂ... Noaptea. Prima noapte a Vlascului în pământul Ciulpăului. Vasile nu putea dormi. Ceva îl ținuse treaz, să aștepte. Mai avea în el resturi nepăcălite de școală, un soi de lut pe care continua să crească îndărătnic o iarbă grasă sub care-și ținea ascunse presimțirile, cele nescrise în cărți și necuprinse în gânduri, tremurul scurt care-i fugea peste umeri și-i ajungea în urechi ca o potecă limpede: „Să aștepți — îi spusese în seara aceea — să aștepți pînă tîrziu. O să vină străinul, trebuie să vină, are ascuns ceva pentru tine... Chiar dacă nu ți-a trecut pragul decît o singură dată în viață, în seara asta are să vină, tulbure în ochi, să-ți aducă un dar... Darul lui pentru ce nici nu gîndești...”

Îl așteptase. Cețurile Mogului nu apucaseră decît gîtul de sus al munților, dar, noaptea, sub o secere ruginie, cui să-i pese de cețurile de pe munte? Acolo-s oierii și le îndură frigul ud; nu le blestemă pentru că știu, mai bine decît oricare alții, că a doua zi va fi senin. Vasile ascultase ceasuri întregi rîul, bulboanele lui neîntreprute, ruperea apei pe două glasuri, mai jos de pod, la un pietroi. Un glas gros, cînd torentul apuca să se lipească de pieptul pietrei, și un suitul subțire, cînd aerul intra sub apă să tămăduiască rănila pietrei... Se certau. Apa și aerul se certau pentru fiecare bolovan din rîu. Le asculta cearta și nu-i venea să le împace ca pe oameni, își spunea : „Din toamnă vă împacă înghețul, la primăvară vă apasă furia tulbure a zăpezii topite, numai acu, peste vară, cînd e senin și limpede totul, vă puteți certa...” Cîteodată i se părea că aude și mugetul celuiilalt rîu. Departe, în locul unde se împreunau, lîngă moară, era o lespede înclinată de pe care torentul cădea mai bine de două picioare. I se părea că aude și acolo o ceartă, o gîlceavă cu bătaie între apă și aer, o bătaie de pe urma căreia n-avea să piară nimeni, doar să-și ia locul, unul altuia, pe rînd. Și dacă tot aveau să-și ia locul, și-aveau să-l cedeze, apoi să și-l revendice din nou, de ce mai trebuiau să se certe? Sau poate rostul era tocmai joaca... Vîntul nu mișca alte sunete, cîinii dormeau, cocoșii, trecuseră muți peste miezul nopții, doar bu-ha, o buhă își clocise în turla bisericii puii ei de noapte. Ea se mai auzea slab, prin vuietul apei, picînd ca un trăznet negru peste viața vreunui șobolan rătăcit. O bătaie scurtă, înfundată, de pe urma căreia șobolanul pierea. Puii buhai așteptau

sub clopotul satului. Puii aceia nu săriseră din coajele ouălor lor la nici una din sărbătorile oamenilor, cînd clopotele izbeau să spargă cerul, ci așteptau, ascunși în cleiul vieții, lor, prima noapte de aer, o noapte fără clopote, prin care să-și încerce ochii și auzul pînă departe...

Apoi seceră ruginită apuca să taie copacii de pe dealul Corbei. Vasile vedea secerișul de noapte al lunii, vedea pădurea, smoc de iarbă, tăiat pentru iepele vremii... herghelie nebună de iepe albastre colindînd somnul oamenilor, călcîndu-le liniștea sub copitele viselor, frecîndu-i cu coapsele asudate, să-i mintă că-s alții, altădată, pe cînd erau copii, sau după moarte...

*

La ceasul secerișului se auziră pași peste uliță, bătai de inimă peste piatră, apropiindu-se. „Străinul !” își spuse Vasile și se ridică din pat să-l întîmpine. Îl auzise de departe și avusese vreme să se îmbrace, să aprindă lampa, să tulbure noaptea cu mișunatul lui prin pridvorul casei pînă la poartă, să-i scoată zăvoiul, să-l aștepte acolo. Îi auzea pașii rari, coborînd parcă, cu toată greutatea pe latul tălpii. „Știam că ai să vii!” spuse Vasile și porni înaintea străinului să-i lumineze calea. Intrară în camera din dos, acolo-și ducea Vasile musafirii ; n-avusese copii care să-l alunge din camera aceea și omul își strânsese acolo o masă, șase scaune să fie pentru oaspeți, în jurul lor lavițe, iar pe pereți cîteva șervete țesute de preoteasă, puse-n ac deasupra icoanelor și-a unei fotografii a lor, a perechii tinere, o fotografie făcută cîndva la Burna, în piață, la una, Barth. (Vasile era fiul popii Itu din Ciulpău, și se numea tot Itu, Vasile Itu, numai că sătenii, îi apuseseră tatălui pe numele de familie, iar fiului pe numele mic, să-l știe mai aproape de viața lor.)

„Icoană lumească — îi spuse lui Urvan arătîndu-i-o cu degetul —, ăsta-i singurul calendar ortodox în care apar și eu printre sfinți”. Nu rîse niciunul. Minosul fumului de candelă nestinsă și-al busuiocului nu-i lăsa să rîdă. Se așezară la masă cu lămpașul între ei.

„Am un dar, spuse străinul. De anul trecut l-am pregătit, sau mai de mult. M-am socotit că numai dumitale pot să ți-l dau... Te-am văzut ieri, la căpățîiul Vlascalui și mi-am zis: omul ăsta nu-și merită soarta în care l-au vîrît ceilalți... Mi-am zis: trebuia să-l fi ajutat mai înainte de a rămîne singur, că ești tare singur din noaptea asta mai departe..., apoi cînd te-ai întors de la capătul satului, cu umbra aceea de neamuri ale Vlascalui în spinare, și ai trecut prin dreptul ferestrei mele, mi-am mai spus: el e singurul om de care nu trebuie să se lepede satul... E ceas de dezbinare, popă, și n-are cine-i aduna. Mogu-i o ceață care vine cînd vrea și nu ajută la nimic, moraru-i

slab, dascălul e moale, iar Pătruților încă nu le-a venit vremea să se întoarcă în fruntea satului. Eu sînt străin și nu se cade să fiu pus osie de roată... Vremea se duce și datinile, fără un vornic, se păstrează pe alese și duc la pierzanie. Și dacă spui că ai simțit că-ți voi călca pragul în noaptea asta, se cheamă că eram pe-un gând. Fii vornicul Ciulpăului, fii vodă !...”, apoi străinul scoase un pachet învelit în cîrpe și-l puse pe masă.

„Nu se cade, spuse Vasile, și-apoi n-am cum să-ți primesc darul... Pune-te singur, să cunoască toți de frica unuia despre care nu știu prea multe, Pe tine au să te asculte...” „...Pe tine te iartă”, spuse străinul. „Pe cine iartă nu ascultă, gîndi Vasile, apoi spuse : Vorbeai că trebuie să știe de frica unui om... Păi cînd știi de frica unuia, aștepți ca acela să te ierte, nu să-i ierți tu. Nu vreau, Urvane, nu pot să-ți primesc darul ! Vom fi fost noi, pe drumul unui singur gînd, dar eram spate-n spate, ca atunci cînd te aperi de haită, simți umărul celui alt, ți-l simte și el pe-al tău, te știi în siguranță, dar n-apuci să vezi ce face ortacul... Noi plecam, Urvane, plecam unul de lîngă altul, nu veneam să ne întîlnim. Ciulpău-i slobod, eu nu mă pot pune peste el... Ia-ți darul înapoi și-om putea rămîne cum am fost...”. Urvan îl opri: „Un popă n-are vreme să se gîndească la el, cînd termină cu satul începe cu Dumnezeu și iar cu satul... Pune-te vodă pe regatul Clulpăului, să-ți aperi oamenii de cei ce s-ar urca pînă la voi să vă surpe ! Pune-te acu, pînă-i Vlascu slab, două-trei săptămîni după moartea lui Costa, că pe urmă umblă femeile din casa lui și-i așează peste sat cu oamenii din Burna și cu armată !... Atît așteaptă Marcoș, din Burna, să știe că poate să adune dări și de la voi. Și femeile din casa Vlascului sînt în stare să vîndă satul pentru omul lor. Libertatea, părinte. Viața o ai o dată și pe urmă nu-ți mai pasă de ea, dar dacă n-ai libertate înseamnă că ești viu și chinui în cutia mortului, căci nu te îngroapă, dar nici nu te lasă să ieși din cutie. Și-acolo, în cutie, n-ai decît să aștepți, un singur lucru să aștepți : să pieri... Numai oamenii care nu-s liberi se gîndesc la moarte, că-i închide vreo neputință ori puterea altcuiva... Orice poate face omul, numai să-și aștepte moartea nu... Voi, aici vă nașteți, aici muriți, unii peste alții, ca pădurile neumblate..., să nu li se facă foame celor de jos și să vină cu securile să-și potolească setea de lemn...”

Vasile își avea prins capul cu amîndouă mîinile. Nu se gîndea, repeta doar în șoaptă : „Tu ce vrei ?... tu ce vrei ?... că nu vrei ce spui... spune ce vrei!” Urvan nu-l auzea, își avea doar gândurile lui : „Vă nașteți și muriți ca pădurile și altele cresc peste voi și nu știe nimeni care-s cele dinții și care cele de pe urmă. Aveți pacea și războaiele voastre, neștiute de nimeni și nu vă pasă de alții, pînă-ntr-o zi cînd nu vă vor mai lăsa deoparte...” Vasile împinse pachetul adus în dar pînă la marginea mesei, să-i pice-n poală celui

ce l-a adus. Spuse : „Dacă ți-i greu cu noi, de ce stai ? De ce ai venit aici ? Ce păcate te-au hulit pe muntele nostru ? Ce osîndă plătești acu osîndindu-ne pe noi ?... Ia-ți darul!” Străinul se ridică, își luă darul, apoi plecă. Vasile își opri ochii pe icoana aceea în care apărea el și nevasta lui, ia haine țărănești, în piața Burnei. Voia, ar fi vrut să-i spună icoana cît era ceasul, dar nu-l află și zise: „Doamne, ce iute muți vremea!”, trecu în camera din față și se întinse pe pat lingă femeia lui. Credea că doarme. Cînd închise ochii, o auzi: „Ce-a vrut?” Omul se ridică în coate: „Ai ascultat la ușă, te chem la spovedanie și dacă minți te surpi la vămuire!” Femeia o ținu cu ale ei, pînă ce-l simți pe Vasile cătrănindu-se și pornind spre ușă.

Era către patru dimineța, la creștătura zilei, cînd începură să bată clopotele.

*

Bătură clopotele la desfăcut de zi, miercurea, să adune lumea, ca la potop. Veniră ale Pătruților mai întîi, Vlascii, Maria și Ana, văduva Mogului, ai lui Boacăță, tot satul, cît era peste vară, și se-ndesară în piața din mijlocul satului, între casa popii și biserică. Vuietul nu conținea pînă cînd poarta casei lui Vasile nu se dădu la o parte s-apară singur, îmbrăcat ca de utrenie, în spatele tuturor. Liniștea ce se puse izbi în sătenii adunați mai cumplit decît vuietul clopotelor. De după casa bisericii apărură străinul cu o trăistuță în mînă și cum dădură cu ochii de el începură cu toții să vorbească, în fața intrării, Urvan se opri și făcu un semn de supunere cu mîna: „Oameni buni, spuse, a venit ceasul noii legiuri ! Sînteți prea mulți și prea singuri să nu aveți în fruntea voastră un om care să vă ducă spre limanurile omenești. De prea multă vreme satul nu-și are un baci, din primăvară pînă-n iarnă numai femei neputincioase în fața răului... Un baci care să n-aibă copii să-l poată înjuga cineva pentru păcatele lor. Avere mare să nu aibă, ca să nu vrea să și-o mărească; carte să știe, să vă poată pune-n știință cu ce se petrece în lume; neamuri să n-aibă, ca din singurătate să-i vină dreptatea... Itu Vasile să fie !” strigă uriașul și întinse o mînă spre poarta casei popii, unde stătea rezemat Vasile.

Al Vlascului voiră să plece cu Maria și Ana în urma lor. „Cine îi va sta în cale — strigă, din nou străinul — de mînă mea are să piară!” Vlascu se opri, apoi se întoarse cu fața spre uriaș: „Cine ești? spuse Vlascu cel bătrîn. Și de ce ne tulburi satul după niște rosturi știute de tine?!” I se alăturară cîteva femei căroră pustietatea de bărbați a dimineții aceleia le dictase să fie ele tari și să se țină de un singur gînd, de oricare dintre ele, că tot nu le păsa ce se petrece. Deodată se auzi vocea Mariei: „Urvan știe ce știe!” Amuțiră cu

toții. Vasile ridică în două rînduri o mîină să spună ceva de acolo de unde era, dar nu apucă. Ai Vlascului plecară. Ana o privi pe maică-să în față, fără s-o judece, numai atît cît să o înțeleagă și să-și poată spune : „Maria ar fi vrut ca Vlascu să fie în frunte, dar dacă Urvan a hotărît altfel, ea, mai cu seamă, nu avea de ce să i se împotrivescă...”

Urvan ridică mîinile spre cer, apoi le întinse spre locul unde se afla Vasile. Porni spre el cu brațele întinse, ducînd pe palme trăistuța cu dar. Se tăiase un drum printre oameni și toți își aveau ochii ațintiți pe Vasile. Străinul înainta domol. Pe la jumătatea drumului începu să-i vorbească celui ales : „Ai spus că sîntem pe același gînd dar spate-n spate... Iată, sîntem pe-o singură potecă și eu vin spre tine. Primește darul pentru Baciul Satului!...” Apoi, totul se petrecu repede : Vasile luă trăistuța și cu ea în brațe trecu printre oameni pînă în poarta bisericii, urinat de străin, în spatele lor poteca se închidea. Ajuns la capătul ei, Vasile se întoarse spre oameni cu gînd să le spună ceva, dacă ar fi citit pe fețele lor că-l vreau. Nu știu ce să facă și deschise trăistuța să scoată din ea însemnele darului : o pecete mare și un pistol. Le puse înapoi fără să spună im cuvînt și intră în biserică. Femeile care se dăduseră o clipă de partea Vlascului, numai așa ca să se știe că fac o treabă, se așezară în rînd să intre la Vasile și să se spovedească.

*

Ajunse în fața casei Vlascului, Maria și Ana răbdau sudalmele celui bătrîn, aruncate de la fereastra camerei din față. Cînd Vlascu ostenea, se auzea vocea Mariei: „Să dați oile înapoi! Și pe ale lui Costa, că-s acum ale noastre! Să dați caii, căruța și lăzile cu zestre și după aceea ne-om despărți!” Vlascu râdea: „Hai, de le luați singure!” Maria striga: „Vom veni!” și-și lua fiica și pornea cu ea spre casa străinului, să-l cheme să-i facă dreptate.

*

Mogu le spusese : „Dacă te pune cineva peste sat, să știi că se pune pe el și de el vor ști oamenii teama... Să-l birui pe acela, nu trebuie să dai înapoi, ci să aștepți vremea cînd se vor urî oamenii în numele celui ce te-a pus și cînd vei simți că-ți vor moartea în numele morții lui, dă-te de partea oamenilor... Nu este răzbunare mai cruntă ca asta !”

*

Peste poarta încuiată a casei Urvanului, se auzea glasul lui venit de la înălțimea pridvorului: „ — ...și dacă va fi să-l iei în mîină, să nu tragi spre sat, numai în jos spre cei ce vor veni să vă tulbure...” Maria auzi și îi veni în

mintea taurului și „taur” îi spuse Anei și-apoi tot TAUR îi strigă Vlascului peste poartă, întoarsă pînă acolo numai să-l amenințe...

*

În noaptea următoare Maria și Ana au dormit la Paraschiva, iar către ziuă, joi (în anul acela toate relele s-au întîmplat Joia, chiar dacă s-au nimerit să fie cîte trei joi într-o singură săptămână, una, după alta), au pornit singure, năluci, spre stînele din Croiță să-și rupă turma lor de-a Vlascului și să o păstorească singure. Era a doua noapte a lui Costa Vlasu în pămîntul Ciulpăului și ultima pentru că, așa cum știau cu toții de la Mogu: „A treia dimineață se deschide poarta spre Ciulpăul întors, să ai vreme să-ți cauți oile și cîinii și pînă noaptea să poți ajunge pînă la Croița întoarsă...” în dimineața aceea vor fi mers tălpi, în tălpi cu Costa pe cărările ce duceau, fiecare pe tărîmul ei, spre stînele din Croițe așezate pe aceeași rădăcină de munte iscată spre două lumi, ca o piatră uitată pe o oglindă...

26

CEA A PAPARUDEL... Ungerea lui Vasile în fruntea satului nu se terminase cu o petrecere la care să participe întregul sat, ci numai cu două gîturi de țuică trase-n grabă de fiecare dintre bărbații care se aflau în Ciulpău, fără să fi știut unul de celălalt. Primul nod de cîrciumă avea să se pornească într-o zi de miercuri seara, după două săptămâni în care nu picase strop de apă, la casa străinului. Erau de față Vasile, morarul, dascălul și Mihai a lui Cure, adus cu de-a sila de străin. Pînă pe la nouă seara, vorbiseră pe rînd, apoi perechi și în cele din urmă toți deodată. Pe la zece noi mai aveau ce să-și spună. Atunci străinul părăsi lavița pe care stătuse, trecu în mijlocul camerei și începu o poveste de-a lui:

*

„...Să-nțelegi... De ce crezi tu că lumea e numai viața ta și a celor pe care-i cunoști, că-i numai atît cît ai umblat și ai văzut. Asta-i un pas, primul, cînd apuci să te uiți la cele peste care ai trecut ca noi, cîndva la MARTA, luntrea aceea tăiată în două de o linie albă peste care n-avea voie (avea, n-o oprea nimeni) să treacă apa. Al doilea pas este cînd ajungi să te-ntrebi : de ce cred eu că lumea și rostul meu pe pămînt sînt cumpărăturile pe care le-am făcut la iarmaroc, plăcerile cu femei și celelalte, cu vin? ...Al treilea, cînd spui : de ce să cred că rostul este ceva anume: o casă de pescari acoperită cu scoici de lut roșu, înăuntru la careia arde un foc pe care-i pus un ceaun, și femeia de

lîngă sobă și patul în care, vînat de prostia din tine, ți-ai făcut copiii?! O casă, o cămăruță cu trei despărțituri, cumpărată de la un grec, cîndva, un comerciant sau marinar pe o corabie cu mărfuri, scufundată lîngă o stîncă, mort acolo și mîncat de pești, cu banii tăi pentru casă cu tot. Și ți-a rămas o casă care nu e a ta, pentru că nu ai avut tu banii să o cumperi, banii din burta peștilor erau ai femeii tale de la taică-su, hoțul care te cumpărase pentru fiică-sa să-i fii o slugă netrebnică... De ce să-ți dorești bani ? Eu am vrut să-mi cumpăr, după furtuna aceea care ne-a scuipat aproape morți la mal, cînd ne-a prins dorința de pămînt și frica de el, am vrut să-mi cumpăr ceva care să fie numai al meu... Toate credințele ascund o teamă ; să nu pierzi, să nu fi pierdut. Ne-a fost groază de moarte de-abia după ce ajunseserăm să fim vii. Am început să plîng, am fugit în poala femeii să-mi ierte păcatele, ca unui copil. Femeia nu știa ce trebuie să-mi ierte, nu eram copilul ei, eram singur, pârtaș la lume, pârtaș la ceata pescarilor, la bețiile lor de pe uscat, la nefe-ricirea casei mele, la fuga și întoarcerile mele, tot atîtea întoarceri cîte fugi... Mereu. Pârtaș numai, fără să fie nimic al meu, fără să mai simt că sînt al cuiva. Pentru pămînt și apă eram și nu eram, atît cît voiam eu să mă tem de una sau de cealaltă, pe rînd, după cum îmi venea să fug spre mare sau spre uscat. După furtuna aceea am învățat prin spaimă să fiu singur.

Prietenii mei : Alfeu, Kirhan, Avacum aveau ce aveau și eu.

Plecam, treceau două zile sau trei, apoi ne întorceam cu MARTA grea de pești morți, muribunzi. Un pîntec puhav mișunînd de pui morți, frumoși, lucitori, albăstrui, cu ochii încremeniți spre otrava cerului, îi duceam spre țărîm în infernul lor care se numea MARTA. La țărîm, femeile ne așteptau cu picioarele în mare și copiii lipiți de fuste. O zi nu făceam altceva decît să turnam leșurile ude în butoaie de lemn și o alta să ne vedem, aplecați sub greutatea butiilor, cum ni se înfundă picioarele în nisip. Duceam morții la cântărit să primim bani pentru ei, să furăm din banii aceia pentru o noapte de circiumă, apoi și din peștele încă nevîndut să furăm, pentru femeile și copiii noștri.

După furtună (trecuseră multe peste noi pînă la acea funtună), n-am mai intrat la circiumă și banii doșiți i-am ținut în sacul pantalonului. Peste ei am adunat alții, să-mi cumpăr ceva al meu și numai ol meu, mai crunt decît o beție, ceva de la care să înceapă lumea mea. întreaga lume pe care o știam nu aveau cum să mi-o cumpăr și nu cred să-mi, fi folosit la ceva. Grecul, comerciantul, gîndea altfel.

Avacum și Kirhan beau mai departe și se uitau chiorîș la mine și la Alfeu care apucase și el să-și dosească bani pentru o barcă. La început am vrut și eu o barcă, mare cît MARTA, la care să-i spun LUCANA, să fie numai a

mea, să fug peste mare pînă cînd voi da de un alt pămînt unde... N-aş fi ştiut să fac altceva decît să-mi caut o femeie, să intru în casa ei, să-i fac copii şi să mă leg că am să pescuiesc tot restul vieţii pentru ei... Şi-apoi o barcă făcea cît toţi banii de peste un an. Să-i pot aduna din dijma pe care o luam din banii nevestei mi-ar fi trebuit, am socotit asta, mi-ar fi trebuit zece ani, şi atunci, peste zece ani, cînd aş fi apărut cu barca, m-ar fi certat cu toţii şi m-ar fi crezut hoţ. Şi-apoi, în zece ani puteam să pier, cu bani cu tot, în mare, să-i pun în burta vreunui peşte. De ce să-i pun ? Aveam nevoie de ceva al meu, de care să nu ştie nimeni, sau cel mult încă un om... Am mai trecut peste apa în cinci rînduri cu Marta şi am adus-o gata să fete şi să ne lepede şi pe noi în valuri, de plină ce era. Şi tot nu ştiam ce o să fac cu banii şi nu mai ştiam unde să-i ascund să nu-i găsească nimeni, să nu mă prade. M-am socotit: cu banii pe care-i am, aş puteai să-mi pierd cinci zile şi cinci nopţi cu fetele de la cîrciumă, dacă în a patra nu mi-ar veni să mă iau la harţă cu vreunul dintre marinarii cei mari, străinii care veneau de pe corăbii, să mă lase mort pe o masă, ori să mă arunce undeva în larg...

Am ghicit, abia atunci am ghicit, că-mi trebuia un loc, unul sigur; şi sigur e numai pămîntul. Un loc pe pămînt, o bucată pe care să o cumpăr şi să fie numai a mea. Dar cine să-mi vîndă cinci coţi de pămînt ? cine-şi sparge grădina cu cireşi să-ţi lase ție un pătrat ? Cine-şi opreşte viile pe şase picioare, să-ţi vîndă ție o bucată ?... Ar fi fost stîncile, dar alea erau ale nimănui. Cui să-i plăteşti pentru o bucată din ele ? Cine să te asigure că-i locul tău ?...

...Kirhan m-a luat într-o zi, a cincea oară cînd ne-am întors, m-a luat să-mi plătească rom, să-mi vină sîngele în mîini, să fiu iar om, să nu mă tem de moarte. Am băut, n-am cheltuit, m-am îmbătat, i-am povestit (de aceea plă-tise). Kirhan m-a învăţat: Petra, cumpără-ţi loc în țințirim. Cumpără loc, ăla nu ți-l ia nimeni... M-a dus la imam. Nu-mi păsa unde-i bucata de pămînt pe care aveam să o cumpăr. Acela mi-a zis : treci la Coran? Am spus : Nu. A zis : Atunci cum vrei să-ţi dau loc în pămîntul lui Alah? I-am spus : O să mor în altă parte! A zis : Treci la Coran şi-ţi dau loc sub măsline. Am spus : Dă-mi oriunde, dar să nu trec. Ne-a scos pe amîndoi afară şi mi-a mai strigat : De ce nu-ţi cauţi loc în țințirimul ortodox ? Avea dreptate omul, dar nu ştia că acolo puteau să mă găsească şi nevasta şi socrul şi copiii. Kirhan m-a văzut cătrănit şi s-a întors la popa lor. M-au chemat apoi şi pe mine. Acela a zis : Fac asta pentru Kirhan, dar dacă mori, să mori pe apă, şi cînd intri să dormi sau să te plimbi pe locul tău din țințirim să-ţi pui fes. Ai un loc lîngă zidul țințirimului cît vei fi viu, cînd ai murit locu-i iar al meu !... I-am dat jumătate din banii pe care-i aveam, iar cealaltă jumătate am ascuns-o într-un muşuroi pe bucata mea de pămînt.

Într-o zi, Kirhan mi-a spus : Petra, tu creștin, pământul ăsta, al tău, și n-ai putut tu să-ți cumperi un loc în el. Atîta bucată avea și Alah în pământul vostru și tu i-l spurci... L-am înjurat în limba lui ca să fiu sigur că pricepe. De atunci n-am mai vorbit despre peticul acela de pământ. Pe mare eram alții. Pe pământ, abia așteptam să ajung la locul meu, să stau întins, mort, să fiu împăcat, cu ochii la măselele de piatră ale cimitirului turcesc, printre care zăream năluci albe de femei oprindu-se să plângă.

Să înțelegi rostul... Mi se părea că m-am mutat în altă lume cu care nu eram părtaș în nimic. Mi-am tras o sfoară între patru țărushi, apoi, după ce am simțit că am mai mulți bani decît îi trebuie unui om, am rupt semnul, să nu se mai știe ' că e al meu. Nălucile albe plîngeau în lumea lor. Femeia mea știa că, după ce vin de pe mare, voi, lipsi și se minuna, a doua zi, cînd mă întorceam acasă treaz, curat și limpede, îi intrase în gînd că am o femeie, o alta, la care trag peste noapte. M-a căznit cu întrebările, o căzneau cu răspunsurile...

Trebuie să fi venit a zecea oară de peste apă, socotit din ziua în care îmi cumpărasem locul pe pământ (între timp mi-am semănat acolo un smochin). Era deja toamna, veneau ploile, înghețurile, nopțile lungi și triste de circiumă, acre și reci, în care ne spălam de mirosul de pește și de păcatele noastre de luntrași. Veneau crivaturile și înghețul. Peștii se găteau de nunți. MARTA crăpa de frig și-și scorojea linia albă să ne mintă la primăvară, să se joace cu viața noastră. Iar ne-am îmbătat. Kirhan mi-a spus : Ce faci tu, Petra, dacă MARTA-i spartă? I-am spus : O dreg! Mi-a spus : Petra, țintirimul nostru are o gaură, locul cumpărat de tine, spune tu ce să fac să nu se scufunde ? (am tăcut) îl astup, Petra, îți dau banii înapoi și stau eu pe locul ăla.

Ne-am bătut. Cred. Ne-am dus în țintirim către ziuă și ne-am bătut acolo, pe locul oare mai era al meu. Mi-am scos banii din mușuroi, am luat și banii lui Kirhan, să-l știu împăcat, și-am vrut să plec pe apă, să urc în barcă și să nu mai întorc capul, pînă dincolo de apă. Kirhan m-a ținut de mîină, apoi m-a tras după el către o casă.

„O știi pe Salima ?” a spus. O știam, auzisem de ea. „Salima te scapă de toate. Ai bani, ai Salima, ai fericire... Vine iarna, noapte lungă. Salima răbdătoare.” M-a dus. Dormea. S-a trezit. I-am dat banii, toți, nu-mi mai păsa. Femeia, să fi avut vreo treizeci și ceva de ani, mi-a spus, a vorbit mai întîi ceva cu Kirhan în limba lor, apoi mi-a spus: uite patul ăla, cît un loc din țintirim. E-tal tău. Dacă vrei, vin și eu acolo, dacă nu vrei, nu vin, tu poți să vii, cînd vrei, e-al tău.

Femeia mea credea că am să mă întorc limpede, ca altă dată, să mă pun în

prag, să mă vadă, să știe că-s curat. Salima știa să te facă să uiți și altceva ce-mi trebuia? Am ajuns să uit, repede. Nu aflasem în zece ani, de la toate femeile din cârciumă, câte am putut să aflu într-o singură dimineață de la Salima. Avea gâtul lung, buzele mari, noduroase, sâni grei. Când se punea lingă tine o simțai cum crește și se lățește cât trupurile a șapte, opt femei, să te acopere cu totul, să se rupă de lume, să se ascundă într-un loc știut de ea, să te prăvale spre prăpăstii și să te oprească la vreme deasupra lor, să te bucuri de fiecare clipă din viața aceea care ți-a rămas, mai mult decât de toate celelalte pe care le-ai trăit, să vrei să stai acolo, să nu mai pleci, să dormi, să te trezești din nou lingă Salima și să o luați de la capăt, val după val. Nici marea când te înghite, nici talazul când îți taie simțurile cu sarea lui, nici moartea, când te iartă, nu-ți pot urni deodată toată pielea trupului. Salima făcea cât toată lumea la care fusesem părtaș pînă atunci. Dar pe Salima n-o puteai nici iubi, nici urî. Știa să nu ierte. Știa că n-o uiți și se voia uitată... Am jurat a doua zi, ei i-am jurat, că n-am s-o mai părăsesc niciodată. Mi-a spus: dar dacă mori acum? I-am jurat că la primăvară am să-i schimb numele bărcii din MARTA în SALIMA. A spus : dacă o să mai trăiești aici pînă la primăvară.

Salima era una, dar mi se păruse prea mult pentru două zile. Dacă toate femeile noastre ar fi ca ea — mi-am spus — am muri de foame și sete într-o săptămână și lumea s-ar termina în zece luni. Sclavi eram oricum...”

*

Urvan luă o ploscă de pe masă și începu să bea. În vreme ce povestise, fără să fi știut că erau adunați atîția, venise și Maria, coborîta în seara aceea de la stîină. Se așezase în rînd cu ceilalți și ascultase. Străinul n-a văzut-o, sau n-a luat-o în seama și povestise mai departe, ca unor ortaci de singurătate, apoi se întoarse spre Mihai să-i spună : „N-am nimic cu tine, nici măcar luntrea prăvăliei n-o mai am, și dacă e pînă-ntr-acolo, n-am crezut niciodată în cafîri... Bea, Mihai, bea și du-te acasă, Ciulpăul tău n-are mici o Salima să te duc la ea, să înveți lumea de la capăt sau să mă omor în cuțite cu tine pentru ea...”

Maria se așezase mai la o parte, pentru că l-a văzut pe străin cu fața ostentă și a simțit că are să-și sloboadă sufletul. Anume nu i-a stat în drum să nu-l oprească. Îi era greu, și ce poate fi mai greu unei femei decât să asculte o poveste despre o altă femeie. Rămase să îndure mai departe. Mihai nu pleca, iar ceilalți de-abia dacă apucaseră să vadă că era și Maria printre ei. De afară se auzi răzbind vîntul. Avea să plouă. Străinul continuă :

„...Mi-am luat casă aici, să am pătratul meu de pământ... Eh, dar astea-s dintr-o alta viață, a .altcuiva... Zile duse la fel, în muțenia sfântă a trudei, nopți duse la fel, pe nesomn și sporovăială. Dacă n-ar fi nopțile să sporovăim, să ne desfacem sufletul, am fi ca animalele noastre pe care le minăm din zori peste dealuri... Noroc că vine seara și focul... Salima o fi vreo babă pe undeva, cine știe unde, mîncată de rugina scîrboasă a sărbătorilor ei, hulită din satul de pescari, căznită să-și cumpere cu toți banii agonisiți vreo cocioabă în port, pe aproape de cîrciumile pline cu marinari, să bea lingă ei, prin ei, pentru ei... Ce-o fi ajuns să fie lumea aceea cu femeia nimănui : SALIMA?... Am plecat la vreme, să o știi, să o păstrez în mine cît era încă tînără, ca pe un mont frumos... Tatăl meu ar fi trebuit să aibă astăzi optzeci și nouă de ani. Îl știu tot de douăzeci și șapte. Tata-i un puști, așa a rămas : un puști căruia aș putea să-i fiu eu tată. N-a mai îmbătrînit niciodată... Salima ar avea acum cincizeci și ceva de ani. Era mai bătrînă ca mine cu cîțiva ani. Am trecut și de ea, că o știu tot de treizeci și cinci și așa va rămîne, mai tînără, din ce în ce mai tînără decît mine, neclintită, să-mi tulbure amintirile cu dor, iar mai tîrziu cu ciudă, să mă vadă chinuit... Dacă n-ar fi ei, Salima și tata, tinerii, mereu mai departe de mine și mai de neînțeles, n-aș ajunge să-mi urăsc bătrînețea, ceasurile alea pe care nu le aștept pentru că vin singure...

(Afară, furia Mogului cutreiera acoperișurile caselor, stropind cu perdele de ploaie peretele din spate, în dușmănie, ca un rătăcit nerăbdător, ajuns la ochiul de lumină al unei case...)

...Gîndurile sau osteneala mă fac să văd iar cîte se pot întîmpla și pe alea nu le pot scoate din mine acum... Le vine vremea, ca și peștilor, cînd știi că trebuie să ieși cu barca și năvoadele. Nici Salima nu putea să priceapă asta...

Dimineața cînd rămîneam la ea după o noapte în care ajungea să mă știe sluga ei, copilul ei, bărbatul ei, cîinele ei de pază, o noapte în care se încredința ca aș putea să fiu sau să nu mai fiu dacă ar fi vrut ea, dimineața mă sculam tulbure și-i spuneam: Plec! Trebuie să plec pe mare, la pești, orice s-ar întîmpla! Salima striga: îți dau eu banii, îți cumpăr dinainte toți peștii pe care i-ai prinde!... Nu-i puteam spune nimic, plecam mut, ca ajuns în sminteală, coboram spre țarm, vedeam pata roși etică de peste mare. Îi auzeam pe Avacum, Alfeu, Kirhan venind muți. Îi vedeam pe ceilalți pescari furnicăring în jurul lotcilor. Mă simțeam plutind deasupra sărăturii apei și începeam să cînt. Nu poți vorbi cînd ai de muncit cu brațele, și-atunci ca să ai cu ce lega gîndurile, cînți, cînți un cîntec știut, unul și același, nici vesel nici trist, nici monoton, nici rupt, un cîntec care are scris în fuga sunetelor

lui ordinea mișcărilor mâinii tale, să nu te-ncurci, să nu greșești, să nu te temi, să nu uiți nici o frînghie și nici o cange, să iei și apă și pești afumați, să ai și tutun și amnar, să-ți iei sacul de ploaie, și să le pui pe toate una peste alta într-un colț al bărcii, întotdeauna la fel... Țasta era rostul cîntecului; și încă să uit de Salima. Uitam... Ortacii mei cîntau, nu vorbeau unul cu celălalt. Știam că asta ne va aduce noroc la pescuit și că ne vom întoarce vii, cu MARTA plină de pește... Salima nu putea să priceapă...

Prima oară cînd am lăsat-o, m-a urmărit din prag de parcă ar fi fost femeia mea și m-a strigat : Ești ca și cei-ți!... Nu-mi păsa de vorbele ei... După două zile și două nopți, cînd m-am întors, m-a ținut în prag și mi-a zis: Petra, eu nu-s petecul tău de pămînt din țințirim, să știi! Te las să intri dacă nu o să mai pleci. Trebuia să intru, îmi cumpărasem, doar, locul acolo și dacă era al meu puteam crede, și credeam atunci, că n-o s-o părăsesc pe Salima... O noapte, o zi și o altă noapte. Afîta dura jurămîntul meu. În a doua dimineață, plecam. Trebuia să plec și atunci credeam că nu am să mă mai întorc niciodată la Salima, să fiu pus să jur strîmb... Și iar, alte două-trei zile cît ajungeam cu peștele la țarm și-l vindeam și trimiteam banii nevestimii să-și crească copiii, îmi țineam din ei de fiecare dată, dar nu mai mult ca înainte. Pe aceia, ultimii, îi dădeam Salimei care îi lăsa pe o scîndură lîngă vatră, să văd că-i prisosesc. Poate în felul ăsta vroia să mă învețe să deosebesc un petec de pămînt cumpărat de un om, de ea, care nici nu mă iubea, dar avea vremea să-mi arate că știe mai bine decît mine să se țină de q regulă și un înțeles... Dar de ce să povestesc toate astea?"

*

Urvan trecu pe lîngă Maria fără să o vadă și începu să umble prin pîntecul de tablă și arcuri al gramofonului, să-l facă să miște cîntecul lui, acela unul, singurul, pe care-l știa, vesel și rupt ca orice marș de război... îi prinse ritmul și își ridică brațele spre tavan acoperind cu umbra lui trei sferturi din cameră. Ceilalți îl priveau, în continuare, umiliți. Străinul o descoperi pe femeie și-i strigă : „Măi Maria, hai să jucăm, că acuși se face ziuă și vom pleca spre Colții Pierii unde ne-am lăsat înțepenită corabia... He, he...ai auzit tu de cambulă? E o plăcintă cu amîndoi ochii deasupra, care trăiește pe fundul mărilor... în dimineața asta și noi sîntem niște plăcinte și nu e bine să ne lăsăm ochii așa, obosiți, să vadă ce va fi mîine și poimîine cu noi... Auzi valurile cum lovesc de piatra coraliilor? Ai auzit de corali? Sînt niște pietre, niște case din piatră care trăiesc în mare... Ehei, am cumpărat odată o casă din aceea de la un marinar pe o sticlă de rom... Plăcinte sîntem, he, he, dar numai pînă la ziuă. Atunci are să ni se strîngă trupul, iar ochii se

vor așeza pe două părți ca și la ceilalți pești... Numai așa vom mai putea să părăsim fundul mării... numai așa vom mai putea să ajungem sus, în Colții Fierii, la corabie, deasupra tuturor... Hai, femeie, să jucăm că încă nu-i vremea războiului cu peștii... să-i mîncăm și să nu ne lăsăm mîncăți...”

*

(Mogu lovea cu valuri de ploaie în lemnele casei, iar și iar, ca o limbă de apă în clopotul răsturnat al bărcii).

VI ÎNFÎRTAȚII

27

ÎNFÎRTĂȚIREA DE VESTE... Glasurile Pătruțelor spuneau: „Ceața Mogului vine să stingă cu umezeală flăcările lăsate de Maria în urmă, că mîna văduvei a atins destule case din sat și pe toate le-a lăsat mocnind, arzînd ori mugind opărite de neînțelegere...”

...Boacăță, dator vîndut, așteaptă să i se pună frigul în vîna de la gît ; știe că nevastă-sa îi va mai supraviețui puțin, cît să-l plîngă și să se stingă din asta. Boacăță crede că fiul lui cel teafăr va fi ajuns, cîndva, de mîndrie sau răzbunare și-i va face de petrecanie Mariei... sau, laș, va lăsa dracului Ciulpăul și va lua drumul Burnei, să moară acolo, din nepricepere, în lumea care înconjoară munții...

...Cure cel bătrîn s-a tocmit baci, sărac ca și Mogu la vremea cînd a pornit băcia lui în muntele Croiții. Și-a luat și femeia cu el să-i înmulțească zilele. S-a tocmit baci, de nevoie, la oile Mariei și ale Anei, dar bine că oile n-au nimic din femeile pe numele cărora stau...

...Mihai a lui Cure și-a luat rînduiala casei lor fără să aibă ce să-i adauge prin șederea lui în sat. De la o vreme a dat de urma Nuței lui Pătruț...

...De semnul roșu al Mariei nu au scăpat nici casele fiilor ei, prinși să împartă locul din Colții Pierii și porniți să se taie unul pe celălalt pentru iarba înaltă de la marginea de sus a pășunii. Pădurea a fost a tatălui lor și acum e a Mariei sau nu mai o nici a ei pentru că se vorbește că i-a vîndut-o lui Marcoș, groful din oraș, din Burna, că nu-i ajuns viile și cîmpia de pe valea Galbinei și s-a prins să-și măsoare puterea cu Dumnezeu și să cumpere toată fața pămîntului, cu păduri și stînci, cu ape și bolovănișuri.

Băieții, Ghițu și Vasile, o văd pe Maria rar și o socotesc un fel de neam îndepărtat și crunt. Au vorbit între ei față de alții că oricât s-ar tăia ei, frații, și s-ar bate tot n-ar avea ce câștiga, căci Maria e de vină. Așa ziceai și Mogu: uneori cei mai răi dușmani ajungi să ți-i afli între neamurile de sînge. Și băieții au început să-i spună mamei lor : Maria, numai atît, Maria, să o știe departe de neamul Goranilor, o boală pentru neam, femeie rea, nesătulă. O spaimă...

...Paraschiva, sora Mariei, după ce a luat, într-o vineri, cîteva mături, peste fund de la bărbatu-su și i-a văzut lucirea din ochi, a hotărît, peste sufletul ei a hotărît, să nu mai deschidă poarta cînd le va auzi strigînd pe văduvele Ciulpăului, Maria și Ana, și să nu le mai dea găzduire...

...Popa Vasile a pătimit destule cu piciorul și pătimeste de fiecare dată cînd se schimbă vremea, încît i-a pornit vorbă prin sat că Mogu, ceața alburie care-i îneacă pe ciulpăoani, își anunță sosirea strîngîndu-l pe popă de piciorul beteag. Se spune că de la semnul acela s-a hotărît și Vasile să nu-i mai deschidă poarta Mariei, chiar dacă i s-ar pune lată în drum să-i citească ultima rugăciune pentru suflet, scrisă în cărțile lui unsuroase și sfinte...

...Ai Vlascului, păgubiții, s-au încuiat în curtea de piatră să-și fiarbă acolo mînia, s-o facă ură, iar pe aceea să o stoarcă prin focul nopților nedormite în care-l plîng pe Costa, strop cu strop în venin, ca pe o țuică-ntoarsă, să umple cu el o ploscă. Să se pună apoi la masă toți bărbații Vlascului, trei : bătrînul, Grigore și Chioru, să o încuie în ziua aceea pe bătrîna Vlascului în camera dinapoi, iar ei să stea, să tacă și să bea din ploscă pînă la ultima picătură. Să se limpezească din asta, apoi să coboare în ulița satului, (trei, pe fiecare dintre uliți cîte unul, s-a caute pe Maria, să scormonească după ea casă de casă, ușă de ușă, șură de șură, să o găsească și sa o aducă, de unde va fi fost, să o judece în fața satului, să o pedepsească și să-și împlinească pedeapsa în aceeași zi. Pînă atunci adună răbdători vinul în ploscă, strop cu strop, și știi că după ce-l vor bea, au să ardă plosca (așa-și spun), că focul curăță și aduce uitare...

...Morarul poartă și el semnul Mariei de la o neînțelegere cu niște saci de grîu aduși din Burna și dați lui să-i umple cu făină. Morarul a spus : eu sînt un lucrător. Apa vine pe jgheab, bate în roata morii, roata e îmbucată cu lemne și învîrte piatra. Ăsta-s eu și pun atîta grîu și scot atîta făină și atîta tărîțe Nu pot să scot numai făină. Și poate ar fi uitat, ar fi zis că-i nepriceperea lui, dar în altă săptămînă Maria a adus alte două căruțe cu saci la măcinat. Morarul a crezut ca femeia se va răscumpăra și-i va plăti mai mult, dar l-a păgubit din nou și l-a lăsat fără lețcaie, cu un sac de făină

necernută în prag, să-i fie de plată. S-a jurat omul să nu-i mai deschidă poarta...

...Străinul a deschis cu Maria o prăvălie în casa lui Boacăță iar pe bătrîni i-a luat ca slugi...

...Femeia Mogului a avut o nălucire, luna, și a spus în mijlocul satului să audă toți : Maria se pune în calea datului din Ciulpău și are să cumpere toată brînză și lîna să le vîndă ea singură la oraș și ea să cumpere griul pentru noi. Se rupe lucrul, și lucrul e unul, cu patru laturi, pe care-l vezi și-l știi că nu te poate minți, dar cînd apucă o femeie să joace cu mîinile peste el, să nu-i mai vezi laturile, nu mai rămîne din lucrul ăla decît jumătate de adevăr, cealaltă jumătate e necinste. Asta face Maria lui Goran cu noi: cumpără mai ieftin și ne vinde mai scump, face negustorie și asta-i lucrul dracului, la care nu-i mai vezi marginile...

...Dascălul nu spune nici c-ar fi bine, dar nici c-ar fi rău. Nu spune nimic și nici nu se arată...

...De cînd l-a pus străinul pe Vasile peste sat, nu-i mai calcă lumea pragul pentru orice nepricepere, să nu apuce să le afle pe toate. Marți, în «marțea de trăznet», morarul a trecut poarta popii și i-a spus : Maria îmi plătește cît vrea, și nu ca pînă acum, după cît i-am muncit. Nu-i bine, Vasile, că-i lași să-și facă prăvălie în sat, că o să rămînă să vîndă numai ea griul, și-l va vinde măcinat. Nu-i bine să fie unul singur, că ba uită să-ți plătească, ba rămîne dator și altul care să-ți dea de lucru nu va mai fi. O să se încurce cîntecul și-a ajunge rău Ciulpăul cu femeia asta... Și popa i-a spus: S-or liniști țocăite și-or intra în matcă. Așteaptă pînă la vară !... Și morarul s-a plîns nevastă-si că popa s-a dat de partea străinului și a ibovnicei lui. S-a plîns și dascălului și i-a spus ca se va ajunge la negustorie cu oameni, apoi s-a minunat țin ceas de vorba pe care a spus-o. Dascălul a zis : se poate să fie așa, dar în cazul ăsta trebuie să ne punem pe o parte li noi să ne știm feriți din calea răului și a pagubei... Așa au ajuns să nu-si mai vorbească unul altuia. Asta miercuri a fost și, pînă seara, morarul a apucat să vadă că pentru el povața cu poarta încuiată nu-i era de folos așa că hotărî să vorbească oamenilor din sat să nu-și tulbure obiceiul de a coborî în Burna fiecare după bucatele de care avea nevoie și să nu intre în prăvălia străinului...

...Mai e și casa lui Pătru a lui Urvan, dar ăleia nu i se vede semnul de blestem, că oamenii s-au obișnuit să le știe pe cele două văduve că intră acolo, ca mai înainte, cînd își aveau casa lor. S-au mutat să stea cu totul în casa pusă peste casa Goranului...

...De la semnele care stau pe porțile pe unde a intrat Maria, au

împrumutat și celelalte porți o urmă de semn pe care l-au adus păgubiții femeii de s-a întins pe tot lungul satului...

...Femeile Pătruților că ele au apucat să simtă primele, zic că lumea s-a cîînit. Ele nu știu de unde și se uită la bărbații care au mai rămas în sat ca la niște păsări urcate-n cerul Ciulpăului să sperie, altădată zic : cîîni mînați de turbare pe marginea pădurii, deasupra caselor să-și afle răcoarea urlînd și așteptînd să le iasă în cale animal viu, cu sînge, să-și spele turbarea în el... Că nopțile lungi, paza copiilor, singurătatea verii ascut simțurile peste) marginile lor și ajung să afle și ceea ce nu se petrece încă, ceea ce mocnește și vrea să se întîmple dar nu se întîmplă... Femeile Pătruților se știu legate ca neamuri în sat și, dacă altădată mișunau pes-ice ulițe, furnici albe cu negru, acum au ajuns să treacă scurt, de la o poartă la alta, numai; cît să se afle în curtea vecină să sporovăie acolo la fereală despre junghiul pus pe coasta moșului, de buboiul crescut babei pe gît, să descopere în vorbele celeilalte Pătruțe și leacul și rostul semnului Mariei pentru viața lor...

...Copiii fug de acasă. Copiii nu pot să încapă într-o singură curte și fug prin pădure, țopăie prin rîu și așteaptă ziua în care, împreună cu mamele lor, vor urca la stîne, ori își așteaptă tații, la două săptămîni o dată, să-i vadă coborînd cu caii și să-i audă cum le poruncesc : duceți caii la rîu! Atunci să-i încalece și să fugă peste bolovani, călări, prinși numai de coamele lor. Copiii nu se feresc de Maria, ba mai mult, cînd apucă să o știe umblînd prin tot satul îi ies în drum și se țin după ea și după străin să primească un boț de zahăr de la prăvălie ori vreun bănuț găurit pe care-l joacă apoi pe o ață în jurul gîtului. Dulcele și bănuții și-i țin în mare taină de frica marnelor lor care, dacă află de darurile primite, se cătrănesc. Dulcele și bănuții și-i ascund în privată, fac un drum pînă acolo peste toată curtea și livada, se mai uită o dată la ele și le pitesc lîngă privată. Dacă Pătruțele găsesc lucrurile alea le aruncă în privată, să nu le mai scoată nimeni de acolo...

...De Ana, mereu, ca mai înainte de prima ei nuntă de la șaptespe ani, nu vorbește nimeni și nu se ferește nimeni; mai mult decît de porțile semnate de Maria. Ciurda satului s-a rupt în cîteva mai mici pe care le duc copiii. Numai una, aceea a Mariei, sta deoparte și-i scoasă de Ana, după opritul cocoșilor. Despre Ana, Mihai a lui Cure a zis : femeia cu cap de copil care alunecă la ziuă peste ulița din valea Ursului, prin dreptul porților de parcă adună iertarea pentru maică-sa, cum umblă cu bățul în mină pe urma vacilor. Pentru drumul ăla de dimineața și pentru joaca ei cu copiii, din poienile Văii-Mari unde-și țin cu toții vacile, pentru asta o iartă lumea...

*

Mogu spunea : „Sînt de-ajuns cîteva zile, necum săptămîni sau o vară întregă, să se prindă un obicei. Odată prins, obiceiul împlînzește oamenii și-i așază într-o altă albie să curgă mai limpede...”

*

În toamnă, Pătruțele spuneau : „...Femeile își așteaptă seara copiii în poartă să vină cu ciurdele. O văd pe Ana cu ei și-i dau binețe. O văd trecînd pe la poarta străinului și spun: Au pus-o slugă!... Maria s-a urcat pînă-n capătul de sus al răului și dincolo de urîtul fără margini. Maria e femeia aceea de pe catapeteasma lui Vasile, neagră la trup, cu un pîntece mare, (goală, ce naște prin pielea burții, a coapselor și prin țîțe, dracii — caprele alea în două picioare cu chip de om... Mai mult de atîta nu se poate... Și dacă se poate, să-i pleznească o vînă-n capul celui care a văzut și mai departe! și din asta să-i vină muțenia! să nu le mai poată povesti celorlalți!... Ana-i singurul drac alb pe care l-a născut Maria. S-a greșit și l-a făcut alb, dar drac, să fie hulit și de oameni și de ceilalți draci, să nu-și afle liniștea și locul nicăieri pe fața pămîntului : nici în apă, nici în aer și nici în focul de dincolo... Asta i-a spus-o Veta lui Pătruț fiicei ei, Nuța să o țină departe de Ana lui Goran... Nuța lui Pătruț a povestit-o altei fete ca pe lucru adevărat care leagă serile una de alta și fac nopțile tulburi... Acum știu toate, și de cînd s-a pus zăpada pe Colții Fierii, femeile Pătruților s-au încuiat în spatele porților, să n-o mai vadă pe Ana și să-și ferească pruncii din calea ei... Acuși coboară bărbații și Ciulpăul s-a pune în matca lui de iarnă... Povestea dracului alb a dat ocol satului și s-a întors la Veta mai înspăimîntătoare de cum o pornise...”

*

Veta lui Pătruț ticluise povestea să-și țină fata cît mai departe nu atît de Ana lui Goran cît de Mihai, holteiul lui Cure. Reușise, nu reușise, pentru Veta tot neamul lui Cure avea semnul Mariei. Doi băieți de-ai lui Cure muriseră după nunțile lor cu Ana, casa lui Cure ajunsese în prag de pustiu și atunci, tocmai atunci Mihai, ultimul dintre băieții lui, să-i, ațină calea Nuței. De el trebuia să o ferească și de-ai Vlascului, că alți feciori din sat nu avuseseră parte de neamul Goranilor. Noaptea, Veta se culca într-un pat cu Nuța să o știe păzită, îi asculta somnul, o auzea gemînd și se cătrănea că acolo, lîngă ea, în pat, în visul fetei era Mihai care-o săruta sub ochii mamei. Veta o trezea, o scutura de somn de cîte ori o auzea că rîde ori că-și suspină sufletul. După ce fata adormea din nou și-o auzea gemînd, Veta

nădușea la gîndul că băiatul lui Cure și-ar fi făcut-o pe fiică-sa nevastă fără Dumnezeu, sau mai rău, că o lăsase grea. Atunci n-o mai trezea de teamă că-l va fi trezit și pe nevinovatul ăla care-și începuse viața în fiică-sa. O mîngîia pe frunte și o simțea aburită de sudoare, își spunea : „O să facem nuntă iute, poate în prima duminică, să nu vadă satul un nepot născut mai degrabă de cît se cuvine...” O podideau lacrimile și începea să-i șoptească numele lui Pavel, bărbatul ei, cum făcea de fiecare dată cînd se simțea neputincioasă, își vorbea singură, pe șoptite, să se liniștească: „Aicea trebuie să fie un vinovat. Cel dintîi e Mihai, înăuntrul lui Ana, înăuntrul Anei Maria, bat-o Dumnezeu și Maica Precistă... O, Pavele, Pavele, ce bucurie te așteaptă acasă!” începeau sa cînte cocoșii. Veta repeta mai departe cuvintele pregătite pentru Pavel, să-l moaie în mînie, să-l obișnuiască mai apoi, cu gîndul și să-l amestece, în urmă, cu nunta pe care, de bună seama, aveau să o petreacă repede. Dar pentru asta trebuia mai întîi să ningă sus, în Colții Fierii, să-l sperie pe bărbatul ei, să-l coboare frica de alb și rece, apoi încă două săptămîni la rînd avea să-l mai aștepte cu frică și ură, cu milă și rușine.

Într-o dimineață fata o întrebă : „Ce faci, mamă?” Veta-i răspunse: „Îți ghicesc nunta”... „Cu cine ?”... „Cu unul domn, străin de sat, înalt, cu cal alb și haine nemțești, cu cizme și căruță cu scaune-n piele...” Veta apucase să zîmbească. Fata spuse : „Și tu gîndești ca Mihai, mamă. De unde le știi pe astea ?”... „Așa a spus Mihai ?”... „Așa, că-s născută pentru domn, domn cu cizme ca străinul nostru din sat, femeie de soiul Mariei, așa a spus”... „Ba să nu fii ! Ia-l pe Mihai mai bine, faceți nuntă, să n-ajungi ca flacăra aia, să n-ajungi !”... „Mihai a zis că dacă am să mă mărit cu el, o să-l pierd și-o să rămîn văduvă, și că oricîți băieți din sat oi lua pe toți am să-i pierd și singură am să rămîn și stearpă, să-l aștept pe ăla unul, străinul cu haine nemțești care trebuie să fie al meu. Mihai nu mă vrea...” Femeia coborî din pat și se puse pe marginea lui s-o vadă. „Greșește Mihai — spuse — lui i-e frică de toate fetele din pricina fraților lui. Mihai e de-al nostru, din sat, va fi baci, veți avea oi, prunci... Sa faceți prunci. Să-i creșteți și să vă chinuiți cu ei. Mihai greșește... Azi vine tuțu-tău din Colții Fierii cu frate-tu. Mîine să-l chemi pe Mihai la noi, să-l chemi să ne punem de neamuri !”... „L-oi pierde... cînd omul simte, dumneata mi-ai spus că e un ceas, la dragoste se nîmplă, e un ceas în care omul vede limpede cîte zile are date pentru dragostea aia. Mihai știe, se ferește de nuntă...”

Veta umbla prin casă, vorbea: „Lasă-l să te iubească!... Chinuie-l să te vrea, să uite de spaima urîtului din el, să-l rupi de urît... să-l legi de pămînt prin copii, să-l faci om, să nu-l lași pasăre...” (Păsări erau bărbații atinși de

Maria, de ura ei, cei rămași peste vară în sat... Mihai ar fi fost și el printre ei.) Dacă o iubea pe Nuța, băiatul lui Cure nu mai era pasăre, că intra să-i fie copil Pătruțului, îl atinsese Nuța și-l curățase de trecerea Mariei, de semnul ei. „Ce semn, mamă ?”... „Iscat de noi, cum pui pe oi să le desparți, să le recunoști pe ale tale de ale celuiilalt. Noi am pus semnul, Nuța, noi femeile, să despărțim turma Pătruților de turma Mariei, aia sănătoasă de aia bolnavă. Cu sănătatea nu poți beteji o turmă bolnavă! Că Mihai, beteagul, oia însemnată de Maria, n-are boală de leacuri ori din aceia care aduce moarte, are din altele care trec dincolo de om și se pun în soarta lui să-l chinuie... să-l piardă ! Tu încearcă-l să vezi, dacă-i atins sau teafăr! Dacă se mai poate face om, cum a fost !...”

*

După prînz trebuiau să se audă talăngile berbecilor. Atunci femeile cele mai răbdătoare deschideau porțile să aștepte acolo. Cele mai tinere, cu copii mici, ieșeau în capătul satului, să vadă venind mai întîi oile, care nu erau altceva decît părți din bărbații lor, apoi cîinii, alte bucăți, și caii, ultimele bucăți, după care se arătau bărbații, fără graba, înalți, mai înalți decît toate părțile trupurilor lor mîinate înainte. Către seară aveau să se întîlnească, iar noaptea și a doua zi, femeile aveau să le povestească repede toate arte erau prin sat, să le mute satul în vine, să știe pus Ciulpăul în vatra lui sigură, aceea de iama, care ținea jumătate de an. Șase luni în care casele erau case, ceața o apă risipită și Mogu un om mort; șase luni în care flăcările dădeau căldură și frigeau scoverzi și Maria era o femeie rea, sau numai o femeie văduvă cu țiitor; prăvălia străinului era o circiumă de la care mu se putea cumpăra decît țuică și asta pe bani puțini, dați bărbaților de neveste să le țină pentru toate distracțiunile pe oare le știau ei pe lume. După bărbați, coborau la cîteva zile zăpezile, iar după ele, la vreo lună și jumătate, coborau sărbătorile. După sărbători venea, tot dinspre munte, ca o minciună caldă, o primăvară în miezul iernii, cînd începea vremea socotitului oilor de prăsilă, și-a berbecilor, și-a mieilor, a primilor miei. Bucuria albă a casei. Apoi de jos, din vale, venea cealaltă primăvară, a doua, amestecată cu cețuri și furtuni de zăpadă cînd se întorcea Mogu în apa norilor și Maria în semnul flăcării. Era vremea scosului oilor la prima iarbă în jos, mai întîi, spre Jira, unde zăpada se topea mai repede. Apoi, înainte de Marea Plecare, veneau celelalte sărbători, Paștele ca un țipăt scurt și barca sațiului se ușura pe toate laturile ei de șirurile oilor, cîinilor, cailor, bărbaților. Satul rămînea cu bărbații-păsări, iar semnele trecerii Mariei se vedeau din nou.

ÎNFÎRTĂȚIREA DE DRUM... Costa Vlasu era o cruce cioplită, despre care, după numai jumătate de an de la îngropăciune, nu mai vorbea nimeni. „Pe hulă, zicea câteodată Maria, toți sînt niște semne, rupte de sat și fără rost !” Repetase vorba de cîteva ori în toamna aceea, după sosirea oierilor, să o afle satul că-i sătulă de văduvie și să nu se minuneze dacă într-o bună zi aveau să o vadă cu patrafîrul pe cap, lingă străin, în biserica lui Vasile... „Toți vom ajunge acolo”, spunea altă dată Maria, pe cînd umbla cu tăriile prin prăvălia ei să-i îmbie pe oieri cu țuică, să-i îmbuneze și-apoi să-i tragă spre circiumă o iarnă întreagă, să și-i facă mușterii și să le învețe și pe femeile lor să-i treacă pragul, pentru ca, la vară, după ce vor fi iarăși numai femeile în Ciulpău, să-și deschidă vadul ca lumea.

*

Pavel Pătruț, tatăl Nuței, n-avea cu Maria mai mult de împărțit decît cu altele din sat. Bea și se uita la ea, se mira de gândurile ce-i treceau prin minte și-o asculta : „...că acolo nu-ți mai trebuie nici apă, nici sare. Aicea-i totul, pe fața asta a lumii!” Și nu era unul din oieri care să nu-i fi dat dreptate femeii. Apărea apoi străinul și se așeza între oieri să le spună una de-a lui, cu peștii.

*

„Așa eram și eu, plecam. Nu-mi păsa de satul pescarilor, de nevestă și copii, de biserica noastră și de cea turcească. Cînd mă întorceam, veneam de pe altă lume, îmi vindeam peștii, luam banii, intram în circiumă și mă pierdeam printre marinari și femei. Erau o grămadă de femei în circiuma aia. Aici la voi e sărăcie curată... Ce mă d vrea pe mine capul ? Aduceam peștii, îi dădeam unuia Aslandru, bogătașul ce avea și circiuma, un grecotei, ăla le ținea pe toate și femeile erau ale lui. El îmi dădea banii, lui i se-ntorceau. Ce-mi păsa, eu aveam numai dorul de mare și mai aveam să-i dau nevestei niște bani, să mă joc eu pe ce mai rămînea, iar cînd nu mai aveam nimic să plec pe mare și să fac alții, să mă spăl de păcate, să prind pește, alt pește, pe care să-l vînd din nou...”

*

Oierii îl priveau și tăceau să caute tîlcul poveștii, că trebuia să aibă un tîlc al ei, ascuns al dracului, doar străinul era om umblat și, din asta, bine

ascuns în casa vorbelor lui. „Asta-i bucuria vieții — continuă străinul — să te speli de păcate strângînd, asudînd, apoi să te odihnești, păcătuiind pe banii care i-ai muncit!” Spusa străinului îl dumiri pe Pavel a lui Pătruț care zise : „Asta-i altă roată de cum o știm noi. Ce ar fi dacă am avea și noi în Ciulpău, aici, un grecoțel, cum ziceai că-l cheamă, să ne vindem lina oilor lui, și-apoi tot el să ne ia banii ?” Ceilalți oieri se foiră ; atît le era de-ajuns, pentru cine ar fi vrut să vadă că sînt de acord cu vorbele lui Pătruț. Urvan spuse: „Da-i mai bine ca după o vară de pribegie, în care abia dacă vă vedeți femeile, să vă adunați toamna în sat și sa mocniți pe niște bani, strînși greu, și să vă încuiați în ei, cu zgîrcenie, spre viața asta, una, pe care-o aveți ?” Pătruț îi răspunse imediat, încît îl bănuiră cu toții că-și pregătise de acasă toate vorbele în rînd : „Așa cum e, viața noastră are matca ei și dacă-i iubești matca te ține om întreg, așa să știi !”... „Și ce-ți face cu banii ?”... „Ne-om crește turmele, la fereală de bani mulți și cheltuiți, ne-om face grajduri noi, ne-om face căruțe, și ne-om lua cai, să putem umbla la oraș după grîu și sare. Vom face alte case pentru copii. Copiii ăștia sînt ai noștri, pentru ei, pînă la urmă și pentru cei ce vor veni după ei trăim !” „Oierii — spuse străinul — au în felul lor de a fi ceva din animalele pe care le păstoresc : se urnesc greu, dar odată pornit berbecul mai curajos, prind glas pe rînd, tărăgănat, fără ca vreunul dintre ei să iasă din calea gîndurilor celorlalți.”

Străinul se văzu strîns între douăsprezece trupuri care spuneau pe rînd un singur șir de gînduri, venite dintr-o singură lege care-i ținea sub un jurămînt dat în clipa nașterii, ca un crez. Nu dădeau din capete să arate că au gîndit la fel cu ceilalți, ci înnodau vorba lor cu-a celui dinainte, ca într-un joc : „...știi de ce nu-mi pică oile în prăpastie ? Pentru că merg una după alta pe aceeași palmă de iarbă... Aia e încercată... Sigură și nu le mai pasă că-n dreapta lor e un tău și-n stînga un hău din care nu s-ar mai putea alege...” în cele din urmă, Urvan le rupse șirul ridicînd un pahar și urîndu-le să trăiască fericiți, apoi spuse : „Țîlcul e pe cealaltă parte, nu l-ați ghicit !”

*

În circiumă (pentru că, pînă la urmă, așa ceva era prăvălia lui Urvan și a Mariei), în dimineața aceea intră Mihai a lui Cure cu tatăl lui și, din ușă, fără să-i ia în seamă pe ceilalți spuse : „Bade Petre, am venit să tocmim împărțeala din celălalt an, aceea cu prăvălia, că uite, tata zice că ne-ai înșelat!” Străinul îi duse în altă cameră, statură cîteva minute apoi reveniră în cîrciumă împăcați. Bătrînul Cure plecă. Mihai se amestecă printre oieri și se întinse la un pahar de țică.

Pavel a lui Pătruț (el ar fi fost al treilea Pavel în ordinea nașterii lor în neamul Pătruților), după o lungă așteptare, spuse : „Și care-i tîlcul dumitale?!” Urvan intrase în mijloc să-i aibă în jurul lui pe toți și să-i biruie de la stînga la dreapta, după mersul ceasului. „Tîlcul meu ? — spuse străinul. Că plecam și mă întorceam mai des ca voi, și din neașezarea asta simțeam că trebuie să fiu liber și pe pămînt, nu numai, pe apă, unde mă pîndea moartea... Și păcătuiam, dar numai într-un singur fel, mereu... («Ca o boală», spuse Pătruț)... Ca o boală să fie. Dar era o boală știută și de alea știute nu te mai temi și nici alții nu se mai tem de tine că o duci. Dar voi ?... Voi n-aveți un păcat anume la care să vă întoarceți cînd coborîți în sat. Aveți întotdeauna altele, de toate felurile, ca zece boli care vă încearcă pe rînd și nu mai apucați să vă feriți din calea lor... Nu vă țin socoteala relelor, vreau numai să ghiciți că oamenii pot să trăiască și fără popă iertător. Eu n-am avut. Dacă aș fi mers la el i-aș fi spus numai unul și același lucru și după o vreme m-ar fi dat afară de la spovedanie. Voi aveți ce-i spune, îl țineți și-i spuneți de fiecare dată altceva și de aceea vă e stăpîn !” Pe vorba asta cercul oierilor se rupse, iar Pavel Pătruț lovi cu pumnul în masa ce ținea loc de tejghea. Strigă : „Stăpîn?! Popa Vasle e popă, atît!” Atunci se ivi de undeva Maria, se opri dincolo de masă și-i spuse : „Ba-i stăpîn. Întrebați-le pe femeile voastre. Vasile e cel mai mare peste sat și are și pistol!” Pătruții puseră pe rînd paharele, golite sau nu, pe masă și ieșiră în ulița satului.

Pavel și Mihai plecaseră împreună. Nu ploua. Deasupra pădurilor stătea numai ceața Mogului. „Te ții de Nuța ?” spuse Pătruț. „M-am ținut, spuse Mihai. Acu nu mă mai țin. La primăvară am să urc la stîne să-l ajut pe bătrînul, că nu mai poate birui cu oile văduvelor... Și dacă ni-i dat asta să ducem, pe locul unde trebuia să fie războiul cu Vlascu, o ducem. Vlascu o ajuns ca noi, ultimul”. Merșeră o vreme tăcuți, apoi cel mai în vîrstă spuse : „Și dacă te-ai lua cu Nuța ce-ar fi ?”... „Nu pot. Mi-i greu sufletul ca ăluia, ultimului dintr-un neam, născut doar ca să fie cineva care să închidă poarta după spița lui și să le sufere pe toate cele adunate după cei trecuți. Nuța-i făcută pentru altul”... „Mihai, am destule oi, casă ai tu, o lăsați pe văduvă să-și caute alți oieri, vă dau și cai. Îți face copii să vă bucurați de viață”... „Nu pot. Mi-i teamă că n-o fi bucuroasă de mine și-a chinui numai ea...” „Măi feciorule, hai la popă să-i încercăm. ...Poate știe de bine !”... „Mă Pavele, — spuse Mihai — dacă e să ne ducem undeva, zic să trecem la baba Mogului, că știe datul vechi și dacă-i de bine o iau, dacă nu, te știu împăcat !”... „Babele trag la babe... Nu mergem nici la Vasile și nici la ghicitoare... Mergem la tine, să-i spunem lui Cure și, dacă va fi bine, vii la Nuța să-i

spui ...Să oprești neamul în tine ? Nu se cade, Mihai, mută-l pe altul mai tânăr și mai, bucuros de viața asta. Fă-ți pruncul, ia-o pe Nuța !” Ajunseră aproape de casa lui Cure. Mihai se opri în fața celuiilalt să-i spună : „Ți-i frică, bade, ți-i frică de sat. Ne-a văzut, ne știe de avuți unul altuia și acu te temi că n-o s-o mai ia nimeni !” Pătruț vorbise mult în dimineața aceea și gândurile i se legau mai degrabă ca altădată. Spuse : „Asta numai un cap de muieră crede. Eu nu m-am legat de neamul tău. Ți-am dat fata ca pe o albie curată să-ți speli numele neamului și să vă știți tot atîta de murdari, și curați. Eu nu te-am lovit nici cu vorba, să te răzbuni acu. Lovește-i pe cei ce te-au lovit !” Apoi se întoarse și porni spre casa Mogului să-i ceară femeii sorocul zilelor de mîine după datul vechi, iar Mihai se întoarse la cîrciumă.

*

Mogu vedea : „Toamna, de cînd se ridică soarele și pînă se duce, toate ceasurile sînt la fel, nici mai albe, nici mai negre unul față de celălalt...”

*

Pavel bătu în poartă, o găsi descuiată și intră, trecu pridvorul și pragul ușii, dădu de văduva Mogului mărunțită de vreme și uscată pe rădăcina fetei de altădată, una tot din neamul Pătruțului. Omul o privea ca pe bunică-sa, fără să-și mai spună cît erau de neamuri unul cu celălalt, ori dacă erau neamuri după mamă sau după tată (după mamă, cu siguranță, pentru că toate buniciile vin dinspre mamă și toți bunicii numai dinspre tată), că așa e dat să fie acul de pai care te ține în vîrfurile lui pînă ești viu. Bătrîna îl recunoscuse și-i zise : Fiule, și Fiu-miu... și omul nu îndrăzni să-i spună pricina drumului. De abia cînd Pavel simți o așchie rece în ochii femeii, și cînd ea îl întrebă cine este, îi spuse pricina care-l mînase acolo. Baba se așeză la masă și începu a boscorodi mărunț. După o vreme se întoarse cu fața spre Pavel, avea ochii rotunzi și părea luminată de ceva dinlăuntru ei; spuse : „Știi cum a fost în vară cu oile lui Vlascu? În celălalt an, astă vară. Hi, hi, au urcat doi corbi, văduvele Goranilor, să-și rupă turma de turma Vlascului. În săptămîna a treia de după moartea lui Costa sau în ziua a treia, odată cu el. Atunci au urcat și noaptea au ajuns la stîne. Noaptea, Chioiru le-a dat șube, să doarmă, Chioru, Vlascu ăla mic. A doua zi dimineața au dat oile lui Vlascu afară din țarc și le-au trimis cu un om să-și caute alt loc. Au spus : Taică-tu a hotărît legea asta ! Așa l-au mințit și au rămas pe locul lor. Vlascu a luat a zecea parte, cît era a neamului lui, a zecea parte. Cum se îndepărtau cu cioporul lor de turma cea mare a văduvelor, Maria a făcut semnul să le taie urma, să nu se mai poată împreuna niciodată cu ale lor. A

făcut semnul așa... și eu l-am simțit pe gât, în pat, unde eram. Nimeni din neamul Pătruților nu știa semnul ăla decît eu. De aia l-am simțit și am aflat atunci cum s-au petrecut toate... Peste vară au stat amîndouă să-și păzească oile pînă ce i-au tocmit pe bătrînii lui Boacăță, pe ai lui Cure și două din familiile noastre ca oieri. Oieri cu sila, auzi ? !” Bătrîna ațipi la fel de iute cum apucase să i le spună pe toate acelea. Pavel așteptă să se petreacă a doua trezire și dacă văzu că bătrîna doarme de-a binelea spuse tare, s-o scoale : „Și ce va fi?!” ...Văduva Mogului își dezlipi ochii, mirată că nu e singură în casa ei, apoi dacă-l recunosc pe Pătruț spuse : „De bine, fiule, dacă te-i ține de gîndul tău, ăla unul care-ți va veni la noapte!” Și-și puse din nou capul pe masă.

*

În drum sere casă, Pavel trecu pe la popă să-i arunce o vorbă despre o nuntă, fără să-i mai spună a cui și când, apoi pe la casa lui Cure să-l cheme la cină să mai vorbească despre viața lor că: „avem de așezat lucrul pe latura lui cea mai îngustă, după care nu-ți rămîne decît să alegi una din două !”

*

Mihai cutreiera muchia pădurii, pe deasupra grădinilor, să o caute pe-a străinului, să coboare acasă la el și, dacă ar fi avut noroc, să dea de Ana acolo. Femeia stătea la fereastra dinspre uliță și privea rîul sau își ținea doar ochii deasupra apei învolburate, lăstun, codobatură, în alte chemări decît apa. Auzea pe cineva coborînd monoton prin melcul șurii; îl recunosc pe Minai pe cînd urca în pridvor. Îl știuse de mic aflat mereu cu o clipă înainte de furie, în ziua aceea din octombrie Ana trebuia să facă douăzeci și cinci de ani, cu unul mai mult decît Mihai. Îl auzise, nu-l auzise intrînd, apropiindu-se, oprindu-se la doi pași în urma ei, sau nu-i păsa de cel ce intrase ocolit, pe deasupra satului. Mihai, tot cum îl știa, în prag de mînie, îi spuse : „Pe cine-l tulburi și-l lași, te urăște”. Femeia se întoarse spre el, îl prinse de umeri și-l sărută, apoi spuse: „De-acum pleacă, te-am dezlegat de mine...”„Nu poți dezlega ce n-ai legat cu mîna ta niciodată ! spuse Mihai și o apucă strîns pe după spate. A cui vei fi, pe unde vei umbla, am să-ți stau aproape să n-apuci să te bucuri. Să nu-ți afli liniștea pînă-ntr-o zi cînd ai să fii a mea de la răsăritul pînă la apusul soarelui. Ăla o să fie ultimul soare pe care ai să-l mai vezi”.

O apăsă în podeaua casei pînă ce femeia se frînse de genunchi. Mihai îi dădu drumul s-o poată cuprinde altfel, ca pe podul dealului, sus, în pădure, îl prinse o ceață pășite ochi și dinăuntru capului îl ajunse glasul lui Urvan povestind :

„Plecaserăm pe zi bună, cu soarele culcat încă sub mare. Niște marinari de pe o corabie cu fum, vapor mare, ne povestiseră noaptea la cârciumă despre un pește rătăcit prin apele noastre, un pește cât o corabie, care ieșea din valuri, arunca pe o gaură apa în sus, la câteva picioare și-apoi iar se scufunda. Feriți-vă de el, ne-au spus. Are să vă răstoarne dacă se prinde în plasele voastre! Am luat cu noi cângi și harpoane să-l facem bucăți dacă vom vedea că nu-l putem aduce întreg, în ziua aceea n-am dat drumul năvoadelor, căutam peștele uriaș. Pentru el trebuia să vîslim. Trecuse amiaza și ne îndepărtasem într-atît încît nu se mai vedea decît apa. Să vezi numai apă, de jur împrejur, și să aștepti un pește, un munte viu, să te bați cu el, să-l omori în lumea lui și să-l aduci, apoi, în lumea ta. O neghiobie. Eram tineri și credeam în ea. L-am zărit de abia spre seară. Urca și cobora, scuipa rîuri deasupra mării. Să ne apropiem, am spus. Să ne ferim din calea lui, am strigat mai tîrziu. Apoi, pentru că ajunseserăm atît de aproape încît nici să fugim și nici să stăm nu mai puteam, am ridicat cângile și harpoanele și le-am aruncat spre el. Ne-a lovit, ne-a răsturnat. Cângile fugeau spre fundul mării, în noaptea ei miloasă, harpoanele rămăseseră prinse în luciul muntelui viu ca niște ace. Peștele a făcut un ocol mare, a mai scuipat două rîuri spre cer și l-am simțit trecîndu-ne pe sub picioare și răsucindu-ne cu capetele spre apă. Barca s-a întors singură la loc, am înotat spre ea, să urcăm pe două părți deodată, să nu se mai răstoarne. Am urcat și de abia acolo, în coaja aia de cu, deasupra apei, ne-a luat groaza. Muntele venea spre noi scuipînd rîu după rîu. Vîsleam numai pe o parte, numai cu una dintre rame, cealaltă plutea undeva cu un năvod mai mic pe care-l pierdusem. Vîsleam să nu ne mai ajungă muntele. Dar ne-a ajuns. Ne-a răsturnat. Am luat-o de la capăt ca în zilele mîzgave de ploi, talazuri și trăznete. He, he, în joaca aceea, pe-o mare liniștită ca în pahar, sub soarele limpede, s-a dus Kirhan. S-a dus spre fundul paharului. Pe ceilalți ne-au găsit marinarii, ne-au văzut de pe corabia lor cu fum... M-am trezit pe mal, cu mîinile înfipite în nisip și cu nevasta deasupra mea... He, he, le-am povestit cârciumarului, nevastei mele și Salimei, după o vreme le-am povestit și lor cum s-au zvîrlit spre noi niște munți vii, din ape...”

Mihai se ridică, își strînse nădragii și porni spre ușă. Îl ajunse din urmă glasul Anei : „Să nu vrei nuntă! Niciodată să nu vrei nuntă cu mine. Simt, îs tulbure și simt cum o să pieri în noaptea nunții de mîna cuiva...” Mihai nu se opri nici în pridvor, nici în curte, ci sus, deasupra satului cotropit de

ceață. „Să nu vrei nuntă!” sună iar glasul Anei să-l fugărească orb prin umezeală, să-l întoarcă în pragul casei lui. Ocoli pe la capătul de sus al satului de pe Valea Mare și coborî în sat, de parcă atunci s-ar; fi întors de la stînele din Croiță fără oi, fără cîini, fără cai, numai el, singur, sal vîndă ce mai avea — un suflet tulbure, să-l vîndă cuiva, ori să i-l dea pe degeaba numai să se știe luat de acolo, din Ciulpău și mutat în altă lume, în altă viață. Scăpase sub tavanul cenușiu al cetii mai buimac ca înainte și se opri, ca un cal uitat la pășcut care-și greșește poarta stăpînului, se opri în fața casei lui Pavel a lui Pătruț. Deschise poarta și intră, ajunsese în pridvor și se dezmetici de abia cînd auzi glasul lui Cure, bătrînul, spart de țuica pe care o turnase gazda în el, să-l facă să vrea cu toții la fel. îl văzură pe Mihai și-l duseră-n casă. Află repede că tocmiseră zestrea, așezarea lui și a Nuței într-o altă viață în care se luau toate de la capăt, curate, și se nășteau copii frumoși și rumeni. Și tot în viața aceea pe care o pritociseră bătrînii se făcea că oile nășteau de două ori cîte doi miei pe an și iepele fătau și cîinii se înmulțeau și Nuța, nevasta lui Minai din viața prevestită acolo, avea țițele mari și pline cu lapte și-o fugăreau prin curte cinci sau șapte copii. Ce puteau să vrea altceva bătrînii decît ca toate să se înmulțească peste măsură, și tocmai înmulți-tul acela să le fie măsura sănătății și a dragostei de viață. În prevestirea lor pînă și casele ajungeau să fie de-a făta și să fete alte case mai mici, cinci sau șapte, după cîți copii aveau să li se nască, și tot atîtea șuri, și tot atîtea livezi... Ca Mihai să poată să apuce de un capăt toată viața aceea de vis, Pavel îl duse la lada cu zestre a Nuței să-i arate hainele și banii, poarta prin care se pășea spre viața fericită care trebuia să se îndepline.

Mihai spuse : „Nu mă însor! Pe Nuța o așteaptă altul!”

Trecu apoi prin doua camere, să plece, să-i lase pe cei bătrîni să adune singuri în urma lui toate cioburile lumii visate de ei și să se bată cu ele, ca niște copii răi, sau înrăiți.

Lui Pavel a lui Pătruț nu-i mai rămăseseră în minte decît vorbele babei: „...dacă te-i ține de gîndul tău ăla unul care-ți va veni la noapte...” Pornise să-și mărite fata. Pornise să-i afle tîlcurile vorbelor străinului. Și mai pornise, de sus din munte încă, să-și vîndă lîna, brînză și o parte din oi, să le vîndă la preț mic, să-i lase banii nevesti-si și el să-și ia băiatul să se înfîrtătească cu careva și să pornească, la primăvară să facă asta, să pornească peste Croiță spre ceilalți munți ce se vedeau pe vreme bună, departe, și dincolo de ei... încotro va fi fost, să cutreiere lumea, sa fie mereu între alți și alți oameni, să caute iarba grasă și alte soiuri de oi, să le amestece cu ale lui și să se întoarcă, apoi, în Ciulpău, bogat, să nu-i mai pese de nimeni, să-și mărite atunci fata după un domn cu cizme, de la oraș...

Asta fusese gândul cu care pornise de sus din Colții Fierii și apucase să-l încerce cu el numai pe fiu-su atît cît să nu-i ghicească vrerea.

După ce-l duse pe bătrînul lui Cure pînă la poartă și-l încredință uliții, își chemă toată familia să-i spună hotărîrea. Femeile îl văzură luminat și se bucurară că avea să le împace pe toate mai bine decît ar fi vrut ele să se petreacă. Îi puse pe toți roată în jurul mesei, aduse o ploscă plină, le dădu să bea pe rînd apoi le spuse :

„Nuța are șaispe ani, mai poate sta patru, cinci. Eu cu Niculae coborîm mîine și ne-om întoarce bogați. Dacă rămînem în sat, n-are să vină niciodată bogăția la noi. Peste cinci ani, cei ce vor rămîne în sat se vor urî și mai rău. Peste cinci ani, Pătruț va fi unul în Ciulpău și la el vor veni pețitorii să-l roage să-și dea fata. Și el, Pavel Pătruț, are să i-o dea numai unui domn de la oraș, după cum merită fata lui, că-i una în casa asta! Așa să știți că am hotărît. Numai a unui om mare va fi! Mîințe-i boala și ciuda și socotelile soartei pe ceilalți. Așa să vă purtați de acum înainte. Veți vedea cum vor veni ai lui Goran la poartă să le primim darurile. Ce vom face noi, Nicu și cu mine, ce vom duce pe umeri, nu vă doară, că de-acum nu mai avem decît un rost. L-oi lua și pe frate-miu, cu băieții lui, să fim șase și să legăm o turmă de cinci sute de oi. Greul nu e să suferi pentru ceva, ci pe degeaba. Dacă nu vom face așa, vom suferi pînă la moarte. De cum plecăm, nu mai trece nimeni poarta decît dinăuntru în afară și înapoi! Voi, femeile, să țineți cheag pentru viața noastră. Așa să fie! Doamne ajută să putem răbda!... Bătrînul Pavel, tutu, a spus, ultima lui vorbă a fost asta : Suferința te învață răbdător, răbdarea te întărește și-atunci o sa crezi în mai bine. Fie-i țarina ușoară! Pe unde o fi murit, prin Austria, Galiția ori Caucaz... Tot pămîntul e al oierilor, să știți asta! Celelalte care se petrec se fac și se desfăc după mintea sucită a omului, numai oierii sînt stăpîni peste toată iarba pămîntului și n-are ce le face nimeni, că ei nu cer nimic din ce nu li se cuvine. Tata s-o dus prea bătrîn și prea departe. Noi plecăm să ne întoarcem...

*

(...schivnici în pelerinaj și călugărițe. Cinci ani dintr-o singură viață pentru restul anilor de oameni. Cinci ani de drum cu ochii mari, speriați, sfredelitori, nedumeriți, obosiți... Cinci ani de sihăstrie, născocind lumea nevăzută, femeiește, după semnele nenorocirilor presărate printr-o singură curte. Vor aduce, nu vor aduce... Cinci ani, clipă peste clipă, în fișicuri de o sută de monezi — o bogăție a nimănui pentru nimeni. Clipa rotundă, devalorizată de altă clipă spre capătul fișicului întreg și gata devalorizat, dat copiilor să îl înșiruie pe-o ață, fișic după fișic... Averea de-o clipă : aceasta,

aceea, iată! deja cealaltă...)

*

...să ne întoarcem. Voi, femeile, să țineți cheagul pentru noi, în mijlocul mesei în plosca asta care aici va sta pînă ne-om întoarce, cu țiuca-n ea să se curețe, să îmbătrînească. Peste cinci ani vom termina de băut ce-am început acuma. Amin!”

29

ÎNFÎRTĂȚIREA DE VREME... Ana spunea : „Ultimele frunze cad din copaci la începutul lui martie, de babe : nouă, șapte, unii le țin pe cele de după jumătatea lunii. Cei mulți țin douăsprezece, pentru că atunci are loc Calendarul Mic — ziua și luna. În prima ninge, în a doua se topește ce-a nins ieri și mugurii mai cresc cu ceva în ceapa lor de pe crengi, de unde, așa credeam altădată, ies gîndacii de mai. În a treia zi se usucă pămîntul ca vara după ploaie și-n a patra zi te tulbură iar gîndurile și cețurile Mogului și vezi cum ultimele frunze uitate peste iarnă în copaci, cîteva ca niște semne, se desfăc sub vîntoasa udă și cad. Asta ar fi un rotund de patru semne pentru un an, care se mai întoarce de trei ori, pînă pe data de doisprezece. Atunci se termină Calendarul Mic și se, intră iarăși în cel Mare. Cine are minte pentru Calendarul Mic și ochi să-i scotocească ceasurile ca pe niște săptămîni și zile poate să afle toate cîte se petrec în anul acela, bucuriile și nefericirile care-l așteaptă... Atunci, în zilele alea, poți să afli dacă ești om întreg, bucuros sau trist de viața ta, după cum vei umple locul liniștii de lîngă tine cu pace, tristețe sau veselie... Este un senin fără rost, care te poate găsi la început, la mijloc ori la sfîrșitul unei hărnicii, bună, rea, pe care ți-o zădărnicește. Acele ceasornicului stau pe loc o zi întreagă. Seninul, cu zilele lui, este dintr-un alt calendar, al celui ajuns să nu mai știe ce să facă din bogăția lui, din pacea lui și din vremea pe care o mai are de trăit... Noi, oricîte am avea, nu putem pricepe seninul decît ca pe o zi pierdută fără rost, pentru care trebuie să dăm socoteală cîndva, sîntem prea puși în Calendarul Mare al anului și prea învățați să ținem rîndul tuturor soiurilor de nenorociri și să credem că singurul lucru drept și mîndru este să-ți știi obrazul uscat de lacrimi, și să judecăm lumea după o lege, numai una adevărată : durerile nașterii, care împarte viața în bărbați și femei... Toate celelalte, pentru noi, sînt un joc de-a prinsă la hora satului... Seninul face parte din Calendarul cel Mare al lumii și înăuntrul lui se află, în dreptul fiecărei zile, Calendarul omenesc, singurul de care știm și ar trebui

să-i, spunem Calendarul Mijlociu, înăuntrul căruia stă, la început de martie, Calendarul cel Mic, al babelor, numai cît douăsprezece zile... Cuprinsul de după șolduri și de după umeri, la joc, este din Calendarul cel Mare al lumii, seninul, cînd nu se întîmplă nici bine, nici rău, și din pricina asta nu-l înțelege nimeni ani la rînd, pînă se naște Mogu să priceapă și să spună celorlalți cum stau așezate calendarele, cele trei, unul în celălalt, peste trei sute de ani așezate, o singură dată, într-un fel. Și pe Mogu îl hulesc că-i nebun și tulbură cu nebunia lui satul și oamenii... Asta pentru că în urma celor luminați și vii rămîn babele, care văd lumea numai dinspre Calendarul Mic, cel de la început de martie, plin de semne, ca o tîmplă de biserică în care nu mai știi ce sînt ți-e dat să te ajute și ca sa noi greșești, îi pupi pe toți. Nu-i salt de oameni să nu-și tîrîie babele lui și nu-i babă să nu tragă după ea niște semne... Și-atunci, cui să-i dai dreptate : unuia ca Mogu, care se naște o dată la trei sute de ani și spune o singură dată un lucru adevărat și greu de înțeles, sau babelor, care-ți peticesc toată ziua cu minciuni?... Și-apoi de ce li-i dat și unora și altora tot atîta bucată de viață, dacă Mogului i-ar fi trebuit, poate, încă o sută de ani să ne facă să-i pricepem hărnicia minții? Și dacă le știa pe toate, și mai știa că-i om cu viață scurtă, de ce nu s-a urcat Mogu călare pe osia satului să-i întoarcă mersul? De ce înțelepții stropesc în jur cu deșteptăciune și nu fac nimic ?... Asta-i mult mai lesne de înțeles, pentru că aici stă războiul, mușenia de la capătul neînțelegerilor dintre bărbați și femei, dintre gînd și faptă...” Ana stătea la fereastră, la lumina venită de afară și cosea. Cînd și cînd își ridica ochii peste pervaz, să vadă satul, dealul Căținașului, așezat în față, pădurea de brad care-l urca pînă la vîrf și cerul de deasupra. Nu aștepta să vadă vreun om, îi ajungea să simtă satul și toate celelalte de deasupra lui să se știe acasă, între ale ei, așa cum le aflase de mică.

*

Maria era de două ceasuri la femeia Mogului să-i caute norocul, al ei și-al Anei, să i-l ghicească după semnele Calendarului Mic. Văduva Mogului vorbea : „Ana va avea în anul asta care a început acu, în mart, și-o să se gate peste-un an în mart, va avea o bucurie, pentru care nu se va bucura, apoi două nefericiri pentru care nu se va mai necăji și la urmă, încă o bucurie care-o va face liniștită... Anul ăsta i-s date numai patru : două bucurii, la capete și două nenorociri la mijloc, ca o apă rea într-o albie bună.

(Alte combinații de-ale văduvei Mogului ar fi fost : cu albie rea și apă bună, adică nenorocirile pe margini și bucuriile la mijloc, viață care te

smintește, și, un alt caz, cu albie spartă, adică o nenorocire și o bucurie perechi.)

...Marie, ai patrușnouă de ani, te trece viața cu alt bărbat, fă-ți-l al tău și-i scăpa de păcat. (Acesta era un sfat, și sfatul unuia mai bătrîn sună ca o hotărîre a obștei care ți se pune în gît. Maria se cătrăni și-i spuse : Ghicește-mi !)... Ție ți se arată, se porni văduva Mogului, ...ție ți se pun în cale numai trei : o bucurie și două nenorociri. Bucuria e la mijloc, ca o apă bună într-o albie rea... Cealaltă bucurie nu ți se arată. Astăzi e ziua a șaptea din mart, asta ar fi ziua a treia din cercul doi care ar însemna toamna anului ăstuia. Ar fi trebuit să vii pe cînd s-a petrecut primul rînd de semne, acu patru zile; cine știe? Poate o fi rămas acolo ultima bucurie..." Maria plecă fără să mai aștepte după alte scorneli de-ale babei Mogului. Pe cînd trecea prin curte se gîndi numai atît : că de pe urma Mogului, văduva lui nu mai păstra decît numele, or numele acela nu-i putea schimba nici sexul și nici mîntea, își vîrîse mîinile sub opreg și trecu abătută peste podeț să ajungă acasă, la casa lui Urvan, unde știa că trebuie să se afle Ana, cosînd la fereastră, umblînd în jurul vetrei cu aluatul de pită în mîini, ori topind o găină în supă, pentru cina lor, ca în fiecare zi, după obiceiul nou pe care-l tocmiseră între ei în ultimii doi ani. Cum trecea peste pietrele uliții, își atinse în cîteva rînduri bocceluța cu bani care-i atîrna după gît, ca o a treia țiță, mai coborîta decît celelalte două, pînă spre pîntec. O atinse cu mîna și ajunse să-și aducă aminte de ea și să se bucure de ea, de banii dinăuntru care erau puterea ei, mai mare decît semnele femeii Mogului și-ale întregului Ciulpău. Își scoase amîndouă mîinile de sub opreg să-și pipăie ca lumea țița aceea cu bani. Se luminează și trecu de casa lui Urvan, mai departe, spre prăvălie, unde bărbatul ei, străinul, vindea un sac de sare unuia din familia Pătruților, Gavrila, care ținea pe sora lui Pavel a Pătruțului, după neregulă, că erau veri de-al treilea și legea Ciulpăului nu ierta asta.

Străinul știa de drumurile Mariei și cînd dădu cu ochii de ea o întrebă: „Ce-a zis?” ..., „De bine!” răspunse femeia și-i trase cu ochiul să priceapă ce va vrea, dar sa știe că e lucrătură femeiască la mijloc. După ce Gavrila își luă sarea și plecă, străinul o mai scotoci o dată : „Ce-a zis?” ..., „De bine, repeta femeia, că toate trec în trei anul ăsta. Adică se leagă în trei, pricepi?... Mai întîi în doi, să ne luăm după lege amîndoi, să nu mai supărăm satul, să se uite la noi ca la o gospodărie de oameni așezați, și atunci va veni a treia să se lege singură...” și trase cu ochiul, din nou ca Urvan să priceapă: fie că vor avea un copil, la bătrînețe, dar al lor, fie că Ana se va mărita în legea ei și nu le va mai sta în drum, fie că avea să le vină și lor apa la moară,... la un loc, tot trei semne erau și numai bucurii puse pe-o ață, una după alta, vreme

de douăsprezece luni, dintre care nouă ar fi trebuit să aștepte după plod. Altceva ce i-ar fi putut trece prin minte lui Urvan ? Altădată, tot el spusese cuiva, poate lui Mihai, o vorbă de care știa și Mogu : „Cît ești holtei și nu te știi legat de gardul nici unei femei, te poți gândi la multe, la orice, după aceea însă, când te-a prins, gîndești tot mai puțin, pînă ajungi să vezi și să crezi că toate stau legate, odată cu tine, de piciorul casei muierii”. Despre viața lui, cealaltă, dusă la căpătul lumii, nu mai povestise de mai bine de un an, de cînd Maria și Ana se așezaseră la el în casă. La Ana se uita ca la o femeie străină, frumoasă, bine legată, dar pentru care nu și-ar fi deschis sufletul niciodată. Se încercase el la beție, să vadă cum îi pică, dar Ana rămăsese, pentru el, la fel : o femeie rece, cu ochii întorși spre alte lumi.

*

Pătruțele rele ziceau : „Ana-i o icoană de femeie căreia, Doamne iartă, trebuie să vină Cel de sus să-i pună în brațe un prunc și să-i spună : No, acu ești femeie în regulă!... și să o lase să stea așa cu pruncul în brațe pe un scaun înalt, în fața lumii, să o pună toți pe pereți și să se roage la ea numai pentru că ei, bărbații, nu pot avea o femeie neprihănită cu un copil în brațe ! Așa ceva la oameni nu se poate și dacă nu se poate n-are rost să cauți să pricepi...”

*

Străinul se ținuse departe de turlile ode creștine și de islam și crezuse, toată viața lui, numai în apă și soare. Ana ajunsese să i se pară un obiect, așa cum trate icoanele Mariei erau niște obiecte moarte, mult mai moarte decît gramofonul lui. Cu Maria însă era altceva. Maria era femeie, născuse trei copii, avea sînge și sîngele acela îi așeza ochii în cap ca la oameni. Nu era cine știe ce minune a lumii ca Salima, ori ca fetele din cîrciuma grecului aceluia de la marginea pămîntului, dar nici scîndură pictată nu era.

*

În ziua ghicitului încuiaseră repede prăvălia și-i dăduseră lui Boacăță, bătrînul care făcea curat prin preajma casei și-a ogrăzii lui, care nu mai era a lui de cînd cu vacile Anei, îi dăduseră un bănuț de pomana cuiva, a fiului său care murise de mîna celuilalt fiu. (Cînd se îmbăta, bătrînul Boacăță spunea oamenilor: „Mie mi s-a întîmplat să am o mîna teafără și alta beteagă. Și betejeala din mîna aceea a pornit să mi se întindă pe trup. Atunci mîna teafără a retezat-o pe cea beteagă, să pot scăpa cu viață, încă vreo zece ani. Apoi plîngea și se căina : Singur mi-am omorît fiul beteag cu fiul teafăr

!”)

Îi dădura un bănuț în plus pe care Boacăță, în prostia lui flămândă, îl puse peste ceilalți, adunați greu, pe care-i ținea să-și răscumpere casa de la Maria Goranului, sa-i plătească vacile Anei, apoi să moară împăcat că a lăsat în urma lui un loc gol, pe care-l va cumpăra apoi altcineva, un loc gol care a fost al lui. Altfel ar fi însemnat că ducându-se-n cea lume, fără să fi avut urmă pe pământ, nici nu trăise... Astea erau socotelile lui Boacăță în vreme ce mătura și deretica prin grajd, pentru că grajdul ținea tot animalele Mariei și șura ținea tot finul Mariei și, dacă ar fi fost după mintea lui, și aerul din curte, din fosta lui curte, era tot al Mariei... Or, pentru a le putea răscumpăra pe toate ar fi avut nevoie de două vieți de slugă.

Urvan plecase în urma femeii lui. (Pătruțele hotărâseră: Maria e femeia lui Urvan, căci așa sînt rostuite lucrurile ca pană la urmă și neînțelegerile și mîniile să ajungă în obiceiul satului, să nu-i mai pese de ele...). Urvan mergea țeapăn, cu fața ridicată spre cele trei dealuri de deasupra Ciulpăului și, din cînd în cînd, saluta cîte un om care trecea pe dedesubtul lor. Maria nu-și întorcea capul, îi era de-ajuns că-i aude mersul greu și se știa ferită de gura satului și de ochii iui cei răi, femeiești, de bună seamă, care pizmuie și pun blestem. După legea satului ar fi trebuit ca Urvan să meargă în față și la cîtiva pași în urma lui să vină Maria, cu o boccea în spinare. Străinul însă stricase datina, numai pentru el și Maria. Drumul spre casă nu era mai lung decît un altul, din altă zi, dar viața povestită în semnele babei Mogului (își spuse femeia : „Cu viața numai în trei, două rele și una bună, la mijloc, ca la cei născuți în nopte de marți, cînd mai e și sfințu’ Andrei, scăpat printre muieri să le caute ce farmece-și fac...”)) îi muia sufletul și genunchii. Pînă în pragul porții își spuse, ajunse să-și spună, că a patra spiță, aceea lipsă, se petrecea atunci, în chiar zilele Calendarului Mic și din pricina asta n-o văzuse baba Mogului prinsă în Calendarul anului. Era în curte cînd șopti, afît cît să o poată auzi cineva din pridvor : „Azi e șapte și ar mai fi cinci zile pînă se termină Calendarul Mic. Pînă atunci o să am o bucurie, aia lipsă, și-atunci s-ar chema că anul ăsta lucrurile îmi merg perechi, una bună cu una rea și-s în an cu albie spartă”. Se socoti că era în zi de marți și marțea nu li se arătă femeilor toate așa după cum sînt și se socoti că doisprezece mantie pica într-o duminică, deci într-o zi în care ar fi putut să se cunune cu Urvan și să încheie astfel, pentru ea, prima bucurie, aceea care nu ieșise la socoteală.

Ana îi aștepta mută, cu masa gata pusă de parcă ar fi simțit că-n ziua aceea lucrul celor bătrîni avea să se termine mai repede ca altădată. Sau poate că se întîmpla la fel în fiecare zi și masa rămînea făcută de după

amiaza pînă cînd se adunau cu toții pe acasă.

Mîncară, băură odată cu animalele.

După cină n-au mai putut încăpea în casă, din pricina Anei sau a obiceiului de a se ști în altă parte la ora aceea. Urvan ieși în pridvor cu plosca după el. Maria coborî să dea grăunțe găinilor, să le asculte cotcodăcitul printre oi, iar Ana, după ce strînse masa, trecu prin melcul șurii deasupra casei, pe deal, spre privată, sau mai sus de ea, în pădure, unde numai cel tînăr știe că primăvara furnicile ies prin piele, și-și mută cuiburile, cu hrană cu tot, cu mătcile lor în șir lung, una după alta, de la călcîie, unde stau o iarnă întreagă ascunse în bătăturile de la talpă. De acolo ies și urcă peste pielea picioarelor să-și facă alte cuiburi, mai sus, între pîntec și barca pieptului, acolo unde taie frica și dragostea. Cu cît îmbătrânești, crusta bătătorită de pe tălpi crește și furnicile răzbat tot mai greu afară. Mai tîrziu, toate se petrec abia spre vară, și ies tot mai puține furnici pînă ce, vine și vremea aceea, furnicile rămîn înăuntrul picioarelor și umblă bezmetice de colo-colo, mai jos de genunchi, să nu te mai poți ține drept.

Ana trecu printre meri, asudată, grăbind pasul să scape de furnici, sale rupă șirul și îndărătnicia, să n-o mai doară sub barca pieptului cu cetatea pe care și-io ridicau acolo. Cum urca, își socotea viața de un an, pînă în celălalt, ca pe o lotcă (auzise de ele în poveștile străinului, și de corăbii în acelea ale Mogului) cu care avea să treacă apele negre, cîte-l vor fi date să ducă. Puțin îi păsă de ele, dar credea că în felul acesta se va putea feri de mîncătura mersului de furnică de pe trup. Nu i-ar fi ajuns, pentru cîte avea, toată pădurea Priboiului pînă-n vîrfurile dealului și înapoi. Nu i-ar fi ajuns să fugă pînă la sfînele din Croiță, pe zăpadă, și să se întoarcă tot în noaptea aceea în patul ei. I-ar fi ajuns oboseala doar să fi fost culcată într-un somn de moarte cu Mihai a lui Cure, venind de undeva de deasupra, din tavanul casei, ca o pătură caldă care s-o acopere, s-o înăbușe.

Maria terminase repede cu orăntăniile ei. Nu mai avea ce le mai face de vreme ce, doar cu cîteva ceasuri înainte, le dăduse Ana și grăunțe și apă pentru cinci-șase zile, de parcă ar fi avut să plece cu toții din sat. Femeia una nemulțumită în pridvor și dădu de Urvan care bea molcom din ploscă, îi spuse : „Ar fi cumva să facem nunta duminică ?” Străinul îi întinse plosca de parcă ar fi vrut să se apere. Maria o luă, bău, apoi îl întrebă cînd are de gînd să se ducă la popa Vasile să-i spună să-și pregătească sculele cele de trebuință pentru o nuntă. Urvan spuse o zi apoi: „să chemi tot satul, să-i știm împăcați pe toți acum, pînă nu pleacă oierii sus cu turmele și se răstoarnă iarăși Ciulpăul în albia lui muierescă!” Maria rîdea și-l amenința că are să le facă pe toate după datină, să țină de bine casei lor și celeilalte case, mai

mari, oare era satul cu toți oamenii lui. Și-i mai spunea femeia că are să le facă pe toate așa cum vrea el, să-l țină în bucurie din prima zi, să se lepede de rău din prima zi, să-l lege de neamul satului să nu i se mai spună Străin. Urvan stătea cu fața spre vârful unui deal și spuse : „O fi !” Mariei nu-i ajungea numai atât și începu să-l scormonească dacă îi era cumva teamă, sau dacă avea pe undeva vreo altă femeie. „Am — îi răspunse Urvan. Toți care-am avut o dată o femeie rămânem s-o mai avem pînă la moarte, pe aceea una, sau mai multe, după cîte am avut. Atîta bogăție stă la urmă nerisipită”. Maria rîdea din nou, se simțea în putere să-i vorbească și să-i cînte că o femeie din altă viață, de altă dată, de altundeva era o poveste și poveștile n-au cum să stea în drumul omului. Urvan mai trase un gît din ploscă, ultimul, prin care o goli, apoi o aruncă prin ușa deschisă, spre vatră. „Mă duc acu la popă !” spuse Urvan.

*

Mogu repetase mereu celor tineri : „în Ciulpău, un lucru hotărît într-un fel așa se petrece, și legea asta-i pentru toți, și buni și răi, că-i datul firii...”

*

Maria n-avusese răbdare să-l aștepte acasă și fugise la prăvălie să o deschidă în prag de noapte și să-l aștepte acolo. Cum alți mușterii decît bătrânii Boacăța nu-i trecuseră pragul, îi îmbie la țuică și, ca niciodată, le vorbi cu blîndețe. Urvan întîrzia și femeia se văzu nevoită să iasă în curte, apoi în poarta casei și să-l aștepte acolo, pe bancă, ascunsă în mîzga serii și dînd binețe tuturor umbrelor care se strecurau pe uliță, în sus și-n jos, fără să intre în prăvălie. Voia să se lege de toți cei care treceau, printr-un salut, să nu se știe chiar atît de singură și părăsită, în poartă străină. Din negreala nopții ori de altundeva i se pusesese în gît teama și apucă să-și privească ziua trecută. Se văzu femeie slabă, din bătrînețe sau boală, una slabă cum nu se știuse să fie, care nu mai crede în puterea ei și merge la baba Mogului să-i ghicească-n Calendarul Mic. O babă chioară care nu-i vede toate spițele de la roată, ci cu una mai puțin, ca la netoți, s-o chinuie cu asta și s-o betejească mai rău. Își muta gîndul pe Ana, cum s-o mărite și să-i facă turma la loc, de două ori mai mare, să-i cumpere cu banii de pe vacile ei o altă casă, să-i facă una nouă, să-l scoată din amintire pe păduchele acela speriat și rău de Vlascu. Asudă dintr-o dată la gîndul că ar fi fost în adevăr beteagă și că ziua pe care o trăise făcea parte dintre altele mai multe, sortite să fie bolnave. Ori poate că rămăsese grea după străin, așa e la femei, cînd pică doșiți se schimbă. Gîndul acesta o mai luminea cîtva, dacă pentru o femeie de

patrușnouă de ani mai e o bucurie să se știe cu pita în ea.

Desluși de departe, peste vuietul râului, pasul greu al bărbatului ei. Îl simți venind măsurat, fără bucurie, fără tristețe, apăsător ca piatra de moară, croită în Colții Fierii dintr-un bolovan și rostogolită cu piedică, vreme de două săptămâni pînă-n sat, de către zece bărbați. Asta o trăise în urmă cu ani, cînd picase grea cu Ana.

Urvan o ghici prin întuneric și-o nîănă spre casă. Femeia își vîrî mîinile sub opreg și porni în urma bărbatului. Dădu cu mina de țița aceea cu bani, dar atingerea ei nu mai avu darul s-o limpezească. Pînă acasă i se păru că trebuie să cutreiere nopțile dintr-o săptămână puse una după alta, pentru că în osteneala drumului aceuia nu i se legaseră de minute nici gîndurile, nici socotitul și nu văzuse și nu simțise nimic.

Abia acasă, la masă, întîrziat mult, după ce Ana venise și se ascunse în camera ei, străinul își desfăcu șerparul, și-l puse pe laviță, apoi spuse : „Am vorbit. Duminică facem nunta... Dar numai noi de noi și la praznic l-om chema și pe popa Vasile... Așa a zis el. Altcum nu se leagă să ne cunune...”

*

O femeie, alta decît Maria, ascunsă în sufletul ei bănuitor, i se puse pe marginea năframei, lingă ureche, să-i spună : „Urvan a fost și-n altă parte... Urvan a fost și la baba Mogului să-i numere pe Calendarul Mic bucuriile și nefericirile anului, și lui i-au ieșit patru, două și două... Baba i-a spus că ție ți-au ieșit numai trei, două și una, și-a priceput, Urvan a priceput că aia una, bucuria care nu-ți iese ție la socoteală, are un semn de desfacere, semn că tu vei apuca altă viață, ruptă de-a lui...”

O femeie, alta decît baba Modului, ascunsă în spaima sufletului Mariei, se puse pe broboadă, la cealaltă ureche să-i sufle : „S-au speriat turmele din trupul tău de trăznetul negru al Urvanului, s-au speriat și fug anapoda prin trupul tău bolnav... De jos, din călcîie, pleacă și gonesc peste cîmpul pîntecului și-i sfirtecă pămîntul pe dinăuntru; fug în nebunie spre gît, spre locul cu aer, spre fîntîna de acolo se îmbulzesc, se omoară unele pe altele, se zbat și sugrumă fîntîna cu aer... Are să-ți vină oftatul, dar n-o să-ți ajungă unul, și au să-ți vină toate, ca la oamenii înecați, dar tot n-o să-ți ajungă aerul pentru toate turmele bezmetice de oi care vin, urcă, macină totul sub copitele mărunte. Berbecu-i mort sau beat. Asta se-ntîmplă numai cînd berbecu-i mort sau beat, și berbecul (nu se poate îmbăta decît cu otravă... Otravă de boală...”

*

Maria prinse o ploscă, bău, apoi o trînti de masă și se zvîrli cu brațele pe după grumazul uriașului să-l sufoce și pe el cu gura, să-l tulbure, să-i mute și lui în trup cîteva dintre oile bolnave, să-mpartă turma, juma-juma cu el, să risipească, voia prima oară-n viața ei să risipească totul și să rămînă singură sau numai cu străinul.

*

„Ziua asta — își spusese Ana pe cînd privea asfințitul soarelui pe deasupra satului — ziua asta, a șaptea din martie, a fost un senin fără rost pentru tot Ciulpăul...” Mai tîrziu, în camera ei, Ana visa nădușită cum tavanul casei se lasă greu peste ea, ca o pătură din piele, s-o fiarbă.

30

ÎNFRTĂȚIREA NEPERECHE ...Mihai îl vedea pe taică-su bînd din nou, o vedea pe maică-sa colindînd satul după nimica și-și spunea : „Bătrînii simt. Îi simt pe ceilalți, le bănuie gîndurile, simt ce va să vină. Cel singur îl simte pe celălalt, pentru că singurul e cumplit de bătrîn. Poate că întineresc prin asta sau ard în ei ceea ce mai e tînăr... Oprește-i, Mihai, pune-te în drumul lor și-aține-i, nu-ți fie teamă : bătrînii și caii nu-l calcă pe cel căzut în drumul lor!”

Despre nunta străinului cu Maria nu vorbea nimeni de parcă ar fi fost un mai mare păcat decît acela, dinainte, că se avuseseră ibovnici. De zilele babelor încă se mai sporovăia despre Pavel a Pătruțului și de ceilalți patru ortaci care pleaseră în toamnă cu turme cu tot spre vale, cinci bărbați de pus țîțînă-n sat nu mai erau și nimeni nu credea să se mai întoarcă. O spaimă cutreierase prin toate femeile din sat că avea să se întoarcă legea, aceea una, de care se temeau familiile păstorilor, care suna: „Bărbații sînt oameni gospodari, așezați și strîngători. Pleacă și se întorc după aceleași ceasuri... Vine însă o vreme, în statornicie, cînd se adună laolaltă o ceată după un gînd ascuns și pleacă să nu se mai întoarcă. Ceata aceea sparge poarta satului și prin făgașul deschis, se scurg în urma lor, pe rînd, și ceilalți, iar satul rămîne pustiu de bărbați...”

Legea, povestea asta cu neîntoarcerea fiului risipitor, dăinuia în Ciulpău încă de la exodul Pătruților, ori poate de la vreun alt exod, mai vechi, de la altele, cine știe cîte, despre care nu mai știa nimeni... Drumuri care se porneau o dată la o sută, două sute de ani cînd, cine știe după ce chemare neștiută, fie că erau născuți prea mulți băieți, fie ca singurătatea vîra dihonია în sufletele femeilor și le strîmba, ori poate din pricina prea multor zile de

senin petrecute pe cerul satului... Oricum, într-o noapte se croia o ceată care-și strîngea pînă la ziuă turmele și desfăcea porțile satului. ...După plecarea lui Pavel poarta cea mare a Ciulpăului se trîntise la loc și, pentru că venea iarna, cei rămași se așezaseră pe pămîntul Ciulpăului după altă rînduială, în așa fel să nu se mai cîntească nimic.

După plecarea Pătrușilor, în prima duminică, popa Vasile spusese celor veniți la slujbă : „Ați văzut ce se întîmplă cînd scoți doi butuci de la mijlocul rîndului cu lemne din șopru? ...Ei, dacă-i scoți repede, celelalte lemne se așază și le iau locul, dacă-i scoți încet vine tot peretele de butuci peste tine... Pătrușii au plecat iute!”

*

Mihai o găsi mai întîi pe maică-sa prin sat, sporovăind la un gard, și o aduse acasă, apoi îl luă pe cel bătrîn și-l puse și pe el la masă, să le vorbească : „Săptămîna asta voi repara casa cît să se mai țină și pe urmă plec, cobor în Burna să-mi caut loc pentru pădure. Aud că se taie în pădurea Cornului. Mă fac tăietor. Voi cîștiga numai bani, ăia-s buni la toate. Și cînd o să strîng cît să-mi cumpăr o sută de oi, mă întorc!” Maică-sa plîngea : „Nu te mai întorci, n-o să te mai poți întoarce! Ți-a intra banu-n sîn și te-i simți gol, fără el...”„Altcum ce să vînd, că n-avem decît să nu murim?”„Ce-ți trebuie să vinzi?... Te-a deprins străinul cu banii și vînzarea. Uită-! Caută-ți meserie în sat dacă nu mai vrei să urci cu oile, caută-ți în Jira și dă-te la un cojocar, să vezi ce-ți trebuie să poți croi șube, ori la vreun pielar, să vezi cum se taie șerparele, și-i cîștiga de-ajuns aici în sat, ba poți lega și opinci... Cum femeile pot țese o vară întreagă și o iarnă întreagă, ce ți-a fi să tai și tu piele și s-o coși și să fii unul, cu firmă afară, ca la Burna... într-un an are sa te știe tot saltul...” Astea toate i le spuse bătrînul din beția lui. Maică-sa, căreia i se luminau ochii numai atunci cînd aveau să i se întunece mințile (după moartea celui de al doilea fiu i se tulburau de cîte două ori pe zi, iar de cînd Mihai ortăcise cu Urvan și Cure cel bătrîn avusese prima lui lună de prune, i se tulburau și de cîte patru ori pe zi), maică-sa apucase, în seara aceea sfîntă pentru toată familia lui Cure, să se lumineze la față și ochi, fără să se mai prindă cu mîinile de cozi și să înceapă să le despletească, fără să-și caște nările și să i se umfle ochii și vinele de la tîmple și de peste gît. Se luminase pur și simplu, ca orice om care află înăuntrul trupului său un colț de iarbă înaltă și tare pe care pică soarele în fiecare dimineață. Un colț pe care nu bănuise să-l mai albă, ca o insulă numai a lui, unde se poate duce oricînd să se bucure.

Asta se întîmplase imediat după plecarea Pătruților, la capătul de început al iernii. De atunci și pînă în a opta zi de babe, Mihai trecuse în Jira de cîte trei ori pe săptămîină să se tîrguie cu un pielar pentru o șa, niște opinci, hamuri și un șerpar, lat, bătut în nituri. Pielarul, care se numea Benea, se săturase de tînărul din Ciulpău. Ar fi pus, poate, și cîinii pe urmele lui dacă tot la a treia vizită Mihai n-ar fi adus cîte o oaie cu el, să-i plătească astfel cele cîteva ceasuri, în cane-i stătea în spinare să se uite cum lucrează la șerparul pe care i-l ceruse, căci, spunea cel tînăr : cu el vreau să mă-ngrop. Așa a apucat Mihai să vadă toate sculele cele trebuincioase, capra de întins, aconii, niturile.

Pentru șa a trebuit să aducă bani gheață și, cum ai lui Cure n-aveau, Mihai a dat în două rînduri pe la Urvan să-i ceară împrumut. Prima oară îl luase pe străin pe departe, cu bocceaua cu bani pe care i-o aruncase el, Mihai, în curte. Urvan nu-și amintea de ea, de aceea a trebuit să vină și a doua oară să-i aducă aminte străinului, dar tot degeaba. În urmă, Urvan a spus: „S-or fi pierdut, dar dacă i-ai aruncat pe toți, înseamnă că mi-ai dat și banii care ți se cuveneau ție, așa că trebuie să ți-i dau înapoi, măcar jumătate” ..Și i-a dat.

Benea i-a vîndut și șerparul pentru cinci oi, cîte săptămîni lucrase, știind că sărăntocul de băiat n-avea cu ce să-i plătească, și pielarul se socotise că atîtea oi ar fi fost de-ajuns pentru un șerpar cum nu mai făcuse decît o singură dată în viață. Cînd i l-a dat i-a spus : „Șaua să vii s-o iei prin martie, dar să-mi plătești pe ea bani, altceva nu primesc!” Așa i-a spus și-a destupat o sticlă de vin să fie într-un ceas bun. În cele unsprezece săptămîni și încă patru apucase Mihai să-și croiască scule după cum le vedea în casa pielarului. La Urvan, după bani, fusese prin ultimele zile ale lui februarie cînd simțise că se apropie data să-și ia șaua. „E greu să te faci meseriaș peste noapte, dar rabdă, ne-om da și celelalte oi, dacă trebuie, că numai pe tine te avem și lui taică-tu îi ajung zece, să aibă ce plimba pe munte o dată cu turmele văduvelor...” Femeia vorbea liniștită, ca mai demult, cînd trăiau Ioan și Ștefan. După ce îi ceruse, și primise banii de la Urvan, Mihai se socoti să-i ducă în schimb, pentru zălogire, douăzeci de oi, ca și cum i le-ar fi vîndut. Străinul se codi să le primească, apoi, socotind că era în fâlosul lui Mihai, le luă și de ținu deoparte de turma Mariei. La despărțire îi spuse : „...cînd ai banii să vii să le iei ! Eu n-us oier, doar știi!” Șaua lui Benea nu-și avea pereche nici în Ciulpău și nici în Jira. Apucase pielarul să se întrecă pe el în lucrul la șerpar și se ținu să dreagă o șa din piele ca pentru boierul Marcoș din Burna, cu catarama și scărițe tari, turnate la covaciul Ion, pe

lespede de fier. Ar fi făcut poate cît patruzeci de oi și Benea nici nu i-ar fi dat-o dacă Mihai n-ar fi sosit în ziua sorocită cu toți banii, ca orice om care n-avea habar cît costă o șa și cît te poți tocmi pentru ea să-i faci prețul cît merită, în a opta zi a lui martie, Mihai avea toată partea lemnoasă care-i era de trebuință unui pielar și-și aduse din Jira șaua și șerparul. Din niște scoabe, scoabe mai aflate prin Ciulpău, își croise cîteva scule ca ale lui Benea, iar de cuțite nu ducea lipsă, îi mai lipseau pielea tăbăcită și mușteriii. Despre piele și tăbăcitul ei nu-l întrebese pe Benea pentru că nu-i trecuse prin cap să-l întrebe, și-apoi, de fiecare dată cînd fuseseră unul cu celălalt, Benea îl iscodise, ca orice om trecut de vîrsta dragostei și așezat în vatra familiei lui, îl iscodise pe tînăr de fata pentru care își vînduse și oile numai să se vadă cu un șerpar nou și cu o șa de boier. Mihai jucase după cum a dorit pielarul și i-a vorbit într-una despre minunăția de fată, așa și așa (o descria mereu pe Ana lui Goran), fără să spună cine era, și Benea plescăia de plăcere deși nu cunoștea pe nimeni în Ciulpău și nici nu-i prea păsa de ciobanii de acolo. Dar cînd e vorba despre o fată cu țitele ca piatra, îți vine să tai șerparul direct de pe spatele taurului și să-l tăbăcești după ce-a fi gata. Cu poveștile lui Mihai, pielarul nu pricepuse rostul drumurilor acestuia la Jira și apucase să-l aștepte de fiecare dată cu mare plăcere să-i mai povestească tînărul, dar învățatul într-alte vieții, ce se mai întîmplase cu fata din Ciulpău. Așa ajunsese Mihai să nu afle amănuntul acela esențial: de unde se iau, sau măcar cum se tăbăcesc pieile?

*

(Cîndva Ciulpăul își avusese cîțiva meșteri-oieri pricepuți în ale tăbăcitului și lucrului în piele, dar plecaseră spre oraș. Ce mai rămăsese după ei era un fel de luare de la capăt a lumii care se reducea la săratul și uscatul blănurilor și pieilor, operații de pe urma cărora ar fi avut de folosit doar blănării, dar șubele cele lungi erau croite tot în Jira la un blănar, Filip, de origine din Ciulpău, căsătorit acolo după fata dascălului și devenit cel mai cunoscut om de prin împrejurimi. Nu voia să recunoască față de nimeni că s-ar fi născut între oieri, dar cînd avea de făcut vreo șubă pentru careva dintre ciulpăoani, ori vreun pieptăraș, le lucra cu mare răbdare și le vindea, fără să știe nimeni, ieftin.)

*

Dacă n-ar fi avut atîtea de văzut și de ținut minte, Mihai s-ar fi putut dumiri că pielarul Benea din Jira era și tăbăcar și că le aveau pe toate în șopru : și pieile și sculele de bătut pielea. Poveștile pe care i le turna lui

Benea, și pe care le oprea de fiecare dată când în atelier intra nevasta acestuia ori fiică-sa, avuseseră darul ca, pînă în primăvară, Mihai tot aducîndu-și în fața ochilor pe Ana să se vadă lipit cu sufletul de ea așa cum nu se mai știuse vreodată, și asta într-o iarnă în care nu apucase să-i treacă pragul hoștește și nici să-i ațină calea pe undeva prin păduri. Se ducea la Benea cu bucuria cu care s-ar fi, dus s-o vadă, să-i stea în față și să-i vorbească de dragoste, cum nu făcuse niciodată cu Ana.

În nouă a lui martie, era joi și Mihai trecu ulițele să ajungă lat prăvălia lui Urvan și să-l întrebe dacă nu avea să-i vîndă piei tăbăcite. Maria lipsea și avea să nu mai fie văzută de nimeni pînă în miercurea de după nunta ei cu Urvan. În prăvălie se aflau oierii, aproape toți, că prinseseră plăcerea de a-și trece vremea pe cîțiva bănuți la un picior de țuică. Unul din Pătruți îi strigă tînrului : „Mă Mihai, prinde taurul satului și bate-l viu, cum e, de poarta casei, unge-l cu sare și așteaptă-l să se usuce. Vei avea piele pentru tot anul!” Mihai plecă mînios, cu gîndul să treacă pe la popa Vasile, să-l întrebe pe acela cum se tăbăcește o piele, că nu mai putea aștepta după prăvălia lui Urvan. „Fiule — spuse Vasile — te învăț de bine : du-te în Jira, acolo e un om pe care-l știi, un tăbăcar de nume mare, pe care-l cheamă Nichifor Benea...”

*

În timpul Calendarului Mic mulți bătuseră în poarta popii să-i ceară un sfat, apoi, de acolo, trecuseră în fața porții Mogului să-i caute baba și să le spună aceea ce mai era de făcut. Așa că și Mihai se mută la poarta ghicitoareii s-o întrebe dacă Mogu nu știa cumva ce trebuie făcut să tăbăcești o piele. Baba Mogului se făcu că nu-l aude sau dormise pe întrebarea celui tînr și cum deschise ochii spre el spuse : „...Aaaa, te văd om mare... cu cizme de piele te văd”... (Mihai simți cum cuvintele babei încep să prindă viață și să se facă moaște și tăuni și-i caută fața să-l împungă. Se feri de ele, de babă și mai întrebă o dată :) „Bine, bine, dar pielea aia pentru cizme cum se tăbăcește?”

*

Mihai porni spre casă cu o seamă de noutăți netrebuincioase în cap, noutăți cărora de abia peste o săptămînă avea să le dea ascultare. Pînă la urmă nu ajunsese nici acasă, nici la casa Urvanului unde se afla Ana, ci trecu, în sus, dincolo de marginea satului, pe valea Ursului care ducea spre stînele din Croită. (Ziua a noua desemna Iarna în Calendanul Mic, așa că vremea era puchinoasă și stătută, iar Mogu zvîrlea plictisit cîte-o dîră de

ceață pînă jos în buza udă a drumului.) Cum nu căzuse zăpadă în ultima săptămînă, deși ar fi trebuit să ningă în două zile, oamenii își scosese ră vacile și caii la păscut, în capătul satului, la iarba cea dinții. Acolo dădu Mihai peste caii și ciurdele satului și acolo le lăsă fără să se uite măcar cine sînt aceia are le păzesc. Se opri sus, deasupra celui de-al doilea cot drumului care urca spre Croită, să privească spre vale, vale fără case și fără sat în care niște animale blînde („niște dobitoace”, își spuse), învelite în piele păroasă, mîncău. De abia atunci îi descoperi pe cei care păzeau, și le spuse numele, pe rînd, pentru el, să-î fie iertat că nu le dăduse binețe cînd ar fi fost locul să le dea. De acolo zări și calul alb, mai înalt cu un cap decît celelalte animale, al lui Urvan, și se văzu stînd în șaua nouă pe el. Dar șaua nouă și șerparul erau pentru altceva, îl zări apoi pe Boacăță cel bătrîn și se gîndi că de la el ar fi putut să afle mai multe decît de la popă și de la baba Mogului. Coborî pînă la el, îi puse întrebarea și Boacăță îi răspunse : ce întrebă poate să ți-o spună numai un om, unul Benea din... Hotărît lucru că între atîția oieri o meserie ca aceea a lui Benea te făcea unul peste toți, cum nu visaseră niciodată fie-iertații lui frați. Mai privi o dată calul alb și coborî în sat. Cînd trecu prin fața casei Vlascalui, se deschide poarta și apărură Grigore. „Hai pînă-n curte!” îi spuse. Mihai nu se opri. Grigore se ținu după urma lui strigîndu-i să stea. Cînd ajunseră în dreptul casei străinului, băiatul lui Cure se opri și se întoarse spre celălalt. Spuse : „Ce vrei? ...Am pătimit de-ajuns, voi, Vlascii mai trebuie să pierdeți un om și-om fi pereche cu necazurile! Pînă atunci n-avem ce împărți...” „Acum, n-ai vreme?” spuse Grigore. „N-am!” zise Mihai și îi întoarse spatele. „N-ai să apuci vara ca om întreg!” amenință Vlascal.

Băiatul lui Cure ajunse din nou la prăvălia Urvanului să-l roage pentru ultima dată : „Dă-mi calul pînă mîine. Am de făcut un drum în Jira și-n drumul ăsta stă tot norocu’ meu”. Străinul porni să rîdă. La vreun ceas după aceea, Urvan și Maria îl priveau pe Mihai cum trece călare peste uliță. „Are o fată în Jira!” spuse străinul, și ca el gîndise întregul sat, cînd îl văzuseră cu șaua cea nouă cum nu avea decît Marcoș din Burna sau poate nici acela, cu șerparul lat pe hainele de zile mari. De sus de la geam îl petrecuse și Ana.

*

Băiatul lui Cure arăta ca o duminică de mai și sărbătoare a rămas în sufletele celor care l-au văzut. Pînă-n luna cealaltă avuseseră ce vorbi despre norocul care-i tăia calea lui Mihai a lui Cure.

În Jira ajunse către noapte. Nu prea tîrziu să nu-l fi văzut oamenii comunei și să-l vorbească pe Benea de mare noroc. Pînă și pentru pielar

sosirea lui Mihai avusese efectul unei sărbători, de parcă însuși Mancoș din Burna venise să-și comande la el o șa nouă. Se vorbea de petit la fata lui.

Opri în fața porții și cobora de pe cal cu încetineala cerută, se știa privit și simțise că așa trebuie să cobori când ești domn. Benea îi ieși în cale, deschise poarta mare de parcă ar fi venit cu trăsura și-l duse în casă. Era mai mult decît sigur, pentru tot satul Jira, că în viitoarele duminici vor trăi o nuntă cum nu mai apucaseră de mult. Uitaseră cu toții de ciobanul mîrîit și înfrigurat care tîrîse o iarnă întreagă, peste drumurile pieptișe ale Ciulpăului, cîte o oaie pe săptămână spre curtea meșterului. (Ar fi rămas uitată o vreme imaginea tînarului aceluia nefericit, pînă după nuntă, și după botezurile copiilor lui, cînd s-ar fi aflat că are vreo țiitoare pe undeva. Atunci de abia s-ar fi întors în mintea jirenilor imaginea prin care-l cunoscuseră pe Mihai.)

Benea îl omeni în camera din față. Apăru acolo și fata lui, să știe, să învețe măcar cum unul și același om poate să arate în două feluri, dacă venise numai pentru atît... După ce băură cîtva dintr-o ploscă, Mihai se ridică în picioare și trecu prin fața lui Benea apoi spuse : „Am venit să vezi și să te bucuri și tu pentru ce ți-ai cheltuit munca în iarna asta!” Benea era în culmea fericirii. Se ridică și el în picioare să-i spumă : „La așa om, așa șerpar!... La așa cal, așa șa! ...Se potrivesc toate ca o sărbătoare și se îmbucă de parcă ar fi arpa cu pietrele...”

*

Mogu spunea : „Cînd vine o sărbătoare, nu te întreb de ce a venit. O petreci. Te vîri în ea, să te știi cu totul înăuntru. Că nu-i trecută în vreun calendar? ...Are vreme să-ți pară rău sau bine o săptămînă după aceea...”

*

Se așezară, din nou, la masă, băură, iar femeia lui Benea încinse plita pentru scoverzi. Băură pînă după miezul nopții, cînd femeile (Benea avea la casa lui patru ; două fiice, nevasta și mama acesteia, o bătrînă care toată noaptea îi dăduse ghes uneia dintre fete să-i ațină calea lui Mihai) se duseră la culcare. Băiatul lui Cure se ținu cu mintea limpede ca omul venit cu un rost: să fure ; venise să fure, dar nu-și spusese nici o clipă asta. Noaptea, Benea se amețise ca un socru covârșit de măreția neașteptată a mirelui care-i trecuse pragul, pentru că oricum ar fi bătut gîndul în miros acru de țuică și untură prăjită, cu așa un om și mai cu seamă cu așa un cal numai la nuntă te puteai gîndi. Noaptea cotrobăiră prin curte, pe la pieile tăbăcite să le învețe rostul și să le afle șiroaiele ascunse.

Nevasta lui Benea îi făcuse oaspetelui patul în camera din față, dar n-

avea să țină trei zile nunta aceea, după datină, ci numai o noapte, jumătate din ea, cît o minciună.

Obosise Benea povestind și lăudîndu-se, obosise Mihai ascultînd și străduindu-se să nu uite, apoi se întoarseră în camera din față, la masă, să-i povestească Mihai, tînărul despre fata din Ciulpău, aceea pentru oare se ținea el atît de nîndru, să-l adoarmă în plăceri pe Benea cu totul.

Spre ziuă tînărul încalecă și porni spre Ciulpău să fie în regulă cu vorba dată lui Urvan : „Mîine, la primul ceas de ziuă, calul a fi la poarta ta!”

*

O săptămîină au vorbit cei din Jira despre Benea și peșitorul fiicei lui. O săptămîină au căutat Nichifor și femeile lui prin toate cotloanele ogrăzii și-a podului, prin șură, prin grajd, prin cea de a doua casă (jirenii aveau două case una bătrînă și alta tînără și curtea se lărgea să cuprindă în spațiul ei cît două-trei ogrăzi din Ciulpău). „M-o furat !” striga Benea. „Mi-o furat ceva! de aia o venit pe seară și o fugit să nu-l vadă nimeni, la ziuă !” Și iar își număra banii, dar nu-i lipsea nimic. Dacă ar fi fost pe socotit, Benea cîștigase de pe urma vizitei flăcăului mîndria de a-și căuta peșitori mai mari și mai avuți de cum crezuse vreodată, dar asta avea să o descopere mai tîrziu după ce, mai întîi, se împăca în el zicîndu-și că flăcăul din Ciulpău venise numai așa ca o sărbătoare netrecută în nici un calendar, care-ți pică pe cap, o duci, și cînd crezi că-i mai bine, te lasă. („Ca o noapte în pădure cu nevasta lui Pompu’ ”, își spunea altă dată, mai tîrziu, fără să vadă în asta urma vreunui furt.)

*

În ziua a zecea a lui martie, cînd se petrecea al treilea ciclu și ultimul din Calendarul Mic, al babelor, ningeă. Mogu, mînios, se așezase cu pulpanele șubei lui pînă deasupra turlei bisericii și scutura purici alibi peste sat. Mihai ajunsese la vreme, descălecă, scoase șaua de pe cal, îi legă dîrlogii de zăvorul porții și începu să-l strige pe Urvan, să-l anunțe că s-a ținut de cuvînt. Urvan era îmbrăcat deja și cobora să-și ia calul, să-i spună ceva și lui Mihai în legătură cu drumul lui de seară, ca o laudă, și-n urmă, după ce-și strecură calul dincolo de poartă, să se întoarcă și să-i spună șoptit: „Duminică am nuntă. Nu vine nimeni. Vasile și nevasta și tu pentru Ana, să nu se vadă singură”. Mihai mulțumi și plecă. Nu-i spuse altceva străinului, dar știa că de nunta aceea nu trebuia să afle nimeni, nici măcar Cure cel bătrîn și nevasta lui.

Mihai purta, ostenit, șaua pe după brîu, pe-o parte, de parcă el ar fi fost calul și socotea în minte, iar și iar, în ordine, toate cîte le aflase de la Benea :

cum se pune pielea la uscat, cum se spală, cum se ține în sare, o să aibă nevoie de multă sare, saci întregi, o să vîndă și ultimele oi ca să poată cumpăra piei. Are să-și cumpere...

Grigore a Vlascului îi aținu calea. „Să ne socotim acu’!” spuse. Mihai ridică șaua și-l izbi în frunte cît celălalt nu avu vreme să-și ridice brațele. Apoi, dintr-o furie a oboselii, îl mai lovi o dată cu bocancul între picioare să-l știe răstignit încă o jumătate de ceas în ulița satului. Trecu mai departe vorbindu-și : „Asta n-a fost ură de Vlasu ! Prostia lui Grigore, aia mi l-o scos în drum, aia l-o ținut nedormit o noapte să mă păzească... Avea cuțit, nu voia luptă dreaptă... N-a fost nici el în legea ciobănească... Și, dacă e pe așa nu mai sînt nici eu cioban și am voie samă a ar cum pot... O vrea pe Ana, el o vrea, nu Vlasu cel bătrîn și mici femeia lui. Grigore o vrea și dacă el o vrea eu nu mai poit să intru în sat ?”

Către prînz îi strînse pe-ai lui în casă. Le spuse ce avea în minte : să golească ultima cameră și să-și facă acolo atelierul lui. Să repare, pe rînd, tot ce mai era rupt prin șură și șopru și să elibereze locul pentru sculele de tăbăcit, așa cum văzuse la Benea, să facă toate cele o sută de lucruri din lemn, din lemn de fag, care-i trebuiau și să-l ajute Cure cel bătrîn la asta. Apoi, fără să mai aștepte altceva, se apucară cu toții de camera din urmă să o scape de tot ce avea pe- dinăuntru. Acolo, către cină își duse toate celelalte unelte pe care le făcuse peste iarnă, iar la urmă, șaua și șerparul. Se uita la ele ca la ceea ce erau : niște modele, obiecte sfinte care nu-i mai aparțineau prin nimic.

*

Dormi puțin și încă înaintea trezirii orătăniilor fugi în atelierul lui să-și pună la cale gîndul, unul mai vechi, pentru care adunase cărbune, hîrtie de sac, promise de la Urvan și niște ziare, dintre care unele necitite de nimeni nicicînd, trimise de unul din Pătruții plecați cu ani în urmă tocmai din Australia. Acelea cîteva erau scrise într-o limbă aiurea p-e care n-o pricepea nici popa Vasile, după cum n-o pricepuse nici tatăl său, Itu, cel care le primise și le dosise pentru vremea cînd vreunul din ciulpăoani va ști limba aceea. Popa Vasile îi dăduse ziarele să se scape de ele, așa cum, după ce-l pusese Urvan ca baci peste sat, căutase să se lepede de toate amintirile netrebuincioase despre oamenii Ciulpăului. Cînd luase hotărîrea aceea își spusese : „Cîtă vreme voi fi eu peste sat nu este nici un pericol, că eu le cunosc tuturora viața, dar dacă vine după mine un altul, străin, oare judecă satul numai după lege ori după o minte sucită, atunci ajunge să căznească oamenii pentru niște hîrtii de care ei habar n-au... Mai bine să nu !” Așa că

pe unele le-a ars, pe altele le-a îngropat iar ziaarele, multe dintre ele le-a făcut pachet și-a vrut să i le dea Urvanului să-și învelească în ele bomboanele pentru copii, sarea și zahărul. S-a întâmplat să le vadă Mihai și să i le ceară.

*

În a unsprezecea dimineată din mantie, zi de vineri, Mihai începu să taie cu o lamă de cuțit toate cusăturile șeii, parte cu parte, să-i facă modelul pe hîrtie, să le aibă pentru totdeauna. Aceeași soartă i-o gîndise și șerparului deși, în socotelile lui, după ce avea să taie modelele voia să coase la loc pe găurile ce le aveau și șaua și șerparul. Cînd se sculă, bătrînul Cure dădu peste fiu-su înconjurat de o seamă de pielicele, mari și mici, gata îndoite, de-î veni să-l ia la bătaie cu parul. Mihai îl întîmpină cu vorbă hotărîtă : „Să cauți lemn, lemn de fag ! Căută, apoi să afli cine taie vreo vită. Astea-mi trebuie!” ...Lemn de fag și piele de vită..., astea nu curg pe rîu și nu cresc în curte să le culegi, așa că bătrînul porni prin sat să-i caute pulsul, să afle fără să întrebe, să nu știe nimeni cu ce gînd umblă. Spre gruiul bisericii, trebuia să treacă prin fața casei Vlascului, cu care nu mai avea nici o ură de care să știe. Cînd ajunse pe aproape de poartă, îi auzi vocea celui bătrîn scuipînd foc de la fereastră. Cure se opri și-l privi în față pînă-l amuți. Dacă-și auzi dușmanul că tace, bătrînul Cure spuse: „No, așa!” și plecă mai departe. Pînă a ajuns la podeț, a așteptat din clipă în clipă să-l audă pe Vilasu blestemînd din nou, sau coborînd în uliță cu vreo secure să-l sperie sau chiar să-l pălească. Dar nu se mai întîmplă nimic. „Aha — își spuse Cure — ți-ai dat și tu cu seama, o dată măcar, că ești om bătrîn !”

Pe masa lui Mihai rămase întregă o singură piesă: îmbucătura scheletului șeii lui Benea.

*

În Jira, dimineata de unsprezece sosise odăiță cu aceea din Ciulpău. Benea își trezi nevasta să o scotocească de data aceea pe ea : „Și după ce am ieșit afară ce am făcut ?” Femeia o lua de fiecare dată de la capăt: „Ți-am spus să nu mai bei că uiți ce faci !... Ți-am spus că într-o beție ai să omori pe cineva și-a doua zi o să zici că ai fost cu mine în pat toată noaptea !... Ce-ai făcut ? !... Ce dracu să faceți ? Ați băut pînă ce v-a trebuit să mergeți la privată. Și v-ați dus. Ați stat pe afară și-ați vorbit pînă să fi trecut un ceas, despre sculele tale din șopru, de parcă altceva mai bun n-ați găsit de vorbit... Pe urmă ați venit în casa și ăla, care zici tu că te-o prădat, povestea ceva de una Ana și tu rîdeai și suflai greu, ca un porc!...”

VII ROPOTINII

31

DRĂGAICA... în Ciulpău nu se ținea, dar adusesese cineva povești despre ea și, pană la urmă, se vorbea: „*e o ființa sfântă care e mai mare peste o ceata de bărbați...*” „*...e doamna florilor si se ține de toți pentru dragoste...*”, „*...apără recolta celor de jos de piatră și cumpănă...*”, „*...e un duh necurat...*”, „*...trece de molii...*” Bătrînii află; cine știe cine le șoptește, puțin le pasă de asta, află și tac, se țin muți cît pot și pe urmă spun o poveste să-i sperie pe ceilalți, pe cine o fi.

*

Ultima zi din Calendarul Mic, a douăsprezecea, era o duminică. Soare și pămînt reavăn, și mai departe: aerul, pădurea, casele, hainele oamenilor, cele de sărbătoare, copiii, caii, vacile, găinile, porcii, roțile căruțelor, măgarii, țesăturile sacilor, păturile, firida ferestrelor, fierul zăvorului, toate aveau miros de pămînt reavăn. Pînă și cîinii ciobănești, ostașii aceia crunți și spălați o viață întreagă numai de ploi și de sîngele războaielor în mumele cărora au fost născuți, pînă și cîinii și rîurile, cele două torente de martie care împletesc neașezarea în gîndurile oamenilor, toate aveau miros de pămînt reavăn. De bună seama că și cerul, pînă la un punct din albastrul lui, și soarele, chiar și soarele trăznea a pămînt reavăn, ca de altminteri și gura oamenilor și gîndurile și cuvintele, de parcă ultima noapte și-ar fi petrecut-o întregul sat cu limba și dinții în glod, rumegîndu-l alene ca pe o pastă dulce de curățat rugina, grăsimile și urdorile puturoase. Degeaba o dimineată întreagă au bătut clopotele bisericii să spangă în trei vînturi, cîte vâi se desfăcea a din sat, cerul greu de izul pămîntului. Degeaba, o dimineată întreagă Vasile Itu a bălăngănit ca pe-o talangă sfîntă cădelnița, împrăștiind tămîie prin biserică, și oamenii au aprins de doua ori mai multe luminări ca-n alte duminici, de parcă întregul sat s-ar fi temut de furia pămîntului ; și tămîia și luminările și candelile au umplut cotloanele bisericii cu un fum mai puțin înecăcios ca altădată, dar care mirosea cumplit a pămînt reavăn.

*

Vasile, ca mai mare-n sat, sfătuisese nuntașii să aștepte acasă pînă ce va bate de trei ori în dungă, semn că slujba era gata. După aceea trebuiau să mai aștepte o jumătate de ceas, pînă cînd va mai bate o dată. Atunci Urvan,

Măaria, Ana și Mihai să știe că pot veni la biserică și nunta lor se va putea ține în mare taină.

Chiar dacă Mihai ar fi ieșit din cămăruța lui în ultimele două zile, satul tot n-ar fi aflat de la el despre nunta lui Urvan. Și-apoi, vreme de două zile și două nopți, băiatul lui Cure nu făcuse altceva decât să descoasă și să coasă la loc pielicelele șei și-ale șerparului, să le treacă formele pe pînza de sac și pe ziarele din Australia, Taică-su nu găsisese mai nimic din cele pentru care plecase să colinde satul, poate pentru că bătrînul îi luase pe oameni prea pe ocolite și ei nu-i pricepuseră rostul umblatului aceluia.

*

Pătruțele vorbeau: „Ai Vlascalui s-au ținut închiși toată iarna ca după mare rușine ; n-au avut ochi să vadă ca s-a săturat și satul să-i judece și-așteaptă să-i primească în matca lui... Cel mai împetricinat simte asta prea tîrziu întotdeauna, după ce apucă să se-nrăiască și să-și sape groapa cu venin în mijlocul satului... Abia după aia iese să-și caute pe unul, altul, uscații lor din suflet pentru care-și poarta degetele strîmbe, să-i apuce ca pentru sugrumat de haină și să-i tîrască pînă-n malul gropii, sa-i înece... Morarul e încă mînios pentru spaima de prăvălie a străinului... Popa Vasile șchioapătă mai rău ca-n iarnă și se plînge de durere-n oasele piciorului vătămat. Zice că de la primăvară vin necazurile și-o mîină pe nevastă-sa să-i caute flori uscate și frunze din cele care le știe numai baba Mogului, să-i facă o fiertură și să i-o aducă după slujbă, la biserică, să poată bea și el tării dac-ar fi vreo sărbătoare... Dascălul e ca școala, jumate de lemn, jumate de piatră, și-i mulțumit dacă-și vede pruncii ca știu să numere pînă la o mie, nu vrea să fim mai bogați în oi... O, Doamne, că-n duminica asta și sudoarea de pe piept pute a pămînt ud, și dascălul, și de bună seamă că și camera aia mare din casa lui unde-și îndeasă toți copiii laolaltă să-i învețe...”

*

La slujbă, datul era ca bărbații să stea în față, în prima jumătate a bisericii iar femeile în spate, înghesuite undeva la ușă, să poată cîrcoti cît poftesc despre popă, despre ce zice și mai cu seamă despre ce vrea să zică.

Vasile își ținu slujba lung, cuvîntînd, din vreme în vreme, pe lîngă cele sorise în curțile lui, despre împăcare, prietenie, statornicia vieții omului căsătorit și dreptul, ba chiar obligația celor ce se iubesc de a-și lega viața după da țină în fața satului : „să fie puși — spunea Vasile — ca pita-n covată, să dospească acolo pacea și bogăția lor, să-și moaie pumnul și să-l deprindă să mîngîie, după cum... (aici se oprea, răsfoia în grabă filele unei

cărți să citească o pildă în care, tot așa ca la ei în sat, doi oameni: o văduvă și un străin...)”.

*

Pătruța lui Grigore șoptea: „...Că n-a ajuns Vasile Mitropolit la viața lui, nu-i el de vină, dar și dacă ar fi ajuns, după cîteva luni tot în Ciulpău îl trimeteau să păstorească...

*

Mirosul reavăn de pămînt făcuse să le umble tuturora prin cap cam aceleași lucruri, astfel că la sfîrșitul slujbei, deși nu se anunță nici botez, nici parastas, rămaseră cu toții să aștepte ceva... Să le fi spus: Gata, puteți merge la casele voastre! ar fi însemnat să repete vorba vornicului de sîmbăta, de la hora satului. Trecu printre ei să urce în clopotniță și să lovească de trei ori în dungă, astfel ca oamenii să priceapă că totul s-a terminat. Apoi, că îi văzu așteptîd, Vasile ieși în gruiul bisericii și trecu pînă acasă, să-și bea fiertura de dureri pe scaunul lui, nu între oile alea negre și încăpățînate căroră le lipsea berbecul să le scoată din biserică. Trecu jumătate de ceas și Ciulpăul se scâldea în același miros de pămînt reavăn. Vasile bătu al doilea semn în dunga cioporului și din asta cîțiva dintre bărbați ieșiră în grui, și-n urma lor niște femei. Se socoti Vasile că le va fi vorbit prea multe oamenilor, că vînduse taina, dintr-un gînd bun : să-i împace pe săteni cu nunta a doi oameni mai trecuți...

Pe cînd Urvan, Maria, Ana și după cîtăva vreme Mihai ajungeau în bătătura bisericii, aproape întregul sat, cu mic cu mare, se desfăcu în două ape să le țină de drum. După ce-i văzură intrați, se buluciră cu toții în urma lor, închizîndu-i pe Maria, Urvan și Ana înăuntru iar pe Mihai, undeva pe afară. Pentru ciulipăoani, Mihai nu făcea parte din spectacol, așa că putea să fie ultimul dintre spectatori.

*

Slujba ținu lung, cît pentru o fată de șaptespe ani, una, Maria, ce avea să se căsătorească acolo, atunci, cu Urvan, și, precum Rahila, avea să nască doi feciori și o fată, una Ana, să dănțuiască precum Isaiia și, pînă la ieșirea din biserică, să îmbătrînească, într-un ceas, să îmbătrînească cu treizeci și trei de ani; copiii să-i fie născuți și crescuți, iar ea, Maria, să fie și bunică după fiii ei (care veniseră, rămăseseră odată cu satul, erau deja satul, nu mai erau copiii ei, participaseră la n unita mamei lor fără să știe, dintr-o greșeală a ceasornicului lui Vasile). Asistaseră acolo toți nenăscuții, cei morți deja, ai

lui Vlascu și Cure, și cîțiva dintre cei iertați și rămași să mai trăiască, într-un ceas, unii muriseră la loc, așa cum fuseseră înainte de a se naște, în vreme ce alții crescuseră dureros de iute, li se lungiseră oasele și pielea, mușchii, măruntaiele... toate repede, și cînd cresc repede carnea doare, oasele dor, ochii dor...

*

Treizeci și trei de ani de vedere și auz și pipăit și miros să te pleznească într-un singur ceas... n-ajung pentru asta toate cînturile lumii și vergile pădurii...

*

Afară mirosea a balsam tămăduitor de pămînt și muțenie. Nici clopotele nu mai aveau gît, le lipsea gîtul și gura prin care să zbiere: Issaaaiiiiaaaaa ! ...Le bălăngănea Mogu, viclean, venit în ziua aceea ca o ceață albastră care se lipea în cer, le bălăngănea cu degetul de la un capăt pînă la celalalt al drumului lor dintotdeauna dar cînd s-atingă limba de bronz în bronzul clopotului puneă palma, să n-apuce să se atingă, să nu sune. Numai Mogu le auzea în Calendarul cel Mare și rîdea, dar nu de oameni și nici de cei treizeci și trei de anii trecuți într-un ceas, sorbindu-i și lui viața de om. Nu. Mogu rîdea de calendarul nevastei lui, văduva de martie, femeia care fusese cîndva a lui și de care putea să rîdă fără să supere pe cineva, de ea rîdea și de semnele puchinoase ascunse în Calendarul Mic, după care Mariei nu-i ieșise la socoteală o bucurie. Acea pe care Maria și-o ghicise în ultima zi, în duminica de doisprezece... Praznicul.

*

Ieșiră mirii, muți. Sătenii se uitau la străin, așteptaseră de la el ceva : să-l vadă biruit; îl vedeau, îngropat în piatra Ciulpăului pînă în gît și ținut așa șapte ani, cît durează vacile silabe, să se îmbibe cu miros de cioban, îl vedeau om înjugat la ultima caznă, cea mai grea, în care poveștile lui cu luntrii și mare, cu pești și nisipuri de scoici, cu pescari bețivi și Salime atoateștiutoare, ca mamele dracilor, treceau în uitare.

Petru a lui Urvan era ciuilpăoan.

*

Femeia lui Grigorie șoptea: „Pătru a lui Urvan a fost totdeauna ciulpăoan... Ăla, pescarul, de care tit povestea era un altul. A visat cu el, sau nu... I-a povestit și lui unul Kirha a lui Alfeu, ăla i-a povestit!...”

Maria mergea cu ochii în pământ, nici tristă nici bucuroasă, fără să știe că la ea nu se uita nimeni. Ana trecea în urma tor, singură, cu un coș plin cu colaci și cu o ploscă... mai lipseau luminările, patru, pentru fiecare dintre morții ei câte unul, și tot satul ar fi crezut că femeia a bătut parastas, unul pentru toți ai ei. Dar nici pe Ana n-o vedea nimeni. Oamenii stăteau de-o parte și de alta deschizând drum perechii să o îndrepte spre podeș și de acolo spre casă, spre casa străinului care, iată, din ziua aceea era, din nou a Mariei și-a copiilor ei născuți deja, copii ce nu mai erau ai ei ci erau chiar satul și o priveau de pe margine, biciuind-o cu ani. De fapt, numai ei, Ghițu și Vasile, copiii, o priveau pe Maria. Ceilalți îl priveau pe Urvan, noul lor consătean, ce nu mai era „străinul”, și nu mai așteptau nimic de la el. Erau egali, mândri că pot să fie egali cu uriașul, și-și spuneau, nu-și spuneau, dar așa aveau să facă: să-i treacă pragul prăvăliei să cumpere și să și-l facă ortac. Aveau să-l ierte... Dar de ce să-l ierte ? Urvan n-a greșit decît poate pentru că se numea Urvan și ar fi putut să-l cheme Pătruș. Pătru a lui Pătruș...

Ultimul, al patrulea, venea Vasile, popa. Cum treceau, oamenii de pe margini, gardurile vii, își mutau ochii de pe Urvan pe popă. Din ceasul în care trecuse de pragul bisericii, Vasile înaintase spre altă parte a vieții lui. Pentru el, ceasul împreunării sub odăjdii a lui Urvan și a Mariei avusese darul să socotească, peste anii pe care-i avea atunci încă treizeci și trei sau de două ori pe atît. Murise de vreo zece ani, în al optzeci și doilea an de viață, îmbătrânise repede și murise din pricina tainei pe care o ținuse el, capul satului, față de oamenii lui. Oameni ce nu i-au ieșit din vorbă. Vasile știa de la Mogu : „într-o adunare de oameni care se rînduiește după cinste n-ai voie să greșești decît o singură dată... A doua oară nici nu mai apuci...”. Fusese pus de Urvan deasupra întregului sat cu mare sărbătoare. Fusese dat jos de Urvan sub pământul bun al satului, sub pietre, în locul sterp dintre lumea asta și cealaltă în care se adună neașezații și femeile păcătoase. Nu mai avea cine să-l scoată de acolo și nici cine să-l împingă mai departe, dincolo, în Ciulpăul întors... Rămăsese înțepenit între bolovanii tănuirii păcătoase.

Vasile știa asta, simțea asta și mergea cu capul plecat în urma Anei, ca un mort, venit peste ani să vadă cum îi țin cei vii parastasul.

Petru și Maria trecură podul, ulița, deschiseră poarta, urcară-oi pridvor. Ceva îl ținuse pe Urvan să strige : „Azi sînteți cu toții oaspeții mei !”

Judecase bine : „Am să-i omenesc pe rînd, la prăvălia mea, o săptămînă întreagă, următoarea, să nu-i tulbur deodată!”

*

PRAZNICUL... în camera din faţă : Petru, de douăzeci de ani, Maria de şapteşpe ; sora miresei — Ana, fratele mirelui — Mihai (încă nenăscuţi), patru socri, ca la toate nunţile. Socrii mari : popa Vasile şi nevasta. Socrii mici : bătrînul Boacăţă şi nevasta. Nunta o făceau socrii mici, ei erau slugile, ei aduceau vinul şi mîncările, pe ei îi certau mirii, îi mînau mirii. Boacăţă şi nevasta. Vasile spuse: „Ar fi fost cu cale să-i chemaţi aci şi pe bacia voştri : pe Cure şi Vlaiscu...”(îi era dat popii să le piardă pe toate în ziua aceea.) Mihai îşi împinse pumnii peste masă, îi ţinuse din cot şi le dăduse drumul să pice sub ochii lui Vasile, să-l vadă, să afle că el, Mihai a lui Cure, era acolo, dar nu ca slugă a lui Urvan, ci ca oaspete.

*

După ce bău, Boacăţă începu să se plîngă de iertarea păcatelor.

Maria apucase să-şi liniştească pînza feţei într-atît, încît, în cîte-o clipă, arăta cu mulţi ani mai tînără. Toţi se puteau bucura de asta, numai Mogu ar fi spus : „Omul are ţesătura feţei într-un fel, şi aia nu se schimbă decît atunci cînd poartă în el o boală...”Aşa ar fi zis Mogu şi n-ar mai fi hălăduit pe deasupra caiselor, ci s-ar fi coborît între oi, să doarmă acolo, un ceas de o sută de ani, în căldura linii lor încîlcite.

Mihai stătea lingă Ama, să-i simtă căldura şoldului şi-a pulpei. Nu voise asta, dar vinul lui Urvan îi tăiaise aţa care-l mai lega de atelierul lui de meşteşugar. Pentru daruri nu aşteptară pînă la miezul nopţii. Le ajungea şi întunericul de afară, sau poate Maria dorise să-şi afle toate bucuriile în ultima zi a Calendarului Mic.

Primul se ridică popa Vasile care aduse din cealaltă cameră o trăistuţă cu cele două semne ale Ciulpăului, ceea ce însemna că din clipa aceea Urvan o să devină capul satului. Vasile mai adăugase şi un steag tricolor. După aceea popa trecu din nou în cealaltă cameră să aducă două sfeşnice de argint, „sfinţite în Burna”, asigura el, înalte de un cot, pe care Mihai ar fi putut să-şi cumpere, dacă ar fi fost nunta lui într-atît de bogată, piele tăbăcită pentru un an de muncă. Vasile se purta ca un socru mare şi o îmbia şi pe nevastă să se poarte la fel. Şi se purtă : preoteasa aduse din cealaltă cameră un costum nou, cusut în fir pe piept şi umeri pentru Maria, cu două oprege negre tăiate-n ciucuri şi brăzdate-n trei rînduri cu flori cusute-n fir. (Maria nu ştia, n-avea de unde să ştie că sărbătoarea aceea de costum, cu maramă şi concii, cu

pieptăraș scurt în flori roșii și albastre, pe care era trecut numele preotesei, sau numai prenumele : Maria, și-l făcuse bătrîna, în cîțiva ani, zi la zi, să-l aibă la ultima înfățișare.)

După datină ar fi trebuit să vină Boacăța cu darurile, clar ei erau slugi, și slugilor, măcar în noaptea darurilor, li se pretinde mai puțin, la urmă, după ce mirii sînt îndestulați.

Sora miresei, Ana, aduse din cealaltă cameră cîte un dar pentru fiecare : o pereche de cizme înalte lui Urvan, cumpărate cine știe cum de cineva care ajunsese pînă la un cizmar din Burna, și un cojoc lung de iarnă, cu flori la buzunar, pentru Maria. Cojocul era lucrătura unui neam de-al lui Benea, care locuia tot în Jira.

Veni rîndul lui Mihai, fratele mirelui, invitatul lui și numai d lui peste toate valurile de pămînt și șanțurile cu apă ce se puneau între familiile Coran și Cure. Minai avea daruri numai pentru mire, sa supere, să se știe că nu-i învins, că-i om întreg, care poate să iubească și să urască deopotrivă, înăuntrul acelorași patru pereți. Aduse din cealaltă cameră, mai întîi, șerparul cel lat, cu care-l văzuseră încins peste brîu două sate, apoi se întoarse să aducă șaua înaltă, de pui de împărat, care nu se potrivea decît pe calul alb al lui Urvan. Trebuiră să treacă minute, să pună mina cu toții pe lucrătura în piele, să se minuneze de nituri și de straturile suprapuse de culori, tăiate-n flori, de buzunarul ascuns în capătul înalt al șei... pentru ca să se poată uita că Maria nu a primit de la fratele mirelui nimic.

Alte ploști, alt rînd de colaci cu friptură de oaie, alte scoverzi, încinse atunci. După ce le aduseră toate, Boacăța și femeia lui au trecut în cealaltă cameră să-și aducă darul.

*

(În urechea dreaptă a lui Boacăța se întoarse năîngul, fiu-su, mort să-i spună singura lui vorba după minte omenească : Acu ar fi fost bine să le fi dat banii pentru vacile moarte, să fi fost slobozi măcar o zi, cît să apucați să muriți, atît să fi fost slobozi...)

*

Din banii strînși de pe urma Mariei și-a lui Urvan cumpăraseră prin cineva, neștiut, din Burna douăsprezece pahare și o cană, toate din sticlă. Aduseră darul și-l puseră în mijlocul mesei.

Douăsprezece pahare rotite-n jurul unei căni, toate goale și lucitoare, douăsprezece luni din Calendarul Mare, din martie pînă-n martie, douăsprezece zile în Calendarul Mic, de trei ori cîte patru anotimpuri, toate

în jurul unei căni care trebuia să-și verse golul și să umple cu el cele douăsprezece pahare. Cine-i învățase ? Nimeni. Ei au dat numai banii, toți banii strînși pentru-răscumpărare i-au dat cuiva să cumpere un dar de la oraș. Cine știa de pahare ? Cine blestemase prin ele, cumpărîndu-le ? Cum Mihai o păgubise pe Maria de darul său, cana și paharele Boacăților veniseră de drept femeii, miresei, să așeze balanța în odihnă, să se mai poată bea, sa se mai poată mînca și aștepta ceasul al doisprezecelea în care mirele să-i pună în brațe miresei darul său. Ultimul, după ce ea, mireasa, trebuia să-i aducă mirelui hîrtia ei de zestre : oile, caii, vacile...

Mirii nu-și fac daruri, își arată numai zestrea, și-o aruncă în balanța celorlalte daruri pînă ce cumpăna de fîntînă e aplecata cu căldarea să ia apa, așa arată o balanță dreapta : setoasă și neprihănită.

*

Mogu spunea : „Dacă vrei să duci căldarea în fundul fîntînii, cumpăna se lasă pe o parte și cineva e păgubit; dacă scoți căldarea cu apă și vrei să bei, cumpăna se apleacă pe cealaltă pante și altul e păgubit. Adevăratele cumpene, cele drepte, sînt numai la fîntînile moarte pe care nu le caută nimeni și care-n pîntecul căldării, în loc de iapă, poartă un pietroi...”

*

Zestrea lui Urvan era o cutie de lemn în care avea bani, bani de aur, lați cît să poți acoperi cu trei o mînă de bărbat. Bani, unul peste altul, ca niște pahare pline cu vin popesc de douăzeci de ani, din acela uleios și galben. Pahar lingă pahar, șase pe o parte, patru pe alta, cu totul : douăzeci și patru de pahare pline, grele, cumplit de grele și înalte. Să fi avut fiecare pahar cîte zece, poate douăzeci de felii de plin... Itu, Vasile Itu, era singurul care-n toată mirarea aceea mai putea socoti: „două sute patruzeci... patru sute optzeci... șapte sute douăzeci... (cutia era înaltă și puteau să stea pînă la cincizeci de felii într-un pahar de vin popesc dulce și greu, din care îți ajung patru pahare sa poți muri)”.

Asta era zestrea lui Urvan : o cutie în care se afla tot ce știi și vrei și nu vrei și nu știi de pe lume... Zestrea nu e un dar, ci rămîne aceluia care o are. Îi simțea slabi, prea slabi să-l poată prăda, îi simțea pierduți, putea să scotocească felie după felie vinul galben dintr-un pahar, din al douăzeci și patru, oricare era al douăzeci și patru..., să-i înșire pe masă, ori să-l așeze la loc, tot în forma unui pahar, să-l vadă întreg, să-i stîmpere.

Trecuse de miezul nopții.

Boacății stăteau cocîrjați în pragul ușii. Maria și Vasile țineau de lemnul

mesei ca măcar așa să atingă paharul pe care-l ridica Urvan încet, cîinos de răbdător, în mijlociile mesei. Mihai își pusese mâinile sub fund și se gîndea la piei de vită, zeci, sute, tăbăcite gata, așteptînd în vrafuri sub șopru ca el să le taie și să le facă șerpare, șei, ciorne, curele, hamuri... Vasile era beat, îi venea să doarmă și mătura cu limba prin gură după un petec mai dulce, să-l găsească și să-și țină vîrfurile înmuiate în dulceața aceea. Doar Ana rămăsese să-l privească limpede pe Urvan, peste răutatea pe care nu i-o știuse. „Asta e !” spuse uriașul și apăsă cu ultima felie galbenă să facă paharul plin. „Douăzeci și patru de felii !” mai spuse. „Cinci sute șaptezeci și șase...”, șopti Vasile din somnul lui.

Urvan ar fi spus: „Vă pot cumpăra cu sat cu tot!”

Vasile l-ar fi sfătuit : „Nu păcătu!”

Urvan închise cutia, o încuie și o puse lîngă el pe partea pe care își avea însemnele Ciulpăului și mai cu seamă pistolul, apoi spuse : „Pe aceia vi-i dau! împărțiți-i la șapte!” Nu se atinse nimeni, așa că tot lui Urvan îi reveni misiunea de a-i împărți. O luă de la dreapta la stînga, de la Maria lui Itu spre Maria lui Urvan și le dădu cîte o monedă. După ce primi fiecare cîte trei, pe cele rămase, trei, le dădu prima popii, a doua lui Boacăță și ultima lui Mihai pentru că erau bărbați. Boacăță vru să-i sărute mîinile apoi plecă rușinat în cealaltă cameră urmat de femeia lui. Popa și nevasta făcură la loc un păhăruț din șapte felii. Mihai și-i vîrî în șerpar, Maria în sîn, îi lăsă să-i pice printre țîțe, să-i lingă pielea și s-o scoale din boala ei, s-o vindece de bunătate și bună-credință, să fie iar teafără... Ana îi resfîră pe masă apoi îi strînse într-o batistă pe care o ținu în pumn. Urvan rîdea spre Vasile să-i aducă aminte de Cina cea de taină. Vasile nu mai știa nimic. Atunci apărură Boacății. Au spus: „Stăpîne (cine le-a vorbit oamenilor din Ciulpău de stăpîni, cine le-a vîrît în gură un cuvînt pe care nu l-au spus o viață întreagă ? Vasile, numai el spunea : Stăpînul nostru ! și arăta spre cer. El îi învățase cuvîntul dar nu-l spusese încă nimeni și se feriseră să-l spună. Ciulpăoanii ziceau sec : Cel de sus, sau numai El, Acela...)”.

Mihai simți lovindu-l o tăietură de cuțit de-a latul beregatei, strigă: „Cine-i stăpîn peste cine ?!” ...Boacății plîngeau amîndoi, mai bătrîni cu treizeci și trei de ani de cît erau, mai morți cu treizeci și trei. Au spus : „Stăpâne, ia-ți darul și lasă-ne slobozi în casa noastră, să murim. Ai zis că-s de-ajuns pentru toate casele de pe uliță, atunci vor fi de-ajuns pentru a noastră!” Puseră banii pe colțul mesei și rămaseră să aștepte. Urvan cumpăni apoi spuse : „Luați-i! Sînteți slobozi! Luați-vă banii ca și cum aș fi cumpărat eu casa de la voi!”... Boacăță se lăsă în genunchi, zise : „Dar noi nu vrem să o vindem !” Maria se ridică în picioare, apoi împinse banii de pe

marginea mesei să-i împrăstie peste podele și strigă : „Luați-i !... Cumpărați-vă oi, capre, vite... cumpărați-vă altă casă! Sînteți slobozi, plecați unde vreți ! Lăsați-ne slobozi !...”

*

(„Lăsați-ne slobozi !” țipase Maria către părinții ei, cu treizeci și trei de ani în urmă cînd se căsătorise cu Goran, să se știe ruptă de gospodăria alor ei, să se știe rămasă pe loc, în casa lor, să-i vadă alungați).

*

Boacăță se ridică lung, netemător, creangă uscată, crescută în pieptul fagului și uscată, apoi uitată așa, să aștepte pînă-n ultima zi a capacului; să aștepte cu uscăciunea ei marea uscăciune a copacului și putrezirea; îndărătnicia crengii uscate prin care mai curgea numai atîta sevă cît să mai poată aștepta împăcarea; spuse : „Noi vrem casa noastră, să putem muri în ea !”... „Bine !”spuse Urvan.

Boacății plecară...

Maria începu să adune banii pe care tot ea îi împrăști-ase cu o clipă mai înainte. „Să mi-i dai, spuse mirele, așa se cade, să-i aduni tu și să mi-i dai...” îi puse, păhăruț galben din șapte felii, în fața uriașului. „Mulțam ție, mireasă, și zilei cînd te-am cunoscut — spuse Urvan și împinse păhăruțul galben spre Mihai. Aveam o datorie ortăcească față de tine, Mihai. Mai bine să mă liberez de toate azi. Ia banii !...”

Maria trecu pînă în cealaltă cameră sa se știe singură cît avea să-și spună : „Ai lui Cure vor fi iar bogați, ca după nunțile cu Ana... Mi-i dat să-i îmbogățesc neamul, să i-l nenorocesc și apoi iar să i-l îmbogățesc... Doamne, ce pedeapsă o fi asta ?!” Se întoarse mai cătrănită de cum plecase, cu ochii pe fruntea popii Vasile, singurul care mai putea să fie făcut vinovat fără să se poată apăra.

Băură să se liniștească. Socrii mari fuseseră plătiți să nu se mai amestece în viața mirilor, socrii mici dormeau ultimul somn plutind pe alb. Sora miresei avea de un capăt de zestre, fratele mirelui, mai bogat de cum fusese vreodată, avea zestrea întreagă pentru o singurătate de meseriaș, gârbov și chior, dar cu mare nume. („Meseriașii — spusese cîndva unul din bătrînii satului, poate Mogu — vor avea cel mai mare renume !” Băură noaptea, băură spre dimineața, jucară după zgîrietura gramofonului... În camera din spate, Măria înfășase un pat alb, de mireasă tînă, pentru noaptea... Prima noapte.

*

În noaptea aceea dormiseră puțini, ascultaseră mulți și vorbiseră mai cu seamă femeile, în fiecare casă din Ciulpău cîte una, două, cele care erau mai ocoșe. Pătruțele ziceau : „Ziua grea are să fie a patra, iarăși o miercuri, cînd și-a desface Măria turma ei de turma Anei...” „...Ana are să intre în cumpărare de casă, unde o să stea ? Cine să iasă în uliță și să-i vîndă ei casa ?... Trebuie să-și facă...” „...La șaptespe ani, patu-i o poartă albă care se descuie o singură noapte și rămîne așa, deschisă cîteva neamuri, pînă ce se naște unul care urăște cumplit oamenii, unul de dincolo de poartă, care-o trîntește de-i țiue capul întregului neam, și rupe ivărul cu barosul, să știe că nu se mai poate atinge nimeni de poarta aceea...” „...La șaptespe ani, după ce se primesc darurile, nu te gîndești la daruri, faci pașii aceia cu genunchiul înțepenit spre camera din spate, unde arde o luminare pe care n-ai voie s-o stingi, iar dacă se stinge singură e semn că nu are să țină cu viața unul dintre miri, semn rău. Doamne ferește ! Iar dacă apucă să ardă pînă la capăt și să se facă scrum și ultimul fir din feștilă se cheamă ca nimeni n-are să-ți tulbure casa, nici femeie, nici bărbat, că vei avea viață lungă și copii mulți și c-o să-i vezi și pe strănepoții tăi cum cresc. Alt semn : lumina arsă, putere înseamnă, și puterea-i bucurie și bucuria-i sărbătoare...”

*

„...Am văzut lumină la Boacăți, lumină de noapte în camera din spate. Au să se ducă batrîinii, au să se duca... poate nici n-apucă ziua de mîine, de azi...”

*

Măria juca îndrăcit cu popa, apoi îl lua din nou pe Urvan. Juca și preoteasa. Se sporise-n vinele lor puterea și simțeau că trebuie s-o cheltuie acolo, pe loc. Beau și jucau.

O vreme, au jucat și Mihai cu Ana, apoi au ieșit în pridvor și Mihai a vrut s-o aibă acolo. Băuse, prinsese vigoare din cele unsprezece felii de vin galben, popesc, primite de la Urvan. Au intrat în cămara din urmă, aceea a mirilor, au aprins o lumînare, Ana a aprins-o, să fie lumină, numai pentru afît... Au răsturnat-o și s-a stins, a picat pe așternut și au strivit-o sub ei, au uns tot cearșaful cu parafină galbenă și dungi negre de feștilă nearsă... N-au știut, n-au auzit, n-au văzut, nu i-au simțit mirosul pînă la ziuă.

Urvan i-a văzut. După ce a plecat Vasile cu femeia lui, a vrut să se pună în patul lui de mire. A vrut, apoi a închis ușa, a luat-o pe Măria de după umăr să o scoată în deal, sub pădure, să-i arate satul și să-i spună : „De azi e al meu !” și să se simtă mai cîștigat așa.

Măria socotea : „Mai am de trăit o bucurie în anul ăsta și două nefericiri...” Urvan o lăsa cîtăva vreme sus, sub poala pădurii, pînă ce el avea să coboare, să înhame calul lui alb cu șaua cea nouă și să-l aducă sus, pe după casele din dreptul morii, să o pună pe Măria în șa și să o poarte ca pe o regină pe calul lui alb deasupra satului, pe cerul lui, ocoale, ocoale, pînă ce aveau să-i prindă teama cu toții.

Măria șoptea : „Dacă toate s-au petrecut într-o singură zi... Niciodată n-o să se nască un om care să creadă că tot ceea ce i-a fost dat să ducă s-a petrecut... Oare de ce i-o fi dat Patru banii lui Mihai ? De ce-a risipit ?...”

Urvan înșeuă calul, urcă în pridvor să mai vadă o dată furnicăreala pieilor goale din patul său de nuntă. (Vasile, care știa datina, ar fi spus : „ăstora nu le ajung două lumînări de botez puse cap la cap. Putere-n ei, voință sau ură..., dracu' știe cum de se pot iubi atîta !”). Apoi uriașul trecu peste uliță descălecat și începu să urce spre capătul pădurii. Sus, pe potecă, lăsa dîrlogii calului, să poată fugi, să ajungă la mireasa lui de o zi care stătea aplecată peste pămîntul ud. Îl simți apropiindu-se și-l întrebă : „Petre, oare-o răsărit soarele în dimineața asta ?”

Calul alb urca măsurat, aplecîndu-si capul după fiecare pas, dînd binețe copacilor, oamenilor, caselor...

32

DRUMUL OIL... Pavel Pătruț către fiul său, Niculae, cînd au ajuns cu oile în dreptul Burnei:

„...Să vezi tren. Să ți se întîmple să vezi tren. Să știi că trebuie să ajungi departe, numai atît : DEPARTE, fără să poți spune unde, dar să știi că locul în care trebuie să te oprești este în tine, chiar dacă n-ai mai fost pe acolo niciodată și nici nu știi cum arată. Dar tu să știi că îl ai în tine, gata desenat, și că atunci cînd vei ajunge în dreptul lui, ceva dinăuntrul tău să-ți spună : AICI ! Și să te oprești. Să vezi tren, dar să nu-l iei ca să ajungi mai repede acolo, căci, chiar dacă ți-ar da cineva într-o zi trenul ție cu totul și ți-ar pune și om pe locomotivă și cărbuni și toate vagoanele lui, și ți-ar pune în palmă o hîrtie cu niște linii negre, să-ți spună : trenul poate merge numai pe acolo și pe acolo și ca să ajungi la Dunăre trebuie să treci pe Olt în jos și să te oprești pe musca aia neagră o dimineață sau numai cîteva ceasuri cît să-i mute locomotiva de la un capăt la celalalt al șirului de vagoane... Niculae, dacă ți-ar da cineva trenul o zi, sau două să fie al tău, degeaba ți l-ar da, că n-ai ști unde să-i spui mecanicului să te ducă. (Mecanicu³ e un om, nu-i mașină, degeaba i se spune așa, n-are nici un șurof în el și nici nu-i trebuie

cazan cu abur în piept și un desag cu cărbune în spinare să te ducă, mecanicu-i un om cu nădragi murdari, cu copii și tot așa rar își vede nevasta ca și mine ; știi că nici el nu știe unde s-a opri... simte, are locul în el și se oprește când simte : AICI, apoi întoarce)... Asta-i, fiule ! Pământul trebuie pipăit ou tălpile !... Trebuie simțit, văzut, știut, să-i pui semnele după care să știi sa te întorci și n-ai voie să-l părăsești niciodată ; ba o dată, când dai de o apă mare și simți că tu trebuie să te duci mai departe și să treci pe un alt pământ...”

*

Scrisoarea lui Grigore Pătruț a lui Coroiu, trimisă din Melbourne, sosise în Ciulpău după douăzeci și nouă de ani și se oprise la popa Vasile care nu mai știa cui trebuie să i-o citească și, pînă la urmă, să se știe limpede în casă, i-o citi nevastei :

„...Am părăsit pământul și m-am pus pe o scîndură de lemn cu toate oile încuiate de-a valma cu șobolanii, puse una după alta sub puntea de lemn, și se fugăreau noaptea cu șobolanii înăuntrul lădoiiului de lemn de nu puteam dormi nicidecum. Ba a lui Culae dormea că a zis : așa trebuie să se întîmple !... Am pus piciorul pe alt pământ, după trei luni de greață și apă sărată. Era tare, nu se mai clătina, nu se mai apleca înainte și înapoi și nu mai avea stîlpi și marinari. Marinarii sînt niște oameni care au mațele din gumă și burta din carton și le pică mai bine cînd merg ținîndu-se de marginile punții sau de vreuna dintre frînghiile (atîta sfoară n-am văzut de cînd sînt și nici n-am crezut că-i poate trebui omului) de peste punte, și au o scoarță ca de mesteacăn pe față și rîd de picioarele subțiri ale oilor, rîdeau de ele mai cu seamă pe furtună, cînd se rupeau ca paie. Se bucură de furtună, marinarii se bucurau de fortuna ca de o mană cerească, nebunii, rîdeau. Nouă ne venea să ne batem în cuie de talpa cutiei să nu ne mai arunce dintr-o parte într-alta. Ei rîdeau și ziceau că iar și-or rupe oile noastre picioarele și vor avea ce să mănînce două săptămîni... De pământul ăsta pe care-am ajuns ne-au spus doi pescari și n-am crezut. Acu-i cred : este pământ și dincolo de apă... Greu a fost pînă ce am apucat să ne pricepem cu cei la care am ajuns. Pe urmă ne-am luat oile și am pornit noi de noi pe unde am văzut că-i iarba mai bună. Bine că am scăpat de apă... Pe jos e altceva. După cîte am înțeles pe aici e plin de oi. Bine că am scăpat de marinari... săracii de ei, merg fără să știe unde trebuie să ajungă și-odată cînd nu te aștepți spun : aici ! și se dau jos și umblă după beutură și femei... că nici ei n-au femei, ca și noi. Și aici, pînă să le ai îți trebuie mai întîi să știi să vorbești limba lor... Le-om duce noi toate. De mine nu mi-i? că la cincizeci și șapte de ani nu-ți mai

trebuie toată ziua muiere, dar ăștilalții... Cu una mă împac, să știu că nici marinarii nu-și văd femeile și copiii decît o dată pe an...”

*

Pavel Pătruț nimerise pe calea ferată care trecea prin Burna. Nimerise din deșteptăciune pentru că i-a văzut de departe podul, singurul pod peste râul Galbina. Pe acolo își trecuse turma vreme de un ceas și jumătate, sub privirile unui oraș de oameni urcat în cutiile pe care le trăa locomotiva. Pavel și cei patru ortaci ai lui mergeau după ceasul din Ciulpău și aveau vreme berechet; hotărîseră doar să hălăduiască după bogăție cinci ani împliniți, din toamna în care au plecat și pînă ce fîu-su trebuia să facă douășpatru de ani.

Povestea cu trenul se petrecuse la începutul iernii și, cu toate că auzise în ziua aceea mai multe înjurături decît crezuse că poate să adune de pe urma unor oameni cu care nu se văzuse niciodată, Pavel și-a spus că orice lucru de început se face cu caznă, și cu asta s-a văzut liniștit. Ba pînă spre seară a ajuns să se simtă bucuros de așa un început vesel și le vorbi ortacilor despre puterea și încrederea ce trebuiau să le aibă în fața greului pe care viața-l va pune mereu în drumul lor, numai pentru a se bucura mai mult de bogăția ce-i așteaptă. Apoi repetă povața cu trenul: „Cînd ajungi la râu, cauți din ochi podul de la calea ferată. Aceia-i singurul care ne aduce noroc !”

Cînd li se betejea vreo oaie, o însemnau în creștet sau o tăiau fără să mai aștepte. Baciul avea mare îndemînare în despicatul oilor. Mai întîi făcea un gard, așa-i zicea el, două lemne puse în cruce, pe care le ridica și le priponea să stea în picioare. Apoi punea cuțitul în gîtul animalului și, fulgerător de repede, îl ucidea fără să chinuie. Striga ortacilor : „Ridicați crăcanul !” să știe că fac și aceia ceva, apoi, dintr-o smucitură, atîrna oaia ou capul în jos, și-n mai puțin de jumătate de ceas o jupuia, o despica și-i arunca viscerele la cîinii care i se împleticeau, turbați de mirosul sîngelui, printre picioare și mușcau mortăciunea de botul umed și roșu.

Un locuitor al orașului Burna asistasese la un spectacol dat de baci cu o oaie și, cu ochii năimiți, își vărsase sufletul în apa canalului ce ocolea localitatea. Ciobanii nu l-au luat în seamă, dar nici nu au uitat că le-a spurcat locul și a doua zi dimineată și-au pus în mișcare cohorte albe... Două luni s-au învîrtit în jurul Burnei fără să simtă că ar afla bogăție înăuntrul ei... Niculae își întrebasese tatăl dacă nu ar fi fost mai nimerit să mai caute prin oraș după bogăția lor. Pavel i-a spus : „Ce bani ?... Să-ți vinzi oile ? Aia e risipă !... Să-ți dai oile pe bani și pe banii aceia să-ți cumperi alte oi ? Asta e prostie !” în altă zi, băiatul i se înfățișă din nou, era după un ger cumplit petrecut sub lună, să-l întrebe : „Cum arată bogăția aia după care

umblăm ?” (Pavel s-a socotit să-l bată sau să nu-i vorbească o săptămână, să priceapă prostul că-i supărat pe el. Apoi, că tot nu cedase frigul, s-a înduișat și i-a răspuns :) „Ei, cum să arate ?... Ca toate bogățiile : în lucruri, multe lucruri, unele peste altele pe care le apuci să ți le știi prin preajmă și să nu-ți mai pese de ele... Dar trebuie să știi să-ți pese, că dacă ești bogat și nu-ți pasă risipești și iar ajungi de unde ai plecat... Cum arată ? Vom vedea noi... (băiatul nu plecă)... Cum să arate ? Bine... (băiatul aștepta) ...O turmă mare, de patru ori cât asta, așa o să arate, cât toate din Ciulpău... (băiatul plecă)...” Pavel rămase treaz să îndure frigul și să se uite la un nor care trecea peste marginea de jos a lunii. Era treaz de-a binelea și n-avea altceva de făcut decât să-și vorbească : „Iarna, pe ger și vînt cînd te bucuri numai de ceața Mogului, singura care mai vine cu noi din tot Ciulpăul, cînd taie frigul prin căptușeala blăunii jocului... iarna, gîndurile se leagă greu și-s scurte, ca niște capete de ață. Fără răspuns. Dacă te încapățînezi să-l cauți, dai de jocul ăla idiot pe care-l face vornicul în nopțile de priveghe, ăla cu douăsprezece sfori de care prind doisprezece bărbați și douăsprezece femei, să se știe legați între ei un minut cât să se pupe și sa-și sufle în ureche pac amil pe care n-au sal aplice să-l facă niciodată... Numai că iarna, cînd pribegesti cu turmele de-a lungul unui drum, jocu-i și mai spurcat, că-s numai patru ațe pe care le ține Mogu, vicleanul, ele mijloc, și de capetele de sus apucă bărbații și de capetele de jos tot bărbații, și cînd se văd legați cu o ață unul cu altul se înjură și se scuipă și se bat și-aruncă ața să n-o mai găsească Mogu. Bine-i cînd îi frig și ai pentru ce te bate...”

Pînă-n mijlocul lui februarie ajunseră cu oile în dreptul unui alt oraș” mai mare decât Burna, pe care-l ocoliră în patru zile. Își găsiseră cu greu calea care trebuia să-i scoată la bogăție din pricina sumedeniei de drumuri care intrau și ieșeau din oraș. În zilele Calendarului Mic, cele douăsprezece s-au aciuat într-un sat, n-ar fi vrut asta, n-ar fi vrut să prade trei oi pentru ca un gospodar să-i lase să-și odihnească oasele în șura lui, dar se betejiseră doi din cîini și Nichifor, unul dintre băieții fratelui său. Cîinii mîncaseră ceva și se ciurmuiseră, îi ghicise Pavel cu o seară mai înainte de a li se arăta satul la orizont, le văzuse ochii cu urdori și blana năclăită și așezată-n ciufuri de boală. A doua zi dimineața s-au strîns cu toții în jurul cîinilor să-i vadă dacă aveau semnele turbării. Apoi au spus : „Or fi mîncat ceva !” Cînd îl văzură, în aceeași dimineață, pe Nichifor galben și cu genunchii moi au spus: „O fi băut ceva !” și au pornit să-și calce legămîntul și să se oprească într-un sat, să ceară, să-și cumpere liniștea și sănătatea pentru animalele betege. Cel la care opriseră se chema Vințan, Silviu Vințan, gospodar avut: două case mari, o șură pentru acareturi, două căruțe, un grajd pentru vite, grădină,

circiumă și-un deal cu vie. Nimeriseră la Vințan cu ajutorul unui bătrîn întîlnit pe uliță, care, după ce le arătase și casele, mai adăugase : „...ăsta ne toacă pe toți, ăsta și Frîncu, boieru’. Bagu-i în mama lor, că Frîncu, după ce că-i bogat, l-a mai pupat și pupăza norocului să-i moară ăl bătrîn și sa-i lase unsprezece sate, auzi tu, unsprezece sate, și pielea dracului în el, că-i umblă calul numai după cur de muieră... Eu, uite-s om bătrîn, da așa curvar n-am mai văzut. Noaptea și femeia, ziua și femeia... Bată-l Precista, că nici taur sa fie...” Apoi, după ce a văzut că Vințan i-a primit, bătrînul s-a ținut din nou de ciobani să le mai spună : „Cum de v-a primit ? Este tîlc la mijloc. Ferește-te, că-i tîlc! Te-a jecmăni el pentru șura aia în care-ți ții betegii !” Pavel nu-i răspunse dar se socoti : „I-am spus că-i dau trei oi, a zis că-i bine, i le dau și nu mai avem nimic unul cu altul !” Turma, caii și cîinii zdraveni fuseseră lăsați la capul satului, în trei zile i se ridicară de pe boală cîinii iar în a patra se prinseră în gură cu potăile lui Vințan, așa că Ghib, fratele lui Pavel, îi duse în afara satului.

Nichifor nu se mai făcea bine. Ziua boala, noaptea fierbea în paie, iar dimineața zîmbea ușurat ca un pui clocit pe o margine de cloșcă. Seara, din nou, dădea să moară. Noaptea, la capătul de miazănoapte al satului Duia (au aflat tot de la bătrîn despre numele satului) se încingea o hărmălaie care ținea treaza toată suflarea de animal. Era la vremea împerecherii și cîinii ciobanilor apucaseră să se amestece cu toate javrele satului și să colinde ulițele, curțile și grădinile așezării ca o apă tulbure ieșită din albia rîului.

Că Frîncului îi plăceau femeile, era povestea bătrînului, dar că era și comerciant de oi, asta nu le spusese Pătruților nimeni. Așa se făcu : într-o vineri, apărură călare Frîncu la casa lui Vițan să-l vadă pe baci, intră călare în curte și coborî numai cînd îl văzu pe Pavel. Coborî Frîncul de pe cal și-i întinse o mîna baciului. Vițan se puse să gătească o masa pe prispa joasă a casei. Cei doi se așezară să vorbească, mai întîi pe laturi, cum e datina, să afle unul despre celălalt de unde pînă unde le merge mintea. Frîncu vorbea repede, rîdea, zicea una, alta despre femei și rîdea de unul singur, din nou. Pavel se uita, îl măsura aspru, așa știa el să se uite întotdeauna la un om străin, după o regulă.

*

Regula Mogului :

„...Să-l socotești întîi pe om un dușman, asta nu ca să te bați cu el, dar gîndul că ai în față un dușman îți ține treze toate simțurile și el, dușmanul, n-are cum să te prindă...

...Dacă vezi că-i poți vorbi, dacă simți asta, începi prin a-l întreba

meșteșugit despre el, pe partea aceea a lucrurilor pe care vezi că vrea el să o ia. Atunci, după cum îți va răspunde, după ochi și după” țesătura feței, poți să-i afli mai întâi meșteșugul lui de a gândi și dacă e om cinstit sau nu...

...De aici se poate merge mai departe, dacă simți că se poate merge (adică : la întrebările pe care le pui se poate răspunde numai în două feluri, direct, și-atunci, dacă minte îl prinzi, sau pe ocolite... și-atunci lucrul nuni tocmai curat, dar poți să mergi, mai departe)...

...Mai departe, ar fi să-i spui tu o poveste (el o să te-ntrebe oricum despre tine), una potrivită (de toate-s vreo cinci) o alegi pe aceea care simți că se leagă mai bine și-o spui rar, îndesat, și, cât o spui, te uiți pe fața celuiilalt, să-l vezi dacă ascultă sau ba, dacă-i pricepe tîlcul sau ba...

...Aici, dacă simți că-i cu gîndul la ale lui sau rîde, te oprești. Te oprești și orice ți-ar mai vorbi el și ce ți-ar face, tu să taci. Taci, și cînd îl vezi obosind ori prea mînios, pleci, pleci, și-l dai dracului, că nu-i o afacere...

...dacă simți că se poate merge mai departe, tu să te oprești, și-l lași să-ți spună el ceva. Îl lași cît vrea și pînă vorbește poți să bei și să îl îmbii să bea... Cînd simți că-ți caută cu ochii prietenie, să te deștepți, atunci numai, să te deștepți pentru că în vorbele pe carie le va spune va strecura tîlcul, boțul de adevăr care îl pune-n drumul tău...

...Aici nu te mai poți opri. Are să ție întrebe, ai să-i răspunzi strîmt, cinstit, să simtă și el că-i prins în strîmtura malurilor tale... Niciodată să nu uiți: cînd străinul e pe pămîntul tău nu ai cîștigat, că pămîntul nu te poate ajuta, numai cît să te acopere, și străinul a venit să te cîștige și din asta e mai lat decît tine... Adu-l în făgașul tău. Strînge-l acolo și dacă are ceva de om în el ți-l poți face prieten...

...Dacă pleci, după tîrg, ascultă o vreme în urmă... ascultă, să te știi apărat de tot ceea ce străinul nu ți-a spus. Asculța și dacă va fi să te bați, să știi că numai după ce ai încheiat tîrgul și ai plecat poate să înceapă lupta..."

*

Frîncu colindase pe urmele făgașului tras de Pavel. Era el isteț, era el puternic și bogat, era el acasă, dar după umblet de muiere nu deprinzi tot afîta minte înceată cît după mersul oii. Frîncului îi plăcuse lîna oilor lui Pătruț, miștele lungi cu fir sănătos, nu mai văzuse așa ceva, și se gîndise, din joacă, așa cum apucase să le facă pe toate după moartea tatălui său, să cumpere turma eu oieri cu tot și să le folosească el pînă ce avea să vadă ce va ieși din amestecul oilor din Duia cu celelalte. Nu să vadă el, ci să i se spună de către argații care se pricepeau la oi că mieii cei noi sînt buni, să-i aducă niște bani în plus. Ultimul cuvînt al lui Pavel a fost: „Ne-am oprit de

nevoie, am spus, mîi-ne plecăm. Nu vindem și n-avem la ce rămîne aici !” Frîncu se mînie, bău, îi trecu, bău, se mînie din nou... Pavel îl privea liniștit și-și spunea : „De-acu, dușman sîntem !... De bună seama că (fiecare apucă să samene cu meseria pe care o are. Boieru-i ca muierile, cînd îi plouă, cînd îi bate soarele... Phui !” La a treia veselie a Francului se porni și Vințan, slugă bună, care știa să trăiască aproape toate bucuriile și necazurile stăpînului. Numai că Frîncu nu putea sa fie învins. Nu avea cum, își spunea Vințan, și ceea ce face baciul e o tîmpenie care-o să-l coste. Știa și Pavel asta și după ce se despărțiră mai dușmani de cum crezuseră că ar putea să ajungă în două ceasuri, luă nepotul beteag pe un umăr, să-l scoată în afara satului, să moară dacă pofteste asta, dar acolo, sau după ce își vor fi pus toate cohortele în mișcare, departe, cît mai departe de așezări, pînă la locul acela, unul, unde (trebuia să-și afle el bogăția. Vințan își primi oile, trei, în aceeași scară. Se trezi cu ele în curte fără să mai apuce să vadă cine le-a adus.

Noaptea, învelit în cojoace pe pămînt ud, Nichifor o porni spre Samca Samodiva. Împinseră peste el și oile să-i țină de cald, să-l clocească iar de va fi, să moară, să moară, că din pricina beteșugului lui au oprit unde nu le era scris și au ajuns să se prindă în furci cu boierul locului.

Noaptea, pe cînd roata turmei zăcea nemișcată peste Nichifor, la capul satului Duia își făcu apariția o ceată de făclii aprinse.

*

Mogu îi mai învățase : „...Și ascultă în urmă, să afli din vreme cînd se întoarce, și să știi cînd începe bătaia...”

*

Bătaia, bătaia dintre oamenii lui Frîncu, în frunte cu tînărul boier înarmat cu o sabie și două pistoale, și turma Pătrușilor, care a lăsat cele mai multe victime : nouă oi, un cal și doi cîini, nu a fost trecută nici măcar în monografia satului Duia. (Și asta pentru că Frîncu însuși, la bătrînețe, după ce va fi rămas un oarecare om dintr-un oraș de sub poala Carpaților, avea să socotească bătaia din Duia, petrecută în noaptea aceea din mantie, drept prima mare înfrîngere a familiei lui.) Atunci, la bătrînețe, cînd avea să se plimbe, prin martie, pe o alee și cînd avea sa simtă înjunghiindu-l în piciorul drept își va fi adus aminte cum în noaptea din tinerețe apucase să intre pînă în mijlocul turmei Pătrușilor, unde Pavel, celălalt comandant, i-a aplicat meșteșugit o bîtă, la lumina feștilei pe care însuși Frîncu o ținea în mînă, cu o clipa mai înainte ca el să fi apucat să-și descarce unul dintre pistoale. O bîtă dintr-un aliaj al dracului de tare care-i frînsese osul șoldului și apucase,

cine știe cum, să-i înmoaie și osul omoplatului. Mai greu de ținut minte decât asta era că Pavel, dulapul cu două uși, îl ridicase deasupra capului și începuse a le striga celorlalți năvălitori : „Dacă nu fugiți, îl omor !”...

Slugile au fugit. Frîncu a fost ținut zălog pînă la ziuă, rupt cum era și mult mai beteag decât Nichifor. Atunci oierii și-au numărat paguba, i-au luat calul lui Frîncu, pe boier l-au lăsat lingă hoiturile animalelor lor și au pornit spre apus, sperînd să nu intre prea repede între hotarele altui boier, unde să se fi aflat de isprava lor.

*

Două zile, cît merseară fără să oprească, Pavel se gîndi că necazul cu soldații avea să mai întîrzie. Frîncu trebuia mai întîi adus pe lumea asta, apoi oblojit și în cele din urmă pus să se răzbune, or pînă atunci, turma putea să treacă munții. Isprava petrecută peste capul lui Nichifor îl speriasse atît de rău pe acesta încît pe la mijlocul zilei de-a cîoua se văzu înzdrăvenit și gata să se țină în bătaie de bite cu oricine ar fi îndrăznit să se apropie de turma lor.

*

În data de treisprezece, cînd Ciulpăul intra în calendarul anului, Pavel, domolit din bătaia care-i zbîrlise bărbăția peste întregul trup, bătu un pas de două ori fără sa-i fi stat în cale vreun ciot ; bătu de două ori pe același loc și i se zbătu ochiul și jumătate din față. Își spuse că-i semn rău și începu să-și strige cîinii, mai cu seamă pe Bițu, dar Bițu murise în bătălie și Pătruț se cătrăni și mai rău și-și spuse că-i semn de moarte, apoi se trase către capătul turmei, să fie lîngă Ghib, să meargă o vreme unul lîngă altul, cît să se obișnuiască cu fratele lui, apoi să-i spună : „Avem semn c-o murit cineva în Ciulpău... Nu-i străin de Pătruți, dar a fost om rău !”

Se vedeau niște sălcii aproape și asta însemna : rîu, apă. Se auzi şuieratul unui tren, în dreapta, și asta însemna : linie, pod, luntre de oi... „Să-i ținem urma !” spuse Ghib.

33

ROPOTINUL MARE AL ȚESTULUI... Primăvara e mai greu să se iste praful. Zilele umede, udeala strînsă înăuntru pături groase de mușchi, ori, mai adînc, în pămîntul negru, așternut peste piatra muntelui, mustește și numai spre toamnă, după săptămîni și luni de uscăciune, ulițele Ciulpăului apucă sa ridice urmele cirezilor în aer, să le poarte la cîtiva coți deasupra pămîntului, între rîu și zidurile caselor, pentru ca apoi să se aștearnă egal,

ninsoare galbenă, peste ierburile crescute năvalnic în marginea strimă dintre piatră și rîu.

Primăvara, înmormîntările sînt albe ; niște nunți triste făcute în grabă, cu cinci soldați la poarta bisericii așteptîndu-l nerăbdători pe mire să-și termine legămîntul, să-l ia, să-l ducă la ocnă sau la oaste, să nu mai apuce să se bucure de praznic decât ceilalți, satul, oricare în afara neamurilor. Cînd moare un bătrîn sau un om de treabă, tuturora li se pare că așa a fost să fie și spun : astea i-au fost zilele, fie-i țarina ușoară ! lasă o lacrimă pentru ultimul lor trecut în pace și se gîndesc la zorii zilei de-a doua cînd o vor lua de la capăt (nu-și spun niciodată asta : că o vor lua de la capăt, ca pe o caznă, ci : vii cu vii ! atît). Înmormîntarea Boacășilor a trecut ca un bușean putred pornit din munte pe albia rîului spre vale. I-au pus într-un car pe amîndoi, morarul s-a îngrijit de asta, i-au acoperit cu țoale miștoase, i-a privegheat două nopți baba Mogului, apoi s-au dus. I-a petrecut Vasile și încă vreo cîteva dintre neamurile Patrușilor, cele care, pe drumul de întors, cîrcoteau în spatele popii :

„Cînd moare un om temut, gîndurile-ți fug numai la rău și treci prin ele în ograda strimă și aspră a bănuiei, și-abia ajuns înăuntru vezi că țarcu-n care ești are patru laturi de piatră, fără uși, fără ferești... Omul rău mort e ca un spînzurat de care-ai dat în pădure și nu știi dacă și-a făcut singur facerea ori i-a făcut-o cineva... Și pînă s-o afla, dacă s-o afla, pică brățara vinovăției peste toți, și nu-ți vine să-l vezi întins pe masă, și nu-ți vine să stai acasă și să te știe tot satul că ești ascuns, și-l păzești și te păzești... Dar nici prea mult nu poți să-i stai la căpățîi că bate-n ochi și au să creadă, să spună chiar că tu și răul, înainte de a se duce, ați pus legămînt... sau chiar că tu și răul..., Doamne ferește, si se mută pe tine cu totul și răul nu mai pierе... Ce poa'să facă Vasile ? Oamenii i-or scornit meseria, să fie ca o pătură miștoasă între noi și Al de sus, și nu cum zice în predică... Vasile-i ca un ciorap gros pe care-l trage omul iarna peste picior să nu-l ajungă frigul pînă la oase, să nu-i tulbure gîndurile și să nu-l oprească din drumul lui... Lăsați-l pe Vasile, că-n el se adună toate păcatele noasitre să le ducă la înfățișare, ori să le uite pînă acolo... Dacă Vasile ar fi fost om lacom si viclean să fi ținut toate ațele de la jumătate, ca vornicul, i-ar fi jucat pe oameni după cum ar fi vrut el... Pentru asta i-ar fi trebuit, mai întîi, o moștenire de la taică-su, vreo trei case, două clopotnițe st dorința aceea aspră de a se ști înconjurat de copii. Dar ce i-a dat ? O școală făcută-n Blaj si cîteva cărți. Povețe și legea aia cumplită de a găsi mereu calea de mijloc dintre ceea ce e scris în cărțile lui și ceea ce se petrece în Ciulpău... Tăceți, dracului, că vă aude !...”

Era în ziua de miercuri, spre prînz, cînd Măria și Ana ar fi trebuit să-și despartă turmele, să se știe slobode una de cealaltă.

Măria, însă, se pusese, moartă cum era, în mijlocul satului, ca o fîntînă neagră, săpată în nopțile de luni spre marți și marți spre miercuri, să fie gata pînă la prînz, pînă s-a întoarce satul de la dusul Boacăților. De golul fîntînii aceleia nu se apropia nimeni, nici măcar copiii, căroră ar fi trebuit să le vină să arunce pietricele, să le asculte drumul, să afle și să spună celorlalți cît mai era pîuă la apa, sau pînă la capătul secătuît al gropii aceleia. Dar copiii erau ciulpăoani ca și părinții lor și se căzneau cu aceleași spaime. O fîntînă neagră în gruiul bisericii, în jurul ei, cercuri peste cercuri, tot mai largi, oamenii satului, pînă la ultimii, sprijiniți de țarcul caselor, ca-ntr-o curte de cetate. O cetate fără porți, fără creneluri, fără o crăpătură măcar prin care să poți vedea satul.

Primul inel cernit : Urvan, Ana, Paraschiva cu bărbatul și copiii, Vasile Goran și Ghițu Goran cu familiile lor, era și cel dinții în țarcul bănuiei.

În spate, pe al doilea inel : Vlascu, nevasta și fiii, Cure, nevasta și Mihai, morarul, nevasta, popa și preoteasa. Al doilea cerc era știrb în trei locuri, unde ar fi trebuit să fie Ioan și Ștefan a lui Cure, Costa a lui Vlascu și cei trei Boacăță, năîngul, mama lui și cel care-i dăduse numele.

Cerc peste cerc, al treilea începea cu dascălul, o avea pe la mijloc pe baba Mogului lîngă o știrbitură, și se-ncheia cu nevasta sa. Acolo se aflau toți cei ce intraseră în legă-mînt de sînge cu Goranii. (Apoi neamurile de oieri ale Măriei care plecaseră cîndva peste munți ori coborîseră în vîlmășagul șesului să-și caute un alt noroc. Cu inelul acela mai erau patru pînă la ultimul și-n ele se-ndesau umăr la umăr să-și vadă mîinile, ce fac, și picioarele, cum se țin, toate neamurile Pătruților, bărbați, femei, copii, finul și lemnul ieslei Ciulpăului. Singurii dintre Pătruți puși pe inelul dascălului erau ai lui Ghib și Pavel, plecații din toamnă, pentru că Măria le atinsese în două rînduri neamul: o dată, la naștere, că era fiică de Pătruț, apoi prin Mihai a lui Cure, despre care încă se știa că se ține cu Nuța lui Pavel. Nu se auzeau clopote, plînsese, vorbe. Nu se mișca nimeni de parcă ar fi fost o zidire din nisip uscat care și-ar fi prăvălit la primul vînt pereții. Vasile Itu, popa, vorbea, dădea din buze fără să fie auzit de 'cineva. Deasupra (în martie cețurile vin de la un ceas la altul), se pusese Mogu, tavan, să-i încuie pe toți în curtea fîntînii aceleia, să-i chinuie, pînă ce unul din ei nu va mai putea duce greul și va cădea în genunchi strigînd : Eu am ucis !

Copiii plîngeau ; lumea aceea nu era din lumea lor și țici din a poveștilor

lor și-i îngrozea.

Mogu apăsa cu alb. Rîdea pe broboadele tuturor femeilor, lîngă ureche : „Grăbiți-vă ! Mai e și noapte pe pămînt... și noaptea din noaptea asta va ieși dintr-o fîntînă!”

Plîngeau femeile și-și strîngeau copiii între poale și se îndesau cu umerii în umerii bărbaților să-i simtă ziduri de casă omenească, să se știe acasă, în casă, încuiate de urîtul lumii. Să se știe măcar în curte, pe pămîntul tare al ei, singurul care le putea da puterea să plece și să se întoarcă, singurul pentru care avea un rost să trăiască, acela unul, numai al lor și slobod... Se vedeau afară, încuiate în niște case cu pereți din aer, care le strîngeau numai cît își aveau trupul și le rupeau de bărbații lor și de copiii lor, oricît i-ar fi avut de aproape... Să fie singuri și singure să-și poată petrece vinovăția și pedeapsa, ca pe o caznă înscrisă în legea vieții.

*

Mihai privea spatele Anei. Se pusese așa ca s-o aibă în rață și nu-i păsa că între el și Cure cel bătrîn era un zid de aer care le rupea casa în doua... Și nu-i păsa nici de zidul dintre el și Ana și nici de Urvan, cernitul mire, uriașul văduv, bogatul plop. (Cînd îl avusese prima dată în față pe străin, Mihai își spusese : „Bogatul plop. Plopii cresc dreptii, singuratici ca niște feștile ale pămîntului pe care nu le poate stinge vîntul, pe care nu le poate rupe furtuna... Plop. Satul nostru nu suportă plopii, pămîntul zgîrcit de peste piatră nu lasă loc rădăcinilor să se înfigă. Brazii își respiră rădăcinile, fagii și ie respiră, și le-mpreună și ȧes din ele un alt pămînt peste piatră, un covor de rădăcini groase, împletit odată pentru veci, să țină în picioare pădurile... Bogatul plop !”) Mihai privea spre șalele Anei, într-un loc scurt, cît putea să încapă capătul de jos al cojocului și capătul de sus al opregului negru de peste fustă. O poartă unde Ana era mai aproape.

Urvan plîngea, nu-l auzea nimeni ; nu-l puteau crede plîngînd.

Vasile cînta repede, dar nu-l auzea nimeni, nu-l puteau crede că se grăbea.

Băieții Măriei plîngeau.

Paraschiva a plîns o vreme, apoi i s-au muiat genunchii și s-a întins lungă spre gura fîntînii. Somnul îi făcea bine, o dezvinovăȧea. Și căldurile băiatului lui Cure dezvinovăȧeau.

Mogu știa asta, dar lăsa ca într-o zi să-i treacă fiorii neputinȧei pe toȧi nevinovaȧii și mai știa, îi spusese lui Goran asta : „Oricum ar pierе un om, și la orice vîrstă, cineva se face vinovat de moartea lui. Inelele vinovăȧiei pleacă de la neamurile cele mai apropiate, care rămîn să-și poarte,

nepedepsite, fărădelegile mărunte, picurii de otravă din care s-a țesut betșugul și pieirea...”

Numai plînsul fetei lui Goran se auzea, al Anei.

Bocitoarele s-au ferit să se tocmească în ziua aceea și au rămas cumiți pe inelele lor, să despartă răul făcut de cel primit, să le scadă unul din celălalt și să se teamă de ce le va rămîne.

Vasile își adusese lîngă buza fîntînii o măsuță care să-i țină de biserică. Pe aceea își punea cărțuliile, multe, ca niciodată de multe, să-l apere de vinovăție. Așa l-a deprins viața : să nu se poarte singur printre oameni, ci să-și aibă cu el mereu cîte un semn, sfînțit tot de el, ca o umbrelă pe care s-o deschidă de cîte ori ar fi stropit cu păcate sau venin.

*

Mogu răbda, și-și apăsa tavanul alb, și povestea (îi povestise bătrînului Cure asta cu vreo șapte ani mai înainte, după ce se duse Goran) : „Ai tăi pot fi iertați de ceea ce ți-au făcut numai atunci cînd unul dinafară neamurilor tale, nebun, pentru o pricină de-a lui, își ia, vinovăția neamurilor pe cap și ucide. Dar și asta-i o minciună. Minciună grea care apasă peste încă doua rînduri de copii. El, nebunul, are o lege împotriva lui și legea îl caută, îl găsește și-l omoară. Pentru nebun oamenii au făcut lege, dar pentru neamuri... Mare prostie să crezi că atunci cînd moartea cuiva se întîmplă iute în spatele ei se află un singur om !”

*

Urvan se puse într-un genunchi să pupe marginea de pămînt a fîntînii. Se însera și ceasurile închisorii așezate peste Ciulpău se lățiseră peste zece ani de ocnă, cît ar fi luat, pe drept sau pe nedrept, pentru moartea Măriei, oricare dintre Pătruți, ori ai lui Vlascu, ai lui Cure, Urvan, Ana, morarul... Zece ani de ocnă în trei ceasuri de spaimă.

De jos, cum stătea culcată să doarmă, Paraschiva deschise ochii apoi gura să-i înlemnească pe toți : „Boacății ! Pe ei e vina ! De ce să fie vinovat întotdeauna un om viu?... Măria a pălit de o săptămînă, a slăbit în vлага răutății ei, s-a căutat în Calendarul; Mic la baba Mogului, a grăbit nunta... A știut, a simțit tot. Dar cine să le judece pe astea ? Popa-i o carte, numai una, toată viața lui, Mogu-i o ceață mută, vineție în asfințitul soarelui, purpurie în zori, albă ziua și albastră cînd îi viclean... Pune-n seama noastră zece ani de ocnă ? Geaba, că tot n-o să-i facă asta pe oameni mai buni. C-au tremurat acu fără rost ? S-or spăimîntat numai de moarte și de păcatul care poate fi ascuns în umbra ei, fără să învețe din asta nimic, fără să creadă și să poată

pricepe că numai purtându-te după vrerea ta, spre bine și putere, omori în puiul tău, în femeia de lângă tine, în maică-ta, în toți câte un ceas de la capătul celălalt al vieții și îi apropii... De ajuns trei ceasuri pentru Măria, chiar dacă-i soru-mea... Mîine Urvan are să coboare în Jira, la Goian, pietrarul, să-i pună în palmă doi galbeni : unul de pomana Măriei și-al doilea pentru o troiță din piatră cu fundație și acoperiș din șindrilă ca o casă, ca o fîntînă cu roată, acoperită, ca alea din Jira... O troiță din piatră pe care s-o ridice pe locul fîntînii negre din gruiul bisericii, s-o acopere din asta. Și pe piatra aceea să-i scrie Goian, ou lianuil să-i scrie, cioplit în două șanțuri : **ACEASTĂ RUGĂ A FOST RIDICATĂ PRIN DANIA CUV. SL. PETRU ȘI MARIAJ URVAN DIN CIULPĂU!**... Și Vasile îi va face datul, fără bucurie...” Apoi Paraschiva adormi la loc.

*

Vasile Itu ura. Descoperise în el și puterea aceea, la bătrînețe. Ura troița care stătea în mijlocul pieții din Ciulpău, între casa lui și biserica lui. Din pricina troiței, Vasile nu mai putea să privească nici turla clopotniței pentru că mai întîi ochii îi cădeau pe lucrătura de piatră și se pornea să citească ce scrie acolo, în fiecare dimineață. Troița începuse să-i fie cît o a doua biserică pusă-n sat, pentru aceiași oameni, să-i surpe, să-i mute de pe făgașul lor în altul care să-i aducă foloase numai străinului. Urvan era, din nou, străin. Vasile gîndise totul ca un morar și, măcar pentru asta, merita să-și dorească un sfîrșit de om bătrîn.

Către toamnă, peste ura aceea i se așternu un dor după patul alb de suferință al doctorului Treițeanu din Burna și începu să-și cheme un vîrf de iarnă, pe la început de decembrie, să se acopere tot Ciulpăul cu lunecuș și el, nefericitul, să facă un pas aiurea, cu celălalt picior și să șî-l vadă rupt bucăți-bucățele și pus în scînduri, apoi dus undeva departe de Ciulpău și de treburile negustorești ale străinului. Așa știa Vasile să lupte, așa îl învățaseră viața și cărțile pe care le citise că poate și trebuie să iasă cineva învingător...

...Pînă la sosirea zilelor din decembrie Vasile se bucura doar de o ferigă solzoasă care nu așteptase nici să se usuce bine lipitura pietrelor troiței că și începuse a se ridica slobodă la granița udă dintre marginea pămîntului și piatra troiței, să le despartă...

Partea a doua

VAMA NUMELUI

„...Știu bine că, oriunde voi merge, de voi vorbi mă vor asculta tinerii, cum mă scultă și aici. dacă-i voi ține departe de mine, dînșii mă vor alunga, convingînd pe cei mai bătrîni s-o facă; dacă însă nu-i voi îndepărta, atunci părinții și rudele lor mă vor alunga, tot din pricina lor...”

(„Apărarea lui Socrate”)

I VLASCU

NUNTA A IV-A (OCOLIREA MĂRULUI) : ...în ziua de Mătcălău, se duc la un măr dulce, se ia unul pe altul în brațe, ocolesc de trei ori pomul zicînd : „sîntem veri pînă la moarte, sîntem văruiți pînă la moarte!...”)

*

Fereastra a stat deschisă două zile de parcă ar fi uitat-o așa unul plecat sa doarmă în altă parte, în două zile, aerul apucase să șteargă din mirosurile îmbibate în pereți, să umezească lemnele lavițelor, să spele, în răceala lui, șervetele prinse în ac deasupra icoanei, candeliei și a tabloului cu doi oameni, bărbat și femeie, încremeniți la o vîrstă încă tînă, cînd se uniseră să treacă nepăsători peste zilele și nopțile ce le aveau înaintea, în scaldă aerului de martie se înviorase și busuiocul uscat de sub Sîntămăria. Aerul spală, are felul său aparte de a deretica printre urmele zilelor trecute discret, continuu și pătrunzător.

După două zile, casa Urvanului arăta ca o vinere din săptămîna mare, încărcată de așteptarea sărbătorii. Ana deschisese ferestrele în seara înmormîntării și rămăsese, în prima noapte, pe pervazul îngust al ei așteptînd să i se așeze liniștea peste gînduri, ca pămîntul peste Maria ; să niveleze... Apoi iarba... dar iarba... iarba este înaintea de toate : turme, stînele Croiței, Mihai, cireada, caii, casa” casele, Ur-van... niște lucruri întregi pe care Ana putea să pună mîna cum iei o piatră s-o muți sau s-o arunci, în camera din mijloc, în vatră, cum spunea Maria („Fie iertata, Maria !”, se zice, „Nu se mai iartă nimeni!” își spunea Ana), Mihai și Urvan beau și povesteau.

Urvan povestea minuni din cealaltă viață a lui. Ana asculta, apoi șoptea : „Săraca Maria...” și se gîndea la o femeie înșelată pînă dincolo de moarte, de către un zurliu muieratic, îndrăznise atunci, acolo, în fereastră, să se gîndească la Maria, cu ochii în golul negru („negru-i un plin întotdeauna, un plin despre care nu știi nimic”, spusese cîndva Goran, sau numai repetase o vorbă de-a Mogului), la mama Maria, punîndu-i mîna pe creștet și spunîndu-i : „Ană!” numai atît, apoi o vedea, din nou, ca pe o soră mai mare, o soră bună, și de mamă și de tată, cu care avea comun un destin, sau oricum, două la fel, ca două uliți dintr-un sat, cu case pe o parte și cu apa rîului pe cealaltă.

*

Urvan povestea : „...Salima își desfăcea mai întâi bluza, avea o bluză de mătase galbenă, o scotea și-o arunca lângă pat. Rămînea cu ținutele goale, niște ținute mari și grele. Cînd o vedeai așa îți veneau puterile, îți piereau și iar te înzdrăveneai. Își desfăcea apoi molcom șnurul de la fustă, avea ea pe dedesubt și niște șalvari, dar aceia dispăreau întotdeauna pe cînd te uitai la ținutele ei...”

*

(Dacă ar fi povestit Mihai, Ana s-ar fi bucurat, ar fi putut crede că nefericitul mezin a lui Cure visează dragostele lui cu ea, într-un fel în oare să nu-l poată ghici celălalt. Auzise însă glasul spart de țuică al străinului și „străin” și-l puse în suflet, din nou, cît îi era de tată vitreg. Nu se gîndea la vreo nepotrivire. Despre Maria, despre morți, se vorbește ziua, sînt îngropați ziua, iar noaptea sînt permise, nu sînt permise... la urma urmelor nimeni nu poate da socoteală pentru ce-i trece noaptea prin cap. Noaptea-i un alt anotimp. Ana asculta și se gîndea la soră-sa Maria, o soră mai mare, care i-ar fi putut fi mamă. îi fusese, dar ce dacă-i fusese, după o vreme asta se poate schimba... Important este să trăiești. Și-apoi o mamă și-ar fi ținut pe aproape toți puii, trei : Vasile, Ghițu și Ana, i-ar fi certat, i-ar fi împăcat, le-ar fi dat aceeași bucată de mlai ruptă-n trei. Le-ar fi dat... Dar Maria fusese o soră mai mare pe care Ana avea să o moștenească, atîta doar, ca pe o mamă.)

Se auzea vocea lui Urvan : „...Apoi se lăsa pe marginea patului și începea să te acopere ca o pătură vie... Te-ai scăldat vreodată în apă mare ?... Ehei, eram la Bursa, și m-au găsit ascuns în cală. Au vrut să mă arunce în mare, norocul meu, a venit unul vîrgat, știi, marinarii poartă niște cămăși lipite de trup care au niște dungi de la dreapta la stînga, oricum sînt vîrgați. A venit unul uscat, mai bătrîn decît ceilalți și a spus : Să ne jucăm cu el !... Cu mine să se joace. Am crezut că vor să-mi facă cine știe ce înainte de a mă arunca în mare... M-au azvîrlit din nou în cală, nu voiau să se joace în ziua aceea, dar rîdeau, îi auzeam de dedesubt cum rîd ca niște copii de un pisic căruia și-au pus în gînd să-i tragă pielea jos de viu. Marinarii aceia n-aveau chef să se joace...”

*

(Să ascuți, să nu ascuți... De fapt, pentru Maria n-a plîns nimeni. De ce să plîngă ? își spuse Ana fără să se dezvinovătească, să împricineze sau să ierte, începuse să-i povestească întinericului aceluia de peste fereastră, nopții,

Măriei, despre ceea ce avea să se întâmple în casa Urva-nului după moartea ei : Am să cumpăr casa, spunea Ana. Am să-i dau lui Urvan banii înapoi și cu asta să-mi recapăt casa. El are să locuiască unde e prăvălia, la Boacăță. Partea ta de oi are să ne fie greu acum să le numărăm, dar o să o scoatem noi la capăt. O să împărțim turma în două, nu în patru. De ce în patru ? Vasile și Ghițu nu mai au drept la parte, în două : mie și lui Urvan. Așa-i cinstit... Vlascu știe asta. Are să ne descurce el... De ce să plîngem ? Ar fi fost mai cinstit să te plîngem ?... Am minți.)

*

Urvan vorbea : „...am stat așa vreo săptămîna, de-a valma cu șobolanii, mi-am vărsat și veninul din mine din pricina unei furtuni care ne-a prins în dreptul insulelor grecești. Auzisem eu despre ele, dar de văzut nu am apucat să le văd niciodată. Eram în cală, aia e un fel de ladă, pricepi ?... Să umbli prin lume și să nu vezi decît șobolanii colcăind în jurul tău și să te gîndești, asta era cel mai cumplit, să te gîndești tot timpul numai la ceea ce aveau sa-ți facă cei de pe punte în ziua în care se vor opri la un țărm, sătui de furtună, setoși și tulburi. Știam eu de ce sînt în stare marinarii cînd dau de pămînt. De aceea mă temeam...”

*

(„Să te măriți, spunea Ana, să te măriți ca să te știi împăcată cu satul. Satul te ține ? Să te măriți numai de ochii satului ? Satu-i un copil nerod, ca Boacăță, care nu-și ține socotelile oilor lui ; și le încurcă vara pe munte, iarna pe buricul vetrei, mereu, nici într-un an mai bogat ca-n altul... La deal, la vale, și cîteva sărbători, cu bucuria fărădelegii în burtă, încotro, puiule, încotro? La păscut, nană, la păscut !... Și tu să te măriți din frica lui... Baba Mogu-lui mi-a socotit : vad bun cu apă rea, așa mi-a socotit pe calendarul ei. O bucurie, două nefericiri sau necazuri, și, pe ultimul mal, încă o bucurie. Pe prima o știu”...)

*

Urvan spunea : „...Într-o zi, corabia s-a înțepenit. A ajuns într-un port, undeva în jos, către țările negre. Ai auzit de ăia ?... Sînt negri și au dinții albi și tălpile galbene sau roz. Cei de pe punte au descărcat, au coborît și nu i-am mai auzit. Pe punte rămăseseră numai cei care păzeau. Unuia dintre ei i s-a făcut milă de mine și mi-a aruncat o bucată de pastrama de oaie, sărată a dracului. Către ziuă s-au întors și ceilalți, beți. Eu crăpăm de sete. Am început să urlu și mi-au aruncat o sticlă cu rom. Avea alt gust decît cel pe

care-l știam eu, dar tot nu tăia setea. M-am îmbătat și cred că iar am început să urlu de sete. Atunci era ziuă și ardea soarele ca-n vatră, m-au scos pe punte și au început! să arunce cu apa de mare peste mine. Rîdeau de le ieșeau ochii din cap. Unul mi-a adus o găleată și a pus-o lîngă mine, eram culcat, și mi-a strigat : bea ! Am băut. Mi-am vîrît capul cu totul în găleată și am băut. După aceea a început joaca. Cumpăraseră, naiba știe de unde, de la niște pescari, o pătură de pe fundul mării, cît o piele de oaie care-ar avea toate miștele alunecoase și mișcătoare, ca viermii. M-au despuiat. Erau mulți. Mi-au legat mîinile de piciorul unui stîlp și-au pus pătura aceea pe mine și, de unde să ghicești, era vie, mișca, dar mișca pe toată pielea dintr-o dată și-și foia viermii. Am leșinat de scîrbă. Ai fi crezut că se poate leșina și din asta ? Marinarii țopăiau, țipau și aruncau cu apă peste vietatea aceea scîrboasă care, cine să-i știe metehnele, dacă se speria se strîngea ca un arici, dar cum era lipită de mine, voia să se strîngă cu pielea mea cu tot. Din strînsură m-am trezit ; nenorocita de jucărie, zvîrlită de fundul mării, se strîngea cu pieptul și pîntecul meu și pricepea despre cele ce se întîmplau nu mai mult decît mine. Am leșinat din nou și m-am trezit în cală, gol, cu hainele de-o parte și cu jucăria aceea de cealaltă. Trăgea să moară... Auzi, o blană fără alt trup ! O blană jupuită de pe fundul mării să fie vie și să-ți facă atîtea. Că mi-a făcut cîte să le duc toată viața, aici sub barca pieptului... Că și acuma cînd...”

*

(„Cine să te plîngă, Maria ? își spunea Ana. Cine moare nici nu pierde nici nu cîștigă. Dacă o dată ne putem răzbuna, ni-i de ajuns. Pe tine n-am pentru ce să te răzbun...” Apoi femeia amuți. Rămase să aleagă între a asculta rîul bolborosind la cîțiva pași de casă, continuu, așa cum îl auzise acolo, de la fereastră, ani și ani, de copilă... sau sfîrșitul poveștii lui Urvan, din cealaltă cameră...)

*

Ana asculta : „...Așa simțeai și cînd se apropia Salima de tine... După călătoria aceea prin noapte, că altceva ce putea să fie o călătorie în cala unei corăbii decît o noapte cu vedenii, după aceea n-am mai pus piciorul în casa Sali-mei. N-aș mai fi putut să-ndur să-mi furnice cineva toata pielea trupului deodată, fără să mă gîndesc la scîrboșenia de blană, fără trup, cap, picioare, coadă, o blană vie care mișca pe toată fața ei deodată...”

*

(Atît mai auzi din cealaltă cameră, apoi fugi cu urechea în bolboroseala monotonă, lungă-scurtă, cu întorsături de vorbe, ca o ceartă între doi năîngi, a rîului. „Și așa se, poate ține pomana unui mort, spuse Ana, doar că Maria nu a murit, a trecut într-o fîntînă seacă, adîncă, săpată în gruiul bisericii în după amiaza de miercuri, cinșpe martie... Cînd se adună prea multe gînduri la un loc curg, se fac plăsmuiri să curgă mai limpede cînd nu le cheamă nimeni...”)

*

Ana își povestea : „În după amiaza în care ar fi trebuit sa ne certăm ca între doua surori, una mai mare, alta mai mică, una bogată, alta săracă... Maria, dacă ar fi fost pe drept, eu am de trei ori mai multe oi decît tine. Ne-am fi certat pentru că tu ai fi spus: împărțim turma în două. Uite, Ană, azi e miercuri, duminică m-am măritat după un om bogat și azi e sorocul să ne rupem turmele una ele cealaltă. Le rupem pe din două, jumătate ție, că-mi ești fiică, și cealaltă parte mie, că te-am crescut și te-am alăptat, și te-am ținut în casa mea la greu și ți-am dat de mîncare și te-am grijit. Așa ai fi spus, Maria. Eu aș fi tăcut, că mă deprinsesem să tac în fața ta, să nu te ascult și să adun venin. Tu ai fi spus mai departe : Așa le împărțim că uite. Ană, tu n-ai casă, n-ai bărbat și acuși te-i mărita iar, ca ești tînără. Și după bărbat ai să le dobîndești pe toate care-ți lipsesc și niște oi... Și-apoi vacile. Alea de drept sînt ale mele, ca Boacăță... Maria, de aci mai departe ți-aș fi dorit moartea socotind-o în patru : o dată pentru că minți ; a doua oară pentru că alungi, mă alungai ; a treia oară pentru că furi, m-ai furat; și-a patra oară pentru că-mi voiai nenorocirea, să mă mărit, să am bărbat și să-l pierd și pe acesta. Să sufăr încă o dată văduvia, să ajung de hula satului, să mă alunge. Eu să fug ca tu să scapi de mine, să mă știi departe, să-ți rămînă ție tot ce-i al meu, în afara de-un lucru : soarta, Mărie, soarta pe care tu, din ciudă că m-am născut fată, mi-ai pus-o-n drum... Pe cine să plîng ?... Pentru bucurii numai netoții plîng sau rîd sau se îmbată... Este prima ta noapte în bulă și n-ai încă un lemn cioplit la cap ca al lui Goran. Te-or pus lîngă el. Goran cu o cruce înaltă cioplita în semne de ginerele lui. Așa știe Goran : «...Ioan a lui Cure e singurul meu ginere și-acu, în vreme ce eu dorm, el își pregătește desagii să plece în Croiță, la stîină...», Gorane, tată, nu i-ai știut bine numele niciodată, și-i ziceai Ioan sau Ștefan, de parcă simțai că au să-mi fie amîndoi bărbați. Și tu crezi încă : «...Ioan pleacă la munte și-și ia cu el copiii, pe amîndoi băieții pe care i-a făcut Ana, și plîng femeile că s-or răci, că-s prea cruduți pentru munte, dar Ioan îi duce. Apoi vine Maria (așa crezi tu, tată), vine la poartă și-mi strigă : Ană, lasă-i că-s bărbați și bărbații din greu se fac !...» Așa crezi tu, Gorane, să te împaci cu gîndul că n-ai trăit

să vezi ce s-a mai petrecut și să te-mpaci cu ginerele pe care nu l-ai vrut, că era sărac, dar om de treabă și-și iubea casa, nevasta și copiii, cea mai mare bogăție a oamenilor...

Maria doarme prima noapte lângă tine, Gorane, în vecini, ș-aveți între voi o potecă și-un zid de pământ. Tăceți amîndoi. Maria se teme să spună ceva, — se terne că bărbatul ei dintîi va fi purtat între hainele lui un păcat care să-l înțepenească în locul cu semn care ducea spre Ciulpăul Întors. Femeile-s temătoare și veșnic neîncrezătoare... Marie, Ioan și Ștefan au fost oameni cinstiți, tu n-ai să ajungi niciodată dincolo să ți-i mai vezi, și dacă pe ei nu-i vezi, cine să-ți mai spună dacă Goran e lângă tine sau a trecut în celălalt sat ?... Nimeni ! Asta-i pedeapsa : să-l știi pe Goran vecin, să-ți fie frică, o veșnicie să-ți fie frică să scoți o vorba, ori să te miști cumva, să nu te vadă, să nu te simtă și să nu te întrebe : DE CE ? Atît așteaptă el să te întrebe și să te chinuie cu asta mereu... Nu eu te-am căznit la pedeapsa asta. Urvan, el a spus : «Să-i faceți groapa lângă primul bărbat ! Eu n-am avut bucuria să-mi fie neam decît jumătate de zi. A lui e, lui i-a făcut copiii !...» Urvan, pe el să-l ții minte... Să pedepsească un mort !” (spuse Ana țare, atît cît să acopere cearta rîului cu pietrele și poveștile străinului. Se lumina și avea să se mai lumineze încă o dată și încă o dată pînă ce Ana, tot ea, în a treia zi dimineată, urma să treacă pînă în camera spălata de aer, curățita de mirosurile oamenilor ce petrecuseră acolo o nuntă, cu șase zile mai înainte, să închidă fereastra, să astupe gura rîului, să i-o vătuiască, să-l știe departe, în albia lui.)

*

Atunci, în dimineata celei de a treia zile, singură în toată casa, o ajunsese din urmă glasul lui Urvan, povestindu-i lui Mihai: „...E greu să crezi. Un an am colindat lumea închis în burta unui cosciug mînat de ape... Să colinzi lumea, să n-o afli, să te vezi zvîrlit pe țărnul de unde ai plecat, să te înconjoare tot satul de pescari, să te întrebe ce ai văzut, ce bogății ai adus, și tu să taci, să nu știi ce să plămuești să-i faci să creadă. Ba mai mult, ei să-ți dorească moartea pentru bogățiile pe care le-ai adus și le tănuiești...!

*

Busuiocul împrăștia un miros de miere prin toată casa. Busuiocul acela setos care băuse toate fărîmele de apă din aer să mai poată da miros, să mai amîne cu un ceas, două, cu o zi mirosul oamenilor, vorbele lor... Ce poate amîna un busuioc uscat ? O iarbă care e căutată numai pentru mirosul ei trăiește uitată, ca toate cele ce împodobesc pereții în orice casă. La

primăvară, Ana are să-l schimbe cu un smoc verde, floare fără flori. Are să pună și mentă sălbatică și-n ziua aceea o să deschidă fereastra din nou, să se pună cu coatele pe pervaz și să privească râul. Are să urce cu ochii peste învolburarea lui, pînă la podeț, să treacă podețul și-n urmă), o să și-i oprească, golită de gînduri, pe troița nouă, pusă-n gruiul bisericii peste „fîntîna neagră” a Măriei. Acolo, departe, are să-i zărească acoperișul galben din șindrilă, printre coamele arinilor (doi arini puși în drumul ochilor ei, s-o înșele : Se vede, nu se vede, se vede... după cum va bătea vîntul). „Pentru Maria !” să-și mai spună femeia, apoi să închidă fereastra, o vreme, să-nlăture satul din casa ei, și să-și asculte ograda, locul și casa răscumpărate de la Urvan... Dar gura satului, vocile acelea anapoda de găini, capre, oameni, tălăngi, vite, clopote și cîini, certuri de ape... toate vin pe deasupra, (peste acoperișuri, ca un mor albastru și rece din care nu pică nici uscăciune, iniei ploaie, din oare noi lovesc nici trăznete nici gheață... Mai bine să urce, prin scoica șurii, pe deal, fără să se întoarcă, ,să urce poteca pînă la privată și de acolo, din închisoarea ei, printr-o gaură, să vadă satiri. Să-l privească de sus, de unde toate se văd pe trei, sferturi. Vezi ulițele, ogrăzile, graiul bisericii, (troița (ciuperca aceea otrăvitoare pentru Vasile Itu) ...mici, departe. Oameni-purici neajutorați („de departe — își spunea Ana — oamenii nu au gînduri și totul pare o joacă : fac așa să nu facă altfel. Merg, trec milita, se-ntorc. Ce gînduri pot avea niște gînganii care umblă dintr-o parte într-alta a unei lăzi cu cartofi. Casele sînt cartofii, puține. Sărăcie în anul acesta! Puține ,și de aceea-s așezate ca măselele în gura unui cîine, una în alta, să nu rămîna carnea între ele”)...

*

Văzut prin gaura din peretele privatei, Ciulpăul e o ciorbă de neputincioși. Ana-și spunea: „Vezi râul. Dacă s-ar rupe norul pe Priboi ar spăla toate caisele din gruiul bisericii și troița. Le-ar spăla Valea Mare și ar face un cot peste casa lui î tu ...Dacă s-ar rupe norul în Colții Fierii ar vîlmăși copacii peste casele de dincolo de moară, peste moară și Valea Ursului ar duce pînă-n Burna urmele satului. Dacă ar veni pe amîndouă văile, într-o singură zi, de la zece pînă la unsprezece, prin aprilie (Ana urcase în foișorul ei în a doua duminică din aprilie. Urca ea în fiecare zi, (acolo, dar numai în duminica aceea îi venise să le vadă pe toate petrecîndu-se așa), atunci, din Ciulpău s-ar alege numai o vale cu dărîmături, lemne rupte și hoituri. Un pustiu oare se usca la soare, apoi se acoperă cu rîn, se usca și acela și tot așa pînă ce pămîntul ar ajunge să poarte înăuntrul lui oasele satului. Atunci ar crește peste ultimul mîl venit din Croiță, ar crește

ierburi, ferigi, brusturi și ciuperci. Pădurea ar coborî cu încetul spre râu, an de an, de peste toate dealurile pînă la marginea râului. Dedesubt, o țesătură de rădăciini peste lemnele putrezite din satul de altădată, mușchi și licheni. O pădure strînsă, cu aer greu și umed vara, cu ierburi înalte și reci, jilave... Dar cine ar mai urca din Jira sau de mai departe prin întortochera de ierburi și crengi ? Cine să le mai simtă ?... în folosul cui să fie și cine să le vîndă ?... Să vinzi pămîntul de peste un sat ?..."

În gruiul bisericii apăru Vasile Itu, numai el putea să fie gîndacul negru, șontorog. Ana porni să rida dintr-o bucurie a ei, de copil întîrziat, că s-ar putea juca de-a gîndacii cu satul, să-l mute pe popă pe altă uliță și isă-l lase cu fața spre munte, să vadă ce va face, să-i încurce drumurile și să se mire, pînă la urmă, cum gîngania își găsește casa, după miros de, bună-seama. Ar fi vrut să-l vadă pe Urvan, știa că-i jos, ascuns în prăvălia lui, ar fi vrut isă-l vadă-n uliță și ea ssă-l pună în gruiul bisericii, față-n față cu gîndacul negru, să-i vadă fugărindu-se roată în jurul troiței, să-i vadă apucîndu-se, tăvălindu-se și-atunci, ea, să-i adune în palmă și să le spună zîmbind : „Mîine, aici are să fie o pădure deasă, mușchi și licheni, brusturi și ferigi, și n-o să mai urce nimeni sa scormonească după Ciulpăul vostru! Nimeni!”. Apoi să-l pună pe Itu pe Priboi, să-l știe chinuindu-se, șchiop, chilie șchiop, pînă acasă. „Toate gîngăniile astea cînd dau de belea fug acasă !” își spuse. Să-l țină în palmă pe Urvam, un gîndac alb-negru, să-i spună : „Zici că ai colindat îpjmea într-o ladă, fără să știi pe unde ai trecut. Eu, uite, tot într-o ladă sînt și văd Calendarul Mare al lui Mogu și văd ce va să fie lumea...”

A trebuit să treacă prin fața popii un cîine, o omidă flo-coasă de cîine ciobănesc pornită spre colțurile troiței să se ușureze de patru ori, pentru ca Ana, văzînd-o, să se întoarcă într-o tresărire cu peste douăzeci și doi de ani, de la copilul crud din neputință pînă la femeia de atunci, și să «se teamă, să se sperie, apoi să țîșnească îngrozită din cutia ei de sscînduri peste livadă, să-și caute casa, ca toate gîngăniile care au dat de o pacoste. Cobora strigînd : „Ciobanii!” de parcă ar fi fugărit-o toate neamurile neamurilor ei bărbătești. Ajunsă în casă, începu să plîngă ciudos, ca un copil căruia cineva, un om mare, venind din lumea lui, îi zădărniciise jocul... în dreptul ferestrei se liniști. Își spuse : „Ciobanii. Pe ei i-am uitat. Toamna coboară, ași lasă oile în țarcurile de la marginea satului și se pun să repare. Casele. Mai întîi își repară casele, asta după ce și-au îngropat morții. Plîng și zidesc, îmbucă lemnele cap la cap, aruncă mîlul în râu, desfac ulițele de pietre și copaci, se împotrivesc pădurii cu topoarele... Niciodată n-o să se întâmpie nimic din pricina ciobanilor! Vin mereu din urmă, neclintiți, să repare, «să le pună pe toate la loc cum au fost...”

BLAJINII („...sînt oameni buni... blînzi cu prostie... femeile lor sîni în alia parte... numai o data pe an vin la ele și pe-trec, iar aceste petreceri se numesc paste de blajinilor... au presimțire de ceasul morții, iar după ce s-au îmbrăcat cu haine de moarte, li se face ceremonia de despărțenie... cînd blajinii mint, atunci ninge sau plouă...”)

*

Dacă ciulpăoanii vorbeau de Vlasci aminteau numai de Costa, cel dus, și spuneau trei cuvinte, apoi de Grigore, cel viu, către ar fi trebuit să aibă douăzeci și șapte de ani și deci să se însoare la casa lui, să-și facă pruncii... Atunci se porneau glasurile Pătruțelor : „...E greu să crezi că în același suflet de om pot să stea, una peste alta, Mîndria, Supușenia, Dorul de răzbunare și Neputința de a cîrți... E greu să crezi asta, dar ele stau, viețuiesc ca sămînța neștiută de nimeni, purtată peste munte, oprită între pietre, până-ntr-o zi cînd apa sparge coaja seminței și-i cheamă rădăcina, să se nască... Vlascii trec neștiuți, ca o amenințare din fața căreia nu te poți trage... Vlascii vorbesc puțin și între ei, că-s cu colțul scos unul spre celălalt și toți împotriva ăluia bătrîn. Cu satul nu mai îndrăznesc să se (socotească. Dorul de răzbunare, pedeapsa mocnită pentru cel puternic, prea puternic să-l înfrunte, se mută pe cei de-aproape. Așa se nasc neînțelegerile grele, care, după ce că se petrec numai, într-o parte a satului, mai au și numai un singur miros de sînge... Oara ce face Vlascu ? O mai fi ? Spre cine se va lăsa ? căci trebuie să se pună Vlascu pe cineva cu ură !... De la Grigore au să plece toate, de la el și Ana... O, Doamne, că nu se mai gata odată roitul... și biata văduvă-i ca Maica Precistă... Taci tu !... Ba, că n-o mai vede nici pe aia nimeni. Sămînța s-o făcut și-așteaptă apa...”

*

Femeia Vlascului, singură în toată casa, cu nepriceperea în cap, chioară, neputincioasă, blestemînd ba pe cei morți de-acum, ba orăntăniile din curte, ba casa, pînă ce se simțea prea plină de păcate și se punea să bată mătănii fai fața căruțașului pictat pe sticlă, dar nu-i erau de-ajuns și se muta în fața femeii cu pruncul, la care nu-i spunea „Maria”, că ar fi răscolit-o și mai rău. Așa ajungea ca seara tîrziu să treacă, nălucă, spre casa lui Vasile să i se spovedească acolo. Asta o dată pe săptămînă, o vară întreagă. Și la fiecare înfățișare repeta aceleași vini făptuite de ea, pentru care El, Cel de sus, o pedepsise luîndu-i copilul, pe Costa, în floarea busuiocului... Vasile îi pune

pe cap un șervet ce-l avea la îndemînă și bombănea ceva tare, sa nu-i mai audă văicărelile, apoi o trimitea acasă și-o învăța să facă vreun lucru băbesc, să fiarbă ierburi din alea și din. celelalte de care erau numai sus, în Gura Pietrii, pe Priboi, și-n fiertura aceea să moaie cîte-un colț de la fiecare haină bărbătească din casă și să le lase apoi să se usuce în șură, sub niște lumînări care trebuiau să ardă pînă la ultimul căpețel. Vasile se gîdea că dîndu-i să umble după flori, să le fiarbă, să le caute pe celelalte să-și treacă astfel ziua ostenindu-se, să poată adormi ca tot omul muncit, într-un somn fără vise. „Și-apoi — își mai spunea Vasile — astea toate cîte i le-am spus îi cheltuie vreo trei zile, și măcar în alea trei dintr-o săptămână nu mai, apuca să-i treacă prin cap alte drăcovenii. Că ăsteia, Dumnezeu n-a fost prea milos cu ea, oricîte i-ar umbla într-o zi prin suflet, pînă la urmă ajunge tot la același gînd : Eu sînt vinovată de moartea lui Cosfta !...”

*

Într-o noapte (mergea uneori la Itu și noaptea, de teama satului), intrase peste popă ca o furie de vînt, încît nevasta lui Vasile crezuse că a sosit ibovnica acestuia să și-l reven-dice de bărbat. Atunci ascultase și preoteasa prima spovedanie muiereasca : „Vina-i a mea, că am vrut mai mult... am fost deasupra satului, peste toți... pînă și Ana și Maria mi-or fost slugi și-or mîncat ce le-am dat eu...” (Vasile ticluia, în vremea asta, o fiertură nouă, cu fiori de smirdar care nu se găseau decît în Colții Fierii, și cu laba ursului, care se afla pe sub stîna din Croiță, astfel ca baba Vlascului să aibă de lucru vreo două săptămâni pe dinafara satului, să umble, să se liniștească urîtul din ea și, în cele din urmă, să ajungă la stînele lor s-o mai liniștească și Vlascu cel bătrîn în vreun fel).

După plecarea femeii, preoteasa își petrecu, după ani și ani de împăcare cu soarta, o noapte-n șezut pizmuindu-l pe Vasile, pînă în cele din urmă, pentru nepăsarea sforăiturilor lui care — asta să-i fi fost răzbunarea nevastei — n-aveau să-i facă loc în „curtea aleșilor” chiar dacă Vasile ar fi păstorit cinstit printre oameni, și chiar dacă i s-ar fi trecut cu vederea toate păcatele... Aleșii nu l-ar fi primit din pricina morii aceleia pe care o avea în gură cînd dormea, și cum acolo se doarme mai mult...

*

În femeia Vlascului, după plecarea de la popa Vasile, după vîrtejul clipelor în care vorbise și se zbugiumase, s-a deschis un loc uitat, mai tînăr, sau rămas prea crud, cu destulă viață și putere pentru a o îndemna să facă, să înfăptuiască, în drum spre casă sie limpezise într-atît că le luă pe toate la

rînd după cum erau : Maria dusă, Ana e o văduvă bogată, Urvan, tată vitreg, după o nuntă de o noapte și-o viață de o noapte, va vrea să se vadă scăpat de povara fiicei lui, iar noi Vlascii, din nou în vîrfurile satului, de vreme ce între noi și neamul Goranilor se făcuse deja o legătură de sînge, terminată prost, dar așa fusese ,să fie, oricum a treia din viața Anei și ultima... Cu astea în minte, uită de prescripția spițerească a popii și începu să-și caute desagi și merinde, șaua de lemn și ploștile cu țuică pentru un drum spre Croiță; un drum pe care să-l înceapă înaintea zorilor, cît ce va fi dat gata două coveți cu scoverzi, să le poată duce măcar o bucată din sărbătoarea ce avea să vină și bărbaților din neamul Vlascului. Cît trebăului cu apă și făină în covată simți cum prinde un rost toată viața ei.

*

Mogu avea o vorbă : „Dacă trebuie să te temi de ceva, apoi mai degrabă să te uiți chiorîș la deșteptăciune decît la prostie că, mai întotdeauna, la capetele de început ale ne-norocirilor stau niște săgeți de mirate, venite din te miri ce colț al firii; acestea te pun pe un drum nou pe oare pleci degrabă. Numai că săgețile de minte vorbesc doar despre ceea ce vrem noi... Or, din asta cîștigați ies numai sihaștrii...”

*

Își zicea : cînd încep să-ți meargă bine lucrurile, toate îți arată semne bune. Femeii Vlascului i se părea că pînă și aluatul din covată crește pînă nu-l termină de frămîntat... O prinse dimineața trebăluind. Și ce-ar fi fost dacă ar fi plecat în plină zi?... înșeuă calul înainte de a fi scos pîinea din cuptor, fugări o găină pe care o știa mai leneșă la ouă s-o lepede de viață și să le facă încă o bucurie celor de la stîină. Dacă le-ar fi pus una peste alta pe toate cîte le pregătise și ar fi scăzut sarmalele sau ouăle roșii, s-ar fi dumirit că duce spre stîinele din Croiță bucate pentru una din sărbătorile cele mari. Le birui pe toate abia spre seară, după ce animalul înșeuat bătuse curtea în sus și în jos tot atîta drum cît să fi ajuns pînă la stîinele din Colții Fierii, lăsînd poteca din Valea Ursului, aceea de scurtătură, pentru grăbiți. Seara, ostenit se opri în grajd să-și ia cîna și fînesc, să se pregătească de somn. Nu mai puțin ostenite erau găinile fugărite în disperare și din asta încuiate cu ouăle în ele pînă într-o zi mai liniștită. Vacile plecaseră și se întorseseră singure de la păscut, calme. Au rămas însă și ele o bună bucată de vreme în fața porții cenșindu-și dreptul la culcuș. Le aștepta o săptămână de rumegat fîn uscat în grajd.

Seara, vînturare mare în curtea Vlascului ; femeia a umplut opt desagi pe

care i-a pus, cu mare caznă, în spi-narea calului. Dar cine să o vadă ? că pînă și vecinii spu-neau despre curtea Vlascalui că-i un pustiu. După ce ulițele au amuțit, s-a deschis poarta cea mare pentru ca femeia Vlascalui să-și poată scoate căruța de saci pusă-n spinarea calului.

*

În prăvălia lui, Urvan încă vindea la lumina lămpii de petrol. Vindea, strîngea bani, cumpăra, apoi pleca pe cîte o săptămînă la Burna să vîndă, să cumpere și-acolo. Locuia în casa Boacăților, se scula de cu noapte să-și facă firimitură de mîncare, apoi deschidea prăvălia. Veneau femei și bătrîni, venea Mihai, din cînd în cînd, să-i restituie galbenii primiți în noaptea nunții în schimbul unor piei gata tăbăcite pe care străinul le cumpăra de la oraș. Apoi Mihai dispărea cu pieile și se întorcea după o vreme cu un șerpar pe care tot Urvan avea să-l vîndă în prăvălia lui, ciugulind de pe urma negoțului și el cîțiva bănuți...

*

Calul Vlascalui porni greu. Femeia n-avea urechi pentru suferințele animalului, nu mai avea simțuri nici pentru suferințele ei, de acum înainte Făcea! Începuse să făptuiască și femeile cînd încep o astfel de întreprindere o fac cu atîta năduf că nu mai simt nici osteneală, nici amintire, de parcă atunci s-ar fi născut din nou, singure să împlinească cea mai mare fericire a pămîntului. Pînă și Vasile știa că femeile, dacă sînt pornite pe un făgaș voit, n-au vîrstă și totul curge ca la vremea sorocului, cînd trebuie să te strîngi, să lupți, să suferi numai să-ți împingi, cum poți, pruncul afară. Așa știa Vasile dar numai femeile pot pricepe asta.

*

Femeia și calul urcau anevoie pentru că Ciulpăul nu se putea lăuda cu vreo uliță ca-n palmă, decît poate cu locul din fața bisericii. Ulițele celeilalte urcau spre capetele satului pe lingă Valea Mare și Valea Ursului spre munte ori coborau iute, bolovănos, să se întîlnească în grui, să-și tragă o clipă sufletul, apoi să o ia la vale, la fel de iute, încă zece, doisprezece kilometri, cotit mereu, pînă în capătul celuiilalt sat, Jira, unde oamenii erau deprinși încă de mici să nu privească în sus, spre Ciulpău, ci numai și numai în josul Rîului Mare (căci așa rămîneau să se numească toate pîraiele adunate într-o singură albie) spre Burna, unde erau tîrgurile, bogăția cea mare și nefericirea. Aceasta de pe urmă le venea de la mai marii orașului și ai ținutului, Marcoșii, grijuliii cu toate pămînturile lor care puteau să nască și

altceva decît pietre, vreascuri și păduri de brad. Într-un fel, Jirenii îi pismuiau pe cei din Ciulpău pentru că acestora nu le umbla nimeni în treburi, nu-i căutau jandarmii, mu le sufla nimeni în lumînare să-i cotrobăie prin buzunarele caselor după bani, saci cu porumb și cartofi, după găini, porci, vite și, pînă la urmă, după vin și fete, copilele lor neprihănite care-n ochii celor din Burna erau totuna cu caprele. Dar cui să se fi plîns Jirenii? Și dacă n-ai cui și nu poți să-ți slobози sufletul atunci ți-e mai la îndemînă să-l urăști pe cel care se simte slobod, Ciulpăul, că acolo nu urca nimeni. La ce să-și omoare caii pînă acolo? Femei zdravene puteau să vadă și să le aibă fără osteneală în Copadea, Zorinți, Jira... De iarnă nu se putea vorbi, că se-nfundau potecile și ieșeau lupii. Jirenii știau : „Pădurile de peste Ciulpău sînt ale Marcoșilor. Ciulpăoanii zic că-i ale lor, dar cum unii cu alții nu se văd, totul e bine. Cu noi, însă, e belea mare, că pînă la urmă ajungem să plătim și pentru ei. Marcoșul nu poate avea pagubă... Și-atunci sa-i mai ai la suflet ?”

*

Femeia Vlascalui părăsise Ciulpăiul, pe jos, în întuneric. Urca pintenul strîmt al Priboiului, să-l treacă, să coboare în Valea Caprii, s-o treacă și pe aceea și să se oprească. Acolo să se oprească pînă la ziuă, să poată găsi pe lumină intrarea în poteca ce ducea spre stînele din Croiță.

*

Mogu cîrootea: „Cînd frunzele fagilor duc în frăgezimea lor un muget, are să se schimbe vremea, ori poate zăpezile întîrziate de sus, de pe văile de miazănoapte fac să se umfle plămîinii muntelui, și-n întuneric, să sufle aspru către cer. Ei, Doamne, cum s-ar fi speriat altădată femeia Vlascalui de mugetul ăla își ce prevestiri cumplite ar fi ghicit în bolboroseala lui. Acum mu le aude. I se pare un vînt printre copaci, numai atît, ba ar putea să fie chiar o ființă binevoitoare care o însoțește pe drumul orb, să n-o lase singură, să n-o nălucească din bucuria ei. Așa să fie...”

*

Din vîrful pintenului Priboiului femeia auzi doar rîul, jos și începu să coboare în fața calului, în dreptul lui, apoi în urma lui, după cum simțea c-ar fi, putut s-o încapă poteca. Pe Mogu nuni auzea, n-avea cum să-l audă. Erau de bună-seama stele, un imperiu întreg de stele mute, prea chioare să-i lumineze ei poteca, și prea departe să-i pese de ele. Ar fi vrut poate să plăsmuiască, pe tot drumul acela din întuneric, povestea vieții fiului ei

Grigore, așa cum trebuia să se petreacă de acum înainte, și credea că așa avea să se petreacă, de vreme ce i-o pornise ea. Oboseala, însă, îi desfăcuse cuvintele și-i spulberase gândurile prin trup, ca pe niște junghiuri fără de boală. Atunci, avea mai mare nevoie de timp, de puterea lui tăcută, care să o scoată la drumul voit. Plăsmuirile sînt pentru cei pe care nu-i mai poate ajuta trupul, ori nu se știu folosi de el.

Ajunse jos, la rîu, poate mai repede decît s-ar fi așteptat, tăiasă, fără să știe, poteca, o scurtase și nimerise-n graba lingă ființa aceea zgomotoasă și rece peste carte urma sa treacă, își auzi calul adăpîndu-se. Nu-i era milă. Nu-i era nicicum. Nu-i venea să ia măcar una din perechile de desagi de pe animal, să-i ușureze greul. Nu-l vedea, îl simțea, îi simțea mirosul și suflul greu. Dacă ea ar fi pornit-o aiurea, calul s-ar fi luat după mirosul femeii, i-ar fi auzit pașii și ar fi venit în urma ei, cu toate că el, calmi, știa drumul spre stîne ; și totuși ar fi ținut urma femeii, să rățăcească amîndoi, dacă așa era hotărîrea... Trecură apa și-și căutară loc de popas. Calul, pornit să împlinească un drum, mai supus legii decît femeia, adastă o vreme în preajma ei, apoi, cu toată încărcătura în spate, porni prin întuneric spre locul știut numai de el, prin care trecea semnul potecii spre stîne. Trecură o vreme așa, așteptîndu-se, calul la locul semnelui, femeia pe șuba ei, adusă anume s-o despartă de umezeala ierbii. Stătea întinsă, cu ochii spre cer, vedea stelele, acuma le vedea, le știa deasupra, dar tot nu-i spuneau nimic. Se bucura că-i ajunsă acolo, că a încheiat, după două zile și două nopți, un gând și că spre ziuă avea să plece din nou, mai departe, să întoarcă destinul bărbaților ei și să-i trezească spre vadul bun al vieții. Scornite de-a valma, din toate marginile trupului porniră să se întîmple iar și iar zilele trecute de mult, uitate. Nici o plăsmuire, nici un vis, numai viață trăită, dureri știute, astupate, spaime. Calul necheza, ce avea el să-și aducă aminte mai mult decît semnul potecii. Necheza, deci, să-și cheme stăpîna. Nu se încumeta să ducă singur drumul pînă la capăt și îndrăzne să întrebe : „Ce facem, femeie ?... O zi am stat înșeuat pe degeaba, o noapte m-ai purtat cu o căruță-n spate și tot cu ea în spate m-ai lăsat și acum... Ce facem, urcăm sau îți faci pomană, să mă scoți de sub căruță ?... Nu-ți spun să te gîndești la mine, doamne ferește, cine-î prostul să creadă asta, dar, dacă stau așa, cu toate în spate, poate dă dracul să beau mai multă apă și crap. Ce, n-ai văzut cai morți ? se întîmplă, și-atunoi nu ți-a fi ușor să-ți duci singura în spinare, patru drumuri, auzi, patru, cîte-o pereche de desagi pană sus...” Calul vorbea cumpănit și cu bunul simț al celui supus, căruia însă nu-i ajunge înțelepciunea pentru a schimba mersul lucrurilor și a-l face fericit. Femeia adormise sau rățăcise printre

zilele trecute de mult care-o înconjuraseră de toate părțile s-o sperie, s-o îmbătrânească. S-o aducă în pragul unei hotărâri : Hei, ce faci, îi strigau amintirile, rămîi cu noi, pleci ori adormi?” Degeaba strigau zalele și calul, femeia apucase să-și limpezească trupul, să uite de el și să-și aducă iar aminte de popă și de povața lui cu ierburile de smirdar care, fierte așa și pe dincolo, fac ce fac și te scapă de urît. Calul o mai strigă o dată, apoi se întoarce spre rîu să bea apă cîtă-l putea umfla, ca la ziuă, pe cînd va vrea femeia să plece, să-l găsească lat, ca după două săptămîni de plutire în tău.

*

Într-o joi Urvan povestise : „...și am văzut atunci arun-cîndu-se peștii spre noi, pe uscat, dar nu să ne muște ci să-și curme viața, de parcă nu-i mai încăpea marea... O viață ne-am chinuit să-i prindem și-acu, cînd săreau singuri în moarte, nu ne venea să-i adunăm, de parcă ar fi fost otrăviți. Pînă spre seară am trudit aruncînd peștii în mare, dar degeaba...”

*

Femeia dormea, tresărea, se trezea și adormea la loc. Calul, sătul de căruța din spate, sătul de apă, stătea cu botul plecat spre șuba femeii plîngîndu-și de milă. În picoteala lui, că nu-i era dat să fie atît de puternic încît să renunțe la viață și să se facă pește.

”Trebuie să fi trecut vreo două ceasuri pînă ce vulpile ori cine știe ce animale hămesite au început să dea ocol casei aceleia fără ferestre și gard în care locuia o femeie și un cal, casă din ograda căreia trăzneau toate mirosurile bucuriilor burții. Așa au apucat să se dezmeticească, să se teama, să se strîngă unul în altul om și cal, suflare lîngă suflare, să plece cu casa lor cu tot spre locul știut de cal, prin care se puteau agăța de poteca stînelor.

Grăbeau spre deal, fugăriți de foșnetele ce veneau și pe o parte și pe cealaltă prin frunzișul pădurii. Femeia mergea în față, mută. Calul asuda, bodogănea cîte ceva și-i ținea urma. „...Să-ți pizmui soarta de cal, cu oamenii n-am nimic. Cal m-am născut, cal mor... idioți au fost ăia primii care s-or lăsat supuși... Nouă și vouă nu ne mai rămîne decît să ne respectăm după o regulă (Apoi, spre spinarea femeii :) vezi, ți-am spus eu că dăm de dracu ! Și să știi că sub desagii ăștia nu mai am putere să te apăr nici cu copitele dinapoi... ce-a fi a fi... de s-ar face odată ziua...” femeia nu-l asculta, îi era teamă și de la asta gîfîtitul ei aducea cu un șir lung de oftaturi. Nu se temea de ce avea să i e împlinse. Nu se temea de fiare, de un animal anume chiar dacă i s-ar fi pus în drum. O apucase groaza că toată truda ei fusese pornită dintr-un imbold năuc, pus în-potrivia sorții și pînă-n urmă,

ceea ce era scris, oricît s-ar fi luptat ea, avea să se întîmple. Gîndul acela o sugruma. N-ar fi durut-o mușcătura șarpelui, a lupului, oasele rupte de laba de urs, nu, toate ar fi fost ușoare treceri către altceva din viață. N-ar fi durut-o palmele și tălpile și umerii dacă ar fi luat în .spinare toate patru perechile de desagi. Opreliștea, zidul oare o ținea departe de un vis al ei pe care nu apucase nici măcar sa și-l plăsmuiască, zidul acela de aer potrivnic o apăsa; un aer gros înăuntrul căruia colcăiau destinele Vlascilor puse de-a curmezișul drumului ei. Venise să mute albia, așa cum tai cu latul palmei un alt fâgaș pentru apă... Dar asta era o joacă de copii, pentru că și așa apa avea să se întoarcă în albia oului spre vale.

*

Plînsese cîndva, copilă fiind, din pricina asta. Plînsese pentru toată truda lor de o zi, că au răsucit jumătate din albia Văii Mari, să-i facă apa să se petreacă peste uliță, pe degeaba pentru că la capătul de jos al fâgașului apa se-n-torcea în rîu, cuminte.

„Să-mi fie dat să duc asta ?” Se întrebasese altădată, mai tîrziu, femeie tînără cu trei copii, băieți, cînd îi vedea ju-cîdu-ie la rîu și încercînd să-i mute albia. Atunci, de teama că vor învăța ceva din nimicnicia lumii, îi împrăștiase de la joaca lor, o dată și încă o dată, apoi mereu, pînă în ziua în care și-i văzu pe toți trei. puși pe cai și duși spre stîne cu tatăl cel bătrîn, să se facă bărbați.

*

„Poate scăpăm pînă la urmă, suspină calul. Poate ni-î dat să scăpăm și de data asta, dar să știi că a doua oara am să mă dau cu copita de ușa grajdului să-mi rup piciorul, sa nu mai am de pătimit atîta drum...”

*

Prinse a se lumina. De fapt, se întîmpla că întunericul încăpuse să se împrăstie, ca o ceață, și să descopere înăuntrul lui urmele copacilor, petele lor. Nu răsărea nici luna, nici soarele, nu venea lumină de undeva anume, ci pur și simplu întunericul se făcea albastru și ridica în mijlocul lumii copacii, pădurea, poteca.

Au dat și de semnele ciobanilor, de momii. Pe lumina, foșnetele se vătuiesc apoi pier, mute ca niște năluci. Ajunseră în capătul de sus al pădurii de brad odată cu soarele. Menise ziua și cu ea muțenia calului și bucuria femeii Vlascului care se vedea trecînd prin zidul ce-l crezuse pus să o oprească. Lumina venea clar, de la soare, iar soarele era în stînga, rotund și

roșu.

Începu să-și vorbească : „La stîină am să dau de al meu. Are să facă ochii mari, are să se întoarcă de două ori pe după coliba apoi are să mi se pună în față să mă întrebe...^a „Cum de-ai urcat pînă aci ? — o întrebă Vlascu — și cu toate în spinarea calului... Te-o hulit satul, or venit alții peste Ciulpău ? De ce-ai urcat ?...” (Asta ce petrecea pe la ceasul prînzului, după ce-l ușurase pe animal de toată greutatea, iar Vlascu se învîrtise de mai multe ori în jurul colibeii, cu gîndul că nevasta era cu el ca la treișcinci de ani... Eh, atunci era altceva, că era tîină... și Vlascu mai dăduse de două ori ocoli, să fie în total șapte și să știe o socoteală încheiată după datină...)

*

În seara aceea, jumătate din oi erau să rămîină nemulse din pricina praznicului oare picase din cer peste stîna Vlascului. Le-au tot muls pînă la ziuă, pe rînd, după cum se dezmeticeau din țuică. Au vorbit numai de văduva cea tîină zicîndu-i mereu : Ana Vlascului, că doar Costa nu se despărțise de ea, ci o lăsase văduvă, și ei nu erau slugi la oile Anei, ci oile acelea erau ale lor... De la astea și pînă la vorbele bătrînei Vlascului : „...că uite, vremea trece și se pune între noi, de-o parte Ana, oare tot de neam cu noi se ține după iertatul Costa și de partea cealaltă noi, care dacă e să socotim pe drept n-avem din turma asta decît a zecea parte, ...că Ana-i singură și supărarea ei s-a dus, ...că uite î-a pierit și ei mama și-ar fi cu socoteală să facem parte iarăși între noi, să ne știm la un loc cum am fost, acu-s trei ani, ...că mai sîntem primii în sat...” nu mai era nevoie de iniei o punte.

Judecată bună, și toate ar fi apucat să se împace de la capăt dacă Grigore, cel ce se simțea luat și pus în mijlocul evenimentelor n-ar fi ascultat șoaptele lui Chioru, frate-su, cum că Ana se avea cu Mihai a lui Cure și că, deși lumea nu vorbește, în noaptea aceea dinaintea morții Mariei, se ținuse nunta lui Mihai cu Ana. Ceea ce, după mintea lui Chioru, era ca și cum ți-ai fi ridicat o casă din bîrne în mijlocul tăului, ori peste un hău. Au trebuit să destupe trei ploști și să le golească pînă să o mai poată asculta și pe femeie : „Dacă-i pe așa — spuse — atunci de ce nu s-or mutat amîndoi în casa Anei... De ce n-or urcat pînă aici să-și despartă turmele ori să aducă prăpăditul ăla de ciopor a lui Cure, de peste gîlmă, aici între astea ?...” Chioru, însă, și treaz și beat, o ținea pe a lui : „Ana și Mihai se au unul cu altul !”

*

În cealaltă zi toate au reintrat în ordinea lor. Oile erau rîul și oile trebuiau să fie scoase la păscut, plimbate, întoarse la stîină, mulse... și pentru asta aveau nevoie de timp.

*

În noaptea următoare au încercat un alt ocol, să-l pună la mijloc pe Chioru, să-l mai stîmpere din îndărătnicia lui, dar fără vreun rezultat, astfel că în dimineața celei de a treia zile femeia Vlascului luă o traistă mică și porni spre stîncile de pe Croită unde creșteau trei fire de smirdar și flori din celelalte, să încerce fiertura spusă de popa și să-i izbăvească prin ea de pacoste.

Vlascu cel bătrîn o văzu plecînd și-și spuse că-i femeie și că, oricum, dacă n-o iartă el, are s-o ierte Dumnezeu și-și petrecu ziua cu storsul zerului și pusul brînzei în putini.

*

Vlascu știa : „Femeia, cînd e să facă un lucru, apoi îl face de trei ori pe cît ar fi măsura lui, numai să știe că ține și de vrajă și de blestem și de toate la un loc, și te trezești că dintr-un ceai de lemn de smeură ajunge să-ți otrăvească mațele și să vrei să te însori și cu baba Mogului, numai să te vezi scăpat...” Va fi știind Vlascu asta, dar nu și ceea ce pune femeia lui în apa de ceai, că fiertură le-a dat seara.

*

O zi, o noapte și încă o zi toți cei de parte bărbătească din neamul Vlascului n-au mai fost nici pe lumea asta nici pe lumea cealaltă, iar Grigore care trebuise, fiind alesul, să bea de două ori cît ceilalți din fiertură, a mai tras o săptămână. Așa a ajuns femeia Vlascului, la cincizeci și trei de ani, să se vadă bătută de bărbat în fata copiilor ei, apoi legată pe un cal, căci nu mai era chip să stea pe picioare, strînsă cu desagii, să nu cadă și cu fiu-su, Grigore, pe-un alt cal, puși în drumul Ciulpăuliui. Toată încrederea Vlascului cel bătrîn rămăsese în cai, că știu drumul și-i va duce pe năpăstuiții lui în sat. Apoi tot el mai socoti să-i trimită spre ceasul prînzului ca să ajungă în sat noaptea, cînd ulițele-s pustii.

*

Caii coborau agale, unul după celălalt cumpănindu-și fiecare pas, să nu-și deșarte cumva în prăpastie baloturile ce le purtau în spinare, înnopta pe cînd ajunseră în cotul al doilea al potecii de deasupra văii Caprii, unde sta

momîia ciobanilor, și, cum se întunecă, primul dintre ei, cel cu care urcase femeia, începu să bombăne : „Ei, vezi, rușinea asta la noi nu se întîmplă, măcar și numai pentru că nu putem ajunge niciodată la cincizeci și trei de ani”. Femeia îl auzea. Se trezise din leșinul ei și-l auzea, da-i era anevoie să se dea jos, să-l ia de dîrlogi și să-l lovească peste bot cu o vargă. În epuse să picure și femeii i se părea că tot din bombăneala calului vine și vremea rea; spuse: „Te dau lui „Vasile, să-și facă din tine curea, fiertură să-și facă, să-l iubească toate femeile din Ciulpău. Să-l înăbușe cu dragostea. Trăzni-l-ar Dumnezeu!””, care trăznet sosi degrabă, pe deasupra pădurilor, să le lumineze calea și să-i sperie. Caii grăbiră pasul nesocotind pietrele de care se împiedeau. Grigore își desfăcu ochii cît să i se umple cu apă de ploaie. Maică-sa, din lumina primului trăznet, sosit după vremea ei, leșinase de-a binelea și avu să se mai trezească de abia a doua zi, în patul de acasă.

3

CIRCOVII — (16—18 iulie, femeile nu lucrează..., să se ferească de izbele, trăznet, pocinoage, amețeală... că pe cine au izbit nu s-a zviduit).

*

Că străinul era mai marele saltului, o simțea fiecare, cu toate că pe el nu-l pusese nimeni peste sat într-o adunare liumătate lumească, jumătate de alt fel, cum se întîmplase cu Vasile. Urvan fusese ales în ceasul în care oamenii satului, cei de parte femeiască, mai cu seamă, l-au văzut ri-dicînd fără teamă o casă peste dărîmăturile celei a Gora-nilor, și-apoi le venea mult mai ușor să aleagă pe unul din afara lor, despre care știau prea puțin, decît să înceapă să-și tulbure așezarea știutelor despre cei din sat, pentru a-l găsi pe cel mai bun. Urvan era: străin, mare, puternic, cumpănit, sfătos (asta era foarte important), priceput la toate... în afara păstoritului.

A fi mai marele satului desemna pentru locuitorii Ciul-păului mai degrabă o funcție fizică, ieșită din obișnuitul ocupațiilor lor, menită să le acopere toate laturile vieții de care lor le păsa mai puțin sau să-i apere de potrivnicia celor dinafară. O simbioză dintre un crustaceu și-o scoică. Mai marele satului trebuia deci să fie scoica, zidul împrejmuitor, oșteanul, care nu avea puterea să și legiuiască viața oamenilor din cetate și nici să-i îndemne spre hărnicii care i-ar fi fost lui folositoare, ce nu intrau în datina Ciul-păului. În viața lui din sat (Urvan știa asta) avusese cîteva momente în

care ar fi putut să întoarcă rostul aşezării împotriva voinţei oamenilor. N-o făcuse. Iar dacă încercase o simbioză din aceea despre care auzise de pe la pescarii mai bătrâni că e posibil să se petreacă între fiinţele de pe fundul mării, de bună-seama că o făcuse strimt, pe laturile unei singure vieţi de om, cu femeia văduvă, Maria, scornind mîlul din jurul casei lui spre cea a popii, bătrînul deopotrivă sigur şi nesigur de rosturile lui şi ale lumii, cel care ţinuse locul Mogului în sat. Mogu fusese legiuitorul, dar el n-ar fi putut să se aşeze niciodată ca mai mare peste sat deşi nu-i ieşise nimeni din vorbă. Mogu reprezenta suveranitatea şi slobozenia lor. Dar pînă la asta nu-şi întinsese năvodul. Petru Urvan, negustorul, primul din Ciulpău, om de-o vîrstă cu femeia Vlascului, şi bine că nici nu încercase să caute tîlcul Mogului pentru că ar fi înţeles lucrurile altfel decît oricare dintre Pătruţi. După moartea Măriei şi după ridicarea troiţei în inima satului devenise mult mai mare decît fusese, acoperind orice urmă de neîncredere prin moştenirea rămasă după nevasta lui de o seară : trei copii mari cărora le devenise dintr-o joacă tată vitreg. N-avea ce să le poarte de grijă mimai atît cît să-i vîndă fiicei lui casa, pe banii dăruiei de el, şi să coboare într-o zi în Burna să caute actele prin care pădurea de sub Colţii Fierii fusese a Maiei, după cum lăsase ea o viaţă întreagă să se ştie, şi, dacă va fi spus adevărul, să-şi pună în seamă lucrurile acelea.

*

Ghiţu şi Vasile erau urcaţi la stînele lor şi nu-i purtau de grijă. Nu le trecuse niciodată prin cap că străinul ajunsese în vreun fel neam cu ei şi nici nu-şi munceau mintea cu vreo putere ascunsă de Maria prin hîrţiile din oraş, pe care să i-o lase în paza ibovnicului ei, căci spectacolul pe care-l văzuseră în biserica lui Vasile Itu fusese un fel de copie după o nuntă care să ţină de spovedanie în faţa satului, apoi să le dea dreptul ca ei, Maria Goran şi străinul, să se aibă în aceeaşi casă, fără însă ca neamul Garanilor să fi fost atins prin ceva. Un fel de legiuire a unui păcat ce nu mai putea să fie nici evitat dar nici iertat, ca o amendă. După moartea Măriei, nu mai exista nici măcar legiuirea nelegiuirii, astfel că familia se întregise : părinţii unul lîngă altul, iar ei, fiecare cu viaţa lui.

*

Ana, în singurătatea ogrăzii, îşi năimea ochii de plăsmuirile ce pot să-i vină omului ţinut închis. Or acolo nu avea cum să afle că puterea nu este aceea din mîinile omului, şi vrerea nu este numai aceea din suflet şi că există o putere şi-o vrere, fără trup şi picioare, fără ochi şi braţe care să se

stingă în iubire sau ură, una mută înscrisă într-o hîrtie, undeva într-un raft prăfuit și colindat de păianjeni și șoareci din Burna. Despre o asemenea putere nu-i vorbea nici una dintre plăsmuirile ei cu care se putea juca, după cum vrea, ca orice copil lăsat singur acasă cîta vreme părinții sînt plecați la muncă. Iar dacă și-l imagina pe Urvan ca pe un păianjen cu cruce asta numai din pricina troiței pe care-o ctitorise în mijlocul satului, „Păianjen umblînd pe uliță cu toate șase picioarele lui”, spunea Ana. Minte de copil singuratic.

*

Păianjenul umbla peste dosarele notariatului, timp, flă-mînd și-și teșea năvoade aiurea în care să prindă mici zburătoare. Cînd și cînd, notarul rupea năvoadele să caute legea, dreptul și puterea unuia sau altuia.

*

Urvan trecea prin Burna în căruța lui mereu încărcată cu mărfuri și nu intra decît în socoteala celor de la care cumpăra sau căroră le vindea lînă, piei netăbăcite, brînză de oi. Negustorii care-l știau vorbeau despre el doar atunci cînd vremea rea îi întîrzia sosirea în oraș sau cînd (asta la băcănia lui Koratz se întîmpla) vreunul dintre mușterii îl întrebă pe negustor dacă a sosit brînză de oaie de la munte. Călătoriile lui Urvan spre Burna și înapoi intraseră în obișnuitul lunilor de primăvară pînă toamna tîrziu, și ajunseseră să fie semne de vreme buna pentru sătenii din Jira, Copadea, Safta și Zorinți prin care trecea la vale și la deal o dată pe lună.

Pe ceilalți ciulpaoani sătenii din Copaclea sau Zorinți îi vedeau atît de rar cît să-și poată speria copiii cu „oa-menii-pasări” ca urșii cu ghiare și ochii vineți care stau acolo sus, în munte și coboară, cînd și cînd, mai cu seamă, noaptea, să fure pruncii care nu știu nici de frica palmelor și nici de-a biciului. Urvan era iertat, îl văzuseră om, înalt, drept, în lotca lui pe patru roți, cu doi cai albi, trecînd spre largul lumii să-și vînture năvoadele negoțului cîteva zile apoi să se întoarcă, plin de bogății sus, în cuibul lui cu urși, să și-i hrănească, în Jira povestea nu avea trecere, mai întîi, pentru ă era povestea mult mai grea a Marcoșului, apoi, că într-o vreme ajunseseră să se încuscrească cu cei din Ciulpău și în cele din urmă, pentru că primăvara, pînă ce plecau turmele spre munte, oricare din Jira putea să le vadă colindînd deasupra hotarului lor, ori călcîndu-l cu bună știință în numele dreptului la hrană.

Din Copadea în jos, unde ciulpăoanii nu apucaseră să fie văzuți decît arar în cîte o căruță și atunci confundați cu cei din Jira, povestea cu urșii pe care-i crește omul acela înalt cu căruța trasă de doi cai albi, ca Sîntilie, își găsise

repede locul printre snoavele de la clacă ori de la horă și sărbători. Uneori (s-a ajuns pînă acolo), cîte unul mai bătrîn se fălea că înaintea Războiului cel Mare a avut curajul să treacă muntele și să locuiască o vreme printre urșii aceia, care, nici vorbă să fie așa de-ai dracului pe cum visează femeile, ba că ar fi tare primitori și blînzi, numai că nu trebuie s ă-i superi, să cu li te pui împotrivă cu ceva pentru că imediat se adună cu toții în jurul tău și încep să mîrîie ... Și-apoi au popă, morar, dascăl, i-au văzut coborînd cu niște turme de oi mai de mult, ba și-n urmă cu un an, în toamnă, niște oi cum rar se pot vedea ... (la clacă trebuie să spui ceva care să le moaie din șale pe femei și să le facă mai bune de prăsilă). Cei din Zorinți, sat la șase sute de numere, mai aproape de oraș, suferind și muncindu-se să uite că-s lîngă Burna, nici nu vorbeau de Ciulpău. Vedeau și ei lotca lui Urvan și caii albi, dar spuneau că-i vreun gospodar din satele vecine și cu asta Sfîntu Ilie cobora pe pămînt să fie un căruțaș oarecare, tocmit de nevoile lui să cutreiere în sus și în jos drumurile Burnei.

*

Urvan colinda satele și orașul, băcăniile și curțile negustorilor de cîteva luni. În ultimul lui drum se oprise la notar să-l roage să-i caute niște hîrtii printr-un dosar pe care nu mai pusese nimeni mîna de ani de zile. Trebui deci notarul (galbenul oferit de țaranul cel înalt merita osteneala) să-și spurce palma cu năvoadele păianjenilor, ba să și strivească o gînganie cu dosul palmei mai înainte de a se fi apucat să scoată la vedere dosarul îngălbenit în care se vorbea ide Ciulpău. „Atîta am, spuse notarul și începu să (răsfoiască filă de fila și să citească : Aici spune că hotarul Jirei ar ține pînă sub Priboi și deci așezarea, cătunul, ar fi aparținător de Jira. Că primarul din Jira nu se ostenește să urce pînă-n satul de sus, asta e altceva. Oricum, Jira e moșia domnului Marcoș...”„Dar pădurile — spuse Urvan — de păduri ce zice ?” O luară de la capăt și după vreun ceas notarul făcu ochii mari; pădurile de care spunea uriașul nu apăreau nicăieri, așa că se hotărî să spună : „Ar fi mai bine ca pentru pădurile alea să treci pe la domnul Marcoș și să te tocmești cu el. Domnul Marcoș e om de înțeles ; bani cred că ai și nu vād cum s-ar putea să nu cădeți la o învoială, de vreme ce și așa nici unul din familia domnului Marcoș ori a altuia de pe aici nu vor să ajungă să se plimbe, ori să-și taie lemn de acolo. Păduri sînt, vînat este, cum se spune pe șleau : căcălău (notarul devenise zglobiu și-n vorbă și-m faptă la vederea mult așteptatului galben de-al doilea pe care Urvan nu se zgîrci să i-l pună în palmă odată cu al treilea, ceea ce depășea orice așteptare a notarului pe care țaranul, — „de bună seamă un moșier cu păcate, gîndi

funcționarul, fugit în munte să scape de belele” — i-l dăduse să facă uitate în cel mai ascuns cotlon al arhivei respectivele hîrtii, altfel lucru ușor de făcut și curat care merita chiar mai puțin de un galben)” ...La despărțire, Urvan îndrăzni să-l strîngă de după umeri pe notar rugîndu-l totodată să uite de trecerea lui, a vreunui țaran din Ciulpău pe acolo. Asta era mai greu. Trei galbeni bat la ochi, dor, spun, pîrască, pot acuza... doar dacă-i schimbi în bijuterii undeva în alt oraș, unde sînt mai mulți meșteri bijutieri... așa putea să uite oricine și de statura țaranului din satul, cătunul... de fapt sînt niște sălașe.

*

Urvan ieșise în Burna cu năvodul cel mare (cum avea să le spună o poveste celor din sat la întoarcere). „Kirhan și Alfeu, așa-și botezase caii, dădeau drumul năvodului în apă, eu trebuia să trag la rame, munca cea mai grea. Auziserăm noi, la cîrciumă, tot de la marinarii de pe corăbiile cele mari, cu fum, că un curent rece, știți, și-n lumea apei bat vînturile cum bat și aicea pe uscat, niște vînturi de apă. Un vînt venit de sub coastele de la miazănoapte a împins în apele noastre nisetrii și păstrugi, niște pești lungi cît un cal, fără solzi, numai cu niște nituri, cuie, pe dedesubtul pielii oare-i fac să te sperii de ei. Am mai prins o singură dată pești din aceia și-atîția bani am luat pe ei încît și nevestele ne-au iertat pentru necazurile pe care le făceam prin sat cu romul și cu femeile de la cîrciumă. («Mare ticălos», avea să spună aici morarul. «Cine?») întreba Urvan. «Peștele, să aibă cuie sub piele!»)... Și iată că spre prînz, după ce am ieșit mult în larg, vedeam că se apropie de noi o corabie, una mai mică. Kirhan și Alfeu au zis să urc pe punte, că eram mai umblat decît ei, sa aflu dacă marinarii au văzut pe aproape, păstrugi sau nisetrii. Am urcat și am stat de vorbă cu musul, ăla e un fel de șef al lor care le știe pe toate. Mi-a zis că sînt dar m-a trimis la căpitan, ăla-i primarul corabiei, să cădem la o învoială pentru că, deși ei nu erau pescari, corabia ducea și aducea mărfuri, s-ar fi putut ca el să fie dornic sa cumpere niște pește de la noi, și că ne-ar putea da și ei o mîină de ajutor. Am stat și m-am judecat. Dacă aș fi mers, poate ne ajutau, dar tot la fel de bine ar fi putut să ne ia toți peștii fără să ne dea un bănuț, ba ne-ar fi putut, dacă am fi îndrăznit să spunem ceva, să ne arunce în mare. Ce mi-am zis : îi dau trei bănuți musului, să tacă să nu spună că ne-am depărtat prea mult de țarm și nu știm încotro să o luăm, apoi m-am făcut că merg la șeful cel mare, am dat ocol pe punte și-am coborît. Kirhan și Alfeu au zis că am făcut bine. Am așteptat să treacă corabia și am rămas să prindem peștele acela rar și căutat. L-am prins. Ne-am îmbogățit pe o lună cu cît am primit

pentru el, numai că seara, la cîrciumă, într-o seară, am dat de marinarii de pe corabia aceia negustorească și m-au luat pe mine să mă întrebe ce am făcut, cît pește am prins și cît am cîștigat pe el. Știau. Musul nu le spusese nimic dar știau, mirosiseră și-i spusese rășefului lor. Mie puțin îmi păsa, eram pe pămînt, acasă și-n cel mai rău caz ar fi ieșit o bătaie zdravănă între marinarii de pe corabie și pescarii din sat, că tot nu ne răcoriserăm de mult. M-au dus la primarul corăbiei, era sus într-o cameră cu două femeiști. A zis: Te știu, te țin minte ! apoi m-au pus pe un scaun între patru marinari. M-au apăsut pe scaunul ăla să știu că de acum înainte nu mai pot ieși viu decît în pagubă. Să-mi plătești peștii! a zis șeful. Era beat, dar ce-avea una cu alta? Să-mi dai pe ei toți banii care i-ai primit ! de parcă ar fi fost Neptun, așa spun marinarii apei aceleia sărate și mari cînd vor să se sperie de ea, și peștii ar fi fost ai lui. Și amenință : Să știi, că de acu înainte dacă nu-mi plătești îți rup barca și te vârs în mare ! Mi-am zis : ăștia cu corăbiile de comerț se au bine între ei, pleacă dar se și întorc și cînd ți-i lumea mai dragă îți fac pocinogu'. Ei, ce zici ? a mai spus șeful și a început să facă pași spre mine; Am zis : Uite, ăștia sînt banii pe care i-am primit și i-am dat o pungă cu banii puși de mine deoparte. Șeful corăbiei i-a luat, s-a uitat la ei, i-a numărat, beat cum era, fără să știe cîți erau pînă la urmă. S-a bucurat de ei și poate m-ar fi lăsat să plec, dar ce mi-am zis : Dacă tot nu-i pace, ce-ar fi să cumpăr marea și-atunci i-am spus eu lui : Dă-mi o hîrtie în care să scrii că marea-i a mea, că nu te atingi de mine și mă aperi dacă cineva vrea peștii și uite, eu îți mai dau o pungă, cu toți banii pe care i-am pus deoparte pentru mine în doi ani. S-a uitat la mine a cerut o hîrtie, m-a întrebat cum mă cheamă și a scris : „Vînd azi, ...pescarului Petra Urvan din... toată marea cu toți peștii pentru o pungă de bani și mă leg să-i țin partea și să-l apăr dacă îi va vrea cineva răul. Mă leg să-l ajut cu toate corăbiile ce le știu și cu care sînt știut prin negoț să-i țină partea. (Eram fericit. Marinarii au plecat de lingă mine, iar unul dintre ei a destupat o sticlă să fie legămîntul întreg...) Dar, — scrise mai departe, șeful lor — numitul pescar e obligat, ca la fiecare întoarcere a mea în satul lui, să-mi plătească cîte o pungă plină cu bani pentru ca acest legămînt să rămînă în vecii vecilor pentru toți urmașii lui și-ai mei... Semnat: Inaiet Ghirai Marcos...”

*

Ultima poveste a lui Urvan avusese darul să-i umple cu învățăminte pe bărbații din cîrciuma lui și să-i strîmbe în mirarea lor de a-l avea în față pe omul care cumpărase marea. Ba îi muncise dorul de a le mai spune și o altă poveste, sa afle dacă Inaiet Ghirai Marcos s-a mai întors vreodată în satul de

pescari să-și ceară drepturile... dar n-au mai îndrăznit.

Hotărât lucru : un om cu mintea străinului putea să fie mai marele satului și asta cu atât mai mult cu cât, în afara prăvălioarei lui care stricase întrucâtva rînduiala, nu păcă-tuise față de ciulpăoani prin nimic. Ultima poveste avea sa ajungă și la stînele din Croiță și Colții Fierii dusă de femeile dornice să-și mai afle bărbații, apoi avea să intre în vorbele de toată ziua. Mai întîi la o horă ținută sărăcăcios, cu cîțiva bărbați la zeci de femei, semnul jocului aceluia spunea ca satul se afla în pace și că răul fusese îngropat odată cu Maria, printre vorbele iscate să mai înveselească, femeile strecuraseră și pe aceia, una, ca o moară, cum că el, Urvan, de doua ori pe lună, împreună cu Kirhan și Alfeu urcă-n lotcă și pleacă la pescuit. S-a rîs, a rîs și străinul. Apoi, într-una din nopți, morarul, speriat de putina pe care și-o făcuse în mațe La cină, s-a răscolit în somn, s-a trezit asudat, s-a încins cu șerparul și-a dat fuga pînă la popă să-i povestească un vis urît pe care popa trebuia să-l descîlcească și să i-l pună, ghem tors, în palmă, să-l vadă și să știe că din visul lui nu va veni sfîrșitul lumii. Itu traducea : „Năvodul sînt brînză și lîna pe care o duce în Burna s-o vîndă. Peștii sînt bucatele pe care le aduce de acolo. Cîrciuma e a lui... aia cu Inaiet e o poveste...” Morarul plecă mai buimăcit.

*

Spre august se deșteptă în Vlascu un gînd aiurea că un om, așa cum Goran spusese că toate pădurile sînt ale lui, un om deci, ar putea să vină într-o zi să spună, pe drept, «î sa ceară bani pentru folosință, că munții cu toată piatra Jor sînt ai lui. Spurcat gînd : să plătească ei iarba pe care o foloseau în vîrf de munte.

*

Grigore, prin iunie, stătuse vreo săptămîină în sat pînă ce-și văzu mama pusă pe picioare, vreme în care se dumiri că Ana trăia, cu sau fără știrea lui Dumnezeu, cu Mihai a lui Cure, ca om și nevastă, noaptea, numai noaptea. Cu asta, toate fierturile femeii Vlascului își pierduseră rostul.

După ce-i trecuseră Vlascului cel bătrîn gîndurile cu vînzarea muntelui, fiii lui simțiseră că nu-i era limpede sufletul și nu-i stătuseră în cale. Mogu își ținea ceața peste Croiță de patru zile. A cincea zi, Vlascu își opri băieții la colibă și-i puse în față și zise : „Grigore, trebuie să te însori ! Așa-i legea. Vin vremuri aspre. O iei pe Ana. Așa să te gîndești că-n două săptămîni cobori. O săptămîină vei sta jos să-ți cauți de nuntă. O faci. Chemi toate neamurile fetei, pe tată-su vitreg și pe frații ei, pe morar, pe dascăl, pe popă

și chemi și femeile lui Pavel Pătruț și-ale lui Ghib, plecații, sa vadă, și să știe toți că te-ai luat cu Ana după datină. Alt drum nu-i. Ori te-nsori, ori pleci din sat. Tu sau frate-tu. Asta mai puteți alege, dar numai pînă la ziuă...”

Spre dimineată își ridică și Mogu ceața, greoi, sătul de atîta așteptare, îi trebuiseră Vlascului cinci zile întunecate și priceapă tîlcul unei povești... Ce ar fi putut altceva să facă Mogu pentru Ciulpău ? Atîta-i stătuse în putere să se așeze pe viața oierilor mai bătrîni să-i țină înăuntrul lor și să-i clocească acolo, încuiați în alb, pînă se va aduna de undeva din ei gîndul, înțelepciunea... Pe o vreme bună cui i-ar fi umblat prin cap tîlcuri de poveste, în a șasea dimineată, Mogu își ridică șuba de peste poiene, și-o sumeți, ca orice bătrîn ostenit, să nu i se împleticească printre picioare, dezgoli stîncile Croiței, zăpezile uitate pe văile de miazănoapte și se făcu nor, un nor alb tot mai mic care se suci pînă spre seară pe deasupra muntelui, nesigur încă, neîncrezător în ce făcuse. Amurgul îl învineți cum era — răsfirat ca un pește cu zeci de solzi, turnat pe cer. Îl mai văzură noaptea, vreo jumătate de ceas, cît să despice luna în două, așchie neagră s-o rupă și să iasă apoi din ea pe cealaltă parte să le-o restituie întreagă, rotundă, soare pustiu, jumate jumate aur, pentru sărăcia înțelepților...

4

CRAII... Urvan îi spunea lui Mihai într-o dimineată, pe cînd erau numai ei doi în cîrciumă : „Dacă ai putea să spui: hei, mergem mai departe sau ne oprim aici ? La urma urmelor familia ta nu e o dinastie și nici o dinastie nu a trecut de marginile speciei... N-are să-ți vină niciodată să te oprești și asta pentru că ființa ta face parte dintr-o dinastie de care n-are habar istoria... Deci mergem mai departe. Știm ce putem face. De la o vîrstă știm și asta, aflînd ce nu putem face mai întîi, dar mergem mai departe... Știi de ce s-a aruncat băiatul lui Crison Daniel din Burna în rîu ? Pentru că n-a văzut rostul vieții fără Ileana. Simplu. El nu știa de ce mai e an stare. Ei bine, fiul lui Grison Daniel ar fi fost în stare, dacă ducea mai departe apucăturile lui taică-su, să slujească șapte sute de burneni și asta numai pentru că taică-su ducea în suflet regula de trei simple a unei dogme bisericești. Bine că s-a înecat. El s-a întrebat : merg mai departe sau rămîn aici ? Și nu și-a mai dat răgazul sa-și răspundă. Răgazul acela i-ar fi fost fatal și lui și celor șapte sute de burneni. Peste un an nu va mai vorbi nimeni de copilul lui Crison Daniel ci despre o dragoste mare terminată prost, atît lucru din care nu învață însă nimeni și peste un timp altul va face la fel... Dintre toate

dinastiile din Ciulpău cea mai de temut e a Pătruților, una mocnită, uitată sau poate păstrată anume de specie pentru mai târziu cînd vigoarea Burnei are să se fleșcăie. Atunci se vor scula noduroșii ăștia să ducă lumea mai departe... Ciulpăul are să fie atunci o așezare de cînșpe case...”

Mihai stătea cu gura-n pumni și nu știa ce să mai creadă, venise dis-dimineață la prăvălie să cumpere piei și sa se tocmească asupra prețurilor cu care avea să-i vîndă străinul la tîrg șerpărele, și se trezise ascultînd și, mai rău decît orice, pierzînd vremea. Cumpără în grabă cele de trebuința și plecă. Pe drum îi veni să-și spună : „De ce să mă opresc aici ?” apoi, odată ajuns acasă se încuie în camera din urma să taie și să coase.

*

În aceeași dimineață Grigore a Vlascalui ajungea în sat să-i spună mamei lui vestea, s-o bucure pentru strădania ei cu fierturile și s-o învețe că mintea tot de la bărbat vine, deși femeia Vlascalui avea să rămînă încredințată că toate i se datoresc ei, și într-o oarecare măsură popii care o învățase rețeta. Pînă în sat, Grigore se socotise de unde să apuce lucrurile, cum sa le așeze astfel ca pînă la urmă să se așeze cu cîștig pentru el. Își vorbea : „...să-i spun lui Mihai ? să-i spun de hotărîrea tatei... să vorbesc cu frații Anei, să le arat că, de drept, ea e încă în familia noastră... să vorbesc cu Urvan, să i-o cer lui ?... Oricum, mama n-are că să-mi caute calea...” în Ciulpău ajunse pe o grindină rece care, dacă n-ar fi băgat spaima în cai, să-l necăjească, nu i-ar fi spus pînă seara nimic bătrînei. Femeia Vlascalui de cum află trecu peste satul rece pînă la casa Mogului s-o stîrnească pe babă să-i spună cum va avea norocul. Baba Mogului nu era la casa ei.

*

Una din femeile Pătruților născuse de cu ziuă doi copii și mama tinerei trimisese după baba Mogului de teamă ca fiica ei să n-o țină tot așa pînă la prînz. În sat încă nu se știa nimic și femeia Vlascalui tot nu avea de unde să afle. Își spuse că nu-i e dat să-și găsească liniștea și pe drumul de întors intră la casa popii să-i mulțumească acestuia, mai întîi pentru toate cîte o învățase, apoi să-l întrebe ce trebuia făcut ca lucrurile să iasă bine. Vasile se cătrăni rău, ba ajunse sa și suduie pe cineva și o lăsă pe femeie să plece mai tulbure de cum venise. Pînă acasă femeia Vlascalui își trecu prin fața ochilor pe copiii lui Cure, cei morți, și se dumiri, în felul ei, că lumea nu stătea în familiile lor și nici în Ana și că ar fi trebuit ca măcar bătrînii să fie cu mintea limpede și, să-și caute loc de hodină pentru sufletele lor și ale băieților lor și să nu-și mai ridice mîinile spre sat că țepene le vor rămîne. Mai avu vreme

să-și aducă aminte și de Ciulpăul întors. Acolo se aflau băieții lui Cure și Costa al ei și-și duceau cealaltă viață laolaltă, în omenie și cinste, de parcă ar fi fost certați cu viața satului și fugiți la o mănăstire. Se gândi la o fântină (Ciulpăul nu avea fântini, și oamenii nu erau căzniți să sape în pământ după apă, că aveau râul în fața caselor și izvoarele în curți, de parcă Priboiul ar fi fost o țiță mare, plină, din care fugea laptele afară...) se gândi la o fântină ca la un fel de ureche prin care cei din Ciulpăul întors ascultă și se fac auziți. O prinse teama.

*

În primele ceasuri din dimineața aceea stătuse la fereastra cu o luminare aprinsă și-l văzuse trecînd pe Mihai, primul om pe uliță, spre casa lui. Își spusese atunci că-i băiatul lui Cure și se gîndise la caii lor care veneau din Croită singuri și se opreau în fața porții fără să-i mîne nimeni pe drumul știut. Mîhai se întorcea și el, tot pe un drum știut, de la Ana. Îl văzu om înalt, drept, i se păru îmbrăcat în haine nemțești, cu cizme, pe un cal alb și pe cap cu un chipiu. I se păruse că avea și o sabie lungă la brîu, ca un jandarm, ofițer de jandarmi pornit în susul uliții să ia pe cineva, să-l lege cu o frînghie de mîini și să-l tîrască pe nefericit cu toată dreptatea de partea altcuiva spre Burna, ori direct la ocnă. I se năzărise că o vede și pe Maria fugind despletită în urma călărețului să i se pună în drum să-l oprească, sa ceară iertare pentru sufletul cuiva. Dar călărețul trecu peste Maria fără să clintească. Femeia Vlascului ar fi vrut atunci, în zori, să deschidă fereastra și să se uite-n sus să vadă pînă la capăt ce se petrece, dar peste fereastră i se puse chipul străinului, neras, cu ochii adormiți viclean, mare cît toată sticla ca Sfîntu Nicolae din biserică, îl auzi vorbindu-i : „Ce spui, femeie ? îl dai și pe al doilea la mănăstire ? E tînăr, nu-i va fi ușor să uite de femei. Și-apoi călugării trăiesc mult, le trebuie vreme să se poată usca între buchiile Scripturii și toată bucuria lor va fi să-și amintească de păcatele făcute și să se pedepsească iar și iar pentru ele, ca și cum atunci le-ar fi făptuit din nou. Grigore al tău, vine... peste-un ceas îți va intra în casă... De ce să-l faci călugăr ? De ce să-l oprești din drum ?... Cînd va veni întreabă-l : mergi mai departe sau te oprești ?” Apoi străinul își închise amîndoi ochii și dispăru. Pe uliță i se păru că trec două umbre urmărite de o a treia îmbrăcată în sutană neagră, cu o bîită înaltă în dreapta. Toți aveau glugi pe cap și bărbi, în jurul lor cohorte de oi alb-argintii, cîțiva măgari și cîini. În cele din urmă îl recunosc pe Costa, rece, cu ochii limpezi de parcă nici n-ar fi trecut prin fața casei lui. Femeia vru să-l strige... fereastra era închisă, gîtul strîmt, ochii uscați... vru numai, în urma lor, călare, Sfîntu' Gheorghe

omorînd balaurul... nu, își spăla numai sulîța în rîu, o înfigea mereu de parcă ar fi vrut să o curețe de sînge încheșat. Sau acela era Mihai a lui Cure, călărețul cu cască. Sfințu' Gheorghe continua să-și înfigă sulîța în rîu la fel de aprig. Călugării se depărtaseră de el învăluiti pînă la brîu în norul turmei. De bună seama că rîul era balaur sau, cine știe, poate sfîntul militar voise doar să-i apere pe cei trei păstori de apa udă a Ciulpăului... Apoi, pe rîu se scurse cămașa albă a Mariei, sau era învălmășită în ea și moarta și-acu trecea peste bolovanii uzi spre moară să le întoarcă în roata mare de cîteva ori apoi să le arunce mai departe, spre vale...

*

Abia în drum spre casă, după două ceasuri, după ce venise și Grigore, atît de neașteptat, femeia Vlascalui își vorbi despre tîlcurile pe care le va fi avut visul, sau plămuirea ei din zori. Ajunsă în ogradă se opri să se întrebe : „Ce-au să însemne toate astea ? Cine va fi dezlegat icoanele de pe pereții lui Vasile să vină să mă înspăimînte ?” Grigore o găsi întepenită de spaimă, coborî la ea, în mijlocul curții, o întrebă de sănătate apoi o duse în casă. Abia acolo femeia se muie din genunchi și începu să plîngă în hohote : „De ce să pleci tu la mănăstire ? Ori trebuie să pierim de-acuma cu toții ?... Cine să ducă neamul Vlascalui mai departe, cine ?... Frate-tu Chioru, jumate cîine rupt de lupi... Pentru el plătim asta, pentru păcatul că l-am născut...?” Grigore nu auzi restul vorbelor, își luă mama în brațe și-o puse în pajul din camera din urmă, să doarmă, să-și odihnească mințile speriate din te miri ce, apoi se încinse în hainele de duminică și porni să bată ulițele satului, să-și caute rostul jurat în fața Vlascalui cel bătrîn.

*

Circiuma lui Urvan era goală. După plecarea lui Mihai, veniseră cîteva femei de-ale Pătruților să cumpere sare și țuică și patru șerpăre, din cele croite de Cure, bodogănind într-una, vesele, despre o soră, cumnată, verișoară, nepoată și vecină de-a lor care a născut în dimineața aceea patru băieți, doi și doi, cum nu mai pomeniseră în sat sau pe altundeva. Urvan le spuse : „Are să se îmbogățească Pătruț de patru ori pe cît are !”, apoi numără măruntul și cîntări brînză care o primise în schimbul restului de bani. După plecarea femeilor pufni în rîs : „Patru dintr-un foc... Cu așa iepuroaică în douăzeci de ani ajungi cu satul pînă-n Burna...”

Pe cînd intra Grigore în prăvălie, toate femeile din Ciul-pău cotcodăceau nevoie mare despre minunea care se abătuse în cuibarul Pătruților, zorindu-și soarta să le ajungă pe fiecare, pînă în vara celui-lalt an, să fie ele miresele

satului cu cîte doi, trei, patru și dacă s-ar putea chiar și mai mulți băieți deodată (altceva ce le putea trece prin cap ?). Spre stînele din Croiță, cele de după stînci, unde-și ținea oile Pătruțul tată, porniseră două rînduri de vestitori călări, cu scoverzi și ploști pline și șervete noi, ținute anume pentru ziua vestirii, căci așa era sorocul femeilor din Ciulpău să nască spre toamnă, cînd încă oierii se mai luptă cu uscăciunea sihăstriei lor. Copii și fete umpleau pădurile cu chiote, lăsați liberi, la așa zi mare, de mamele lor, să ducă vestea celor de sus. Copii, băieți și fete date-n pîrg, la ora prînzului treceau în două cete albe spre cerul Ciulpăului răscolind pădurea, rîul, iarba din joacă, neștiind cum să se joace, fugărindu-se, pitindu-se pe după tufe... prea slobozi dintr-o dată și vărsați în verde, albastru, galben, negru să poarte solia, îndepărtată, fluturi... Singura rădăcină a satului : caii, încărcăți cu desagi, ceasornice urcînd clipă de clipă muntele. Un sat docil, în jurul căruia roiau alibi, la șapte sute de pași unii de alții, copii jucîndu-se de-a „bumbii, moara, de-a Niță cu oile, de-a scocul” (să-ți pui un spic de iarbă între palme, să-l tragi spre tine și să-l faci să fugă), de-a „prinsa, de-a găsită, de-a ursul prost” (să te pitești, s-aștepți să te găsească, iar ei să fi trecut de mult în sus, departe), de-a „fîntîna” (să sapi o gaură, să-ți vîri în ea un deget și-n urma lui să iasă apa)...

*

...De-a „mărgelele și pasărea” : „Sus pe dealul Priboiului — le povestiseră cîndva mamele lor, să-i sperie, să nu se-ncumete să plece singuri — acolo, pe pînten unde-ntoarce drumul este o cruce de mesteacăn. Acolo e îngropat un șirag de mărgele peste un alt șirag de mărgele. Seara, pe cruce se așează o pasăre, neagră-vînată cu gît lung de șarpe și cap fără de pene. Pasărea strigă numele femeilor care-au purtat șiragurile acelea. Și ele vin, de unde sînt, vin, cu straie rupte, putrezite, vin, cu piele desfăcută, goale, vin, se pun roată în jurul crucii. Atunci, pasărea sapă cu ciocul sub o piatra, scoate un șirag și întreabă: Cin-l-a făcut și pentru cine? Femeile tac. Pasărea întreabă de trei ori apoi pentru că toate tac, întreabă numai: Cin-l-a, făcut ? Femeile strigă în cor: Pătruțamogului! Atunci, cel de-al doilea șirag de mărgele iese singur de sub cruce, șarpe iese, fluieră și începe a se încolăci pe după picioarele uscate ale femeilor, pe sub veșmintele rupte, peste gîturi, lung șir apoi se oprește pe țeasta uneia, se strînge nod și se aruncă spre celălalt șirag ținut de pasăre în cioc. Pasărea-l întreabă: Cin-te-a făcut și pentru cine? Șarpele tace. Îl mai întreabă de trei ori și la urmă încă o dată: Cin-te-a făcut? Și șarpele fluieră: Fratelepătruțului. Pasărea-l întreabă: Cin-te-a trimis? Șarpele fluieră: Fratelepătruțului...: Cin-te ține-n lapte?

fratelepătruțului)... să fii viu? (fratelepătruțului)...să omori ? (fratelepătruțului) ...pentru cine? ...Șarpele se strânge nod pe capul altei femei și se aruncă spre pasăre să o apuce. Pasărea zboară, șiragul i se deșiră, măgelele-i pică și unde ating piatră, cruce se face, unde ating apă, noapte se ridică, unde ating pădure, foc se iscă, unde ating om, iarbă crește... Numai ultima mărgea rămîne pe ață și se pune sub piatră, în miez de noapte, după ce toate femeile-s fum, iar celălalt șirag doarme... Să nu fi pe-aproape de pintenul Priboiului seara, pe Priboi, noaptea, la stînci în zori...”

*

Poarta satului de către cer: stînci strîmbe, gîtuitură de spaime, pintenul Priboiului... Caii îl trecură, copiii-l zburară, fetele-l plînsură... de acolo mai departe : vuiet de tabere, rotiri albe... vestitorii. Mai era jocul, unul, din podul casei, „de-a păsările mama și tata cu pui din știuleți de porumb” și „de-a satul”, în podul satului, păsări, copiii-păsări, fetele-mame, băieții-paznici, să apere vâlătucii de porumb din scutecele de pănuse...

*

Satul rîdea. Femeile trăiau sărbătoarea nașterii în capătul verii. (A Mogului zicea : „la Crăciun e sărbătoarea unei povești de-a lui Itu, și-apoi ce sărbătoare mai e și aceea pe care o știi dinainte?...”). Pe pămînt se poate și așa: ca-n zi de august să-i piară Ciulpăului toate babele, să-și alunge copilele, să le fugă bărbații pentru ca femeile să poată petrece o zi, una singură, cît o roată dată peste cer și munte, umplut la mijloc cu mălai de soare, tăiat, netăiat cu ața; mămăligă pripită, lăsată tare, pe care să horească ele, mamele pentru toți născuții lor, oameni.

În ziua aceea, pînă și cei cîțiva bărbați din sat au trebuit să se stabilească pe Priboi într-o tabără, să se hrănească numai cu vînat și să privească de sus, dinspre copaci, un Ciulpău rămas pradă femeilor femei, născătoarelor, treze, bete, să furnicărească acelea ulițele, să răscolească ogrăzile, să tulbure orătăniile și să-și istovească între ele nebunia laptelui.

*

Vasile simțise de cu ziuă că avea să se certe cu nevasta lui, după cum și dascălul și morarul, care mai puțin noduroși la minte și neavînd desfăcut nici simțul înțelegerii pentru femeie, nu le-a mai rămas decît să se încapățîneze și să demonstreze violent că ei sînt cei mai tari în casele lor. Pînă la urmă, pentru că altminteri nu se mai putea, au trebuit să-și părăsească oțărîți curțile să se ascundă în binefăcătoarea circiumă a lui

Urvan. Itu simțise de dimineată că, deși bătrâni, sosise din nou ceasul nefericirii în casa lor, când tot ceea ce era bărbătesc se despărțea de tot ceea ce era femeiesc, în două tabere care, măcar o vreme, aveau să umble după alte legi decît cele de mată ziua. Maria, nevasta lui, era deci o femeie ca oricare alta de care nu-l lega nimic, astfel că Itu părăsi casa și se puse să tragă clopotele încă înainte de a fi știut de minunea Pătruților. Trecu pe la dascăl apoi pe la morar și le găsi nevestele cu ochii roșii, dar vesele și harnice, așa că le binecuvîntă în grabă și fugi la cîrciuma Urvanului să afle pricina care muncea satul. Cîrciuma era plină de bărbați, unsprezece, cu Urvan doisprezece. Bărbații beau și vorbeau despre singura lor salvare care ar fi stat într-o petrecere vînătorească, sus, în poiana de pe Priboi. Află popa despre nașterea celor patru copii, îi găsi, apoi, și pe Mihai, Grigore și Urvan puși la un loc, într-un colț, și se așeză sa fie al patrulea să, țină partea celui mai năpăstuit, pentru că așa ceva se arăta și lucrurile se purtau de parcă ar fi fost de sticlă. Ceilalți beau purtați de alte gînduri. Grigore apucase să-i vorbească lui Urvan despre Ana și nu avuseseră de ce să se certe. Sosise și Mihai, izgonit de-acasă de mama lui, a intrat, s-a apropiat de tejghea, l-a văzut pe Grigore și s-a oprit, atunci s-a pus între ei, sau lîngă ei, străinul. Ce să-și fi spus între atîția ? De abia după ce Itu închise pătratul îi descoperiră și ceilalți și amuțiră. Itu se simți dator să împace cumva întreaga adunare și spuse : „Puii domnului, bucurați-vă azi, de ziua femeilor voastre care-au prins cheag să se înmulțească iepurește ! Patru deodată, ați auzit ?! A lui Nichifor Pătruț, patru feciori... Zic vouă, feriți-vă astăzi din calea femeilor voastre și-ale altora, că-s tulburi și-s într-o parte a sufletului pe care noi, bărbații, nu le-o putem pricepe, așa cum ele nu ne pricep cînd sîntem la vreme de bătaie și sînge... După doua zile ne-om vedea iar să le judecăm pe toate limpede...” Urvan mai turnă un rînd pentru mințile prea limpezi și se așeza cu fundul pe masă, semn că voia să povestească ceva. Spuse : „...am una de la Kirhan... Cică la turci, ăia știți că aveau mai multe neveste, la cei mari, care domneau peste cîte un ținut era o lege, Kirhan zicea Șeriatul, după care dacă-i fătau muierile unuia mai mulți băieți, să zicem treisprezece, tatăl lor, cum ar fi fost un fel de vodă mai mic, îi lăsa să crească, ee uita la ei, îl alegea pe cel mai vînjos și mai deștept, iar ceilalți doișpe punea să fie sugrumați...”

*

Urvan povesti mai departe ; îl vedeau dînd din buze, lu-minîndu-se apoi întunecîndu-și fața dar nu-l mai ascultau. Ce să mai audă ? îi îmbătase deja cu un venin de țuică peste care cobora o poveste cruntă ca una din tablele

cata-petesmei lui Itu cu o cetate și niște mogîldețe albe și negre ce, se luptau pentru ea. „Căderea Constantinopolului” le spusese cîndva popa, și acu pe aceea o vedeau încuindu-i înăuntrul cîrciumii lui Urvan, silindu-i să se aibă aproape, ca-n fața judecății. „Să-și omoare pruncii...”, șopti Mihai cît să-l audă Grigore, să nu se știe nici unul singur. Povestea lui Urvan le fura podeaua de sub picioare și-i scufunda în hăul dintre treptele scării vămilor. Dincolo de fereastră, pe uliță, trecea, de bună-seama, Rîul de foc să le închidă întoarcerea spre sat...

„...He, he, dar de Medeea știți ? — se auzi vocea străinului. De asta mi-a vorbit Alfeu. Medeea era o femeie care...”

*

Atît au mai auzit... Grigore spuse : „Noroc că pînă la rîu e o uliță, nu prea lată, dar lungă care te poate scoate în munte sau jos, la oraș, unde te poți pierde între o mie de necunoscuți care să nu aibă habar de tine... Ulița asta-i de-ajuns să te pierzi. Dar cum să ieși dintre pereții Judecății?...” Mihai băuse cel mai mult sau cel mai puțin pentru că numai lui i se legau în minte toate ca niște mărgele pe o ață. Și mărgele văzu în sticla cu otravă a străinului; în țoiurile lor, pe fața popii... mărgele. Morarul șopti: „Mai bine am ieși la pescuit...” ...Unul dintre ei se răsti spre sine : „Suflete verzi, fumuri verzi... Să pescuiești în apa Gheenei... Nebunii, în loc să fugă !” Unsprezece bărbați înșirați de-a lungul pereților ca niște mărgele mișcau ușor din buze, cît încă străinul mai vorbea de ucigașă, așteptînd să se rupă ceva pe dedesubt sau deasupra să-i strivească sau să pice-n gol. Vasile îndrăzni o rugă : „Doamne, împrăstie-ți bărbații printre femei și nu-i mai speria pe oameni cu păcatul!” Dacă nu le-ar fi pierit toate simțurile din otrăvurile iui Urvan, cele bătute pe gît și pe urechi și-ntoarse-n dosul ochilor să-i sperie, de bună-seama că fiecare dintre ei ar fi putut să vadă pe fereastră : femei fugind slobode, ar fi putut să le ghicească mirosul de carne sănătoasă și lapte, femei cu buze sărate de sudoare, cu sfîrcuri dulci cîntînd în plină zi, fără vreo noimă, cîntînd, veselindu-se și vorbind de toate, ca oștenii asediatorii puși pe pradă, despre fițele născătoare și de boășele pruncilor ei...

Încremenise prăvălia lui Urvan în mijlocul rîului de lapte și miere ca un coșciug cu douăsprezece hoituri, de turci, copii sortiți să piară, slabi, ologi, smintiți ...pentru ca unul, al treisprezecelea, să fie singur deasupra lumii. Așa i se năzări popii că arăta Ciulpăul în ziua aceea. Și, după o clipă, spuse : „...Și-așa sîntem sortiți pieirii... ce-a fi dacă Grigore ar lua-o pe Ana și va lăsa-o văduvă, și tot Mihai va trăi cu ea, apoi a lua-o Chioru de nevastă să termine cu neamul Vlascalui, iar după moartea aceluia tot cu Mihai ar trăi...

și pînă la urmă ar lua-o tatăl ei vitreg, că-i străin... numai atît să-l ia cît să-l îngroape și pe el o nevastă și atunci, de abia, sa se însoare Mihai cu ea și să-i facă un prunc...”

Pe Vasile îl ascultaseră cu toții în afara lui Urvan care nu-și terminase povestea lui, a treia, cu un bătrîn smintit care-și mîncea pruncii. După ce amuți Vasile dădură cu toții pe gît încă o porție de otravă să li se astupe urechile pe dinăuntru, apoi se porniră a necheza și a tuși cu ochii scoși din cap.

Așa-i găsiră preoteasa și alte două femei cînd au dat buzna în prăvălie strigînd : „Mai ai rachiu ?! Adă-l încoa-ce!... Dar vin?!... Adă-l și pe ăla! Pînă ce să se dumirească străinul, apoi să plece și să aducă butoiașele și sticlele, femeile dădură cu ochii de luminările acelea de bărbați și se porniră a rîde. Preoteasa vorbi : „...Dar ce-i cu scorbura asta ? Că după cîte știu viespile nu fac miere... (Spre popă:) Ce-i, moșule? vă sperie pruncii de v-ați strîns aici să va ardeți sufletele ?... Bată-vă Dumnezeu, că mult mai suferiți la naștere !”

Ieșiră cu brațele încărcate după ce femeia lui Itu aruncase doi galbeni, din aceia primiți de la străin, pe tejghea. „Risipești, femeie!” gîndi Vasile, dar se opri să spună pentru că nevasta lui, mai tînără cu mult de cum o știa, se întoarse în prag să le mai strige: „Mai deschideți, dracului, ferestrele c-o să muriți și n-ăți fi buni nici la îngrășatul pămîntului!” ceea ce pentru popă era dincolo de toată conviețuirea lui de cincizeci de ani cu Maria. Să nu pice el de prostul satului spuse degrabă : „Să ieșim la pădure ! v-am zis că-i cheag de șoimane în sat și pînă la urmă ne-om șoimănii cu toții...” Porni spre ușă să fie primul, berbecul, urmînd ca slănina, ceapa, brînză, pita, vinul, să le aducă ceilalți zece; cumpărate în regulă de la străin, ori luate pe datorie pînă ce avea să treacă potopul. Străinul se făli să aducă pe gratis o sticlă cu otravă s-o aibă spre dimineața celeilalte zile cînd îi va bate rouă. Luă și pistolul cu o pungă de plumbi, pentru animale.

În uliță, porniră în urma lui Itu, șir lung de călugări mohorîți, pe lîngă ziduri și porți, fiecare cu ochii în călcîiul celuiilalt, să nu-i iscodească dracu cu vreun picior de muiere, să intre în păcat... și ce pedeapsă cruntă : să fi tăbărît toate pe acela, ca albinele-n gura stupului, să-l scuipe-n rîu sau pe vîrfurile Colților Fierii.

Bătea spre amurg. Șirul trecu spre moară să urce printre case pe-un pîrîu, la care gurile spurcate ale Pătruțelor îi spuneau „Calea lui Mihai”, fără să se abată careva din rînd, fără să știe pe unde merg. Cînd ajunseră deasupra satului opriră o clipă să-și tragă suflarea și porniră mai departe, direct prin pădure să se rupă de tot ceea ce era jos, să uite, și. între în jocul lor de

bărbați liberi, care n-au nici grija femeilor, nici a oilor. Fuseseră ei prin sat niște călugări, dar aci, în pădure, unde se vedeau numai între bărbați erau ca niște oșteni între două lupte, după o mare biruință... La urma urmelor, cine putea să le spună că nu sînt învingători. Se opriră într-o poiană desbălămați de-a binelea din pricina urcușului. Se așezară roată și începură să mănînce și să bea. Apoi, pentru că se lăsa noaptea, au făcut un foc mare. S-au pus roată din nou și iar au băut. Bătrînii au început să sporovăie molcomi despre zilele verii aceleia, despre oi și lîna lor care, din pricina ierbii, crescuse mai mătăsoasă decît în celalalt an și cu firul mai gros. Noaptea, vinul pus peste țuică, lipsa unei femei întoarseră în sîngele celor mai tineri o urmă de copilărie și-i împinse să se bată-n crengi de brad, doi cu doi, după regulile știute ale ciobanilor. Pînă și morarul se prinsese în bătaie cu străinul. Toată vînzoleala aceea avusese rostul ei: să-i răzbune prin nebunia lor pe nebunia femeilor rămase-n sat. Itu se ținuse de-o parte, să-i aibă în ochi pe Mihai și Grigore care se nimeriseră pereche și se luptau aprig. Se temea că-i va ajunge sîngele și-și vor afla moartea acolo, sub ochii lor. După ce se astîmpărară cu toții, Itu repetă o poveste de-a Mogului despre șoimane : *„...sînt fete... li se mai zice măiestre... umblă noapte prin văzduh cîntînd din vioară și cimpoi... și joacă... acela care le aude rămîne pe loc beteag, sau de o mîna sau de un picior sau de tot trupul... fetele alea fac horă pe loc curat și acolo unde joacă de se întîmplă să treacă cineva se bolnăvește..”* Apoi se rugă în el să vină Mogu și să-i acopere cu ceață pînă la ziuă să-i vadă strînși unul în altul, să-i facă să se bucure că-s oameni vii. Dar Mogu, învelit în haina lui vicleană, albastră stătea deasupra satului să afle prin ochii lui de stele, ceea ce nu-i fusese dat o viață întreagă : Un sat de femei !

„Ciobanii — ar fi spus Mogu sa se împace cu lumea — au cîinii lor la care țin mai mult decît la nevestele lor...”

Urvan, pentru că tot trebuiau să bea, spuse o snoavă despre uriași, cum că ar fi fost niște oameni foarte mari care au venit dinspre mare și au urcat munții... *„...și erau atît de mari că puneau un picior în baltă și altul pe creastă... apoi, cînd a ieșit pușca pe pămînt, s-au îngropat și nu sînt morți nici azi...”* Oamenii îl priveră într-un fel în care îi priveau îndeobște pe lăudăroși; totuși, morarul șopti ca pentru el : *„să piar-un voinic pentru-un lucru de nimic...”*

Spre miezul nopții, cu sîngele domolit, cu ochii moi de oboseală și fum admiră. Unul, bătrîn, spuse: „Mîine va fi mai greu... O zi întreagă în care să nu știi ce să faci !”

După un timp se auzi țipătul lui Grigore prin somn: „De ce vrei să mă omori ?!” S-au trezit cîțiva, l-au liniștit și-au adormit la loc. Spre dimineață

Grigore strigă din nou : „Îl vedeți că mă omoară și-l lăsați?!” S-au trezit cu toții, își făcuseră într-un fel somnul. Mihai lipsea, coborîse, de bună seama la ibovnica lui. L-au căutat prin pădure temîn-du-se să nu-l fi omorît Grigore, s-au întors, au făcut un alt foc peste cenușa celui de seara, apoi și-au șoptit, fiecare prin cuvintele lui, și numai pentru sine : „...d-apoi așa-i la război : toate-s slobode și nu poartă nimeni vina pe nimic!” Urvan îi îmbia cu sticla lui de otravă : „Bem, mîncăm și mergem mai departe să punem capcane și să pușcăm ceva sălbăticiune !”

*

Mogu spusese cîndva și de la el a rămas femeia lui să repete : „...cînd încep să dispară oameni, pentru că se întîmplă adeseori și asta, însemnează ca cei dispăruți au ajuns, din nevoie, să facă unul și același lucru mereu, de dimineața pînă seara, la fel. Atunci, deși ceilalți oameni îi simt și le ghicesc căldura, mirosurile, urmele lăsate în pămîntul zgîrcit de peste piatra uliții, uită de ei, nu-i mai pun la socoteală și vorbesc (dacă ajung să-și mai aducă aminte de ei), ca despre niște oameni din vremurile trecute... Că le este mai la gură să vorbească despre cei vii pe care-i văd toată ziua că fac și nu fac și vor mai mult și le iese mai puțin... Despre aceștia vorbesc preoți ca de oamenii vii și abia la urmă, dacă obosesc, ajung să amintească și de ceilalți, dispăruții pe care ultima dată i-am văzut ...și după ce-și aduc aminte ce făceau atunci spun: oare-or mai trăi ?...”

II ALEXIILE

(La 17 sau 18 martie... ies din pămînt jivinele, ce au stat amorțite în pămînt pe tot timpul iernii..., se fac focuri prin grădini pentru stîrpirea gujuliilor...)

„Cînd umbli după o comoară — ar fi povestit cîndva străinul — îți ții corabia departe de țărmuri. Vezi tu pămîntul, așa, cît o geană albastră sau vînată, dar nu poți ști dacă e o insulă, ori ieșitura vreunui uscat mai mare. Ai tu pe-o pînză pusă apa și pămîntul, ai tu și un ac de fier să vezi încotro bate miazănoaptea, dar de la asta și pînă la a ghici unde ești mai e un strop. Un strop de noroc, ori de rom care să-ți dea curajul să te apropii. Dacă nu simți în tine că geana ce se vede e pămîntul pe care-l cântai, să nu te apropii, iar dacă-l simți, atunci de-abia să-ți iei sculele și să masori unde se află insula

pe care o căutai. Să o pui tu dacă n-o ai trecută cu vînat pe pînza ta, pentru că acolo e norocul tău... Așa se caută o comoară. Noi : Kirhan, Alfeu...”

*

Pătruții se țineau departe de așezări și drumuri, hotărînd singuri dacă locul pe care treceau era între două hotare. Ei ar fi vrut să se țină tot timpul între două hotare, să nu supere pe nimeni, să nu le ceară socoteală pentru iarba păscută sau pentru miriștea călcată, să nu apuce să le ceară socoteală, să fie aproape de hotarul altui sat spre care să fugă dacă s-ar fi ivit vreun argat ori boier. Mai greu era cînd dădeau de rîuri, că se întîmpla uneori să umble o zi întreagă pe-un mal mișos de sălcii fără să dea de vreun pod cu linii, să-și înghesuie apoi prin strunga aceea toate oile, sa le vadă scoase în cealaltă parte. Și asta însemna ocol, încă o zi pierdută de-a lungul celuiilalt mal pînă în dreptul unui semn lăsat pe-o salcie de unde, odată zărit, puteau să se îndepărteze desemnînd singuri hotare imagine pe un pămînt pe care nu-l mai străbătuseră niciodată. Cînd vedeau soldați îi apuca teama și rămîneau cu toții în urma cohortelor de oi să se privească unul pe altul, pînă ce Pavel, baciul lor, începea să rîdă. Se căznea omul să-și descrețească fața să le poată spune rîzînd, într-un anume fel : „Cît sîntem printre oameni încă e bine !... Ce le-am făcut ?” și cu asta îi liniștea și-i trimitea pe fiecare la locurile lor. Pavel rămînea singur să se amărască la gîndul că mai bogat sau mai sărac așa cum era, trebuia să facă drumul acela înapoi peste patru ani și jumătate, poate tot prin aceleași locuri. Ajuns la spaima drumului de întoarcere își spunea : „Oare de cine fug ? Cine mă împinge, că n-am știut și n-am aflat să fi fost vreun Pătruț care să se fi îmbogățit pe drumul ăsta... De unde or scris... dar oine-i crede ce scriu ? Lucrul sigur e așa : dacă au rămas oieri, apoi bogăția de la oi le-a venit ! Dacă și-au vîndut oile... atunci nu mai sînt oieri și n-am ce le căuta drumul...”

Din vreme în vreme, asta după un calendar stabilit de Pavel, opreau în dreptul cîte unei așezări mai mari și-și trimitea băieții să vîndă brînză. Veni apoi vremea tunsului, primul, și către toamnă al doilea. Oile au fătat în regulă, adică numai cu vreo doi miei mai mult decît se așteptaseră. Au vîndut și cîțiva berbecuți și lîna toată, iar banii i-au adunat într-un săculeț de piele, anume luat de acasă pentru bogăția cea mare. Pînă pe la Sîntămăria mare l-au umplut de jumătate cu bani și Pavel se socoti că dacă-i va merge așa, va apuca să ajungă bogat la locul unde-l așteptau mierea și laptele, iar la, întoarcere... prea mult, deja. Unul cu altul vorbeau puțin, și-apoi ce să-și fi spus ? Să-l fi întrebat pe baci cîți bani aveau strînși ? Așteptau ca să le-o spună singur, dar asta în ceasul în care punga ar fi fost plină. Și totuși, într-o

zi, nu se înnourase de o săptămână și se vîrîse bucuria în toți, se strânsesă în jurul unui foc și fra-te-su, Ghib, îndrăzni să dea ocol cu vorba : „Mă Pavele, cum de în Croită n-am avut atîția bani ca acum, că doar n-am făcut mai mare lucru decît acolo ?” Pavel se supără : „Ai tu bani ?” Au rămas tăcuți cu toții o vreme, să afle din ochi dacă-i pe ruptul turmelor și bătaie, ori numai așa, să-i împingă pe ei să vrea mai mult. Pînă la urmă, pentru că nu s-a ales dacă era pe bătaie sau numai vorbă cu tîlc, tot Ghib a fost acela care a spus : „Păi, eu n-am !” Baciul s-a luminat, a zâmbit și a zis : „Vezi ! Bogăția vine la urmă, după ce te muncești să strîngi...” Au răsuflet ușurați. Era de bine și puteau să vorbească unul cu altul mai slobod. Baciul spuse : „Ușor, mă, ușor... Aștia n-au atîtea oi cît să le prisosească brînză. Pricepi ? Și oile lor n-au lîna în fir lung și tare, sînt de șes, de dealuri, și-atunci în loc de doi creîțari pe-un chil iei patru...” Erau mulțumiți, luminați, atîta doar că Pavel simțise că pe un kilogram de lînă luau cincizeci de lei și chiar optzeci nu trei, cum zicea el. Oricum, vor vedea ei la urmă, în casa lui Pavel a Pătruțului, din Ciulpău, cînd vor pune toată bogăția pe masă, pe cinstite cît i se cuvine fiecăruia. Baciul mai spuse : „Nu vă umble vouă gîndul la bani ! Pînă-n Ciulpău, peste patru ani și jumătate, nu avem nimic!” Cu asta s-au lămurit toate. Ghib i-a dat dreptate, căci, dacă băieții lui sau nepotu-su ar fi prins gustul banului și iar fi aflat tăria și peste asta ar mai fi dat și peste mirosul orașului, l-ar fi furat pe Pavel, ori și mai rău... pentru niște creîțari pe care să-i topească într-o săptămână.

*

După al doilea tuns, cînd văzu punga plină, mai mult de jumătate, Pavel apucă să o gîtuie o dată, de plăcere, să simtă că nu se înșeală cînd vede, și o puse la locul ei ferit, sub șaua unui cal. Nu-i trecuse încă prin cap să-i numere, la ce i-ar fi folosit ?

*

„Număratul banilor strică mintea — a spus cîndva Mogu — ști cît ai, știi cît mai pui, știi că trebuie să pui... și de aici pînă la boală nu mai e nimica...”

*

Și-apoi oine să se fi legat să scotocească toate șeile să afe punga era un om pierdut. Totuși, Pavel o mută de la primul ei loc și o puse sub samaniul măgarului, a singurului măgar pe care-l aveau să le ducă crucea aceea de lemn pe care-și atîrnau la stors săcuții cu brînză. Invenția îi aparținea lui Pavel și adusesese mare bucurie în rîndul celorlalți pentru că puteau să umble într-una și totuși bnînză să se stoarcă.

La două zile după Sîntămăria au trebuit să ocolească malul unui rîu pînă la un pod, doar că podul era pe un drum de țară pe care umblau oameni călări, căruțe și asta le era peste mînă. Cu drumurile de căruță Ghib își avea teoria lui : „...Să te ferești de ele, că oamenii îți pot lua o oaie, ți-o pot lovi, ba latră cîinii tăi la caii lor și-i sperie și sar dobitoacele cu căruța în mijlocul turmei și fac prăpăd, și ajungi la bătaie, te miri cum lovești și te trezești că-l omori și ai pacoste în viață, dus de jandarmi, și gata cu toate. Pe drumul trenului e altceva ; aceea e mașinărie, stă, așteaptă pînă treci și pe urmă, dacă te înjură mașinăria, nu-i așa mare păcat...” în ziua aceea n-au avut ce face și au trecut peste podul drumului de căruțe. Au avut noroc că în afara unuia care s-a oprit să se minuneze de oile lor și să-i întrebe pe ciobani de unde sînt, n-au mai întîlnit decît un șir lung de căruțe cu coviltir de-ale șetrarilor, oameni înțelegători, care-au oprit la capătul podului să facă loc turmelor. Pătruții au răsuflat ușurați cînd s-au văzut pe celălalt mal al rîului, dar nu multă vreme, pentru că din urmă i-a ajuns un călăreț, bătut în aur pe degete, cu pieptul desfăcut și-o cîrpă vineție la gît. S-au întors spre el fără să oprească turma și au văzut departe, în drum, nemișcate, căruțele șetrarilor. S-au făcut mai apoi că nu-l bagă în seamă pe călăreț și i-au întors spatele. Călărețul strigă : „Hei, baci, nu cumperi cai ?” Pavel se gîndea mai întîi la bani pentru că auzise că șetrarilor nu le pasă în ce buzunare își vîră mîna, Ghib se gîndea la oi, că de bună seama aveau de gînd să le fure, chiar în noaptea aceea, deși nu auzise ca țiganilor să le fi priit prea mult carnea de oaie. Băieții Pătruților, lacomi, au văzut inelele șetrarului și catarama lucitoare de la brîu și le-a rămas gîndul la ele. Călărețul se vîrî între turmă și ciobani să-i oprească și să-i mai întrebe o dată. „Nu ne trebuie !” a spus Pavel și-au dat să plece. „Dar aur vreți !?” îi ispiți țiganul. „Nu !” spuse Pavel cu tot trupul, de parcă l-ar fi pornit din asta o tuse grea. Călărețul plecă. Abia dacă-și ajunseră turma că unul din băieții Pătruților făcu ochii mari, arătă spre drum și spuse : „Vin ! Vin cu toții !”

Pavel dădu cîteva ordine scurte, ca orice oștean prins într-o ambuscadă. Drumul îi era cunoscut încă de pe celălalt mal : în față și înapoi cîteva fășii cu miriște și-un loc mai larg, cu iarbă. La stînga, rîul cu sălcii rare și tufe, la dreapta un lan cu porumb, nesigur, ușor să se fi strecurat dușmanul prin ele. Chemară cîinii. Puseră caii și măgarul în mijlocul turmei, își pipăiră cuțitele din șerpăre și se apucară strîns de bîte. Oricum, șetrarii erau și cu femei, copii, bătrîni iar bărbații cîți vor fi fost călări, nu i-ar fi putut lovi decît direct. De cîinii șetrarilor nu le era teamă, cîini de lanț, purtați pe sub căruțe să măture străzile și să latre, pe cîtă vreme flocoșii lor, cu cozile retezate,

născuți să moară pentru turmă..., și-apoi Pătruții aveau de toți doisprezece cîini, o haită aprigă, învățată să rupă oase, haine, carne, blană, lemn, să sfirtece pe oricine s-ar fi apropiat de țărnul plutei lor vii.

Turma înainta molcom, lăsînd să se creadă că oierii nu iau în seamă tabăra rebelă ce se apropia din urmă în sunet de bice și chiote, hurducăind peste pămîntul noduros și uscat roțile căruțelor înalte, flendurindu-și cîrpele coviltirelor. „Să nu te oprești !” strigă Pavel spre fratele lui, în așa fel să-l audă și băieții. Și nu s-au oprit pînă spre seară. Șetrarii mergeau cît mergeau, se opreau și porneau din nou. Păreau că nu-și găsesc locul. Au poposit în urmă la cîteva sute de metri de locul unde se afla turma, au lăsat căruțele de-a valma apoi și-au slobozit caii.

„N-o să dormim în noaptea asta !” a spus Ghib. Tabăra lor a rămas în aceeași formație de apărare, doar cîinii roiau acum spre locul străinilor zvîrlind, cînd și cînd, cîte-o amenințare. De unde se aflau, ciobanii vedeau bine tot ceea ce se petrecea în cealaltă tabără : focul, inelul de femei, bărbați și copii punîndu-se în jurul căldurii caii resfirați, căruțele oprite strîmb... Pace. Au hotărît că pot să-și vadă de truda lor zilnică : mulsul, au făcut un pui de foc, ascuns după un dîmb, să-și fiarbă mămăliga.

Ciobanii n-aveau să doarmă în noaptea aceea. Mai întîi au încercat să se apropie de ei doi șetrari, din față, cîstit, să le ceară, pe bani trei noateni dintre care unul negru. Pavel și-a mînat cîinii să le răspundă. După un ceas, aceiași doi s-au întors călări să-i mai roage o dată. Atunci, baciul a chemat cîinii, și i-a lăsat să se apropie. „Măcar o oaie neagră !” spuse unul dintre călăreți. Pavel ridică făclia și-l recunoscă pe cel care le aținuse calea după-amiază. Îi spuse : „Ce-i, dacă nu poți vinde, cumperi ?!” Șetrarul vru să descălece, dar cîinii îl întoarseră-n șea. „Plătim în aur !” spuse celălalt. Ghib se găsi să-i răspundă : „Noaptea-i greu să cauți o oaie neagră...”, baciul vru să-i dea un ghiont. Se socotise : „Dacă ei vor, ori le vînd ori nu le vînd, pînă la ziuă tot rămîn fără oaia neagră... Știu ei, șetrarii, cum să fure caii de la garnizoană, d-apoi un noaten...” (apoi spuse tare :) „Dar la ce vă trebuie ?” ... „Avem nuntă — spuse cel pe care-l cunoșteau ciobanii — și-i obiceiul să omorîm o oaie neagră pentru norocul fetei și-a băiatului. E drept, nu se atinge nimeni de ea... E aia cu ghicitu...” „...Aia cu ghicitu se face pe o găină neagră mult mai ușor...” spuse Ghib, dar tîrgul se porni : cît ceri ? cît lași ?... Pavel nu se pricepea la bani necum să știe cum e cu aurul ; să ceară prea mult, ar fi plecat șetrarii și peste noapte i-ar fi furat oaia ; să ceară prea puțin, ar fi venit după jumătate de ceas să mai cumpere una. Zise : „Patru galbeni !” Urmă știuta mira^{re}, întorsul ostentativ al calului și prețul șetrarului : „Doi !” Pavel o nimerise și strigă ultimul preț : „Trei gal-beni !”

Dacă n-ar fi fost de lipsă oaia aceea la nunta șetrarilor, poate că s-ar mai fi târșuit. Ghib știa una cu steluță-n frunte, o găsi și le-o puse pe după umerii calului. Pavel între timp luase galbenii, să se știe în pace. Pînă ce călăreții ajunseră în tabăra lor Pătruții se așezară pe partea cea mai înaltă a dîmbului să vadă cît mai bine ceea ce avea să se petreacă la o nuntă de hoinari, și-apoi de mult li se sucea sufletul după viața de sat cu datini și sărbători, din pricina Frîncului au trebuit să se apere fugind. Mare mirare a fost pe ciobani cînd au văzut cum șetrarii sacrifică pentru ghicitul lor o găină neagră și cum oaia lor stă mai departe sub o căruță. S-au purtat apoi cu ochii spre dănțuitori, că începuse ceasul dezmățului, și spre furtuna de fuste pe care le roteau femeile lor. Băieții începură sa-și dea coate și să se îmbie la nunta aceea. Pavel socoti că ve-nise vremea să vorbească ceva să-i astîmpere ori numai atît cît să-i mute cu gîndul : „Azi dimineață, ăștia n-aveau habar că duc o nuntă... Au dat de noi și ce și-au zis : daca tot e unul care se ține cu fiica ălui bătrîn, Rebeca, iacă și darul de nuntă. De aia au venit pînă aici, de aia au cumpărat oaia...” Ghib nu credea în povestea lui Pavel, dar se mira de unde știe fratele lui numele miresii.

*

Povestea adevărată era nu prea departe de gîndurile baciului : „...s-au luat după turmă din pricina oilor... nunta care avea loc fusese plănuită pentru o altă zi... oaia era pentru darul de nuntă... Șetrarul mai bătrîn, bulibașa al satului aceluia pe roate, socotise lucrurile mult mai cu folos pentru ei și pînă la un loc, toate s-au petrecut după cum voise. Fata, mireasa, era a unuia cu care el avea o împărțeală mai veche. Mirele era neam de soi, era unul dintre călăreții ce veniseră după oaie, iar celălalt, frate-su, meșter la cai și aur. Vrerea celui bătrîn era ca în toiul nunții mirele să-i aducă în dar altuia, Agîr (de acesta aveau să afle și ciobanii) o oaie poleită, în semn de împăcare, Agîr fiind un fel de ibovnic, dacă se poate spune așa, al viitoareii mirese. Numai că după miezul nopții mirele împinse lîngă foc, în fața lui Agîr o oaie neagră, frumoasă e drept și cu stea în frunte, dar gestul făcea mai mult decît un blestem... Restul a mers repede : Agîr a-njunghiat oaia... și tabăra s-a pus pe picioare. Femeile țipau, copiii începuseră să fugă spre căruțe iar bărbații, tineri, bătrîni s-au dat la o parte să facă loc celor doi, puși față în față, cocoși cu spintecătoarele în palme... Și dacă nu s-ar fi întîlnit cu turma ? Ar fi mers mai departe și mirele n-ar fi făcut cadou de răscumpărare te miri ce altceva să-l mînie pe Agîr și să ajungă la cuțit. Asta putea să se întîmple în ziua următoare sau peste o săptămînă și orice ar fi ticluit bașa al lor tot așa s-ar fi sfîrșit. Față-n față, cuțit spre cuțit, moarte spre moarte. Bătrînul mișos, bașa

acela, vru să-i oprească ceea ce nu se întâmpla la șetrari. Se domoliră, nu se domoliră... au început să se foiască toți și să-i înmoaie și pe luptători. Cercul părea să se strângă... Apoi, o mână mișcată fulgerător și mirele se îndoi sub povara așchiei, cu mâinile spre foc. Agîr a pornit în goană spre ciobani. Cineva s-a luat după el, apoi s-a oprit. Jos, șetrarii strînși în jurul focului au început să-și bocească, şuierături, țipete, de parcă totul fusese pregătit dinainte. Părea că bocitoarele aștepta-sera numai clipa în care să le vină rîndul să intre în rol, femeile să-și dea drumul baierelor isteriei... Dar copiii asistaseră fericiți la două spectacole neașteptate învățînd să nu se teamă nici de moarte nici de viață, ci numai de suferință, de așezare, ocnă și bici. Celelalte suferințe, dinăuntru, se purtau între alb și negru, între nuntă și înmormîntare, fulgerător de repede și fără amintire, ca niște alternative simple între care trebuia să alegi, tu sau norocul tău.” Agîr mergea împleticindu-se. Se apropia de ciobani fără sa-i pese de cîini, de mușcăturile lor. Căzu la doi pași de feciorul lui Pavel. Pavel s-a apropiat de muribund dintr-un impuls creștinesc, atît cît să-l mai audă pe acela spovedindu-se unui dumnezeu sectar, neclintit în nestatornicia lui : „Agîr moare, Filuna îi rămîne lui Migar. Migar a vrut asta... Migar și-a omorît fratele cu mîna mea... Agîr vă blestemă pe toți !” ...Pătruții au mai așteptat să audă și numele acelor „toți”, pe care anume dintre ei ?...” (asta era, pe scurt, povestea șetrarilor spusă de Ghib peste cinci ani, într-o vinere, nevastei lui).

*

După blestemul lui Agîr, Pavel și-a împrăștiat cîinii din jurul mortului apoi le-a strigat ortacilor : „Plecăm ! Acu’ plecăm de aci !... Altfel l-om plăti pe Agîr cu ocna !”

*

Zorii celeilalte zile i-au găsit departe de locul popasului, neîmpăcați pentru omul lăsat neîngropat pe malul unui rîu. Oboseala, mersul neîntrerupt, visul greu închis în măruntaiele nopții ce trecuse le-a strecurat în suflet apăsarea unei vinovații de care nu aveau cum să se spele. În mințile celor doi frați mari se legă una și aceeași poveste : „Dacă Agîr rămîne acolo, au să dea peste el jandarmii și-au să găsească și urmele turmei noastre și-au să spună că noi l-am omorît, și-au să ne caute zi, noapte, prin tot ținutul să ne prindă, să ne judece și să ne arunce în ocnă...” Frica îi mîna fără țel, înainte, peste munți, prin porumb, printr-un islaz jos, departe și cît mai iute cu putință. S-au oprit de abia noaptea, istoviți și au adormit unul în celălalt fără să mai mulgă oile, fără să le mai pese dacă erau aproape sau departe de

vreo localitate, dacă venea o zi de miercuri sau o duminică, dacă trecea vreun drum sau se aflau lângă o apă. În somn li se întoarseră cinci Agîri, câte unul pentru fiecare cioban, să le spună ceva despre omenie și vinovăție, niște cuvinte pe care Agîr cel adevărat nu le spusese în toată viața lui. Pătruții erau prea osteniți să se mai sperie în somn. Numai în visul baciului se făcea că Agîr este Mihai a lui Cure și-l omoară pe Grigore a Vlascalui pentru Ana, în chiar noaptea lui de mire. Dar despre visul lui nu vorbi niciodată cuiva.

La ziuă, baciul se socoti câți ani de ocnă sa-i dea lui Mihai pentru mîrșăvie. Își aminti de bătăile lor cu bîte, de moartea lui Ștefan sub ochii neamurilor și-ai Vlascalui și, din nou, i se părură toate drepte. Văzu apoi, ca într-o nălucire, cuțitul din spatele șetrarului, și spuse : „Pentru asta e făcută ocna ! Pentru luptă vicleană !” închise ochii, rămăsese în urma celorlalți să le poată petrece în liniște pe toate, și văzu un tablou de pe catapeteasma bisericii din sat. „Cain și Abel, doi șetrari, Mihai și Grigore...” căută în șerpar după ce-le unei felii galbene, le cîntări în palmă apoi spuse : „Fir-ar ale dracului !”...

*

...Și-apoi ce rost are comoara ? — spusese altădată Urvan. Să te muncești s-o ai și după aceea să te muncești să-ți aperi viața, tot drumul pînă acasă. Să te înconjuri cu dușmani pe care să-i urăști și să le vrei moartea mai înainte de a te zvîrli ei în mare. S-o aperi ani la rînd numai pentru ca altădată să ai ce risipi ! Ce rost au toate astea ? De ce-ți dorești să ai ceea ce e bun mai tîrziu ? ..întotdeauna visezi ceea ce simți că se poate petrece... Uneori se nimerește, alteori...”

III ANA

NUNTA A CINCEA... (RITUL CUNUNIILOR: ei prepara de dimineața o coroană de flori diferite și cîte un ou roșu pe care îl încondeiază și pe seară ies, la patru, cu toții în afara satului în niște poiene. După ce joacă în jurul cununilor pe care le-au așezat jos, punînd un ou roșu la mijloc, rostesc : „Mi-ești tu firtate pînă la moarte ?”... ”Sînt”, apoi se schimbă coroanele și oul. Această zi e Ropotinul Țestelor).

„Să fac o faptă bună !” șoptea Vasile și i se părea curios cum toți se întorc spre el când vorbește așa. Mirosea a tămâie galbenă scursă din rănilor brazilor. Câtă vreme bărbății satului, cei unsprezece, doisprezece, hălăduiseră prin păduri punând capcane în calea animalelor, fugărind ciute spre bătaia pistolului, Mogu stătuse liniștit. Sub coama Priboiuului, la strînsură, a rîs de ei cînd au luat-o la goană din calea unei scroafe cu colții întorși pe care o scormonisează din gospodăreala ei, apoi s-a mutat iar cu ochii pe sat să se sature de femeile strînse la un loc în jurul patului cu patru gemeni. Dacă vreunul dintre bărbății vînători l-ar fi întrebat pe Vasile ce anume faptă bună are să facă și de ce, de bună seama că popa l-ar fi privit nedumerit, ar fi dat din umeri, apoi l-ar fi sfătuit pe cel întrebător să-și caute singur de viață.

Pe Mihai nu l-au mai găsit.

A doua seara, Urvan le vorbea celor strînși în jurul focu-lui : „E de-ajuns să privești în jurul tău să afli cum o bilă își trece pielea transparentă pe sub tălpi și peste creștet cuprinzîndu-te la mijloc. Un ou, cu albușul și coaja transparente, ce crește și dispăre, fie odată cu tine, fie înaintea ta, dar atunci, la sfîrșit, se crapă coaja și prin spărtura ce se deschide albușul se risipește în jur, îl soarbe pămîntul, iar între tine și lume, în locul rămas gol intră pustiul... Satele sînt ca niște jumătăți de bilă, cupole puse peste pămînt, să le apere mirosurile, pomii, obiceiurile, oamenii de restul lumii și de cer... Numai sălbăticiunile încalcă legea : peștii, gîngăniile, rîul, cîinii vagabonzi, vulpile, lupii, negustorii, iepurii și pelerinii... Din Ciulpău pînă la Burna, care e acoperită de o cupolă ceva mai mare, numai jumătăți de bilă, una lîngă alta, ca pămîntului să nu-i scape nici un loc gol... Numai munții scapă legii ăsteia, dar și munții nu sînt alt-ceva decît marginile covatei cu bășici de săpun, hotarul dinspre cer al așezărilor de oameni... Cînd oamenii părăsesc un sat, pielea cerului lui se sparge, albușul viu e supt de pămînt, iar locul gol se umple cu pustiul...”

S-au întors peste pădure în a treia zi și, înainte de a ajunge la poiană, Mogu le-a așternut în drum o pătură grea și udă să-i mîne cu grabă spre viața de care uitaseră în zilele de sălbăticiune și vînătoare. În fața morii s-au des-părțit muți, gîndind că povestea dintre Mihai și Grigore suferise doar o amînare și că : „...dacă nu se petrece joia asta, are să fie zi cu moarte, sîmbătă..., dar așa are să fie precum e dat : unul din băieți să-l taie pe celălalt, cum le va fi norocul...”

În zilele fugii prin pădure uitaseră de cutia cu otravă a lui Urvan, în pereții căreia rămăseseră întipărite imaginile deznodămintelor din poveștile cu ucigași spuse de străin, aduse de el de te miri unde să-i sperie, chiar dacă despre Căderea Constantinopolului și Judecata de Apol auziseră și la biserica lui Vasile. Hotărât lucru că frînghiile, curelele, bicele și toate cîte le avea prin rafturile prăvăliei erau coborîtoare din poveștile cu ucigași.

*

Vasile, la despărțire, îi ținu urma lui Grigore pînă la casa Vlascului... Femeile din Ciulpău osteniseră de bucurie în zilele acelea și acum dormeau slobode peste ceasul îngăduit. În camera otrăvită — cum purtau în suflete cei unsprezece bărbați ai Ciulpăului prăvălia lui Urvan pentru dimineața în care se născuseră gemeni și ei fugiseră cu toții mai întîi acolo — rămăsese nepictată o friză, sus, pe trei dintre pereți, unde urma să fie pusă viața mucenicilor : Ioan, Ștefan, Costa, Grigore, Chioru, Petru și Mihai din Ciulpău și a sfînteii martire Ana, tot din Ciulpău, la care nu se va ruga nimeni niciodată.

*

Femeia Vlascului dormea, o găsiseră dormind, dar n-o treziră. S-au așezat la sfat în camera din față, la o masă pe care rămăsese după un praznic neștiut de bărbați o ploscă golită, pe trei sferturi. Cînd apărură femeia (cineva îi spusese că nu-i singură în casă, sau poate că mirosul de bărbat se împrăștiase degrabă prin tot satul și-i trezise femeile ca la un semn), în ușa camerei și dădu cu ochii de fiu-său îi spuse speriată : „Grigore, ți-a crescut barba, ți s-a încercănat viața... Grigore (porni spre el să-l mîngîie), tu chiar vrei să mergi la schit ?” Băiatul o privi senin, obosit ca după o lungă mărșăluire fără glorie, dar împăcat cu soarta învinșilor : „Ce-aș putea să fac ?” Femeia pică în genunchi și-și prinse mîinile una cu alta să poată asculta gîndurile, patru, ca patru pereți, care urmau să-l așeze pe fiu-su de-al doilea între ei, să-l închidă acolo, în singurătatea lor pentru totdeauna. Grigore spuse :

„Mihai îmi vrea moartea !” (primul) ;

„În sat nu mai pot rămîne !” (al doilea) ;

„La tata nu mă pot întoarce !” (al treilea) ;

„La oraș nu am pentru ce să merg, sînt cioban !” (al patrulea).

Femeia plîngea; nu pricepea pe scrie pe pereții încuietorii, căci simțea încuietoarea ; se ridică în picioare cu graba ca care se mișcă toate femeile care nu pot înțelege mai multe lucruri dintr-o dată și trăiesc impulsul faptei,

cu toată soarta luată în brațe să o zvîrle de un gard, așa încurcată cum era și ce va ieși, să iasă. Spuse : „Mă duc la popa Vasile !” Grigore o opri : „Vasile-i aci, uite-l !” Femeia nu mai apucă să-l vadă, ci se întinse pe podea. S-a mai trezit în două rînduri, a dat buimacă cu ochii după cineva și a rămas țepănă. Grigore a luat-o, a pus-o în patul ei să-și doarmă somnul pînă ce-i va sosi și ei dimineața, și atunci de abia să le ia, din nou, pe toate la rînd.

*

În casa Anei, tot în camera din față, Urvan și Mihai a lui Cure întorși de pe același drum și așezați pe lavițe, față-n față, peste o masă de lemn, vorbeau. Mihai îi spunea celui mai în vîrstă patru gînduri, pereți de ocnă, dinăun-trul căroră nu se vedea ieșind :

(primul) „Dacă-l omor pe Grigore, m-or pune în lanțuri și nu mai scap de ocnă niciodată !”

(al doilea) „Dacă mă însor cu Ana, n-am s-o duc cu viața nici un an !”

(al treilea) „M-ar căuta Chioru și m-ar aștepta să-mi taie gîtul, oricînd !”

(al patrulea) „Să rămîn în sat, să merg înainte așa, n-am cum ; nu-l pot lăsa pe Grigore să se însoare !”

În ușa camerei apăru Ana. Îl văzu neras, obosit și-i spuse : „Te-au luat la oaste ?” (pe Urvan nu-l vedea). „Merg singur, spuse Mihai. N-am ce face. Te vei mărita ou Grigore, îi vei face copii, iar eu, dacă voi scăpa vin de pe unde m-a duce soarta, m-oi întoarce peste zece ani, să mă fac oier”. Ana pică în genunchi, dar nu în fața lui Mihai ci în a locului de pe perete unde trebuia să se afle icoana sfîntului Holoangă, apoi se ridică și se așeză la masă. Ana vorbi : „Ai fost la Urvan ?”... „Urvan i-aici !” Femeia întoarse capul, nu văzu pe nimeni, dar spuse : „Tu ce zici, Petre ?!” Pe străin nu-l auzea decît Mihai care-i spunea și Anei ce aude : „Decît să omoare și să fie dus la ocnă, mai bine oștean !” Femeia întrebă : „Și eu cu cine mă mărit ?” Mihai repovesti răspunsul : „Cu Grigore a Vlascalui pînă mai e în sat, iar dacă nu mai e să-l aștepți pe Mihai pînă ce s-o întoarce !” Femeia întrebă : „De ce să-l aștept, trec anii, trece viața !?” Mihai era ca un fel de gramofon pe care Urvan zgîria iute cîntece, apoi tot el învîrtea manivela și băiatul lui Cure, prin pîlnia gurii, repeta cîntecul : „Să-l aștepți cum vei ști și vei putea !”... „Îți mulțam, Petre !” spuse Ana. ...”Mulțumește celui ce știe să se țină și să-și dea drumul după cum cere vremea !”... Ana plecă.

Mihai simți de abia atunci tîlcul întrebării puse de femeie, hotărîrea ei și-i venea să renunțe, să se întoarcă din jurămîntul pe care-l făcuse sufletului, să rămînă în sat. Dar asta însemna ca toate să se petreacă după cum le pritocise Vasile Itu : Grigore însurat, Mihai ibovnic, sau : Grigore omorît, Mihai

osîndit. Îl întrebă pe Urvan : „De ce nu sînt trei drumuri ?” Străinul spuse : „La vîrsta ta nu sînt decît două : oaste ori ocnă, că numai astea două se leagă de bărbăția din tine !” Băiatul lui Cure încercă : „Și dacă aș pleca în lume cu turma ?” Urvan spuse : „Cu care turmă ? Ești meseriaș, ți-ai spurcat datul !”

„Și dacă aș pleca în lume cu turma ?” întreba Grigore în casa Vlascalui și Vasile îi răspundea : „Nu-i a ta. I-a Anei și ea nu înțelege că ai putea să o îmbogățești, crede c-o furi și n-are să vrea să te lase. Iar cu oile tale ai să mori într-un an !...” „Moarte ori schivnicie! De ce nu-s trei drumuri, Itule ?”... „La vîrsta tînăra drumul e în tine și se desparte în două, să ai de ales !”

*

Să plece seara, așa era hotărîrea.

*

Din munte coborîseră doar Pătruții, de la fiecare stîină cîte trei, să înceapă nunta, cea mare, cînd se nasc copiii, asta este o sărbătoare a satului și nu poate să fie tulburată.

Mihai porni peste creasta Priboiului, prin șură, cu desaga în spate, să ocolească satul pe deasupra lui, și abia dincolo de ultima casă din Ciulpău spre Jira să ajungă în drumul spre oraș.

Grigore, tot prin șură, cu un desag în spate, pe dea-supra celeilalte văi, ca pînă în noapte să apuce și el dru-mul Burnei.

Mai repede n-ar fi putut să plece nici unul din pricina femeilor satului, a ochilor lor care i-ar fi descoperit umblînd pe margini de păduri. Apoi, tot femeile ar fi tăcut temătoare, chinuindu-se să afle cînd se vor întîlni cei doi, unde anume și ce va ieși la întîlnirea lor ? Apoi gîndul bății ar fi tulburat liniștea gemenilor Pătruților, ar fi spart fericirea de peste cei patru copii din casa satului. Minunea, bună, rea, minunea petrecută în casa unui om ține un ceas de el, pe urmă, trei zile se mută în sat și-abia după aceea e dată înapoi omului, a lehamite. Și cum să tulburi o minune în a treia zi ?

Mihai a lui Cure și Grigore a Vlascalui trebuiau să se întîlnească, ori să se urmeze unul altuia pe același drum al Burnei spre ziuă, cînd venea duminica.

*

În Croiță, Vlascu cel bătrîn îi povestea deja lui Chioru cum în sîmbăta aceea s-au nimerit două nunți în sat : a lui Nichifor Pătruț, cel cu gemenii, și nunta lui Grigore. Vorbi de rău, spre miezul nopții pe cei din neamul lui Cure și se opri să-l toace aspru pe Mihai.

Dincolo de gîlmă, în stîna lui, Cure cel bătrîn avu un vis greu în care se pierdea și cel de-al treilea fiu al său. (Bătrînul stătuse o vreme să-și ajute băiatul la meșteritul lui din sat cu tăbăcitul pielii, apoi se sătură și iar se apucă de băut. Atunci au știut și nevasta și Mihai că bătrînului i s-a făcut de oi și de munte și l-au trimis să-și aleagă cioporul din turma Pătruților și să se ducă la stîna din Croiță.) Spre ziuă, măcinați de gînduri, bătrîinii, Vlascu și Cure, s-au pus pe cai, unul în urma celuilalt, fără să se știe, pe același drum spre sat.

Cîndva în Ciulpău se păstrase obiceiul pînă la plecarea primilor Pătruți), se adunau bătrîinii vara, îi chemau femeile, să judece în soborul lor binele și răul, să le pună în două luntrii și să le lepede pe apa rîului. Care dintre luntrii avea să scape de roata morii și să alunece limpede spre vale, aceea rămînea să se petreacă. Cîndva, numai Mogu apucase să fie în sfatul cel bătrîn, dar și el luat numai pentru minte, că vîrsta, pe vremea aceea, n-o avea.

Cure, mînat de grija turmei lăsată-n paza celor patru cîini, își grăbea calul să ajungă, să vadă, și să se întoarcă liniștit. Mai temător de ceea ce avea să-l aștepte, Vlascu cel bătrîn își lăsase calul să umble molcom și să ajungă în sat cînd i-a fi vremea. Vlascu și Cure aveau să se întâlnească în Valea Caprii. Se simțiseră ei unul pe altul încă de sus, de pe potecă dar și-au zis că era mai sigur să se vadă pe zi, la loc deschis. Au ajuns deci în Valea Caprii pe lumină, s-au văzut și au început să-și dea ocol, călări, de parcă ar fi trebuit să se sfîrșească toată ura acolo, fără să se înjure măcar, fără să apuce să se vadă ochi în ochi și să știe dacă vor amîndoi să se lupte. Apoi, Vlascu, păstrat mai vînjos, se depărtă de-a lungul malului și se întoarse în goană, un început de goană a calului, spre Cure să-l înfrunte, adică să treacă foarte aproape de el, să-și frece piciorul stîng și calul, de calul celuilalt. Atît. Va fi vrut să-l sperie, să-l mînie pe Cure cel bătrîn și să-l asmută, să fie el primul care să scoată cuțitul ? Nu se știe. Cure se clătină nesigur de calul lui și se răsturnă cu fața în rîu. Asta a fost totul. N-au încăput pe o punte de viață tocmai la celălalt capăt al ei, spre sosire. Mogu nu mai trăia să-i ierte și să le arate și celorlalți că lupta dreaptă, chiar dacă duce la moarte nu e o vinovăție. Se va fi speriat Vlascu văzînd cum din albia rîului iese numai calul și cum Cure pleacă chinuit de pietre, înroșindu-le cu ultimele gînduri ale lui spre vale.

Unde curgea Valea Caprii ? Spre Galbina, direct, ru-pîndu-se în douăsprezece sau şaisprezece cataracte. Cine nu-l ştia pe Cure ?

*

Noaptea, Chioru îl auzise pe bătrînul lui Cure trecînd, îi auzise calul, oricît ar fi ocolit, că nu era decît o singură intrare în potecă şi aceea aproape de stîna lor. L-a aflat plecînd, fără să se întoarcă.

*

Pe Cure l-au găsit Pătruţii, mişcînd ciudat, ca un ciot, pe botul primei cascade. Poate nu l-ar fi găsit, dar i-au zărit calul pascănd singur lîngă prăpastia în care ar fi trebuit să se petreacă şi Cure. L-au dus în sat. L-au îngropat şi poienii din Valea Caprii i-au spus „Crucea lui Cure”. I-au povestit Vlascului, care era întors la stîna lui, cum l-a zvîrlit calul pe Cure în prăpastie. I-au povestit şi lui Chioru şi ortacilor, apoi au luat cioporul celui dus şi l-au lipit de turma lor pînă în toamnă cînd avea să-l rupă din nou şi să lase oile în curtea văduvei lui Cure.

*

Cînd era să moară cineva, Ciulpăul avea al dracului de multe babe. La înmormîntarea lui Cure se descoperise, de abia, că Mihai şi Grigore erau duşi, undeva, poate pentru totdeauna. Popa Vasile vorbea că Urvan ar fi fost cel care socotise : „cîtă vreme copiii sînt încă mici, bătrînii se împruţinează şi tinerii se risipesc, locul rămas gol se poate aduce mai uşor în folosul tău”.

*

Spre toamnă, cînd începuseră, mai degrabă ca în alţi ani, să se întoarcă bărbaţii de pe munte, sosi vestea cumplită că Vasile Goran, fratele mai mare al Anei plătise în pagubă într-o bătaie cu un urs, la stîna din Colţii Fierii. L-au pus şi pe el în hulă după trei zile.

*

La priveghe, Ama şi-a văzut cumnatele şi fratele, nepoţii. A tăcut şi-a numărat toată noaptea nenorocirile care s-au abătut peste ea, ultimele, mai cu seamă acelea în care, deşi era prins jumătate din sat, tot ei i se puseseră de cheag. N-a băut şi n-a mîncat, a socotit şi pe cînd se făcu de oboseală se ridică deasupra celorlalţi să strige : „Nu-i cinstit !... Nu-i cinstit să plătim cu nenorocire şi cînd nu sîntem vinovaţi ! Cineva înşală, se joacă cu soarta noastră, o mişcă iute, fără să-i pese ! Minte ! Ori crede în minciuni. Ne pune

în seamă și ce am avut de dus dar ne-am ferit să ducem ! Merge înainte după scripta lui, ne apasă și pentru cele pe care nu le-am făcut !... Unde stă scris că am pornit vreo nuntă ? Unde stă scris că trebuie să plătesc pentru o nuntă pe care n-am avut-o ?! Unde-i hîrtia aceea, s-o văd, s-o rup și să uit că am trăit ?! Să pot să o iau de la capăt, cu toate peste mine, să mă apese, dar să le simt că nu-s minciunile cuiva. Și dacă nunta mea este cu păcat, feritul de ea nu-l pot plăti cu nenorocire ! La ce ești popă, Vasile ? Fă ceva ! Taie, omoară dar fă dreptate ! Sau drep-tatea nu-i pentru oameni, ci numai pentru cel care-o spune ?!” (Vasile se năruise într-un popă care știa pe dinafară niște vorbe, numai atît : „îl superi, Ană ! Nu se cade ! Frate-tu-i mort și are nevoie de odihnă. Cere-ndurare, mai degrabă !”) „Pentru tine”, strigă Ana, și puse mina pe un blid să-l arunce în icoana lui Pintilie. S-a oprit la vreme să-și aducă aminte că-i la priveghe într-o altă casă decît a ei, unde era un alt Pintilie decît Holoangă. Trecu prin mij-locul adunării amuțite învăluindu-se cu o broboadă neagră peste umeri. Din ușă îi mai strigă lui Itu, omului aceluia bătrîn : „Să nu aștepți îndurarea și nici să nu ți-o cauți ! Ți-ai pierde anii singurei tale vieți !” Apoi, alunecă spre uliță în măruntaiele tulburi ale serii.

Urvan rămăsese la masă cu capul în miîni a rușine ori a mirare ; sau poate străinul, deprins cu puterea hîrtiei și cu locurile ascunse care-și așteaptă oamenii în dreptul numelor lor, rîdea. Cu cîtăva vreme mai înainte îi spusese fiicei lui vitrege, atît cît să o deprindă cu mersul vieții : „Pentru o bucată de hîrtie toți sîntem o apă și-un pămînt ! Și ce dacă ne naștem, iubim, pierim ? Dacă pe o hîrtie stă pus numele tău, înseamnă că te-ai născut, și pecetea numelui scris trăiește peste viața ta, peste bucuriile și nenorocirile tale, pînă ce hîrtia va arde. Ca un blestem...”

*

Ana urca pe ulița din dreptul Văii Mari spre moară s-o ia înapoi și spre stînga pentru a se opri în dreptul casei, a ei, a străinului, arșă, neansă, să-i privească de jos, prin ferestre (noaptea să te uiți prin ferestre într-o casă pustie), să vadă. Își ridicase ochii spre casă, spre ferestrele ei pe care le ghicea numai prin întuneric, le știa acolo. Din seara aceea, Ana trecuse în rîndul oamenilor de teapa Mogului, pentru tot satul. În drumul ei pînă acasă repetase cîteva gînduri, pereți între oare se ținuse închisă, năluca, năucită de plăsmui, în paguba tinereții numai și numai pentru ca să nu i se repete soarta. Să n-o mai lase să se repete pe cercul ei cu șase rosturi : trei bune și trei rele. Își spuse :

„M-am ferit de bucurii, să scap de ce voiau să-mi aducă !”

„M-am ferit de ochii lumii, să-mi trăiesc o viață de om cu păcat, dar să mă știu scăpată din calea nunții !”

„M-am ferit de o altă nuntă nouă, să scap soarta bărbaților și a satului !”

„M-am ferit să-i întorc puterea Mariei spre binele meu.

Numai ca să mă văd scăpată, să fac să curgă toate în afara făgașului pus de mama în mine !”

Spuse, apoi, în fața ferestrelor: „Doamne, Ciulpăul e mic, dar dacă tu nici în ăst puțin de oameni nu poți face dreptate, ești un berbec ! Turma vine ! Cîinii te apără, ciobanii te cinstesc ! Femeile te așteaptă să vii cu turma ta, te plîng cînd pleci... Iepele !”

Mogu trecu pe lîngă clopotul bisericii și lovi, cu două degete în talanga lui : „Hei, Ană ! Culcă-te, dormi, bea fiertură caldă de cînepă să dormi fără vise ! Cu înjurături nu întorci lumea ! Mîine ai să vezi tu ce-ți va mai trece prin cap. Oricum, așteaptă-l pe Mihai !”

Ana intră speriată în curte, urcă treptele în goană spre casă. Era pentru prima oară cînd îl auzea pe Mogu, ba, dacă-și aducea bine aminte, de cîțiva ani, de cînd îl pusese în hulă, nu mai vorbise nimănui.

Mogu lovi, din nou, cu deștele în clopot să se încredințeze că-i trecut de miezul nopții.

2

NUNTA A ȘASEA — *(Frații lunatici: „...cînd un copil a murit, fratele lui rămas, pentru ca să nu moară și el, se înfrățeste cu unul străin născut în aceeași zi, lună și an cu fratele viu. Înfrățirea se face, legîndu-l pe cel străin cu fiare și, pînă ce se îngroapă mortul, este ținut astfel legat, în care timp îl întreabă pe cel nelegat care-i este frate...”)*

*

Ana vorbea, i se înșiruiau cuvintele în cap să-și spună ceva neștiut: „Sînt zile în oare se petrec lucruri neobișnuite... Acelea fac parte dintr-o altă viață, una din multele vieți care i se pot întîmpla unui om ; vieți aflate în legea altui calendar. N-ar trebui să ne temem de lucrurile obișnuite mai puțin decît de celelalte care vin pe neașteptate, pentru că așa cum o viață avem, de toate sînt dintre surorile vieții noastre, acelea pe care nu le cunoaștem, ascunse în ceața Mogului. Ori poate lucrul neașteptat este o spărtură în ceață, o lumină pe urma căreia trebuie să cauți ce e adevărat...”

*

În zilele cînd rămînea singură, cînd nu-î trecea pragul casei nici tatăl vitreg, camera din faţă se îmbrăca în haina unui laborator de alchimist cu rafturi pe care sînt rînduite în borcane (pentru a face ordine printre materiile din laborator trebuie mult timp, dureri, lovituri şi singurătate) pămînturile de bază ale zilelor. Pe un alt perete, în bidonaşe pline, goale, toate apele. Pe un al treilea perete, rafturi cu pietrele rare şi cîteva sticle cu aer, din cîteva zile, unul mai vechi, putred şi uscat, altul sărat, de mare, altul cu mult miros de brad (cel ce va să vină) şi un altul vechi al cărui miros nu-l mai înţelege nimeni. Toate ceruite. Dedesubt: creuzete, retorte nefolosite purtătoare de schimbări şi amestecuri. La mijloc masa. Al patrulea perete duce fereastra, iar deasupra ei cărţile mucezite. Lumînări groase, de ceară, pe flacăra cărora se va grăbi timpul. În totul, un calendar cenuşiu, fără vreme.

Ana privea cum lumîmarea ori flacăra candeliei fierbea uleiul, grăsimea, seul pus în creuzet şi încălzea pămîntul pictat sub o sticlă. Ama spunea că sticla aceea e Maria, dar nu se gîndea nici la mama ei şi nici la o altă femeie. Dreptunghiul pictat şi afumat de feştală ţinea locul retortei în care Ana pusese pămînturile colorate, cele din neamurile lui Goran, a lui Cure, al Vlascului şi le topea, le lăsa să se amestece cîteva clipe, aşa cum ar fi trebuit poate să se petreacă într-o altă viaţă, în locul aceleia care era.

Destupă o sticlă cu aer vechi de cinci ani. În mijlocul mesei erau trei dealuri, trei văi şi satul, mici cît să le poţi pricepe deodată. Era duminică deasupra satului aceluia mărunţ, o duminică însoţită din aprilie. În gruiul bisericii era strîns tot satul să vadă, să participe la nunta Anei cu Mihai a lui Cure. Asta ar fi fost cu cinci sau cu opt ani mai înainte :

Tot satul în haine de sărbătoare, în uniforma lui de sărbătoare : albă, atinsă doar cu negru, în benzi regulate desenate, să se ştie umbra, mărimea ei. O să fie pace! spuneau oamenii. Maria Goran plîngea de ciudă că văduva mai tînără, sora ei, se măritase şi acum se despărţeau, nu ele, oile lor, adică Ana şi le scotea pe ale ei din turma cea mare de pe urma căreia profitaseră pînă atunci amîndouă, fără să ştie din care oaie anume era lîna sau laptele... Banii... se despărţeau banii. Ana fusese o soră bună, împărţise totul pe din două, chiar dacă i se cuveneau trei părţi din patru. N-o chemau banii sau nu ştiuse să se poarte cu ei. Nici Maria nu ştia mai mult, dar simţea că face bine dacă-i atinge, simţea că o îmbogăţesc într-un fel aparte, o înviorază, îi dau puteri. Se vedea săracită şi plîngea. Se vedea oloagă tîrîndu-se după urma unui ciot oare s-o apere, poate Urvan, hei, dar cine ştia ce-i poartă sufletul străinului ?... Apoi, praznicul de trei zile ţinut în casa lui Cure, sau nu, în curtea lui, pe nişte terase din lemn făcute anume să poată încăpea două rînduri de oameni, tot satul, pînă la ultimul născut. Paguba : două vaci tăiate,

șase oi, trei butoaie cu vin, unul de țiucă întoarsă și fluierașii : Vasile, fratele Anei, Chioru Vlascului, Pavel Pătruț, Nichifor Pătruț, Petru Pătruț și Iosif cu fluierele lor, să cînte toata vremea. Pentru această treabă urmau să fie răsplătiți cu cîte cinci oi fiecare. Și Crivină Pătruț, bărbatul Paraschivei, cu cimpoiul lui, tot cinci oi. Cîștigul : Mihai a lui Cure și pacea satului. Și mai mult decît toate, jocul. Ana începuse să înțeleagă prin joc, o horă a evenimentelor vieții care se repetau la cîteva ani după o lege ce trebuia respectată cu strictete... A treia noapte de nuntă. Grigore a Vlascului se îmbată și caută gîlceavă cu Mihai, mirele, popa îi desparte. A patra noapte s-a dormit. Spre prînzul zilei de miercuri, Grigore, urmat de tatăl său, sosește acasă la Mihai să-i ceară socoteală pentru oile moștenite de Ana după Costa Vlascul, precum că nu pot fi ale unuia din neamul lui Cure... Cel cu paguba are întotdeauna cuțitul, de parcă dreptatea ar fi o bucată de caș din care să poți tăia cît îți trebuie... (Ana se întrerupse, să-și spună: „Oare unde-o fi Mihai ?” apoi să simtă cum o ajunge turbureala din sînge. Numai atît). Au vrut să plece în moarte amîndoi, să se bată acolo, să nu spurce satul. Urvan a chemat jandarmii, după ce Grigore și Chioru i-au aștinut calea, pe seară, și l-au tăiat. A adus dreptatea dinafară, de acolo de unde nici nu le păsa de Ciulpău. O dreptate albă și lucioasă ca sabia chemată să-l taie pe făptaș, să-l pedepsească în legea ei : aceea a oamenilor mulți, aceea care-i silește să poată trăi la un loc unii cu alții, în teama, e drept, dar cu pace. („Pacea e o teamă lungă”, spuse Ana)... Apoi pe Grigore l-au prins, l-au legat în lanțuri și l-au tras peste pietrele uliței ca pe-un sac, legat de șeile cailor, să-l sfîșie pînă-n Burna. Călăreții cu săbii și uniforme s-au oprit în gruiul bisericii. Acolo era adunat satul venit să vadă dreptatea din afară, aceea nepărtașă, cum directică, ce face. Au început (ar fi început, bănuia Ana) să arunce cu pietre în Grigore pentru că a fost cel pentru care a trebuit să vină peste sat o altă dreptate care nu era a lor, una condusă de un om în cizme, străin de trupul satului. Vinovatul era Grigore și nu Urvan, cel care a rupt datina răzbunării. Pe străin nu-l judeca (nu l-ar fi judecat, își spuse Ana) nimeni. Iarăși văduvă... așteptînd alte două nenorociri despre care știa : nunta Mariei și moartea ei.

*

Ana privea peste Ciulpăul ei întins pe masă și se ducea mai departe, se vedea așteptînd un fiu căruia să-i spună Mihai. „Ar fi avut cinci ani acu — își spuse Ana — și l-aș fi auzit prin curte cum umblă și fugăre găinile. Ieri seara i-as fi spus o poveste, ultima despre tatăl lui, un om tînăr și frumos, drept, lat în spate și bun care a plecat cu oile pe munte și așa a hotărît să nu

mai coboare pînă ce nu-i va fi crescut băiatul, și atunci ea, Ama, să-l trimită în Burna, la școală să se facă domn...”

Îi mai trecu și asta prin minte, apoi porni prin cameră după alte borcane cu pămînt și după alte sticle cu aer, mai nou, de trei ani vechime și după niște sticle cu apă colorată în verde. Se întoarse la masă și văzu a doua poveste care ar fi putut să se înteîmple ca în viața ei de toate zilele.

A doua poveste era cu Griore. O spuse repede, apoi, din te miri ce amestec al tîlcurilor îi văzu pe cei doi : Mihai și Grigore legați în fiare unul de celălalt, goi pînă la brîu, puși să taie sare pînă la capătul zilelor fără să mai vadă soare. Fuseseră pedepsiți pentru vina de a-l fi omorît fiecare pe celălalt... Asta s-a întîmplat, își spuse, și se temu să mai rămînă în afara jocului ei și se văzu (în al treilea Ciulpău) mamă cu cinci copii. Cineva, ea, atinsese din greșală cu pumnașii cămășii cîteva dintre sticlele de pe rafturi și le destupase gurile să-și reverse peste ea, de-a valma, anii și faptele vieții voite ori plăsmuite altădată. Pămînturi, ape, mirosuri vechi de opt, zece ani de cînd fusese de șaptespe ani și se măritase cu Ioan a lui Cure. Se învolburau cinci vieți dintre care mai erau doar două, departe de ea, ca inexistente. Ciulpăul se tulbura pe masa camerei din față și începea să-și fiarbă amestecăturile scuipînd flăcări gălbui, fumegînd brun... Din Priboi se scurgea o ceară roșie cu miros de tămîie... Le simțea pe toate fugărindu-se vii peste chinurile satului... în nopțile tulburi te scoli să-ți povestești ceva de pace și bine.

*

A patra poveste : Ana cu cinci copii în jurul ei dusă pînă în curtea lui Itu să-i citească scrisorile de la oamenii aceia plecați. Itu le desfăcea pe toate, se uita la date, apoi le citea : „Dragă Ană, află despre mine că sînt bine, oile s-or înmulțit de cinci ori pe cîte le știai tu. Vremea-i bună. Cîini-s mari și apără bine, pe aici nu sînt fiare și plouă numai cît să țină iarba grasă. Ce-ți face băiatul, Ioan, va fi avînd zece ani... De venit n-am cum dar, dacă pot, vă voi trimite ceva de sărbători... Te pupă, Ioan”... „Dragă Ana, află că sînt bine. Am pus oile cu frate-miu într-o turmă și sîntem primii în sat, dar aici nu-i pasă mimănui de asta. Ce-mi, face feciorul ? O fi avînd vreo opt ani ? Dar tu ? Vă trimit ceva de Sîntoader..., Ștefan...” A treia scrisoare era la fel, de la Costa, doar că întreba de fiică, nu de fiu. Copiii din jurul Anei nu pricepeau mare lucru și au început să se joace, iar cel mai mic, Mihai, să se ușureze pe stîlpul pridvorului. A patra scrisoare: „...Dragă Ana, trei luni am stat într-o cazarmă, o casă mare, fără uși și fără ferești și m-am deprins cu pușca și cu spălătul cailor. N-au avut vreme mai multă că s-a făcut război.

Am haine noi și toți spun că-mi vin bine. Am vrut să le arăt și dușmanului, dar s-a speriat și a tras cu plumbi în mine și mi-a stricat haina pe dreapta și casca de pe cap. Acu-s mai bine. De sărbători îți trimit banii pe care i-am pus deoparte. Acu te pup, uite aici pe hîrtie, să mă simți și tu... Mihai...” Și ultima: „Ană, Nu se cade ca un schivnic să scrie unei femei. Am păcătuit acu și voi plăti prin post negru săptămîna ce vine pentru asta. Îți scriu, nu ca să-ți spun de mine și nici să te întreb ce mai faci. Îți scriu să afli că m-am rugat pentru sufletul tău, pentru iertarea lui, nopți și zile... iar ție îți rămîne să știi că ai de plată danii către schitul nostru pentru răscumpărarea întreagă a păcatelor tale cele cu voie și fără de voie. Darul să-l aduci de sărbători, cînd porțile cerului sînt deschise..., cv. Grigorie”... Ana începu să plîngă. Își spuse : „De ce nu întreabă și cei vii despre copiii lor ? De ce nu cred că-s a lor ? De ce nu le mai trebuie ?...”

*

Simți că trebuia deschisă o fereastră. O ajunsese aerul rece și zgomotul rîului. Cînd se întoarse descoperi lemnul uscat și singur al mesei. Întrebă firav pe cineva care s-ar fi aflat pînă în clipa aceea în cameră : „Unde mi-s copiii ?” Unde sînt Ionuț, Ștefan, Firuța, Oana și Mihai ?...” Nu-i răspunse nimeni. Ajunse în ușă. vru să iasă, văzu fereastra deschisă, ieși. Își spuse : „N-o să mă mai întorc multă vreme aici, e prea greu locul pentru un om singur... Bine că nu s-a întîmplat așa !... Am ferit satul din calea dreptății celor din Burna...” Încuie ușa cu zăvorul, pe dinafară, să se știe oprită, de fiecare dată cînd ar fi vrut să intre în cameră din față.

Pe vatră se uscau într-un ceaun cinci cartofi copti mai de mult pe jăratec, îi pusese ea în ceaun și-i acoperise cu un șervet să le țină coaja umedă. Trecuse de atunci o zi sau două și se uscaseră. Își spuse : „De ce am pus cinci ? Puteam să-mi coc doar trei, sau unu, unul singur. Măcar să-l fi mîncat și pe acela cît mai era cald...”

3

SORBUL PĂMÎNTULUI... „E de-ajuns să te uiți în jurul tău, pe-aproape, să crezi — își spuse Vasile — fie pe unde vei umbla, că locul pe care-l vezi și-l calci e al tău și dintr-o dată te simți sigur, înconjurat numai de prieteni...” Nevasta lui, cînd îl auzea vorbind astfel, își zicea că s-a ținut, sau că din ziua în care Urvan l-a pus mai mare peste sat și-ar fi pierdut cu totul simțul realității. De vorbit însă cu el despre asta era mai greu. Oricum, după plecarea băieților lui Cure și Vlascu, Itu și preoteasa

găsiseră arareori vreme să-și deschidă unul altuia sufletul. Vasile nu se simțise niciodată mai marele Ciulpăului și nici nu suferise în ziua când i-a înapoiat lui Unvan însemnele puterii. După atîția ani de „duhovnicească trebuialuire” își încropise un „decalog” al său din care amintea mereu numai șapte porunci ; când voia să le spună începea cu : „Dacă un om este pus să facă treaba altora, pentru ajutorarea lor — cum ar fi negoțul — ceilalți oameni trebuie să știe că :

unu — vor fi obligați față de el și mereu vor simți nevoia să se răscumpere față de el;

doi — nu se vor amesteca în treburile lui și nu-l vor putea trage la răspundere pentru felul în care își gospodărește afacerile peste cele ale sătenilor ;

trei — veți cumpăra de la el tot ceea ce aduce din oraș sau de pe unde umblă și o să vă umpleți casa cu alte lucruri decît cele trebuincioase, cu care v-ați deprins, și lucrurile acelea noi au să vă schimbe viața ;

patru — îi veți sta mereu în preajmă, peste iarnă, pentru a afla de la el, pentru a vă cumpăra odată cu țuica, vești despre lumea de jos și nici nu o să vă dați seama când vă va fi strecurat în suflet dorul de risipire... și risipiți o să fiți;

cinci — vă temeți de el, îl păziți și vă păziți de el, și din asta nu mai puteți vedea de celelalte cîte se petrec în viața voastră ;

șase — o să ajungeți să așteptați primăvara ca pe o izbăvire de el și umbra lui, să vă vedeți departe, slobozi, deasupra lumii... și vă veți departe de casele voastre din sat și de femeile voastre și de familiile voastre lăsate-n sat sub aripa lui, să vă mistuie, mai apoi de aproape... și singuri o să fiți ;

șapte — să nu ajungeți să faceți ceva silnic, pentru că și dragoste de-ar fi, vi se va părea că ispășiți o pedeapsă !...

*

Piața din Burna unde se ținea tîrgul săptămînal, era un loc larg, mărginit la sud de ruinele unei cetăți, la nord de prăvăliile lui Koratz și Frankel, la est de clădirile vechii cazarme, iar la vest de cîrciuma lui Voicu. Aceștia erau pereții tîrgului între care se puneau tarabele, mesele vînzătorilor... cîntare, hărmălaie, continuă licitație cu un plus-minus ceva... căruțe, turte, brînză. Urvan ajunsese să treacă prin piață numai cînd și cînd, ca orice cumpărător. Produsele și le vindea „en-gros” cîtorva negustori din oraș, care, fie le revindeau în piața Burnei, fie le duceau mai departe, în alte orașe, să primească un preț mai bun. Urvan se gîndise și el la drumuri spre Sibiu, Mediaș, dar pentru asta ar fi avut nevoie de două lucruri : un ortac în Burna,

om de încredere, și cîteva ajutoare la prăvălia lui, din sat. Se gîndise într-o vreme să o pună pe Ana ca negustoreasă în Ciulpău, că tot nu făcea mai nimic toată ziua, dar după cele spuse la înmormîntarea fratelui ei, Vasile, Urvan începuse să se teamă. Omul cobora în oraș pe mai multe zile, în așa fel ca printre ele să fie și vinerea. Și ce era tîrgul mai mult decît un praznic, al doilea din săptămîină, desfășurat după rîtualul lui păgîn, o sărbătoare care aduna, întîlnea și amesteca, sub cupola lui de circ, țărani din toate satele de pîmprejur... Schimbau între ei funii de lînă, vindeau porumb pe bani și-și cumpărau potcoave. Doar cîtiva erau aceia care vindeau să se vadă cu banii în chimir. Cei mai mulți, după ce-și cumpărau banii cu marfa lor, intrau în cîrciuma lui Voicu să învingă acolo lumea orașului, să se creadă trei ceasuri stăpîni peste ea.

*

(„Țuica și vinul — povestea Urvan — au harul să-ți umfle locul care ți se cuvine pe pămînt. Îl umfla și în cîteva ceasuri bune te vezi pus în mijlocul unui glob cît lumea, căruia-i spui, cu pieptul scos : E viața mea !... Subțire a dracului pielea globului aceluia, pentru că a doua zi, sau peste noapte, pe cînd te întorci spre casă, dacă te atingi cu marginea de vreun perete sau vreo creangă, vine spre tine un vînt pustiu care te lasă gol, fără rost și loc, fără acoperiș, pereți..., buimac de graba cu care se petrec nenorocirile cu care pămîntul sughe toată bogăția sufletului tău de ieri”).)

*

La cîrciuma lui Voicu era vadul știrilor, căci, numai după un ceas de stat înăuntru, aveai în minte tot ce se petrecuse în șapte zile prin ținut. Așa se făcea că mulți intrau, cereau un țoi și dormeau pe el pînă ce-și vedeau capul plin de noutăți. Abia atunci îl dădeau pe gît, să uite jumătate din ele și să poată pleca. Urvan intra și el în cîrciuma lui Voicu și, de cele mai multe ori, cerea două țoiuri pentru că avea interes să plătească cuiva. Așa ajunsese ca într-un an să fie cunoscut de oamenii ce se adunau vinerea în piață, niște habotnici unii, iar alții aduși de nevoi în pragul habotniciei, începuseră cu toții să-l confunde cu administratorul pieții, mascat în țaran. I se plăteau și lui țoiuri, iar uneori ajungea să mai și împartă din cîte primea. Voicu îl știa bine, pentru că era unul dintre beneficiarii brînzei de Ciulpău, și-al „burdufului” de Ciulpău. În ultimele săptămîni ale verii aceleia, Urvan apucase să afle cîte ceva despre solurile de brînzeturi care se foloseau prin lume, și, pentru aceasta își petrecu o bună pante din vremea liberă în băcănia lui Koratz care tot nu se pricepea la rețetele : Camembert, schweitzer,

brînză de Parma..., dar, fie auzise de ele și-i povestea că sînt așa și așa, fie le avea prin rafturi și-i dădea să guste.

Într-una din zile, Urvan aflase despre „telemeaua afumată în coajă de brad” și se gîndi că nu i-ar fi fost peste mină să obțină în Ciulpău un asemenea produs cu care ar fi putut să ajungă și pe la Sibiu. Amîna întreprinderea pînă în alt an, cînd oamenii lui din sat ar fi fost mai puțin bănuitori.

*

(Urvan povestea : globul cu viață al omului, se vede cel mai bine într-o piață, de parcă un copil le-ar vopsi pe fiecare într-o altă culoare după trei reguli ; mai întîi după omenie — zgârciții, cumpătații, lichelele, speriații, tîrîie-brînză, taie-frunză-la-cîini ; apoi, după rînduiala lucrurilor vîndute ; și-n urmă după greutatea valorii intrate, ieșite, adunate... Un joc de bile de toate culorile, care se rotesc, se succesc, se apropie și se depărtează unele de altele de la desfăcutul zorilor pînă la înnodatul serii, asta e piața din Burna... După o vreme, de atîta frecat, pielea balonului în care umbli se întărește coajă se face și os, și-odată te vezi încuiat între pereții oului de viață... Și mirare e că atunci, în loc să-ți fie teamă să rămîi, te taie groaza să nu-ți spargă cineva zidul, să nu te libereze... Mare pacoste și piața !...)

*

Urvan se plimba prin piață învăluit într-un aer oarecare, lăsînd impresia că obiectul, animalul, planta căutată de el nu se găsește în amalgamul acela ci, de bună seama, într-un tîrg mai mare dintr-un oraș... Așa se plimba de fiecare dată după ce-și termina socotelile. Avea drept cunoscuți numai pe cîțiva negustori cu care intrase în afaceri, astfel că nimeni nu știa de unde vine, ce vrea și încotro se îndreaptă. Uneori, numai tarabagiii știau asta, aduna după el doi, trei copii de prin piață și le cumpăra fluieriști, apoi rămînea să asculte hărmălaia pieții și peste ea, floricelele acelea de țignal vorbindu-i despre nepăsare. Urvan, om înalt, n-avea-i cum să nu dai de el într-o piață. Se întorcea după prînz la căruța lui, îi înhăma pe Kirhan și Alfeu ... „Și ei — spunea străinul — niște ființe învelite de cîte-un balon, plutind în albușul gîndurilor lor de cai, feriți de lumea dinafară printr-o scoartă groasă, coajă ca a oricărui dobitoc”. Îi înhăma din plutirea lor la căruță ... „Un lucru mort care prinde să se înconjoare cu albuș și să se facă ou, un singur tot cu caii, o singura plurire, peste care se așază omul să-i topească în albușul lui să-i facă un singur gînd, spre Ciulpău, ori spre oraș...”

*

În doi sau cinci septembrie, în anul acela, Urvan nu porni spre Ciulpău, ci trecu pe la profesorul Zocaniu, de greacă și latină, care avea între cărțile lui una, netipărită, un soi de incunabul scris de un sînguincios dascăl din Jira despre Ciulpău.

*

(...era ziua în care Vasile Itu, cătrănit pe nepăsarea sau boala preotesei care ținuse prin sat pînă la cină, după ce a tras clopotele să-și mai îmbuneze nevasta, a rămas printre registrele lui cele lumești în care avea trecute toate intrările și ieșirile din viața Ciulpăului să-i afle locurile Anei, Mariei, să înțeleagă vreun tîlc ...)

*

Acasă la Zocaniu totul se petrecuse după regulă : De unde ești ? Ce lîină ai adus ? Cît face ?... în tot dialogul lor existase o spărtură de care Urvan a profitat. Trebuia să profite cînd Zocaniu a spus : „Ei, despre Ciulpăul dumitale am și eu o carte !” Așa a ajuns Urvan să afle despre acel raport asupra Ciulpăului făcut numai pentru ca să fie ceva și despre ei. Mare mirare pe profesor cînd îl văzu pe comerciantul travestit în cioban că-și notează pe o hîrtie date, nume, cifre, după care spuse un dicton pe limba grecească spre a rezuma totul. Urvan îi răspunse: „Non ignara mali, miseris succurere disco” ...

Kirhan și Alfeu s-au apropiat de niște smocuri de iarbă crescută în fața casei. Zocaniu s-a așezat într-un fotoliu, și prin asta fotoliul intră în lumea sa ... După ce Urvan nu mai era în cameră și nici căruța în fața casei, Zocaniu spuse : „Cine sînteți, domnule ?!” Pe un perete lateral, unde nu avea nici un tablou și nici o carte, îi apărură scris : „Mane, tekel, phares!” Zocaniu își pipăi fața, apoi încercă să iasă din lumea sa, care îl înconjură, avea special lăsată o porțiță prin care se strecură afară, în vid, să se convingă de adevăr. Se lămurii că pe perete nu era scris nimic și se întoarse înăuntrul lumii sale să-și spună : „totul e o aberație!”

*

În vremea asta, căruța lui Urvan, încărcată cu saci și alte lucruri, ieșea din Burna adunînd în jurul său, de-a valma, teama de întuneric a cailor cu socotelile complicate ale stăpînului lor. Urvan spunea cuiva dinăuntrul lui, să nu uite : „... La început au fost șapte frați Pătruț, pe vremea cînd în sat erau puternici cei din neamurile Mogului, a lui Itu și Cure. Șapte frați au

avut la un loc douăzeci și cinci de băieți și cinșpe fete... După ce au crescut aceia a venit exodul, primul, cînd au rămas în Ciulpău numai Pătruțele să se amestece cu băieții Mogului, Itului, și-ai lui Cure. Goran a venit peste munte, apoi Vlascu, iar cîțiva dintre Pătruți și-au luat fete din Jira... și pînă la urmă, tot pachetul ăsta de oameni a ajuns să fie un singur neam ...”

Urvan călca hotarele satelor, trecea fără să știe, fără să-i pese decît de lumea lui, aia una în care se simțea singur. („Cînd te atacă cineva — povestea altădată — la drum de seară, mai întîi oprește lumea cea mare în care intră caii, căruța și omul, bate în crusta din jurul omului, o sparge, și dacă-i prea grăbit, ajung să facă din om un pumn de firimituri de coji, apoi ia totul”).

*

Urvan avusese norocul să nu-l atace nimeni pînă în noaptea de doi sau cinci septembrie, pe cînd se întorcea. Norocul lui Urvan și nenorocul celor ce i s-au pus în drum, că era noapte și nu vedeau cît este victima lor, iar după ce s-a dat jos gospodărește din căruță cu scîndura de șezut în palme, nu l-au mai putut vedea nici atîta. Teamă l-a prins de abia după ce trecuse de Jira, pe urcușul anevoios ce scotea spre Ciulpău. O teamă de om obosit, care nu mai are ce să-și povestească, o teamă care te ține treaz, atîta face, te ține cu ochii holbați la întuneric să-ți spui : Ziua, acasă... he, he, cine sînt eu! Dar acum, aici...

*

(Auzi glasul unuia dintre cai : „Cine ești tu, Urvane ?”, apoi pe-a celuilalt : „Ce-ți veni dobitocule, nu ți-i bine ?” Și începură să se ciorovăie :

Primul — „Acuma-i noapte și pot să întreb orice!”

Al doilea — „Și mîine, pe ziuă ?... Urvan e dobitoc ca și noi, atîta doar că poate vorbi și ziuă... Vrei să ne nenorocești pe amîndoi ?! Te las aici, treaba ta cum te-i descurca mai departe cu căruța asta plină. Eu plec, nu mai vreau să fiu părtaș vorbelor tale și nici să pătinesc din pricina lor!”

Primul — „Unde să pleci înhămatule?”

Al doilea (după o lungă cumpănire) — „Mă opresc, tu tragi înainte, căruța trece peste mine și gata!”

Primul — „Dacă te oprești, te bate. Eu bodogănesc că mi-i frică și mie nu are să-mi facă nimic ...”

Al doilea — „Fire-ai-a dracului de curvă, că nu-ți mai

tace pliscul! Ajungem noi sus, și ferfeniță-ți fac bucle
cu copita ...”)

*

Spre ziuă, căruța lui Urvan ajunsese în gruiul bisericii din Ciulpău. Omul opri căruța și bătu în poarta lui Itu. Avea străinul trăznaia lui să-l viziteze pe popă-n somn. Itu-i deschise („Am mare socoteală cu dumneata”, spuse străinul), îl duse în cameră și se așezară la masă.

Urvan vorbea : „Sfinții dumitale au în jurul capului câte un glob de aur, sau de lumină, oricum lor numai capul le e prins într-un ou. Dar sfinții dumitale sînt niște oameni morți, adică le trăiesc numai capetele, restul... Aleluia ! (Itu se făcea că aduce o ploscă). Înseamnă că noi... de asta am venit la dumneata, să-ți spun cum văd eu lumea. Fiecare om e îmbrăcat într-un glob din acela pe de-a-ntregul, înțelegi ? Fiecare ființă are și ea globul ei. Fiecare iarbă ori pom au și ele câte-un glob în care se înconjoară să se știe că-s o parte, numai o bucată din lumea asta și că restul sînt alte bucăți...

(Itu își frecă fruntea, ajunsă pînă la ceafă, și dădu un pahar pe gît să vadă mai clar.) Fiecare așezare e făcută din globuri și globulețe unul lîngă altul, despărțite de altele prin lucrurile moarte : piatra, zidurile, apa, pămîntul. Între globurile cele mari și cele mici e un pustiu. Cînd te apleci spre o floare o acoperi cu globul tău și devine a ta. Cînd ți se sparge globul, te năpădește pustiu și dacă ai fost om cu minte asta numai la oameni se întîmplă, globul ți se pune în jurul capului... (Itu înghiți în sec și se strîmbă ca după un pahar de țuică întoarsă.) De aia sfinții tăi au câte un glob pe cap. Ce le leagă pe toate între ele ? Cum trec unele în altele, bunăoară cartofii în noi, în burta noastră sau oile tăiate ? De ce nu ne ajunge hrana pustiuului dintre noi ? De ce, pentru a trăi, trebuie să spargem globul de viață al porumbului, al găinii sau al vitelor ? De ce pentru a trăi săpăm în piatră și semănăm globuri, sau urcăm în munte unde-i mult mai pustiu, cu oile, ou globurile de viață ale oilor... Peste noi sînt clopoțele cu viață ale satelor. De la Burna pînă aici sînt cinci globuri de jumate, unul lîngă altul, fiecare cu aerul lui...” (Itu alunecă pe laviță dar, în loc să se prăvălească pe podea, începu să plutească prin cameră dus-întors, între fereastră și ușă borbosind : „Am șaptezeci de ani... mi-a sosit ceasul... se sparge globul. Pluf ! și gata, trec fuga pe hulă... stau trei zile și pe urmă... în Ciulpău întors, în schivnicie, mă fac oier... cu câte știu pot să-i țin locul lui Mogu... Și nu mă mai întorc pînă-i străinul în Ciulpău... Nu mă mai întorc !... Munții sînt ai satului, așa să știi!”)

*

Cînd se trezi, străinul era deja plecat.

Primul drum în dimineata aceea și-l socoti să-l facă la cârciuma lui Urvan. Îl găsi. I se uită în ochi, apoi spuse : „Sîntem puțini... Puțini și mulți în același timp... Cînd ai venit de la oraș ?” Străinul spuse : „Azi dimineată, dar pînă ce-am descărcat, pînă mi-am pus caii în grajd să se odihnească ...” ... „În globurile lor”, interveni Itu. „Care globuri ?” spuse Urvan. „Păi fiecare ființă e învelită într-un glob ca un ou care îți trece peste creștet și pe sub tălpi și te ține într-un albuș cu toate gîndurile tale cele știute și neștiute.” Urvan spuse : „De unde-ți veni asta ?” Itu simți cum i se face de plutire. Tăcu. Ce să mai zică, visase, sau poate că omul acesta îi pune, de cîte ori intra în sat, un anume gînd în cap, ca pe o pereche de ochelari prin care să vadă lumea altfel, așa cum Mogu venea, la vreme de necazuri, să le clocească mintea cu cețurile lui, și să-i lase mai înțelepți în urmă. Itu își spuse : „Urvan asta e un Mogu întors și umblă printre oamenii Ciulpăului în somn..., sau Ciulpăul îi știe de frică și-l visează nreau... Oricum, tot e bun și răul la ceva, nu te lasă lînced!”. Urvan dădu din cap de parcă i-ar fi auzit gîndurile celuiilalt, apoi, cu glasul auzit de Itu în zori spuse :

„Am mare socoteală cu dumneata... (Vasile ceru un scaun că-i era teamă să nu-l ajungă de două ori, într-o singură zi, un același vis). Uite, sfinții dumitale au în jurul capului cîte-un bănuț de aur... (Itu ceru un pahar cu țuică întoarsă de cinci ori, otravă, orice). Și banul, tu spui, e ochiul dracului. Ei, noi, oamenii, pînă una alta umblăm cu ochii dracului în pungă în vreme ce el, bîjbăie chiar prin lume. E mai bine așa : un chior nu te poate atinge cu ispitele. Numai că, vezi dumneata, ochii lui din punga noastră sînt dați, cheltuiți. Uneori îi pui chiar tu în capul dracului, la loc, să te învețe ceva de rău. Îi dai, îl lași cu ochii lui... Sau să te învețe de bine, la urma urmelor tu îi faci un mare bine că-i dai vederea ... Și uite așa, într-o zi, îi pui doi bani de aur în cap, sau trei, ca dracului nu-i pasă cîți ochi are, și el te învăță că lumea e tăiată de hotare, și că hotarele prind peste tot pămîntul, cu apa și munții lui (Itu întrebă : Cum vine asta ? ...Păi eu anume ți-am vorbit în literă bisericească, să poți pricepe ... Bine! Uite, am plătit să aflu ce-i cu pămînturile și pădurile de sus : Croița, Colții Fierii, Slăveiul și am aflat că toate sînt în hotarul Ciulpăului și că hotarul Ciulpăului e a domnului Marcoș de jos, din Burna... (Itu spuse : asta-i povestea cu cumpăratul mării... acu vrei muntele? ...) E o lege-n toate cîte-s omenești chiar dacă legea aceea e dată tot de om ...”

*

Satul era pustiu în sîmbăta aceea. Se încuiaseră cu toții la treburile din

curte ori poate că plecaseră cele mai multe dintre femei la bărbații lor de pe la stîne. Ana ieșise la rîu să spele toate hăineturile pe care le avea și cele adunate de pe urma Mariei, ce nu apucaseră să se murdărească vreodată. Se apleca iar și iar spre apă. În cîrciuma lui Urvan amuțiseră toate. Itu plecase cătrănit de bulboanele ce-i mai umblau prin cap și de oculurile pline de năluci și ștyme prin care începuse, de la o vreme, să înțeleagă lucrurile simple. Trecu pe lîngă Ana, o văzu, nu crezu că-i ea și urcă peste livezi pe poteca de deasupra satului, să se pună singur acolo, pe marginea pădurii, și să se mai întrebe încă o dată de unde-î venise lui în minte povestea cu bulboanele. Se opri ostenit, sus, deasupra satului pe dealul Cioartei. Era către prînz și satul trăia un pustiu galben și cald. Copiii erau undeva pe-afară, dincolo de capetele satului, în poienile Văii Mari și-a Ursului, cu ciurdele de vaci. Le simțea pe toate cu ochii închiși. Le știa și se bucura că trăiește și le știe. Își spuse : „Asta-i cea mai mare sărbătoare a mea! (simți plăcere să-și vorbească, deschise ochii și continuă :) De ajuns să te uiți în jurul tău, pe aproape, să crezi, fie pe unde-i sta, că locul acela pe care-l vezi e al tău. Un glob care-ți trece pe sub tălpi și peste creștet, acolo stai. Un ou cu albușul și coaja de aer, un ou ce crește și dispăre, fie cu tine, fie înaintea ta și-atunci, coaja spartă se risipește și din-afară vine pustiu lucrurilor fără viață să te umple... Ce ușor pricepi lumea așa! ... Cerul acoperă pămîntul Ciulpăului cu un clopot albastru pe limpezimea căruia un taler de aur mută umbrele satului după o regulă știută ... (Dascălul ieși în fața casei, dădu cu ochii de popă pus în „poteca ibovnicilor”, își făcu cruce, și se întoarse în curte)... Femeile nasc prunci și pierd numele bărbaților... (vedea satul și se simțea strîns între marginile lui, închis)... Urvan ne-a stricat legea, de la poveștile lui am ajuns să ne știm înveliți de ouă ca puii sub cloșcă ... Trebuie să plec de aici ! Să cobor mai întîi în Burna și de acolo mai de-parte. Ce-mi pasă de sat, de nume, de oameni ? ... Asta vor fi simțit și primii dintre Pătruți cînd au pornit în lume. S-or fi săturat de rubedenii, de neînțelegerile știute și lăsate neschimbate..., (privi spre gruiul bisericii să-și poată porni plăsmuirea de undeva, să poată spune : de acolo plec!)... Dacă ajung să trec în pustiu dintre două sate, peste hotarul lor, cine mai știe în afară de mine de Car-tea lui Pavel ? Cui îi mai pasă de ceea ce scrie acolo? ...

Urvan are de gînd să căznească satul... Poate va fi cumpărat muntele de la cineva ?! ... O să le spună asta ciobanilor cînd s-or întoarce din munte ... Plec, trebuie!”

*

Singură, în mijlocul satului, Ana spăla în apa râului. Către seară își umplu curtea cu albiturile puse la zvîntat, apoi se retrase în camera din urmă, să se odihnească. Aprinse lampa și își văzu din nou, ca în toată ziua aceea, chipul răsfrînt în fereastră. Peste zi și-l zărise în apa râuluî, cînd și cînd, rupt de vîltoare și recompus iar, seara, chipul de pe sticlă era întreg, ca al unei alte femei, sau om, poate Mogu, care voia să-i vorbească. Se întinse ostenită în pat. De dincolo de fereastră cineva o judeca.

*

„...ce-ți veni să-ți speli toate rufele la rîu ? Nu ie-a purtat nimeni. Maria și le spălase pe ale ei înainte de nuntă ... Te-a văzut Vasile Itu cînd s-a întors de sub pădure. I te-ai pus în ochi. Tu nu-l vedeai, de bună seama, erai cu capul în apa râului pe cînd trecea el prin grui La ceasul cînd se uita la tine, tu te bucurai că-i apa prea iute și limpede să-ți păstreze chipul ; te-ar fi tulburat să-ți vezi fața ; ai fi zis că-i a altcuiva, una tînără, și curviștină căreia i s-a făcut de apă ! Așa ți-ai fi zis. Dar tu spălai rufele și le vedeai numai albitura, zăpada aceea care nu se curăță nici cum, că n-are ce murdărie să lepede. Te-a văzut popa și i s-au tăiat toate drumurile plănuite sus, că socotise sa plece, să tragă clopotele a doua zi peste sat, să citească repede ceva oamenilor, ca un ultim sfat despre : suferință, răbdare, putere și speranță, cum ajung una la cealaltă și țin omul în viață peste necazuri ; așa v-ar fi citit sau v-ar fi spus-o cu vorbele lui să o pricepeți, sau să tilcuți cum veți vrea. Apoi ar fi încălecat (popă călare) spre Burna. „Să cumpăr, Maria !” i-ar fi strigat preotesei... „Să cumpăr muntele pentru Ciulpău !” și ar fi plecat. I-ar fi lăsat nevestei lui niște bani, din aceia de care știe și ea, și-ar fi pornit să se mărunțească pe ulița dinspre oraș, călare. Știi, Ana, Vasile e păstorul păstorilor, nu te-ai gîndit niciodată la asta, e popă de sărbătoare, ca un vornic care știe regula și-i poartă pe ceilalți, turmă, după el. Turma lui sînteți voi, femeile din Ciulpău. Să nu te mai gîndești la așa ceva niciodată !... Ciobanii, bărbații satului sînt o altă turmă pe care o are Itu în grijă, dar nu e a lui. Singurele lui oi sînteți voi, femeile satului... Să nu te mai gîndești la asta !... Mai bine ascultă o poveste pe care i-o va spune cineva popii, curînd, cînd se va întoarce în sat :

*

„...spre seară a ajuns în Burna și a dormit în parc, pe iarbă. Vremea era moale și nu betejea oamenii ce dormeau afară. A doua zi dimineată, Mihai a intrat în magazinul lui Frankel să-și cumpere haine nemțești, apoi în frizeria lui Cadariu să-și radă barba. Și-a păstrat numai un cîmp de mustață să-i mai aducă aminte de ceea ce a lăsat. Cu asta s-a liniștit și i s-a făcut de masă și băut, apoi de umblat cu trăsura prin oraș, să-i deprindă gustul, să-l vadă lumea și să se minuneze de așa un bărbat tînăr și roșu la față. Către seară, după ce a mai mîncat în două rînduri, căci străinătatea locului te flămînzește al dracului, a mai luat o dată trăsura să-l ducă pînă la gară, să ia trenul de noapte, unul, singurul care ducea la Sibiu. Se va fi simțit el om slobod, pasăre păcătoasă cu galbenii lui Urvan în buzunare, bogat și mai puternic decît lumea ce nu-l aștepta. În desaga pe care o schimbase cu un geamantan (tu nu știi ce-i acela, dar nu-i nimic) avusese și două sfeșnice, tot de la Urvan primite, ori de la popă, și în tren se va fi hotărît : Sînt comerciant de obiecte prețioase venit din Burna. Altceva nu avea de făcut decît să creadă el mai întîi povestea. Marți, dimineată la opt, atunci ajunge trenul, a coborît în gara Sibiu, a dat ocol în piață apoi a tras la un hotel de-a doua și a plătit pentru o lună să-și știe prinsă rădăcina, apoi a ieșit în oraș. Tramvai. S-a uitat la mașinărie stăpînit, să nu-l ghicească oamenii că-i străin, apoi, pînă spre prînz a umblat cînd cu unul cînd cu altul dintre tramvaie sa le deprindă rostul, de la gară pînă dincolo de păduri, cu ochii la linii, așteptînd domnește, cîte o jumătate de ceas, să nu se întîlnească două pe un drum față în față. La Sibiu, din pricina tramvaielor, foamea l-a apucat spre seară, dar era prea încurcat de străduțele pe care a apucat să se plimbe și s-a văzut mai fericit să-și găsească hotelul. Abia spre ceasurile la care închid prăvăliile cele deochiate cu miros acru, a ieșit din nou să mănînce ceva. Pînă aici a fost o fugă, și aceea nu se leagă nicicum cu viața de tot timpul, e o spărtură. Marți, apoi miercuri a început să-și caute un rost, degeaba era el comerciant de obiecte prețioase dacă nu lucra. A umblat prin tot centrul, a aflat apoi și alte magazine, prin orașul de jos și cele fugărite spre dealul Gușteriței, a dat de niște negustori cărora, însă, nu avea ce le vinde în afara unor povești. De cumpărat ar fi putut cumpăra oricînd, dar cum să cumperi de la un negustor de pe strada Policandruului și să-i vinzi celui din centru ? Puteau să o facă și fără ajutorul tău. Pînă joi a tot rătăcit ferindu-se din calea urîtului cu cîte un picior de țuică. Joi seara a dat peste el Samu. Fiecare oraș are cîte un Samu care nimerește peste toți rătăciții, asta e meseria lui, să-i găsească și să-i vîre în afaceri. Samu era jumătate șetrar, după tată, dar cealaltă jumătate nu se știa precis ce nație avea, oricum mama lui era fiica unui avocat pe care șetrarii o furaseră de copilă și o purtaseră după ei.

Cînd a dat Samu peste Mihai l-a întrebat: «Ce vinde domnu' ?» Și cum Mihai nu era deprins să mintă repede, a dat din umeri apoi, a spus : «Cumpăr, nu vînd». Asta i-a fost capătul necazului pentru că Samu aflate exact ceea ce îl interesa : străinul are bani. S-au împrietenit, au mers la un restaurant mai pricăjit, iar Samu i s-a prezentat drept angrosist la magazinele Unio. Chelnerii nu s-au înghesuit sa-i servească, știau de Samu, de prietenii lui, îl priveau pe Mihai, om sănătos, minte așezată și se gîndeau că poimîine sau răs-poimîine aveau să-l adune jandarmii din rîu ori de pe vreo cracă din parc. Noaptea și-au petrecut-o la o ruletă, primiți cu greu, după ce vor fi făcut dovada bogăției lor. Mihai, zgîrcit ca orice om nedeprins cu banii, a jucat strîns, a cîștigat și a pierdut, oricum, puțin. Se împlinea deja o săptămînă de cînd Mihai se afla în oraș. În ziua următoare au început afacerea. Samu i-a spus : «Eu mă pricep la felurite obiecte și știu ce le trebuie oamenilor de pe sate. Tu dai banii, le cumpărăm, eu plec să le vînd și cîștigul îl împărțim pe din două». Mai limpede nici că se putea pentru Mihai. Așa au făcut, apoi Samu a plecat. S-a ostenit Mihai așteptînd o săptămînă. S-a cătrănit așteptînd a doua, pînă ce, din urît mai întîi, apoi din ciudă va fi tocat mărunt restul de bănuți la jocuri de noroc. Trecea luna, se încheia plata camerei și Samu nu apărea. Abia spre întîi, din cealaltă lună a apărut și Samu și i-a dat banii înapoi spunîndu-i că afacerile au mers prost și că n-a ieșit în plus mai nimic. «Ar trebui să facem altfel, a spus Samu, eu să cumpăr și tu să vinzi, că pe tine nu te știe nimeni în oraș». S-au înțeles să facă așa ; Mihai era bucuros că are o ocupație și au tras din nou la un restaurant să pecetluiască într-un fel noua lor afacere. După cîteva ceasuri Samu a adus o pungă cu minunății : inele, lanțuri, cercei, brățări toate din aur, pe care i le-a dat lui Mihai și i-a spus : «Pe astea le vinzi bijutierilor, zici că ai ajuns la necaz, spui și o poveste cu jocul de cărți apoi plîngi pe o pereche de cercei care, ar fi ai mamei tale dusă... și i le bagi sub nas pe toate. Să nu-l lași pînă a doua zi, dacă nu-ți plătește pe loc, te duci la alt bijutier». O săptămînă i-a mers. Prețuri bune, bani mulți, oameni de credință. A împărțit totul juma-juma cu Samu. Apoi bijutierii i-au cumpărat și a doua pungă cu minunății după ce Mihai le va fi cîntat : «Am pierdut tot, joc ultima carte, averea s-a dus, nevasta fugită cu un ofițer...» A mai mers pînă ce unul dintre bijutieri a recunoscut un inel, că-l făcuse și-l gravase special pentru cineva din oraș. De aici și pînă la a pune toată poliția pe urmele lui Mihai n-au mai trebuit decît două ceasuri. Norocul lui Mihai n-a venit la cărți, n-a venit la jocurile alea spurcate și nici în afaceri. Norocul vieții lui de o lună la Sibiu a venit în seara, prima, în care-l căuta poliția și nu-l afla nicăieri, cînd s-a dus la casa lui Samu să-i dea banii și să se simtă curat.

Mihai nu ştia ce vinde, nu ştia că minunăţiile acelea din aur erau furate de o ceată întreagă de rătăciţi de-ai lui Samu, parte liberi, parte ascunşi deja prin închisori, minunăţii pe care se temuseră să le scoată la vedere. A trebuit ca Samu să se fi certat în stradă cu unul dintre ai lui, pentru ca Mihai să le afle pe toate mai înainte de a intra în casă, de a fi prins. A fugit la gară, a urcat într-un tren, să nu mai aibă pământ sub picioare, a răbdat să-l vadă, o noapte întreagă, pe omul cu chipiu păşind prin gară şi să creadă că-l caută pe el, şi să se mire că trenul în care era urcat nu voia să-l rupă de păcat, apoi, către ziuă a coborât, a întrebat de locul poliţiei şi s-a dus să le spună şi să le dea tot. Norocul l-a încercat din nou, că n-a găsit casa dreptăţii, ci altă gară, a doua, în care nu erau trenuri care să nu plece... Când s-a văzut în Burna a spus : «Doamne rabdă !...» şi s-a dus la poliţie. L-au ținut trei zile, i-au luat ce avea la el şi i-au dat drumul. Şi-a găsit o gazdă şi-a cumpărat un calendar să-şi scrie pe el zilele în care Urvan cobora în Burna, să se ferească din calea lui.

(Samu îl va fi căutat vreo săptămână prin toate cotloanele oraşului lui, prin împrejurimi şi prin hîrdaiele puşcăriilor şi-şi va fi muşcat buzele, să nu-l uite. Apoi va fi început să se teamă de trădare şi să se ascundă, să-şi strice piaţa şi să-l viseze pe Mihai noapte de noapte, să nu-l uite...)

*

...Dacă Vasile ar fi coborât, după cum se socotise pe deal înainte de a te găsi cu mîinile în apa rîului, şi-ar fi cumpărat, de bună seama, o casă în marginea Burnei, unde nu-l ştia nimeni, şi-ar fi cumpărat pământ pe dealul Straja şi viţă de vie...

*

...Dar Vasile te-a văzut de pe pod şi i s-au tăiat drumurile. O viaţă mai puţin... Ce ți-a venit să-ți speli rufe la rîu ? Nu ai nici nuntă, nu vin nici sărbătorile, nu-ți coboară vreun bărbat din munte... într-o zi are să urce Mihai a lui Cure, călare pe un cal alb, în cizme, pe o şea înaltă... Aşa îi aştepţi şi pînă atunci cureţi casa, simţi că are să vină într-o noapte, poate joi, şi n-o să vă puteţi vorbi. O să vă strîngeţi în braţe şi-o să vă piară vorbele. Când a plecat ?... De-un an şi o lună, e septembrie şi acuşi coboară ciobanii. Se-implinesc zece ani de cînd a coborât Ioan, legat de cal, îngheţat şi vînat. L-a otrăvit cineva să-ți iasă din cale, să te lase slobodă, bogată. Maria vroia să te ştie bogată. Pe Ioan l-ai iubit. Aveai şaptespe ani pe atunci, ca şi-acum cînd spui : «cîta vreme nu ești măritată înseamnă că nu ai vîrsta !...» Ioan a venit pe cal, drept, țeapăn, de-a latul. Pe el l-ai iubit şi pe Mihai care o să vină pe cal, drept, înalt, ca Sfintu' Gheorghe...

*

...Te-a văzut Itu și n-a mai plecat. Și-a oprit viața unde era și a rămas să și-o petreacă mai departe așa, fără să mai afle de Samu (să afle, pînă la urmă, din povestea spovedaniei lui Mihai)... Te-a văzut din grui, te-a recunoscut, abia atunci te-a recunoscut și a spus : «Neamul Mogului spală. Se schimbă lumea. O femeie care spală aduce copii !...» Tu nu l-ai auzit, n-aveai cum. Pentru Vasile nu mai erau nici Goranii, nici ai Vlascalui și-ai lui Cure, ultimul de care mai știa el era Mogu, știutul în toate și risipitorul...

*

...De joi, mai departe, ai sa boleşti. O să ți se pună un junghi în piept. Ce ai visat marți noapte ? Spui că nu ai visat, că-n vise nu ți se pot arăta nopțile ci numai zilele cu lumina... Joi vei boli, asta pentru că marți noapte, dormeai, a lovit o piatră în pridvor. Te-ai trezit și pînă sa ieși a mai lovit o piatră în pridvor. Ai coborît în curte, spre poartă și i-ai deschis lui Mihai, în haine de oraș, cu cizme. Avea cizme și un cal alb, dar nu avea coif și sabie. Purta un șerpar lat ca a lui Urvan. L-ai primit în curte, tu i-ai dus calul de căpăstru și i l-ai deșeuat. Ai umblat în cămașa și vei fi răcit... Apoi v-ați dus în camera din urmă și n-ați mai vorbit. Pe soba rece ardea o lumînare de nuntă adusă de Mihai. Atîta ți-a adus de la oraș, o lumînare de nuntă care să se topească toată, să facă munți albi și cetăți pe vîrf... apoi să-și fiarbă și ultimul capăt într-un ceaun de ceară și să se stingă. Voi n-ați avut vreme să-l vedeți. S-a stins și abia spre ceasul prînzului v-ați deprins ochii cu lumina. Și tot nu v-ați vorbit. Era miercuri. Mihai a venit mai iute cu o zi și avea să plece tot mai iute cu o zi. Ați luat o ploscă lîngă pat, un boț uscat de mămăligă, un ciot uitat de brînză și o ceapă. Era de-ajuns. În cealaltă noapte s-a sculat, s-a îmbrăcat, și-a pus cizmele, a înșeuat calul și s-a dus. A ieșit în uliță, ai mers după el. Tu tot n-ai apucat să te îmbraci mai mult decît cu cămeșoiul. Abia atunci l-ai întrebat : Cum o duci, Mihai ? Ți-a spus : Va fi bine, Ană ! și l-a supt noaptea. L-ai căutat prin curte, i-ai căutat și calul, ai urcat în pridvor și-ai pipăit lemnele podelelor să cauți două pietre, alea aruncate de Mihai, să știi că nu a fost minciună. Le-ai găsit. Le-ai pus cu tine în pat și n-ai mai visat nimic pînă joi dimineața...

*

...E joi, Ană, și tu ai început să boleşti. Te junghie în piept frigul nopții. Să umbli două zile în ploaie (nu știi, dar era ploaie) numai într-o cămașă... Ți-i teamă, îl întrebi pe Holoangă al tău : «O să plătesc cu mine nunta asta ?» ...Nu-ți pare rău, ci poate prea puțin pentru o viață, și altele... de unde să

mai iei ? Te fierbe trupul. Minte, nu vine primăvara, te fierbe și n-are cine să-l asculte...

Tu vezi o poveste cu Holoangă : își trece căruța prin sat, pe deasupra drumului cu capul în jos și cu roțile pe-unde numai el știe. E primăvară și Holoangă adună lemnele arse o iarnă întreagă de oameni, le adună să le ducă în pădure, la loc, să nu se schimbe nimic. (Așa-l vezi)... Și nu ostenește. Ziua cară cenușa pe dealuri și ridică din ea copacii, noaptea cară morții înapoi în sat și-i pune în pîntecele femeilor, să-i mai nască o dată. N-are vreme, trebuie să le biruie pe toate repede, să le pună la loc cum au fost. Îi spui : De aia te-am iubit, Holoangă, de aia ! Adu-le la loc pe toate, să mai pornim încă o dată viața... Apoi fierbințeala. (Vezi mucul de feștilă. Abia acum îl vezi înghețat, mort, dintr-o altă viață de om. Îți spui : «Poate s-a întors Ioan a șasea oară. Vine rar. Are treabă multă cu oile lui. I-a venit să plece în lume, să cîștige mult, ori numai să umble. Vine rar, la doi ani o dată. În zece ani l-am văzut de cîteva ori. O fi cu oile pe jos, pe la oraș și se apropie. S-o fi săturat de hălăduit prin lume. Vine bogat... dar numai pacoste-mi aduce. S-a dus tata, Maria, Vasile, acum m-oi duce eu și cînd s-a întoarce n-a mai da de nimeni. Ai venit a șasea oară, Ioane, și nu mi-ai zis de rău și nu m-ai judecat că te-am lăsat să arzi cu mațele în vipera otrăvii, dar n-am știut, copil prost, dus de Maria, a doua oară te-am lăsat să te bați cu ai Vlascului... a șasea oară, ieri, alaltăieri ai venit limpede și iar m-ai părăsit... Roagă-te Ioane, sau Mihai. Roagă-te, unde vei fi, să nu pier și-o ține cealaltă duminică nunta a șaptea, parastasul de zece ani...»

...Așa îți spui și adormi. Dormi ! Somnul vindecă...

...Să știi că Itu nu te pizmuie pentru că l-ai oprit din drum. Nu. Cînd are să i se spovedească Mihai și ane să-i spună toată povestea vieții pe care și el ar fi trebuit să o ducă, va veni la tine să te pupe, ca un tată, pe creștet și să te treacă în sufletul lui printre martire... Nu te speria, în sufletul lui nu-s multe, și toate alea despre care amintește duminica n-au pentru el nici o valoare și nici nu prea crede să fi avut vreun rost punerea lor în calendar. Tu vei fi cu altele : una a Pătruțului, (rămasă cu treișpe copii, toate fete, să le crească singură pentru că bărbatul ei s-a dus în lume cu oi cu tot, mînios că nu are nici un băiat la casă, ...(pe Chiva, una rămasă bătrînă, n-o știi, era neam cu tine după Mogu, a iubit-o Itu de fată și pînă au îngropat-o după ce s-a dat în furcă...

*

...Ai să mă întrebi : «Chiar plec ? Trebuie să plătesc nunta a șasea?...» Nu, Ană, pe tine te vor ține satul și Itu printre martirele cele adevărate, dar

pînă în ziua aceea mai trec două ierni, ori mai mult. Mă mai întrebi : «Și pe martira preoteasă ?...» Ce să-ți răspund, că Itu-i bărbat și că bărbații nu le-au crezut niciodată pe ale nevestelor lor ? Nu are rost să-ți spun asta. Mai bine dormi. Dormi și visează cu NIMICA, să poți prinde puteri. Alte doctorii n-am, nu știu să fie pentru tine. N-am cum să vin și să-ți fac focul ori să-ți fierb leacuri. Trăim altădată...

...Gîndește-te la Nimica, încearcă. Îmi spui : «Mă chinui, Mogule, mă chinui... Eu nu mă pot gîndi la Nimica...»

...Ană, ai douăzeci și șapte de ani, acu-i prinzi, în toamna asta. Poate n-ar fi trebuit să-ți povestesc viața lui Mihai, dar ți-am spus-o la fierbințeală și o să crezi că-i un vis urît. N-ai să mai auzi de ea. Itu se va speria în ziua în care se va duce la el Mihai. Se va spera Vasile apoi le va închide pe toate între tainele lui și le va trece în uitarea lumii. Îi va sta pe limbă numai : Samu, și va scuipa de fiecare dată după ce va spune.

...Dormi, Ană !...

*

...Peste o săptămînă ai sărbătoare. Luni vei merge la Urvan, taică-tu vitreg, să cumperi grîu, sare și bomboane. Ai să cauți făină de colaci la morar. Urvan are să coboare pînă-n Copadea, la un gospodar să-ți aducă vinul. Marți o să-ți aduci hainele și-ai să deretici casa. Nu ți-a trece junghiul, dar nici boala nu te va întoarce. Miercuri o să fierbi grîul și-o să-ți cauți covata pentru colaci. O să-l chemi pe morar să-ți taie un vițel, cel fătat în primăvară de Floare. Au să te scotocească de tîlcurile sărbătorii și-au să te vorbească de o nuntă. Nuntă ! să le spui. Joi o să pui în blide, în șase blide grîul și o să-ți coci colacii. Vineri, are să-ți aducă vinul și-ai să pui masă mare în camera din față. O să plătești să-ți facă cinci pridvoare în ogradă, în trepte pe care să așezi mesele lungi, cinci, pentru praznic. Morarul are să-ți aducă lemnarii încă de marți, și pînă vineri va fi gata. Afară, în octombrie ? are să spună satul. Afară. Numai sa nu plouă. Dar nu are să plouă, doar către seară va veni ceața Mogului. Duminică vei sta între șase colaci, trei la stînga: Goran, Maria, Vasile și trei la dreapta: Ioan, Ștefan, Costa, și toți vor plînge pentru ei, apoi pentru mirele cel nou. Bocetele vor ține cît va vorbi Vasile, apoi își vor șterge cu toții mucii. Tu n-ai să verși nici o lacrimă, că ai să-l rogi pe Itu să-ți pună patrafirul pe cap : de mire, de mireasă și-l vei ruga să citească de Rahila să poți trece de trei ori în jurul mesei cu colaci. Vasile te va asculta (să știi, deși n-ar trebui, că din ziua în care i-ai tăiat drumurile Itului, acela îți va face tot ce-i vei cere, că vede alt om în tine). Acum ai fierbințeală, nu-i mare necaz că ți-am spus-o, poate ușiți...

...Duminica cealaltă, după ce te vei roti de trei ori în jurul mesei pentru mire și mireasă, cînd jumătate din femei vor fi leșinat peste copiii lor, apoi de acolo, de jos, se vor căzni să privească mai departe printre picioarele meselor și-ale bărbaților, vor începe să bocească și bărbații, cîte-o lacrimă de fiecare ochi, că-s mai uscați și din aceea mai zgîrciți cu lacrimile. Din ochiul stîng vor plînge pentru vîrsta lor care nu-i mai poate ajuta, iar din cel drept pentru vîrsta care-o citesc în tine. Atunci vei apărea cu un cocean de porumb învelit în cîrpe și toți vor spune : copilul Anei ! și vor veni după tine, șir lung, alb, de femei în straie de sărbătoare, apoi copii speriați și în urma lor bărbații. Ultimul, Vasile. Tu vei duce copaia albă pe rîu și vei înfige o lumîmare și-i vei da drumul în lume. Seara păpușa va ajunge în Jira, noaptea în Copadea, spre prînz în Safta, către patru după-masa în Zorinți, iar luni, mototolită, ruptă, se va lăsa în Galbina s-o joace peștii, s-o tragă în jos. Vasile nu o va putea vedea și pe asta...

...Abia atunci îți vei începe praznicul pe cinci pridvoare și unul înalt. Jos vor mânca bărbații, toți la un loc, despărțiți de neveste și copii, să apere adunarea dinspre poarta de oameni străini, de uliță și rîu. La a doua masă vor sta femeile și copiii lor, ale Pătruțului mai întîi. Pe-al treilea rînd vor sta fecioarele cele dinaintea nunților, pe-al patrulea vor sta bătrînele, ale lui Cure, Vlascu, Maria popii, a morarului și opt dintre cele ale Pătruțului. La a cincea masă vor sta străchinile pline și ploștile pline, dar nu vor fi scaune sau bănci. Aceea va fi masa celor plecați, pusă deasupra tuturor să le apere de drumuri de munte, pădure și cer. Sus, pe-al șaselea pridvor, al casei, la o masă mică, va sta numai baba Mogului, singură, s-o vadă toți, s-o asculte cum tace, să-i audă foamea și setea de om și să se teamă...

...Tu vei umbla de la o masă la alta să-i îmbii, să nu știe ce sărbătorească, să creadă că-i nuntă, a șaptea, (a patra din calendarul satului) că-i parastas sau botez, să nu știe pentru ce petrec. Un galben, ultimul, îl vei da înapoi lui Urvan, unul de care nu știe străinul, rămas de cînd a cumpărat casa arsă de la femeia lui Goran...

...La început se vor codi să petreacă, apoi vor bea, vor pomeni, și-n urmă, vor cînta și juca pe pridvoarele de la mijloc. Spre ziuă, luni, vor pleca pe la casele lor. Mogu va fi zbîrlit și înecăcios încă de duminică noaptea. Abia după plecarea tuturor ai să începi să deșerți mîncărurile și băutura de la ultima masă, cea de sus și să spargi blidele, căucele și ploștile, una după alta, spunînd cîte un nume, după cum îți vor fi de aproape...

...Așa ai vrut tu să fie nunta. Așa va fi pentru că vei plăti să fie așa : o zi și-o noapte în care să nu știe nimeni pentru ce beau și mîncă. O zi și-o noapte pentru naștere, căsătorie, moarte. N-au să te uite pentru asta...

*

...Mă întrebi : «Oare m-oi scula să le pot duce pe toate pînă la capăt ?»... Să-ți spun : Asta s-a petrecut cîndva în Ciulpău ? N-ai crede. Oricum, azi vine morarul cu lemnarii pentru pridvoare... închide ochii și spune : Nimic. Spune ! să te doară că spui și să te întrebi de ce te doare cînd spui așa. În fierbințeala pe care o ai e de ajuns pentru ca să adormi...

...Ce-ți va fi trebuit să speli rufe la rîu ? Altcum, poate nunta din octombrie nu ți-ar fi venit ?.... Așa să fie. Mai gîndește-te o vreme la nimic, să-ți treacă boala... Dacă nu poți, ca să-ți fie mai ușor, gîndește-te la nimicul cuiva...”

*

Într-una din zile Ciulpăul stătuse ascuns. Femeilor nu le-a venit să facă nimic. Morarul opri apa de pe jgheabul morii, dascălul se certă cu nevasta pentru niște ouă ca doi vecini. Urvan își petrecu timpul prin Burna cumpărînd și vînzînd. Gurile Pătruțelor n-au melițat pe nimeni, iar Vasile, popa, a bătut clopoțele la amiază să-și trezească nevasta din amorțeala cu care îl întîmpinase în ziua aceea, să fie sigur că, măcar pentru cină, îi va pregăti ceva mîncare caldă. Cei patru gemeni ai Pătruțului au dormit toata ziua și-au visat fiecare cîte două țîțe pline, de parcă fericita mamă ar fi fost o lupoaică și nu Ioana a lui Pătruț.

Pînă la cină Vasile ieși pe deal să se cere în el cu unul ceva mai bătrîn și mai sărac : Mogu ; dar la toate cîte le gîndea popa, celălalt îi răspundea: „Mintea și racul vin din naștere, Itule, noroc că nu suferă prea mulți de ele în Ciulpău...”

*

Pătruțele știau : *LA APĂ CURGĂTOARE* — „se duc feciori, în amurg, la apa curgătoare și fac coroane din nuiele..., fetele pun cununile pe cap și se iau în brațe și zic: Fim surate pîn’la moarte; și-și răspund: Fim !...”

IV SPĂLAREA AURULUI

„...Să vezi norii de deasupra cum trec rîul fără să-i dea ocol. Ai văzut melcii, Niculae ? — spuse baciul. — Au o piatră mare-n care se ascund ; aia-i puterea lor, ca o pleoapă de piatră sub care-și feresc ochii de durere.

Atîta-i un melc : un ochi cu burtă și boașe, și-n loc de trunchi are o piatră găurită în care se ascunde, moare... E ca un om întors... Ce rămîne după noi ?... Ce-i mai tare și purtăm în noi și nu se vede toată viața ? Osul rămîne, dar după el ?... Piatra aceea mincinoasă, că nu știi niciodată dacă-i viu ochiul dinăuntru... Femeia asta, Marina lui Cornel, s-o învățat să vadă norii numai de jos, să-i știe deasupra capului, răi, buni, între ea și cer. Așa-s toți de-aici din Lomnea, ăștia de la șes... Într-o viață numai omul face, cu sufletul lui, cîte-o făcut Dumnezeu de la începutul lumii, dacă o fi avut el vremea să le facă pe toate : iepure, melc, pește, vulpe, lup, urs, berbec, oaine, măgar, gîscă, furnică... Niculae, și furnică poți să fii și plop și mesteacăn și fag și brad. Cu sufletul toate apuci să le faci într-o viață, altcum, n-ai ști să le înțelegi și să le aperi ori, să le ții cu tine... Asta-i durerea omului : să le treacă pe toate și să nu aibă unde se ascunde, în nici o piatră găurită... Acuma-s melc, că-mi ascund în piatră o spaimă... De ce ? Că-mi ești fiu, că m-am ținut o iarnă cu o femeie care nu-i maică-ta ?... Iacă-i început de martie, plecăm, adunăm oile și plecăm, ne-ntoarcem acasă. Avem de-ajuns pentru un capăt de bogăție... (Niculae spuse : Și femeia ?)... Cînd îți trage unul o palmă n-ai vreme să-i spui povești, auzi ?...

*

În grădina femeii aceleia din Lomnea de jos unde adăstaseră, de nevoie, toate oile Pătruților ieșiră să se mintă cu niște smocuri de iarbă și se resfirară ca niciodată. Soarele bătea dintr-o parte, ca la vreme de seară, și-n lumina aceea oile păreau niște cîlți mari poleiți, pe care-i însuflețise cineva în numele răbdării.

Fii și tată, unul lîngă altul, pe-un trunchi de nuc tăiat, priveau minunăția lumii : Lîna de aur mutîndu-se molcom, peste o grădină, cînd resfîrată, cînd adunată ghem. Amuțiseră sub greutatea semnului pe care-l ghiceau ascuns cu tîlc înaintea ochilor. Apoi soarele coborî spre asfințit roșind aurul lîinii, apoi învinețindu-l...

*

„Ai văzut ? — spuse baciul într-un tîrziu, după ce minunăția aurului de peste grădină devenise o spinare mișunată de șobolani suri, mari cît oile. — Numai un ochi chior nu se ferește, nu se ascunde în piatra lui... De ce să mă fi ferit de tine ? Și-apoi toate au fost așa : Cinci ciobani ajunși pînă în oase de ploile lui noiembrie treceau peste un cîmp cu oile lor. Doi dintre ei, Ghib și fiul său, Iosif, au dat de moarte. Ceilalți n-aveau ce alt leac să le dea decît ploaia. Baciul a spus : În primul sat mai mare ne oprim. Iernăm în

sat, că avem cu ce ne plăti șederea. Au nimerit în Lomnea de jos, sat mare, cu două biserici și trei uliți. Baciul s-a dus să caute un doctor, l-a găsit, i-a dus pe betegi, legați de cai, cum erau, i-a pus pe masa doctorului ăluia mai mult morți decât vii. Doctorul i-a văzut, i-a ascultat, le-a dat niște leacuri și i-a spus baciului să caute o casă în sat, unde să ierneze, pentru că altcum îi va pierde. Și tot doctorul ăla i-a spus unde să caute loc pentru toți cinci și pentru turmă : «la Marina lui Cornel, aia-i o văduvă, are și loc și hrană cu ce vă ține». Atît i-a spus... Acolo, la femeia aceea, mai trăseseră și alții că femeia nici copii nu avea, nici alte neamuri, ori, dracu' știe, o vor fi pizmuit-o pentru casa ei cu șase camere, două șuri, curtea și grădina care fac la un loc cît gruiul bisericii din Ciulpău... Aici au loc să se întindă, ăsta li-i rostul: pămîntul, după el trăiesc... Aveau de ce s-o pizmuie ; doi cai pătați, cu coama galbenă și cozile împletite, căruță, droșcă, cinci porci, găini, gîște, trei vaci... numai oile nu le are de soi, lînă scurtă și aspră... (Astea te dor pe tine ? spuse băiatul.)... Nu, pe cei din Lomnea-i doare, pe neamurile femeii, ăia care-o vorbesc și nu-i calcă pragul... Eu povestesc, numai povestesc... Ei, și-apoi marțea se ținea tîrg în Lomnea ca la oraș... Betegilor le-a trebuit o lună să se vadă pe picioare. Pînă atunci le-au ținut locul ceilalți trei, baciul, fiu-su Niculae, și celălalt copil al lui Ghib : Nichifor... Au cumpărat lemn, scîndură tăiată-n joagăr de apă și și-au făcut o stîină în grădina femeii. Marțea vindeau la tîrg și-și strîngeau ban cu ban, toată bogăția aia după care plecaseră pe cinci ani... Apoi femeia asta, încă de prin sfîrșitul lui noiembrie, ieșea sîmbăta la tîrgul din oraș, cu căruța ei, ba îi lua și pe ciobani cu ea să-i ajute la negoț... Cum să răscumperi asta ?... Banii veneau unul la altul cum nu s-au prins de mîinile cobanilor pînă aicea... Să ai casă în drum. Să fii acasă la tine și în străini! Că femeia s-a dat la o parte și i-a lăsat pe ciobani să-și treacă, după legea lor, toate obiceiurile, cît le-a cerut să țină curat. Baciul a împerecheat oile amărîte ale femeii cu berbecii lui și pe la sfîrșitul lui ianuarie, atîta i-a fost mulțamul, au ieșit primii miei din soiul mestecat. Oricum mai bun. Femeia a vrut să-i vîndă, dar n-au lăsat-o ciobanii; ce știa femeia despre viața oilor, ei i-au plăcut cele din turma ciobanilor... De prăsilă și vînzarea mieilor, din iarnă nu-ți mai povestesc... Banii veneau. Ciobanii n-aveau la ce să iasă în sat decât cu treabă. Apoi a venit februarie ... Mîncare caldă era, de certat n-avea cine-i certa... în satul nostru, cel din curtea femeii, n-a călcat om, n-aveau ce căuta. Era doar și locul nostru, ni-l cumpăraserăm, o să plătim pentru el, să ne știm desfăcuți de el și slobozi, să ne putem întoarce în Ciulpău...

(Să lași binele, să te pui în albie amară și să te întorci la necazuri ? întrebă fiul)...

Să te întorci, spuse baciul, cît de iute să te rupi de bine și să te întorci... Așa ni-i dat, să ducem numai o singură viață, ca rîul, și pe toate să le adunăm acolo... Asta pe care-o ducem e altă viață, și nu te mai poți naște la patrușcinci de ani...

(Niculae spuse : „Și dacă în drum ți se iscă un coborîș mai ușor ?... Și atunci să te întorci ? Apa nu mai urcă, rîul nu se întoarce!)...

Se-ntoarce — spuse baciul — prin pereții pietrei, și tot se întoarce.

(Se înnoptase de-a binelea, oile, ultima oară cînd le mai zăriseră, erau strînse ciopor, cu cîinii roind pîmprejur. Apoi trecuseră pe lîngă ei Ghib și fiii lui să le adune în țarc, cu miei cu tot, să înceapă acolo, să repete slujba de seară a mulsului, la lumina unei lămpi de petrol)... Dar tu ? îndrăzni baciul spre fiu-su...”

*

Niculae își scoase căciula de pe cap și spuse : „Zic din februarie mai departe, de unde-ai lăsat tu... Era unul Ghib, mai răbdător în înțelegerea vieții care-i spunea unuia dintre băieți, nepotului lui : Și-apoi ce-i dacă-i luat după femeie ? De aia-i bărbat. Tu-i ești copil de aia nu-l poți pricepe decît într-un singur fel. Lumea e mare, nu știe de noi. Ne sugă ca pămîntul uscat și după noi rămîne Nimic... Rămîne gîndul... Aici sîntem în altă viață, acasă-i alta. Pe asta o vom uita-o!... Niculae i-a strigat lui Ghib : Cum s-o uiți ? Ce sărbătoare-i aceea care-i numai a tatălui tău? Sînt într-o singură viață, Ghibule, și văd... Bătrînul îi răspundea : Toate trec. Taică-tu vrea binele și mai întotdeauna cînd vrei binele faci și rău. ...Înșeală ! striga băiatul, și un om care a înșelat o dată poate înșela oricînd... Ghib îi spuse : Asta numai la lucruri și la bani. Între bărbat și femeie toate se orînduiesc altfel. E februarie, în luna cealaltă, după Calendarul Mic, plecăm și pulberea se va alege de urma noastră. Să crezi că așa e mai bine... Să cred ? a zis băiatul. Ghibule, să nu mai spui nimănui să creadă. Dacă după asta am umblat doi ani și dacă asta era bogăția pe care-am căutat-o, apoi atunci, Pavel nu mi-i tată!...”

Băiatul povestise toate astea certîndu-se, ca și cum baciul n-ar fi fost tatăl lui ci însuși Ghib. Se întoarce spre baci și continuă : „Și femeia ?...” Pavel își ridică ochii orbi de întuneric spre cel cald de lîngă el care trebuia să fie un bărbat, că-i era fiu și-l judeca după mintea copilului. Pavel întrebă : „Și Ghib a spus așa : plătim, ne rupem de viața asta și plecăm ?” Băiatul zise : „Nu! Tu, în povestea ta, socoteai : asta era și locul nostru, o să plătim pentru el să ne știm rupti, liberi, să ne putem întoarce acasă, în Ciulpău...” Baciul amuți, era ceasul să-și aducă aminte o noapte de pe la mijlocul lui ianuarie...

... Toți cinci ciobanii dormeau la un loc într-una din camerele dinspre sură. Era o cameră lată, bine încălzită, care avea pe pereți câteva icoane și fotografii, calendare uitate ori lăsate unele după altele pe pereți, să se știe că anii sînt trecuți în rînduiala lor; o masă cu cinci scaune, iar lîngă geam, pe un al șaselea scaun, un lighean, șervet, săpun și o cană mare cu apă. Acolo au locuit peste iarna. Pavel dormea singur pe o laviță, cei trei băieți în pat, iar Ghib, nu l-au putut lămuri să facă altfel, a dormit jos, lîngă pat, peste cinci șube groase. Într-o noapte pe la mijlocul lui ianuarie Pavel auzi umblînd pe cineva prin camera rămasă liberă între dormitorul femeii și ciobani. „Atunci, credea Pavel : mi-a vîrît cineva deștele mîinii drept în ochi, să mă orbească și m-am trezît că sînt ridicat de pe laviță și pornit spre cealaltă cameră. Acolo am dat de femeie... (o să-mi blestem ceasul)... îmbrăcată cu o cămașă lungă peste trupul gol. Căuta ceva cu o lumînare în mînă ...și n-am întrebato : Ce cauți femeie ?... că minutul pus între un bărbat și o femeie cere muțenie... Să nu-i trezească pe ceilalți Marina cerea : să taci și să te supui!” Marina avea spre patruzeci de ani, ziua, șaptescinci cînd era singură și șaptespe în noaptea aia de ianuarie... „După doi ani în care n-am avut parte de Crăciun, Paști și femei — își spunea baciul — am petrecut o sărbătoare cît toate alea la un loc într-o singură noapte... Ce noapte lungă! Cîta pace-n suflet!...”

(Se-ntoarse iar spre fiul său, în dreapta, să-i spună de data asta cu voce tare :) „Femeia e gazda noastră toată viața. Aici, acolo, ne așteaptă să venim de undeva. Mereu așteaptă să i se întoarcă bărbații. Una dintre ele s-a întîmplat să fie mamă-mea, m-a așteptat o vreme ca pe-un fiu. Alta s-a întîmplat să fie maică-ta, asta ne tot așteaptă pe amîndoi. N-am înșelat pe nimeni, n-aveam pe cine înșela. Cîta vreme nu ai o femeie a ta nu poți ști de ce trebuie să pleci, să te întorci...”

Băiatul îl opri : „Ne-am oprit amîndoi poveștile prin februarie și-acu-i pe ultimele zile din Calendarul Mic, a noua...”

Baciul spuse : „Unde-ai umblat o lună ?”...

„Am să-ți spun povestea celui tînăr — zise băiatul — care a fost pus dintr-o noapte, în altă viață de om decît aceea pe care o avea... De plecat, erau tot așa cinci ciobani la o gazdă femeie văduvă și faină din Lomnea, putea să plece oricare dintre ei că nimeriseră-n urdă și lapte dulce. Al tînăr, unul, s-a dus mai departe să-și caute bogăția lui. Ceilalți patru își știau bogăția lor și gîndul, unul singur, că liniștea din iarna aceea n-aveau s-o mai

cîştige nicăieri şi cu atît mai puţin acasă... Mai departe e o po-veste pe care-o ştii toţi cei mari şi ce are a face unde se petrece şi cum îs puse lucrurile-n casă, ori cîţi cîini are în curte ? ... Povestea-i la fel : femeia tăcu, îl luă de-o mîină şi-l trase după ea spre lăcaşul ei pustiu, să-l locuiască de acuma-n doi...”

Baciul spuse : „Vine o vreme, cînd ajungi să zici : Doamne, du-mă în ispită acu, să mă văd trecut peste păcat!... Povestea ta o ştim toţi, de aceea putem să plecăm liniştiţi. Plătim de găzduire, de hrană, de spălat şi plecăm... Niculae, dacă povestea pe care o cred e dreaptă, atunci eşti şi tu bărbat şi putem vorbi între noi altcum... Femeia asta, Marina, nu ne are treaba, după cum nici noi nu o avem pe a ei...”

Tînărul îl opri : „Ba i-o avem, că femeia de care zici e grea, s-o lăsat grea după tine să nu mai putem pleca!”

Baciul se ridică, porni spre ţarcul oilor să-i strige fratelui său : „Ghibule, mîine la ziuă plecăm!” Niculae îl ajunsese din urmă să-i spună : „Eu rămîn... Femeia mea nu va veni după mine...” ...”Nu-i vreme de sfaturi, spuse baciul, dar dacă o femeie nu vine după bărbat, apoi bărbatul nu are ce îi căuta în casă. Ia-o ca pe o vorbă de om trecut şi uită-te bine la ea... Mîine plecăm, vii şi tu, şi dacă femeia ta o să ne ţină urma, te-ntorci... Cînd am plecat din Ciulpău, continuă baciul, ştiam că vom lipsi cinci ani şi că ne vom opri acolo unde-i bogăţia. Poate-i aici! Ai vrut să vorbim ca bărbaţii : zic să mai stăm un an, să-ncercăm încă unul. (Baciul se opri, să nu-i tulbure nici mersul, nici gîndurile, ca atunci cînd vrei ca şi celălalt să-şi aducă aminte de vorbele cuiva spuse de mult şi păstra-te spre pilda tuturor. Se opriră în mijlocul curţii. Dincolo de o fereastră luminată se ghicea o femeie. Baciul continuă :) ... Omul bun e acela care stă puţin. Cînd apucă să se gîndească la şedere, îi vine-n ochi casa, şi o înconjură cu venin. Are orice om destul venin în el cît să se apere înăuntrul ori în afara casei în care s-a aşezat. Mai întîi se apără de cel care-l găzduie, apoi, dacă mai stă, scurge veninul în curte şi de acolo în uliţă, să-l apere de ceilalţi oameni. Şi-n urmă, veninul bălţeşte peste tot şi se înmulţeşte din el, şi toate ajung să plutească în venin ca într-o apă... Şi venin bei, venin verşi şi nu mai crezi în nimeni, nici în al tău. Vine minciuna, şi ce-a fost bun e vînat şi viclean... Trebuie să plecăm, veninul din noi e slab în Lomnea... Mîine plecăm şi cine va vrea să vină după noi, să vină şi dacă va suferi cu noi, pe nimica, tot greul, îl putem crede...”

Niculae răspunse iute, de parcă s-ar fi gîndit numai la asta o lună întregă, cît fusese plecat şi se văzuseră numai cînd şi cînd, să se afle dacă mai trăiesc şi că au cîte un capăt de bîtă unul pentru altul : „Cine mă

așteaptă în Ciulpău ? Mama ? Pe ea tot am s-o părăsesc. Nuța ? Ea nu-mi poartă grija nici vara, când sînt pe Croiță. Tu ? Are să-ți fie dor, ai să te uiți la ceilalți copii și ți-a trece ... Și pe tine cine te așteaptă ? Mama și Nuța, pentru bogăția pe care-o aduci te așteaptă, să-și mărite fata cu un domn în cizme, cu haine nemțești pe-un cal alb cu șea înaltă... Cine te-așteaptă ?...”

Baciul porni ca smuls din mijlocul curții să se vadă ajuns în cameră, pus la masă de față cu femeia, să-și poată deschide sufletul să-i spună fiului său : „Toți sînteți ai mei și dacă vă am și vă port cu mine în viață, să știi că pentru toți umblu și cîștig!... Pentru toți!...” înainte să fi ajuns în dreptul ușii se simți rupt și zvîrlit undeva, departe de toți și strivit, să poți să fii strivit de-un pustiu. Pustiul e alb, așa-l știa el de sus, de pe munte, alb și iute, muncit mereu de vînt... „Veniți să mîncăți!” strigă femeia. Deschise ușa fără să-l fi știut pe trepte, atît de aproape că nu mai apucase să se sperie; strigase peste curte, să se audă și dincolo de șură unde erau bărbații. Pavel Pătruț îi răspunse chemării : „Mîine, la ziuă, plecăm!”

Adunați în jurul mesei, cu fețele în blide, umflau cu tăcere aerul tulbure ce se așezase între toți. O lungiră cu mîncatul, dar, pînă la urmă, au trebuit să-și ridice ochii unul spre celălalt, să se vadă... să spargă, cine va fi fost mai vrednic, bășica adunată peste capetele lor, ori să-i pună foc sub coadă și, din: aerul acela, să-i ridice cu cameră cu tot, deasupra pămîntului, deasupra norilor, ziduri albe ce rup lumea în două (în altele două) și să se lase purtați de vînt încotro le va fi dat. Aveau însă un lest greu : turma. “Mîine plecați ?” îngăimă Marina, dar nu-i răspunse ni-meni, și se văzu nevoită să continue singură spintecătura începută în muțenia celorlalți : „...Dacă plecați, să vă fac ceva de drum, să vă pun niște vin și pită...”

*

(Pavel simți : ne foim de parcă nu ne-ar veni să deschidem larg ușile, să ieșim dintr-o închisoare. Sînteți liberi! ne-a strigat paznicul de la poarta închisorii. Plecați! și noi stăm, știm unde vom pleca, dar ne vine să întrebăm : încotro ?... Ești liber, ți-ai ispășit pedeapsa, poți pleca, dar unde să te duci fără să te simți cu steaua păcatului pe suflet. Te uiți la toți cu neîncredere. Crezi că te bagă în seamă și te arată cu degetul. Vrei să le arăți adevărul. Ce să le spui ? ... Povestea ta, să te spovedești lumii prin povestea aceea, să te creadă și, odată cu asta, să te ierte. Ce să ierte ? Nu cred din ceea ce spui nici de doi bani. Nimic, pentru că povești ca a ta au mai auzit; au citit și-s sătui să le mai audă. Spune-le ceva nou, ce n-au mai auzit. Plăsmuiește. Și ce-i dacă nu e adevărat și nu cred ? Măcar te ascultă și vor să vadă cum se termină. O poveste-i o poveste, și dacă-i spusă cu tîlc, o ține minte... Dar la

fel de bine poți să taci, să-ți vezi de treaba ta și să nu povestești nimănui nimic, ori să-i povestești doar nevestei, ea are să te creadă și-o să mai pună ceva și de la ea, mereu câte ceva, pînă ce vei veni cu o altă poveste. O să se mînie, o să plîngă, o să-i vină să te oprească... Dar asta încă-i un semn bun : cineva, totuși, crede în povestea ta.)

*

Spuse cu voce tare : „Pornim spre casă!” Ghib îndrăzni : „Și bogăția ?... Pavel : Cu ce avem ne este de ajuns pentru un capăt de viață mai bună... (Marina își terminase lucrul și-acum trecuse în spatele lor, deasupra plitei, să spele vasele și să asculte, dinafară, ce aveau să-și spună bărbații, curioasă și temătoare) ...Să strîngem — continua Pavel — plecăm doar la ziuă ...Să plătim ce am putea plăti și să ne adunăm desagii, caii...”

Femeia se întoarse spre baci să-i spună : „N-ai ce-mi plăti, îmi rămîn mieii, mi-s deajuns, vînd oile mele și rămîn cu soiul ăstăalt”.

Baciul spuse : „Ți-oi lăsa și zece oi ...” (Ceilalți păreau mulțumiți. N-aveau nevoie să se atingă de bani, de bogăția aceea, una, mai puternică decît oile lor. Poarta le era deschisă, n-aveau decît să fugă, fără să le pese de ceva, și-apoi și dorul cel mai aspru se stinge cu vremea, se usucă...)

„Aici, dacă am rămîne — îndrăzni Ghib — aici, în cîțiva ani, he, he... am fi primii... Dar viața noastră-i alta : drumul!” Abia atunci se vîrî în vorbă Niculae : „Și dacă-i binele, de ce fugim de el ?... Stăm un an, doi, mai avem doar doi ani pînă cînd ne așteaptă, doi și jumate, și tot mai putem să rămînem și-om fugi spre casă cu trenul, avem cu ce-l plăti... Să încercăm și viața asta care ni s-o pus în drum ...Doi ani, numai atît și dacă a fi bine și dacă n-a fi, tot plecăm...”

Pavel se ridică în picioare, simți că slăbiciunea lui îi făcuse prea unsuroși pe ceilalți și-acum îi scăpa printre degete. Spuse : „Știi ce înseamnă doi ani? O altă viață. N-o să ne mai putem rupe... Ascultați! în doi ani, Ghib va ajunge să-și însoare băieții aici. Tu, Niculae vei avea deja copii... Noi vom pleca... Voi veți avea casele voastre, femeile voastre și pe acelea nu le veți mai putea părăsi. Aici vă îngropați... Nu! Mîine plecăm, trebuie să plecăm de grabă, pînă nu ne taie îndoiala pe toți, pînă nu ni se moaie drumurile...” Ghib îl opri : „Dacă plecăm, nu vom ajunge departe, s-or lua femeile după noi și ne vor întoarce. Vom umbla o vară peste hotarele satului, iar la iarnă ne-om întoarce...” ... „Și dacă ar fi așa, tot plecăm! — hotărî Pavel — Ne strîng pereții...”

V URVAN

1

GHERMANUL ...Pînă la sfîrșitul lui octombrie, ai, Vlascului n-au mai coborît din Croiță. Nu se întreba nimeni de ce rămăseseră să fie ultimii, să-i mine frigul și lava albă pornită de pe vîrfurile muntelui. Ultimii, ca niciodată, veneau Vlascu cel bătrîn și Chioru, tată și fiu să știe cînd va întoarce cineva ochii spre ei, să aibă vreme să se potrivească. Cel bătrîn se ținuse tare toată toamna, dar cînd oboseala, gîndurile întoarcerii îi slăbiseră foaierele sufletului, îl pusese baci în locul său pe Chioru, pentru ca el, tatăl, să poată pleca cu oile peste pășuni, să-și poată ține gura, or să fie departe de stîna și de urechile celorlalți cînd va povesti, ca într-o spovedanie, pădurii, ierbii, stîncilor tot ce a făcut, fără să mintă. Dacă ar fi fost pe la începutul verii poate l-ar fi ușurat și asta, dar atunci cînd mai aveau doar două săptămîni, sau mai puțin... Cine poate să știe dinainte ziua în care vine iarna la munte? ...Astfel că povestea nespuse nici pietrelor avu darul să i se împlînte adînc și limpede în suflet. „O să-mi iau o osîndă!” își spunea din cînd în cînd, ca o porțiță prin care se primenea cu viață și aer curat, puțin, numai atît cît să-i ajungă pentru încă o zi.

*

Ortacii Vlascului erau Nicu a lui Pătruț și Nicu Mînzul a lui Pătruț. Cei doi erau frați, Ioan și Nicolae, dar pentru că Ioan, cel mic, stătuse mai mult cu maică-sa în sat, aceasta, de dorul bărbatului și-al fiului care se numeau, deopotrivă, Nicolaie, după datul ca primul născut să poarte atît numele cît și pronumele tatălui, îi spusese și celui mic tot Nicu. În anul în care l-a dus pe cel mic în munte i-a zis Mînzul, să fie oarecare ordine în viața lor. Ai lui Nicolae Pătruț erau săraci cu cele cincizeci de oi pe care le aveau și de aceea trebuiseră, mereu, să fie în ortăcie cu cîte unul mai bogat, să-i poarte acela oile peste munte, să le mulgă, să adune brînză. Cîțiva ani, după o vorbă aruncată de Nicolae cel bătrîn lui Goran, au trebuit să-și schimbe în fiecare vară ortacii, ba să-și păstorească numai oile lor, fără mare cîștig. Apoi, Nicolae a pierit degerat într-o grindină și au rămas copiii să-și ducă sărăcia mai departe. Băieții se ortăciră din nou cu Goran, pentru o vară, apoi cu ai lui Cure, și în urmă cu Vlascu, fiind singurii statornici legați de turma Anei. De vorbit cu Vlascu nu aveau ce și nici nu-i stăteau în drum.

În zilele friguroase ale întoarcerii, cei doi frați erau în față și pe dreapta turmei, mai în spate, în stînga era Chioru, iar Vlascu cel bătrîn cu douăzeci de pași în urmă, singur, să se poată înspăimînta la gîndul osîndeii ce-i era dat să o poarte, dincolo de sat spre Burna. Își amintea cum fugise odată gol pe malul rîului, copil fiind, și-l văzuseră cîteva femei. Atunci s-a aruncat în apa rece să se îmbrace cu ea, să nu-l mai vadă nimeni. Amintirea aceea i se întorcea mereu în minte și nu scăpa de gîndul apei reci urcate pînă la piept decît spunînd: „De n-ar face nevastă-mea încă o prostie!” Ca și cum în fața osîndeii, a unui pustiu în care numele tău nu mai are nici o valoare, prostia femeii mai putea să însemne ceva. „Tot ce-am făcut e drept! — spunea bătrînul. — Viața are un singur fgaș și pe acela unul curge satul și ploaia și zăpada...” Scurpa, se temea de povești, se temea de cuvintele grele cu care-i deprinsese cîndva pe ei, cei mai bătrîni din sat, Mogu. Se temea de el, de omul acela mort care se risipise printre ciulpăoani ca o pădure de momîi șoptindu-le: „pe aici, pe dincolo, aici cotește, nu-i nimic dacă unul a picat în prăpastie, ai turma, apără, freacă-ți umărul cu țiță de femeie tînără, să-ți uiți ibovnica și să-ți apară toate femeile la fel, să te poți întoarce acasă la nevasta și copiii tăi... Vlascu spuse: „Cînd duci greul, înțelepciunea nu mai are nici o valoare... Cînd te ajunge urîtul, gîndurile nu te mai ajută”.

Ajunseră în Valea Caprii, la locul numit, din vara aceea, „Crucea lui Cure”. Se opriră. Vlascu cel bătrîn trecu în față cu toți caii după el, să ajungă primul pe pîntenul Priboiului, la strînsură, și să-i aștepte acolo. Chioru se încredința atunci că el fusese singurul martor al crimei făptuite de tatăl lui cu două luni în urmă. Între el și Vlascu cel bătrîn se punea, mai mult decît muțenia un capăt de ură, ura omului care se teme. Abia ajuns în pîntenul Priboiului, bătrînul simți că greșise, că-și spusese vina întreagă, cît era, la numai doi pași de uitare, ca strigase în gura mare: „EU l-am omorît pe Cure!” Altceva ce ar fi putut să însemne plecarea lui. „Nu puteam sta... Nu mai pot sta acolo!” spuse din nou. Chioru n-avea nevoie de cuvinte, nici de povești despre bătrîni nebuni care se omoară unul pe altul la doi paji de groapă, se temea, începuse să-i fie frică de taică-su și de peretele acela de srcîmcă, foc, gheață ce avea să se așeze între ei. Să-l asculte... să nu-l asculte... Un vinovat nu poate da pilde altor vinovați... Să vorbești de cînst, dreptate...

Pînă spre ziuă așezară turmele, la lumina lămpașelor, în țarcurile de iernare, cele din capătul satului. Pătruții își luară apoi oile lor și porniră spre

casă. Vlascii le lăsară pînă a doua zi la un loc cu ale Anei... Unde să ții o mie de oi? În capătul satului erau vreo opt țarcuri de iernare pentru turmele mai mari. De acolo pînă la casa Vlascului mai erau cincisute de pași, prea puțin pentru o poveste.

*

Tatăl și fiul veneau unul în urma celuilalt, bătrînul în față cu un pas și mai la stînga. „Ne-așteaptă o caznă grea!” spuse limpede cel bătrîn. Nesomnul, lucrul cu oile pînă dimineața îi așezaseră sufletul într-o singură parte, Chioru tăcea, nici măcar nu-i mai păsa de puterea vicleană a bătrînului, adulmeca satul să se deprindă mai întîi cu mirosurile lui. „O să trebuiască să fim alături, de-acuma — continuă bătrînul — să intri în viața așezată, ca oamenii, numai că nu o să ne mai putem depărta...” (Chioru se aștepta să-l audă continuînd: ...că uite, eu sînt bătrîn, de acuma, maică-ta-i dusă de jumatate-n urît și trebuie să avem și noi un capăt de piatră de care să ne rezemăm...) Vlascu cel bătrîn nu spunea nimic, apoi începea să amenințe fără să se întoarcă spre fiu : „Are să ne apese greul... O să avem de luptat, are să fie mare întunecime, o să... știu eu, dacă nicicum nu vom ieși la capăt, ne-om tăia!” Chioru se deșteptă de-a binelea. Pînă aici, cuvintele bătrînului trecuseră în el, șir lung de oi pe-o coastă strimță, fără să-i tulbure, pînă la ultima, oaia neagră, aceea cu tăiatul. „Cine pe cine se taie și pentru ce?” ar fi vrut să spună, dar rămase mut de aici înainte, să golite... Nu mai avu ce, pentru că ajunseră în fața porții și femeia Vlascului, sculată deja, le deschise în grabă. Îi recunoscuse după lătratul cîinilor de care nu se despărteau niciodată, Floacă și Ciunfu, doi dulăi ce, de cum ajungeau în marginea satului, toamna, la coborîre, începeau să latre, să scoale vietățile, să-i știe toți cîinii din Ciulpău că au sosit și că vor lătrta două zile și două nopți pînă se vor deprinde iar cu mirosurile satului. „Ce e dat să se întîmple — strigau Floacă și Ciunfu — să se petreacă acum!” și repetau amenințător, așa nemăturați cum erau, cu scaieți pe burtă și cozile tăiate, pline de pămînt uscat.

*

Prima ninsoare picase pe douăzeci și nouă octombrie și începuse de către Valea Ursului. Urvan, proaspăt întors în sat, adusese cît în două căruțe pline, unde avea, între altele, și niște noutăți; cu cheie, ceasuri mari, de bună seamă scumpe. Cîrciuma se umpluse de dimineața. Toți povesteau deodată de parcă în vara aceea ar fi dat ocol pămîntului, unii peste mare, alții peste ghețari, ar fi cutreierat Africa, Himalaia... și-ar fi băut lapte de la oile celor

din Australia.

De cînd cu negoțul, Urvan nu mai apucase să le spună nici una dintre poveștile lui cu marea. Cei adunați în cîrciumă vorbeau de lupi, despre o ursoaică ce-și avea lăcașul tocmai între Colții Fierii, de vulpile pe care le prinseseră băieții lui Nichifor... o vară cu zeci de peripeții, mai grozave decît cele din anii trecuți și chiar decît ale bătrînilor... Pricină pentru care, după cîteva țoiuri date pe gît; în grabă, începuseră a se îmbrăca puterea cu ciuda, mînia cu prostia și nu mai trebuia mult pentru ca toată adunarea bărbătească ce năpădiseră prăvălia lui Urvan prin toate trei camerele ei, peste pridvor și curte (unde mîngîia prima ninsoare), să se împartă în două tabere: tineri și mai puțin tineri și să se petreacă o ciomăgeală în lege, terminată fără vătămare, o joacă pentru scos mai repede din suflet tot ceea ce altfel ar fi trebuit povestit în cinci luni.

Către prînz, Urvan le dădu pe degeaba cîte un rînd, apoi îi strînse pe toți în curte să le spună ceva. El în pridvor, ei jos. Începu:

„Oameni buni, am umblat mult, am văzut multe, știu să vă povestesc oricînd despre ceea ce nu v-a trecut niciodată prin cap. Astăzi, însă, e o zi grea, în care trebuie să lămurim o lege. Am fost în Burna să caut act pentru pădurea Goranilor și nu am aflat așa ceva. După lege ar fi fost a Măriei și-a mea. Nu l-am aflat. V-ați gîndit sau nu, ați aflat sau nu... Maria plătea în fiecare an dare, pentru folosința pădurii, domnului Marcoș din Burna. Eu n-am oi, trăiesc din ce vă aduc aici la prăvălie, dar vă spun vouă, care trăiți din oi, că va veni vremea să plătiți și pe ce n-a fost plătit. Am fost la domnu Marcoș și mi-a arătat hîrtia pe care scrie ca hotarul Ciulpăului ține de Jira și că ei trebuie să ne supunem, primarului de acolo, și mi-a arătat că muntele, Croita, Colții Fierii și Slăveiul, pe care aveți voi stînele, intră cu păduri cu tot în dreptul lui, după legea scrisă pe hîrtie. Și, Dumnezeu mi-e martor că am plîns, pentru pășunile și pădurea pe oare o tăiați cum vă vine s-a adunat vreme de ani, atîta dare cită n-o s-o puteți plăti cu toate oile și vacile voastre... I-am spus domnului Mar-coș să ne înțelegem cumva. A zis: voi sînteți datori vînduți. Slugi! I-am spus: Uite, eu am niște bani deoparte, ți-i dau pe toți să ștergem ce-a fost. I-a luat, s-a uitat la ei, erau de aur, popa Vasile Itu știe de ei că i-a văzut la mine, vă poate spune. I-am numărat unul pe altul și-am socotit că-i sînt de ajuns pentru tot ce nu s-a plătit. Maria Goran i-a plătit numai pentru folosința pășunilor din Colții Fierii, unde-și țineau oile lor. Doar pădurea și pășunile nu erau ale Mariei. V-am spus toate astea să pricepeți că sîntem în lume și lumea are hotarele ei și că între hotarele lumii trebuie să plătești, dreptul de a folosi orice. Nu vă cer banii înapoi. Nu. Toate cîte au fost s-au șters. Am vrut să vă vorbesc, să adunați

într-un an, cum veți putea, casă de casa, sa plătiți mai departe, să fiți limpezi cu legea. Banii îi poate strânge careva dintre voi și când a fi datul vom alege doi sau trei care sa meargă la Mancoș să-i plătească. Cu cei din Jira voi încerca să o descurc eu, că și așa umblu spre oraș de două ori pe lună. E bine așa?!”

*

Bine, rău, oamenii s-au împărșiat pe la casele lor că prea dintr-o dată îi zvîrlise toamna aceea din vîrf de munte între hîrțiile orașului de la mama dracului, care-i ținuse robi, niște robi slobozi. Și-apoi mândria: De ce să plătească un străin pentru datoriile lor? După amiază se întoarseră cîțiva la cărciuma lui Urvam să se tocmească în oi, aceia erau banii lor, să se răscumpere față de el, să se știe liberi. Săraci dar liberi.

*

Ai Vlascului nu fuseseră la adunare, dar aflaseră povestea de la ceilalți, ca pe o junghietură venită între coaste. Bătrînul știa și locul junghieturii că-i simțise durerea încă din vara. Coborî la Urvan pe noapte, după ce satul se potolise măcinînd în muțenia lui socotelile dărilor, după capetele de oi ce le aveau, într-o aritmetică făcută pe boabe. O fasole — o oaie, un bob de grîu — un cal, un bob de porumb — o vacă. Aproape în fiecare casă, masa din camera din față era acoperită, cu boabe de trei feluri și se juca un soi de moară, cu toate porțile închise, în care, orice ai fi făcut, pierdeau toți jucătorii. Muțenie, oftat, plîns de femeie, nedumerire... Doar bucuria copiilor ce asistau cu încîntare la un joc nou, ce nu le trecuse încă prin cap, sau căruia nu-i deprinseseră regula.

*

Vlascu ajunsese la Urvan pe cînd acesta se pregătea să plece. Au intrat în prăvălie. Urvan nu-și aminti să-l fi văzut în ziua aceea la el și vru să-i spună ceva despre dările către Marcoș. Vlascu îl opri și-i spuse: „Știu, din vară știu. Oamenii-s speriați. Nu le-a trecut prin cap. I-ai apucat bine... Pe mine, nu. (Urvan vru să destupe o sticlă, dar bătrînul îl opri printr-un gest de lehamite. Căuta ochii străinului să i se prindă-n ei, să-l țină așa pînă-i va spune tot ce avea de spus.) ...Spuneai de o cîrciumă pe-un mal de apă. Erai o slugă a cîrciumarului ăluia că-i duceai peștii să te răscumperi. Minciună sau adevăr... nu mai au viață. Oricum, acolo ai învățat să fii cum ești... (Urvan își turnă un pahar, închină spre Vlascu și bău)... Munții-s ai noștri și n-o să plătim nimănui pentru ei! Mai repede o să mori tu decît să se petreacă aista!

Nu mă doare ce gîndești, după cum știu că pentru mine nu ești om. Nu-mi pasă de unde-ai venit, cine ești și ce vrei să faci. Pentru mine casa Boacăților e pustie! (Urvan zîmbea.) Nu mă tulbură nici răul, nici urîtul. Am venit cîstit, să vorbesc pereților casei care ascund un blestem pus pe capul femeii lui Boacăță pentru ca a păcătuît cu unul venit de la oraș aici, mai de mult, într-o vînaătoare. Tu ești nimicul blestemului ăluia, atît. Golul casei pustii și toate lucrurile adunate aici pe pereți sînt semnele din urmă ale soartei aceluia unul, ce a păcătuît aici. Dar nici aceluia nu-i pasă, că-i mort, uitat și el, neștiut de lume. Lumea nu are vreme pentru toți, n-are atîta hîrtie să le scrie păcatele și binele făcut. Nimeni nu are vreme pentru asta. Ai fost și tu om, cîndva, pe cînd Chiva lui Boacăță era femeie tînă, și-ai fi trecut prin Burna fără treabă, să-l vezi pe unul, Marcoș în casa lui. Erai tot un străin, știut în multe, umblat pe mare, citit în cărți. Ai fost mîndria Burnei două luni, cît te-a ținut boierul... Și-n alea două luni, o zi dintr-o mie, ai trecut peste nevasta lui Boacăță, urcat în munte la oile lui, fără să știi decît că-i o femeie sau nici atît... Apoi te-ai dus... Asta e povestea ta. Dacă ai fi fost om, te-ai fi prins de oameni ca oamenii, dar nu ești. Te răsumperi, atît. Te răsumperi prin neașezare după cum ți-i jocul. Ai ajuns să-i prinzi rostul și acum îl întorci din nou, iar și iar, să-l răsumperi pe cel mort. Și dacă nimicului aceluia trebuie să-i spun Petru Urvan, îi spun Petru Urvan, numai ca să pot vorbi cu el, să mă audă, să știe că nu-s smintit și vorbesc singur. Urma nu poate-nvăța pasul să umble! Pe asta de la Mogu o știu. (Urvan nu mai zîmbea, își puse un al doilea pahar și bău.) Și mai știu una: stăpîn sau rob îmbătrînesc împreună, și cel mai slab dintre ei piere primul... Noi n-am fost slugile nimănui, decît poate ale noastre. Am știut de Marcoș, dar ce să fi avut cu el? Nu era oier. Nu-i trebuia decît lîna oilor noastre, cîteodată, și făceam negoț... Taică-su, mortu, l-am mai prins și pe cel ce te-a ținut la el două luni, nu știu ce om era și nu-mi pasă. Nu mai este, așa cum n-a fost niciodată un Marcoș peste noi... (Urvan îl întrerupse: „Îți ceri osînda?”... Vlasu se opri, tăcu o vreme, apoi spuse:) Osînda-i a unui singur om. Urvan, nu te uita, de acolo de unde ești, la bătrînii satului ca la niște oameni slabi! Gîndește-te numai că pentru a ajunge bătrîn trebuie mai înainte de toate să fi avut puterea să trăiești o viață. Un om bătrîn e un animal sănătos, de soi bun... Mogu avea o vorbă: Cei mari sînt sus sau jos, departe de noi. Aici sîntern cei care ne vedem și altora puțin le pasă de noi. Ne apasă piatra, greul urcușului, zăpezile și ploile. Aici se aleg dintre noi numai aceia care pot răbda... Și mai spunea: Sîntem prea mici să nu ne păstrăm întregi cugetul... Întelege ce vrei. Ești un nimic de-a binelea, dar și-un nimic poate pricepe...”

Urvan se așeză pe masă. Spuse: „Ascultă o poveste, poate-oi fi mort, sau poate duc mai departe, în altă lume viața tatălui meu și a bunicului, n-are importanță a cui... Eram în satul de pescari de oare v-am mai povestit... Înainte cu un an cumpărasem marea de la căpitanul acela de corabie și tot la un an după ce am colindat lumea într-o ladă... Ieșeam la pescuit, după obicei, cu Alfeu și Kirhan... Ceilalți pescari credeau că am o comoară adusă de peste mări, de pe unde am umblat. Mă pizmuiau pe mine, familia mea și pe nenorociții aceia de ortaci. Într-o zi ne-au așteptat în larg, ne-au hărțuit să recunoaștem, pînă la urmă am spus că sîntem bogați numai să scăpăm cu viață. S-au împrăștiat. Noi am hălăduit pe mare două zile fără să prindem nici o scoică. Ne era teamă să ne întoarcem la țarm. După o vreme, n-am avut ce face și ne-am întors. Lucrurile se schimbaseră. Ne-au primit de parcă am fi fost după lîna de aur. La cârciumă, deși în zilele alea n-aveam nici cu ce să ne ținem familiile, ne-au omenit ceilalți, pe banii lor. Abia după ce s-a încins cheful aveam să pricepem că în ochii celorlalți pescari nu mai făceam parte dintre ei ci trecuserăm în tagma cîrciumarului (Vlascu asculta, nu asculta, își turna cîte un pahar și-l da pe gît)... adică bogați. Aveau cui să-i ceară la nevoie un bănuț. Noi nu mai puteam să ieșim în larg, asta era pedeapsa, să murim de foame. N-a trecut nici o săptămînă că a și venit unul, Palayn, la mine la ușă să-mi spună: Dă-mi niște bani, îmi mărit fata! Alfeu și Kirhan n-au vrut sa-mi dea. Dă-mi tu! Altcum rămîn cu ea, că alt mire nu mai prind... I-am spus că nu am. S-a uitat la mine, la nevastă apoi mi-a strigat în față: Dacă moare fata, te omor, așa să știi!... Pe la două noaptea au venit ortacii la mine să luăm barca și să fugim pe mare. I se spînzurase fiica ăluia și pînă la ziuă trebuia să ne trezim cu tot sătuli de pescari peste noi. Ploua și vremea nu voia să se schimbe. Am fugit, fără năvoade, am vîslit peste valuri cît mai departe să murim mai bine ca pescari decît ca nemernici. Palayn a venit după noi cu alții împreună. Au fost pe la casele noastre, ne au lovit femeile și copiii dar nu i-au omorât, apoi și-au luat bărcile, două, și ne-u urmat. Ne-au ajuns în cealaltă dimineață, pe cînd ne așteptam cel mai puțin. Vîsliseră toată noaptea. Ploua dar valurile s-au mai domolit. Au venit cu una dintre bărci direct spre noi și-atunci, ce era să facem, ne-am ferit, n-am lăsat să ne lovească pe mijlocul băncii și-am întors-o. Cum s-a petrecut nu mai știu... S-au frecat bărcile una de alta iar barca lor s-a răsturnat în rîu... (Vlascu încremeni. Spuse: în mare!) Nu!... În rîu, direct în rîul Gheenei, pentru că nu i-am mai văzut... Pe cealaltă barcă n-am mai văzut-o... (Și nu v-au osîndit? spuse Vlascu.) Nu. Era doar furtună, obosiseră vîslind și i-a răsturnat un val. Bărcile s-au atins ca niște cai, numai atît, ca

doi călăreți care se ating unul pe altul, se freacă unul de altul și de pe urma întâlnirii lor unul dintre călăreți cade, se lovește la cap și moare...”

Vlascu se ridică și porni țeapăn spre ușă. Urvan îi strigă: „Ei, ce zici de povestea mea?”... „Ești mai uscat decât pustiul...”, bolborosi bătrînul și ieși. Urvan apăru, curând, în pridvor să-i strige de acolo: „Vlascule, ce face Grigore?... E tot la mănăstire? Ți-a mai scris?... Dar de Mihai a lui Cure n-ai mai auzit? că au plecat în aceeași noapte amîndoi spre oraș... Dar Chioru? Nu vrei să ne facem neamuri? Îți dau fata și-i fii cel mai bogat din sat...” (îl auzi închizînd poarta și trecând prin fața casei.) „Vlascule, mai strigă Urvan, să treci mîine pe aici! Ești cel mai bun pentru strînsul dărilor de la oameni!”

*

Bătrînul pluti dus de aerul uliții pînă-n dreptul porții lui. Nevasta și Chioru îl așteptau la gura vetrei cu cîțiva cartofi reci și o ploscă de jumate. Îl văzură cătrănit și nu-i spuseră nimic. Așa era datul: cînd omul e necăjit îl lași să-i vină singure vorbele în gît și să le scuipe catranul, să-l poată ușura. Vlascu bău din ploscă, apoi le dădu și celorlalți doi. Se întoarse spre Chioru să-i spună: „Auzi, să mă pună peste sat... Să-l întrebi pe Itu după chipul cui, a cui chip îi făcută... Tu să iei fata împăratului... Mi-i bine, oameni buni... Oamenii mari sînt duși, oamenii duși nu sînt oameni... Legea, unde-i legea după care ne împărțim?... Băiete, adu oile acasă, rupe-le de-ale Anei pînă nu-s bolnave și-ale noastre... Du-te, auzi, acu să te duci! ...Femeie, fă fiertura pentru urît! Fierbe-o, acu s-o fierbi... să uit. Măcar pînă mîine să uit, să mă hodin...” Vlascu amuți. Îl puseră în camera din spate. Femeia îi făcuse o fiertură și i-o turnară pe cînd dormea, în gură. Chioru termină de golit plosca și se culcă lingă vatră. Către ziuă, după ce-l văzu pe Vlascu liniștindu-se, femeia trecu spre camera din față, la fereastră, să-i spună aceea (așa credea, că vor veni iarăși poveștile pe sticlă) să-i spună tot ceea ce va urma. Adormi pe laviță și-l visă pe Vlascu tînăr, întors de undeva în Ciulpău să se pună peste sat. Fiu-su, Chioru era, în visul femeii, cel mai bogat și o avea de nevastă pe Ana lui Coran a Vlascului (cum îi spunea satul). Cîteva ceasuri, ori mai puțin, cît o lungime de poveste în vis, Vlascu, tatăl, era de-o vîrstă cu Chioru, iar femeia încă se întreba pe unde va fi fost Grigore, pe la ce mănăstire, și ceva fi făcut Mihai?... îl văzu pe Vlascu urcînd pridvorul, intrînd în casă cu slugile după el. Avea slugi. Pe ea o vedea numai la urmă și-i spunea: Să te uiți în rîu, femeie, în albie de apă, să te vezi!... Femeia lua un ceaun îl umplea cu apă și se vedea bătrînă, ca bunica Vlascului și-i venea să-i spună: Fiule, nu-ți pare rău de bătrîni!... Numai soiul aspru ajunge așa, ceilalți pier... Pieri și tu! îl auzea pe Vlascu

strivind. Trăiești degeaba!

...Cînd se trezi, văzu lîngă ea patru pătrate de lumină, fereastra, crucea ferestrei... Porni în grabă spre camera din urmă. Chioru încă dormea pe burtă cu toată șuba sub el, ca pe-o femeie, lîngă vatră. În camera din urmă lovea soarele cu alte pătrate pe mijlocul patului gol. „Avramee!” strigă femeia. „Avrameee! aicea n-o lovit soarele de cînd mă știu!...”

2

POMUL STERP ...Despre nunta văduvei din Ciulpău pomenea adesea, spre seară, la oboesală, sătenii din Jira, Copadea și Safta. I se duse vestea cu mare vîlvă printre oameni, fără să știe cine o poartă, de unde și de ce. Oricum, după o vreme se vorbea despre ciulpăoani că: ar fi jumate om, jumate oaie, jumate cîine și jumate cal și fac parte dintr-o lume, în care rînduielile sînt așezate cu susul în jos și care, mai greu păcat nici că se poate, au niște obiceiuri ciudate aduse dinaintea primei ordini puse peste pămînt. La asta dascălul Cîrnaț din Copadea (îl chema Cîrnaț fără să se fi gîndit cineva că ar fi putut să-i fie o poreclă) adăuga o instructivă poveste: cum că oamenii din Ciulpău, la potop, n-au mai putut fi luați în arca lui Noe dimpreună cu celelalte orătănii și, neajungîndu-i nici apa să-i prăpădească, nici Noe să-i salveze, au trăit o bună bucată de vreme pe o insulă care ținea atunci cînd erau munții Croiței, Slăveiului și Colții Fierii (insulă, petic de pămînt în apă, explica dascălul), și se îndeletniceau cu pescuitul. Ciulpăul fiind pe vremea aceea un sat de pescari oare habar n-aveau de oi. Și cum totul nu era decît o apă, într-o zi cîțiva dintre ciulpăoani și-au făcut o barcă mare și au pornit să colinde lumea. Așa au ajuns să dea de oi cu lînă galbenă și le-au adus acasă. Din vremea aceea se păstrează obiceiul lor păgîn pe care-l practică și acum... Și cum orice poveste, dacă e legată printr-un fir, poate să fie crezută, copădenii și săftenii au prins să se uite la ciobanii din Ciulpău ca la niște adevărate minuni ale lumii spunîndu-și, după mersul sufletului lor: că numai aceia sînt oameni adevărați care în fața greului își țin locul și-l apără și mor pentru el, dar nu-l părăsesc.

În prima dintre vești, de la care pornise totul, se descria în amănunt o sărbătoare petrecută de întreg Ciulpăul în curtea unei văduve, Ana, care ridicase cinci rînduri de trepte cu cinci rînduri de mese și făcuse o nuntă fără mire, un parastas fără mort și-un botez fără copil, după un ritual de care nu mai știau nici cei din satul lor, astfel că deși au băut și au mîncat, pînă la urmă s-au înspăimîntat cu toții, dar nu le-a stat în putință să părăsească locul. Așa a ajuns satul să sărbătorească un rit uitat, al nașterii,

nunții și morții o singură dată... Asta a fost descrierea, prima știre, cea mai exactă, dar cine-o ascultă numai pe prima? Ultima are importanță. În acest fel Ciulpăul a luat locul Burmei în toate poveștile de seara, de odihnă și de drum ale sătenilor dintre dealurile Jirei, Copadei și pînă deasupra Burmei, la casele cele răzlețite de pe dealul Straja. Oile ciulpăoanlior, care la vreme de toamnă târzie se șteau pe dealurile Jirei, începuseră să fie văzute ca fiind de culoarea pădărilor și de mărimea unui vițel intrat în luna a șaptea de viață, caii de bună seamă că aveau aripi și sporovăiau încontinuu despre facerea și desfacerea lumii, dar numai noaptea, cîinii flocoși erau ținuti pentru lîna tor, mai puțin galbenă dar foame folositoare, alături de cele patru, cinici guri, ascunse prin cele mai neașteptate părți ale corpului, sub blană, astfel încît nu era urs ori alt animal singur sau în haită care să fi scăpat teafăr... Măgarii aveau cîte un nimb în jurul calpului... în fine, berbecii erau atît de cumpliți încât la mînie se adunau ghem și așteptau așa pînă în clipa în care se desfăceau coarnele îmbîrligate și deveneau sulii, două suiliți lungi de un metru cu care, apoi, în plină viteză, îi izbeau pe dușmani... Despre ciulpăoani nici nu mai îndrăzneau să vorbească, ori nu-și mai găseau prin bucătăria minții destule blide cu care să-i învelescă. De aceea așteptau, din zi în zi, să coboare unul, să le treacă prin sat, să le aducă norocul și bunăvestirea, pentru că asta erau, înainte de toate, meniți să facă.

Cînd nevasta lui Cîrnaț, temătoare, îndrăznise să-l întrebe dacă putea să fie adevărată chestiunea cu berbecii, omul îi răspunse: „Măi femeie, ia gîndește-te și tu ce nu-i normal aici? Are berbecul coame? Are! În povestea asta e vorba numai că i se fac drepte ca niște sulii. Este berbecul un animal furios? Este... Atunci?...”

Pe Urvan îl vedeau mereu trecînd într-un nimb de foc, pe-un nor, într-o lotcă, pe-o aripă de vultu... Apoi, ciobanii cu oile lor galbene ca pădăriile... Către iarnă trecu și unul bătrîn, pe la începutul lui noiembrie, cu șaispe oi mai pădării decît toate celeilalte și doi cîini atît de flocoși încît copădenii se făleau din ziua aceea că au văzut cîini cu șapte-opt guri, pe toate părțile corpului, astfel că dacă ar fi venit un urs din dreapta ori din stînga, cîinele nu trebuia să întorcă gîtul ci, ca la un semn, toate cele șapte-opt guri se aruncau asupra bietului animal. Chiar bătrînul li se păru a fi trecut cu mult, după culoarea părului și a ochilor, de patru sute optzeci și șase de ani, fără ca vârsta să-i fi atins trupul. Bătrînul mergea drept, cu pas măsurat și trist, dar asta, spuneau copăderaii, numai din pricina înțelepciunii. Cîteva femei îndrăzniseră și niște gînduri iuți, din curiozitate, apoi își făcură cruce, scuiaseră-n sîn și-și spuseră, pe tăcute, că ar fi fost un prea mare păcat... În Jira, Copadea, Safta și Zorinți exista un obicei, ca de altfel în toate satele

românești, ca oricărui trecător, fie cine va fi fost să-i se dea binețe, să-i arate prin asta că se bucură de venirea lui și să-l asigure, în acest fel, că-i vor putea fi de folos dacă va avea nevoie de ajutor. Bătrînului din Ciulpău, care trecuse vreme de o zi prin toate satele acelea către Burma, n-au îndrăznit să-i dea binețe, și asta numai pentru a nu-l tulbura din gîndurile lui. Altminteri, au stat de-o parte și de alta a drumului, pe după garduri și ferestre, înmărmuriți, așteptînd ca din clipă în clipă să facă omul un gest, să-i simtă o slăbiciune omenească și să-i sară în ajutor. Omul, însă, mergea drept, cu ochii în spinarea unul cîine flocos, cu șapte oi pe stînga și opt pe dreapta și cu un alt cîine în urmă. Mica oștite se arăta bine organizată, desenând pe mijlocul ulițelor o formă de barcă.

*

Pentru bătrînul Vlascu, comandantul acelei amărîte oștiri, se deschisese, din noapte încă, odată cu albastrul cerului de a doua zi, un cîmp pustiu. În față, doar un cîine, blana lui nespălată unduindu-se monoton sub mișcarea picioarelor, în dreapta și stînga niște oi, paisprezece sau cincisprezece care veneau deodată. Un sat, cîinele ar fi fost Rîul Mare, oile ar fi fost casele, celălalt cîine ar fi fost al doilea rîu și la mijloc el, omul, purtînd durerea unei lumi străine... Ciulpăul umbla peste pămîntul pustiu, așezarea trecea peste lume, fără țintă, să obosească, să-i vină somnul și să vadă a doua zi ce va face mai departe, într-o vreme, îl trecuse setea, era pe la capătul satului Copadea, își spuse: „În pustiu nu sînt izvoare, deci nu-ți poate fi sete!” Trecu mai departe fără să-și ridice ochii din spinarea cîinelui. Îi trecuse foamea. Ar fi trebuit să-și ridice doar capul, numai atît. Copădenii i-ar fi văzut buzele uscate și i-ar fi adus apă, i-ar fi văzut ochii trași și ar fi tăiait pentru el o găină, să-l omenească.

*

Mogu spusese cândva: „Să omenești, să dai căldură, odihnă, apă și hrană. Oamenii sînt tare buni înăuntrul lor. Te fac neam cu ei pentru o vreme, fără să știe cine ești, ba pînă la urmă tot ei simt și spun: Parcă nu i-am pus destule pe drum, puteam să-i dăm și o jumătate de slănină; e la necaz... în numele cui e bunătatea, pe cine trebuie să ajute și pe cine să ucidă? Numai cei strîmtorați știu să fie buni. Să dai fără să ceri... să ceri fără să dai... Mîine e altă zi din aceeași viață. Încăpățînarea omului bun și a celui rău, două lumi îmbrucate cu capetele răului prinse de bine și-ale binelui de rău. După vinețiul răului vine negrul, desfacerea lumii, ca un alt bine să risipească ziua ce-a trecut. Facerea lumii, neagră, dinaintea zorilor plămădește roșul zilei,

binele, să-l sfarme apoi, prin lumină... Să nu stai prea mult când te ominește cineva. Fă-i bucuria și pleacă, să creadă că a avut în casă un om bun!”

*

Vlascu nu vedea decît spinarea cînelui dinaintea lui mișcîndu-și mițele într-un ritm de burduf viu. În pustiu, poveștile nu au de ce să se apuce, să se prindă.

Vlascu umbla. Nu socotise nimic înainte de a-și alege cioporul ce-i revenea lui din turmă și nici nu știa cîte oi se luaseră după berbec. Berbecul era al lui și numai al lui. Plecase să împlinească o osîndă pentru că în vară se dăduse prea aproape de Cure cel bătrîn și l-a omorît. Urvan știa și-l sîndise: „Încuiat pe viață în pustiu drumurilor fără întoarcere!” Dacă l-ar fi dus jandarmii din Burna și ar fi fost judecat, dacă l-ar fi pus în lanțuri să sape tot restul vieții în talpa albă a sării, n-ar fi fost singur și-ar fi avut pentru ce să se lupte. În noapte, cînd fugise din casă să-și caute oile, își spusese: „La ocnă măcar, închis de alții, mai ai dreptul să crezi că poți fugi ori să fii iertat... Eu n-am drept la ele...” Din clipa aceea îi amuțise sufletul, iar cuvintele, știutele gînduri croite-n cuvinte i se prăvăliseră cu toatele în podeaua strîmtă a pasulu-i din opincă, peste care călca adînc și rar, ca o bătaie de inimă a unui muribund. Știa un lucru: „În pustiu trebuie să te mulțumești cu puțin, să nu ceri, să nu dai, să te păstrezi cît poți mai mult într-un singur fel”.

*

Spre seară ajunse în capătul Bunei. Se opri să doarmă, cu toate oile împrejur să-l apere de prima brumă a iernii aceleia. Minciuni, peste zilele pustii, vin gureșele vise, deștepte, să lege fire bune, nebune peste tine, te fac să vorbești să-ți calci legea pusă. Te strîng. Te pun peste drum de tine, ca alt om, să faci și să spui tot ceea ce ar fi trebuit să faci și să spui în ziua petrecută... În noaptea brumată de la porțile Burnei, Vlascu trăi visul vieții lăsate în urmă, ori poate ceea ce trebuie să se fi petrecut după plecarea lui:

*

„Femeia mea și Ghioru mă caută peste tot, întreabă vecinii, dar nu mă află. Apoi vine Urvan să mă caute acasă, să mă pună peste sat, să fiu eu acela care să strîngă dările, mă are doar la mînă cu moartea lui Cure știe că dacă nu-i fac vrerea mă aruncă în ocnă. Urvan a venit călare pe calul lui cal alb înșeuat în piele. Mă caută peste tot: în rîu, la moară... îl pune și pe Chioru să urce spre stănele din Croiță. După amiază, Urvan s-a întîlnit cu

femeia mea, plînsă, și i-a spus: Ai un fiu, eu am o fiică. Îi vom uni, să-i punem între cei așezați, iar fiu-tu va fi cel mai bogat și mai tare din sat! Să nu dai înapoi, că și pe Chioru l-am prinis în același loc cu taică-su... Să știi, femeie, că pe-al lui Cure l-a omorît unul din Vlasci, ori cel bătrîn ori Chioru, la trei zile după nașterea gemenilor Pătruțului, cînd au plecat peste păduri, spre oraș, fiu-tu Grigore și fiul lui Cure, Mihai... În ziua aceea l-au omorît și trebuie să plătească pentru asta!... Eu, uite, vă dau fata!

(Vlascu își visă aici nevasta cum se oprește din plîns și cum îi sărută mîna Urvanului. O clipă, își apărură în vis, numai atît cît să-i tragă două palme femeii, să-i lipească un picior în fund și să o trimită acasă...)

...Nevasta mea se-ntoarce la Urvan să-i ceară iertare străinului și să-l vadă sigur în gîndul lui bun cu nunta Anei...

(Vlascu vru să intre din nou în visul lui, dar, poate și din pricina furiei ce-l apucase, rămase atîrnat neputincios pe-o margine de pleoapă de unde se zărea roata morii învîrtindu-se. Acolo se vedea pe el, legat cruce pe roata morii sucindu-se cînd cu capul spre cer, cînd spre Urvan, cînd spre sat, cînd spre apă. Așa ceva nu mai visase și, cu toate că zăcea cu gura în rîu, îl tăia o sete cumplită... Apoi venea cel de-al doilea vis:)

...Femeia se întorcea acasă sa-și pregătească fiul, pe Chioru, să plece în pețit. Pe altă parte, în casa ei, în hulita cameră din față, Urvan și Ana vorbeau despre nuntă. „Are să fie bine, Ana — spunea străinul, îl punem arendaș și-om ține tot satul, apoi și celelalte sate, pe rînd, în degetul mic... Are să ajungă Marcoș să ne ceară cu de-mprumut... Ai să vezi !” ...Spre seară, Chiortu, gătit ca de nuntă, trecea pragul casei Goranilor să i-o ceară lui Urvan pe Ana, el și nu pețitorii, cum era datul...

(Vlascu se vedea pe colțul pleoapei cum sta legat de crucea roții și bea și nu bea apă și crăpa de sete. Îl auzi pe cel din vis suduind, blestemînd și se văzu, un altul, al doilea Vlascu, la fel cu cel legat, că iasă în ulița visului să-l stîmpere pe celălalt spunîndu-i că toată ura lui vine de la sete și că nu se cade să-și blesteme fiul înaintea nunții...)

...În casa Anei, tocmeala dintre Urvan și Chioru. Urvan spunea: Mîne te pun peste sat! Poimîne strîngi dările! Răspoimîne pregătim nunta! Duminică adunăm tot satul în grui. „...Ana plîngea. Urvan porunea: Itu! Să vină Itu aici! N-avem vreme de așteptat. Ana, cheamă-ți și fratele să fie și el de față!” ...Ana își aducea fratele, singurul pe care-l mai avea, Ghițu, berbec tras de coarne cu frînghia, și se ruga spre celălalt, omorît de urs în vara aceea în Colții Fierii, s-o ierte. Urvan îl aducea pe Itu, împins din spate, cu cărțile lui sub braț, cu cădelnița în palmă. Tămîie avea pe acasă și Ana, pentru sărbătorile ei din camera din față, cele ținute-n singurătate, cînd

aduna Ciulpăul întreg pe masa ei. (Așa trebuie că s-au petrecut toate, altminteri nu ar fi avut cum.) Mai întâi începea slujba Urvan spunând: „Fata mea, după un păcat așa de mare ca acela făcut cu o lună și jumătate în urmă când ai împerecheat nunta cu parastasul și botezul cu înmormântarea, piciorul tău nu mai poate să calce în casa Domnului. De aceea l-am adus pe Itu aici să sfințească locul tău, casa ta, să te lege aici în fața noastră și a celui ce-ți va fi bărbat... Duminică, după nuntă, tu îi vei aduce oile și puterea născătoare a pîntecului tău, el îți va aduce puterea bărbătească a mării și sămînța sa. Vlascu cel mic va primi înaintea nunții tale investirea de vodă peste Ciulpău și însemnele puterii lui: pecetea și pistolul. Vlascule, apropie-te să-ți dau în mîini puterea...”

Chioru trecea în fața lui și se punea în genunchi să-și primească semnele cele mari.

(Aici, Vlascu cel bătrîn nu se putu răbda și dădu o fugă — în vis se petrecea asta — de pe crucea roții de la moară pînă în casa Anei să-i tragă un picior în fund și lui Chioru și să-i smulgă una dintre urechi atît de rău încît să-i rămînă bietului băiat urechea mare, roșie și bleagă, apoi bătrînul se întoarce degrabă pe roata lui să hărnicască mai departe).

...Cu urechea bleagă cu tot, străinul se făcuse că nici nu observă, îi întinse semnele puterii într-o cutie. Urma la rînd Itu, să-i dea binecuvîntarea cea mare. Se satisfăcu de obligație fără rîvnă, cu oarecare teamă... (Vlascu cel bătrîn coborîse din nou de pe roată și venise să-i sufle în tăciunii din cădelniță tocmai cînd Itu era pe-aproape cu ochii, apoi tot el îi mai strigă ceva rușinos la ureche și fugi iar pe roata morii)... plîngînd, chiar. Îl mirui pe Chioru ca șef peste Ciulpău, treabă nu prea grea, după cîte își aducea aminte de pe vremea cînd fusese el peste sat, pus de același Urvan.

Apoi străinul o chemă și pe Ana și o puse în genunchi lîngă vodă, să i-o facă mireasă. Mai departe era socoteala lui Itu, să le citească ce era de citit, să le spună iar despre Rebeca și să-i pună să dănțuiască precum Isaiia, iar și iar. Cutia de lemn, cu însemnele puterii lui Chioru rămăsese pe masă la un cot de mîna lui Ghițu Goran, fratele Anei, încă nedepins cu ceea ce avea loc sub ochii lui. La doi coți de cutie era Urvan, tot în picioare, atent la slujba lui Itu pentru ca trimisul Domnului să nu scape cumva din vedere vreun amănunt, lucru de așteptat cîtă vreme toate se petreceau în casă străină. Pe cînd dănțuiau, Ghițu se roși la față, suflă greu, apoi se azvîrli cu amîndouă mîinile spre cutia puterii, scoase dinăuntrul ei pistolul, îi ridică piedica și, ținîndu-l cu amîndouă mîinile, îl descarcă spre Chioru. (Vlascu se smuci în somn și fu cît pe aci să se trezească. Era încă prea cumplit visul să-l lase neterminat.) Chioru pică în genunchi apoi se întinse lat cu o gaură mare în

frunte din care se scurgea sînge.

(Pe roata morii, Vlascu începu să blesteme din nou și să plîngă în hohote. Simțea cum rîul aduce în apa lui otravă de sare și-l arde la buze și-n gură, și-i arde gîtul. Simțea cum îi vine rîndul să treacă prin saramură cu capul, dar că nu se mai poate desface și nu mai poate fugi). Urvan, Itu, Ana se traseră, la perete. Peste drum de ei, Ghițu icnind înspăimîntat și la mijloc Chioru, mort. (Rîul ăsta trece printre pietre de sare, își spuse Vlascu în somn, dar apa spală sarea și o duce...)”

*

Afîta-i fu visul, se trezi zmucit de un spasm, își atinse buzele cu degetele și crezu că pipăie marginea unui perete pe care trebuie să urce. Își ridică ochii spre cer. Era negru, și într-un loc, chioară, putredă, o stea sau numai o licărire albă. Sărută pămîntul brumat să-și umezească buzele. Își spuse: „a fi numai un vis... Mi-era sete și visele mint...” îl ajunse iar setea aceea cruntă și încercă să se ridice în picioare. La două sute de pași se vedeau cîteva case. Pînă acolo era un canal trecut de un podeț. Vlascu își adună toată puterea să se ridice și să caute scurgerea aceea de apă ce părea să fie la mai puțin de douăzeci de pași. Era canalul Burnei, cel ce dădea ocol orașului să-l țină în chinga apei, ca pe o cetate-insulă. Vlascu ajunse pînă lîngă el, canalul avea maluri înalte puse de om, întinse un braț să atingă măcar cu buzele palmei apa, să-l umezească. Strînse cîțiva stropi în căușul palmei dar nu bău pînă la ziuă prea mult, umezi apoi boturile cîinilor și-ale oilor. Berbecul se ținuse uscat, mai departe de malul apei. Cînd se deschise ziua prin

firele de nori roșii, descoperi orașul și un loc mai jos, unde apa ajungea pînă la buza malului. O luă într-acolo cu cioporul după el să bea, să se sature și să pornească, apoi, mai departe. Asta ar fi însemnat să treacă prin oraș. Nu putea. Se gîndi că va da ocol, în susul apei, de-a lungul canalului pînă ce va vedea albia unui alt drum care ieșea din oraș spre lume. Își spuse: „Așa mi-i datul! Visu-i vis și-a rămas în urmă...” Dar nu se mișcă din locul pe care-l găsisese. Își petrecu ziua pe malul canalului în jos, spre rîul Galbina întorcînd mereu capul spre drumul cel mare ce venea dinspre Ciulpău, ultima lui legătură cu toată viața pe care a trăit-o. Își spuse că nu o va părăsi decît pe noapte, să nu știe cînd pleacă, să nu știe unde va ajunge, să se trezească dintr-o dată altundeva. După prînz se retrase din nou, în groapa descoperită în zori și rămase înțepenit să vadă de acolo, ca un infanterist temător de moarte, numai cu ochii răsăriți peste parapet, să vadă drumul, oamenii, locul...

Deodată, ghici de departe căruța lui Urvan. După cai o ghici și după

statura omului. Vlascu cel bătrîn se cutremură, își spuse: „Stăinul coboară să vîndă un om, sa vîndă jandarmilor satul... Spargi pacea, Urvane, miști așezarea, plută o faci s-o duci pe apa ta... De ce-oi fi plecat ?...”

3

MUCENICII... Un bătrîn în șubă, Vlascu, stătea în fața intrării Judecătoriei din Burna, cu toate oile în jurul lui, oprindu-și cîinii dinspre picioarele trecătorilor, ferindu-i de cizmele gardienilor. De zece zile aștepta să vină judecata, să vină martorii din Ciulpău, singurii oameni pe care-i cunoștea, să vină dreptatea sau măcar ceasul în care trebuia să fie făcută. Noaptea colinda prin parcuri să-și stîmpere oile lui foamea, să-și liniștească dulăii lui teama de necunoscut și pofta de sînge. În zori, se așeza la intrarea în Judecătorie și nu mai putea să fie clintit; era învelit în pătura groasă a oilor care-l țineau departe de cei ce-l alungau și-și potolea cîinii cît să nu-i facă aceia dreptate printre orășeni. Cînd se oprea lîngă el vreun om să-l întrebe de viață Vlascu spunea: „Aicea-n pivniță îl țin pe Ghițu Goranului de zece zile și Ghițu înjura pe unul, altul, după cum îi are în minte, apoi își vede oile negre ale pămîntului, negre și iuți, care umblă șir, una după alta, înainte și înapoi, după o linie pe care-o știu numai ele, un drum ce duce la stîna; stîna lor e o așezare adînc ascunsă sub pămînt în care-și depun ouăle, că oile negre se-nmulțesc prin ouă albe. Drumul lor duce pînă la un boț de mîncare și înapoi... Goran le privește cum trec peste pămîntul pivniței, cum urcă pe perete și ies printre gratiile ce dau spre curtea judecătoriei. Goran le vede și se bucură că n-au nevoie de un păstor care să le apere, să le mulgă, să le culce seara... Se bucură cînd le vede cum trec peste tot, fără să fie oprite de ceva... Noaptea, oile negre dorm sau nu se văd și nu mai sînt, din pricina asta. Ghițu nu poate dormi și-i înjură pe Hannibal, Carol, Ferdinand, Ludovic, Wilhelm... după cum și-i aduce aminte din poveștile lui Urvan, că de acolo le știe numele... îi înjură pentru că-s cu el încuiați în pivnița, așa simte, să nu se știe singur. Numai pe Urvan nu-l înjură... Are să fie proces, și-au să-l găsească de vinovat și-au să-l bată-n cuie de lemn pe talpa ocnei, și-au să-i tragă pielea jos să se umple și-n sînge cu sare numai pentru că el a fost degetul cu care Urvan a apăsător pe trăgaci...” Oamenii îl ascultau apoi își vedeau de drum sau intrau în casa Judecătoriei, dacă aveau pricini acolo. De pe la careva, ieșit doar cît să-și scuipe o țigară, aflase Vlascu despre procesul lui Ghițu care ar fi urmat să aibă loc la sfîrșitul lui noiembrie... Proces de omor... În zilele acelea, gardienii și funcționarii se obișnuiseră cu Vlascu și cu cioporul lui după cum se

obișnuiseră, cîndva, cu statuia din centrul Burnei, multă, nefirească în peisajul oraşului, dar inofensivă. Vlasu spunea o poveste despre Ghiţu Goranului apoi mai întreba cîte ceva despre camerele cele trei ale Judecătoriei şi mai cu seamă despre ultima, cea de la subsol, unde erau, ţinuţi împricinaţii. Aflase despre Ghiţu că era liniştit şi că voia să stea de vorbă cu fiecare, aflase că înjură mereu pe unul Hannibal, că are încă poftă de mîncare şi că nici prin gînd nu-i trece că avea să apară într-un proces, iar cînd i se reamintea de crima pe care o făcuse, rîdea şi spunea: ştii cum a făcut? Poc! așa a făcut... Mai aflase că băiatul Goranului era singur în toată pivniţa aceea şi că, deoarece se arătase blînd şi recunoscuse totul de la început, nu-l ferecaseră şi nu-l asupriseră cu şapte gardieni primprejurul uşii.

La sfîrşitul lui noiembrie, cu două zile înainte de proces, Vlasu cel bătrîn dispăru cu cioporul lui din preajma Judecătoriei şi nu l-a mai văzut nimeni.

*

Despre procesul de omor se vorbea în toată Burna, mulţi oraşeni se arătaseră dornici să-l vadă pe făptaş, să-i vadă chiar şi pe martori, deşi se spunea că nu ar arăta cu mult mai bine decît bătrînul ce stătuse în faţa Judecătoriei vreme de două săptămîni să-i ţină de urît ucigaşului. Se mai vor-bea despre o adevărată răzmeriţă ce s-ar fi iscat împotriva lui Marcoş din Burna, de au trebuit să ducă în satul ciobanilor puşcaşi şi tunuri să-i potolească... după cum, se mai vorbea că ucigaşul ar fi fost pe partea bună, ca el i-ar fi puscat pe capii răzmeriţei, că l-au adus în oraş să-l scape de răzbunarea ciobanilor şi că, după proces, care ar fi trebuit să se ţină doar de formă, cît să-i liniştească pe singuraticii aceia din Ciulpău, avea să i se dea drumul...

*

În prima zi a procesului, într-o sală înţesată de lume au fost audiaţi trei martori: Petru Urvan, Ana Vlasu şi Vasile Itu. Preşedintele juriului, V. Colenţan, ceruse să fie audiaţi şi alţi cîţiva săteni din Ciulpău care ar fi putut să aducă lumină asupra cazului, dar cum oraşul vuia despre răzmeriţă se trecu la procedura cea mai simplă. În boxă, Ghiţu a lui Goran, o namilă speriată, se ridica şi se aşeza de fiecare dată cînd Colenţan sau altul arătau spre el.

Vasile Itu vorbi primul cu mare amănunţime despre cele petrecute în casa lui Urvan fără a spune de ce anume se aflau acolo. Povesti apoi viaţa Anei, pentru a lămuri cum datina lăsa ca văduva să se căsătorească cu unul din

frații mortului, că fiul Vlascului, victima, fusese fratele fostului bărbat al Anei... Se opri la vreme, părăsi localul și porni prin Burna să-și afle liniștea-n trăsură cu vreo sticlă, două, de vin, să uite că s-a lăsat dus să vîndă satul.

Ana Vlascu a spus: „Ghițu e fratele meu și a împlinit o lege fără să-l îndemne cineva. A simțit din sînge că doar el mai poate să schimbe soarta mea și a făptuit dreptatea.

Mîine, cînd nu are să mai fie nici el, în privata în care o să-l puneți, nici Urvan care ne-a, vîndut vouă, nici dumneata care ne cumperi fără să-ți trebui la ceva; mîine Ghițu are să-și caute dincolo, în Ciulpăul întors, oile și are să urce cu ele în Colții Fierii de dincolo, să-l caute pe frate-său să păstorească peste vreme. Nu-i nici un păcat că a omorît, dacă de pe urma asta ar fi schimbat soarta celor de după el; dar împricinatul adevărat e liber și nu s-a murdărit decît cu pîra și nu-l poate atinge nici adevărul, nici minciuna de parcă n-am trăi deodată... împricinatul cel mare e uns cu uleiul neașezării și-al necredinței în datul nostru... Ghițu n-a pierde și n-a cîștiga nimic dacă-l țineți voi... Colții Fierii cu stînele îl așteaptă oricît... Să-i lăsați cu el un cîine, eu vreau asta!...” Asistența se cutremură, Colențan bătu cu ciocănelul în masă și Ana se așeză. Nu exista nici un avocat al apărării.

Al treilea martor, Petru Urvan, depuse jurămîntul după regulile judecătorilor, celor mari și întreaga sală rămase uimită. Colențan își notă undeva numele lui Urvan și cuvintele: străin, fugit, ascuns, suspect... Martorul repovesti cele spuse de popă, recunoscînd undeva, într-o propoziție, ca obiectul, corpul delict îi aparținea lui încă de pe vremea cînd lucrase ca marinar pe o corvetă. Colențan sta cu barba în ciocănel nutrind un mare interes pentru personajul care vorbea. Ar fi dorit, dacă nu ar fi contravenit uzanțelor și n-ar fi prelungit procesul pînă ce împricinatul ar fi ajuns să nu mai știe cînd și cum trebuiau să se sfîrșească viața lui sau povestea marinarului,... ar fi dorit să-l audă depănîndu-și cîteva dintre fireștile aventuri petrecute pe mare, prin lumea largă... După ce dădu ocol capcanelor întinse de Vasile și Ana în calea lui, Urvan își schimbă tonul și se întoarse cu fața spre juriu. „Ar trebui să cad în genunchi și să cer clemență pentru acest om — spuse Urvan. Ar trebui să înțelegeți că povestea vieții lui se împletește cu poveștile vieților altora pe care, dacă le-ați asculta, procesul nostru s-ar prelungi nedorit... E de-ajuns să vă spun: Kochi, Tagun, Mergui, Akyas, Unimak, Taltal, Cabinda..., nume de localități la mal de apă, despre care n-ați auzit, după cum nici ele n-au auzit de Burna... Să judeci un omor... Ei bine, domnule, dacă ar trebui să judeci un om din Akyas sau Unimak, ce-ai face ? Eu sînt singurul martor ai localității și poate o hartă mai amănunțită. Dar cum poți dumneata, judecător

din Burna, cu legile știute de dumneata, să judeci un om de acolo din Akyas, Unimak sau, la fel de bine, din Ciulpău? (De data aceasta se auzi ciocănelul lui Colențan și vocea lui: Reveniți la obiect, este o crimă cu sau fără premeditare, mă rog, prin imprudență, petrecută oricum pe pământul nostru și deci supusă legilor! Ba se pare că dumneata ai fost cel care ai chemat jandarmii și, în fine, ai pornit cazul. Pentru că este un caz și trebuie rezolvat în litera legii!).

...Să vă spun o poveste — îl opri Urvan... Într-una din zile eram de cart tocmai după ce părăsisem Bursa. Kirhan și Alfeu făcuseră niște afaceri care, pînă în cele din urmă, se terminaseră prost. Alfeu ar fi trebuit să fie dus în fața judecătoriei portului. Am plecat, după o zi s-a iscat un scandal între cei doi. Kirhan îi striga lui Alfeu, fostului său prieten: Evadatul! Criminalule!... Ne-am adunat în jurul lor pe punte dar nu îndeajuns de repede pentru a preîmpîmpina o crimă. Ei bine, sub ochii noștri Alfeu a scos cuțitul și l-a omorît pe Kirhan. Cum nu eram nici în apele Turciei, nici în ale Greciei, ci pur și simplu pe mare, a trebuit să-l judecăm noi, după legea marinărească. Am organizat un complet de judecată și l-am condamnat la moarte prin spînzurătoare. Între timp am intrat în apele Italiei unde moartea prin spînzurătoare era interzisă. L-am închis pe Alfeu în cală pînă ce vom intra din nou în marea nimănui unde era valabilă legea noastră. Alfeu însă, prin cineva pe care n-am reușit să-l aflăm, a cerut să fie rejudecat de către cei din port. Au urcat aceia pe punte, au anchetat cazul pe bază de martori, dar, datorită lipsei cadavrului și a corpului delict, au clasat cazul... Acesta a fost numai începutul calvarului. În fine, am plecat din nou pe mare cu vinovatul printre noi. Îl țineam în cală. Am făcut un nou proces cît ce am ajuns în apele nimănui și l-am condamnat la moarte prin împușcare... dar... apele spaniole... și toată povestea de la capăt. Alt recurs, cercetări, caz clasat, spaniolii s-au uitat la noi de parcă noi ar fi trebuit să fim legați, pentru sentimentele pe care le aveam față de omul nostru. Le-am pro-pus să-l cedăm pentru un revolver, n-au vrut... Și toate de la capăt: Alfeu pe mare, în cală, cu două procese contra și două clasate... Atunci a dat peste noi o furtună. Vasul lovit, apă în cală,... a trebuit să-l salvăm de la înec. Așadar a trebuit să-l salvăm de la moarte pe cel pe care tocmai noi l-am osîndit... Apoi ne-am scufundat. Căpitanul, om sensibil la semne, a spus că toate s-au petrecut numai și numai din pricina amînărilor noastre de a-l sacrifica pe Alfeu pe altarul dreptății... Voia chiar să convoace un juriu, dar ne era greu să stăm alături unul cu celălalt cînd fiecare se ținea de o altă scîndură, de un alt butoi... (Abia aici îl opri Colențan. Unde vrei să ajungi? îi spuse) ...Păi, inculpatul a tras asupra unui nevinovat, nu?...”

În vreme ce Urvan își încheia povestea de peste mare, dincolo de ușa ce dădea spre holul judecătoriei se auzeau sunete nefirești pentru un asemenea local, lătrături de câini, vînzoleală, behăit de oi, ropot mărunț de copite, bușituri în pereți, apoi glasul unui om: „Trebuie să intru! ...Ce știi dobitoacele ce-i aici?! Nu mă pot rupe de ele!...”, glasurile altora suduindu-l să-și oprească dulăii, să-și scoată oile în stradă, să plece, și iar al primului om repetînd: „Trebuie să intru!... Trebuie!...” Un gardian a cerut iertare juriului pentru scandalul ce se petrecea în fața ușii apoi a transmis și vrea celui de afară. „Să intre!”, spuse Colențan încă sub tulbureala poveștii neterminate a marinarului. La numai cîteva clipe, își făcu intrarea în sală ciobanul, Vlascu cel bătrîn care, știindu-l de o vreme pe Colențan porni spre el să-i spună : „Sînt tatăl băiatului mort! ...Mă cheamă Avram Vlascu și sînt din Ciulpău. (A fost de față? a întreat Colențan. Martorii au negat. Din hol se auzeau lătrăturile cîinilor, moara picioarelor de oaie contenise). Am fost și vreau să le spun pe toate cum sînt! (Colențan vru să se opună, apoi își dete seama că era prea tîrziu) ...Aici, între soldați — continuă bătrînul — ar trebui pus ăla, străinu’, Petru Urvan, că silește satul să-i plătească dare pentru pămînturile din munte și minte că trebuie să dea banii unuia de aici, din oraș... El a vrut să mă pună peste sat, să fiu eu cel care să-i strîng lui dările, să nu-l urască oamenii pe el... pe mine m-a găsit din tot satul pentru că eram mai mare păcătos că-n vara celuiilalt an eu l-am omorît pe bătrînul Cure, l-am atins cu calul cît să cadă în Rîul Caprii... Știa străinul și mă avea în pumn, a trebuit să fug din sat iar el mi-a luat băiatul, pe Chioru, ultimul care-l mai aveam... pe el mi l-a luat și l-a pus peste sat, a vrut să-l pună,... de față cu fratele femeii aceleia, Ana a lui Goran, a lui Cure și-n urmă a Vlascului, a numelui meu... S-a uitat fratele femeii, Ghițu, el, cel de colo, s-a uitat la fiu-miu, tontul, cum răbda ca Urvan să-l pună peste oamenii satului, el care știa că nimeni nu poate să-i fie deasupra și să-l apese... S-a uitat Ghițu, nu i-a venit să creadă și l-a pălit cu pistolul străinului, să nu mai fie... Nu e drept să-l judecați! Urvan, străinul l-a omorît pe fiu-miu cu mîna nenorocitului acestuia, să se răzbune pe nesupunerea satului, pe nesupunerea mea !...”

Colențan simți că ar fi avut nevoie de încă o lună de cercetări pentru a pune ordine în cazul acela în care erau trei crimanli și doi morți; asta pe lîngă aceea că doi dintre criminali apăreau și ca martori. „E priculiciul! — țipă de-odată Ghițu — jumate om, jumate corabie spartă, rămas pe o insulă cu cîțiva, alți morți... E priculiciul, că numai el poate să le vadă pe toate fără să fie văzut!...”

L-au așezat gardienii în scaun; pe bătrînul Vlascu l-au scos în ograda de

dincolo de ușa, să-și strângă cioporul și să-l ducă la păscut; cîteva momente de pace, pînă cînd nu s-a mai auzit nici cîine, nici oaie, nici gardian strigînd spre om, apoi Colențan îl întrebă pe Urvan: „Și cum zici că se numea insula?”... „Ciulpău — spuse străinul — Ciulpău, cînd Burna încă e pe fund de mare!” și se porni să hohotească.

Ședința s-a amînat pînă a doua zi.

*

După-amiaza și-o petrecuse fiecare în treaba lui... Ghițu fusese dus în pivniță, mai buimac decît oricînd, stătuse o vreme rezemat de un perete, fără să se fi putut gîndi la ceva, fără să înjure pe cineva, apoi începu a se socoti că toate trebuiau să se termine cu bine pentru el deoarece Colențan, domnul de peste drum de boxă, nu-l cunoștea și deci nu avea nici un motiv să-i facă vreun rău... Popa Itu se plimbase o jumătate de zi cu toate trăsurile Burnei, cîte două ceasuri cu fiecare, să nu-i supere pe birjari, băuse cîte un litru de vin pe fiecare dintre drumuri și, în cele din urmă, fusese depus lîngă patul lui din camera de hotel să-și doarmă greutatea de mort a trupului sub hohotele Mogului venit ca o ploaie mocănească deasupra orașului să-și ajute oamenii ajunși pe mînă străină... Ana stătuse încuiată în camera ei de hotel, la fereastră, să vadă lumea, s-o certe, s-o implore pentru fratele ei, și nu-i deschise nici Vlascului cel bătrîn, nici Urvanului veniți la ceasuri diferite să-i ceară un sfat ori s-o sfătuie... Pîndind, pitindu-se, tot la ceasuri depărtate unul de altul, trecuseră și primprejurul clădirilor cele de temut și intraseră în vorbă cu paznicii... Tîrziu, după miezul nopții, dădu și Ana ocol Judecătoriei să caute vreo spărtură în zid prin care să-i vorbească fratelui; nu izbuti și porni spre casa lui Colențan, să-l vadă și să-i ceară iertare pentru Ghițu. Simțise că mai era o vreme pînă la ceasul pedepsei și că trebuie să făptuiască orice, fie și o prostie, dar să se știe împăcată că nu a stat degeaba...

*

A doua zi, Biserica luterană nu-și putea propti umbra pe clădirea judecătoriei din pricina Mogului, pus ca un nor între soare și pămînt să-i asuprească pe burneni cu teama unei munci silnice pe viață.

*

A doua zi, fără să se fi gîndit cineva la rău, l-au găsit pe paznic cu capul spart, dezarmat iar una dintre cele trei săli ale judecătoriei răscolită amarnic.

*

La piață, peste tarabe, în magazine, pe stradă vălureau vești : „Az-noapte un dement a evadat... I-a ucis pe toți gardienii... I-au furat pe Colențan... Țândări e pușcăria!... Era de așteptat pentru că paznicilor jandarmeriei și judecătoriei noastre le lipsește, pe lângă bunul simț, și agerimea și iuțea... o minte furioasă-i poate face pulbere în două clipe... Păi de la neliniștea cu țigani corturari de acu zece ani, n-am avut nici o hibă și paznicii au prins obiceiul sănătos să-și doarmă nopțile, nu ca bețivii!... Și cum a fost?... Exact nu știu decît că la spital e unul dintre paznici care de vreun ceas își aduce aminte cum îl cheamă și cîți ani are, dar doctorul Treițeanu zice că e pierdut pentru meseria lui dinainte, din pricina reflexelor... Și procesul?... Nu se mai ține că nu mai are nici judecător, nici martori , nici împričinați... Nul, nul, dar s-au furat arme de foc și, undeva, se vor descărca acelea... Săracul Colențan, să moară el pentru un cioban, în prag de iarnă... Ei, nu e adevărat! Am fost la proces, acu' vin de acolo. Păi, Colențan părea cam nedormit și în mare fușereală, a zis: ne lipsește corpul delict... A vorbit apoi popa lor, beat mort, care a retractat tot ce spusese mai înainte și a început să-l blesteme pe Colențan cu flăcările Iadului... Femeia, fiica ăluia înalt, a spus tot ceea ce spusese cu o zi înainte, aiureli, amenințări împotriva tatălui ei vitreg... S-a sculat ăla mare cu aerul că are cumpărate deja toate clădirile ce stau în jurul judecătoriei și a spus o poveste, alta, despre satul acela de munte... bancuri, domnule, bancuri apoi a lăsat să se înțeleagă că, ucigașul era beat, speriat, nebun,... să-l scoată liber... Liber, auzi?! și noi, dumneata dacă iei o pită fără s-o plătești ajungi să scurmi sare! ...în fine, l-au scos basma curată... A. luat el, Colențan, bani buni pe procesul țăranilor din Ciulpău... Cel înalt, după ce Colențan a dat verdictul, și-a luat fiica de sub braț și a pornit cu ea spre ușă. Nu i-a mai văzut nimeni. A pornit după ei și popa. Pe cînd începuse lumea să părăsească sala ucigașul s-a dus spre Colențan și i-a tăiat calea să-i spună: Domnu' judecător, cu mine ce faceți? că vedeți dumneavoastră acasă nu mă pot întoarce, iar aici n-am pe nimeni și altă meserie decît păstoritul nu știu?... Ce să fac? Bolnav nu-s, de omorît nu vrea nimeni să mă omoare, de închis nu mă închide nimeni, să-mi dea de lucru, oi n-am sa-mi duc viața...

Și Colențan l-a sfătuit calm: Fă-te calfă la vreun meseriaș, unul care-i dintr-un sat cu dumneata și trăiește aici în Burna... Ori du-te undeva, pe urmele celui bătrîn, Vlascu... sau cum se numește ?...

Și omul acela, pe jumătate nebun, îl înghesui pe Colențan apoi se puse la genunchii lui să-i ceară un sfat de viață...

Și Colențan i-a spus: Du-te, du-te la Jira, la Copadea, fă-te morar... fă-te slugă la careva...

Și ucigașul i-a spus: Mulțam, Doamne! voi vedea eu... S-a sculat și a

pornit cu gardienii de-o parte și alta spre ieșire, apoi i-a strigat peste umăr celuiilalt: Ți-i mai ușor, Doamne, să te lepezi de o viață decît să o îndrești!... Așa i-a spus și pe urmă l-am auzit bombănind de unul singur: așa-i la oraș că pentru un om mort nu se răzbună nimeni, au pedeapsa să te țină noaptea în frig și ziua în fața oamenilor, să te arate cu degetul să-ți spuie: Criminalule! Apoi să te lepede străzii, ca-n pustiu...”

*

Mogu stătea peste turla Bisericii luterane, să nu i se vadă bulbul, și-i șoptea în ureche lui Itu, pe cînd ieșea din sala procesului: „...Un cioban nu poate să înțeleagă surghiunul, că surghiunul nu-i totuna cu pășutul oilor, departe de lume pe un vîrf de munte unde fiecare brad și fiecare piatră e un semn... Surghiunul, Itule, e cînd te-mbeți și pici în pustiu, și te trezești în pustiu... În Burna, pentru Ghițu, înseamnă nicăieri... Grea pedeapsă i-a plătit Urvan lui Ghițu: să meargă nicăieri și să facă nimic!... Itule, e către amiază și este tare pustiu la ora aceea... Mai fă ceva, Itule!”

*

Spre seara, la berăria restaurantului Cetate din Burna se povestea, adică doi orășeni puși de-o parte și de alta unui popă de țară spuneau: „...L-am ridicat, dar el s-a întors la loc, pe mijlocul drumului, zicea că vrea să moară, să-și facă facerea, să stea întins și să tragă peste el un căsoi din acela cu două caturi și să moară strivit... A dat, pînă-n asta, ocol pe la canalul de la Galbina să-și sape groapa-n apă, așa zicea și-acu un ceas iar s-a pus pe drum să-l calce vreo pîrîitoare... L-am ridicat, s-a zbătut, ne-a lovit, l-am iertat că era turbure în ochi fără să fi băut, l-am pus pe trotuar... L-am întrebat de unde e și a zis un nume de care n-am auzit,... l-am întrebat cum se numește și n-a știut, apo! a zis că el e Hannibal... I-am dat drumul, am plecat de lîngă el și omul, să tot fi avut la treizeci și doi de ani, lat, mare, să nu-ți vină să crezi că poate să se strice atîta sănătate, a pornit ață spre mijlocul șoselei și s-a culcat de-a latul, ca într-un pat... L-am lăsat o vreme acolo apoi ne-am dus lîngă el. A zis: dacă nu mă calcă vreo hardughie măcar frigul de noiembrie... L-am dat pe mîna jandarmilor... l-au luat, l-au dus... Striga: Din toată viața mea, care este o turmă, o nevăstă, doi copii, doișpe cîini, trei bîte, un cuțit, cinci cai, două vaci și o șubă, mai am numai șuba!... Așa striga... L-am văzut iar, acu vreun ceas. I-au dat drumul și a pornit-o spre capătul de sus al Burnei, pe drumul mare...”

Bătrînul care ascultase bău în grabă două halbe vru să se ridice, simți o mîină cum îl strînge de umăr, dădu cu ochii înapoi fără să vadă pe nimeni,

privi spre ușă, spre mîzga din stradă, se ridică și porni bolborosind, sau ascultînd chisătura de vorbe a altuia care-l tot strîngea de umăr și nu se depărta de el, nu-l lăsa slobod nici cît să-și ușureze apa din el, nici cît să poată să se culce. „Mi-a venit ceasul, șoptea Itu, să-i taie vorba celuiilalt, să-l sperie cu moartea lui cea încă nepetrecută, acuși mă duc... Lăsa-mă!...” Celălalt spunea: „...dacă la prînz ți se pare pustiu și-ți treci după masa fără să mai încerci să scapi, ce-ai să te mai faci deseară, cînd, oricum, trebuie să le termini pe toate?!...”

„...Să fii osîndit să hălădui — asculta Itu, așezat în patul lui de la hotel ploaia mocănească pusă deasupra Burnei —, să hălădui pe urmele tatălui celui ucis, să faci asta fără să știi, fără să ai habar pe cine cauți și de cine trebuie să te ferești... Ghițu a plecat spre capătul de sus al orașului, pe la vremea nopții, pe urmele Vlascului cel bătrîn... Dacă se vor întîlni vor colinda împreună o vreme, fugăriți de teama unei pedepse și ispășind o alta... Vor tăce zile în șir și turma Vlascului se va împuțina... Vor avea cu ei pistolul Urvanului. Dar ce să faci cu el? Și-n ultima zi a vieții lui, Vlascu-i va spune (dimineața sau seara, oricum la vremea cînd masca viitoare morți se așterne mai clar peste fețele celor ce vor să plece... va fi la o margine de apă sau lîngă o stîncă...) Vlascu cel bătrîn va sta culcat pe spate și va mișca din buze: Ghițule, dă-te aproape să-ți vorbesc! Altele n-oi mai avea să-ți zic niciodată. Ghițule, spune tu dacă ai trăit vreodată prin oraș pe cînd era acolo casa aceea mare de pînză de-i spune circ ? (Ghițu va da din cap că nu.) Ba ai fost, ai călcat locul spurcat și uită-te la tine sa te vezi ca. pe acela cu ochii pictați și nasul roșu, jumate alb, jumate negru, în patrate... Toți rîd de tine, Ghițule, toți. Numai că ei rîd de tine pe gratis. Auzi, pe gratis!... Circul din care ești tu se dă pentru necăjiți și proști... Tu mi-ai omorît băiatul! Eu te-am scos din ocnă ! Ar fi fost prea ușor la ocnă pentru tine, ai fi avut oameni nenorociți, ca tine,; dar oameni cu care să-ți împarți durerea... Te-am scos din ocnă să-ți afli neașezarea, să te știi rămas nepedepsit... Sa nu te mai poți ispăși nicicum... Iartă-mă, Ghițule ! Afîta-i tot...

...Vlascu se va stinge, Ghițu-l va pune într-o groapă și va găsi pistolul și va face cu el o altă moarte prin care să ajungă, în grabă, la judecată. Va fi osîndit la ocnă, de abia atunci, și se va bucura că ispășește pedeapsa cea dreaptă după care va fi curat... ori numai împăcat în balanța din sufletul lui... Astea toate, însă, cînd Ghițu s-ar fi întîlnit, în drumul de dincolo de Burna, cu Vlascu cel bătrîn. ...Poate n-or avea cum să se întîlnească dacă Ghițu va rătăci voind să dea de urmele lui Urvan sau ale fratelui său, Vasile, mortul din urs...”

Itu adormi, tresări, spuse: „Iartă-i, Doamne!”, asculta o vreme apa șiiroind

din cer, o auzea, putea în noaptea aceea să audă fiecare strop, șopti: „Minți, Mogule !” Porni, mai apoi, pe jos, spre Ciulpău, să sufere frigul, să sufere apa, să sufere gura Mogului, să se curețe de boala din el, să ajungă peste șapte zile în Ciulpău, rupt, flămînd, dar cu sufletul limpede... să se ferească din calea celor ce l-ar căuta, să-l știe mort, „șapte zile de moarte pentru un cuget limpede”, să spună, să poată spune la capătul lor...

*

Zăpada căzută în ultima zi din noiembrie îl oprise pe Vlascu în șura unui gospodar dintr-un sat de la poalele munților.

Zăpada îl oprise, în același sat și pe Ghițu pentru că așa era viața pe care o aveau de dus. Vlascu îl văzuse hoinărind răvășit, albit de nebunie, prin ulițele satului și-și pipăise gîtul uscat, apoi șerparul în care avea pistolul... Îl mai văzuse o dată, a cincea zi de după Crăciun, și se luase pe urmele lui să afle unde doarme și unde se așază... Dar Ghițu nu dormea și nu se așeza ci dădea mereu ocol satului și striga: Ciulpău! și nu îndrăznea să se îndepărteze de el. Ieșea din sat spre munte și zicea: ăsta-i a Ursului și voi urca în Colțul Fierii!... Vlascu venea în urma lui cu arma gardianului lovit, în șubă și cu pistolul în brîu și-și zicea: „prea multă moarte pentru un singur om! o risipire de moarte pentru un năuc! Să-l omori... Trebuie să-i ierți surghiunul și te afunzi mai rău în păcatul tău... Are să urce la momîie și-are s-o împrăștie rîzînd, să nu se mai știe drumul, să nu mai putem ajunge în Croiță, la stîne, să nu mai ajungă la noi femeile din sat...” Ghițu se întoarse brusc, așa cum se întorc neistoviții și dădu, la cîțiva pași de el, de un bătrîn. „Ai auzit de Colții Fierii ?...” îl întrebă. „Am auzit !” spuse bătrînul. „Dar de oile lui Goran nu știi? — strigă năucul. — Oile mi le-am mîncat și pe-ale lui frate-miu, că mie mi le-a dat... Știi?... ale mele erau și le-am irosit...” Vlascu se uita o clipă la oboseala smintelii celuiilalt și-i vorbea ca unui Ghițu teafăr: „Nu le-ai irosit!... Hai în Ciulpău, la dreptate, să ne-o tăiem singuri... Acolo-s oile lui Urvan. Toate oile voastre-s ale lui, și oamenii cu ele... De aceea te-a pus să-l omori pe Chioru... El te-a pus. Ți-a dat în mînă pistolul și ura și te-a lăsat să faci dreptatea lui... Hai Ghițule, hai să tăiem dreptatea noastră, tu tot nu mai ai ce să pierzi!...” Dar nu s-au dus. Și nu s-au dus pentru că nu s-au întîlnit. Vlascu cel bătrîn vorbise unuia Goran, dar Ghițu nu vorbise Vlascului, ci unui bătrîn, sau zăpezii, sau unui plop trăsnit... unul rămas așa de peste vară...

Vlascu se mînie, se întoarse și-i mai strigă, în van, cuiva: „Te-oi răzbuna eu! Și pe tine și pe Chioru, pe toți am să-i răz bun!...”

*

„Înainte de anul nou se întinde senin și munții se văd lângă tine de-ți vine să le guști zăpada cu degetul”, spuse Vlascu și se bănuie de năuceală apoi s-a dus la gospodarul care-l găzduia să-l întrebe de numele colților de munte care se vedeau, și-i află: Lespezi, Izerelul și Slăveiu... pe cele mai îndepărtate nu le știa.

„Slăveiu! — își spuse Vlascu — Ăla-i Slăveiu și șaua lui care bate-n apa Caprii... De pe Slăveiu se vede Croița și drumul spre Ciulpău... Vara se văd și Colții Fierii...” îl caută, și-n ziua aceea pe Ghițu, dar nu-l găsi și se plăti gospodarului și porni cu cinci oi, câte-i mai rămăseseră și cu cîinii direct spre Lespezi, să-i treacă vîrfurile și, după socoteala lui, dacă ar fi avut vreme bună, pînă spre bobotează să ajungă în Slăveiu. Pînă-n Slăveiu avea oile și cîinii. Porni deșelat de armă spre culmea din apropierea satului, unde se opri să-și scoată pușca la îndemîină să-l apere de lupi. Și lupi văzu, jos, aproape de sat, roind în jurul unei stele negre întinse pe zăpadă, o stea care mișca, nu mai mișca... își ațimu cîinii și-i ceru iertare cuiva pentru Gheorghe a lui Goran. Porni nădușit de gropile ce-i ascundeau fiecare pas...

Așa-i fusese dat: să nu se mai întâlnească cu Ghițu a Goranului cu nimeni din Ciulpău...

*

„Măi Ghițule, îi strigase Vlascu în marginea satului, cînd s-au văzut — eu sînt Vlascu!...” și Ghițu s-a uitat la cîinii lui fără teamă, cu un dor pe care numai Vlascu i-l putea pricepe. „Nu-s ai tăi, Ghițule!” îi spusese. „Eu sînt Hannibal! — s-a oțărît Ghițu — și ce ai tu cu mine? De unde mă știi?... Și ce-i dacă am fost prost și n-am încercat latul piciorului înainte de a-mi croi cizmele ?...”

*

...Cerule albastru de deasupra Lespezilor mințea a vreme bună pentru încă o săptămîină...

DRUMUL SĂRII

„De ce mi le povestești pe astea, frate? — spunea Pavel a Pătratului către Ghib — astea toate le-am trăit și le știu... Ori așa crezi tu că mă vei lepăda de una dintre vieți?... De ce să le mai aflu o dată?... De ce să cred că nu mai sînt ale mele, ci ale altuia, ortac de-al tău, păcătos de care-mi spui să mă feresc?...”

Ghib mergea alături de Pavel, în urma plutei cenușii ce aduna la un loc nouă suite de capete și aluneca molcom peste pământul mîzgav al podișului spre munte. Se făcuse, din nou, că nu-l aude și continuă:

„...o lună i-a trebuit femeii să îndure dorul și încă două să umble cu trenul, căruța și pe jos să-l găsească pe acela, singurul în care stătea toată fericirea ei... Va fi zis femeia: dacă fericirea e una și viața e tot una, nu-ți rămâne decât sa te lupți, cît mai ai vreme, pentru fericirea oare, ți se cuvine sau nu, dar e a ta... Pe la sfârșitul lui mai i-a nimerit, și primul care a rămas cu fălcile-n pumni a fost fiul baciului, ce se chema Niculae sau Petru, să zicem Petru iar baciului să-i zicem Pavel sau Chifor, Chifor că e mai ascuns... Și-a ajuns Chifor, vorba unuia străin: cărmaci de corabie și tată într-o altă viață pe care nu și-ar fi ghicit-o nici, în bobii bătrînei Magului... Să se vadă el, om întreg, dus iar pe marginea lucrurilor lumii, pe muchia dintre pustiu și îmbulzeală unde se plimbă nedumeririle cele mari... Să fii om așezat, sa-ți socotești viața și să-ți mai iese una de-a latul, vamă pentru o singură noapte de bucurie și tinerețe, trăită la mama dracului, în casa unei vădane de departe... Să trăiești două vieți laolaltă!... O fi cumva faptele, și la bătrânețe se întâmplă să ajungă ca niște mingi cu care să te joci cu mîna ori piciorul și să te vezi în două vieți deodată, cu două neveste deodată... Și, a venit femeia după ciobani, și i-a ajuns, și s-a văzut Petru, fiul baciului, pus m fața celei de-a doua mame a lui și nu și-a certat și nu și-a blestemat tatăl ci și-a cerut partea de bani care i se cuvenea și, după cum tot mama aceea de a doua îl învățase, a plecat cu un tren spre satul ei, să-i spunem Lomnea de jos, sau mai bine Iara, să se creadă că e-n altă parte... Prost copilul și neînvățat de cei bătrâni, s-a pus pe tren și a mers el după urma fetei lui, când trebuia să se fi petrecut altcum, să fi venit fata, numai, că-n locul ei sosise cea mai lipsită de bucurii, Marina; ăsteia-i putem spune așa cum a chemat-o, că este drept să se știe numele celui ce suferă mai mult... Pe fiul baciului l-

au dus la gară cu mare alai, de parcă toți se bucurau că se văd scăpați de el... Am spus, a spus fratele baciului: întotdeauna se petrece ceea ce e dat, fie că vrem, fie că nu! Toți au crezut că omul își dă binecuvântarea de frate, și nu l-au priceput... Au ajuns în gară și mai înainte de a se despărți au ținut un târg în trei, sub coperișul din spatele clădirii, Marina, Petru cel tânăr și Chifor cel bătrân... Marina a spus: îți las cheile și casa cu totul și o hârtie către primar să-ți dea înapoi de la Varencea oile, vitele și cele câte nu le-am putut lăsa să moară de foame acasă, singure. Te fac om bogat, numai tu să-mi lași din partea ta de bani atât cât să am și eu de un început de casă... Și băiatul a zis: Jumătate-i bine?... Și taică-su a încuviințat... tocmai el trebuia să-și spună cuvântul...

...tîrg; târg cu oameni: dai un băiat pentru o femeie cu un prunc în ea; un prunc care trebuia să se nască înspre toamnă, în mizeria drumurilor lor cu turma...

...tîrgul în trei s-a ținut la începutul lui iunie, apoi băiatul, Petru, s-a urcat în tren și s-a pus cu asta într-o altă viață...

...Anton, copilul Marinei, a venit pe lumea asta în septembrie, într-o comună, mu mai, știu cum se numea, unde bărbații au adăstat mai bine de trei săptămâni până ce s-au văzut, mama și pruncul, ridicați pe picioare... Norocul cel mare era că nu ploua și nu-i silea să se grăbească, să fugă iar spre gară, să ia vreun tren și-n cealaltă zi să ajungă la Burna și să aleagă acolo ce mai era de ales... Lui Anton i-au făcut pat pe un cal, pe un altul stătea Marina, să-și cruțe vraga ce o mai avea... Nu ploua și copilului îi prindea bine hurducăiala...

...La cel plecat se gîndeau doar fratele baciului și fiii săi, cu dudă se gîndeau, că ar fi fost ajuns la casa lui și-n duminica aceea care se urma trebuia să-și țină nuntă... să ții nunta fără socrii mari! Să nu-ți fie părinții la nuntă!... Hei, frate, câte vezi la drum!

...La femeie și la pruncul ei se uitau cu toții și spuneau, nu îndrăzneau să spună, dar așa le sunau cuvintele în cap: Maica Domnului ne lipsea?... și, să se împace cu un rost de viață, își spuneau ou voce tare: Ea ne lipsea! și credeau că se bucură de așa noroc...

...din asta prinse fratele baciului să-și sfătuiască mai des copiii și să le spună: vedeți dar că numai păcătoșii și neamul păcătos au noroc... că mai avem puțin și-om bate în poarta casei așa cum sîntem, cîți sîntem, să se minuneze satul că am plecat oameni și ne-am întors corturari... numai o căruță cu coviltir ne lipsește să fim ca ei !... dar dacă femeia și copilul nu s-or putea ține-n baie de viață va trebui să ne cumpărăm și căruța aceea..., risipire, Pavele, risipire!

...Baciul asculta, se socotea să-și despartă oile de ale celorlalți, să se bată apoi în bâte cu ei, auzea venind din urmă caii ce purtau icoana și se topea toată mînia din el... Are să fie bine! spunea...

...Femeia venea mai în urmă, să nu fie toata ziua sub ochii ciobanilor, pentru că simțise locul pe oare-l tăia între frați... și-apoi nașterea unui, copil, la vîrsta ei i-a așezat mintea ca după o căzătură din podul șurii cu fundul gol pe piatră... femeia venea la o sută de pași în urmă, ca la o pedeapsă grea, și nu se plîngea de dureri, și nu se căina că și-a părăsit o viață plină și tihnită, și nu suduia că și-a schimbat, într-un tîrg de hăbăuc, toată bogăția strînsă pe un vis... femeia venea și tăcea, și-n tăcerea ei era un geamăt pe care nu-l auzeau nici oile, nici ciobanii, nici cîinii, doar pruncul ei o auzea, dar credea că așa trebuie să fie...

...după plecarea fiului lui mai mare, Chifor s-a liniștit... nu cheltuise prea mult din puterea lui de baci și-apoi banii agonisiți erau la el, și cu banii aceia, chiar dacă n-ar fi reușit să-i facă fetei lui de acasă, din pricina căreia se pusese în drumul bejeniei, o zestre te miri cît de mare, dar putea să-i așeze un loc sub soare, o casă cu șură...

...și mai avea de așezat o casă, prin Jira sau Copadea,... o casă pentru cealaltă viață a lui, la care să vină pe furis, cînd și cînd... pînă spre bătrînețe și atunci, se va fi socotit baciul, are să o aducă și pe Marina în sat să stea cu nevasta lui, două babe, ca două verțe, să toarcă lina. și să țese covoare pentru copiii lor... Pe cel mic se gîndea să-l ducă la stînele din munte să-l facă baci, numai baci poate ieși, că după neregulă copiii-s mai răsăriți..."

„Nu ți-i greu să povestești? — spuse Pavel către fratele său Ghib. — Nu ți-e teamă că ai să miști un păcat, povestind astea?... un păcat pe care un altul să și-l facă spre tine, acum ori cu un ceas mai tîrziu... Nu?!” Ghib privi în pămînt, apoi spre marginea drumului și continuă:

„...copilul cel mic urla cîte două zile, de dimineața pînă seara, iar altele două săptămîni dormea liniștit... baciul se socotise să-l boteze în Burna la vreun popă care pentru bani va ști să nu întrebe nimic, dar femeia lui de pe cal începuse a se gâlbeji și, de teamă să nu o piardă mai înainte de a-și fi văzut puilul pus pe pămînt, s-au oprit în primul sat și l-au botezat...

...au plecat mai departe...

...într-o seară au ajuns pe malul unui rîu, alt rîu. Marina a venit lingă Chifor, după ce ascultase o zi întreaga cearta dintre frați,... a venit să-i spună: mi-i rău și pierd sîngele... calul, mersul în șa m-or rupt de șale... nu mai am șaptespe ani și nici douășcinci... am bani, mu-mi mai trebuie nimica... te-aș ruga ca mâine sau cînd vei da de un sat să mă lași. Am să mă

descurc eu și singură... iar după ce am să mă fac bine, în vreo lună, am să vă caut eu în orașul de care ziceai și am să vă aștept acolo...

...în noaptea aceea copilul a dormit... după ce se culcaseră ciobanii, Marina i-a dat lapte apoi a rămas peste el de parcă ar fi murit ...fratele baciului a văzut-o primul, s-a ridicat, a scos copilul de sub pieptul ei să nu-l sufoce cu greutatea... a ascultat suflul femeii dar n-o pricepu și-și .puse urechea pe pieptul ei să audă cum undeva, într-un străfund viu bătea ceva ca o inimă obosită... Chifore! Băieți! a strigat omul, sculați-vă și aduceți apă că piere femeia!... cu greutatea cu care ar fi întors o ladă, cei doi bărbați mai în vîrstă au desfăcut femeia din strînsorile fustelor ei și a pumnașilor și i-au turnat pe față și pe mîini apă de rîu să o scoale și să o învie pînă ce nu apucase să se ducă... au udat-o bine apoi au început să-i frece mîinile și picioarele iar în urmă au învelit-o în șuba lui Chifor, să n-o prindă frigul... baciul a rămas lingă ea, cu copilul în brațe, să-i ude cînd și cînd buzele cu apă, să-i mai taie din fierbințeală...

...ceilalți oieri au dormit greu pentru că, moartă, vie, ființa pe care puseseră mîna cu toții era o femeie...

..la ziuă, Marina înfășată în șubă de-o pante, copilul înfășat de cealaltă pante pe brațele baciului, grijuliu, ca la douăzeci de ani, la nașterea primului fiu... în vremea asta băieții fratelui lui au pornit în susul și-n josul râului să caute o așezare cu oameni... s-au întors bucuroși și unul și celălalt că au văzut case... au pornit... pentru dusul femeii au făcut o targă dintr-o șubă pusă pe două băte legate pe doi cai... deasupra femeii au prins copilul, l-au legat, să nu simtă mersul cailor... Chifor îi păzea de pe margine... după două ceasuri au ajuns într-un sat; au dat de o doftoroaie; Chifor i-a pus aceleia un bănuț în palmă să știe că trebuie să facă totul numai să-i scape femeia... Doftoroaia, iute la limbă ca orice meșteșugar în boli omenesti, s-a pornit să-l judece pe baci pentru că și-a luat femeia la așa un drum greu și-apoi și pentru că o ținuse după el cu copilul... a tăcut apoi, și și-a văzut de treburile cele folositoare pentru care primise bănuțul... Două, trei săptămâni — a spus doftoroaia — dacă ajung să se pună pe picioare și încă vreuna să se mai miște prin curte și prin jurul casei, asta numai dacă va mai avea zile-n ea... Atunci să veniți! le-a mai spus ciobanilor și a luat din palma lui Chifor toată grămăjoara de bănuți pe care i-o pregătise... Ne-om găsi noi, a spus bărbatul ...ne-om găsi noi ! a spus femeia mai înainte de a se despărți...

...patru săptămîni. Destule... Să fi fost cu capătul de început în jumătatea lui noiembrie și cu sfârșitul în jumătatea celeilalte luni...

...vremea s-a stricat, drumurile s-au desfundat, iar oile au ajuns mai întîi sure, apoi negre, bivoli ieșiți din mlaștini, gîlme vii umblînd strîmse una în

alta... plută s-au făcut, plută de lut cu patru mii de vîsle mișcând mărunț pe dedesubt, tot mai spre miazănoapte, pînă la porțile orașului...”

„...Ghibule, dacă nu te-aș vedea și nu te-aș cunoaște aș crede că-l ascult pe Unvan, străinul, și-aș vrea să te știu mort, și-aș vrea eu să-ți tai groapa și eu să ți-o astup, să știu că nu te-ntorci iar către neamul meu, către sat... Dacă ar fi noapte și te-aș asculta... dar nu e noapte, și nu pot crede că tu vorbești...” Ghib povestea:

„...după ce-au lăsat-o pe beteagă cu pruncul în mâinile doftoroaiei, frații ciobani s-au avut între ei ca mai înainte...”

...Au ajuns la porțile orașului pe o ploaie grea care pînă-n cină s-a făcut moină și a ținut toată noaptea... pluta de oi și-au lăsat-o dincolo de canalul ce înconjură orașul, pe un tîpșan pe care erau crescute smocuri de iarbă târzii... să fi trecut cele patru săptămîni de cînd s-au despărțit de femeie și ar fi trebuit să o caute prin oraș...

...În prima dimineață, cînd toți se așteptau să pornească după urma femeii, Chifor le-a spus: mergeți la tîrg! Vindeți! vedeți că pe aici prețurile sînt mici că sîntem mai aproape de casă... Apoi să vă țineți bine că mâine plecăm!...

...Și femeia? a spus fratele baciului...

„Cum a știut să ne găsească o dată, va ști să dea și a doua oară de noi, a răspuns baciul și nu s-au mai uitat unul la altul...”

...În ziua aceea a bătut moina și s-a întors cînd în ploaie, cînd în ninsoare, iar la urmă s-a pus un frig chinuitor... Chifor a stat toată ziua în preajma turmei, ca un cîine hăitaș, să-i taie locul de tot ceea ce era în jur, s-o facă plută ruptă de pămîntul orașului... s-o lase iar slobodă peste apele pămîntului să ajungă undeva unde să nici nu urce, să nici nu stea, nici să nu fie acasă și nici în drum străin să nu se afle... ori așa ceva nu se putea... la capătul zilei s-au întors cei plecați să vîndă, să risipească prin piață, să adune bănuți... s-au întors speriați că-l văzuseră pe Urvan, era în vinerea de tîrg, și-i văzuse, dar se uitase peste ei de parcă nici nu ar fi fost... Nu l-a durut că mai vinde cineva oi ca ale lui și brînză ca a lui, nu l-a durut nici de banii ce-i primiseră aceia...

...la capătul zilei s-au întors cei trei din tîrg, cu banii în buzunare, cu sticlele-n desagi, mai mîniati pe baci ca oricînd, au adus vinars cu ei și au băut pînă ce li s-a urcat sîngele-n prăselele cuțitelor... o înghițitură să mai fi fost și s-ar fi tăiat de mînie și ură și spaimă și abia după ace și-ar fi vorbit pe îndelete, cei rămași teferi, despre caznele pe care le duceau în suflate...

...zicea el, Mogu: cei plecați cu ceata, așa li-i datul, la doi pași de casă vor să întoarcă lumea, de parcă s-ar fi săturat de bine...

...În ziua aceea numai băieții fratelui au bătut piața, pentru că tatăl lor a avut de scotocit pe la casele cele mari și pe la hanuri să afle de urma femeii și a copilului... noaptea, după ce s-au aștinut de la bătaie fratele i-a spus baciului: Să căutăm o casă prin oraș, să ne oprim acolo pînă ce va veni femeia...

...Aici trebuie să ne afle, a spus baciul, să știe ca sîntem din drum... pe vorba aceea erau să se taie din nou, apoi s-au culcat fiecare în altă latură a turmei... Noaptea au lătrat toți cîinii de frig și de dorul oaselor ce se simțeau de prin orașul nins...

...A doua zi baciul lipsea, un ciopor de oi dispăruse iar trei dintre cîini nu se mai aflau... Fratele și-a liniștit băieții apoi le-a spus: cînd cauți un om, mai întîi se înmulțesc locurile în care ar putea să fie; după o vreme, te trezești că încep să ți se împruțineze oamenii pînă cînd ajungi să te simți singur și pustiu; atunci trebuie să te oprești, să stai într-un singur loc și să aștepti să te găsească cei pe care-i cauți... Unul dintre voi rămîne cu turma, celălalt merge și caută o casă în oraș iar al treilea, eu, am să merg la gară și-am s-o aștept pînă ce vine... Eu am s-o aștept dacă altcuiva nu-i vine..."

„Ce să-ți spun, Ghibule? Că știu viața omului aceluia? — zise Pavel. — Că puteam să o duc și eu?... Și ce-ar fi dacă aș fi dus-o?... Am plecat, m-ai ajuns după o săptămînă și de trei zile-mi spui povestea asta să mă întorci din drum, ori să mă faci să nu mai urc niciodată în sat cu mîinile murdare de păcatul uciderii fratelui... Credeai că nu pot spune... Ce nu știi tu, este cealaltă viață, a doua, acest care s-a pus între mine și sufletul meu ca un gard din brusturi, să nici nu te oprească, să nici nu-ți vină să-l treci, un fel de prag, peste care pășește omul de nevoie, dar nu-i vine să-și aducă aminte de unde a venit și nici să-și spună încotro merge... Să-ți zic, Ghibule, ce-i cu femeia aceea și cu copilul ei? Pentru asta-mi vii în coastă ca un lup, de trei zile, să mă umpli de două ori cu o viață pe care-am dos-o o singură dată?... Sînt făcut cu multă răbdare, Ghibule, altcum decît tine, de parcă n-am fi frați... Tu nu știi ce greu este să te rabzi pe tine ou viața pe care-o ai, să-l rabzi pe cel de Ungă tine, pe amîndoi deodată, pe toți... După trei zile de făcut înapoi, spre Lomnea, să o luăm de la capăt, sau spre munte, să nu mai știm de unde s-o apucăm; după atîta vreme în care te-am răbdat cu liniștea ta de om care se uită la viață și le vede limpede pe toate și știe ce trebuie făcut întotdeauna și spune ce trebuie făcut, am de ales: sau ne despărțim și facem ruperea bogăției aici, acum, pe loc, sau îți spun povestea care te roade și-om alege după aceea, sau ne batem și de partea căruia va fi norocul să ia totul... Mai bine întoarce-te, Ghibule, urcă singur în sat și povestește-le ce-ni vrea,

am să vin și eu, cu o lună mai târziu, să întorc ce vor crede ei despre mine...”

„Nu ne despărțim, Pavele, și nici nu rupem bogăția aici... ne întoarcem la Burna să punem rînduială în urma noastră, să ne mai putem întoarce pe drumul orașului oricînd... te-or înrăit gîndurile și singurătatea... Ne întoarcem în Burna, chiar dacă ar fi să iernăm acolo! O casă am tocmit, în Lumea Nouă, și omul, dacă va fi cinstit, ne mai așteaptă încă... Femeia ta... ori nu-i de venit încă, ori nu știe tinde să ne caute...”

„Am fost — spuse baciul — mi-am lăsat cioporul la un om din capătul Burnei și-am urcat în prima noapte într-un tren să o caut pe doftoroaia aceea la care-am dat-o pe Marina... cînd am ajuns în Aleștiu era întuneric. Știam bine locul casei și așezarea uliței... am lovit în poartă cu bîta, au început să latre cîinii la mine, a ieșit doftoroaia fără vreun lămpaș, ca la nevoie mare, a dat cu ochii de mine, m-a tras în curte, apoi în casă, m-a pus într-un scaun și cu mare grabă a adus o sticlă de țuică... abia după ce am băut cîte-un pahar și-a dat drumul baba cu melița pe mine... zicea: ehei, flăcăule, a dat moartea să vii și tu!... bea, bea și te liniștește că te văd tulbure și leacuri pentru asta nu am... și zi-i așa, ți-era nevastă! Nevastă bună, nu?... hei, săraca femeie, abia dacă s-a văzut pusă pe picioare că i s-a betejit copilul de mațe, știi cum e cu ăia mici,... sau de la a ta n-ai avut?... mi le-a spus pe toate la necaz... s-a trezit, omule, s-a trezit din negreala care-ai pus-o pe ochii ei, auzi? și-așa de bine s-a trezit că-mi era teamă că-și va face facerea pînă-s plecată prin sat... Dar s-a trezit cum trebuie și a văzut de viața copilului... Mare pacoste dragostea..., a zis doftoroaia... Eu am întrebat-o unde erau femeia și copilul... Acasă, mi-a răspuns baba, în Lomnea!... Zicea că are să-i fie lui fiu-tu, acela pe care l-ai vîndut pentru ea, ca o mamă, să nu se știe singur pe lume... Să nu te duci, a mai spus baba, să nu te duci să-i tulburi în Lomnea, te judecă, te iartă, iar te judecă și dacă nu le treci pragul, pînă la urmă, își aduc aminte de tine ca de dracul pictat pe catapeteasmă, cu drag și milă... Să nu te duci! La noapte, mi-a mai spus, ai un tren spre oraș, vezi-ți de femeia ta, aia din sat... du-te acasă pînă nu-i prea târziu pentru sufletul tău, că nu mai ești chiar tînăr și te-i pustii!... Am întrebat-o de copil și mi-a spus: arată bine, și-ți seamănă așa după cum l-ai semănat!... Am scos un bănuț și i l-am pus în palmă... L-a luat, s-a uitat la el, s-a dus în cealaltă cameră și s-a întors de acolo cu o scrisoare pe care mi-a pus-o-n față... A spus: afîta mi-a lăsat!... ți-aș fi dat-o și fără bănuțul tău...

...să știi despre mine — scria Marina — că sînt bine și că am plecat pe data de șaptesprezece a lui decembrie de aici cu Anton spre Lomnea, să ne

facem sărbătorile acasă, ca oamenii... după aceea voi vedea de viața copiilor tăi, că așa mi-i dat, să-mi fie plină casa cu oameni părăsiți...

Atîta mi-a scris și am citit, iar și iar, pînă o am învățat pe de rost... era pe data de douăzeci și doi... baba se uita la mine și nu mai zicea nimic, apoi, că m-a văzut cătrănit mi-a mai spus: Avea doar erei drumuri femeia; spre Lomnea, acasă la ea, să-ți îngrijească de copii și să-ți mulțumească prin asta pentru că i-ai umplut casa; spre oraș, cu tine, să ducă bucuria unei jumătăți de bărbat, cînd și cînd, după cum îi va veni lui, asta ar fi însemnat să înceapă o viață de la capăt printre străini; și-ai treilea drum, să-ți fi dat copilul, să-â duci nevestei tale, să-l crească printre ai ei, că-i doar copilul tău și n-ar avea ce spune împotriva lui. Femeia a ales primul drum...

...să fi fost către prînz cînd am plecat... în cealaltă noapte eram, din nou, în Burna și-mi luam turma să mă băjenesc pînă-mi va trece urâtul... de numai atîta vreme mai aveam nevoie și m-aș fi întors în sat și le-am fi luat pe toate de la capăt... asta mi-a fost săptămîna de care nu știati... de banii agonisiți nu m-am atins, că oricum, erau sub șaua calului vostru..."

„I-am aflat în prima zi — spuse Ghib — și i-am împărțit în a doua, în a treia am luat casa și-am făcut Crăciunul cu multă mîncare și băutură cît pentru o nuntă și un botez la un loc... în a patra am început să ne gîndim la tine pe unde vei fi... în a cincea am mai cumpărat cîteceva la casa nouă și mi-am dat cu socoteala pe unde aș fi umblat eu dacă aș fi fost în pielea ta și mi-am spus: în jurul Burnei, cînd spre munte, să-l urc, cînd înapoi... în a șasea am luat scînduri pentru un saivan să-l facem în curtea casei celei noi... în a șaptea am spus: e vreme bună, hai să mai scoatem oile în cîteva ocoale primprejurul orașului, așa le-am spus copiilor mei știind că trebuie să dau de tine pe aci, și-am venit... De trei zile plimbăm turma cum a fost și ne socotim mai bine, mai rău, să ne putem ghici sufletele, să ni le putem așeza iarăși alături, să ne putem întoarce acasă, în sat..."

*

Pavel se opri cu fața către apusul soarelui, apoi porni singur spre un copac ce se vedea sub coasta dealului Straja, lîngă vii. Acolo l-a acoperit noaptea, din partea aceea a. apărut mai, târziu și s-a apropiat de foc, bucuros de ortacii lui ce ocolea Burma, pentru a trece peste podețul de cale ferată peste terasamente spre una din străduțele din spatele gării, în cartierul meșteșugarilor, să ajungă în Lumea Nouă... Acolo, cu toate că era la primele ceasuri ale dimineții, i-au întîmpinat toți din familia celui ce-și vînduse casa, rămași să mai locuiască într-una din camere... Baciului i se păru peste

măsură de mare și frumoasă, cu o grădină cum nu-și dorise niciodată, pe la capătul căreia trecea calea ferată. Au dus oile în grădină, au trecut peste curte caii și câinii și abia la urmă au pornit să vadă casa pe dinăuntru. Ghib mergea în față și spunea cât a cheltuit cu una, cu alta, ce ar mai trebui luat să fie toate-n ordine... îi arătă lui Pavel șura, ograda găinilor, cuptorul de pâine... Baciul întrebă, de câteva ori, pentru ce anume erau trebuincioase toate acelea, Ghib uită să-i spună și Pavel se bucura că sînt și că, de atunci mai departe, aveau unde să adaste cînd coborau la tîngul din Burna...

„Cînd au să afle ciulpăoanii — spunea Ghib — ce le-am luat să-i tăiem prăvălia Urvanului, au să ne pupe...”

„Și cine-i va avea grija?” — întreba Pavel. Celălalt tăcea, apoi, intrau în casă, treceau de pridvor, de bucătărie, loveau în ușa celeilalte camere să anunțe că intră și intrau, într-un pat acoperit cu pleduri soioase, Marina își alăpta pruncul. „în ziua în care-ai plecat tu, a coborît în gară cu copilul în brațe”, spuse Ghib și ieși în curte să caute un om străin căruia să-i spună ceva, o prostie chiar, să-l afle cât era de bucuros.

În mijlocul gerului cel mare din ultima săptămână a lui februarie le veni sorocul să plece spre munte...

...Pînă la Anul Nou au încropit saivanul și-au cumpărat nutreț pentru iernat. Marina ținuse să facă pe gazda, gospodarul-vînzător și pe nevasta aceluia dintr-o dată, astfel că de Anton au văzut verii lui cu stîngăcia cu care le erau deprinse mâinile pentru lucru firav. Tot pînă la Anul Nou au mai cumpărat mobilă, o sobă nouă de bucătărie și o căruță... cît avuseseră de lucru, cu toții fuseseră afit de iuți de parcă acolo, în pustietatea orașului aceluia, trebuiau să tragă hotarul unei noi așezări. Pînă la bobotează, pentru că tăiaseră și un porc, mare cheltuială, au mai făcut în două rînduri ospăț la care i-au invitat și pe vecinii Marinei, să se cunoască și să-și apropie firile. Cînd și cînd, Pavel ieșea în grădină să se uite la trenurile care treceau. Ghib știa că acela era semnul liniștii fratelui său, și-al împăcării. Femeia vorbea mereu cîte avea de gînd să mai facă și cum socotea să se descurce singură în grădina aceea mare, cu vînzarea zarzavaturilor... Numai despre Lomnea nu vorbea și nici despre potriveala plecării lui Pavel cu sosirea ei în Burna.

Pătruții nu s-au zgîrcit pentru că nepotul lor Niculae le primise pe toate pe degeaba de la femeie și i-au luat cîte nu și-au putut dori vreodată nevestele lor din Ciulpău... Au ridicat o șură nouă, apoi oile au început să fete și ciobanii nu mai pridideau cu lucrul pînă după miezul nopții. Primii miei i-au vîndut la prețuri mari pentru că se lăsase gerul și nimeni nu mai apucase să coboare dinspre munte, să le facă concurență... I-au vîndut pe toți

să-și mai acopere găurile făcute în pungă cu nevoile Marinei...

...În ultima săptămână din februarie, pe la mijlocul gerului cel mare au ținut sfat cum să-și împartă banii agonisiți. Pavel a adus trei săculeți mici, burdușiți, Ghib a adus punga mare de piele. I-au răsturnat în mijlocul mesei și-au început a-i ridica în păhăruțe de câte cincizeci, după mărime, iar la urmă au scos hîrțiile.

„Cu banii ăștia — spuse Ghib — ai putea să duci o viață în puțin, dar fără să mai faci altceva decît să joci arșice toată ziua și să trimiți la nevoie pe cineva care să-ți facă cumpărăturile... viață de oraș, unde nu știe nimeni decît să cumpere, că mintea unui gospodar nu ajunge la piață decît atunci cînd nu se mai poate altfel.”

O vreme s-au simțit bogați cu toții, pînă ce baciul, pus de Ghib, a început să facă socoteala. Spuse: „împărțim la patru și iau o parte!” Ghib spuse: „împărțim la șapte și iei patru că sînteți patru, tu, doi băieți și femeia... scădem ce am cumpărat aici și...” Socotiră, de nevoie și banii lipsă, ceea ce nu se mai întîmplase niciodată, banii dați băiatului lui Pavel. Îi scoase la liman Marina punînd din banii care-i adunase cu ea de la Lomnea, partea lui Niculae. Au vrut să o ia de la capăt dar lipsea al șaptelea om. Nichifor i-a încurcat și mai rău spunîndu-le să împartă juma-juma... Totuși, pînă în noapte s-au lămurit. Pavel a prins iar darul lucrului curat și ceru să i se aducă o ploscă să pună semn, așa cum făcuse la el acasă, înainte de a pleca... Ghib ascultase povestea aceea de mai multe ori și cînd îl auzi cum cere plosca și-i ghici gîndul, spuse: „înmoaie-te, Pavele, semnul cu plosca a fost bun în sat, o singură dată, acum nu-i vremea jocului, chiar dacă te mai ținem baci peste noi!”

*

Pînă la prînz, în cealaltă zi, nu s-au îndurat să plece. Dădeau vina cînd pe ger, cînd pe chiciură și vorbeau despre haitele de lupi. Ghib se ținuse toată ziua după urma fratelui său, mai mult pentru a simți dacă-i purta pică sau nu. Pavel, însă, arăta să aibă vigoarea unuia pus în calea norocului și cu sufletul împăcat în felul în care i se zidiseră cărămizile sorții. Se rabdă Ghib o vreme apoi spuse: „...și chiar nu te mai gîndești de ce ți-oi fi povestit eu în alea trei zile viața unui cioban?”... „Va fi fost bună la vremea aceea — răspunse Pavel — Și-a făcut rostul, acum e altă viață și trebuie purtată pe ales”... „Să alegi — bombăni Ghib — Cînd ai de ales?”

Cina o schimbă într-un ospăț de despărțire.

*

La ziuă, Ghib, plecat să măsoare în pași grădina Marinei pînă se va fi dezmeticit, dăduse cu ochii de Colții Fierii și-i văzu tăiați de o lance albă de nor care creștea, îi spuse lui Pavel că vremea vrea să se strice și că ar fi trebuit să se grăbească. În mai puțin de un ceas își urniră cohorte albe prin mijlocul Burnei, prin chiar fața hotelului și a restaurantului, să afle toată lumea că de acum și ei erau, într-un fel, orașeni de vreme ce aveau o casă în Lumea Nouă. Ghib stătuse mai în urmă, să judece singur ceea ce fratele lui nu mai voia. Plecaseră cu mare întârziere și pînă la ieșirea din oraș îi prinse viscolul. Ultimele vorbe ale lui Ghib fuseseră: „Să știi, Pavele, că de trei zile se tot arată lancea de nor peste Colții Fierii, rău am pornit-o !” Odată trecuți de podețul de peste canal și puși în drumul Ciulpăului, vîntul îi pustii cu totul și-i afundă în șubele lor ca pe niște melci speriați. Marinei îi lăsasera înainte de plecare cincisprezece oi și un cal să-l folosească la căruța ei. Pavel al Pătruțului se pusese în frunte să fie cel mai baci din toți pe care-i cunoscuseră: Zorinții, Safta, Copadea, Jira și Ciulpăul. Sub tăișul viscolului își ascunse trufia în șubă, rămînînd să fie invidiat, mai înainte, numai și numai de nepoții lui pentru toate pe care le pusese în viața lor să iasă bine. De acum nu mai aveau de ce să ocolească satele. Trecură prin mijlocul lor. Opriră-n Zorinți pentru prima noapte, în Copadea pentru a doua și în Jira pentru ultima noapte de drum. În strînsura coastei spre Ciulpău ajunseseră a patra zi pe la ceasul la care sus, în strunga Priboiului, rupt de frig, de spaimă și foame, Vlascu cel bătrîn, cu ultimul dintre cîini, căzut în genunchi se gîndea să se tîrască pînă în dreptul casei lui din sat.

*

Clopotele Itului băteau miezul zilei. Pătruții se sărutau și se îmbrățișau în mijlocul oilor, jurîndu-și să nu se mai despartă nici ca frați, nici ca frați de cruce cum se făcuseră, la cîteva verste de casa lor. Ultimul cuvînt al baciului a fost: „Să nu fim slugi! Și pentru a putea să nu fim trebuie să spunem totul: ăștia sîntem, asta am adus, alegeți!”

*

Pe cealaltă parte a satului Vlascu se bucura de un alunecuș, așa credea, care-l va duce mai iute în ulița satului. „O fi rîul înghețat! Își spuse. Rîul! Voi ajunge pînă în dreptul casei...” Și se lăsa în voia lunecușului acelaia urmat de cîinele lui care în nebunia flămînzenei, voia să-l rupă în bucăți pe Vlascu, chiar în fața porții. Ce-i păsa dacă după aceea aveau să-l omoare oamenii cu bîtele. Să fie sătul, să se vadă sătul măcar o dată în trei luni. Pedepsă mai grea decît drumul făcut cu Vlascu nu-și avea egal decît poate

dacă l-ar prinde oamenii de fiecare labă și i le-ar suci pînă să i le rupă. Dar și atunci ar dura puțin, ar urla, apoi ar adormi și-n somnul acela ar muri. Ori așa ceva nu putea să se mai numească decît binefacere.

Vlascu se opri agățat într-o tufă. În față îi apărură troienele care-l înghițiseră în zeci de rînduri și din care ieșise doar ca să se vadă ajuns în sat. Abia după aceea, dacă ar mai fi avut vlagă, să-l pedepsească pe Urvan. Uitase asta, își golise pe fiarele pădurii pistolul și pușca. Ținuse un glonț, unul singur pentru el, să nu apuce să chinuie, dar nu-i fusese dat să rătăcească. Era primul din toți oamenii știuți de el care trecuse peste pustiul alb... și oile cinci, tăiate, mîncate parte cu parte și pieile lăsate în urmă să-l apere de lupi, și carnea dată cîinilor lui să-l apere de flămînzemia lor. Ultima dintre oi, a cincea, tăiată și risipită pe-o vale pentru ca să oprească o haită acolo... Apoi cîinele, primul, mîncat juma-juma cu celălalt cîine... Și pistolul zvîrlit sub coama Slăveului... Trecuse peste partea cea mai înaltă a coamelor, să nu se afunde în zăpadă să nu se rătăcească... Și oaia, a patra, în pîntecul spintecat al căreia își încălzise mîinile, să o poată face mai apoi bucăți să o mănînce rece și crudă, ca lupii. Vedenii... Cîte vedenii, și Mogu care-i ținuse calea tot timpul și-l învățase cum să nu se culce la oboseală pe ceață și cum să stea rezemat în pușcă și să doarmă așa și să caute grotele după rosătura zăpezilor... Și întrebarea lui, singura pe care o pusese cît trecuse peste pustiul alb: „Mogule, spune drept, ai făcut tu vreodată un drum ca ăsta?”, întrebarea pe care o strigase spre văi și văile îi răspunseseră în ecouri goale întrebîndu-l...

...Patimile Vlascului se întoarseră, toate, deasupra tufei aceleia care-l oprise, să se repostească singure. Cîinele hămesit îi dădea ocol în dreptul capului cu colții scoși, ca fiarele năucite de foame. Vlascu striga: „Să nu muști Ducule, să nu muști!... Să știi, Ducule, că dacă tu ești lup acuma, eu sînt cîine și ne-om bate, ne-om mîncă unul pe celălalt... Aici, în fața casei noastre...” Vlascu încercă să se ridice, să se agațe cu mîna de-o tufă... Cîinele se năpusti asupra mîinii înghețate. O bufnitură, desprinderea și omul, pachetul acela cu miros de om și oaie, alunecă mai departe, iute, din ce în ce mai iute... „Pe Valea Mare — își spuse — acuși ajungi la moară, în sat!”

*

Viscoalea în nepăsare.

Cîinele dăduse de sînge, simțea sînge, urma lui lăsată de mîna Vlascului. Și Vlascu mai credea încă, mai putea să creadă, că-i asudat din opintire. „Am auzit clopotele Itului — își spuse... Nu le mai aud!” Aluneca sanie

nebună spulberînd zăpada de pe margini, răsucindu-se cînd cu capul spre vale, cînd cu dreapta, cînd cu picioarele. Cineva se juca și-l răsucea ca pe o morișcă... Și pușca?... Venea și ea undeva între cîine și el... Și cîinele se rostogolea, se ridica și aluneca din nou... El mai putea să se ridice. Vlascu strigă: „Acuși ajungem, Ducule! Acuși ajungem!...” Și s-a oprit. A adormit din izbitura aceea.

*

Pătruții ajunseseră în marginea de jos a satului și chiuiau să scoale lumea, să o cheme la bucuria sufletelor lor. Se văzură în gruiul bisericii, își rupseră turma în două. Se despărțiră mînioși pe sat că nu le ieșise-n întîmpinare... Viscolea pentru a patra zi la rînd și nămeții legaseră casele într-un inel trecut prin spatele șurilor în căldarea dintre dealurile Priboiului, Izerului și Cioartei.

*

Vlascu se trezi în viscol cît să se agate iar de viață, cum o mai făcuse în cîteva rînduri. Îi era greu să-și miște brațul. Înghețase, era rupt sau i-l mîncase Ducu. Încercă să-și miște spatele, simți tăieturi rupîndu-l de la șale în sus și apucă să știe numai atît: că era pe burtă, izbit de-a latul pe o cioată și peste el, sau în el deja, pușca venită-n goană să-l sfrtece. Ducu lîngea o băltire caldă de pe marginea șubei. Mai departe, orbirea iute a viscolului. Vlascu își trase sub el picioarele să fie în genunchi, ridicat deasupra mormanelor de zăpadă să vadă moara sau vreo casă. Undeva, deasupra, lătra un cîine, altul decît al lui; lătrat de cîine hrănit...”... „Satul — își spuse — cîinii satului, mă latră! sînt viu...” Trase pușca aproape. Ducu rupea cu dinții din șuba îmbibată cu sînge, era sînge pe burta lui Vlascu după cum i-o tăiaze cătarea puștii... Totul era pregătut. Glonțul împins pe țevă de o săptămînă... Ducu trăgea de șubă, nepăsător la cîinii satului adunați deasupra, pe marginea rîpei. Vlascu șoptea: „Lasă-mă, Ducule, nu trage de mine... Te omor, Ducule, ești turbat... dacă nu te omor eu, mă vei rupe tu înainte de a da oamenii peste mine...” Împinse cîinele cu țeava puștii și cîinele apucă să muște furios de cătare cercînd să-și facă loc, să se întoarcă ori să se țină pe picioare... Se auzi o bubuitură înfundată. Ducu porni mai departe spre vale răsucindu-se ca dus de un vîrtecuș. Vlascu se aplecă spre cioata ce-l oprise să vadă dincolo de ea, drumul... Zări prin furnicăreala albă un podeț peste care treceau oi, așa i se părea lui: multe oi, una după alta și un om. Vru să strige, dar nu reuși decît să ridice brațul în care ținuse pușca să-l ridice să facă un semn... Să faci un semn prin

viscol cuiva de departe... Trupul i se rostogoli în urma semnului și porni spre vale urlînd, sanie nebună sfîșiată de cuțitele apei înghețate a râului, urlînd să știe ciobanii să-l audă de sus de pe podeț... pe cînd va trece el peste apa tare a râului spre roata morii... să-l scape, numai dacă nu avea să-i rupă-n două gura jgheabului.

*

În dimineața aceea, sau poate abia către seară, după ce se întoarse în cămăruța lui, cea din urmă, Itu se opri în fața oglinzii să-și vadă fața, așa cum arăta la vîrsta aia, după trei luni de la săptămîna în care pătimise urcînd flămînd, adăpîndu-se doar cu stropii de ploaie strînși în pumni, curățindu-se parte cu parte de mîzga pe care-o pusese Urvan în el... își privi capul rotund, prins pe margini într-un glob argintiu de păr, își privi ochii cenușii tăiați pe dedesubt cu cearcăne roșii, fața smeadă și prelungă... Spuse: „Te-ai uscat, Itule, n-are de unde să-ți mai crească alta carne...” Atunci a intrat cineva în curte și-a spus: „Hai pîn’la moară!”

VII MIHAI

1

ÎNTORSUL DIN URÎT... „O roată pusă pe pământ, o roată de lemn cu spițele înăuntru, cu armătura înăuntru, o roată ca un om: os, mușchi, piele; pielea roții e cercul de fier... o roată mișcă orice lucru sub care-i pusă pe un drum ce stă. Bunăoară căruța lui Urvan: patru roți, douăosii, doi cai. Puterea drumului sînt caii... Dar apa? O roată pusă pe apă e o lume întoarsă; lumea apei e cu totul o lume întoarsă. Apa e drumul, un drum care merge singur, fără cai... puterea stă-n ea. Armătura roții iese înafară, e pusă în calea apei să se îmbrace cu ea, să-i fie opreliște șăgalnică... minciună. Apa lovește în spițele scoase ale roții și-o-nvîrte. Știe oricine; vede oricine: apa-nvîrte-roata-morii. Un om cu oasele în afară și-n-năuntru deopotrivă, așa e roata morii de parcă-i făcută după modelul bisericii catolice din... „Am văzut una mare în Sibiu și una și mai mare în Cluj și-atunci, că tot nu credeam să-i trebuiască lui Dumnezeu așa o roată culcată pe pământ, m-am întrebat ce caută toate porțile alea care proptesc la fel, pe-o parte și pe cealaltă, casa popilor catolici... M-am învîrtit printre ele, pe sub ele, treisprezece mi-au ieșit, ca și cum numărul ar fi avut un rost al lui...”

Mihai era singur, cel mai singur om din Sibiu în zilele acelea, și avea vreme să se gândească la porțile puse de jur împrejurul bisericii... La început gîndise: „Vămi. Vămile văzduhului, cele prin care trebuie să treci, cum spune Itu, să poți ajunge în Ciulpăul întors...” Rezemase un perete de peste drum, seară de seară, așteptînd procesiunea sufletelor, dacă porțile acelea erau vămi trebuia ca la o dată, la cîteva zile sau săptămîni, să se iste o procesiune dusă de popi pare să poarte un șir lung de oameni-suflete. (Sibiul, în mintea lui Mihai, reprezenta pe vremea aceea suma tuturor așezărilor prin care trecuse.) Dar nu se arătase nici o procesiune și, să se știe împăcat cu un răspuns, își spuse: „Roata morii... (apoi) Biserica asta nu-i o casă pe pământ ci-i o roată în apă...” „Și nu s-a mai gîndit la biserica proptită-n contraforți grei ci la o roată, la o ciutură în care apa lovește și-și vinde puterea pe degeaba...”

...Reîntors în Burna, la treburile noi, altele decît făcuse vreodată, începu să hărnicească în mirate, doar, că i-ar fi fost rușine de ochii celorlalți să-l vadă cum taie un butuc să-l scobească într-un anume fel și cum îl pune pe canal... pe un ax, toate au un ax. Hărnicea în minte o sculă, așa-i spusese la început: „o sculă cu oasele-n afară... Doamne, prost mai e și morarul nostru! Să nu se gîndească el decît la bani și la făina pe care-o macină. Să ai tu jgheab, să ai roata și să nu te gîndești cum să o faci altfel, să fure mai multă putere de la apă...”

...în Burna locuise o vreme la o gazdă și ieșise ferit, să nu dea de Urvan, își făcuse chiar un calendar, sau pe un calendar cumpărat cu un pol, unul din acelea ce aveau trecute de jur împrejurul zilelor, înșiruite în colonițe albastre, niște desene, douăsprezece sau cincisprezece, cu imagini ce reprezentau: „principalele păcate omenești așa cum se petrec ele în realitate și cum, deci, trebuie să te ferești să le petreci...”; acolo își avea trecute cu un creion negru zilele în care Urvan coborâse și mai avea să coboare în Burna. Despre procesul lui Ghițu Goran, despre moartea unuia dintr-un sat de munte, auzise de abia pe la începutul lui februarie. Pînă atunci socotise șapte sau opt feluri de munci pe care roata „prostului de morar” le-iar fi putut face în locul femeilor din sat și al bărbaților, cîtiva, și aceia mereu plecați din Ciulpău, cei ce în afara oieritului mai știau să taie o scîndură cu un frez ori să îmbrace la capete doi butuci de casă. Mihai locuia la un mic meșteșugar, negustor, din cartierul mai nou al Burnei și îi plătea ăluia pe bani, ca la hotel, șederea. Ar fi vrut poate meșteșugarul-negustor să-l aibă caldă, dar Mihai se încuiase în mîndria lui să se ocupe cu „nimic”, pînă una alta. Cătănia îl scuiase afară, iute, cît nici nu avusese vreme să se vadă în coif și călare pe un cal, îl scuiase pe caldarîmul Burnei, cel pietruit, sau poate Mihai, slobozenia din el, îl făcuse să-și cumpere un „picior în fund” de la unul cu trei galoane pe un umăr și trei pe altul... ceea ce în ochii oierului era egal cu zero. Ar fi putut să înfunde pușcăria (își spusese: „Tot nu se înfundă pușcăria numai după un singur om !”) Ar fi putut să fie dus în fața Curții Marțiale pentru nesupunere la ordin, dar Curtea Marțială se odihnea, era doar pace pe pămînt și iertarea purta în ea un aer de plictis mohorît... Nu trădase. Mihai nu avea ce să trădeze, atîta doar că nu-i stătea piciorul în cizmă... Și-atunci cizma l-a pocnit în fund: „Servus, Mihai, du-te-n mă-ta, că de-om avea nevoie de tine, la caz de război, te-om găsi noi!” De pe urma zilelor de oaste (ajunsese în două luni

de pomina întregii garnizoane, netrecut în nici un jurnal de front, dar citat peste tot) se alesese cu o poză făcută-n piața orașului în haine de împrumut, ceva cu galoane și cască, coif, cum purtaseră pompierii o bună bucată de vreme de parcă ar fi fost inamicii tuturor celorlalte armii de război. O poză cartonată, cu o săbiuță-n șold sub care scria numele fotografului. Poza aceea era singurul lui livret militar și o păstra cu sfințenie ca pe un unic act de identitate spre a-i folosi în cazurile cele mai nefericite, cu toate că Mihai n-avea habar ce grad purtau hainele din fotografie și, cu atât mai puțin, din ce armă anume făcea parte. Episodul cu oastea se petrecuse iute, la vreme de toamnă pustie de nori, grea de ciorchini și butii cu must și se sfârșise sub un cer la fel de pustiu sub care se pusese zăpada.

*

Roata, adevărata roată a vieții lui Mihai, avea s-o afle numai Itu, la spovedanie, atunci când bătrînul popă din Ciulpău asculta cu gura, cu urechile și cu pielea capului, iar ceea ce auzea vedea degrabă în a dineul ochilor spăimîntîndu-se. „Pe acestea toate — avea să-și spună Itu — trebuia să le duc eu, dacă plecăm. Norocul lui Mihai că e tînăr și le-a putut roti pînă la capăt să închidă jocul. Eu n-aș fi apucat...” Și-n clipa aceea Itului i s-ar fi șters din fața ochilor lumea și ar fi leșinat peste păcătosul spovedit. Dar vlaga, mîndria lui de bărbat bătrîn, dar bărbat, îl ținuse, în ziua spovedaniei lui Mihai, întreg pînă ce tînărul ieși spășit pe ușa bisericii, liber de păcate și limpede-n gînd.

Atunci, de abia, Itu vru să-și facă o cruce mare în fața altarului și să se spovedească, la rîndu-i, despre cele pe oare ar fi putut să le facă, dar se prăvăli cît putu mai lat, să se odihnească o vreme.

*

Pînă în februarie, cînd auzise și el de proces, Mihai trăise din banii adunați după urma nefericitului de Samu din Sibiu, din ei își plătise și „picioru-n-fund-și-servus-mihai-armia-i-de-oameni-nu-de-animale-du-te-n-mă-ta !” Din ei își plătise poza și gazda, hrana și sculele, aiurea ; o sumă de scule ce le văzuse purtate-n palmă de zidarii, lemnarii, dulgherii, zugravii ce roiau în jurul unei gropi de peste drum de ruinele cetății din Burna. O groapă din care, spuneau ei, trebuia să se ridice o casă, un fel de palat cu douăsprezece camere dintre care unele vor fi băile cu private și dușuri... toate pentru domnu’ Marcoș și unul nou... Paluțiu. Într-o zi, un dulgher îi spusese lui Mihai: „Furi?! ” și acesta de pe urmă nu avu altceva mai bun de

făcut decît să-i spună: „Cumpăr-mă-vită-n-mă-ta-că-am-cu-ce!” Dulgherul nu se mînie ci-i spuse : „Atunci cumpără groapa asta, după ce o vom umple cu cărămizi și țigle, dacă ai bani !” De atunci, Mihai n-a mai călcat locul cu pricina și s-a mutat la un altul unde, spuneau burnenii, se face uzina de apă. Își spuse „Iarăși apă. Iarăși roți. Drumul a născut roata, apa-i un drum, duce o roată și face o treabă...”

Gazda lui Mihai se tocmise cu oaspetele pe un an, ajunseseră în cel de-al doilea. Mihai uitase de Ciulpău sau se gîndea numai cînd și cînd, și atunci își spunea că se va întoarce de abia după ce va fi fost mai învățat în meșteșuguri, că asta era treapta cea mai sigură a vieții pentru un bărbat. Urvan era el cunoscător și grabnic la povești și nume, dar cînd să lege o iapă de-o cruce și s-o facă să-i scoată apă dintr-un puț afund, la asta nu-l mai ducea capul. Mihai se gîndea și la Ana, ca la o nevastă lăsată sus, să aibă grija copiilor, în vreme ce el, bărbatul strînge norocul, banii și sănătatea pentru viitorul copiilor în pungi cu care să se întoarcă, nu peste multă vreme, să le deșerte pe masă, în camera din față, unde, după ce-i va fi adunat pe toți sa le spună : „De-acu, fiecare-n drumul lui. Eu am o treabă cu Ana. Plecați! Luați cît vreți și plecați !” Așa simțea dine odată și își freca spinarea de pielea cămășii cu bucuria ce te cuprinde cînd știi că ai un rost. Într-una din nopțile lui ianuarie (de doi ani Mihai nu mai știuse de nici o sărbătoare. Îi privese numai pe orășenii aceia amestecați ce-și țineau în miros de scorțișoară și cimbru, în miros de vanilie și coriandru, un fel de a fi în hainele trecute pe sub fierul de călcat de cîteva ori pe an, primăvara și iarna și vara...), ajunsesese să se gîndească la vremea sărbătorilor și să și le numere pe ale lui, ultimele, și să spună : patru.

Prima : că am scăpat de Samu ;

A doua : că am scăpat de oaste ;

A treia : că m-am pozat și știu cine sînt;

A patra : că nu-mi are nimeni hiba.

Mai era o sărbătoare de care nu amintea: noaptea; noaptea aia cu mersul peste gruiul bisericii la Ana, cînd a venit de la oaste tocmai din Cluj ; o săptămînă de mers în șa, cu coif și galoane, așa cum arăta în poză, urcat pînă în Ciulpău, să-l vadă femeia lui să-l știe că a fost cîndva și așa falnic. Asta prin octombrie... apoi, întoarcerea la Burna pe cal și de acolo pînă-n Cluj cu trenul fără centură și fără șireturi, să nu-și facă facerea de frică, între patru soldați cu pușcă. Dezertor... și banii dați unuia să-l scoată nebun, sau l-a scos drept nebun, mai întîi, și p'ormă i-a dat banii... și l-au aruncat în ulița Clujului să facă ce-o vrea...

Într-una din nopțile lui ianuarie venise la el, în somn, de bună seama,

un plutonier porcos și-l întrebă : „Măi Mihai, când ai văzut tu ultima oară o femeie goală?!” Mihai vru să4 înjure dar nu mai apucă pentru că plutonierul — era cel care-l găsisese nebun — îi și răspunse: „Niciodată, Mihai, niciodată. Nu te bate-n minciuni că habar n-ai cum arata femeile tinere, goale...” Avea dreptate. De iubit se iubise el cu Ana, Nuța și vor mai fi fost ele și altele cîteva, dar tot pe întuneric, ori se lăsase întunericul cît ce le luase în brațe. „Ai bani — gonea celălalt cu vorba — și-i toci pe nimica, acuși te vezi bătrîn și n-ai apucat tu să afli cum arată o femeie tînără pe dinăuntru la lumina zilei...” „...Și ce ?” îi răspundea Mihai. Celălalt îl lua de o mînă și-l ducea, ca pe un copil într-o casă de la Burna, una cu camere multe și-n fiecare cîte o femeie tînără, goală. Dar plutonierul, în loc să-i spună: „Alege-ți ! (îi spusese :) Vezi că sînt ? ! Hai de-acum acasă și gîndește-te la ce ai de făcut...” La vorba asta îi pică o draperie neagră peste ochi și nu mai visă pînă dimineața nimic. A doua zi nu se mai gîndi la vis, dar cuiul o dată bătut, plutonierul putea să vină cînd ar fi vrut să-și atîrne de el o haină, ori în ciudă : un sutien, un furou, ori te miri ce lucruri muieresti acolo. „Am-să-mi-pierd-mintea!” își spuse după două zile Minai și prima lui teamă fu aceea de a nu uita cumva sculele, forma și lucrul cu ele, așa că se puse să le mîzgălească strâmb pe niște hîrtii și, pînă le văzu gata pe toate, plutonierul i-a dat pace.

În prima noapte din februarie a fost ger. Atunci, în noaptea aceea, sosi iar omul să-l întrebe pe Mihai de mașinăriile lui, asta numai așa ca să nu-l ia prea dintr-odată. Mihai se temu în vis să nu i le fure cumva și, tot în vis, le ascunse bine sub o pernă, hîrtie peste hîrtie. Pe cînd termina, celălalt îi spuse: „Te-ai mai gîndit la ce ți-am spus?!” Mihai se puse cu fundul pe pernă să fie sigur că nu avea cum să-i ia cineva hîrțiile și-i răspunse : „De-acu am vreme, și voi da un pol și pe ele !” Plutonierul plecă, atîta avusese să-i spună, să-i aducă aminte de viață.

*

Era la ziuă. Mihai trecu strada Corbului pînă-n marginea orașului unde știa el pe una, nici prea tînără nici prea bătrînă care dădea în bobi și-n cărți ungurești... O trezi, mai întîi, apoi îi plăti. Femeia își sculă copiii și-i trimise peste drum, la sora ei, precum că avea servicii și nu puteau să stea lingă ea. Mihai îi spuse : „Fusta” Femeia se sperie „Dă-o jos ! (Păi ce ghicit vrei, mă?!) Să te văd (Piei Satană!!) Plătesc de două ori ca pe ghicit și numai pe uitate (Bărbatul avea morișca în gură, aerul oricum trebuia să-l scoată din el și dacă tot trecea prin dreptul moriștii, o învârtea, ca apa...) Repede, că n-am

vreme ! (De două ori cât pe ghicit — spuse femeia — și numai pe uitate?!)
Numai ! (Da unde-ai învățat tu ghicitul pe trup de femeie ?) Îl știu...” mai
spuse omul și dădu lampa de petrol mai aproape. Se întâmplă ca femeii, să-i
vină mai ușor în dimineața aceea să se despoaie decât să-și muncească
gîndurile și vorbele cu ghicitul și pe la ceasul al zecelea, pe când dăduse
bine soarele peste oraș, Mihai ieși din casa ghicitoareii fălos și buimac de
parcă te mini ce munci păcătoase, netrecute în calendarul lui de pe perete,
fusese pus să ducă. Vru să ajungă la biserica din piața Corbului și de acolo
la cârciumă, să se îmbete. Așa-i venise cînd, încă mîzgav pe ochi cu
imaginea trupului flecit de care dăduse în casa ghicitoareii își aminti, din
țurțuri ori chiciură, din ceva alb și ascuțit, oricum, își aminti de Ana și de
ziua aceea una, cu cîțiva ani în urmă, cînd o văzuse goală în pădurea
Priboiului... „Ptui, porcu’ dracului !” fu singura vorbă pe care o spuse în
ziua aceea, petrecută pînă la închiderea ușilor în circiuma din piața
Corbului. Cînd l-au întrebat: cine să fie al dracului? a spus numai:
plutonieru’..., și nu i-a mai zis nimeni nimic. Ar fi vrut, dar cine poate să-ți
scoată dintr-un vis pe un ticălos afară și să-i tragă două palme ? Se îmbăta
crunt, de unul singur (băuse el cu mulți la masă, mereu cu alții care după un
timp se schimbau, numai el rămînea pe loc ca o mobilă, să toarne în el...),
dar în beția aceea află de un proces ce avusese loc în Burna pe la sfîrșitul lui
noiembrie cu un cioban numit Ghițu care-l pușcase pe un alt cioban,
amîndoi ciobanii trăind într-un fund de lume despre care nu știa nimeni de-
au trebuit să aducă doua sate de oameni martore pentru al treilea sat, să
spună că este și nu-i un ciopor de capre negre. Mihai se dumiri abia în a
cincea zi după beție despre ce era vorba și se gîndi, așa-i veni lui : să se
gîndeasca la Ana fugind goală, cu „trunchi de piatră” și „sîni de piatră”...

*

Deci, socotelile : hîrțiile, plata datoriilor, cumpărarea unui cal alb și a
unei căruțe, cumpărarea sculelor de dulgherit, cumpărarea... ce să-i cumperi
unei femei tinere din Ciulpău care poartă pe ea numai cele ce-i ies din
degete ?... Un inel, dar acela nu trebuia cumpărat pentru că-i mai rămăseseră
de la Samu câteva bijuterii din aur dintre care schimbasese pe bani numai trei.

*

Se văzu în căruța lui și-și mai cumpără un cal alb și încă o iapă, de
prăsilă. Se văzu cu căruța plină și cu încă niște bani, așa că luă un scul de

pânză albă de așternut, cu totul, și pomi la vreme de dimineată să-l apuce noapte pe cînd va intra în Ciulpău. Urcușul de deasupra Jirei fusese cel mai greu, pe întunec și cu caii alunecând pe zăpada înghețată, dar o scoase după cîteva ceasuri la capăt. Ajuns în Ciulpău își legă caii de troița Măriei, în gruiul bisericii și trecu printre arinii sterpi peste gheața rîului spre casa Anei. Bătu în poartă, zvârli cu gheață în fereastră. După o vreme de sus se auzi vocea lui Urvan oare întreba cine este și ce vrea. Mihai își schimbă glasul se făcu de beat și-i ceru lui Urvan să-i deschidă cărciuma să-i dea otravă să-și stîmpere dracii din burtă. Urvan înjură și se închise înăuntrul casei.

Mihai rămase o clipă în fața porții să-și amintească o vorbă a Mogului: „De fiecare dată cînd te întorci undeva, o iei de la capăt, într-un fel. Iar în Ciulpău, capătul este Itu...” Îl trezi deci pe Itu, își puse căruța în curtea lui apoi statură pînă la ziuă să-și spună unul altuia cîte le știau, iute, așa cum zvîrli bolovanii, unul cîte unul, într-o apă curgătoare să faci un fel de punte și să poți ajunge uscat pe celălalt mal. Itu i le povestii pe cele cu moartea lui Chioru și cu judecata ținută în Burna. Mihai pe cele cu oastea, o poveste lungă părea ascunsă în spatele vorbelor lui de parcă ar fi umblat în două, trei războaie... Cît îi spusese lui Itu era adevărul, ceea ce lăsase să se înțeleagă era minciuna.

Itu îi povesti despre ultimele petrecute în Ciulpău: „Urvan «s-a pus peste sat...» A aflat de toate ale noastre. Cere dări pe pășuni, pe păduri, pe case, cere dări pe toate și amenință cu ocna, arată în jos și amenință : Cine nu se supune, ca Ghițu are s-o termine ! Ocna-l paște, și ocna-i sare.... Și le mai spune : în primul an, ocnașii sînt legați de mîini și de picioare în lanțuri bătute-e țaruși. Acolo dorm, acolo caca, acolo mîncă, și cînd nu fac nici una din astea trebuie să sape cu deștele goale-n peretele de sare, altcum îi nenorocește în bătai. Peretele-i roade, le face răni, rănilor se umplu cu sare și ei sapă, trebuie să sape, că altcum îi bate. Cine nu moare în primul an, spune Urvan, primește o săpăligă cît un cuțit, să taie cu ăla în sare, mai departe, și toată viața lor se mută odată cu țarușii ce le țin legate mîinile și picioarele, înainte, în peretele de sare. Asta-i ocna și asta vă paște !... Oamenii îl cred, nu-l cred, da-i știu de frică și plătesc... Acu-i alta, că vrea să aibă tot. A pus-o pe Ana peste oile fraților ei, că a murit și Vasile în vara trecută de urs, i-au luat oile care se cuvin femeilor și copiilor lor. Le-a lăsat numai cît să nu moară de foame... Și peste toate astea, vrea s-o ia pe Ana de nevastă. În ascuns...” Mihai lovi cu pumnul în masă de-o trecură arsurile, în cealaltă camera, pe preoteasă, cum stătea cu urechea lipită de ușă.

Mihai spuse : „Itule, m-oi spovedi la tine înainte de a păcătui din nou.

Pe cum am socotit, mâine ar fi datul ca Urvan să coboare, să-și înhame caii la căruță sau sanie și să lipsească trei, patru zile... De aceea am venit acu, să nu-l am în cale... Voi sta la tine astăzi, om trece peste grui numai cît să-mi fac spovedania și-n urmă... Dreg eu lumea dacă altul n-are s-o facă !... Și cînd vrea nunta ? (Itu răspunse : pe după Calendarul Mic, pe la jumătatea lui martie... așa s-a hotărît)... O fac eu mai înainte... hai la biserică să-ți spun pe-a mea din suflet, să scap și să pot drege alta...”

*

Peste un ceas, Mihai povestea în biserică : „...am ajuns în drumul Jirei pe noapte, după ce am ocolit tot satul pe deasupra. Mergeam și-n urma mea venea un alt om. Mi-am spus : dacă-i Grigore a Vlascalui, ne împăcăm sau ne omorîm... Oricum, de întors nu aveam să ne întoarcem iute. Nu m-am oprit. Omul venea. Deasupra Jirei, la ultimul cot al suișului de drum, m-am oprit. S-a oprit și el. Atunci am fost sigur că-i Grigore a Vlascalui. L-am strigat, a început să coboare, să se apropie. L-am întrebat: Unde pleci? A tăcut pînă ce a ajuns lîngă mine, să-i simt suflarea, și-atunci mi-a spus : Mă duc la schit, lumea asta nu-i pentru mine am fost născut în plus. I-am spus : Chioru-i în plus, că el e ultimul dintre Vlasci, ăl mic... Mi-a spus : Nu, eu sînt în plus că nu pot pricepe lumea așa cum e ea... nu m-oi mai întoarce. Iartă-mi gîndurile de rău, Mihai a lui Cure !... Așa mi-a zis, pe numele întreg: Mihai a lui Cure... și-a continuat : un gînd bun m-a învățat să ies din calea păcatelor lumești... L-am întrebat: Și ce-i face acolo?... Și mi-a răspuns imediat de parcă le știa pe toate: Am să cresc oile călugărilor, și cu buchia pe care-o știu mi-oi afla liniștea în cărți... Era la un cot de mine. Mi-am zis : Acu scoate cuțitul și face ultimul rău... și mi-am strâns bîta să mi-o simt în palmă, măcar să-l împing dacă n-oi avea vreme să-l pălesc...Am pornit amîndoi deodată. Am mers strâns pînă în Burna, unul lîngă altul... Din Burna nu l-am mai văzut. Din Burna, după două zile, eu am plecat la Sibiu... (aici spuse toate pățaniile lui cu Samu, așa cum au fost și cum l-a înșelat. în vremea asta Itu se muia de șale, îl scotea de sub cîrpe, îl punea în picioare să-i povestească, să-l vadă cum vorbește, și iar îl lua leșinul pe Itu, dar se ținea, că ar fi fost un și mai mare păcat să nu știe cum s-au terminat toate...) ...Știi, spuse Mihai, cea mai bună învățăminte a fost că orașul mare e pe dos decît credeam noi și numai acolo am putut să văd ceea ce, cînd visam în sat, scuipam în sân, de teamă că m-a prins urîtul. Și mai al dracului decît toate (Mihai și Itu se așezară pe două scaune cu spătar înalt să sporovăiască acolo, despre oraș) era o casă cu oasele afară ca să-i sprijine

zidurile înalte... (Itu, în loc sa-și fi amintit de vremea când făcuse scoliile pe la Blaj și când trecuse și prin Sibiu și prin Cluj de cele văzute, asculta vorbele lui Mihai ca pe o snoavă despre o lume cu totul străină) asta în vreme ce oamenii se usucă la soare în parc... Vezi tu, Itule, așa mi-a venit în minte roata morii sub care fuge drumul...”

Itu se gândi că băiatul lui Cure, hoțul hoțului, era de bună seama putred de bogat și ca voia să-și taie puterea asupra satului între el și Urvan. Să4 mai domolească din poveste îi spuse : „Mihai, az-vară o murit taică-tu lovit de calul lui Vlasu ! (Mihai se opri, spuse :) Dumnezeu să-l odihnească (Tăcu o vreme, apoi :) Cu-asta s-o-ncheiat tot ce-a fost...”

Mihai plecă. Itu se muie în scaun și alunecă lat în mijlocul bisericii.

*

Un alb ascuțit. Corali crescuți peste toate lucrurile pământului, săgeți de chiciură spre vale, după urma vântului. Casa Anei, jucărie între jucăriile puse-n pomul de iarnă al unui copil de aiurea. Poleială, beteală pe ramuri și case căptușite cu vată, să nu le țiuiere urechile podurilor de frig... Din colțul ferestrei Itului se vedea râul, drum înțepenit și lunecos, cu o punte atârnată fără rost deasupra lui să-l treacă. Mai departe, nu se ghicea roata înțepenită a morii. Mihai le urmărea pe toate de la stînga la dreapta, din susul uliții spre vale, după cum dobândise obiceiul buchiilor, iar și iar, oprindu-se de fiecare dată să vadă bine casa Anei. Își spuse: „Ce bucurie trebuie să cutreiere diminețile de iarnă în Ciulpău încît în numele ei sa ierți orice, și nelegiuirea și pe nelegiuit?...” Țipenie de om în tot ceasul acela de plină zi pe uliți, de parcă toți ar fi stat la ferestre să se minuneze de podoaba pe care cerul o risipise-n satul lor. „...De ce nu mișcă nimeni ? spuse Mihai... Cînd nu mișcă nimeni înseamnă că nu vor să tulbure... (vorbea singur în ochiul rotund deschis cu aburul și palma în gheața ferestrei lui Itu)... Și cînd nu vor să tulbure ?... Cînd li-i frică... Nu, asta-i încremenirea, mânia...” îl văzu deodată pe Itu ieșind răvășit din biserică și apropiindu-se de casă. Mihai rămase la fereastră. Din oboseala nopții îl ajunsese umbra lui Urvan, nu aceea din casa fiicei lui vitrege, ci o alta, dinăuntrul lui Mihai, că fuseseră doar ortaci de tîrg și bogăție. Umbra aceea venise undeva între ureche și gît, unde-l săruta spre ziuă Ana, cînd aveau să se depărta, îl auzi pe Urvan repovestindu-i acolo, pe locul cu pielea subțiată de sărutările Anei :

*

.. nu e pustiu peste tot, după cum nu e lume de oameni peste tot. Sânt

niște țărături unde se termină și încep, de-o parte rămâne pustiul prea ud, ori prea uscat, oricum fără oameni și de cealaltă parte înghesuiala lumii. Când și când se abat lumile alea doua una spre alta peste malurile lor cât să-și aducă aminte că se pândesc de mult. Atunci orașele sînt afundate în apa râurilor și a fluviilor, casele sînt năruite în colbul pămîntului cutremurat ; atunci pier oameni speriați de vocea secetei ori a hoardelor de ape, a cutremurării... Voi, ciobanii, o știți numai pe aceea cu munții care se bat cap în cap, dar n-ați văzut-o și n-a văzut-o nimeni pentru voi. Să n-apucați s-o vedeți !... Astea toate cînd pămîntul lumii pustii se abate asupra înghesuiei lumii s-o înspăimînte... Apoi sînt altele, dese și ele, petrecute mereu, cînd năpăstuirea cuiva îl sperie și-l mîna peste mal, dincolo de el să-și afle liniștea în pustiul. În pustiul cu apă, pe-o lotcă, să ajungă să-și dorească viața și să lupte pentru ea... Ori în pustiul de pămînt, fierbinte sau rece, să-nvețe că vrea să trăiască și se luptă pentru asta... (De ce-i așa ? îl întrebese alta dată Mihai)... Sînt lumi pe dos, una într-o parte, alta spre partea cealaltă, și așa ajunge cel ce-și vrea moartea între oameni să-și dorească viața cît ce se vede singur și la nevoie... Pe partea cu plinul lumii oamenii-s răi, se mușcă, se sperie, pînă-n ziua greului, cînd dă pustiul și-i spăimîntă. Atunci nu-și mai vor moartea, ci se iau în brațe și se strîng și se pupă și se bucură că au scăpat...” Mihai își zise : „Cinezi Urvanul ce spune astea ?... Cinezi Urvanul de care vorbește Itu ?... Un om ce a uitat de bună seama, să-și iubească viața și să se bucure de ea... Un om ajuns dincolo de pustiul... Am să merg la el să-i cer fiica vitregă !...”

*

În locul prînzului, Mihai luă în grabă cîteva înghițituri de mîncare și se culcă. În somn apăru, din nou, Urvan să-i spună : „Cine ești tu ? Ce drept ai să minți gînduri potrivite de tine să mă ascundă în locul de unde am venit?... E dreptul meu. Puterea mea!”... „Eu, se văzu Mihai răspunzându-i, dacă-mi va da mîna, am să întorc Ciulpăul cu ulițele în cruce, cum n-a fost și nici n-a apucat să creadă că poate fi. Am deprins meșteșugurile, am sculele, aici, e lemnul, piatra și apa și altceva nu-ți trebuie...” , ...îl auzi apoi pe Urvan : „Să plătești !... Ai cu ce să plătești ? Că lemnul e ban, piatra e ban și apa e ban... Aiăștia trei bănuți ? (Se văzu aruncîndu-i trei monezi de aur pe-o masă)... Asta-i pentru lemn, piatră și apă, continua Urvan, dar de aici și pînă la Ana mai e un drum pe care n-ai cu ce să-l plătești... (Ba am ! striga Mihai în vis. Pleci tu, își spuse Mihai, pleci la tîrg mîine, și Ana tot a mea va fi... Nunta a opta... Pe toate le am tăiate pe răboj... Și satul nu așteap-

tă decît să se bucure. îi trebuie o sărbătoare. Am sa i-o dau. Și le voi da pe toate cîte le-am adus pentru el...)”

În visul lui Mihai apăru Itu, așa cum îl văzuse ieșind din biserică, de parcă toți sfinții dinăuntru îl săpuniseră și-acu îl scui-paseră în grai să-și adune oamenii și să le povestească ce a pățit pentru ei. îl văzu nimerindu-și poarta după ce a ocolit cu grijă troița Maniei să nu-i atingă limbile de chiciură, să nu i le spargă cu bocănitul pașilor...

2

JOIA ÎNCUIATĂ... Despre Pătruți se vorbea că-s ca păpădiile, le ajunge o boare de vînt să umple satul cu capii.

Mogu rîdea : „Tu, nevastă (rîdea prin ochii lui Niculae Pătruț, bunicul celor patru gemeni), le-or rămas copiilor hainele mici. Ce facem, le aruncăm sau facem alții ?...” Ce altă treabă avea Mogu în februarie, cînd era în piele albastră, decît să rîdă prim ochii lui Pătruț. Că doar acela, Niculae, avea patru feciori mari pe care le puteau purta pînă la ceasul de pe urmă fără să se teamă că aveau să le rămîna mici. Nevasta se întorcea cu spinarea spre el, se dădea într-un fel mai aproape de urechea lui să-i spună : „Blastă-mă tu eu copiii pe ai tineri ! Ci caută-ți lucrul că acuși ți-a fi de plecare și n-ai avea astîmpăr...” îi priiseră, nu-i priiseră vorbele bătrînului, după prînz femeia, bunica a patru gemeni se apucă să umble în lada de zestre, cea veche, în care-și pusese la păstrat cele patru rînduri de haine ale băieților ei, să le înșire pe pat, să se uite la ele și să-și plîngă de bătrînețe. Niculae nu era să-i domolească oful cu vreo vorbă smintită, din ale lui sau de-ale Mogului, iar pînă seara, cînd veni bătrînul pe-aproape, femeia își scursese toate lacrimile care-i spusese-m ciudă : babo, bunico, bătrîno ! strop cu strop, pînă ce o lăsaseră uscată să se bucure că are la vîrsta ei de patrușcinci, patrușpatru, poate numai patruștrei de ani... are patru nepoți. Vreme de seară cu ger de februar, fără suflu pentru dobitoace, Niculae dădu iar peste nevastă, după o zi cît o sărbătoare a păcătoșilor, că trebăluise el cîte mai avea cu animalele, dar tot în bucuria aceea înfundată, cu femeile, îi stătuse mintea, și nu-i fusese teamă că la nevoie nu i se arătase în ochi numai nevasta, ci și altele, voite ori avute.

Își luară cina în tăcere. După aceea Niculae mai spuse : Ce facem, aruncăm hainele ?... Se stinse lampasul, se goli gazul prin fierbințeala flăcării, masa rămase nestrînsă pînă a doua zi... Atunci, încă în pat, Niculae se uita la un boț de lumină scăpat de o gheață de afară în tavanul camerei din

urmă. Femeia lui trebăluia grăbită în jurul vetrei. Îi auzea vorbele, că lăsase înadins ușa deschisă... Sporovăia femeia : „...că și așa sîntem de mirul lumii cu patru născuți deodată,... apoi numai aista mai trebuie, să spună toți ca sîntem buni de prăsila lumii, că nimic alta nu știu face... c-a fi vai de capul tău să te vadă satul cu copil mic în brațe, om bătrîn cu copil mai mic decît nepoții... că blestemul s-a prinde de țițeițele ușilor Pătruților și vai a fi de tot neamul... că la altceva nu vă stă capul de toamna pînă primăvara... cuie-n burtă ce sîniteți, cuie de lemn...” Ceilalți trei băieți ai femeii ascultau din paturile lor, peste ușa închisă. Le venea și nu le venea să se scoale, că alea nu pot fi crezute numai dacă ești ridicat din pat, apoi își ziceau că baba, a dormit prost, s-o fi certat cu cel bătrîn, că or mai rămas la masă după cină... așa trebuie să fi fost.

Râsetele Magului nu-i ajungeau și pe cei tineri decît dacă erau singuri, trecuți prea de timpuriu prin nevoi. Dar aceia nu știau să se bucure de rîsul Mogului, îl pricepeau strîmb ca pe orice lucru care nu vine la timpul său, a dușmănie. Trebuia să fi trecut cu trupul, și nepăsător din asta, ca să-i poți pricepe rîsul Mogului, că avea un fel al lui dea se arăta, cu toți dinții limpezi, calcare vechi spălate de Rîul Caprii, lucind în soare. „He, he, începea Mogu, nu-i așa că mai sîntem tineri ?... Nu-i așa că întotdeauna am fost tineri, și bătrîni... mereu în balanță, nici mai mult nici mai puțin ca altădată...”, și rîsul Mogului se muta de pe un om pe altul și-i făcea să-și spună : „Ce, la patrușopt, la cincizeci... de ce să fiu bătrîn ? Că-s bunic, că-s străbunic ? Muierile-s grăbite să nască iute, cît mai iute pot, și de aceea noi să fim bătrîni ?...”

*

(...Cei bătrîni cu totul, trecuții de optzeci, râdeau și ei : „he... ă... ce-a zis Mogu ?” și ațipeau din aerul tare de februarie în pridvor, zâmbind chiciurii și țurțurilor de pe streășină. Ce streășină ? Nu aveau streșini... de pe marginea zăpezii, că iarna acoperișurile caselor sînt din apă...)

*

Rîsul Mogului nu-l ajungea pe Urvan, cu toate că i-ar fi fost vremea, nu-l ajungea pentru că venea din altă lume și se purta prin lumea astalaltă doar cît s-o ațîțe, calorice om care nu-și află locul... Cînd îi veni sorocul, după calendar, să plece la Burna, se sculase de noaptea cu gînd să se întoarcă mai degrabă ca în alte dați. Avea de făcut mai multe drumuri, trei

sau patru... Se gîndea doar la nuntă, la una care nu avea nici urmă de zîmbet, una socotită mărunț, păcătos de mărunț să așeze în supunere tot satul, toată bogăția lui vie și moartă, să fie vodă... Ori pe un vodă ca Urvan nu-l putea ajunge răsul celuiilalt vodă, Mogu. Urvan știa de Mogu, de urma iui adîncă în sat, îi cunoștea legile și dreptatea aceea a lui, dar nu-i păsa de ele. Voia să pună alte legi, să aducă Burna cu ordinea ei în Ciulpău, să-i fie sceptru și coroană să-d ungă orașul ca vodă în numele putorii... Urvan nu voia bani, le știa gustul, îi avusese întotdeauna și nu le ținuse seama. Putere voia, una mică, cît marginile unui sat din inima muntelui, dar întreagă, cît n-o aveau nici primarul din Jira, nici cel din Zoninți și nici măcar Marcoș din Burna... Mogu, dacă ar fi putut cumva să stea de vorbă unul cu celălalt, i-ar fi spus: „Străinul, a fost primul nume sub oare te-am știut, așa vei pieri, dar pe ciulpăoani tot nu-i vei avea. Ți-or plăti, și-or plăti slobozenia dacă trebuie plătită, dar tot liberi de tine vor fi... și nici măcar loc de mormînt nu ți-or lăsa în Ciulpău. Străine, Urvane, nu te lăsa pe oameni, că ți-or fugi pînă nu s-a topi zăpada și-și vor muta satele sus la stînele lor, și n-or mai coborî de acolo, și vei domni peste risipirea lor, peste un popă, un dascăl și-un morar... îți fi de-ajuns pentru un joc de cărți... și cărți veți bate...” Așa i-ar fi spus Mogu lui Urvan dacă ar fi putut să-l audă, dor tot nu l-ar fi clintit pe Urvan din drumul lui. Mogu știa și asta și-i venea noaptea-n somn, numai atunci avea puterea să-i taie drumul lui. Urvan (i se pusese-n somnul dinaintea plecării), să-i arate o carte, un popă de ghindă, un crai de ghindă și i-l arătă și pe celălalt crai de ghindă care stătea pe jumătatea de jos a cărții... Așa i se arătă Mogu, cu ciudă, că numai el, Urvan, nu simțise veselia oare se pusese peste sat și-i bucurase pe oameni în oasele lor. Mogu suci cartea o dată, de două ori, de mai multe ori apoi o lăsă iar cu unul din cei doi crai în sus. Spuse: „Care ești tu?!” Nu-i pe alese, ai ales prima dată cînd ți-am arătat cartea, ai spus : cel de sus. Eu eram celălalt. Acu ghicește care ești cu ?” Urvan vru să-i întoarcă spatele, și i-l întoarse, dar și pe partea cealaltă îi ieșea în cale Mogu cu craiul de ghindă-n palmă. „Spune, care-i ?” Se sucea Urvan în vis, se sucea în pat și de jur împrejurul lui era Mogu cu un crai de ghindă în palmă întrebîndu-l : care ești tu ?...”

Se trezi să scape de Mogu și pînă-și găsi lampasul încă-i mai stăruia în ochi craiul de ghindă...

*

...De aceea plecase de cu noapte spre Burna, din pricina pizmei ce-o prinse pe veselia, așa simțea el, nepăsarea Pătruților și popii. „Rîd, își spuse

după ce se văzu în sanie, își rîd de mine. Rîd de nunta mea... Am să aduc armata, plătesc soldați să joace aici o piesă să-i sperie, atît, să-i astîmpere, să-i pună-n cui, cumiți, temători... îl aduc pe Marcoș să mă ungă peste sat... Nu, asta nu, ar fi semn că-s supusul lui. Nu ! Aduc numai soldații cu puștile, de aceia au să știe frica... îi las, am să le cer să-și facă de cap o zi întreagă, să lovească, să jefuiască, să căznească, să ia ostateci, să violeze, să dea foc... Se vor bate, de bună seama că se vor bate... între timp, eu am să fiu în Burna să aduc fotografia și popii, trei. Pe Itu-l schimb... Și cînd voi reveni în sat am să-i rog pe oșteni, de față cu oamenii satului, să-i ierte pe nefericiți, și-au să-i ierte, că așa va fi plătit totul să suporte vreo bîtă ciobănească ori vreun colț de cîine... Apoi armata se va pune în gruiul bisericii pe două rînduri, să-mi țină cărarea spre biserica veche... Ar fi trebuit să fac alta nouă, mare, cu porți, dar nu mai e vreme.

O voi face-o după aceea... Apoi armata va pleca. Eu voi strînge pe cîtiva nevolnici să-mi fie slugi și le voi cumpăra uniforme cu coifuri și cai... Ei vor fi armata mea și mă vor apăra și mă vor însoți peste tot..."

*

Trecuse de primul cot al drumului spre Jira și coborîșul împingea sania în picioarele cailor... Urvan simți că tălpile sâniei intrau în făgaș proaspăt de roată... Mai jos, la al doilea cot al coborîșului, după ce prinse a se înalbastri zăpada, văzu, din ce în ce mai olar, urmele lăsate de o căruță, șanțuri proaspete, de-o zi, două și urmele cailor, a doi cai, care urcaseră sus, în Ciulpău.

Urvan coborî din sanie să cerceteze șina roților, copitele cailor, cai mari, ca ai lui, numai că după urmele alea nu se vedea numele stăpînului lor. Merse o vreme în fața cailor să țină opreliște fugii pe gheața drumului. Mare, lat, în suba lui domnească pe care și-o croise în Burna, să noi mai fie alta la fel în Ciulpău, ducea în spinare frunțile cailor să nu scape la vale. De la urmele căruței celui ce urcase neștiut în sat, îl apucase teama că-l vor tăia hoții, că nu va mai ajunge să strîngă oastea călare, că-l vor rupe lupii, că-i vor cădea caii în prăpastie și pulberea s-a alege... Umblase în atîtea rînduri iarna pe drumul Jirei, dar niciodată nu i se pusese cîrcel la inimă. Își aduse aminte de cealaltă noapte cum venise cineva, unul beat, să-d scoale din somn. El dormise în camera din față, a Anei.

Își spuse : „Aș fi putut să cobor pînă în poantă cu lampa în mină să-l văd... Aș fi putut să mă gîndesc că omul care umblă noaptea nu poate căta numai hoție. Asta și așteptase, poate, să mă vadă coborînd... Dar cine știa că

dorm în casa Goranei ?... Ei, omul pe Ana o căuta... Beatul nu pleacă dacă-i înjurat. N-am înjurat, am închis numai fereastra. Dar beatul nu pleacă, mai de grabă ar fi sculat tot satul decît să plece. Pe Ana o căuta, și acela unul nu putea să fie decît Ghițu, frate-su, Grigore a Vlascalui ori Mihai a lui Cure... Ghițu nu avea căruța în Burna că-l duseseră-n furci să-l osîndească, și-apoi Ghițu s-ar fi ascuns la casa lui și n-ar mai fi ieșit spre pragul soră-si niciodată, iar dacă l-ar fi călcat, apoi numai pentru ca să-i taie viața ar fi făcut-o, viața ei și-a mea. Că eu l-am dus... Nu era nici Grigore a Vlascalui, că nici acela n-avea-n fire să nu doarmă noaptea cu maică-sa, să afle de sat mai întîi și pe urmă să fi venit, pe ziuă. Grigore ar fi venit numai pe ziuă... Mihai a lui Cure e-n sat. Și n-a dormit acasă că i-aș fi văzut urma căruței prin dreptul porții și l-aș fi auzit. O ține ascunsă la cineva..."

(Trecu și de ultimul cot de drum, de deasupra Jirei. Urma un coborîș iute, apoi o punte de cîmp alb, fără vreun drum anume, și mai departe, Jina...) „Mihai e ascuns la vreunul din Pătruți. Numai el putea să bată noaptea în ferestrele Anei. Numai el putea să stea încuiat a doua zi... De ce n-a mai venit ? Putea să vină pe drumul lui, acela pe care-l știa tot satul, pe deasupra grădinilor... Va fi venit, de bună seama, că-i șiret ca vulpea, va fi venit prin grădina altcuiva pînă-n poarta de sus a șurii. A fost, și-o fi și-acum în patul Anei... Pe el nu-l băteau cîinii, numai pe el nu-l băteau... Aseară am cinat mai iute, că aveam de gînd să plec din zori. Ana a rămas să strîngă blidele. Mihai era, de bună seama, în curte, poate-n pridvor și se uita pe geam, ferit, să vadă cum ne-om culca... Pe urmă, eu am boncănit prin cameră să-mi caut lucrurile și să le pun la îndemână pe dimineată și el, Mihai, va fi lovit ușor în geam, în geamul ce dădea în pridvor... Așa a fost. Numai așa putea să fie : Bați, femeia-și face de lucru în pridvor, deschide ușa să zvîrle cîinilor resturile, apoi o închide și trece iute în camera ei să-l pună-n adăpost pe acela. Închide iar ușa și se apuca de spălatul vaselor și drege cîte ceva și curăță pînă te-aude că dormi. Atunci, deschide ușa la camera ta, Ana a deschis-o, și-ți spune : Să-ncui cînd pleci. Să nu scape vreo vită în uliță ! Așa mi-a spus... Și-i vezi fața cu greu, că-i întuneric, și n-o simți că-i alta... Ar trebui s-o simți... Apoi închizi ochii și-o auzi cum se încuie dincolo de vatră, în camera ei. Se încuie, așa se cade, să se încuie că pînă nu-i sînt mire îi sînt tată vitreg (ajunse la poala muntelui și se apropia de Jira). Ce-mi pasă ? Atîta numai că m-am ferit să n-o trezesc cînd plec, să nu-i trezesc... și-apoi i-am mai și zăvoriî bine înăuntru, să se poată iubi toată ziua de azi : și mîine... Ce-mi pasă ? E nunta lor, bucuria lor. Cînd va fi nunta mea vor plînge ei. Asta-i tot... Și-apoi pentru nunta din noaptea asta a plătit Ana prin Ghițu. Cine mai știe pe unde-i fierb oasele?..."

*

În capătul Jirei, se urcă în sanie să treacă în goană, mândru. Apucase și ziua aceea în care la cârciuma lui Voicu din târgul Burnei, într-o vineri, să-i povestească un copădean amețit de rachiu despre un om cât muratele cu doi cai albi care trece ca-ntr-o plutire prin sat, și de câte ori trece se schimbă vremea, și că unii, femeile, îi spun Sîn' Croiță ce vine de pe stâncile cele de sus care se văd și din Copadea... acolo, se zice, că pune mai întâi piciorul pe pământ și coboară prin satele lor să-i anunțe schimbarea vremii... apoi se face că tot el se întoarce vinerea, mai cu seamă vinerea, să-și strungă vremea adusă înapoi și să o lase oamenilor pe cea dinainte. Îl îmbătase în ziua aceea pe copădean de-au trebuit să-l pună, după spartul târgului, în mijlocul pieții și să treacă pe la picioarele lui, sătenii de primprejurul Burnei pînă s-a găsi unul care să-l recunoască și să zică : „ăsta-i Nică-a-Iancului-Vițu-bată-l-precista-că-iar-și-o-băut-căruța... I-a-nostriu! S-a-trezi-el-pînă-n-sat! Puneți-l-pe-saci!...” Apucase și ziua aceea să-și audă cu urechile lui povestea, și de pe atunci se socotise Urvan să nu iasă din calendarul oamenilor, să nu strice datul... Știa și străinul, de pe la ciobanii Mogului, că dacă apucă să se schimbe vremea luna o ține pînă vineri, ploioasă ori senină, și vinerea se schimbă iar. Astfel se tocmise el să plece luna și să se întoarcă vinerea, să le pună-n pace pe toate... Era deci luni, o lună din februar geros și vremea ar fi urmat să se schimbe, să se moaie ori să vină viscol greu... Dar pînă-n Burna, Urvan trebui să stea țeapăn în sania lui și să plutească, vînt.

*

„Și ce dacă ibovnicul dormea la ceasul dimineții cu fața în perna văduvei ? O vădană ca toate, își spuse Urvan, muiere la care-s bune numai oile și sângele sterp...”

*

Când ieși din Copadea, caii încetîniră pasul și o ținură mărunț pînă în Zorinți. Urvan avu vreme să afle cerul să-i ghicească niște semne de lance albă peste Colții Fierii, departe să-și rîdă de grija cu care se purtase el cu ibovnicii în dimineața aceea. Se gîndi, fără să-și spună, că ar fi putut să-i plătească unui soldat ca la înghesuială să-l lovească pe Mihai să-l pună jos

și-apoi cu alții să-i facă rușinea cea mare, să-l lase nici femeie nici bărbat, iar cele bărbătești să i le dea Anei, ca dar de nuntă într-o cutie de lemn... Lănciile albe de pe Colții Fierii se făcură pinten, apoi o peninsulă, iar pînă la prânz, un continent alb se prelingea peste albastrul mării pe care luneca un ochi galben...

*

Să urci oștire în Ciulpău! — își spuse Urvan — ar putea să fie o prostie de om bătrân... Și-apoi pe cine să urci ? Tunarii ? Aceia mici pînă-n primăvară nu-și pot urca țevile pe coasta Ciulpăului. Pușcașii ? N-ar face-o nici de dragul lui Marcoș oricâte ordine le-ar da... Pompierii ? Ei da, aceia urcă. Ei fac orice, că și așa n-au focuri de stins pe vremea asta... Fanfara pe cai. Îi plătesc să-mi cante un marș, după ce le fac pe toate, îi pun să-mi cînte un marș, un valț și-o polcă... Aia vin, numai să le fac rost de cai : doișpe-doișpe, douășpatru de cai,... pe două maluri spre ușa bisericii. Ana la braț cu mine. Mihai ascuns de durere și rușine în casa lui... Bogăția-i făcută să se adune, băiete, să se strângă la un loc împotriva dragostei și-a urii. Cine-a văzut bogăție risipită?... Putere risipită... Puterea-i una, o singură dată !...”

*

La intrarea în Burna i se năzări căni iese în fața cailor Mogu cu un crai de ghindă în mînă și-l întreabă : „N-ai ales ?” Spuse : „Prostii !” și-și ridică ochii spre cer să vadă cum oul galben luneca pe sub pielea continentului alb care împingea marea tot mai departe spre miazăzi. Își spuse : „Pe vreme rea nu-i urc eu nici pe cei cu coifuri argintii... Nu-i urc. Nu-mi trebuie. La urma urmelor aș putea să ajung pînă noaptea-n sat...”

*

Întoarse caii, sania și porni în goană spre Zorinți. Nimic nu-l mai chema în Burna. Putea să-și spună : am vrut să mă plimb și iacă m-am plimbat... Nunta fusese fixată peste o lună și pînă atunci... La întoarcere i se păru că toate curgeau îndărăt spre Burna, că dobitoacele lui, Alfeu și Kirhan, au răsturnat barca într-o baltă cu ulei și acum înoată greu, împotriva puterii lor. Să-i hrănească... Opri între Zorinți și Copadea să le dea fîn, ovăz, și să-i adape. Începu să ningă. Uleiul gros, se făcu miere vâscoasă, apoi scârnavie ascuțită de viscol i se puse în drum să-i taie felii lumea din fața ochilor,

tăiței din care n-avea ce alege. „Îi prind în pat! își spuse. Îl prind și-l scopesc, îl strivesc pe urmă de-un perete !” La ieșirea din Jira era noapte, una furioasă, prin care se resfirau urletele lupilor.

Asta-i fusese ziua lui Urvan : să aducă soarele în Jira și să-l suie în vârful cerului, pînă la poarta Burnei, apoi să-l stingă și să-l ia cu totul, înapoi în Jira, cum îl adusese. Avea să urce coasta Ciulpăului pe întuneric. Mergea, din nou, în fața cailor, pipăind marginea prăpastiei cu talpa, își spuse : „Măcar atîta bucurie să-mi fac, să-i prind pe amîndoi deodată. Pe asta n-am mai trăit-o : să prind. Eu sa fiu bărbatul înșelat și să prind pe altul... Nu-s, dar așa să fiu și să-i prind...”

*

(Caii simțeau greutatea drumului și pe o vreme ca aceea numai de vorbă nu le ardea. Dar de gîndit, gîndeau, să nu le vină frica de lupi. „Cum să-i pricep eu sufletul lui Urvan ? La noi, la cai, lucrurile sînt mult mai simple și, poate din pricina asta, mai sănătoase!... Oricum, ca vegetarieni, n-avem de ce să ne temem de coșmaruri... Un coșmar de cal : Să-l visezi pe știrbu'bătrînei lui Cure, calul acela jumătate iapă, jumătate șa, că vine la tine și te izbește cu copita lîngă urechea stîngă... O tîmpenie. Cum să aibă un cal coșmar ? Una pentru că ei, caii, dorm în picioare, apoi pentru că atunci cînd dă un altul cu copita, se feresc. Deci nu au coșmaruri...”)

*

Urvan și-ar fi spus o glumă să-i țină de urît pînă ce avea să urce coasta muntelui, dar vîntul, zăpada viscolită și lupii, urletele acelea răzlețe îl făceau să se gîndească la Mihai și Ana. Și asta doar pentru a nu recunoaște față de Mogu că-i era frică. Se văzu stînd peste o masă cu Mihai, vorbindu-și : „în mocirla asta albă și rece care mă suge în munte... în mocirla asta albă și rece în care ne-am născut, cum ne-am născut, din cine ne-am născut... de ce ?... Uite luna, Mihai! Luna februarie... Mă minți! Nu mint. Așa arată luna februarie, ca o mocirlă albă... în mai, mocirla asta se va muta în cer, rotundă, de jumate, crai vechi, crai nou... Crai de ghindă jumate-n sus, jumate-n jos... Care-or fi bucuriile puterii ?... Sau poate tocmai teama că o pierzi. Teama aceea peste care treci mereu, pe-un drum pe altul... lovînd, strigînd... Teamă de care uiți, nu uiți.

Nu ai voie să uiți... Bucuriile sînt putere! Trufaș să treci și teama săi n-o spui, să n-o arăți... Puterea din om, nebunia lui dragostea și ura lui. Trufia

lor... Crai de ghindă... fanfara pompierilor din Burna va cânta în gruiul bisericii din Ciulpău un valț, o polcă, un mazur și-un marș : pam, pam, pam, param !... Țicneala-i aproape întotdeauna la bucurii și la nefericire... Iepure speriat în tufa de lîngă tine. Fuge, îl vezi, fuge de ochii tăi, de țevile ochilor tăi care zvîrlu alice... Și-acum : polca-mazur!... Dormi, Mihai! Termină-ți treaba și dormi! Vreau să te gălesc în somn. Ce ochi vei face... Dormi, Ană! Dormi adînc, leșin să dormi și să nu apuci să te scoli pînă ce ibovnicul tău va fi cruce pe peretele de deasupra patului... Trei cuie îmi trebuie, din acelea mari, de dulgher să ți-l pun pe tot restul vieții tale deasupra patului. Le am. O să trec pe la prăvălie să-mi iau și barda... De acolo, de deasupra patului are să se uite la tine mereu, la amîndoi cînd ne-om sui în pat să dormim unul alături de celălalt. Alături : oile tale și-ale tuturor Goranilor morți-nemorți, lîngă banii mei... Eh, Ană, cu tine n-am ce vorbi de putere. Ești din neamul Mogului și vorbele noastre curg rîu între două lumi. De pe malul meu, se vede ceva, de pe-al tău altceva, și n-om ajunge niciodată să ne întîlnim. Alături însă putem sta... Eu un mal, tu altul și între noi rîul vorbelor... Nu mint. Pe mine nu mai merită să mă mint, dar dacă tu crezi că-i minciună, eu nu am cum să te învăț că nu-i... La tine-i cald și șuieră pe-afară... La mine... Mă crezi jos, în Burna. Liniștit somn. Beau cu marii negustori în numele viitoare mele mirese. Beau și cînt. Îi lipesc sutarul în fruntea scripcarului. Țiganul, și-l pun să-mi cînte un valț. Negustorii se miră de unde știe țăranul de valț... Asta-i din altă viață, Ano, din viața pe care ar fi trebuit să o duc la ceasul ăsta-n Burna, dar uite că vin. Mă întorc. Mă apropii... N-ai tu simțul să ghicești prin viscol pasul cailor mei și șuieratul tălpilor saniei. N-ai învățat mirosul meu... Mă apropii. Greu, dar vin, vin și vă tulbur... Am să fiu jumătate înghețat, am să beau vin, la cîrciuma mea am să-l beau, și-o să-mi îmbăt și caii, pe Kirhan și Alfeu, și-o să ne dezmoțim... N-ai tu urechea ce aude vanul golindu-se din butie... Ce am eu cu tine ? N-am! Un tată vitreg trebuie să-i ierte fiicei văduve că umblă cu un bărbat... Să-i ierte... Dar tatăl vitreg moare cînd se îmbată Urvan, stăpînul satului... moare cu legile lui lumești... Hei, Mogule! Acu-ți răspund : Sînt cel de sus! Oricum ai face eu rămîn craiul care stă sus... Un crai de ghindă... Așa ai vrut tu : să ne gîndim la ghindă și la porci. Rămîn deasupra mereu, ca uliul, n-ai brațe să înoți spre mine, n-ai pumni să mă împingi sub apă... Rîzi, zici : hopa-mitică... Eu am ceva greu în burtă care mă ridică în picioare întotdeauna... N-ai avut minte pentru toată nerușinea și nedreptatea și nepăsarea ce mă țin în picioare... Să afli din vreme, ori să-ți treacă prin minte ce se petrece în jur, să știi, să ierți, făcîndu-i pe ceilalți să simtă că sînt legați prin iertarea ta de tine, apoi să-i pierzi... Un dușman trebuie primit bine, ajutat să se încreadă în puterea lui...

Slugile să-ți fie păcătoase și să le lași să fie așa, să ai mereu ce să le ierți... (Trecuse de ultimul cot al drumului după care urma un urcuș greu, cu vîntul în față lovind de sus de pe Priboi, copilul Croiței.) Nu te teme că n-am să ucid pe nimeni, n-am cum să ucid, eu sînt puterea și puterea rămîne întotdeauna cu adevărul de partea ei... Mihai prins asupra păcatului, Ana prinsă asupra păcatului. Unde să mai găsești așa slujitori buni. Asta nu se poate pierde, Mogule!...”

*

O sanie umplută cu zăpadă, sania lui Urvan. Caii osteniți, fierbinți. Mers încet, alunecare firavă... Și doi oameni, două voci vorbind prin una singură. Ar fi putut să bată o carte, o singură partidă, numai atîta drum le mai rămăsese deschis în față. Ar fi putut să bea o înghițitură de țuică apoi să joace mai departe. Priboiul îi împingea cu vîntul lui înapoi spre vale. Croita scuipa cenușă albă.

*

„...Urăști, lumea !” striga Mogu.

„...Da, dar nu pe aceea pe care ai iubit-o tu... — răspundea Urvan — Te-ntreb : Ce atinge fața mai întîi, lumina ori căldura luminării aprinse ?...

...îmi spui : lumina galbenă și, dacă n-a fi prea departe, căldura. Vestea ne ajunge mai întîi, că undeva este căldură... că-ntotdeauna e prea puțină căldură și trebuie vestită de departe... dar tu, unde te afli ? Înăuntrul căldurii sau înăuntrul luminii ?...

...îți spun : ești viclean, Mogule, altădată ai fi putut să ajungi om mare... simți adevărul și unde-i pustiu, dar nu-l poți spune în cuvinte!... îți spun : înăuntrul luminii e un loc în față, de unde începe întunericul... îți spun : înăuntrul căldurii e un loc adînc de unde începe frigul și întunericul... îți spun : undeva la mijloc este un loc de care luminai trece mai departe iar pînă la care căldura nu ajunge... acolo sînt eu, și de unde sînt lumea se vede și pe o, față și pe alta... îți spun : te văd, Mogule, trecînd cu o luminare în mînă, te văd trecînd cu spatele înainte cum cobori dealul dinspre privată și văd cum stropii căzuți altădată din lumînare se întorc în trupul ei să-i facă brațul galben la loc, să-i acopere feștila... apoi cu luminarea întreagă în palmă te văd cum îți îndepărtezi focul chibritului de ea, cum lași să se adune lumina și căldura în el... cum îl pui înapoi în cutie, pe întuneric ca mai înainte de început... cărarea stropilor de ceară pe care ai întins-o pînă-n pod s-a strîns

în trupul luminării... așa se vede de aici, așa te văd cum îi vedem mereu pe cei treceți dinspre ceea ce au făcut înspre ceea ce au fost...

...mă întrebi : cine ești tu, Petru Urvan ?

...îți spun: Mogule, chiar tu i-ai spus Vlascului într-o seară: cea mai mare neputință a omului este să știe de unde vine și prin ce a trecut fără să mai poată face nimic acolo... apoi, să nu aibă habar ce-l așteaptă, cu toate că va trebui să facă ceva... îți spun : mai adineauri desfăceai lumina de căldură și aflai că nu sînt deopotrivă de lungi, ți-am spus că eu mă aflu la muchia dintre cele două, acolo m-am oprit, ceilalți fie v-ați împrăștiat spre marginile luminii, fie spre marginile căldurii... unii ați trecut de mine, alții n-ați mai fi putut ajunge pînă la mine.

...îmi spui : n-am crezut niciodată în ceea ce nu era omenesc. Mă tem că nu știam de unde pînă unde ține !

...îți spun : de ce nu mai răsucești craiul de ghindă să-l oprești și să mă întrebi care dintre ei sînt eu ? E o joacă, joaca ta. Și cine face jocul nu se întreabă niciodată sau nu-și spune : am să pierd ! Nu ? Hai, răsucește-l !

...Te aud cum bolborosești singur : Să știi ce-a fost, să nu mai poți schimba nimic ; să nu știi ce vine și să simți că trebuie să faci... îmi spui : Petre, ăștia-s doi crai de ghindă care stau o viață întreagă într-o singură carte unul la picioarele celuilalt...”

Sania trecu de gruiul bisericii și se apropie de podețul de peste Rîul Mare. Urvan strigă-năuntrul lui după un altul : „Hei, știi ce-am să fac ? Am să urc în casă, am să deschid ușa de la cameră, am să aprind o lumînare, cît să-i văd pe Ana și Mihai speriați, aproape goi, în patul nunții mele, și-am să le spun; în noaptea asta dorm în cimitir !...” Sania ajunsese în fața casei Goranilor apoi trecu mai departe, spre prăvălia lui Urvan.

3

VINEREA DE TOAMNA.. „Și ce-o să faci?” spuse bătrîna lui Cure. „N-am vreme să povestesc mărunt de doua ori ce trebuie făcut o singură dată — spuse Mihai cu o suflare. Oricum, gîndește-te ca de-acum rămîn acasă și că vom fi fruntea !” Știa bătrîna ce însemna „acasă” pentru un cio-ban. După plecarea lui la oaste, cum crezuse ea, ajunsese să-l treacă în rîndul celorlalți fii ai ei și a bărbatului, dușii, iar pentru ea păstrase gîndul că avea să se stingă ușor, ca o salcie-n mal de rîu, uscîndu-se dinăuntru-nafară, sorbind apa și neștiind ce să facă să se mai umezească, scuipînd-o apoi, în rîu, de teama mucegaiului. Căci o petrecea cîteodată un alt gînd, „apa desface semințele sau le mucezește. Naște iarba sau o putrezește, după cum

e vîrsta...” De Mihai îi fusese mai ușor să-l știe plecat și mort undeva ca și ceilalți bărbați din neamul lui Cure, că se obișnuise ca lacrimile să-i aducă mai repede împăcarea. „...Lacrimile (își spunea mereu stînd încuiată în curtea ei altădată plină de copii, oi, acareturi, curtea ei, cîndva prăvălie apoi atelier de meșteșugar, curtea ei neliniștită din pricina sîngelui din Mihai, neașezatul) sînt apa pe care trebuie s-o scoată din ei cei bătrîni, să se poată usca mîndri și drepti...” De la fereastra ei, de sus, o văzuse de sute de ori pe dușmanca ei, femeia Vlascului, fugind pe poarta deschisă-n lături să primească pe Nimeni, ori să poată ieși cu toată casa deodată-n uliță. (Cînd o văzuse așa îi fusese milă să-i mai spună : „mărunțica aia uscată ca o prună”). O vedea fugind spre rîu și spălîndu-și grăbită fața și mîinile. O vedea scoțîndu-și fusta la rîu și rămînînd într-un opreg sau două, de rîsul satului, să-și spele fusta, s-o usuce scuturînd-o de cîteva ori prin aer, apoi îmbrăcînd-o udă pe pielea goală. O vedea pe femeia Vlascului și nici nu se bucura, nici nu o trecea mîndria să se fi știut mai întreagă la minte decît ea. O privea pe bătrîna Vlascului în clipele de furie, dar nu se gîndea la blestemul cuiva care ar fi ajuns în oasele ăleia. O privea ca și cum ar fi avut în față pe oricare altă femeie din sat.

Sosirea neașteptată a lui Mihai îi răscolise casa și-i risipise rosturile molcome și cumpănite, puținul care-i ajungea să treacă limpede spre ziua ultimă.

*

„Și după aceea ce o să faci ?” spuse femeia din nou. „Uite-acu plec la morar să-l învăț !” spuse Mihai. Cu el am treabă, să-l deștept, și dacă vrei să afli, hai și-ascultă! Din pacea ei, bătrîna îndrăzni : „Atîta ai să-mi spui, după ani de părăsire ?” Era către ceasul lacrimilor, cînd întreaga vlagă prindea o unduire molcomă și din orice i s-ar fi întîmplat sau văzut și-ar fi făcut un rost pentru jelit. Se dezvățase să mai jelească pentru ceva anume, și-n ceasul lacrimilor i se năzăreau sute de neajunsuri, fără vreun nume, care-și cereau alinarea. Ceasul slab se întorcea de două ori pe zi, înainte de prînz și la lăsarea serii, cînd oboseala îi țesea întregul trup în plasa unui păianjen-vierme, pe care-l simțea sfredelînd-o prin burtă. După ce mîncă de prînz ori de cina, păianjenul-vierme o lăsa în pace și lumea, cutia ei cu șură, casă și o privată zvîrlită pe deal, i se părea așezată în pacea de pe urmă, cînd (credea ea) și oamenii și animalele și jivinele și vîntul tac și rămîn să vorbească numai pietrele și munții pe limba lor rară, neînțeleasă de nimeni. „Du-te la morar ! spuse femeia. Pleacă ! (Apoi șoptit :) Parcă mi-i mai ușor cînd te știu dus !”

Era spre amiază și continua să ningă viscolit. Mihai trecu prin fața casei Vlascului, cu porțile date-n lături, dar n-o luă în seamă. Trecu prin fața casei Goranilor și-și spuse : „Ai să vezi, Ană !” Cum coti spre moară dădu cu ochii de un ciopor de oameni strâns la gura jgheabului cu apă înțepenită ce ducea spre roata morii. Mihai trecu pe lângă ei fără a le da bună ziua. „Pe vîntoasă și ninsoare — își spuse Mihai — n-ai la ce să mai dai binețe, ba-i chiar lucru întors sa zici de bine pe-o vreme ca asta...” Ajuns la poarta morii, bătu. Nu răspunde nimeni. Bătu din nou și prin fuioarele de vînt alb desluși vorbă de oameni pe partea cealaltă a morii, unde era roata.

O femeie, nevasta morarului zicea : „...că prostia și lăcomia te-or făcut să lași apa în jgheab să-ți macine pînă s-o-nțepeni de ger...”

Un bărbat, morarul : „Taci, dracului !”

Alt bărbat : „Lăsați, oameni buni că doar nu l-ați împins voi aoi. Cine știe de cînd vine pe gheața rîului. Poate că-î norocul lui c-o încăput pe locul jgheabului... altfel ar fi intrat peste pietroaiile de ruptură de la capătul de jos, unde dă valea în cea a Ursului și și-ar fi frînt oasele ce le mai are...”

Un alt bărbat zicea : „Să-l ridicăm !”

O babă, una dintre-ale Pătruților, scornită de gălăgie, subțire la auz pentru neașezare și neașteptat, altcum surda cobză, spuse : „O fi vrut omul să treacă în celălalt Ciulpău și Mogu, numai Mogu, l-o zvîrlit în sat, înapoi. N-o vrut să-l primească. I-o fi spus : Mai suferă, omule, în viață, mai suferă și învață... și zvîrrr cu el pe rîul tare...”

Mai multe voci : „...să-l ducem... hai... pune mîna...”

Mihai se trezi în fața unui mototol de cîrpe și lînă de oaie. Șubă ruptă, sînge, păr alb. Toate încremenite într-o spaimă albă. Auzi ordinul unuia care-l ducea de picioare, sau numai de un picior : „Dă-te-n lături !”... „Cine-i ?” întrebă Mihai, să fie și el în rînd cu toți oamenii. Îl auzi și baba Pătruță și veni din urmă să se deșarte : „Vlascu. Vlascu ăl bătrîn. L-o scuipat cerul să mai sufere o viață !”

Îl duseră-n moară. Ultimul intră Mihai. „Și-acu?” spuse morarul. „Îl spălăm — îi răspunse un bărbat — îl trezim, că doar n-o să-l ducem așa acasă la nevastă-sa, că-l opăre și-l trimite-n iad pînă-ntr-un ceas, după cîta minte mai are...” Omul care-i strigase lui Mihai să se ferească era Ghib al lui Pătruț, care tocmai trecea peste podeț cînd a văzut sania aceea, nici oaie, nici

om, nici lup, nici pușcă, rotindu-se-n spulberaturi spre roata morii. „Da’ tu de unde-ai venit ?” îl descoperi morarul. Ghib spuse : „Din iad. Lasă acum, că-ți moare pînă-ți povestesc. Adu apă rece să-l dezmoțim... Femeie, adu zăpadă să-i frecăm labele!” Mihai apucă să-i vadă doar partea stîngă a fostului său vrăjmaș, aceea geluită de gheață. Urechea-i flendurea și părul era dasprins cu piele cu tot de pe tîmplă. Încremenise parcă și sîngele-n el. „Cruntă pedeapsă !” șopti Mihai. „Și tu ?” se dădu baba mai aproape de Mihai, în vreme ce oamenii îl frecau cu zăpadă pe Vlascu. „Tu cînd ai venit și de unde ?... Oooaaah ! Semnele dracului !... (baba se holbase și începu să țipe) Ce-ați venit toți deodată-n sat ? Morare, oameni buni, se-ntoarce lumea, îngerii fac vremea sul și-a fi sfîrșitul lumii !... Pînă la ziuă s-or întoarce și morții... Toți ! (ridică mîna să-i arate pe Vlascu, Ghib și Mihai) Aștia-s morți ! Scuipați de rai și de iad acasă, printre oameni vii, nu-s buni ! Sfîrșitul lumini!” Ieși țipînd pe poarta morii spre ulițele satului să-l răsucescă din pacea lui și să-l zguduie mai apoi. Dar baba nu mai apucă să facă prin viscol decît doi pași, cît să-i recunoască pe feciorii lui Ghib și pe Pavel al Pătruțului venind spre moara. Din asta trase baba un sughiț și se frînse în fustele ei, ghem negru la picioarele Pătruților. O duseră și pe ea în casa morii și începură a o obloji cu apă și vinars, dar fără rezultat, pentru că de cîte ori se trezea și dădea cu ochii de spitalul de campanie în care trebăluiau toți dușii, leșina la loc.

Vlascu începu să se miște, apoi să scoată niște sunete nearticulate. Îi dădură să bea, curînd aveau să-l ajungă primele simțiri și toate purtau în ele cîte o așchie dureroasă. Să doarmă. Somnul vindecă de orice. O îmbătară și pe babă să-i mai liniștească tulbureala. I-au lepădat în cutia morii și-au trecut în casă. Morarul începuse sa-și piardă cumpătul după toate cîte le văzuse și acum, cu casa plină de oameni duși, despre care nu se mai știuse nimic, se mai ținu în vlaga cît să-i pună în jurul unei mese, apoi fugi în spatele morii să-și verse sufletul și să-și tragă palme, să se spele și să se întorcă, nu s-ar mai fi întors, să le asculte poveștile.

*

Ghib vorbea molcom cu Pavel despre o pricină pe care o știau numai ei. Ghib întrebase : „A fost greu ?”... „Ba — îi răspunse Pavel — ne-am pus la masă, după ce am strîns pe toți în brațe și am destupat plosca pe care am zis să n-o atingă pînă ne-om întoarce. Am vorbit scurt de băiat și maică-sa o plîns și s-o bucurat că-i în rînd, la casa lui, departe dar în bună stare. I-am spus c-o să ne scrie o carte și femeia mi-a și arătat-o. I-o citise Nuța și știa

de el că-i bine și că așteaptă un prunc, că oile or început să fete și că are o casă în Lomnea de jos, mare cât jumătate de Ciulpău. De mine n-a scris un cuvânt. Pe urmă i-am spus că mai am și eu un copil, unul Anton, și m-a certat că nu l-am adus sus, să crească cu noi. N-am avut ce face și i-am spus și de cealaltă femeie, dar nu și că e în oraș. A tăcut și n-a plîns și nu și-a dat cu pumnii în cap. A zis : Bani ai adus ? I-am răsturnat traista pe masă. Le-au trecut toate hibeale cînd au dat de bani. Acuma-i numără. Eu am plecat. Pe cînd eram la ușă, că n-am stat nici o jumate de ceas acasă, atîta mi-o mai zis: Nici Gorana n-o avut așa zestre. M-am întors la bani să nu le apuce dracii ; i-am pus în traistă. Atunci, femeia m-o întrebat de cealaltă, știam ce vrea și i-am spus : Nu-s luat cu ea pe nici un fel. E o femeie bogată la care am stat în Lomnea și pentru că mi-a făcut un copil i-a lăsat lui fiu-tu casa, și ea a venit după mine. E văduvă... Și muierea m-a luat (eu stăteam la ușă, să plec). Mi-a zis : Unde-i, de ce ai lăsat-o.... și pe urmă să mă fac ghem și să merg s-o aduc în sat. I-am spus : Să vă bateți ? ...Mi-a zis : Eu, cu o femeie pe care-ai nenorocit-o tu..., și a trebuit s-o bat. Acuma-s toate-n regulă. Stau la masă și numără banii... Pe urmă, au venit băieții tăi să mă cheme la moară, că-i bai...”

Morarul se așeză lîngă Pavel și-și turnă în el două pahare de țuică. Băură și ceilalți, apoi Ghib se întoarse spre Mihai să-i spună : „Eu nici n-am apucat să stau acasă. Cît mi-am pus oile la fereală și am dat fuga la moară să văd ce era sania aia... Dar tu ?”

Mihai spuse : „Eu aveam o treabă cu morarul, dar dacă sînteți și voi aici, nu-i nici o taină. Mi-am făcut planul să ridicăm pe amîndouă rîurile niște mori, una după alta. Voi socoti eu cum să le tragem apa pe trei jgheaburi deodată... Nu vă fie teamă că vom avea ce măcina, dar cu mîinile, și pentru nepoții nepoților (Pătruții se adînciră în șubele lor să poată auzi orice, fără mirare). Am bani, am planuri, am și scule, îmi mai trebuie doi-trei oameni, și dacă vrei, mo-rare, hărniciți amîndoi. Te fac om bogat (Nevasta morarului, trecută ca vîrstă, rămăsese cu obiceiul de a-și rotunji ochii după fiecare bărbat mai viu și mai isteț ca al ei. Făcuse ea asta încă dinaintea nunții, dar dacă vremea alunecase în pagubă rămăsese cu obiceiul de a-și rotunji numai ochii, chiar dacă Mihai i-ar fi putut fi copil)... Te fac bogat!”...

„Păi cum”, spuse morarul.

„Pe una din roți — continuă Mihai, punem opt fierăstraie așa și roata, dacă-i îmbucăm pe margini alte două roți în ic, fac să se miște fierăstraiele în sus și-n jos și o altă roată îmbucată tot la aceea mare mișcă bușteanul spre fierăstraie... și uite-așa în jumătate de ceas ai opt scînduri dintr-un brad. (Morarul nu pricepu, dar dete din cap) Asta-i una. A doua moară o facem

pivă, asta-i mai ușor de făcut... și-n piva aia batem toată lîna și toate țesăturile din sat. (Piva era mai ușor de priceput și Pătruții se arătară nemulțumiți ca unul să facă în satul lor de oieri, de oameni plecați, treaba femeilor lor, să le ia lucrul din palmă, să le lase pustii și să mai și plătească pentru statul lor degeaba. Le venea greu să creadă cum un fiu de -oier, un ortac de-al lor putea să gîndească atîta neliniște pentru sat. Dacă ar fi făcut-o străinul, nu s-ar fi mirat, dar copilul lui Cure...) Și-a treia — continuă Mihai — pe a treia punem un darac pentru lîna de oi. Uite : roata se-nvîrtește și mișcă peria de cuie, pui două pături de cuie, în așa fel bătute să treacă unele printre altele... Lîna se bagă pe-o parte, roata o prinde și-o trage pe cuiele alea și-o desface, o descîlcește și-n celălalt capăt, după ce o poartă și pe al doilea pat de cuie, o scoate ca spuma... Ei, ice ziceți ?”

Morărița se apucase de întors niște plăcinte în vreme ce bărbatu-su își rotunjea ochii ca doi bănuți îmbucați unul cu altul pe zimții lor să se învîrtă roată și să facă toată treaba grea a satului. Oierii să aducă numai lîna.

„Și mai știu una — spuse Mihai — dar mai mică, pînă la prima, cu joagărul. Ii am planul că se află deja pe la tîrguri, o roată de tors. ...Și încă una, roata morii să țese singură covorul. Ehe, habar n-aveți ce putere mare e apa !...” Aici se trezi să vorbească Pavel : „Și iarna ? Iarna ce-o să faci ?” Mihai îl văzuse de la început, cît ce intrase în moară cu baba pe brațe, dar uitase, sau nu-i venise să-și spună că Pavel al Pătruțului era, într-un fel, socrul lui și ca el, Mihai, fusese omul care-i pusese pe-un drum de cîțiva ani pe tată, fiu, frate și nepoți. Pavel nu-i știa drumurile celui-lalt și-l privise de la început ca pe-un oier rămas în sat, peste care s-a întors el, colindătorul, să-l umple de vești despre lume. La masă, după ce Mihai își desfăcuse baierile și se ținuse să fie fălos pe toată mintea lui de față cu toți, să le pice necazul în barbă, deși nu se avuseseră vrăjmași niciodată, Pavel se simțise mai strîmtorat decît în fața nevastei lui. De aceea spuse o vorbă care să-l încuie pe Mihai. „Baciule, cît poate să înghețe de adînc o apă, zise băiatul lui Cure, ia de jumate de metru, hai, de-un metru... dar jos, dedesubt... Pe aia o luăm și-o luăm mai ușor de cum crezi, facem un stăvilar și are să înghețe apa sus, iar nouă, pe jgheaburi, are să ne vină toată puterea ei...”

Ghib își privi băieții. În clipa aceea ar fi vrut să-i scoată din meseria lor de oieri și să-i dea pe mina lui Mihai să-i facă meșteri. Pavel se văzu ajuns, de abia atunci, de pricazul pe care-l avea cu băiatul lui Cure, la care se uitaseră toți vreme de un ceas, cu măselele afară, ca niște cai de vînzare. Îi fu ciudă pe ceva, oricum nu pe Mihai și nici pe vreunul din neamul lui. Spuse: „Oare ce fac betegii ?” Ghib și femeia morarului trecură în cealaltă cameră. Mihai își scoase din șubă un sul pe care avea desenate toate mașele

mașinărilor lui. Spuse : „Ăsta-i capătul lucrurilor — Roata ! Apa vine singură ca un drum și mișcă osia roții. O roată mică învîrtită pe una mare o mișcă încet. O roată mare învîrtită pe una mică o mișcă repede. Dacă mai prinzi ia capete cîte o roată îmbucată-n cruce, pe amîndouă le mișcă... Uite-aici e un plan de joagăr cu șurub. Pînă-n primăvară îi putem face oasele și roțile din lemn tare, de fag... Ne trebuie cîteva capete turnate din fier, să țină alea opt firezuri...”

*

(Trezită, baba din cealaltă cameră fu adusă de Ghib pînă-n ușa camerei unde se opri. Morărița trecu la plăcintele ei, Ghib se puse la locul lui iar baba își făcu în cîteva rînduri cruce și șopti : „Strigoii... Strigoii îi învață pe oameni șuruburile lumii...” Se holbă să vadă, de acolo, desenul întortocheat al lui Mihai, pus pe mijlocul mesei, se stîrni din nou și începu să strige : „Fugiți, oameni buni ! Morarule, fugi ! Strigoii te-ndeamnă să-nveți legea neagră ! Nu vei scăpa de ea niciodată ! Nici în hulă, că te vei învînti sub eroice ca roata marii fără stîmpăr, pînă te vei usca și pe urmă oasele ți se vor suci la fel și-or zornăi ca arșicele peste sat !... Fugiți, oameni buni, din calea strigoilor care vă învață cum să năruți Ciulpăul !...” și făcu o săritură frîntă, de babă, spre hîrtia păcătoasă peste care stătuseră cu toții. Căzu sub masă, dar și de acolo țipa : „Hulă aduce ! Proștilor î V-a supt mințile ca vîrtejurile de apă de sub piatră. La raci vă duce, între cleștile lor ! Apă veți trage pe boșogi, apă, ca înecații ! Acolo pe masă e spargerea lumii ! Roata mare, leneșă, o suce de moarte pe-a mică. Roata mică trudește iute, iute s-o clinească pe a mare ! Una fuge pe-un drum, ailaltă fuge de ea spre celălalt capăt al lumii și pe cît se îndepărtează se-njură și se bucură că-s puse pe drumul sărbătorilor lor, proastele, pînă-ntr-un loc. Roata mică ajunge prima și de acolo vede, n-are ce face, se-ntoarce spre îmbucătura cu cealaltă, spre durere fuge î Și pînă Roata mare suferă în drumul ei numai o bucurie și o durere, cea mică rîde și plînge de-o sută de ori !... Asta-i legea strigoilor... Să vă spună Mogu. Așteptați-l să vă învețe el că asta-i legea dinăuntru și cine o știe ajunge Surd, Orb și Mut la legea dinafară... și nu-i mai pasă de femeie, de frate, mamă, copii, nu-i mai pasă de sărbătoare și durere L. Oameni buni, fugiți că n-ăți ajunge să fiți voi Roata mare, cu o singură bucurie și-o singură durere ! El, mortul, Mihai a lui Cure, e Roata mare, fugiți din calea lui și îmbătați-vă, să uitați ce-ați văzut ! Sînteți celelalte care mută rotirea cînd pe un drum cînd pe altul, în cruce, cum v-a învățat... pe șurub să mișcați în sus și-n jos firezele, opt. Vi le-a adus toate să nu mai

umblați voi. V-a înconjurat cu ele, cu lucrurile străine, în curtea lui, în țarcul lui, să nu mai fiți niciodată ce-ați fost ! El e Roata mare, aia de-afară care nu se-mbucă-n durere cu nimic și nu face nimic. Stă, atîta face, stă să lovească drumul apei în ea și s-o-nvîrtă ! Fugiți ! Scăpați-vă mintea ori măcar satul, scăpați satul din mîinile lui !... Omo-rîți-l !” Și baba rămase în nesimțire. Cînd picase sub masă au sărit cu toți să-i dea o mîină de ajutor, dar țipetele ei i-au ținut și i-au pus la loc, în scaune. De sub masă se mai auzi un șoptit : „Cum să omori un strigoi ? Cum să omori strigoiul cuiva ? Sînteți pierduți cu toții... Mogule, trăzni-te-ar Dumnezeu urude-i fi !...” (Trecu o vreme în care nu se mai auzi decît viscolul de afară și gemetele Vlascalui venite din casa morii peste toate sculele mașinăriei...)

*

„Scule crunte, ar fi spus Urvan, cu foc, frînghii și ascuțișuri, undeva în pivnițele inchiziției, o inchiziție albă, imaculată și iute... habar n-aveți de nimic ! Ce bine-i să nu știi nimic, sa nu te doară decît ce-ai văzut tu, să nu crezi în chinurile oamenilor dinaintea ta. Să nici nu crezi că au existat, și să nu-ți pese dacă se va întîmpla să se petreacă din nou. Ce bine-i să nu ai de ce să te temi!” (Va fi povestit Urvan ceva lui Mihai despre Inchiziție, de vreme ce-i veneau toate astea tînărului în minte cînd auzea viscolul și gemetele laolaltă.)

*

Mihai fu primul care acoperi gemetele : „...Ei, îmi trebuie doar oameni și cîteva topoare bune !” Se puse-n vorbă și morarul : „Dar lemnul ?... Că din toamnă-i a străinului, tot, toate pădurile Slăveiului, Croitei și Colților Fierii, păduri, pășuni, pietre, apă, lemn... totul... De pe luna lui decembrie începînd, plătim totul străinului (De ce ?! striga Ghib)... Așa a adus el legea în jos, în toamnă... (Ce lege?! spuse Pavel)... Una socotită de el în Burna, ne-a arătat și actele; a cumpărat muntele pe banii lui și-acu sîntem a lui cu munte cu tot. Și lui trebuie să-i despăgubim și gropile ce le facem, și lemnul de foc, și pășunile. Doar apa dacă ne mai iartă să n-o plătim... (Și-ați plătit ? spuse Ghib)... O parte, cealaltă trebuie s-o dăm pînă la Calendarul Mic, la început de martie... (Că atunci vrea să se însoare cu fiica lui vitregă, spuse morărița)...”

*

De sub masă se auzi iar vocea babei, rămasă cu toate urechile desfundate și-n leșin și pe trezire. Spuse : „...O roată afară, în calea lumii, alta înăuntru pe-un os cu ea... Aia de-afară suferă apa și nu-i pasă de sat. Aia dinăuntru apasă roțile multe de-acolo, din semnele lui Cure, să le muncească pe degeaba... Pe străin l-am uitat, era afară de aceea l-am uitat. Tu, Mihai (și-l prinse de picior), ești roata dinăuntru...”

*

„Niciodată !” se smuci băiatul lui Cure. își strânse și hîrtia de pe masă și porni spre casa morii să iasă-n uliță. Din ușă, le mai strigă : „Cine vrea să se lege ortac cu mine pentru un an, să vină acasă la mine !” Se auzea vîntul scormonind măruntaiele de șindrila înțepenită deasupra ușii. își aduseră aminte de gemete. Ar fi trebuit să se mai audă și un om gemînd. În scaunul lui Mihai se puse baba. Se priviră unii pe alții să-și spună unul și același lucru : „Dușmănia dintre neamurile lui Cure și Vlascu. O-mplinit Mihai răzbunarea... Poate-i mai bine așa... Să nu mai fi chinuit...”

Pavel a Pătruțului fu primul care sări în picioare să urce scara ce ducea în casa morii, să-l afle nu pe Vlascu, ci pe celălalt, pe Mihai a lui Cure, omul care-ntr-o viață, mai de mult, ar fi putut să-i fie ginere. Deschise ușa se opri și spuse, trebuia să spună, altfel l-ar fi gîtit mirarea : „Nu-i ! L-o luat !”

VIII GOGHIA CEA MARE

1

ROATA DE FOC... PĂTRUȚELE VORBEAU: „Că-n-totdeauna i-a fost așa, cu nenorocirea în față... că după ce-și împlinește trei bucurii și trei necazuri știe că vine o vreme de singurătate cu uscă-ciune pe trup cu frica oglinzii și-a geamului dinspre uliță pînă-n ziua în care apucă să se povățuiască și atunci începe să aștepte după o altă zii în cane-i sosește vîrsta de șapteșpe ani să se mai poată mărita... în ziua dinaintea nunții se povățuiește ca un părinte care trebuie să se despartă de copil : Nu te gîndi niciodată înapoi, vel avea vreme pentru asta, tîrziu, peste șaptezeci de ani..., și de fiecare dată glasul povețelor are să-ți sune tot mai searbăd pînă ce ajunge să ți se pară o prevestire, apoi ursire, apoi blestem... Mai întîi pentru că trebuie să se repete mereu, apoi pentru că trebuie să se întîmple așa cum știi, numai într-un fel... pînă ce bucuria va ajunge să-ți fie silnicie... Că după nuntă, care nu-i pentru nici o femeie o fericire, decît că te pune între iertările gurii satului, după nuntă ți s-a întîmplat întotdeauna nenorocirea... După prima ți-a murit tata, Goranul, care l-a luat cu el pe Ioan a lui Cure... după a doua s-a dus Ștefan și n-ai apucat-o bine pe a treia că ți-au ars casa și ți-au pierit vacile... blestemul lui Boacăța, luatul după Ștefan care ți l-a tras pe ceea parte și pe Costa al Vlascului, să nu mai fie... și n-ai bătut-o pe-a patra și-a cincea nuntă că s-a lăsat pe urmele lor Măria, singură și mai văduvă decît tine și nu le-ai bătut nici pe a șasea și-a șaptea dar ți s-au dus Vasile și Ghițu, frații ! Gorano ! frații tăi de sînge... și Cure cel bătrîn s-a limpezit din veninul stîrnit în plosca lui Ioan din Croiță... și Grigore al Vlascului s-a sfințit pe seama numelui tău și Mihai a lui Cure, dar el s-a-ntors, singurul care s-a-ntors să mai încerce o dată... lui să-i mulțumești, că el te-a trecut a opta să nu plătești cu satul numai prin Vlascu cel bătrîn și cu nebuna lui... că neam te-ai făcut cu toți dincolo de pragul nefericirii... îți spunem să te ferești de-a noua, numai de aceea să te ferești că va fi nuntă mică, cu bărbați, doar cu ei, că nu ți-a mai călca nimeni pragul... O nuntă de oieri dornici de viață, coboriți sîmbăta în sat să se prăpădească, să te prăpădească. Vor bea crunt, apoi vor fugi după tine să te prindă și să se culce cu toții deodată ori pe rînd cu tine... Vei fugi de ei și-i vei lăsa în casa ta să-ți spargă icoanele și sticlele și ulcelele, să-ți taie masa și lavițele cu cuțitele, să-și ude nădragii de neputință și să se-ncaiere pentru icoana Sîntămăriei de peste candelă, să-i

smulgă șervetul de peste margini s-o vadă goală, dar să n-o poată scoate din cui... Trei ceasuri, toți bărbații aceia vor urî femeile de pe rotundul lumii... Poate va fi spre primăvară, ou zăpada încă netopită, și tu vei fugi pe deal să scapi de ei și vei dormi în zăpadă... Acolo are să te găsească Mihai după trei zile de la nunta ta... Vei fi țeapănă și numai babele satului îți-or mai da zile de trăit, blestemându-te : Răul nu pierе !... Ferește-te de-a noua nuntă ! N-o fă, cum n-ai făcut atâtea și le-ai numărat... Iartă Ciulpăul de încă un prăpăd, că prăpăd se arată... tu nu mai pricepi satul, că prea ai stat încuiată în mijlocul lui... tu nu mai pricepi femeile, că n-ai suferit născarea... numai pe bărbați... Tu nu mai pricepi oamenii, că ți-ai vorbit singură... tu nu-ți mai pricepi numele, că numai oi s-au numărat în seama lui... Iartă sătuli, Ana, și nu fă nunta !...”

*

Prin ianuarie, încă înaintea sosirii Pătruților și-a lui Mihai, oamenii se socoteau așa : „Dacă tot avem dări către Urvan, de ce să-i mai plătim și vinarsul ?... Dar cum pe degeaba nu-l dă, bem mai puțin !^{ff} (Aici era singura potriveală dintre gândurile bărbaților și-ale femeilor, dar femeile se bucurau în tăcere, că știau ele : atîta trebuie, să le dea dreptate bărbaților și iar se strică socotelile. Bărbați-s oameni mîndri și țin numai la ceea ce le trece lor prin cap... Din asta se avură în pace unii cu ceilalți, de parcă s-ar fi întors în casa fiecăruia o bucată din luna de miere, care, nu mai știau nici ei bine, era un fel de vreme, sau numai ticăloșia aceea luminată care apare noaptea pe cer cînd tîgaie, cînd seceră...)

*

După sosirea, la sfîrșit de februarie, a Pătruților, ar fi băut oamenii pe rupte la cîrciuma lui Urvan, dar străinul plecase într-o luni la oraș și nu l-a mai văzut nimeni. Se domoliseră cu toții, sătui de poveștile pe care le spuneau Pătrații, Mihai, și le vindeau mai departe Pătruțele la clacă, la horă (govie) ori la ceasul trecutului peste uliță cu copiii și bărbatul pînă-n vecini. Despre Urvan nu se vorbea deloc, să nu-și strice oamenii buna dispoziție, în schimb, se vorbea de roțile lui Mihai a lui Cure. Primii care trecuseră pragul casei lui Gure fuseseră băieții lui Ghib, la vreo săptămînă după povestea cu picatul lui Vlascu din cer pe Valea Mare. Veniseră să se mai sfătuiască o dată, să poată lua de capul lor o hotărîre, cum îi învățase Ghib. Apoi, după ce s-au luat după capul lor, au trebuit să cerceteze de șase ori și să hotărască de tot atîtea ori.

Pavel a Pătruțului era fudul pe bogăția lui, pe-o parte, și încă temător de ceea ce avea să-i coacă nevasta pentru povestea cu femeia și copilul... și de aceea nu trecuse pragul casei lui Cure „să se-nroleze”, cum zicea Ghib, deși îl mânca și pe Pavel osul pieptului de câte ori nu avea de lucru prin curte. Apoi, mai era încă una : „Ce va fi făcut Mihai a lui Cure cu cel mai mare vrăjmaș al neamului său ?” Femeia lui Pavel îl vedea și-l dăscălea : „Mintea prea multă aduce-n poală și prostie !... dar prostia n-are-n poală decît pagubă !” Pavel întinerise cu cincisprezece ani de cînd ajunsese acasă cu păcatul și odată cu asta, după vorbele femeii, mai întineri încă o dată pe atîta de-i ajunsese, într-un fel, copilul fiicei lui... De aci și pînă la fudulia care nu-l lăsa să treacă pragul casei lui Cure nu mai era nici cît un lat de deget.

După primul drum făcut de băieții lui Ghib la casa lui Cure, se întoarseră mai încrezători ca oricînd că nu vor călca jurămîntul dat în capul satului, la sosire, unchiului lor : că vor fi pînă la capătul zilelor numai oieri. A doua oară cînd au venit la Mihai, l-au rugat să le mai explice încă o dată mașinăria. Aduseseră cu ei încă pe doi veri cărora, îi lăudase Ghib : „le umblă prin cap să coboare în Burna și să se facă meșteri”.

Hotărît lucru, Mihai prinsese rosturile șorofăriilor, dar nu și pe acelea ale banilor căci, deși casa lor se ținea mai degrabă din îngheț decît din puterea lemnelor putrezite, nu-i trecuse nici prin minte să se aleagă din prima lui întreprindere cu vreo casă nouă. Uneori, seara, maică-sa îi s] nea : „Bătrînul tău avea un cui în cap, ca orice bărbat, parcă te-am făcut cu un altul, Doamne iartă-mă, ai s] cuie-n cap și toate înfîpte bine...”

*

De două săptămîni se încropi o echipă de patruspreze băieți și bărbați, dintre care nu lipseau cei cinci lemnari din neamul Pătruților, care ridicaseră toate casele cele noi din Ciulpău. Ar fi trebuit ca Mihai să-l caute pe Urvan și să cumpere de la el lemnul trebuincios. Mihai nu se gîndise la asta, străinul continua să lipsească, astfel că doborîră cei mai buni copaci pe care-i găsiseră în pădure. Era în ultimele zile din februarie și începuse o bucată de primăvară mincinoasă din aceea care mută apele la vale, și surpă căciulile albe de pe acoperișuri. Mihai era grăbit să-și vadă ridicate cîteva lemne în curtea satului, de teamă că la plecatul oilor aveau să-i părăsească cei mai mulți... De tăiat au tăiat lemnul dar de început lucrul la stăvilari ori la casele morilor, nu l-au început. Oamenii voiau ca Mihai să cumpere în regulă de la Urvan atît lemnul cît și pămîntul. Pornise el o dată spre casa lui Urvan și le spuse a doua zi că totu-i plătit și limpede. Dar oamenii nu l-au

crezut pentru că unul dintre ei, îi ținuse, neîncrezător, urma și-l văzuse bătînd în poartă, apoi trecînd mai departe spre cărarea ibovnicilor. Celorlalți nu le-a spus decît că n-a venit încă vremea lucrului. A mai mers Mihai o dată la casa cu prăvălie, au venit mai mulți în urma lui să-l vadă, și tot pe cărarea ibovnicilor l-au petrecut cu ochii pînă sus în marginea pădurii iar de acolo, mai departe, pînă spre livada Anei. „N-are să mai facă mare treabă !” și-au spus oamenii și s-au întors la casele lor. Mihai i-a mai chemat într-o zi dar n-au mai venit decît băieții lui Ghib și verii lor, cei ce tot la meșteșug voiau să meargă, dar în ziua aceea l-au adus cu ei și pe Itu să le țină partea, ca mai marele satului. Mihai trecuse de fiecare dată pe la Ana în speranța că va da acolo de Urvan, dar nu o găsise decît pe femeie țeșînd la război. O singură dată întrebase : „E drept că te măriți cu străinul ?” dar femeia nu-i răspunse.

*

În ziua ultimei întîlniri cu meșterii, Mihai le spuse : „Nu l-am găsit pe străin. Dacă vouă vă e mai teamă de el decît de legea pămîntului vostru, puteți să plecați. Eu tot am să ridic morile mele în Ciulpău, chiar dacă ar fi să-mi aduc oameni din Burna și-am să le fac loc să rămînă aici pînă le-or termina”. Itu îndrăzni : „De ce, Mihai ?... Ce n-a fost bine pînă aci de trebuie să schimbi rosturile oamenilor ?... Cu meșteșugurile oamenii ajung să se, învețe la bani și-atunci la munte n-au să mai urce decît cei de felul năucului Boacăță, și au să ne piară oile, soiul lor bun, și fără lină ce-au să mai bată melițele tale, daracele și războiul cu ac și roată ?...” Mihai îl opri : „Nu asta aveam de vorbit ! Mfine, la ziuă, dacă nu vine străinul plec la Burna să-mi aduc oameni...” Itu îi întoarse spatele și porni spre casă. Băieții lui Ghib mai rămaseră cîțva, să-l audă pe Mihai spunîndu-le : „Plecați la oi !”, dar nu l-au auzit, l-au văzut doar cum pleacă spre casa Anei, pe poarta cea mare.

La vreo jumate de ceas după aceea, Pavel a Pătruțului ieși în uliță și de acolo în grui, apoi trecu podul spre casa lui Cure.

2

GOGHIA CEA MARE... „...dumineca..., se aduna flăcăii și fetele la verdeață. Fetele își pun inelele într-o cofiță. Apoi una scoate un inel. Cea al cărei inel a fost scos se numește goghia cea mare și trebuie să dea o masă,..., apoi merg la scrînciob și se dau în el...”

Goran îi lăsase Măriei un război de țesut, lat, făcut de meșterii din Jira.

Pătruțele vorbeau : „...din gelozie i l-a făcut atît de mare si lat, să aibă de lucru un an, două veri, sa-i fie măsura cinstei ...Și i-a spus : Să-l urzești și să-l bați, fir cu fir, după model știut... Ce-l durea pe Goran cum va arăta covorul... Mare să fie, cît mai mare, să se vadă munca pusă acolo... și Goran nu știe să vadă munca decît pusă-n lungul sulului... Un covor lat de trei coți... Ehei, că Măria nici n-a avut vreme să-l înceapă... i l-a lăsat în grija fiică-sii să-l urzească, să-i caute vopselele, să-i toarcă lîna și-apoi să-l țese fir cu fir și să-l facă după nici un model. Că Ana a avut vreme, singurătatea pusă-n urma morții Măriei... Mai știți cum zicea Mogu, ia aduceți-vă numai aminte : Singurătatea nu-i un loc gol care trebuie umplut, nu ! singurătatea-i unul prea plin de care vrei să fugi și n-ai cum, n-ai unde... Dar și Ana țese numai de cînd i-a pus gînd rău străinul, din toamna ăluilalt an, de după moartea lui Chioru... Străinul i-a adus sfoara și ața tare pentru urzeală, s-o știe pusă-n lucru, s-o vadă făcînd ceva ce se putea măsura... Măsura lucrului la covor era măsura unei trude făcută pe văzute în locul alteia, de care străinul să nu fi știut... Și ce dacă-n model Ana așeza țilcuri care să-i zădărnicească lui planul, planurile... Ce știi bărbații ? Dacă-s puternici ți se împotrivesc pe o potecă pe care tu să o știi. Femeile au altă potecă a lucrurilor lumii, unde toate sînt prinse în chingile uneia și aceleiași case, pe dinăuntru ei cu țilcurile semnelor... ori astea scapă din ochii bărbatului... Degeaba o socotea Urvan : trei rînduri țesute, o ticluire mai puțin împotriva mea, o vreme în plus pentru mine. Ana nu știe decît să adune, nu știe să scadă din mai mult mai puțin, iar pentru țilcul semnelor ce-i puteau scrie numele nu are ochi străinul... Ana țese în fiecare zi o bucată... N-o doare cît de mare îi va ieși covorul, și mici nu se gîndește la vreun covor... Toată bucuria ei stă în bucata pe care-o țese într-o zi, și în semnele pe care le trece acolo cu firele și spata... De aceea, seara, cînd termină cîte-o bucată, o răsuțește degrabă să știe totul neînceput... Mereu își spune : să nu desfăci sulul pînă la capăt, altcum urzeala slăbește și spata încurcă ițele., și țese cînd repede, cînd încet, după cum i-s zilele... șiruri cu brazi în triunghi, sau oi, romburi albe pe roșu închis. Brazii sînt cîteodată albi, de cele mai multe ori negri... Cînd apar oamenii înseamnă că în viața Anei s-a petrecut ceva, o nuntă cu Mihai, ori aiurea cu nimeni, boala ei, moartea Măriei, moartea lui

Chioru, lupta lui Vasile cu ursul, oile-mprăștiindu-se... Pe covorul Anei, Itu are un cap și peste el încă un cap, că-i om de treabă și-l face alb, cu două mâini și două picioare. Mihai e din romburi negre... Roșu, alb, negru... Că i-a zis Urvan într-o zi : De ce nu cauți un model ? Ți-ar fi mai ușor și-ai să faci mai multe covoare, ca după ce te deprinzi cu o formă poți să o faci mai repede a doua și a treia oară... Din ziua aia, când lucrează la război, Ana se încuie în camera din față... După ce s-a dus Urvan, î-a trecut și pe el, undeva pe dreapta covorului mare, mai mare decît toți ceilalți și de culoarea pămîntului : roșie. În covorul ei, Urvan se deosebește numai prin țesătură de pămîntul Ciulpăului, greu de țesut de-a latul... Dacă am desface covorul, pămîntul, l-am vedea mai bine pe Urvan... După lucru, Ana adoarme ușor, că nu mai are ce să-și povestească despre ceilalți... Cît a stat Urvan în casa ei, vreo două luni, pînă-n februarie, a lucrat puțin și tot cu ușa încuiată... Și n-au apucat să-și vorbească prea multe... în zilele acelea, vreo patruzeci și nouă de toate, Ana a țesut de fiecare dată un model cu satul, spunînd numele oamenilor, după cum îi scotea de sub spată, de la tălpi la creștete... și noi sîntem puse acolo... oameni albi și negri iar la urmă, culcat pe cer, Urvan, cu țesătura întoarsă, să se știe că în locul acela nu este cerul, chiar dacă-i tot roșu... Doar pe Mogu nu-l face și nu l-a făcut, că numai el știe citi scrisul Anei de pe covor... Cînd i-a zis străinul că are s-o ia în căsătorie și că satul are să aibă o osie după care să-și răsucescă zilele, Urvan a întreat-o : De ce nu faci după model ?... Și ce-a răspuns Ana ?... A zis : Mi-i mai ușor așa!... Și ce-a spus Urvan ?... A zis : O fi, dar cine-și pune pe perete așa un covor ?... Ce i-a răspuns femeia ?... A zis : Cine-l pricepe și cine crede în el. Semnele-s tot ca alea de pe alte covoare... Și ce-a spus străinul ?... Eu nu-l pricep, a zis, și nu prea cred în covoare (aici a rîs), numai Kirhan își avea covorașul lui de rugăciune, dar și acela după o formă cu a celorlalți, doar el credea în covoare, dar tu, româncă, ce semne vezi în covorul ăla al tău ?... Și ce-a zis Ana... a amuțit... Dar Urvan ?... Urvan a ieșit afară, în pridvor, și a vorbit singur, a zis : să nu strici joaca pruncilor ! Se supără... De ce să o supăr ? Bine că nu mi-a răspuns ca orice femeie : Cum, tu, tatăl meu vitreg să mă iei în căsătorie ?... Și ?... Și Urvan a plecat în camera lui și s-a culcat, apoi, la ziuă a plecat spre Burna și nu l-a mai văzut nimeni prin sat... Ana țese... între firele ei au apărut Pătruții și Vlascu cel bătrîn, dar cel mai des apare Mihai a lui Cure. În zilele Calendarului Mic a stat încuiată în casă să țese un sat de oameni albi puși într-o horă și-n mijlocul lor o casă mare, mănăstire... casă mare-n sat. O ridicau oamenii jucînd o horă. Mihai, negru, în vîrfurile turlor, pe-un deal de sat. El ducea greul. Deasupra lui, de culoarea cerului și-a pămîntului, Urvan, ieșit peste ceilalți numai prin țesătura

întoarsă... De unde știi tu, Ană, ce se întâmplă în sat ?... O, Doamne, câte știe, de unde le știe, pentru cine le știe ?...”

*

Era în a șaisprezecea zi din martie. Mihai venise ostenit pe la ceasul cinei s-o vadă și-o găsi la război, de când nu mai, era pe aproape decît băiatul lui Cure, Ana nu mai încuia ușa. Omul rămase în spatele ei o vreme sa-i vadă mersul mâinilor, apoi spuse : „De unde știi tu ce se întâmplă în sat ?” Ana spuse : „Dar tu, de unde știi ce-i pe covor ?”... „Știu, spuse Mihai, știu semnele și-l pot citi !”... „L-ai pune pe peretele casei pe care o ridici ?” l-a întrebat Ana. „S-ar umple de firezar, s-ar uda și-i păcat. Mai bine într-o casă ca asta, peste toți pereții” spuse Mihai. „Și ferestrele, ușa ?” întrebă femeia. Mihai spuse : „Vezi tu, Ană, ce fac eu, se leagă una cu alta, bucată cu bucată și trec ziua. Nu-i loc de nici o spărtură prin care să m-ajungă soarele, prin care să ies, prin care să mă uit afară... Vezi satul ? Ala-i casa mea în care-ți ai și tu o casă. N-avem ferestre unul pentru altul. Mai bine așa. Zidu-i un lung de scîndură pe care trebuie să-l lucru, dacă-l sparg cu amintiri și gânduri de ogradă, slăbește scîndura...Așa-i puterea...” „...Și ce ne leagă?” întrebă femeia. Mihai spuse : „Noaptea. întunericul de afară, când nu se mai vede nici casa mare și nici cea mică. Noaptea ne leagă, când singurele lucruri luminate sînt plăsmuirile (Numai atît ? spuse Ana) E de-ajuns pentru o viață : jumate zi, jumate noapte...” „...Peste două zile, când îți termini casa din curtea satului ar trebui să am nuntă cu el”, spuse Ana. Mihai întinse mîna spre femeie. Spuse : „E noapte, Ană, și-i păcat să prazi lămpașul pentru un strop de lucruri ce tot nu ne mai trebuie...” O strînse în brațe apoi, prin întuneric, auzi vălurind o poveste, una, spusă cine știe cînd de străin, la o beție. Simți pielea Anei, urma palmei lui peste spinarea goală...

*

„...Eram pe mare. Alfeu, Kirhan și eu, în aceeași barcă pe care-o botezaserăm Mana. Ajunseserăm în a treia zi tot cu năvoadele goale. Eram departe de țarm, atît de departe de parcă pămîntul trebuia să ne aștepte în altă parte. Atunci s-a stîrnit un vuiet de sub ape. Gemeau vajlurillie sub noi și ne așteptam să se deschidă pe undeva pămîntul și să înghită apa dintr-o dată iar noi să ne trezim zdrobiți de fundul unei gropi. Kirhan striga : V-am spus eu să ne întoarcem, peștii au simțit și de aceea s-au zvîrlit mai în adînc. Alfeu bătea o cruce apoi striga : O să se nască aici sub noi un țarm pustiu și

fierbinte, de aceea se clatină marea și urlă peste noi. Au să vină valuri și-au să ne zdrobească de malul fierbinte și-n abur o să ne pierdem suflarea și abur vom ajunge, spre cer... Gemea pământul de sub ape, se clătina. Să-l auzi clătînîn-du-se sub ape... Știuseră ei peștii să fugă la vreme. Doar noi nu le-am ghicit semnul. Apoi, s-a ridicat un val, ne-am trezit sus, urcați pe o spinare de apă cât un munte... Eram senin și din înaltul valului am zărit țărmul, dungă albastră, departe. Atît am mai văzut apoi o vale s-a abătut sub noi să ne scufunde jos, pînă aproape de nisipurile fundului de mare să le vedem și să-i numărăm scoicile, dar n-am mai apucat. O stîncă, un bazalt din apă venea spre noi scuipînd un nor de spumă... Ce poți să faci cînd vine muntele spre tine ?... Ne-am dezmeticit înotînd. Undeva, nu departe de noi, se vedea un țărm. Ne bucuram că am ajuns atît de iute. Marta,, barca noastră, nu mai avea lemn întreg nici cît pentru un cep de butoi. Țărmul creștea spre noi si marea se oprise sau n-o mai simțeam. Apa ne intra în ochi și înotam orbi. Deodată am simțit malul, țărmul ud, nisipul fin în palme. Am deschis ochii. Era un alt țărm decît acela al satului nostru, un țărm înalt, cît un perete, care se termina nicăieri, sus, jos, pe toate părțile... Un zid în care am lovit o vreme cu pumnii să-mi sparg o ușa, sa trec undeva dincolo. Kirhan, la doi pași de mine, s-a așezat nefiresc să se odihnească pe latul zidului aceuia de nisip. Am spus : de ce stai așa ? Nu m-a auzit. M-am așezat după o vreme și eu, nefiresc, să mă odihnesc pe latul zidului că așa mi se părea mai ușor. Alfeu, de bună seama că se rătăcise spre țărmul știut. Kirhan a spus ceva. Nu l-am auzit, cred că a zis : Petra, am dat de fundul prăpastiei, apa s-a scurs, iar noi sîntem pe-un țărm pustiu. Așa cred că a spus și-a continuat : Petra, noi am căzut, așa simt, ca niște cocori am căzut..."

*

Spre ziuă, Ana spuse : „De ce mi-ai povestit plăsmuirea ta ?... Credeam, așa ai spus, că noaptea vom avea aceleași plăsmuiri...” „N-am spus decît că noaptea singurele lucruri luminate sînt plăsmuirile — zise Mihai — și asta nu era a mea. Am auzit-o și eu de la cineva care-a mințit, sau n-mințit și-atunci el este plăsmuirea...” în prispă se auz zgomot ca de om care-ar fi vrut să intre, care intră.. care se apropie de ușa lor. „Cine ești ?” întrebă Mihai Nu răspunse nimeni. „Nu toate plăsmuirile se văd, unea se aud, se simt”, spuse Mihai. „Să taci! — zise femeia. — Să aprind lumina. Să așez cu ea lucrurile în fața umbrelor lor!... Umblă, auzi ? Umblă cineva la sul, desface războiul să vadă covorul, îi slăbește ițele! Du-te, bărbate, du-te și scoate-l afară din casă! Du-te că de aia ești puterea, si aperi... Eu sînt.

Pune-mi mîna pe față, auzi-mă, sînt adevărate. Cineva desface sulul...” „Cine ești ?” strigă Mihai din nou. Trebui să lase toate ușile deschise și să le închidă apoi, să caute sulul țesăturii din război să se asigure că nu l-a atins nimeni. Să caute zăvoarele porții și-ale ușii din podul șurii. Cînd se întoarse în cameră o găsi pe Ana stînd în mijlocul patului cu lămpașul aprins. Mihai spuse: „Cine a fost, a plecat și nu mai e nimeni... Ce-ți veni să spui că nu avem aceleași plămuiuri ?” începură a rîde. „Să n-o stingi, spuse Ana. De lumină știe frică... Și ce-i dacă ne vede iubindu-ne ? Nu-i rușinea nimănui... Trebuie că mi-o slăbit ițele. Mai am două zile de lucru... Trebuie să termin pe douăzeci. Să-ți termini și tu lucrul pe douăzeci! Să fim gata. Atîta zestre să avem și noi de mîna noastră... Dacă nu vine Urvan nici azi înseamnă că-i mort.. Pe douăzeci vreau să facem nunta noastră, una, prima, aceea de la început. Peste un an o să avem un copil. An să-l pun și pe el în covor. Atîta zestre să-i las, covorul, n-are să priceapă, n-o să afle, n-o să știe niciodată nimic. Acu m-am născut pentru el, iar pînă pe data de douăzeci martie am să fac șaptespe ani...” „...Așa să fie — spuse Mihai — să meargă toate înainte ca și cum nimic nu ai avea în urmă. Lucrul curat e plin cu uitare. Dacă nu știi, locu-i curat, dacă știi, te doare, te spăimîntă; dacă-l umbli, te murdărești și vrei să te cureți și nu-ți poți curăța cămașa de făină cu mîna noroită. Dacă nu-ți pasă, nu te doare... Copilul are să afle el, dar n-o să-i mai pese de cele pe care le-am dus noi. Lucru curat la părinții mei, are să spună, acu-i murdar, are să creadă... O să avem un băiat și-o să-l botezăm Andrei sau Mihai, ca pe mine... și-apoi, după ce voi termina morile satului...” Femeia îl întrerupse: „Mihai, iar se aud pași... umblă cineva la război, taie ițele, desface sulul... fură covorul...” Bărbatul stătea cu genunchii rezemați de marginea patului și cu spatele spre ușa deschisă. Spuse : „Lasă-l să fure, poate nu le-am trăit pe cele care-s puse acolo, niciodată... Lasă-l să se ducă; pînă pe douăzeci, la nuntă, ai vreme să pui urzeală nouă...”

*

Calendarul Mic începuse pe data de 1 martie. Baba Mogului dispăruse cu ghicitul ei cu tot și-acum, oamenii, toți oamenii din Ciulpău, femeile, mai cu seamă, nu mai știau cum le va fi albia și apa în anul acela : Albie buna, apă rea; Albie rea și apă bună, ori împletite, să nu se poată bucura nici necăji. Mai jos de moară, poate din pricina asta nu-i simțiseră lipsa babei Mogului, se strînsese atîta lemn colhănit cît să se ridice jumătate de sat nou cu el. Cei fără treabă își furau cîte un ceas pe zi să vină pe malul apei unde, pe ploaie, ninsoare și vreme bună șaisprezece oameni hărniciau la șoprurile cele mari,

căci pe acelea le făcuseră mai întâi. Trei case de mori cit nu mai erau altele în Ciulpău. Și spectatorii și meseriașii așteptau în fiecare zi ca din vale, dinspre Burna să se arate căruța lui Urvan, cu Alfeu și Kirhan și să-i stîmpere, ori să le ceară socoteală pentru lemnul furat și pentru latul de pămînt de lingă apă pe care și-au pus căsoaiele... După zilele Calendarului Mic grupul meșterilor se rupse în două. Lemnarii tăiau roți, din butuci întregi le tăiau cu securile și dălțile, în vreme ce meșterii mai tineri cărau piatra să ridice apa rîului pe-o parte să poată începe lucrul la stăvilar. La treaba aceea se adunaseră și cîțiva dintre ciulpăoani, unii chiar cu căruțele. Socotise un meșter cît avea să se înalțe apa și hotărîse că Valea Ursului, unde malul era mai înalt, e potrivită și acolo începuseră să-l facă.

*

Niște babe, uitoare în cele lumești, țineau socoteala zilelor trecute și ziceau : „Că de aceea n-a venit străinul, să nu-și țină nunta în zi din Calendarul Mic, să nu pățească la fel ca și cu Maria, că nunta aceea o ținuse pe doisprezece martie și pe treisprezece n-a mai avut nevastă...”

*

Cu meșteritul roților mergea mai încet că era lucru socotit și-apoi, la stăvilar se strînse, pînă în cele din urmă, tot satul să pună umărul, că de cînd fuseseră copii și-au dorit să oprească apa și s-o facă să curgă altfel decît toată ziua... și acu, mari, cine să le mai fi dat asemenea prilej, Mihai hotărî să se ridice mai întâi joagărul și pînă la plecatul oierilor spre stîne să pună cuiele pentru darace, ca astea erau cele de trebuință.

*

Morarul nu se arată decît pe data de treisprezece cît să-i spună lui Mihai că oamenii vorbesc despre Urvan cu teamă, că ar avea de gînd să ridice cu alți meșteri pe celălalt rîu alte patru mori... Mihai îi arată toate piesele pe care le avea pregătite pentru morile lui : roțile cele mari și roțile mici, fierăstraiele, cele opt ce aveau să taie butucii în scînduri...

*

Pe patrusprezece veni Itu să-l mai întrebe o dată pe Mihai dacă avea rost

ca pentru două sute de oameni și trei mii de oi să se ridice atâtea mori de lemn... Apoi spuse : „Oare, Mihai, te-ai gândit tu dacă mașinăriile tale n-or schimba rostul satului ?...” Lui Itu nu-i mai arătă nici șoroafele și nici roțile, îl conduse spre apa râului să-și afle singur calea mai departe. Trebuie să se fi depărtat unul de celălalt când Itu s-a întors să-i mai spună : „De-acu vei fi cel mai mare-n sat. Ești bogat...” Mihai îi strigă : Itule, uită-te la joagărul ăsta, pot să stric la vară tot satul și pînă-n toamnă să-l fac la loc nou cum n-a fost vreodată pînă acu! Am să-ți ridic și ție o casă nouă și o mănăstire peste biserica ta...” Itu își făcu semnul crucii, apoi șopti : „Să n-apuci ziua aia... Bine zicea Mogu : omul e iute, cînd vede casa nouă se gîndește numai la ea, asta-l bucură și uită că acolo, înăuntru ei, va avea de suferit ură și mînie și singurătate...”

Pe patrusprezece, către seară, Pavel al Pătruțului trecu iar pragul porții lui Cure să-l vadă pe el, s-o vadă pe maică-sa... era doar a patra oară cînd îi trecea pragul curții și-al pridvorului să afle, să se împace cu gîndul că Mihai încheiasse războiul lui cu Vlascu. Îi ieși în întîmpinare, ca de fiecare dată, femeia, bătrîna lui Cure care spuse : „Mihai nu-i... Dar ce tot vii în petit la casa lui ? Lasă-l să-și termine lucrul și-i veni atunci!” Pavel nu se opri nici în curte, nici pe trepte și trecu și de pridvor să ajungă în casă. Acolo, în prima cameră, de abia, se opri. Din camera din urmă se auzi vocea lui Vlascu cel bătrîn : „Pe mine mă caută... (apăru în prag gîrbovit, sprijinindu-se într-o bîtă, legat de jur împrejurul capului cu fașă albă). Aci-s,... M-o adus la casa lui să mă facă la loc, să mă chinui... Tu nu poți pricepe răzbunarea asta! Că mai bine m-ar fi lăsat pe mîna năucei mele să mă ardă cu vreo otravă și să mă vindece de chinurile vieții... Sînt viu și așa sa le spui oamenilor... sînt viu și-am să mă întorc. Lui Urvan să-i spui!”

În cincisprezece, n-au putut lucra pentru că noaptea, cine știe cînd, dispăruse Vlascu și-au trebuit să-l caute prin sat, pîmprejurul satului pînă i-a ajuns noaptea ce ducea spre șaisprezece.

Pînă în nouăsprezece au mai ridicat acoperișurile și, pentru că se arătau zilele mohorîte, au început să le bată scîndurelele de șindrilă, chiar dacă pereții nu se terminaseră de rînduit. Pe nouăsprezece, femeia Vlascului împinse prin poarta deschisă în lături două lăzi de zestre pline și le deșertă lîngă rîu să spele tot ce se afla înăuntru. I-au vorbit vecinele ca unui om întreg să se întoarcă în casă, să nu facă satul de minunea lumii pentru că meșterii lui Mihai erau străini și ce-ar fi povestit ei la oraș despre Ciulpău... Dar femeia Vlascului nu le auzea. A trebuit să vină Itu, să-i dea să bea o aghiasmă de-a lui, făcută din ierburi, s-o adoarmă, s-o întoarcă în casă cu toate cîte le scosese, apoi să încuie poarta după ea. Ba s-au tocmit (Itu se

înțelesese de minune toată viața cu femeile Ciulpăului ca un frate mai mare, și-l ascultau, că peste vară rămînea singurul lor sprijin), la sfatul lui Viasille Itu, să facă de priveghe la capul bolnavei pînă în ziua în care vor pleca meșterii... Nu știa Itu, și nu avea să-și treacă prin minte, că baba Vlascului, trezită o dată cu om la cap, de două ori cu om la cap, de trei și patru și cinci ori... avea să creadă, în nebunia ei, că-i pe moarte și pînă pe douăzeci dimineța să se stingă. N-avea să spună niciodată Itu că ar fi omorît-o el pe femeia Vlascului și nici sa se spovedească de păcatul ăsta cuiva...

*

Pe nouăsprezece martie burnița. Din vremea rea, ori poate din alte presimțiri, n-a vrut nici unul dintre meșteri să se urce pe acoperiș și-atunci s-a dus Mihai. De sus vedea pînă departe către capătul dinspre Burna al satului „Din partea aceea ne trage teama pe toți”. Își spunea, nu-și spunea. „Azi ar fi să vină Urvan, ultima zi, sau la noapte, ca mîine să facă nunta cu Ana..., De ce ți-i frică Mihai, de cine?... Ești sus, puternic... Oare unde-a fi Vlascu cel bătrîn ?... Acu parcă se-aude o căruță!... Vîntul... De m-aș vedea trecut spre luni, s-apuc și ziua aia...”

*

(Auzi de undeva vocea lui Urvan : „Am nunta și-mi trebuie niște lemn... Noi pescarii, știi, lemnul a fost inima plutei și-a umblatului pe mare... Lemnu-i al meu, dar scîndura va fi a ta... Acolo apa stătea și fugea lemnul... Aci e pe dos... Ești bogat, Mihai, tu ai pămîntul; o geană de pămînt pe-o plută rătăcită, oamenii s-ar fi mîncat între ei. Termină-ți lucrul... Vlascu ălbătrîn cum o mai duce ? Știi că el l-o împins pe-al tău în moarte sus, pe Valea Caprii... Ești un om bun, Mihai. Nu te speria că nu mi-ai plătit, ne-om descurca noi... Trebuia să mă gîndesc la tine încă de cînd ți-ai încropit atelierul ăla de pielar... Mare putere, sa le faci o singură dată pe toate, să le pui în calea apei și s-o lași să lucre pentru tine. Mare bogăție și mintea omului eu n-am avut cap pentru meșteșuguri, ce vrei : pescar, neguțător de vorbe apoi de țuică și hamuri... După ce-î termina să vii să legăm un înțeles pe hirtie...”)

*

Privi din nou spre capătul de jos al satului. Se auzea mers de cai, de cai,

mulți. Se opri din lucru să privească... Soldați cu puști, coifuri și săbii, Se opriră în marginea satului să se încoloneze. În fața lor un ofițer. Mihai se ridica pînă pe cornișa acoperișului să o încalece și să privească de acolo. Oamenii s-au oprit din lucru și au tras din mijlocul uiliții toți buștenii să le facă loc soldaților să treacă, să se suie în Croită dacă ar fi vrut. Coloana porni la pas, trecură prin dreptul primelor case, apoi pe lîngă morile noi ale lui Mihai și se opriră în grui. Acolo le ieși Itu în întâmpinare. Descălecară, își puseră armele în piramidă și luară repaus. Ofițerul intră în casa popii. În urmă, de jos, se auzi pasul altor cai și zgomot de căruță. Trecură de primele case și abia cînd ajunseră în dreptul morilor lui Mihai văzură în cufărul ei un om acoperit cu o șubă, un mort; caii mergeau singuri și s-au oprit în fața casei Goranilor. În gruiul bisericii au apărut din nou Itu și ofițerul. Soldații s-au adunat pe două rînduri, și-au luat armele, au încălecat și au pornit încolonați, spre casa Goranei, prin apa rîului. Itu mergea în urma lor. Satul mut, încremenit, aștepta focul ; un foc mare în grui, unde sa ardă totul...

*

...Mihai, rămas călare peste lemnul casei aceleia cu zbaturi își aminti, nu-și aminti, auzi, ascultă iar ultima dintre poveștile lui Urvan:

*

„Știi ce-i acela un jurnal de bord ?... O carte cu file albe în care scrii cifre, gînduri de singurătate... Un jurnal, singurul pe care l-am avut scria :

...Puterea e cu noi: arme, săbii, tunuri. Un semn și pînzele sînt coborîte, un alt semn și aruncăm ancora în mare, aiurea, să ne oprim, atît, să ne oprim unde sîntem. La alt semn încep tunurile, amîndouă, să tragă și puștile : să-biile simt scoase din teci și scilipesc în soare. Nu ne poate învinge nimeni. O zi, o singură zi din toată călătoria noastră pașnică, de negustori, vom fi pirați, avem de partea noastră toate bogățiile. Un alt semn și ancora e ridicată. Plutim aiurea, după cum ne poartă valurile. Dușmanul e mult, cinci corăbii... îl înșelăm, se apropie și-atunci: Abordaaaj ! ...După jumătate de zi sîntem învingători. Luăm averi, aur... Sîntem cei mai bogați oameni din lume, avem de partea noastră adevărul, sîntem puternici !... O Doamne, va mai dura mult ? Au trecut zece zile de la victorie, de cinci n-am mai întîlnit nici o doagă de butoi uitată-n valuri, de cinci zile călătorim spre capătul pămîntului în închisoarea asta plutitoare. Unde să fugi, unde să evadezi ?...

Fericiți voi, ocnașilor, aveți de partea voastră măcar gîn-dul că veți fi iertați sau că puteți evada, cu tot riscul vieții. Morți sau vii, n-aveți ce pierde decît un lanț. Noi nici măcar nu sîntem prinși în lanțuri... Sîntem putred de bogăți și-afîț de liberi înot ne credem osîndiți... cinci zile cît cinci ani. Să ai apă dulce, să ai mîncare și vînt prielnic, să ai o corabie bună și să călătorești în van. Echipajul e beat. Pîna și timonierul se învîrte după cum îl poartă roata cîrmei... Trebuia să-i las să mă părăsească, să-i mint că m-au părăsit și-s liberi. Fug, în visele lor bete, printre oameni, se culcă cu femei și se îmbată, se bat, visează că se bat și pierd la cărți, visează... ei nu pot visa că-și ară pămîntul, nu pot visa nimic cu pămîntul, numai cu oamenii și cu marea... O mare albastră ziua, neagră noaptea, roșie dimineata, vînată seara... Pîna și în capul timonierului e o înghesuială de nu te poți întoarce. Fiecare cap de marinar, altă înghesuială de oameni. Și de cinci zile un pustiu unduitor : negru, roșu, albastru, violet, negru... Soarele. Poate călătorim în cer, am trecut de marginea orizontului, de locul acela strimt și albastru în care apa și cerul se adună și am greșit drumul spre cer. Unde ? Dumnezeu știe... Busola, dar cine să se mai uite la ea, busola e înțepenită spre sud. Coborîm de undeva spre altundeva unde longitudinea și latitudinea sînt niște bancuri cu scrumbii albastre, înșelătoare, ca niște arginți risipiți sub mare, sau la Trevi... Cineva trebuie să rămînă treaz. Dacă n-ar trebui, dar de ce să fie nevoie ?... Azi-noapte am tăiat frînghia ancorei și-am aruncat-o în valuri. N-o să mai putem acosta nicăieri, vom hălădui de-a pururi, Mai bine așa decît să fiu pus să iau securea și să tai funia care ne poate întoarce între oameni, între legile lor, să fim supuși te miri cărei voințe ori nebunii de rege ori de guvernator... Am s-o tai sa scăpăm astfel de toți și toate... Puterea noastră este libertatea !... Dar libertatea singură nu-i nici o putere cîtă vreme nu are ce adevăr să-și impuie... Am depășit de bună seama marginile lumii... Dacă ajungem într-un port, în prima zi ne certăm între noi pentru fărădelegile pe care le-am văzut acolo, a doua zi ne luptăm, naivi, cu o armată ce ne ia ostateci, ca apoi, împricinați pentru nesupunere... să fim închiși, să schimbăm puterea noastră slobodă de acum pe-o carceră. Ei, dar acolo avem un scop: să ne vedem scăpați din lanțuri, și vom fi gata sa pierim pentru cauza noastră... Ne visăm întorși pe corabie, fugind... Un semn și ridicăm ancora... Bucătarul vorbește în limba lui, e un portorican, ocnaș fugit. Cui îi pasă ?... Și e senin mereu. Pavilioanele pe care le ridicăm în joacă nu spun nimănui nimic, nici noi nu mai credem în ele... Țări, continente, obiceiuri... De cinci zile nu ne mai aparținem decît nouă... Ziua e cald. Noaptea e cald. Un singur vînt bate doar în pînzele noastre, o felie de aer ce curge anume pentru noi, să ne îndepărteze de pămînt, de apă, de

celelalte corăbii... Avem mâncare, avem apă dulce, rom și vin în amfore și butoaie... Mergem mereu spre sud... Va veni o vreme, simt asta, o vreme când pământul și apa vor fi ȧesute de dramuri,... Nimic n-o să mai fie singur. Nicăieri n-o să te mai poți socoti fugit... ȧnghesuială. Ce vremuri am scăpat trăind acum, atȧt de devreme... Dacă nici mâine n-o să se arate vreun semn ȧn afară de felia noastră de vȧnt... vreo ploaie, furtună, ciclon ; ȧnseamnă că va trebui să scot pe punte toate bogăȧiile, să-i chem pe toȧi și să-i las să-ȧi facă parte singuri... Pentru ce sȧntem bogăȧi? Faȧă de cine? De niȧte oameni de pe pământ care n-au habar de noi și care, dacă ar ȧȧi, ar porni cu corăbiile și s-ar omorȧ pe drum pentru comoara plutitoare? Comorile nu mai au nici o valoare dacă sȧnt depărtate de pământ...

Cȧnd am tăiat frȧnghia ancorei mi-am spus : Pe cine am ȧnȧelat? pe noi, epava vie, ori pe cei care nu vor mai avea comoara să se bată pentru ea... ȧntr-o zi are să se termine apa, apoi mȧncarea... Sau poate amȧndouă ȧn aceeaȧi zi... Nu vom avea pe ce să vindem aurul, nici diamantele... O singură zi piraȧi ...pentru cine ?... Pe apa, sȧntem ȧn afara lumii, undeva ȧnainte de ȧnceputurile ei..."

*

Mihai ȧȧi desfăcu pleoapele, i se părea că-i vremea prȧnzului. Meȧterii aveau să-i spună că a stat neclintit pe cornișă pȧnă cȧnd jos, ȧn dreptul lui, a trecut carul cu Urvan, și Ana cernită ȧn spatele lui. Meȧterii aveau să-l ȧntrebe dacă n-a auzit fanfara soldaȧilor cum a trecut ȧn faȧa carului spre Burna... Meȧterii aveau să-i mai spună că s-a uitat tot timpul la femeie, dar nu ȧn creȧtetul ei ci ticălos, spre țȧȧe, de parcă n-ar fi fost o ȧnmormȧntare... Meȧterii aveau să-i spună că pe Urvan l-au ȧngropat ȧn capul satului, spre Burna, să-i apere pe săteni de drumurile altora... Apoi meȧterii l-au dat jos pe Mihai de pe acoperiș să-l ducă ȧn casa Goranilor să-l culce ȧn patul Anei, s-o aȧtepte.

*

A doua zi, duminica, meȧterii aveau să-i spună : „Mihai, au venit apele mari și-au spălat stăvilarul și morile tale și le-a mutat ȧn Jira... Și crucea Urvanului au spălat-o și pe Vlascu cel bătrȧn care stătea peste mormȧntul străinului și-ȧi cerea iertare. Toate s-au dus, Mihai, numai Ana a scăpat, e dincolo, ȧn camera din faȧă, și te aȧteaptă !”

IX DOMNUL DE ROUĂ

Mogu spusese cîndva... Mihai nu mai avea cum să amintească de el, nici de ceața care se vorbise că ar fi adus-o asupra celor din sat să-i încuie între gîndurile lor și să-i facă mai deștepți...

*

Mihai le spuse băieților : „...Ciudățenia pămîntului leagă, drumurile cele spre cer de drumurile spre miazănoapte, și le lasă la fel : tot mai reci, mai întunecate, plimbate de vînturi aspre... După firea locului sînt și oamenii, tot mai uscați și tăcuți, fibroși și drepți... Să ajungi să cunoști un loc, îți trebuie să-i vezi oamenii, și din liniștea ochilor și-a mîinilor, că acolo este ascunsă cumpănirea vieții și-a morții, știi cum stă vremea peste oameni, cîte zile sînt cu soare și cît de tîrziu vine primăvara... Cînd am să mor am să mă fac o piatră și de abia pe aceea ai să o iubești — spunea Mihai —, dar între oamenii locului sînt puțini hîtrii, numai cei trecuți de vîrsta ce li se cuvine, ori aceia răscoliți încă de frăgezime cu vîntoasele morții și rămași nepăsători din asta...

...Dacă mergi în sus se cheamă că urci, și dacă mergi spre miazănoapte se cheamă tot că urci, urci urma pămîntului și fiecare neam are în seminția lui cîțiva oameni, cei resfirați prin munți, care se aseamănă cu alții, de departe, de la miazănoapte, prin mers, prin tăcere, prin neclintire în fața morții...

...Și tot ciudățenia pămîntului leagă drumurile spre apă, cele coborîtoare din munți, cu drumurile spre miazăzi, tot mai calde, mai galbene, plimbate de ploi, ierburi mustoase și fructe dulci...

...Oamenii de jos sînt la fel cu cei de la miazăzi — rîdea Mihai — temători de moarte și uitători. Cei de jos sînt oameni de apă și apa lor îi cheamă spre miazăzi să se împreuneze în necazuri cu cei de acolo și să uite de moartea de piatră și de moartea de vînt, și de cea de frig și de cea ele alb, să nu mai știe decît de moartea lor, omenească, a cuțitelor lor și-a urii lor...”

(Aici, Mihai se încrunta, își muta căciula pe spate să i se vadă bine părul alb și fruntea roșie, bătută de vînt. Închidea pleoapele și-i venea să scuipe tutunul adunat lingă măsele să-i țină de amăreală... înăuntrul ochilor vedea, revedea piața unui oraș, tîrgul Burnei ori a vreunui oraș mai mare, de jos, tocmai de la Dunăre sau de pe malul mării unde colcăiau fructe zemoase și oameni colorați, fierbinți de nesomnul vinului și-al femeilor avute două ceasuri și din asta, sătui. Mereu sătui într-atît de mult încît să li se facă foame iar și iar, ca bețivilor, plini de spirtoase și însetați dureros, deopotrivă. Cu oamenii de la apă, bătrînul Mihai nu se mai putea înțelege, iar dacă îl măcinau dorurile umblatului și-ale coborîtului spre apă, pleca, la cîteva ani o dată, pe cîte două luni, de unul singur cu un ciopor de oi după el pînă ce-i puneia iarăși pe toți în dreptul iadului, și-atunci se întorcea cu trenul, cu căruța, numai să se vadă scăpat de ei... Cîteodată, cînd rămînea mai multă vreme cu ochii închiși, uita de cei din jur și apuca să viseze că-i din nou prin orașul de jos, de la apă, ori printre alții, mai înfier-bîntați, de la miazăzi... și dintr-o parte a sufletului lui se isca un soi de bucurie cîinească și se vedea biruindu-i cu tăcerea lui și rupîndu-le rosturile lor flămînde și setoase, apoi amestecîndu-se printre ei într-atît cît să-i ajungă frica, frica aceea a omului vorbăreț în fața celui tăcut, frica omului neașezat în fața celui cumpătat... Se mai vedea, apoi, printre femeile lor cum îl înconjurau temătoare și se apropiau de pieptul lui și-l mîngîiau supuse. Numai atît, supuse... Se trezea din vis, își deschidea căznit ochii, îi vedea din nou pe ortacii lui și continua :)

„...Bărbatul și femeia, asta-i ordinea lucrurilor, piatra și pădurea, pămîntul și apa... Ciudățenia pămîntului este că brazii, jepii și zăpezile vin de la miazănoapte și urcă sus, tot mai sus, cu cît vii spre căldură și lumină, pentru ca în inima pămîntului, la miazăzi ținutul rece, cu jepi și brazi, să fie tocmai în dreptul norilor, deasupra căldurii și-a pustiului galben de nisip și soare... După cum pe cealaltă parte a ei, lumea de miazăzi, caldă și mîzgavă se strecoară pe dedesubt, tot mai aproape de fața mării spre miazănoapte, pînă în locul în care oamenii de munte nu se mai deosebesc de cei de șes iar brazii cresc printre lanuri de grîu și cerbii umblă în marginea viilor...”

*

(Mihai se oprea, îi scruta pe rînd prin ochii întredeschiși pe cei din jur apoi se ridica și ieșea în fața casei de lemn. Își zicea : Sînteți prea mulți să mă puteți pricepe ! — și privea zimții stîncoși care se ridicau deasupra pădurii de jepi. De acolo, cu spatele spre ortaci, spunea :)

*

„...Nu sîntem nici piatră, nici brazi, apă sîntem. Cei de jos sînt ca apa lingă care stau, curgătoare ori baltă, alunecători sau mucezi, iar noi, ca ailaltă apă, cea dusă de vînt. Fi știu apa sub picioare, pînă la buza pămîntului noi o știm deasupra noastră, în noi, și-n pietre...”

*

(Se întoarse în pragul ușii).

„...După prînz are să plouă, să vă luați și sacii, să vă-nveliți, să nu apuce să înghețe apa în voi... Amintiți-vă numai cum urcă cețurile sălbatice pe văi în urma ploii. Apă sîntem, apă, urma celor de jos, sufletele lor de după moarte, nu sîntem oameni...”

*

(I se păru cumplit de greu să creadă că sufletele, și dincolo de viața oamenilor, apucă să se împreuneze și să facă prunci, copii-suflet, născuți departe de lumea adevărată, osîndiți să rămîna pentru totdeauna numai suflete, rupte de trupurile omenești și încă o dată osîndite să populeze munții cu semînția lor. Trebui să se lepede de gîndul acela și spuse :)

*

„...Nu-i adevărat ce-am spus. Vedeți cît de iute se usca piatra după ploaie ? Uscăciunea aceea se cheamă ceață și se ridică spre cer și se face nor... (Nu-l mai asculta nimeni, plecaseră să-și caute desagii și sacii de ploaie și măgarii și caii, sa și le adune pe toate și să le apere trupurile)... Apa se face nor, și norul e numai suflet de apă și fuge pe vînt...”

Nu-l mai asculta nimeni. Se așeză pe banca bătută-n lemnul casei și priponită în două crăcane să aștepte liniștea celorlalți, să-i vadă înșiruiți pe toți printre cai... Mici, tot mai mărunți coborînd spre oameni, spre vremea târgului de vinerea. Gînduri răzlețe, cețuri parșive, ierburi fibroase... își spuse :

„Am să stau cîteva zile singur, vreme bună cît să-i caut urma caprei de pe brînă, s-o scot, să mă lepăd de păcat... Ei vor coborî, s-or face oameni, și-or tocmi legea și nelegea cum vor vrea, n-au să știe să se bucure de târgul făcut, iar orașul li se va părea prea mare pentru ei... He, he și ca să-l poată vedea și-or pune ochelarii țuicii în vreo cîrciumă, după ce vor fi vîndut totul... Vor veni duminică, numai cu desagii și caii, fără mălai, fără pîine și fără bani, ca niște suflete fără trup, căznite să se lepede de tot ce e lumesc și să-și dorească numai iertarea... Așa vor veni, ca și altădată, și se vor bucura să-i iert cu cîte un cartof și cu fiertură de porumb și lapte. Iar dacă unul dintre ei se va tocmi să-mi aducă pîinea și sarea se va chema că trebuie să mă despart de el, să-l zvîrlu lumii și să nu-l mai știu al meu niciodată...”

Șirul oamenilor și-al cailor se întorcea după margini de prăpastie, mărunțit de umbra muntelui și însingurat de pădurea brazilor spre care mergeau. Bătrînul îi petrecu din fața casei pînă-i știu în firul pîrîului de la momîie, acolo de unde fuge prima apă spre Burna, își luă o bîită și porni spre tancuri, lăsîndu-și turma în grija cîinilor și-a lemnelor țarcului, își spuse:

„...De cutreieri lumea de sus în jos și înapoi nu mai ai la ce s-o mai vezi și de la miazăzi la miazănoapte că tot așa-i.”

Le spuse ortacilor lui asta să se poată despărți de ei, de cei ce coborîseră spre sat, cei ce-l credeau rămas sus în dreptul casei lor de la stîină. „Să fac dreptate!” își mai spuse, apoi cuvintele conteniră sub greutatea urcușului. „Pînă-n patru are să plouă !” șopti după un răstimp, și amuți iar. Trecu pe lîngă un tanc și se opînti să urce o săritoare. Trecu de o a doua și văzu brîul bătut de urma turmei de capre sălbatice, săpat în stîncă muntelui. Urcă o vreme ținîndu-și bîta neputincioasă în dreapta, apoi se opri, o privi cît apucă să-și tragă sufletul și-o rezemă de stîncă. „Mai am tutun”, își spuse, ca și cum ar fi trebuit să se despartă de unul dintre oamenii grupului lui, de cel beteag, care-l încurca în mers, și nu se mai întreba ce avea să se

întîmple cu neputinciosul, ci numai cu ceilalți, teferii care trebuiau să ajungă la capăt.

Capătul era la vreo oră de mers, de urcat, pe deasupra prăpastiei pînă în locul din care putea să vadă peste o vale, spre tancul de dincolo, ocolul verde săpat în mijlocul peretelui de piatră, în care se oprise, cu cîteva zile în urma, luni sau marți, speriată de cîinii lui, o capră sălbatică. Și luni și marți fluierase țapul după ea ocolind vîrful, coborîndu-l, fără să se poată apropia. Și luni și marți căutase bătrînul poteca de nor și vînt, pe care să se îndrepte spre brîuî închis, cu verdeață, să sperie capra, s-o alunge de-acolo, s-o Știe teafără. Trei zile la rînd își spusese :

„Dacă va naște iedul înainte de a muri, s-o întoarce blestemul asupra mea și-asupra întregului neam al lui Cure !”

Văzu, mai întîi, nișa verde desenată în mijlocul prăpastiei și se întrebă iar, cum va fi putut să ajungă acolo biata capră neagră, într-o clipă a nefericirii ei. Ce simț mincinos îi va fi spus că numai acolo, pe tăpșanul verde, cît cinci metri pătrați, rupt de tot restul lumii prin peretele de piatră, își va găsi liniștea ? Ajunse în dreptul ei. O văzu la vreo treizeci de metri, peste hăul văii abrupte, cum dădea ocol strîmturii verzi, cum se oprea să asculte. Îl privea. Mihai se așeză pe marginea brîului îngust, cu picioarele bălăngănind în hău și cu stîncile ridicate drept deasupra lui. Își întoarse o țigară, apoi se puse să-și înjure cîinii, pe credincioșii lui care i-au apărât turma în atîtea rînduri, cîinii lui omenești care vedeau dușman în tot ceea ce nu aparținea stăpînului lor; cîinii lui, mașinile acelea de omorât care speriaseră capra. Se socoti că era vremea la care caprele negre încep să fete, „să nască, își spuse, ca femeile, un pui, un ied, unul singur, mort deja, sortit morții peste iarnă...” Strigă spre capră: „Heeei!” Se simți mărunțit de păcate. De ale neamurilor lui Goran și Cure, apoi de păcatele celorlalte neamuri ale lui : cîinii și turma aceea blajină și tîmpă. „Să cobor din creastă pe brîu, își spuse, să cobor cu o funie, s-o prind, s-o trag după mine sus și acolo să-i dau drumul!” Ploaia, venită dintr-o dată, îi stinse țigara. Peste hău, sălbăticiunea își află liniștea lipindu-se de peretele stîncos. Bătrînul trase din țigară pînă-și umplu gura cu amăreala udă a mucusului stins, apoi scuipă. Norii se prăvăliră prin mijlocul prăpastiei și-l despărțiră de stînci, de sălbăticiunea închisă pe brîul verde. Pipăi piatra udă și nesigură. Se ridică, își zise ceva de locul păcatelor omenești apoi porni căznit să calce prin orbeală spre casa lui, ori, mai întîi, spre prietenul neputincios, bîta cioplită, lăsată undeva, mai jos, să-i fie semn la întoarcere, să știe ca nu rătăcise drumul. Udeala rupea firimituri de stîncă și le oprea în brîul îngust să-i lunece pașii spre prăpastie.

*

„Pe băieți nu-i prinde ploaia decît în valea Cioartei — își spuse. S-or opri la cabana lemnarilor, le-or vînde lor brînza și cașul și s-or întoarce cu bani... și tot flămînzi om fi... (Mergea încet, pipăind peretele ud după ieșiturile lui nesigure, ca un orb care adulmecă prin vîrfurile bastonului alb marginea străzii, să știe că nu se scufundă în lume. Deodată, lovi cu dosul palmei rotunjimea bîtei și-o auzi prin ceața și ropotul ploii întorcîndu-se țeapănă și lovindu-se, jos, tot mai jos, de pietre)... Va trebui să plătească cineva pentru noi ! Știe, se teme și de aceea, pînă la vremea pedepsei lui, plătim fiecare... (Continuă să meargă, mai neajutorat ca pînă acolo, pe brîul strimt. Prietenul lui, cel bolnav, căzu-se-n hău. Un prieten, nu un semn sau o bîtă oarecare, sau mai mult decît prieten, o parte din el, o bucată care-i ținea de singurătate)... Tutunu-i ud, beteag, chibritele-s fierte. O sa trebuiască să fac un foc să le oblojesk și-n urmă să pun pentru fiertura de porumb...”

*

Ploaia îl aduse pînă în pragul casei. N-o văzuse decît de la un pas, dar îi simțise locul, după iarba întoarsă, arșă de picioarele lor în potecă. Cît a făcut focul și și-a întins la uscat, mai întîi lucrurile ce le avea prin buzunare și-n cele din urmă hainele, nu l-au străbătut negurile, nici amintirea sălbăticiunii închise-n tanc de munte. Abia la urmă, după ce a pus blidul pentru fiertură și s-a văzut șezînd pe aproape de sobă să-și înmoaie degetele și genunchii, l-au ajuns gîndurile...

*

„...Oare pe noi cine ne va fi speriat să stăm aici ?... Nu vrei să-ți răspunzi, Mihai a lui Cure !... Dar pe aceia de la miazănoapte, cine-i va fi siluit, de mult, să stea departe, peste drum de oamenii mulți ?... Neam de sălbăticiuni. Nu știm să ne luptăm decît ferindu-ne din calea urmăritorului, chiar dacă locul în care ne-am vîrît nu are ieșire... Neam de sălbăticiuni limpezi și speriate. Asta-i cușca... Cușca mea de la miazănoapte. Lumea de la miazănoapte se petrece peste lumea de la miazăzi și se rotesc una spre alta și nu se ating și nu se ajung ca doi crai pe-un lat de carte... Mihai a lui Cure, cînd ai prea multe zile trăite nu-ți mai trebuie sfătuitor și ți-i lehamite să ți le-ntorci în minte... La ce să mi le întorc, sînt duse și după urma lor n-am decît să caut învățăminte, dar tot nu mai am ce face nici cu acelea... Dacă le

spun ortacilor nu înseamnă că-i învăț, nu, atîta doar că-i abat din calea întrebărilor despre munte și vreme, despre sat și oamenii lui, mai cu seamă din calea întrebărilor despre oameni și mine...”

*

Pîna sîmbătă, Mihai urcă în două rînduri pe același drum, cu un topor în mină muncindu-și mintea cum să sape niște trepte de sus, din vîrfurile stîncii spre tîpșanul verde să scoată capra. Dar de fiecare dată s-a oprit peste drum de ea, în același loc strimt, și i-a strigat : „Hei, tu !... între noi e drumul morții. Dacă te ajung, ai să te sperii și sari în el... Dacă nu apuc să te ajung înseamnă că eu am murit iar tu nu mai ai de trăit decît pînă la iarnă, să-ți împlinești sorocul, să naști și să mori, cu pui cu tot, sub zăpadă !”

*

Pîna sîmbătă, cînd ajunseră băieții lui cu șirul de cai în fața casei, bătrînul uitase de oi, să le mai scoată din țarc și să le ducă la iarbă. Uitase să-și hrănească cîinii și să-și mulgă oile.

Cînd s-au întîlnit, bătrînul le-a spus :

„Nu-mi pare rău, numai de ied, că ăla piere nevinovat din prostia caprei...”

Băieții tăceau cu păcatele lor aduse de jos și își spuneau că bătrînul s-a fi smintit de singurătate în cele trei, patru zile cît fuseseră ei plecați și într-un fel se bucurau că astfel nu avea să-i mai descoase și să-i scotocească de cele făcute. S-au pus să-l ajute să le biruie pe toate în, grabă. Către miezul nopții, s-au adunat în preajma sobei să se vadă la față unii pe alții. „N-ai văzut oameni ?” spuse Niculae, cel mai mic dintre băieți. Pînă atunci bătrînul bombănise singur printre lucrurile lui și îngînase în cîteva rînduri un cîntec știut numai de el, un cîntec în care miazănoaptea era sus, cerul, iar miazăziua era pămîntul și apa. „Au urcat oameni să facă drum de picior cu semne, să taie printre Colții Fierii în Toaca...”, spuse Costa, cel mare.

„Ce face femeia mea, Ana ?” zise bătrînul.

„Singură, răspunse Niculae. Mama-i cu-ale ei, jos, și așteaptă să vină. Bate parastase și se roagă pentru noi... Zicea că are semn rău pentru tine și să te păzești !” Abia atunci îi desluși bătrînul în suflet pe ceilalți, după femeie, că nu-i erau fii decît Costa și Niculae.

Ceilalți doi erau ortaci din neamul Pătruțului, veniți să țină oile. Bătrînul începu să vorbească : „Femeile-s ca apa aia de jos care fuge peste

pământ. Femeile vin de jos, de la miazăzi, iar noi, bărbații de sus, de la miazănoapte...” Ceilalți nu-l mai ascultară pînă cînd ajunse să dea cu urma tîrgului după ei. „...Vă am ca pe copiii mei și așa vă spun, că adevărații părinți nu-s nici ai tăi nici ai lui, sînt ai tuturor ca și muntele ăsta și casa... Și cum a fost cu prețul ?... A fost multă lume-n tîrg ?...” Niculae vînduse tot și-i lăsase banii mamei lui. Costa îi adusese sus și-i înjumătățise cu bătrînul iar partea lui și-o pitise în șerpar. Ceilalți doi, ortacii se îmbătaseră, dar bătrînul nu le avea grijă. Din ceea ce le prisosiscumpăraseră făină și sare, iar din sat au mai adus slănină și cartofi. Costa i le-a dat bătrînului, ca el le fusese baci. Bătrînul se ținu cătrănit, băieții lui și ortacii crezuseră că-i o joacă de-a MIHAIU-LUI-JOAGĂR-A-LUI-CURE, cum i se spunea în Ciulpău bătrînului, să-i afle mărunt ce-au făcut și ce-au păcătuit prin oraș. Cînd au văzut că nu-i scormonește și suferă au scos o sticlă de țuica să-i taie mînia de om înșelat și să-i ierte, că de bună seama, bătrînul le știa pe toate și mai ales pe aceea că îl furau de bani, în afară de Niculae care nu-i dădea niciodată decît Anei.

Au băut și-au tot așteptat să-l vadă pe bătrîn că-și aprinde o țigară. De la țigara aceea trebuia să înceapă un sfat, iar după ce primești un sfat n-are cine și de ce să te mai certe. Bătrînul își întoarse o foiță cu tutunul înăuntru ei apoi întrebă de oamenii din vale care trebuiau să urce cu semnele lor și să taie o potecă peste munte. Afară se pornise furtuna din nou, o alta, soră cu cea de joi, dar neagră și mult mai iute. „Și ziceți că am semn rău” — spuse Mihai și se gîndi la bîta lui scăpată în prăpastie. „O fi !” Apoi le spuse o poveste cu o femeie fugărită de lup care a trebuit să se ascundă într-un vîlcel strîmt fără sa mai poată urca, fără sa mai poată coborî... apoi, cum o ajunse acolo sorocul, să nască și a venit iarna... cum au gasit o ciobanii, în celălalt an, ivită prin zăpada care se topea, cu pruncul lîngă piept. Povestea îi amuți. Știuse Mihai să le-o spună atunci, după ce s-au întors dintre oameni unde au mai apucat să vadă femeii alături de care au început să-și poarte gîndurile. „Asta-i adevărat — încheie Mihai. Și acuma, la ceasul de noapte se petrece undeva asta !”

*

Dormiră greu, și-apoi femeile acelea pe care le simțeau apropiindu-se de ei în somn erau sănătoase, zdravene și voiau să-și nască pruncii acasă și voiau să-și coboare bărbații din munți să-i știe așezați prin ocol și fercheși în zi de sărbătoare, să se plimbe cu ei pînă-n gruiul bisericii și să se laude cu ei... Aceea, una, singura de care pomenise bătrînul Mihai va fi fost din alt

neam, poate de la miazănoapte, unde și bărbații și femeile sînt siliți să trăiască la fel ca și ei în munte, pe vîntoase și ploii, să știe mereu că pleacă fără să le mai pese dacă se întorc sau nu... „Cu noi, cine să se laude ? Cu niște duhuri, cine să se mîndrească ? Numai bă-tirîmii mai, pot crede că aiu roșit amintirile lor...” (astea și le vorbise prin somn Costa, spre ziuă).

*

Mihai rămase lîngă sobă pînă-i știu așezați între visele cele cu femei, apoi ieși în prag să-l limpezească ploaia și vîntul și să-l facă să sufere de frig. Să-l facă om și să-i aducă aminte de bani și de briașă și de scotocit prin desagi după mălaiul, fasolea și pita. Luă lampasul să caute, să recunoască desagii și, după numele celor patru să-l afle pe cel care l-a înșelat mai puțin și astfel să și-i așeze în suflet, din nou, după gîndurile cu care vor fi urcat de prin sat.

De Niculae știa că-i lasă banii Anei și-l iertă cu neîmpăcarea cu care-l uiți pe al tău cînd îl știi mai slab. Peste desagii celor doi ortaci trecu repede ; erau străini și se temu să nu-i scape în palmă vreo fărîmă de ban dosit și din asta să se mînie... Pe-al lui Costa îl trase cu lămpaș cu tot lîngă masă. Costa era cel mare, urmașul lui dintîi. Despre Costa știa doar atît, că-i rupt de treburile lor din munte și-i gata oricînd pentru un drum spre oamenii de jos.

*

„Așa-i cînd ai copii — își spunea Mihai — mai întîi trebuie să te temi că măcar unul dintre ei are să-ți semene. Apoi să te temi cînd vei ajunge bătrîn și neînțelegător și te vei avea pe tine-n față tînăr și plin de nebunie... Să te temi că începe boncănitul, ca la cerbi...”

*

Scoase pe masă mălaiul, fasolea, pita, sarea, desagii erau mai grei ca ai celorlalți. Scoase două sticle și o frînghie... o frînghie și o batistă înnodată, cu bani, de bună seama, pe care o zvîrli la loc în fundul desagilor. Le zidi pe toate cum au fost, apoi puse desagii sub priciuri. Dintre toate își lăsase pe masă numai frînghia. O petrecu pe după cot s-o măsoare și s-o adune altcum decît era, să se împace cu ea, să și-o știe a lui, supusă. Numără vreo treizeci și șase de colaci ceea ce însemna că va fi avut vreo patruzeci de metri. Spuse : „Drumurile soarelui sînt cruce peste drumurile oamenilor !”

Era bucuros de frînghie și nu îndrăznea să și-o desfacă de după braț. „Numai noaptea drumurile bat oricum”, spuse.

Unul dintre ortaci începu să vorbească în somn și să se certe cu un bătrîn, poate cu el, pentru oi și să-l amenințe că-l va zvîrli într-un hău și că-i va sparge țeasta cu o bîță și că-l va da cîinilor să-l termine... Mihai se cătrăni, vru să ia lămpașul să se apropie de ei, să-l afle pe cel care-i dorea moartea. Se opri la vreme.

*

„Trebuia să dorm, să fac ce fac toți oamenii, să nu aflu, sa nu știu, să nu-mi pese... Că dacă aflu, și știi, și-ți pasă, nu te mai aperi și nu te tragi din calea răului ci îl aștepți... Îl aștepți și ți se face, lehamite că nu îndrăznește, și-ți vine să-l ațîți, și-l uiți, că-l vezi fricos. Îl vezi mărunț și știi că l-ai putea strivi dar n-ai pentru ce, și-l ierți. Tu îl ierți, el prinde putere și-ți caută moartea din nou, și iar te amină... Te amină, să te știe cît mai slab, și amînarea îi aduce și lui lehamitea... Și ajungeți să vă vedeți zi de zi, față-n față, ca două grețuri și vă chinuiți să rîdeți...”

*

Își scoase colacul de după braț și se trînti pe priciul lui, să doarmă, să viseze ori numai să socotească :

*

„Vin oameni, își spuse, vin să facă drum spre Toaca, să treacă pe sub Colții Fierii... S-or face neoameni, s-or face suflete și cînd s-or întoarce între ai lor nu i-or mai recunoaște, că niciodată cei plecați nu s-au mai întors aceiași. N-au cum... Cei de pleacă spre munte se întorc singuri, părăsiți și muți și nu-și mai află loc între ai lor... Cei ce coboară spre apă se întorc năvăliți în poște, nesătui și vorbăreți și-i strîng în jurul lor pe cei lăsați, să-i schimbe, să-i scuture, să-i facă vii... Lor, celor întorși de la apă ori de la miazăzi, li se pare că neamurile care-i așteptau nu-s încă treze și vor să-i scoale și să-i pună în drum și să-i deștepte prin asta... Dar tot nu-și află locul între ai lor...”

*

Nu putea dormi. Auzea suflul greu al loi Costa, îl auzea sorîşnind, luptîndu-se cu cineva. Îl trezi. „Costa, îi spuse, scoală, avem o treabă !”

*

Bătrînul mergea în faţă ferind lampasul de ploaie, să nu-i atingă sticla, să nu i-o spargă. Asculta paşii lui Costa urcînd rar, apăsător şi i se păru, aşa i se zvoni lui în ureche, că sunetul ăla şi blestemele spuse în somn veniseră de la fiul lui cel mare. Nu-i trecu frica şi nu-i veni să-i spună celui alt vorbă să-l îmbuneze, ci începu să-şi pipăie frînghia petrecută în jurul brîului. O luase fără să se fi gîndit atunci ce va face cu ea, o luase aşa cum îşi purtase în altă zi bîta printre creste ca pe un prieten al lui şi numai al lui, o bucată din el care-i putea ţine de singurătate şi putere, îl trecu gîndul dureros că-i era mai apropiată de suflet o funie decît băiatul lui — un Mihai de altădată, tînăr, şi rămase cu ochii numai spre iarba prăjită de paşi şi colcăită de apă. Costa venea supus în urma lui poticnindu-se în pietrele întunericului şi suduind ploaia şi vîntul.

*

Se opri la piciorul muchiei ce ducea spre Colţii Fierii. Hotărî să urce pieptiş, pe brîna îngustă, lipit de peretele ud, pe drumul pe care urca mereu spre locul din dreptul caprei sălbătice. Costa se opri, lovi cu vîrful bocancului o piatră să-i dea semn bătrînului că stă, că nu mai vrea să meargă în urma lui. La cîţiva paşi, intrat deja pe brîul strîmt, Mihai simţi punîndu-se vîntul între el şi celălalt. Se opri. „Ia lampa !” spuse şi i-o lăsă agăţată în brîul de piatră. „Ia-o iute, să nu se crape de ud !”, mai spuse. Costa o ridică şi-o adăposti sub sacul lui de ploaie. Începuse chinul, să se tîrască în urma bătrînului pe nişte pinteni de numai cîţiva centimetri, iviţi din burta stîncii, afît cît să-i ţină, sugrumat, jumătate din greutatea trupului, ca într-un mers pe nori. Ploaia conţine, dar umezeala, care la lumina zilei trebuie să fi arătat ca o smîntînă albă ce-ţi înghiţea braţul ţinut întins, îi izbea rece, în valuri, nesocotindu-i. Bătrînul se caţăra cu ochii deschişi, umezi de frig şi întuneric, simţind forma pietrei apucate în palmă sau numai între degete ; îşi spunea : „aici s-a prăpădit bîta... (apoi) aici mi s-a udat tutunul... (apoi) aici, peste drum e capra...” Mai departe nu cunoştea drumul dar ştia că trebuie să fie un drum şi pipăia cu talpa şi cu mîinile după cîte-un ciot dur, care să-l

țină. Simțea că trebuie să-și vorbească și începu să-și plimbe prin fața ochilor capra, o văzu la vremea sorocului, apoi frînghia, se văzu chiar coborînd pe deasupra stîncilor pe tăpșanul verde să prindă capra, s-o lege și s-o tragă sus, pe tancuri și-acolo, așa se văzu, ca-i dă drumul cu puiul lîngă ea...

...Deodată simți cum peretele de stîncă se apleacă peste umărul lui, și-l îndoaie, îl culcă... îl împinge în hău, spre rîul de pietre ascuțite pe care-l știa cu două sute de metri mai jos ; să cadă și să-l ierte de vinovație pe cel ce vorbise în somn că-i vrea moartea. Ceru lămpașul. Îl apucă, îl ridică deasupra capului să vadă în față, apoi îl dădu înapoi. N-avea ce face cu el. Lumina aducea după ea un lapte gros, orb cît o moarte, care-ți vîra groaza în sînge. Mihai se socoti că tot întunericul era mai sigur, cu cioturile lui nevăzute (își spuse : „Niște fărîme înguste care trebuie ghicite să-ți fie de drum, de sănătate, de liniște...”) Peretele se aplecă mai mult, să-i deșarte în prăpastie. Coborîră cu ceva, îi ocoliră cruzimea pînă-n cealaltă parte a peretelui aplecat. Ajunseră dincolo și muntele se lăsa urcat. Mihai și Costa se opriră cu spatele lipit de piatră, să-și tragă sufletul, să asculte, să scoată lampasul din sac și să vadă cum se rărește albeața și se strînge furioasă, apoi, și se răsfrînge peste ei.

„Zidul Colților ! strigă Mihai. Lămpașul !” Ajunseră lîngă peretele care închidea valea ori poate numai drumul lor, și-n parșivenia lui, muntele nu-i iertase. Îi ademenise să urce pînă acolo ca să-i închidă... Ar fi însemnat ca toată amînarea aceea de zece, cincisprezece ani să fi fost numai o minciună. Bătrînul desfăcu frînghia și legă de capătul ei lămpașul să-l coboare de-a lungul stîncii, să afle cît va mai fi fost pînă la rîul de pietre. Numără cinci coți pînă ce lampasul își pierdu greutatea. Trase frînghia și prin întuneric apăru mai întîi o pată galbenă apoi lampasul. Cețurile treceau printre Colții Fierii în goană și se rupeau spre vale.

Făcu un pas, mai făcu unul și simți nodurile muntelui, crăpăturile acelea, parșive și salvatoare, îndrumîndu-l să se cațere pieptiș... Urcară greu pînă într-un loc mai larg unde au apucat să se simtă unul pe celălalt. Au pus lampasul la picioare ; și-au văzut bocancii. Ceața se mistuise undeva în jos. Peste firimituri, dincolo de ele, departe, cerul se tăia cu albastru. Mihai întoarse două țigări și le aprinse deodată la flacăra lampasului apoi îi puse una lui Costa în gură. „Ți-am spus că va fi vreme bună”, spuse Mihai și se așeză pe smocurile de iarbă udă, să aștepte lumina soarelui. Costa lîngă el.

*

Se lumina în roșu un ocean înspumat de apă și vînt. Stîncile își dezgoliseră ființele reci slobozindu-și veșmintele spre vale, spre oameni, spre necazul unei zile ploioase, căci jos, sub oceanul cetii avea să plouă și ciulpăoanii cei mai bătrîni să vorbească de Mogu care-i încuie în casa cu cenușa lui udă, să-i facă mai deștepți... Două Pătrufe, mama a patru gemeni și cu o vîră de-a ei, ajunse babe, socoteau : „Azi îs Circovii Marinei și dacă se mărinește cineva n-a mai scăpa pînă după bobotează ca plouă și... Ooooh, Doamne că mi-or chiorăit mațele... La popa Vințu ! hai, Oanooo, la popa Vințu, să ne taie de păcat...”

Ana țesea și-și povestea : „...Marina și Caterina erau doua fete de oameni bogați, Satana le-a vrut. Erau tare frumoase... le-a luat și le-a închis într-o pivnița iar el s-a făcut șarpe, să le sperie... Nu le-a speriat și s-a făcut ied. Marina a luat atunci iedul de barbă și a început să-l bată cu un ciocan în cap pînă ce a fugit...”

Nuța Pătruțului, văduva Ciulpăului, îi spunea copilei ei, după al doilea bărbat, unul din Jira, care-a plecat într-o zi la Burna și n-a mai aflat nimeni despre el : „azi îi Marina, se face pită caldă și se îmbărburează copiii mici în frunte și pe barbă cu miere și zahăr, să nu zacă de vîr sat...”

*

Oceanul se făcu portocaliu, apoi galben și alb.

*

„Drumul Soarelui, spuse Mihai... cu ăla ne încrucișăm noi drumurile...” Costa se întoarce spre bătrîn : „Parcă ai umblat prin Cluj și prin Banat și mai departe pînă pe la Dunăre, așa zicea mama... Cum de n-ai rămas printr-un oraș, ca și copiii lui Ghib, că doar ai mușcat din viața lumii?...” Mihai tăcu. „...Și mai zicea mama că ai fostj la oaste, că te-ai bătut în război vreun an...”, continua Costa. „Apoi. femeile și au ce să vorbească de război — se zburli Mihai. — Ce să-ți spun ? Ca te învață sa nu-ți fie frică, te-nvață să nu mori, te-nvață să-ți iubești viața?... Aș minți și-i păcat. Și de oraș ce să-ți spun : ca te învață cu frică, să nu știi cum să mori și te face să-ți urăști viața ?... Iară aș minți, că numai după un singur om nu poți sa judeci lumea... Dar, și-așa ți-am spus prea mult!” Se aplecă peste marginea stîncii să deslușească locul în care ajunseseră prin orbeală, ori

numai să se miște prin fața băiatului lui cel mare și să-i rupă gîndurile, să-l dezmoștească din frică.

Stîncă pe care se aflau era unul dintre cei cinci colți ai Fierii, al doilea, cel întors cu fața spre răsărit și cu așchia neagră aplecată spre miază-noapte. Bătrînul văzu ceața scursă mai jos de ultimul vîlcel al săritorilor rîului de piatră și începu să rîdă : „Măi, Costa, ții minte povestea mea cu femeia rămasă în vîlcel ?... Eu sînt aceea și tu ești iedul meu, pruncul meu pe care l-am făcut azi dimineață... Nu mai putem cobora, nai mai putem urca... Aici ne e dat să rămînem, să ni se usuce oasele... (rîdea) Am urcat prea mult, pînă-n inima dintelui al doilea. Corbi ne-om face și-om zbura peste vale... Iacă, jos, pe tăpșanul acela verde, din dreapta, acolo mai e o femeie care așteaptă să nască un pui. Cîinii noștri au speriat-o și blestemul ei ne-a ajuns... Peste tot, pe toate tăpșanele astea zidite în piatră, fără putere de urcuș, fără putere de coborîș, zac femei cu prunci care așteaptă să vină iarna, să le curme durerile... Numai cei din sat mor fără să aștepte să vină ceva din afara lor, să le curme viața... (Costa îl auzea și-i era frică să-l mai asculte. Mihai hohotea aiurea și se uita peste marginea pufoasă a norilor spre soare; spunea:) Acuma-i cît noi. Ne ajută. Împinge norii pînă la marginea stîncilor, iar noi, vom călca pe nori și vom ajunge să coborîm în hău, să căutăm capra printre pietre... Oare de ce ne-o fi frică de lumină ? (bătrînul continuă să hohotească peste malul de piatră)... într-o zi i se întîmplă fiecăruia și-atunci să le vezi pe femei ce-și mai afumă casa cu mucuri de luminare și tămâie să ne fie mai bine... Și, sărmane! de ele, nici nu simit cînd se usucă din mirosurile acelea... Nu mai au ce să simtă printre mătăniile lor puse sub Sîntu Pintilie Călătorul, că numai de acela știu teamă și de căluții lui albi și păcătoși...”

Mihai ajunse să strige. Costa își întoarse fața spre el să-l mai recunoască, prin tot hohotul aceia, ca pe un om așezat, în vîrstă, care cunoaște tîlcurile lumii de la miazăzi, aceea prinsă în călduri, să nu-și știe tatăl, pasăre ori sălbăticiune. Mihai se opri. Apoi spuse : „Te-ai speriat, Costa?... însoară-te, coboară, sluțește-te, plîngi! (și se porni să hohotească din nou despre florile puturoase, galbene și dulci pe cave i le va pune Ana, zece ani la rînd, sub cruce, în țarcul satului. Strigă:) Acolo n-am să fiu niciodată!...” Costa îl asculta adunat peste marginea prăpăstiei scuturîndu-se din cînd în cînd de frig. Mihai îl simți. Spuse : „Rîzi, Costa! îți face bine să rîzi. Aici poți sa-ți bați joc de oricine, de toți că n-au ce-ți face. Regele doarme în plapuma din lîna oilor tale. Jandarmii umblă după hoți... Femeia pe care ai visat-o az-noapte cînd voiai să mă omori că te țin departe de ea, s-a sculat caldă din patul bărbatului ei să-i fiarbă lapte... Toți simt calzi la

ceasul dimineții, și tare departe de noi, jos, rîe altă lume. Cu ea, fără ea, noi tot aicea sîntem, la crucea drumului cu soarele...”

Costa nu mai voia să-l știe și rămase să asculte ecoul care venea din vale. Căuta un lucru, un obiect, o ființă care sa-l rupă de vorbele bătrînului, să-l coboare între oameni. Dădu cu ochii de o piatră sau pată mai neagră, jos, deasupra ultimei săritori, și porni într-acolo. Bătrînul rămase sus să-l privească depărtîndu-se, să se știe singur.

„Să coborîți — începu să strige Mihai... Bărbații, la înșurătoare, trebuie să aibă mai mult cu treispe ani decît muierile pe care le vor avea, să fie oameni întregi, iar ele numai bune pentru făcut copii... Să fie de treizeci bărbații, deci trecuți odată prin viață, cît un ocol, să știe locul pe unde s-o ia și a doua oară cu nevasta și copiii după el. Ocolul ăsta dat vieții este totul. Dacă nu-l faci la vreme, descoperi lumea cînd le ai pe toate în spate și ajungi să fii slab, pus sub fusta muierii și înveți numai atît cît să-ți pară rău că trăiești... Că drumul bărbatului trebuie să pornească de la femeii împlinite, să le știe gustul și să-i știe prețul, să le știe jocul femeilor și să i-l poarte după cum va crede el... Să le știe pacostele și să rîdă la vreme de ele și să se ferească, să știe să se ferească să nu stea mai mult decît se cade în preajma femeii... Și-apoi (își rărea vorba Mihai) și cu copiii... dar asta-i altcum... Că dacă-s de om întreg, știut într-ale femeilor, îi poartă ca pe copiii lui, și-i ține dincolo de țarc, să-i știe frica, fără să-i lovească, să-i știe vorba fără să le-o strige... Dacă-s copii de om neîmplinit și de femeie întreagă îi pierde și nu-i va avea decît ca pe niște frați mai mici, ori veri,, ori numai neamuri de-al doilea și-și va aduce aminte că le e tată numai cînd îi va bate, și-i va bate des, că-i om slab și nu-l vor asculta... Din asta vin toate (oftă cel bătrîn) că femeia crescută singură și ajunsă la douăzeci și cinci își caută bărbat de anii ei, și-apucă să nu mai știe care dintre cei doi îi buricul casei și s-or certa și-or rupe casa-n două... Ailaltă, uscată, de treizeci, va crede că ea-i bărbatul și-și va căuta unul mai tînăr decît ea să-i țină de spor pentru copilul ăla unu pe care-l va face, să nu se știe singură în toate de casei, fără un ajutor... De unde vin rosturile astea... (se opri),... de ce se poartă așa?... (se lumină)... E să se știe că bărbatul (râdea cel bătrîn) bărbatul ține după vechiul testament și femeia după ăsta mai noul... Alte calendare, altă lume... Și dacă nu te iei după calendarul tău ești nimic, auzi, nimic !... Și dacă îți pornești lucrurile strîmb, apoi să știi că te-or blestema nepoții, cei de-al treilea, cînd s-or trezi împreunați unii cu alții în aceeași casă fără să știe și să le mai pese de care calendar se țin și să-și măsoare vremea după fusta femeii... Neașezații au adus cu ei slăbiciunea și-au rupt rosturile... Acu, n-aveți decît să vă rugați lor și să-i întrebați ce se mai poate face... Că rostul

de care vă spun eu nu-i al meu și nici al bătrînilor mei, e rostul pămîntului și voi, orice ați face, tot așa muriți. Treaba voastră cînd... (blestema cel bătrîn, se ridică)... Uite, mă mișc, mă mai mișc și cînd dau din picioare mă gîndesc la potecă, voi sînteți poteca... a voastră e... Și ce-ti aia o potecă ?... O iarbă vie arsă de pas viu !... Coborîți, duceți-vă, că voi n-ați dat încă ocol vieții să ajungeți s-o știți, degeaba sînteți de însurat... Luați-vă femeii, deopotrivă cu voi să vă macine apa-n pîrîu și să v-o trimită în cețuri sus, aici, să vă bucure, să vă degere... dar să nu huliți satul pentru prostia voastră... Spune, Costa, Niculae..., spuneți care dintre noi nu are hainele la fel cu ceilalți... arătați-mi pe acela, unul, care duminica, în sărbătoare, să nu fie în cămașă albă, pieptar cu flori la buzunar și pălărie neagră... arătați-mi pe femeia aceea care să nu aibă opregele negre și broboada la fel cu a femeilor de vîrsta ei din sat ! Asta-i armată, armata pămîntului... a muntelui și-a pietrei... Plecați, luați-vă haina orașului, dar să nu dușmăniți Ciulpăul pentru prostia voastră... Nu-i bogat și nu-i sărac în Ciulpău să nu-și aibă, măcar în sărbătoare, hainele deopotrivă de albe, de curate...”

*

Pe ultimele vorbe nu-l mai zări, pe Costa. Dispăruse. Bătrîmului i se păru că e trecut de prînz și îi veni să se culce. Își căută un loc ferit de umezeală și adormi...

*

După miezul nopții luna își mută mînjeala albicioasă pe celălalt perete. Mihai era sus, trecut de dintele de-al doilea. „N-am să iau nici lampasul”, își spuse și ieși în poteca atîrnată pe colți. Acolo se opri. Trebuia să se oprească să-și întoarcă o țigară, să o ardă pînă la capăt ca pe o luminare, pentru sufletul celui dispărut. Îi reveni în minte Ana, dar nu aceea care-î era nevastă, ci o femeie pe care-o avusese ibovnică, că doar nu puteau să mai fie una și aceeași de vreme ce-i făcuse și doi copii. Îngîină iar : „Ană, Ană...”, și fugi cu mintea, de la prima la cea de a doua și-și spuse : „Parcă acum nu mi-i tot ibovnică... Ne vedem noi toată ziua ?... îmi ține ea socotelile vieții?... O, Doamne, că nu mi-a fost dat sa fiu om însurat...”

Zvîrli mukul în hău, potrive vremea după locul lunii și începu să urce creasta strîmtă a celui de pe urmă dinte, spre vîrf. Trecu de el și se opri deasupra brîului închis. Noaptea, în noaptea aceea, văzut de sos, jocul lui părea un om stropșit de somn ghemuit în pîntecul stîncii, să uite... Caută un

ciot, ciotul de piatră după care să-și lege frînghia. Îi găsi, trase de cîteva ori să se încredințeze că-l va ține, apoi își slobozi trupul peste pieptul stîncii, jos, tot mai jos pînă simți că-l ard umerii și palmele și că-l iasă genunchii. Se apropie de primul nod, apoi de al doilea și-n urmă ajunse cu picioarele în iarbă. Palmele-i ardeau, o apă lunecoasă i se scurgea peste degete. Și-o șterse de nădragi.

Ajuns pe tăpșanul închis, dădu ocol cu cehii spre marginea brîului unde se desfăceau prăpăstiile, dar nu descoperi decît balotul pe care, tot el, îl scăpase în cealaltă zi. Ascultă după urma vreunui sunet de piatră, după vreo calcă-tură de picior. Ocoli brîul închis, se aplecă iar peste marginile lui și se încredința ca sălbăticiunea va fi fugit. De capătul ultimei frînghii legă balotul gîndind că a doua zi, după ce va fi urcat, să-l tragă, să-și știe lucrurile adunate... apucă frînghia în mîini, încercă să urce. dar rănile palmelor și genunchii nu-l mai ajutau... Se așează pe cojocul adunat, să mai prindă puteri... era tîrziu și luna pierise dincolo de Colții Fierii, în gîtlejul lumii de după munte. Se înveli în hainele ce le avea și se legă de frînghia pe care coborîse... înainte de a adormi atinse cu mîna o iarbă neagră și uscată și, tresări. Își spuse : „...Costa trebuie să ajungă pe Colți și, după ce se va fi încredințat că sînt pe brîu-inchis, să-mi taie colacul de frînghie,... să nu mă mai pot întoarce între ei,... să rămîn pe partea asta a lumii pe-un tăpșan de iarba cu o capră neagră plină de iedul ei... (ascultă așchia vîntului sfichiind peste pietre, sus)... Mogu credea că atunci cînd treci cu turma prin lume și ajungi să semeni, pe drum, dragoste și copii, îți caută urmele numai femeia aceea care le avea pe toate la casa ei, și care le știa prețui pe cele încet trecătoare... (ascultă, din nou, firele iuți ale vîntului apoi își închise ochii)... Poate, pînă la ziuă, are să se întoarcă și sălbăticiunea aceea de pe unde va fi rătăcit cu păscutul... prea mare e averea din ea să nu se întoarcă... la ziuă are să mă trezească lipindu-și botul umed pe fruntea mea, iar eu am să mă scol dintr-o dată,, ea are să se sperie și, abia atunci se va arunca, nesigură din pricina greutății ei,... se va arunca sub ochii mei neputincioși în prăpastie, să mă acopere cu ultimul păcat!...”

Mihai își deschise ochii, se ridică și încercă să se apuce de frînghie, să urce atunci, cu orice caznă, dar frînghia se lasă ușoară, apoi căzu peste capul lui... Rămase o clipă năucit în mijlocul tăpșanului să-și creadă că nu e scăpat din fața coșmarului ce se arătase venind... Se dezmetici abia cînd se văzu înconjurat de întreg colacul..., se așează pe marginea prăpastiei și începu să hohotească și să-l cheme pe Mogu la un ospaț de taina...

Calendarul SĂRBĂTORILOR

Partea întâi

FILIPII

- I. ȘOIMANELE
- II. NOVACII
- III. ZILELE BERZELOR
- IV. FILIPII
- V. JOILE IEPELOR
- VI. ÎNFÎRTAȚII
- VII. ROPOTINII

Partea a doua

VAMA NUMELUI

- I. VLASCU
- II. ALEXIILE
- III. ANA
- IV. SPĂLAREA AURULUI
- V. URVAN
- VI. DRUMUL SĂRII
- VII. MIHAI
- VIII. GOGHIA CEA MARE
- IX. DOMNUL DE ROUĂ

Lector: CONSTANTINA PALIGORA
Tehnoredactor: CORNEL CRISTESCU

Bun de tipar: 22.VII.1981.

Apărut 1981

Comanda nr. 1792

Coli de tipar: 27.

Tiparul executat la întreprinderea poligrafică Iași
str. 7 Noiembrie nr. 49 Iași

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

„Paul Eugen Banciu aparține unei serii literare ce îi numără pe Eugen Uricaru, Mihai Sin etc., prozatori remarcabili ce au șansa de a da noi impulsuri, prin noi structuri stilistice, romanului actual : simbolul și situațiile simbolice definesc, în cărțile acestora, lumea din imediata apropiere, dar și capacitatea de a transcende faptul brut...”

CORNEL UNGUREANU

„Vocația epică evidentă și o înclinație clară spre proza de atmosferă, acestea sînt punctele de sprijin ale scriitorului, dar ceea ce impresionează în romanele sale este tensiunea mitică a faptului epic.”

LAURENȚIU ULICI

Lei 12,50